T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

KASTAMONU, ÇORUM HASAN PAŞA VE SÜLEYMANİYE YAZMA ESER KÜTÜPHANELERİNDE BULUNAN BAZI KUR'ÂN CÜZLERİNİN KİTAP SANATLARI (TEZHİP ve CİLT) BAKIMINDAN İNCELENMESİ

YILDIRIM KARADENİZ

DOKTORA TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Mehmet MEMİŞ

ARALIK – 2021

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KASTAMONU, ÇORUM HASAN PAŞA VE SÜLEYMANİYE YAZMA ESER KÜTÜPHANELERİNDE BULUNAN BAZI KUR'ÂN CÜZLERİNİN KİTAP SANATLARI (TEZHİP ve CİLT) BAKIMINDAN İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

Yıldırım KARADENİZ

Enstitü Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları

"Bu tez 15/12/2021 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından Oyçokluğu ile kabul edilmiştir."

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Mehmet MEMİŞ	Başarılı
Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN	Başarısız
Prof. Münevver ÜÇER	Başarısız
Doç. Dr. Kenan MERMER	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Zülbiye Sevgili POLAT	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Yıldırım KARADENİZ

15.12.2021

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusu, "Kastamonu, Çorum Hasan Paşa Ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanelerinde Bulunan Bazı Kur'ân Cüzlerinin Kitap Sanatları (Tezhip ve Cilt) Bakımından İncelenmesi" olarak belirlenmiştir. Söz konusu kütüphanelerde bulunan Kur'an cüzlerinden sadece benzer üslup özelliklerine sahip, 15. ve 16. yüzyılda istinsah edilen eserler üzerine çalışılmıştır. Çalışmamız sırasında bana yardımcı olan, danışmanım Prof. Dr. Mehmet MEMİŞ'e, katkılarında dolayı Doç. Dr. Kenan Mermer'e, Doç. Dr. Ali CANÇELİK'e, Doç. Dr. Şefaattin DENİZ'e, Hattat Abdullah AYDEMİR'e aynı zamanda bu süreçte desteğini esirgemeyen sevgili eşim Öğr. Gör. Pelin Güleda KARADENİZ'e teşekkür ederim.

Yıldırım KARADENİZ

15.12.2021

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR vi

FOTOĞRAF LİSTESİ vii

ÇİZİM LİSTESİ xxi

ÖZET xxxiii

ABSTRACT xxxiv

GİRİŞ 1

BÖLÜM 1: XV ve XVI. YÜZYILLARDA OSMANLI KİTAP SANATLARINDAN HAT, TEZHİP ve CİLT 5

1.1. Hat Sanatı 6

1.1.1. XV ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Hat Sanatı 8

1.1.2. Osmanlı Döneminde Mushaf Kitabeti (XV. ve XVI. Yüzyıl) 10

1.1.2.1. Teze Konu Olan Cüzlerde Hat 19

1.2. Tezhip Sanatı 20

1.2.1. Osmanlı Döneminde Mushaf Tezhibi (XV. ve XVI. Yüzyıl) 63

1.3. Cilt Sanatı 79

1.3.1. Osmanlı Dönemi Cilt Sanatı (XV. ve XVI. Yüzyıl) 83

1.4. Teze Konu Olan Eserlerdeki Müzehhep ve Ciltli Alanlar 94

BÖLÜM 2: KASTAMONU, ÇORUM HASAN PAŞA VE SÜLEYMANİYE YAZMA ESER KÜTÜPHANELERİNDE BULUNAN BAZI KUR'ÂN CÜZLERİNİN KİTAP SANATLARI (TEZHİP ve CİLT) BAKIMINDAN İNCELENMESİ 97

2.1. Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesinde Bulunan 2160-2180 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim Cüzlerinin Tezhip ve Cilt Sanatı Bakımından Analizi 97

2.1.1. 2160 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Birinci Cüz'ü 98

2.1.2. 2161 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in İkinci Cüz'ü 105

2.1.3. 2162 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Dördüncü Cüz'ü 115

2.1.4. 2163 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Altıncı Cüz'ü 122

2.1.5. 2164 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yedinci Cüz'ü 127

2.1.6. 2165 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Onuncu Cüz'ü..... 131

2.1.7. 2166 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Birinci Cüz'ü 136

2.1.8. 2167 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On İkinci Cüz'ü 146

2.1.9. 2168 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Dördüncü Cüz'ü 150

2.1.10. 2169 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Beşinci Cüz'ü 157

2.1.11. 2170 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Altıncı Cüz'ü 163

2.1.12. 2171 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Yedinci Cüz'ü..... 171

2.1.13. 2172 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Sekizinci Cüz'ü..... 175

2.1.14. 2173 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirminci Cüz'ü..... 181

2.1.15. 2174 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Birinci Cüz'ü..... 190

2.1.16. 2175 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi İkinci Cüz'ü 197

2.1.17. 2176 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Üçüncü Cüz'ü 204

2.1.18. 2177 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Dördüncü Cüz'ü..... 209

2.1.19. 2178 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Beşinci Cüz'ü..... 215

2.1.20. 2179 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Altıncı Cüz'ü..... 220

2.1.21. 2180 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Yedinci Cüz'ü 228

2.2.Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesinde Bulunan 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim Cüzlerinin Tezhip ve Cilt Sanatı Bakımından Analizi..... 234

2.2.1. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Birinci Cüz'ü 235

2.2.2. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in İkinci Cüz'ü..... 243

2.2.3. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Üçüncü Cüz'ü..... 249

2.2.4. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Dördüncü Cüz'ü 256

2.2.5. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Beşinci Cüz'ü 264

2.2.6. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Altıncı Cüz'ü 269

2.2.7. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Sekizinci Cüz'ü 275

2.2.8. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Dokuzuncu Cüz'ü..... 288

2.2.9. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Onuncu Cüz'ü..... 294

2.2.10. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Birinci Cüz'ü 299

2.2.11. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On İkinci Cüz 304

2.2.12. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Üçüncü Cüz'ü 309

2.2.13. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Dördüncü Cüz'ü 314

2.2.14. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirminci Cüz'ü..... 319

2.2.15. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Birinci Cüz'ü..... 325

2.2.16. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi İkinci Cüz'ü 331

2.2.17. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Üçüncü Cüz'ü 337

2.2.18. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Dördüncü Cüz'ü..... 342

2.2.19. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Altıncı Cüz'ü..... 347

2.2.20. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Dokuzuncu Cüz'ü 350

2.3.Süleymaniye Yazma Eser Kütüphane'sinde Bulunan Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim Cüzlerinin Tezhip ve Cilt Sanatı Bakımından Analizi..... 360

2.3.1. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in İkinci Cüz'ü..... 361

2.3.2. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Üçüncü Cüz'ü.... 367

2.3.3. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Dördüncü Cüz'ü. 370

2.3.4. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Beşinci Cüz'ü..... 373

2.3.5. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yedinci Cüz'ü 376

2.3.6. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Dokuzuncu Cüz'ü380

2.3.7. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Üçüncü Cüz'ü391

2.3.8. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Altıncı Cüz'ü 400

2.3.9. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Yedinci Cüz'ü 406

2.3.10. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Sekizinci Cüz'ü 415

2.3.11. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Dokuzuncu Cüz'ü 421

2.3.12. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirminci Cüz.... 426
2.3.13. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Birinci Cüz'ü 434
2.3.14. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi İkinci Cüz'ü 441
2.3.15. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Dördüncü Cüz'ü 447
2.3.16. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Altıncı Cüz'ü 453
2.4. Tezhip Açısından Tipoloji 458
2.4.1. Zahriye Sayfası Tezhibi Desen Planı 458
2.4.2. Serlevha Tezhibi Desen Planı 459
2.4.3. Unvan Sayfası Tezhiplerinin Desen Planı 459
2.4.3.1. Kitabeli Alanlar 460
2.4.3.2. Kitabeli Alanların Üst Kısmındaki Tezhiplerin Desen Planı 462
2.4.4. Sûrebaşı Desen Planları 465
2.4.5. Mushaf Gülleri 466
2.4.5.1. Daire 467
2.4.5.2. Sekiz Kollu Yıldız 467
2.4.5.3. Münhani 468
2.4.6. Duraklar 469
2.4.7. Ara ve Kenar Suları 470
2.4.7.1. Zencerek 470
2.4.7.2. İnce Arasuları 473
2.4.7.3. Tek İplik 473
2.4.8. Tığlar 474
2.4.8.1. Rumi ve Bitkisel 475

2.4.8.2. Bitkisel 476
2.4.8.3. Geometrik 476
2.4.9. Motiflerin Tasnifi 477
2.4.9.1. Rûmî Çeşitleri 477
2.4.9.2. Kompozisyondaki Kullanımına Göre Rûmî Örnekleri 480
2.4.9.4. Hatâyî Grubu Motifler 483
2.5. Cilt Açısından Tipoloji 487
2.5.1. Dış Kapak Yüzey Şeması 487
2.5.1.1. Şemseli ve Köşebentli Yüzey Şeması 488
2.5.1.2. Şemseli Yüzey Şeması 489
2.5.1.3. Salbekli Şemseli Yüzey Şeması 489
2.5.1.4. Kitabeli Zencirekli Tam Yüzey 490
2.5.2. İç Kapak Yüzey Şeması 491
2.5.2.1. Şemseli ve Köşebentli 492
2.5.3. Cilt Kapaklarındaki Motifler 492

SONUÇ 497
KAYNAKÇA 516
ÖZGEÇMİŞ 525

KISALTMALAR

Bk. : Bakınız

c. : cilt

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

dğr. : diğerleri

Env. No. : Envanter Numarası

ed. : editör

H. : Hicri

İSAM : İslam Araştırmaları Merkezi

İÜ. NEK. : İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi

MS. : Milattan Sonra

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

M. : Miladi

s. : sayfa

SK. : Süleymaniye Kütüphanesi

SSM : Sakıp Sabancı Müzesi

TC. : Türkiye Cumhuriyeti

TSMK : Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser Kütüphanesi

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

TİEM : Türk ve İslam Eserleri Müzesi

v. : varak

YEK. : Yazma Eserler Kütüphanesi

S. : Süleymaniye

K. :Kastamonu

Ç. : Çorum

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1 : Yâkut el-Musta'sımî'ye Ait Bir Sayfa 7
Fotoğraf 2 : Ali b. Yahyâ es-Sûfi'ye Ait Celi SülüsYazı..... 9
Fotoğraf 3 : 1494 Tarihli Şeyh Hamdullah Mushaf'ı..... 12
Fotoğraf 4 : Şeyh Hamdullah'a Ait Mushaf (914/1508)..... 13
Fotoğraf 5 : Ahmet Karahisari Mushafı 15
Fotoğraf 6 : Makâsıdu'l- Elhân 22
Fotoğraf 7 : Şeyh Hamdullah'a Ait Mushaf'ın Zahriye Sayfası 24
Fotoğraf 8 : Dîvân-ı Sultan Ahmed, 1406 tarihli Serlevha Tezhibi 25
Fotoğraf 9 : Fatih Devri, Babanakkaş Üslubunda Zahriye Tezhibi 27
Fotoğraf 10: Babanakkaş Üslubu 28
Fotoğraf 11: 1459 Tarihli Karakoyunlu Türkmen ve Şiraz..... 30
Fotoğraf 12: 1415-18 Tarihli Timuri, Herat Dönemi Naif Üslup 31
Fotoğraf 13: SK. Süleymaniye 1009, 1b-1a Zahriye Sayfası..... 32
Fotoğraf 14: Babanakkaş Üslubu Zahriye Sayfası..... 33
Fotoğraf 15: 897-1491 Tarihli Mushaf, Timuri Herat Üslubu Zahriye Sayfası..... 34
Fotoğraf 16: Zahriye Tezhibi 35
Fotoğraf 17: 1530 Tarihli Safevi Dönemi Mushaf'ın Serlevha Sayfası..... 36
Fotoğraf 18: Zerenderzer ve Kâğıt Üzerine Sıvama Altınla Yapılmış Tezyinat..... 37
Fotoğraf 19: 1499 Tarihli Mushaf'ın Serlevha Tezhibi 39
Fotoğraf 20: Şeyh Hamdullah'a Ait Kur'ân-ı Kerim'in Serlevha Tezhibi 40
Fotoğraf 21: II. Bâyezid Dönemi Serlevha Tezhibi 41
Fotoğraf 22: II. Bâyezid Dönemi 1491 Tarihli Mushaf 43
Fotoğraf 23: II. Bâyezid Dönemi Şeyh Hamdullah Mushaf'ı..... 45
Fotoğraf 24: Baba Nakkaş'a Ait Olması Muhtemel Hatâyî Üslûbunda Bir Desen 46
Fotoğraf 25: Şeyh Hamdullah Mushafı Zahriye Tezhibi 47
Fotoğraf 26: Şeyh'e Ait, 1494 Tarihli Mushaf'ın Zahriye Sayfası 48
Fotoğraf 27: Serlevha Sayfası 49
Fotoğraf 28: Serlevha ve Unvan Sayfası..... 50
Fotoğraf 29: 1508 tarihli Şeyh Hamdullah Mushaf'ı, Zahriye ve Hatime Sayfası 51
Fotoğraf 30: Halkâr Üslubu..... 53
Fotoğraf 31: Şah Kulu'na Maledilen Saz Yolu Eserleri 54

Fotoğraf 32: Saz Üslubunda Bezenmiş Cildin Dış Kapağı 55
Fotoğraf 33: H. 2162 Numaralı Albüm 56
Fotoğraf 34: H.2168 Numaralı Albüm 57
Fotoğraf 35: Saz Yolu 58
Fotoğraf 36: Dîvân-ı Muhibbî'den Sayfa Süslemesi 59
Fotoğraf 37: Selimiye Camii Hümkâr Hahfili Duvar Çinilerinden Bir Detay 60
Fotoğraf 38: Divan-ı Muhibbi, Halkâri Motiflerden Oluşan Bir Sayfa ve Çinide Benzer Bir Örneği 61
Fotoğraf 39: Dilsuznâme'de Bulunan Eserler 62
Fotoğraf 40: Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi 64
Fotoğraf 41: Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi 65
Fotoğraf 42: Memluk Dönemi 1330 66
Fotoğraf 43: Şeyh Hamdullah Mushafı Serlevha Sayfası 67
Fotoğraf 44: Zahriye Tezhibi 68
Fotoğraf 45: Serlevha Tezhibi 70
Fotoğraf 46: Unvan Sayfası Tezhibi 71
Fotoğraf 47: Takdim Tezhibi 72
Fotoğraf 48: Surebaşı Tezhibi 73
Fotoğraf 49: Ahmed Karahisârî Kur'ân-ı Kerimi, KoltukTezhibi 74
Fotoğraf 50: Erken Dönem Mushaflarındaki Güller 76
Fotoğraf 51: Karahisari Mushafının Hatime Sayfası 77
Fotoğraf 52: Falname Sayfası 78
Fotoğraf 53: Kara Hoço'da Bulunan İlk Türk Ciltleri 80
Fotoğraf 54: Mushaf Cüz'ü; 8. Yüzyıl, Emevî 81
Fotoğraf 55: Kur'ân-ı Kerîm cüz'ü, 9-10. Yüzyıl, Abbasî 82
Fotoğraf 56: Kitâbü'l-Ğaribeyn fi'l Kur'ân ve'l Hadîs, 1154, Anadolu Selçuklu 82
Fotoğraf 57: Şehzade Bayezid İçin Yapılan Tefsir-i Makasid-i al-Taftazani'nin Arka Cilt Kapağı 87
Fotoğraf 58: 15.ve 16. Yüzyıllara Ait Memlük Ciltleri 88
Fotoğraf 59: İlk Osmanlı Ciltlerinden Fatih Dönemine Ait Bir Örnek 89
Fotoğraf 60: Hadis-i Erbaîn'in Cilt Kapağı İle Şâhu Gedâ'nın Bezemeleri 90

Fotoğraf 61: Süleymaniye Kütüphanesi Fatih/13 Envanterine Kayıtlı Mustafa Dede'ye Ait Mushaf'ın Cilt Kapağı 91
Fotoğraf 62: Şeyh Hamdullah Ait Kur'ân-ı Kerim'in Cilt Kapağı 92
Fotoğraf 63: Kur'ân-ı Kerim Cildi, (Maria Queiroz Ribeiro 93
Fotoğraf 64: Hamse-i Nizamî, Safevi, Şiraz Cildi Dış ve İç Kapağı 94
Fotoğraf 65: Kastamonu YEK. 2160 Envanter Numaralı 1. Cüz'ün Cilt Kapağı..... 99
Fotoğraf 66: Kastamonu YEK. 2160 Envanter Numaralı 1. Cüz'ün İç Kapağı 101
Fotoğraf 67: Durak 103
Fotoğraf 68: Kastamonu YEK., Cüzlerdeki Mushaf Gülü 104
Fotoğraf 69: Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün Cilt Kapağı..... 106
Fotoğraf 70: Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün İç Kapağı 109
Fotoğraf 71: Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün Unvan Sayfası.. 111
Fotoğraf 72: Kastamonu YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 112
Fotoğraf 73: Kastamonu YEK. 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı ve Bordürlü Alan 113
Fotoğraf 74: Kastamonu YEK. 2162 Envanter Numaralı 4. Cüz'ün Unvan Sayfası.. 116
Fotoğraf 75: Kastamonu YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 117
Fotoğraf 76: Kastamonu YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alan 118
Fotoğraf 77: Kastamonu YEK. 2162 Envanter Numaralı 4. Cüz'deki (v.17b) Sûrebaşı Sayfası 120
Fotoğraf 78: Kastamonu YEK. 2162 Envanter Numaralı 4. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 121
Fotoğraf 79: Kastamonu YEK., 2163 Envanter Numaralı 6. Cüz'ün Unvan Sayfası. 123
Fotoğraf 80: Kastamonu YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 124
Fotoğraf 81: Kastamonu YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alan... 125
Fotoğraf 82: Kastamonu YEK., 2164 Envanter Numaralı 7. Cüz'ün Unvan Sayfası. 128
Fotoğraf 83: Kastamonu YEK., 7. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 129

Fotoğraf 84 : Kastamonu YEK., 7. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alan. 130
Fotoğraf 85 : Kastamonu YEK., 2165 Envanter Numaralı 10. Cüz'ün Unvan Sayfası 132
Fotoğraf 86 : Kastamonu YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 133
Fotoğraf 87 : Kastamonu YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 134
Fotoğraf 88 : Kastamonu YEK., 2166 Envanter Numaralı 11. Cüz'ün Ön-Arka Cilt Kapağı..... 137
Fotoğraf 89 : Kastamonu YEK., 2166 Envanter Numaralı 11. Cüz'ün İç Kapağı 140
Fotoğraf 90 : Kastamonu YEK., 2166 Envanter Numaralı 11. Cüz'ün Unvan Sayfası 141
Fotoğraf 91 : Kastamonu YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 142
Fotoğraf 92 : Kastamonu YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası, Tezhibindeki Taçlı Alan 144
Fotoğraf 93 : Kastamonu YEK., 2167 Envanter Numaralı 12. Cüz'ün Unvan Sayfası 147
Fotoğraf 94 : Kastamonu YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 148
Fotoğraf 95 : Kastamonu YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 149
Fotoğraf 96 : Kastamonu YEK., 2168 Envanter Numaralı 14. Cüz'ün Unvan Sayfası 151
Fotoğraf 97 : Kastamonu YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 152
Fotoğraf 98 : Kastamonu YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taç ve Bordürlü Alan..... 153
Fotoğraf 99 : Kastamonu YEK. 2168 Envanter Numaralı 14. Cüz'deki (v.7a) Sûrebaşı Sayfası 155
Fotoğraf 100: Kastamonu YEK., 14. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi..... 156

Fotoğraf 101: Kastamonu YEK., 2169 Envanter Numaralı, 15. Cüz'ün Unvan Sayfası 158
Fotoğraf 102: Kastamonu YEK., 15. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 159
Fotoğraf 103: Kastamonu YEK., 15. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 160
Fotoğraf 104: Kastamonu YEK. 2168 Envanter Numaralı 15. Cüz'deki (v.13a) Sûrebaşı Sayfası..... 161
Fotoğraf 105: Kastamonu YEK. 15. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi..... 162
Fotoğraf 106: Kastamonu YEK., 2170 Envanter Numaralı 16. Cüz'ün Unvan Sayfası 164
Fotoğraf 107: Kastamonu YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 165
Fotoğraf 108: Kastamonu YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz (iklil) Alan 167
Fotoğraf 109: Kastamonu YEK., 2170 Envanter Numaralı, 16. Cüz'deki (v.4b) Surebaşı Sayfası..... 169
Fotoğraf 110: Kastamonu YEK., 16. Cüz'ün Surebaşı Tezhibi..... 170
Fotoğraf 111: Kastamonu YEK., 2171 Envanter Numaralı 17. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası 172
Fotoğraf 112: Kastamonu YEK., 17. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 173
Fotoğraf 113: Kastamonu YEK., 17. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Tezhibindeki Düz (iklil) Alan 174
Fotoğraf 114: Kastamonu YEK., 2172 Envanter Numaralı 18. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası 176
Fotoğraf 115: Kastamonu YEK., 18. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 177
Fotoğraf 116: Kastamonu YEK., 18. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 179
Fotoğraf 117: Kastamonu YEK., 2173 Envanter Numaralı 20. Cüz'ün Ön-Arka Cilt Kapağı..... 182

Fotoğraf 118: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün İç Kapağı 184
Fotoğraf 119: Kastamonu YEK., 2173 Envanter Numaralı 20. Cüz'ün Unvan Sayfası 186
Fotoğraf 120: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 187
Fotoğraf 121: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 188
Fotoğraf 122: Kastamonu YEK., 2174 Envanter Numaralı 21. Cüz'ün Unvan Sayfası 191
Fotoğraf 123: Kastamonu YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 192
Fotoğraf 124: Kastamonu YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kubbeli Alan 193
Fotoğraf 125: Kastamonu YEK., 21. Cüz'deki (v.4b) Sûrebaşı Sayfası..... 194
Fotoğraf 126: Kastamonu YEK., 21. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhibi..... 195
Fotoğraf 127: Kastamonu YEK., 21. Cüz'deki Mushaf Gülü..... 196
Fotoğraf 128: Kastamonu YEK. 2175 Envanter Numaralı 22. Cüz'ün Unvan Sayfası 198
Fotoğraf 129: Kastamonu YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 199
Fotoğraf 130: Kastamonu YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 200
Fotoğraf 131: Kastamonu YEK., 22. Cüz'deki (v.21a) Sûrebaşı Sayfası..... 202
Fotoğraf 132: Kastamonu YEK., 22. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhibi..... 203
Fotoğraf 133: Kastamonu YEK., 2176 Envanter Numaralı 23. Cüz'ün Unvan Sayfası 205
Fotoğraf 134: Kastamonu YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 206
Fotoğraf 135: Kastamonu YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz (iklil) Alan 207
Fotoğraf 136: Kastamonu YEK., 2177 Envanter Numaralı 24. Cüz'ün Unvan Sayfası 210

Fotoğraf 137: Kastamonu YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 211
Fotoğraf 138: Kastamonu YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 212
Fotoğraf 139: Kastamonu YEK., 24. Cüz'deki (v.7a) Sûrebaşı Sayfası 213
Fotoğraf 140: Kastamonu YEK., 24. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 214
Fotoğraf 141: Kastamonu YEK., 2178 Envanter Numaralı 25. Cüz'ün Unvan Sayfası 216
Fotoğraf 142: Kastamonu YEK., 25. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 217
Fotoğraf 143: Kastamonu YEK., 25. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 218
Fotoğraf 144: Kastamonu YEK., 2179 Envanter Numaralı 26. Cüz'ün Unvan Sayfası 221
Fotoğraf 145: Kastamonu YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 222
Fotoğraf 146: Kastamonu YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz (iklil) Alan 224
Fotoğraf 147: Kastamonu YEK., 26. Cüz'deki (v.16a) Sûrebaşı Sayfası 226
Fotoğraf 148: Kastamonu YEK., 26. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhibi 227
Fotoğraf 149: Kastamonu YEK., 2180 Envanter Numaralı 27. Cüz'ün Unvan Sayfası 229
Fotoğraf 150: Kastamonu YEK., 27. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 230
Fotoğraf 151: Kastamonu YEK., 27. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz (iklil) Alan 232
Fotoğraf 152: Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter Numaralı Cüzlerin Dış Kapağı 236
Fotoğraf 153: Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter Numaralı Cüzlerin İç Kapağı 239
Fotoğraf 154: Çorum Hasan Paşa YEK., 1. Cüz'ün Serlevha Sayfası 242
Fotoğraf 155: Çorum Hasan Paşa YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası 244

Fotoğraf 156: Çorum Hasan Paşa YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 245
Fotoğraf 157: Çorum Hasan Paşa YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alan 246
Fotoğraf 158: Durak 247
Fotoğraf 159: Mushaf Gülü 248
Fotoğraf 160: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası 250
Fotoğraf 161: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 251
Fotoğraf 162: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 252
Fotoğraf 163: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün v.2a Sayfasındaki Halkâr 253
Fotoğraf 164: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'deki (v. 8b) Sûrebaşı Sayfası 254
Fotoğraf 165: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 255
Fotoğraf 166: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası 257
Fotoğraf 167: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 258
Fotoğraf 168: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 259
Fotoğraf 169: Çorum Hasan Paşa YEK., 25. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 260
Fotoğraf 170: Çorum Hasan Paşa YEK., 27. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 261
Fotoğraf 171: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'deki (v.14b) Sûrebaşı Sayfası 262
Fotoğraf 172: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 263
Fotoğraf 173: Çorun Hasan Paşa YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası 265
Fotoğraf 174: Çorun Hasan Paşa YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 266
Fotoğraf 175: Çorun Hasan Paşa YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz (iklil) Alan 267
Fotoğraf 176: Çorun Hasan Paşa YEK., 7. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 268
Fotoğraf 177: Çorun Hasan Paşa YEK., 28. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 268
Fotoğraf 178: Çorum Hasan Paşa YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası 270

Fotoğraf 179: Çorum Hasan Paşa YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 271
Fotoğraf 180: Çorum Hasan Paşa YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 272
Fotoğraf 181: Çorum Hasan Paşa YEK., 15. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 273
Fotoğraf 182: Çorum Hasan Paşa YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 274
Fotoğraf 183: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Dış Kapağı 276
Fotoğraf 184: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Unvan Sayfası 278
Fotoğraf 185: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 279
Fotoğraf 186: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 280
Fotoğraf 187: Çorun Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'deki (v.9a) Sûrebaşı Sayfası 283
Fotoğraf 188: Çorun Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 284
Fotoğraf 189: Çorum Hasan Paşa YEK., 17. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 285
Fotoğraf 190: Çorum Hasan Paşa YEK., 18. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 286
Fotoğraf 191: Çorum Hasan Paşa YEK., 19. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 287
Fotoğraf 192: Çorum Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası 289
Fotoğraf 193: Çorum Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 290
Fotoğraf 194: Çorum Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alan 291
Fotoğraf 195: Çorun Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'deki (v.14a) Sûrebaşı Sayfası 292
Fotoğraf 196: Çorum Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 293
Fotoğraf 197: Çorum Hasan Paşa YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası 295
Fotoğraf 198: Çorum Hasan Paşa YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 296
Fotoğraf 199: Çorum Hasan Paşa YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 297
Fotoğraf 200: Çorum Hasan Paşa YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası 300
Fotoğraf 201: Çorum Hasan Paşa YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 301

Fotoğraf 202: Çorum Hasan Paşa YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 302
Fotoğraf 203: Çorum Hasan Paşa YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası 305
Fotoğraf 204: Çorum Hasan Paşa YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 306
Fotoğraf 205: Çorum Hasan Paşa YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 307
Fotoğraf 206: Çorum Hasan Paşa YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 310
Fotoğraf 207: Çorum Hasan Paşa YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 311
Fotoğraf 208: Çorum Hasan Paşa YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alan 312
Fotoğraf 209: Çorum Hasan Paşa YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası 315
Fotoğraf 210: Çorum Hasan Paşa YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 316
Fotoğraf 211: Çorum Hasan Paşa YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 317
Fotoğraf 212: Çorum Hasan Paşa YEK., 30. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 318
Fotoğraf 213: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası 320
Fotoğraf 214: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 321
Fotoğraf 215: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 322
Fotoğraf 216: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'deki (v. 4b) Sûrebaşı Sayfası 323
Fotoğraf 217: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 324
Fotoğraf 218: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası 326
Fotoğraf 219: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 327
Fotoğraf 220: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 328
Fotoğraf 221: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'deki (v. 9a) Sûrebaşı Sayfası 329
Fotoğraf 222: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 330

Fotoğraf 223: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası 332
Fotoğraf 224: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 333
Fotoğraf 225: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 334
Fotoğraf 226: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'deki (v. 6b) Sûrebaşı Sayfası 335
Fotoğraf 227: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi..... 336
Fotoğraf 228: Çorum Hasan Paşa YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası 338
Fotoğraf 229: Çorum Hasan Paşa YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 339
Fotoğraf 230: Çorum Hasan Paşa YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 340
Fotoğraf 231: Çorum Hasan Paşa YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası 343
Fotoğraf 232: Çorum Hasan Paşa YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 344
Fotoğraf 233: Çorum Hasan Paşa YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 345
Fotoğraf 234: Çorum Hasan Paşa YEK., 26. Cüz'ün Cilt Kapağı 348
Fotoğraf 235: Çorum Hasan Paşa YEK., 26. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası 349
Fotoğraf 236: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası 351
Fotoğraf 237: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 352
Fotoğraf 238: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 353
Fotoğraf 239: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki (v. 6a) Sûrebaşı Sayfası..... 354
Fotoğraf 240: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi..... 355
Fotoğraf 241: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki (v. 8a) Sûrebaşı Sayfası..... 356
Fotoğraf 242: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi..... 357
Fotoğraf 243: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki (v. 14b) Sûrebaşı Sayfası 358
Fotoğraf 244: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi..... 359
Fotoğraf 245: Süleymaniye YEK., 2. Cüz'ün Cilt Kapağı..... 362
Fotoğraf 246: Süleymaniye YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası..... 364

Fotoğraf 247: Süleymaniye YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 365
Fotoğraf 248: Süleymaniye YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 366
Fotoğraf 249: Süleymaniye YEK., 2. Cüz, Durak 366
Fotoğraf 250: Süleymaniye YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası..... 368
Fotoğraf 251: Süleymaniye YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 369
Fotoğraf 252: Süleymaniye YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası..... 371
Fotoğraf 253: Süleymaniye YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 372
Fotoğraf 254: Süleymaniye YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası..... 374
Fotoğraf 255: Süleymaniye YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 375
Fotoğraf 256: Süleymaniye YEK., 5. Cüz'ün Cilt Kapağı..... 377
Fotoğraf 257: Süleymaniye YEK., 7. Cüz'ün Unvan Sayfası..... 379
Fotoğraf 258: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Cilt Kapağı..... 381
Fotoğraf 259: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün İç Kapağı 383
Fotoğraf 260: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası..... 385
Fotoğraf 261: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan 386
Fotoğraf 262: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 387
Fotoğraf 263: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'deki (v.19b) Sûrebaşı Sayfası 388
Fotoğraf 264: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 389
Fotoğraf 265: Süleymaniye YEK., 9. Cüz, Mushaf Gülü 390
Fotoğraf 266: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası..... 392
Fotoğraf 267: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan 393
Fotoğraf 268: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alan 394
Fotoğraf 269: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'deki (v.9b) Sûrebaşı Sayfası 395
Fotoğraf 270: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 396
Fotoğraf 271: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'deki (v.17a) Sûrebaşı Sayfası 397
Fotoğraf 272: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 398
Fotoğraf 273: Süleymaniye YEK., 13. Cüz, Mushaf Gülü 399
Fotoğraf 274: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası..... 401

Fotoğraf 275: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan 402
Fotoğraf 276: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 403
Fotoğraf 277: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'deki (v.15a) Sûrebaşı Sayfası 404
Fotoğraf 278: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 405
Fotoğraf 279: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'ün Unvan Sayfası 407
Fotoğraf 280: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan 408
Fotoğraf 281: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 409
Fotoğraf 282: Süleymaniye YEK., 25.Cüzlerin Unvan Sayfası Tezhibi 410
Fotoğraf 283: Süleymaniye YEK., 27.Cüzlerin Unvan Sayfası Tezhibi 411
Fotoğraf 284: Süleymaniye YEK., 28. Cüzlerin Unvan Sayfası Tezhibi 411
Fotoğraf 285: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'deki (v.11a) Sûrebaşı Sayfası 412
Fotoğraf 286: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 413
Fotoğraf 287: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'deki Mushaf Gülü 414
Fotoğraf 288: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'ün Unvan sayfası 416
Fotoğraf 289: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan 417
Fotoğraf 290: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 418
Fotoğraf 291: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'deki (v.23b) Sûrebaşı Sayfası 419
Fotoğraf 292: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 420
Fotoğraf 293: Süleymaniye YEK., 19. Cüz'ün Unvan Sayfası 422
Fotoğraf 294: Süleymaniye YEK., 19. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan 423
Fotoğraf 295: Süleymaniye YEK., 19. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 424
Fotoğraf 296: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'ün Zahriye Sayfası 427
Fotoğraf 297: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'ün Serlevha Sayfası 429
Fotoğraf 298: Süleymaniye YEK., 20. Cüz, Mushaf Gülü 431

Fotoğraf 299: Süleymaniye YEK., 20. Cüz, Mushaf Gülü 432
Fotoğraf 300: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası..... 433
Fotoğraf 301: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Cilt Kapağı..... 435
Fotoğraf 302: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası..... 437
Fotoğraf 303: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 438
Fotoğraf 304: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kubbeli Alan 439
Fotoğraf 305: Süleymaniye YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 440
Fotoğraf 306: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası..... 442
Fotoğraf 307: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan 443
Fotoğraf 308: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 444
Fotoğraf 309: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'deki (v.17a) Sûrebaşı Sayfası 445
Fotoğraf 310: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 446
Fotoğraf 311: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası..... 448
Fotoğraf 312: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan 449
Fotoğraf 313: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan 450
Fotoğraf 314: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'deki (v.7b) Sûrebaşı Sayfası 451
Fotoğraf 315: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibi 452
Fotoğraf 316: Süleymaniye YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası..... 454
Fotoğraf 317: Süleymaniye YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan 455
Fotoğraf 318: Süleymaniye YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kubbeli Alan 456
Fotoğraf 319: Süleymaniye YEK., 30. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi 457

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1 : Kastamonu YEK. 2160 Envanter Numaralı 1. Cüz'ün Cilt Kapağı Plan Şeması 99
Çizim 2 : Kastamonu YEK. 2160 Envanter Numaralı 1. Cüz'ün Cilt Kapak Deseni 100
Çizim 3 : Kastamonu YEK. 2160 Envanter Numaralı 1. Cüz'ün İç Kapak Plan Şeması 101
Çizim 4 : Kastamonu YEK. 2160 Envanter Numaralı 1. Cüz'ün Cilt İç Kapak Deseni 102
Çizim 5 : Durak 103
Çizim 6 : Kastamonu YEK., Cüzlerdeki Mushaf Gülü 104
Çizim 7 : Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün Cilt Kapağı Plan Şeması 106
Çizim 8 : Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün Cilt Kapağı Deseni 108
Çizim 9 : Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün İç Kapak Plan Şeması 109
Çizim 10: Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün Cilt İç Kapak Deseni 110
Çizim 11: Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün Unvan Sayfası, Plan Şeması 112
Çizim 12: Kastamonu YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 112
Çizim 13: Kastamonu YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 114
Çizim 14: Kastamonu YEK. 2162 Envanter Numaralı 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 116
Çizim 15: Kastamonu YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 117
Çizim 16: Kastamonu YEK. 3. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alanın Deseni 118
Çizim 17: Kastamonu YEK. 2162 Envanter Numaralı 4. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 120

Çizim 18: Kastamonu YEK. 2162 Envanter Numaralı 4. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 121
Çizim 19: Kastamonu YEK. 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 123
Çizim 20: Kastamonu YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 124
Çizim 21: Kastamonu YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alanın Deseni 125
Çizim 22: Kastamonu YEK. 7. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibinin Plan Şeması 128
Çizim 23: Kastamonu YEK., 7. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 129
Çizim 24: Kastamonu YEK., 7. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alanın Deseni 130
Çizim 25: Kastamonu YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 132
Çizim 26: Kastamonu YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 133
Çizim 27: Kastamonu YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 134
Çizim 28: Kastamonu YEK., 2166 Envanter Numaralı 11. Cüz'ün Dış Kapağı Plan Şeması..... 137
Çizim 29: Kastamonu YEK., 2166 Envanter Numaralı 11. Cüz'ün Dış Kapağı Deseni 138
Çizim 30: Kastamonu YEK., 2166 Envanter Numaralı 11. Cüz'ün İç Kapağı Plan Şeması..... 140
Çizim 31: Kastamonu YEK. 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 142
Çizim 32: Kastamonu YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 142
Çizim 33: Kastamonu YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 144
Çizim 34: Kastamonu YEK. 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 147
Çizim 35: Kastamonu YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 148

Çizim 36: Kastamonu YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 149
Çizim 37: Kastamonu YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 151
Çizim 38: Kastamonu YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 152
Çizim 39: Kastamonu YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı ve Bördürlü Alanın Deseni 153
Çizim 40: Kastamonu YEK. 2168 Envanter Numaralı 14. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 155
Çizim 41: Kastamonu YEK., 14. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 156
Çizim 42: Kastamonu YEK., 15. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 158
Çizim 43: Kastamonu YEK., 15. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 159
Çizim 44: Kastamonu YEK., 15. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taç ve Bordürlü Alanın Deseni 160
Çizim 45: Kastamonu YEK. 15. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 162
Çizim 46: Kastamonu YEK. 15. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 162
Çizim 47: Kastamonu YEK., 2170 Envanter Numaralı 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 164
Çizim 48: Kastamonu YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 165
Çizim 49: Kastamonu YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz (iklil) Alanın Deseni 167
Çizim 50: Kastamonu YEK., 2170 Envanter Numaralı, 16. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 169
Çizim 51: Kastamonu YEK., 16. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 170
Çizim 52: Kastamonu YEK., 17. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 172
Çizim 53: Kastamonu YEK., 17. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 173
Çizim 54: Kastamonu YEK., 17. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibindeki Düz (iklil) Alanın Deseni 174
Çizim 55: Kastamonu YEK., 18. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 176

Çizim 56: Kastamonu YEK., 18. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 177
Çizim 57: Kastamonu YEK., 18. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 179
Çizim 58: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün Dış Kapağı Plan Şeması 182
Çizim 59: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün Dış Kapak Deseni 183
Çizim 60: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün İç Kapağı Plan Şeması 184
Çizim 61: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün İç Kapak Deseni 185
Çizim 62: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 186
Çizim 63: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 187
Çizim 64: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 188
Çizim 65: Kastamonu YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 191
Çizim 66: Kastamonu YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 192
Çizim 67: Kastamonu YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kubbeli Alanın Deseni 193
Çizim 68: Kastamonu YEK., 21. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 194
Çizim 69: Kastamonu YEK., 21. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 195
Çizim 70: Kastamonu YEK., 21. Cüz'deki Mushaf Gülü Deseni 196
Çizim 71: Kastamonu YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 198
Çizim 72: Kastamonu YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 199
Çizim 73: Kastamonu YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 200
Çizim 74: Kastamonu YEK., 22. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 202
Çizim 75: Kastamonu YEK., 22. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 203
Çizim 76: Kastamonu YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 205
Çizim 77: Kastamonu YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 206

Çizim 78: Kastamonu YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz (iklil) Alanın Deseni 207
Çizim 79: Kastamonu YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 210
Çizim 80: Kastamonu YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 211
Çizim 81: Kastamonu YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 212
Çizim 82: Kastamonu YEK., 24. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 214
Çizim 83: Kastamonu YEK., 24. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 214
Çizim 84: Kastamonu YEK., 25. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 216
Çizim 85: Kastamonu YEK. 25. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 217
Çizim 86: Kastamonu YEK., 25. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 218
Çizim 87: Kastamonu YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 221
Çizim 88: Kastamonu YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 222
Çizim 89: Kastamonu YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz (iklil) Alanın Deseni 224
Çizim 90: Kastamonu YEK., 26. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 226
Çizim 91: Kastamonu YEK., 27. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz (iklil) Alanın Deseni 232
Çizim 92: Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter Numaralı Cüzlerin Dış Kapak Plan Şeması..... 237
Çizim 93: Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter Numaralı Cüzlerin Dış Kapak Deseni 238
Çizim 94: Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter Numaralı Cüzlerin İç Kapak plan Şeması..... 240
Çizim 95: Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter Numaralı Cüzlerin İç Kapak Deseni 241
Çizim 96: Çorum Hasan Paşa YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 244

Çizim 97 : Çorum Hasan Paşa YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 245
Çizim 98 : Çorum Hasan Paşa YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alanın Deseni 246
Çizim 99 : Durak..... 247
Çizim 100: Mushaf Gülü 248
Çizim 101: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 250
Çizim 102: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 251
Çizim 103: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 252
Çizim 104: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün v.2a Sayfasındaki Halkâr Deseni... 253
Çizim 105: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 254
Çizim 106: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 255
Çizim 107: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 257
Çizim 108: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 258
Çizim 109: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 259
Çizim 110: Çorum Hasan Paşa YEK., 25. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 261
Çizim 111: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 262
Çizim 112: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 263
Çizim 113: Çorun Hasan Paşa YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 265
Çizim 114: Çorun Hasan Paşa YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 266
Çizim 115: Çorun Hasan Paşa YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz (iklil) Alanın Deseni 267
Çizim 116: Çorum Hasan Paşa YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 270
Çizim 117: Çorum Hasan Paşa YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 271

Çizim 118: Çorum Hasan Paşa YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 272
Çizim 119: Çorum Hasan Paşa YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni 274
Çizim 120: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Dış Kapağı Plan Şeması 276
Çizim 121: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Dış Kapak Deseni 277
Çizim 122: Çorun Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 278
Çizim 123: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 279
Çizim 124: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 281
Çizim 125: Çorun Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 283
Çizim 126: Çorun Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 284
Çizim 127: Çorum Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 289
Çizim 128: Çorum Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 290
Çizim 129: Çorum Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alanın Deseni 291
Çizim 130: Çorun Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 292
Çizim 131: Çorun Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 293
Çizim 132: Çorum Hasan Paşa YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 295
Çizim 133: Çorum Hasan Paşa YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 296
Çizim 134: Çorum Hasan Paşa YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 297
Çizim 135: Çorum Hasan Paşa YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 300
Çizim 136: Çorum Hasan Paşa YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 301
Çizim 137: Çorum Hasan Paşa YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 302
Çizim 138: Çorum Hasan Paşa YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 305

Çizim 139: Çorum Hasan Paşa YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 306
Çizim 140: Çorum Hasan Paşa YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 307
Çizim 141: Çorum Hasan Paşa YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 310
Çizim 142: Çorum Hasan Paşa YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 311
Çizim 143: Çorum Hasan Paşa YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alanın Deseni..... 312
Çizim 144: Çorum Hasan Paşa YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 315
Çizim 145: Çorum Hasan Paşa YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 316
Çizim 146: Çorum Hasan Paşa YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 317
Çizim 147: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 320
Çizim 148: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 321
Çizim 149: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 322
Çizim 150: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 324
Çizim 151: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 324
Çizim 152: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 326
Çizim 153: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 327
Çizim 154: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 328
Çizim 155: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 329
Çizim 156: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 330
Çizim 157: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 332
Çizim 158: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 333

Çizim 159: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı ve Bordürlü Alanın Deseni 334
Çizim 160: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 336
Çizim 161: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 336
Çizim 162: Çorum Hasan Paşa YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 338
Çizim 163: Çorum Hasan Paşa YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 339
Çizim 164: Çorum Hasan Paşa YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 340
Çizim 165: Çorum Hasan Paşa YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 343
Çizim 166: Çorum Hasan Paşa YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 344
Çizim 167: Çorum Hasan Paşa YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 345
Çizim 168: Çorum Hasan Paşa YEK., 26. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 349
Çizim 169: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 351
Çizim 170: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 352
Çizim 171: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 353
Çizim 172: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 354
Çizim 173: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 355
Çizim 174: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 356
Çizim 175: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 357
Çizim 176: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 358
Çizim 177: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni 359
Çizim 178: Süleymaniye YEK., 2. Cüz'ün Cilt Kapağı Plan Şeması 362
Çizim 179: Süleymaniye YEK., 2. Cüz'ün Cilt Kapağı Deseni 363
Çizim 180: Süleymaniye YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması 364
Çizim 181: Süleymaniye YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhip Deseni 365
Çizim 182: Süleymaniye YEK., 2. Cüz, Durak 366
Çizim 183: Süleymaniye YEK., 3 Cüz'ün Tezhip Unvan Sayfası Plan Şeması 368

Çizim 184: Süleymaniye YEK., 3 Cüz'ün Tezhip Unvan Sayfası Tezhip Deseni 369
Çizim 185: Süleymaniye YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması..... 371
Çizim 186: Süleymaniye YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhip Deseni 372
Çizim 187: Süleymaniye YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması..... 374
Çizim 188: Süleymaniye YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhip Deseni 375
Çizim 189: Süleymaniye YEK., 5. Cüz'ün Cilt Kapağı Plan Şeması 377
Çizim 190: Süleymaniye YEK., 5. Cüz'ün Cilt Kapağı Deseni 378
Çizim 191: Süleymaniye YEK., 7. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması..... 379
Çizim 192: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Cilt Kapağı Plan Şeması 381
Çizim 193: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Dış Kapağı Deseni..... 382
Çizim 194: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün İç Kapağı Deseni 384
Çizim 195: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması..... 386
Çizim 196: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni 386
Çizim 197: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 387
Çizim 198: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması 389
Çizim 199: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni..... 389
Çizim 200: Süleymaniye YEK., 9. Cüz, Mushaf Gülü..... 390
Çizim 201: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması..... 392
Çizim 202: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni 393
Çizim 203: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alanın Deseni 394
Çizim 204: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması..... 396
Çizim 205: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni..... 396
Çizim 206: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması..... 397
Çizim 207: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni..... 398
Çizim 208: Süleymaniye YEK., 13. Cüz, Mushaf Gülü..... 399
Çizim 209: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması..... 401
Çizim 210: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni 402

Çizim 211: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 403
Çizim 212: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması..... 404
Çizim 213: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni..... 405
Çizim 214: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması..... 407
Çizim 215: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni 408
Çizim 216: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 409
Çizim 217: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'ün (v.11a) Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması ... 412
Çizim 218: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni..... 413
Çizim 219: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'deki Mushaf Gülü..... 414
Çizim 220: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması..... 416
Çizim 221: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni 417
Çizim 222: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 418
Çizim 223: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması..... 419
Çizim 224: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni..... 420
Çizim 225: Süleymaniye YEK., 19. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması..... 422
Çizim 226: Süleymaniye YEK., 19. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni 423
Çizim 227: Süleymaniye YEK., 19. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 424
Çizim 228: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'ün Zahriye Sayfanın Plan Şeması 427
Çizim 229: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'ün Zahriye Sayfası Tezhip Deseni 428
Çizim 230: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'ün Serlevha Sayfası Plan Şeması 430
Çizim 231: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'ün Serlevha Sayfası Tezhip Deseni..... 430
Çizim 232: Süleymaniye YEK., 20. Cüz, Mushaf Gülü..... 432
Çizim 233: Süleymaniye YEK., 20. Cüz, Mushaf Gülü..... 432
Çizim 234: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni..... 433
Çizim 235: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Cilt Kapağı Plan Şeması..... 435

Çizim 236: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Cilt Kapak Deseni 436
Çizim 237: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması..... 437
Çizim 238: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 438
Çizim 239: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kubbeli Alanın Deseni 439
Çizim 240: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması..... 442
Çizim 241: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni 443
Çizim 242: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 444
Çizim 243: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası, Plan Şeması..... 445
Çizim 244: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni..... 446
Çizim 245: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması..... 448
Çizim 246: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni 449
Çizim 247: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni 450
Çizim 248: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması..... 451
Çizim 249: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni..... 452
Çizim 250: Süleymaniye YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması..... 454
Çizim 251: Süleymaniye YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni 455
Çizim 252: Süleymaniye YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kubbeli Alanın Deseni 456

ÖZET

Başlık: Kastamonu, Çorum Hasan Paşa ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanelerinde Bulunan Bazı Kur'an Cüzlerinin Kitap Sanatları (Tezhip, Cilt) Bakımından İncelenmesi

Yazar: Yıldırım KARADENİZ

Danışman: Prof. Dr. Mehmet MEMİŞ

Kabul Tarihi:15.12.2021 **Sayfa Sayısı:** xxxiv (önkısım)+ 562 (tez)

Türkler ilk olarak Orta Asya'da çeşitli eşyaları ve yüzeyleri süslemek için yapmaya başladıkları bezeme sanatını, Anadolu'ya kadar getirmişlerdir. Burada Selçuklular ve Beylikler Dönemi'nde geliştirerek bilhassa Osmanlı döneminde el yazması eserler üzerinde en mükemmel seviyeye ulaştırdıkları kitap sanatlarını, korumuş ve geliştirmişlerdir. Osmanlı'nın siyasi ve ekonomik gücüyle paralel bir gelişim sergileyen kitap sanatlarının kendinden önceki dönemlerin etkisinde devam ettiği görülmektedir.

Osmanlı'ya başkentlik yapmış İstanbul, Bursa ve Edirne ile Selçuklu'ya başkent olmuş Konya gibi büyük şehirlerdeki kütüphanelerde çok güzel örnekleri bulunan kitap sanatları bezemeleri, özellikle el yazması Kur'ân-ı Kerimlerin cilt kapaklarında ve sayfalarında görülür. Osmanlı İmparatorluğunun en güçlü dönemi olan 15. yüzyılın ikinci yarısı ile 16. yüzyılın zengin kültür ve sanat ortamı içinde üretilen eserler, bu yüzyılın klâsik dönem üslubunun ürünleridir. Bu dönemde seferler sonucu Tebriz, Şiraz ve Herat' tan getirilen sanatçıların, kendi üsluplarını taşıyan sanat eserlerini Osmanlı saray nakkaşhanelerinde geliştirerek Osmanlı sanatına etki ettikleri görülmektedir. Tezhip ve cilt sanatı, özellikle Osmanlı döneminde kitapların süslenmesi hususunda önemli bir yere sahiptir. Bilhassa klasik dönem yazma eserlerinin, cilt ve tezhipleri tezyinatımızın geldiği noktayı göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Çalışmada cilt ve tezhip özellikleri bakımından klasik döneme ait olduğu düşünülen Kastamonu, Çorum Hasan Paşa ve Süleymaniye Yazma Eser kütüphanelerinde bulunan bazı Kur'ân-ı Kerim cüzlerinin kitap sanatları bakımından incelenerek üslup ve dönem özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. İki bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde; Kitap sanatları ana başlığı altında hat, tezhip ve cilt sanatlarının tarihi gelişimi içerisinde Osmanlı dönemi 15. ve 16. yüzyıl üzerinde durulmuştur. Ayrıca Osmanlı döneminde Mushaf kitabeti ve tezyinatının önemi anlatılmıştır. Cüzlerde kitap sanatlarımızdan olan minyatür ve ebru sanatı ile ilgili herhangi bir uygulama olmadığı için bu sanatlara yer verilmemiştir. İkinci bölümde, Tez çalışmasına esas teşkil eden el yazması cüzlerin genel özelliklerinin yanı sıra fotoğraflar üzerinden birebir yapılan çizimlerle birlikte yazmaların tezhip ve cilt özellikleri anlatılarak katalog bölümü oluşturulmuştur. Kastamonu, Çorum Hasan Paşa ve Süleymaniye kütüphanelerinde bulunan cüzler ayrı ayrı ele alınarak incelenmiş ve istinsah tarihi belli olan örneklerle karşılaştırmak suretiyle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kitap Sanatları, Tezhip, Cilt Sanatı, Hüsn-i Hat, Kur'ân Cüz'ü

ABSTRACT

Title of Thesis: Investıgatıon Of The Lıbrarıes Of The Kur'an In Kastamonu, Çorum Hasan Pasa And Suleymanıye Lıbrarıes In Terms Of Book Art

Author of Thesis: Yıldırım KARADENİZ

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet MEMİŞ

Accepted Date: 15.12.2021 **Number of Pages:** xxxiv (önkısım)+ 562 (tez)

The manuscript decoration in particular, gained importance following the acceptance of Islam by the Turks. Turks brought the art of decoration, which they first started to make in Central Asia to ornament various objects and surfaces, to Anatolia. In Anatolia, they preserved and developed the arts of the book, which they developed during the Period of Turkish Seljuks and Principalities reaching the highest level on manuscripts, especially in the Ottoman period. It can be observed that the arts of the book, which showed a parallel development with the political and economic power of the Ottoman Empire, continued under the influence of previous periods. The arts of the book with very good examples in libraries in big cities such as Istanbul, Bursa, Edirne, and Konya that were the capitals of both Seljuk and Ottoman are especially observed in the book covers and pages of the Quran manuscripts. The works produced in the rich culture and art environment of the second half of the 15th century and the 16th century, which was the strongest period of the Ottoman Empire, enabled it to emerge as the classical style of the century. Especially in this period when the arts of the book were at their peak, the most stunning works were produced. Furthermore, it is obvious that the artists summoned from Tabriz, Shiraz and Herat influenced the Ottoman art by developing their artworks in Ottoman Courts. The art of ornamentation and bookbinding has an important place in the decoration of books, especially during the Ottoman period. The bookbinding and ornaments of classical period manuscripts are especially very prominent in terms of showing the point our decoration has reached.

This study aimed to determine the style and period characteristics by examining some parts of the Qur'an in Kastamonu, Corum Hasan Pasha and Suleymaniye Manuscript libraries, which are considered to belong to the classical period in terms of bookbinding and ornamentation characteristics. In the first chapter of the study, which consists of two chapters; Under the main title of the arts of the book, within the historical development of calligraphy, illumination and bookbinding arts, the Ottoman period is emphasized. Besides, the importance of the Mushaf inscription and ornamentation during the Ottoman period has been explained. In this chapter, since there is no practice of miniature and marbling art, which are among our other arts of the book, these arts are not included. In the second chapter, in addition to the general characteristics of the manuscripts that form the basis of the thesis study, the catalog section was created by explaining the ornamentation and bookbinding characteristics of the manuscripts together with the drawings made exactly on the photographs.

Keywords: Books Arts, İllumination, Skin Art, Calligraphy, Part Of The Qur'an,

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Osmanlı sanatı motif, renk, kompozisyon ve işçilik bakımından kendine has üslubuyla diğer dönemlerden ayrılmaktadır. Bastığı her yerde iz bırakan Osmanlı İmparatorluğu, aynı zamanda fethettiği topraklardaki sanata ve sanatçıya çok büyük önem vermiş hatta oralardaki sanatçıları İstanbul'a getirerek saray atölyelerinde sanatlarını icra etmelerini sağlamıştır. Geleneksel Türk sanatlarının bel kemiği olan kitap sanatlarımızın günümüze gelmesinde Osmanlının bu sanatlara verdiği değerin ve önemin yanı sıra gerek padişahların, gerek devletin ileri gelenlerinin ve gerekse meraklı kişilerin yaptırdıkları kütüphanelerin payı büyüktür.

Araştırmanın konusu; "Kastamonu, Çorum Hasan Paşa ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanelerinde bulunan bazı Kur'ân-ı Kerim cüzlerinin kitap sanatları (tezhip ve cilt) bakımından incelenmesi" olarak belirlenmiştir. Bu kütüphanelerden üç ayrı takım halinde incelenen cüzlerden 12'sinin eksik olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu çalışma, Kastamonu Kütüphanesinde 21, Çorum Hasan Paşa Kütüphanesinde 30, Süleymaniye Kütüphanesinde 28 olmak üzere toplam 79 adet el yazması cüz'ün tezhip ve cilt açısından bezeme özelliklerini kapsamaktadır.

Çalışmanın Önemi

Ülkemizde ve diğer ülkelerde büyük bir kısmı Arapça bir kısmı Farsça ve Türkçe olan yazmaların araştırılması, incelenmesi ve bilime kazandırılma çalışmaları son yıllarda artmakla birlikte istenilen düzeyde değildir. Bezeme sanatımız Uygurlar döneminden başlayarak, İlhanlılardan Büyük Selçuklu İmparatorluğu'na, Anadolu Selçukluları'na ve onlardan da Osmanlı İmparatorluğu'na geçerek zirveye ulaşmıştır. Her dönem farklı yüzeylerde ve materyaller üzerinde varlığını koruyan tezyinatımız, özellikle Osmanlı Dönemi'nde 15. yüzyıl sonundan 17. yüzyılın ortalarına doğru büyük bir ivme kazanmıştır. Bu dönemde bilhassa Kur'ân-ı Kerîm nüshalarının zahriye, serlevha, surebaşı, unvan sayfası ve cilt kapakları oldukça önem kazanmış ve muhteşem eserler üretilmiştir.

Mushafların Türk-İslam medeniyetinin temel yapı taşlarından olduğu, bu nedenle sayfalarının ve cildinin bezenmesine ayrı bir önem ve özen gösterilmesi gerektiği düşünülerek usta sanatçılara yaptırılmıştır. Özellikle kitap sanatlarının en parlak dönemi olan 15. ve 16. asrın zengin kültür ve sanat ortamında ortaya çıkan eserler, klasik dönem tezyinatının temelini teşkil etmektedir. Bu yüzyıllarda devlet sınırlarının oldukça geniş alanlara ulaşması, Anadolu topraklarında kitap sanatları, bilhassa tezhip sanatı bakımından farklı üslupların uygulanmasına ve farklı coğrafyalardan çeşitli eserlerin getirilmesiyle dönemin sanat anlayışına etki etmiştir.

Bu çalışmanın konusu olan, ketebe kaydı bulunmayan, ancak tezhip ve cilt sanatı açısından klasik dönem tezhip anlayışını yansıttığı düşünülen cüzlerin önemli bir çalışma konusu olacağı öngörülmüştür. Ayrıca yapılan tezler incelendiğinde genellikle Mushaf tezyinatı üzerine çalışmaların yoğunlaştığı, Mushaf'ın otuza bölünmesi şeklinde oluşturulan ve iki kapak arasında toplanan cüzlerin tezyinatı hakkında belli bir çalışma olmadığı görülmüştür. Dolayısıyle "Kastamonu, Çorum Hasan Paşa ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanelerinde Bulunan Üç Takım Kur'an Cüz'ünün Kitap Sanatları (tezhip ve cilt) Bakımından İncelenmesi" olarak ele alınan tez çalışmasının bu alana katkı yapacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın Amacı

Kitap sanatları içerisinde hat, ebru ve minyatürle birlikte değerlendirilen tezhip ve cilt sanatı alanında geçmişten günümüze kadar özellikle Osmanlı döneminde farklı üslup özelliklerine sahip zengin bir çok eser üretilmiştir. Bu sanatların en güzel örnekleri yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerde, müzelerde ve şahısların özel koleksiyonlarında sergilenmektedir. Tez konusu olarak seçilen bu cüzlerden, sadece Çorum Hasan Paşa kütüphanesinde bulunan cüzlerin bir sempozyumda bildiri olarak sunulduğu, diğer cüzlerin ise herhangi bir çalışmaya konu olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle söz konusu eserler, tezhip ve cilt sanatı bakımından daha detaylı ve karşılaştırmalı şekilde ele alınarak, cüzlerin tezyinatı, kompozisyon planları, kullanılan teknik, desen, motif ve renk bakımından incelenip dönem özellikleriyle birlikte yorumlanması amaçlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Araştıma sonunda; eserlerin her hangi bir tez çalışmasına konu olmadıkları tespit edildikten sonra Kastamonu Kütüphanesindeki 2160 ilâ 2180 ile Çorum Hasan Paşa Kütüphanesindeki 5590 ve Süleymaniye Kütüphanesindeki Hüdai Efendi 29 envanter numaralı cüzlerden görmemize izin verilenlerin fotoğrafları çekilmiş izin verilmeyenlerin ise kütüphanede daha önce çekilmiş görsellerden yararlanmak suretiyle ölçülerinin belirlenmesine, kağıt dokusu, renk tonları, altın ve lacivert gibi malzeme özellikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Eldeki görsellere bakılarak eserlerin cilt kapakları, unvan sayfası ve surebaşı tezhiplerinin çizimleri yapılmış, çözülemeyen ve dış etkenlere maruz kalarak yıpranmış olanlar simetrili desen anlayışına uyularak karşılaştırmalı düzeltmelerle çizimleri yapılmaya çalışılmıştır. Bazı cüzlerin tezhiplerinin aynı kompozisyon şeması, aynı desen planı ve aynı motiflerden oluştuğu tespit edilmiş olup, çalışmanın katalog kısmında benzer olanlar birlikte ele alınmıştır.

Tez de yer alan; Kastamonu YEK., 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2167, 2172, 2174, 2175, 2177, 2178, 2179, 2180 envanter numaralı cüzlerin cilt kapakları incelendiğinde motif, desen, renk, kompozisyon ve işçilik açısından aynı olduğu, hatta tek bir kalıp kullanıldığı görülerek sadece bir cildin çizimi yapılmış olup, diğer cüzlere atıf yapılmıştır. Aynı Kütüphanede bulunan; 2168, 2169, 2170, 2171, 2176 envanter numaralı cüzlerin cilt kapakları ise sadece paftalama şekli ile motif yönünden yukarda belirtilen cüzlerden farklı olduğu tespit edilmiş olup, bu cüzlerde de aynı kalıp kullanıldığı için sadece birinin çizimi yapılarak diğer cüzlere atıf yapılmıştır. 2160 ilâ 2173 envanter numaralı cüzlerin cilt dış kapakları ise, Kastamonu'daki diğer tüm cüzlerin dış kapaklarından plan şeması, desen ve motif olarak farklılıkların olduğu görülmüştür. Bu nedenle bu iki cüz'ün dış kapaklarının çizimleri yapılarak kataloğ kısmında ele alınmıştır. Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 envanterine kayıtlı 2., 3., 4., 5., 6., 7., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 27., 28., 29., 30. Cüzlerin cilt kapaklarında da aynı kalıp kullanıldığı tespit edilmiş olup, katalog kısmında sadece cüzlerden birinin kapak deseni çizilmiş, aynı olanlara atıf yapılmıştır. Süleymaniye YEK., Hüdai Efendi 29 envanterine kayıtlı 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28., cüzlerin cilt kapaklarında da aynı kalıbın uygulandığı görülmüş olup, katalog kısmında yine bir cüz'ün cilt kapağının çizimi yapılarak diğer cüzlere atıf

yapılmıştır. Çalışmada yer alan cüzlerden cilt kapakları tamamen farklı olanlarda bulunmaktadır. Bunların çizimleride katalogda yer almaktadır.

Tez çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; hat, tezhip ve cilt sanatının tarihi, Mushaf kitabeti ve tezhibi ile teze konu olan müzehhep ve ciltli alanlar anlatılmaktadır. İkinci bölümde ise çalışmadaki cüzlerin kataloğu oluşturulmuştur. Katalog kısmında sırasıyla Kastamonu, Çorum Hasan Paşa ve Süleymaniye kütüphanelerinde yer alan cüzler, genel özellikleri ile tezhip ve cilt özellikleri açısından analiz edildikten sonra tipoloji oluşturulmıştur. Değerlendirme ve sonuç kısmında ise cüzler kendi aralarında değerlendirilerek bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

Bu tezi yazarken literatür olarak, eski ve yeni bir çok kaynaktan yaralanılmıştır. Özellikle bu alanda öne çıkan kaynaklara çalışmada yer verilmeye çalışılmıştır. Örneğin tezhip alanında Çiçek Derman'ın öne çıkan çalışmalarından, "Tarihimizde Mushafların Bezenmesi/Tezhip Sanatında Üsluplar ve Sanatkârları /İstanbul'da Tezhip Sanatı/ Osmanlı İstanbul'unda Bezeme Sanatı" ile yine bu alandaki önemli çalışmalardan olan Lâle Uluç'un, "XVI. Yüzyıl Şiraz El Yazmaları", Nurhan Atasoy'un, Hasbahçe, Celal Esat Arseven'in, "Türk Sanatı", İnci Ayan Birol'un, "Klasik Devir Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Teknikleri ve Çeşitleri", Süheyl Ünver'in, "Konya'da XIII – XV. Asırlarlarda Yapılan Kitap Tezhipleri ve Bu İnce Sanatımızın Konya'da Dirilmesi Lüzumu Hakkında", Yıldız Demiriz'in, "16. Yüzyıl Kur'an Tezhipleri Hakkında Bazı Notlar", Gülbün Mesara, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Sernakkaşı Karamemi"-Gülbün Mesara–Aykut Kazancıgil, "Türk Süsleme Sanatları 2", ile editörlüğünü Ali Rıza Özcan'ın yaptığı "Hat ve Tezhip Sanatı" adlı kitaptaki tüm makaleler, Ahmet Saim Arıtan'ın ciltçilikle ilgili tüm çalışmaları, Zeren Tanındı'nın "Osmanlı Sanatında Cilt" ile "Osmanlı Sanatında Tezhip", Kemal Çığ, "Türk Kitap Kapakları", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Tezhip, Halkâr, Hat, Serlevha ve ciltçilik maddeleri, Uğur Derman'ın, "Doksan Dokuz İstanbul Mushafı"-"Hat San'atımızın Yüzakı: Amasyalı Şeyh Hamdullah"-"Ömrümün Bereketi", Muhittin Serin, "Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar", Ali Alparslan, "Osmanlı Hat Sanatı Tarihi" gibi kitap, bildiri ve makaleler tezi yazarken yararlandığımız çalışmalardan bazılarıdır.

BÖLÜM 1: XV ve XVI. YÜZYILLARDA OSMANLI KİTAP SANATLARINDAN HAT, TEZHİP ve CİLT

Kitap sanatları geçmişten bugüne, asırlar boyunca kitaba verilen değerin, gösterilen saygının ifadesi olarak gelişmiştir.Yurt içi ve yurt dışı kütüphane, arşiv, müze ve koleksiyonlarda bulunan binlerce kitap içinde hat, tezhip, minyatür ve cilt ustalarının meydana getirdikleri yazma eserler ve levhalar vardır. Türk kültür ve medeniyetinin en önemli eserleri arasında görülen "el yazmaları", matbaanın Osmanlı toplumuna girmesine kadar, klâsik sanatlarımızın en çok uygulandığı alandır. Matbaa icat edilmeden önce dînî, ilmî, edebî vb. konulardaki tüm kitaplar elle yazılmaktaydı. Bunlar arasınsa bilhassa Kur'ân-ı Kerimler, En'âm-ı şerîfler, Delâilü'l-Hayrâtlar, Evrâd-ı şerîfler, Dîvânlar ve Risâleler önde gelmektedir. [1]

15. yüzyılda kitap sanatları alanında, bu yüzyıla kadar geçen süre içinde geçmiş dönemlerin izlerini taşıyarak çok güzel eserler verilmiştir. Özellikle 13. ve 14. yüzyılda yapılan eserlerin kompozisyon, işçilik ve renk bakımından 15. asırda daha ileriye taşındığı söylenebilir. İstanbul'un fethinden sonra Fatih'in hususi kütüphanesi için Anadolu'dan gelen sanatkârlar, estetik değeri yüksek olan sanat eserleri üretmişlerdir. Bilhassa, Fatih'in sanatta değişikliği önemsiyor olması o döneme kadar hiç bir yerde yapılmamış güzellikte eserlerin üretilmesine vesile olmuştur.[2]

15. yüzyıl kitap sanatlarında görülen tezyinatın etkilerinin sürdüğü 16. yüzyıl, kitap sanatları bakımından en büyük ilerlemenin ve yükselişin olduğu dönemdir. Kur'ân-ı Kerim tezyinatı bu asırda son şeklini almıştır. Özellikle kitap sanatları (hat, tezhip, minyatür, cilt ve kat'ı) alanında oldukça güzel eserlerin üretildiği, sanata ve sanatçıya en büyük değerin ve ilginin gösterildiği Ehl-i Hiref defterlerinden anlaşılmaktadır. Bilhassa, dönemin el yazması eserlerinde görülen kitap sanatları bu asırda sanatın ulaştığı seviyeyi göstermektedir.[3]

---

[1] Ayşe Üstün, "Türk Tezhip Sanatı", İSMEK Türk Kitap Sanatları Sempozyumu Bildirileri, ed. Muhammet Altıntaş, (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları Yayınları , 2007), 32-47.

[2] A. Süheyl Ünver, "Konya'da XIII – XV. Asırlarlarda Yapılan Kitap Tezhipleri ve Bu İnce Sanatımızın Konya'da Dirilmesi Lüzumu Hakkında", *Konya Halkevi Aylık Kültür Derğisi* 82 (Agustos 1945): 4-6.

[3] Yıldız Demiriz, "16. Yüzyıl Kur'an Tezhipleri Hakkında Bazı Notlar", Sanat Tarihi Yıllığı 13 (Kasım 1988): 64-65.

1.1. Hat Sanatı

Arapça yazı, çizgi anlamına gelen hat, estetik ölçüler doğrultusunda kalarak güzel yazma, yani "hüsn-i hat" anlamına gelmektedir.[4] Arap yazısının Âramî asıllı Nabatî yazısına dayandığı 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılan kazılarda elde edilen bilgilerden anlaşılmaktadır. Nabatî, kitabelerdeki yazılar incelendiğinde Arap yazısının eski şekillerine benzediği, harflerinin yuvarlak ve köşeli karaktere sahip olduğu ve Arap yazısı doğrultusunda ilerlediği görülmektedir. Emevilerîn son yıllarında yaşayan Kutbetü'l-Muharrir ile Abbasilerin ilk dönemlerinde yetişen Dahhak b. Aclân, İshak b. Hammâd gibi hattatların çabalarıyla Arap harflerinde sanatlaşma yolundaki ilk gelişmeler başlamıştır.[5]

Hat sanatındaki asıl gelişme 10. yüzyılda Abbasi döneminde olmuştur. Bu dönemin en büyük hattatlarından İbn Mukle yazıyı belli kurallar içine sokmaya çalışarak "aklâm-ı sitte"[6] denilen altı çeşit yazıyı oluşturmuş, bir asır sonra gelen İbn Bevvâb ise yazının ölçü ve kaidelerini geliştirerek İbn Mukle hattı'nı daha da ileri taşımıştır.[7] İbn Bevvâb, İbn Mukle üslubunu değiştirmiş ve bu üslup 13. yüzyılın ortasına kadar sürmüştür. Nitekim, 13. yüzyılda Yâkut el-Müsta'sımî (ö. 698/1298) aklâm-ı sitte olarak bilinen sülüs, nesih, reyhani, muhakkak, rikâ', tevki hat türlerinin en gelişmiş şeklini ortaya koymuştur.[8] Son Abbasi halifesi Müsta'sım Billâh'ın, saray hattatı olan Yâkut el-Müsta'sımî'nin (1221-1298) çabasıyla, yazı kaideleri istikrar kazanmıştır.[9] Yâkut'un Abbasi döneminde tüm kaidelerini tamamlayarak yazdığı "aklâm-ı sitte" yazıları,

[4] Nihad M. Çetin, " İslam Hat Sanatının Doğuşu ve Gelişmesi", İslam Tetkikleri Derğisi 9 (İstanbul 1995): 3-6.
[5]Abdülhamit Tüfekçioğlu, "Osmanlı Sanatının Oluşumunda Yazı", Hat ve Tezhip Sanatı, ed. Ali Rıza Özcan (Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009), 60.
[6] Altı çeşit yazı anlamına gelen ve İranlıların şeş kalem de dedikleri bu yazılar; muhakkak, reyhani, sülüs, nesih, tevki ve rikâ' olarak bilinmektedir.
[7] Mehmet Memiş, "Çorum Müzesinde Bulunan Osmanlı Hat Sanatı Eserleri", Osmanlı Döneminde Çorum Sempozyumu Bildirileri (Çorum, 01-03 Ekin 2004), ed. Ahmet Sezikli ve dğr. (Çorum: Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, 2006), 316-333
[8] Uğur Derman, "Hat", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16: 428. Bk. Abdülhamit Tüfekçioğlu, "Osmanlı Sanatının Oluşumunda Yazı", 60.
[9] Memiş, "Çorum Müzesinde Bulunan Osmanlı Hat Sanatı Eserleri", Osmanlı Döneminde Çorum Sempozyumu Bildirileri, 316-333.

talebeleri tarafından İslam dünyasına yayılmış, yazılarındaki üslup beğenilerek özellikle İran ve Anadolu'da takip edilmiştir.[10]

Fotoğraf 1: Yâkut el-Musta'sımî'ye Ait Bir Sayfa

Kaynak: Muhittin Serin, "Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar", s. 62.

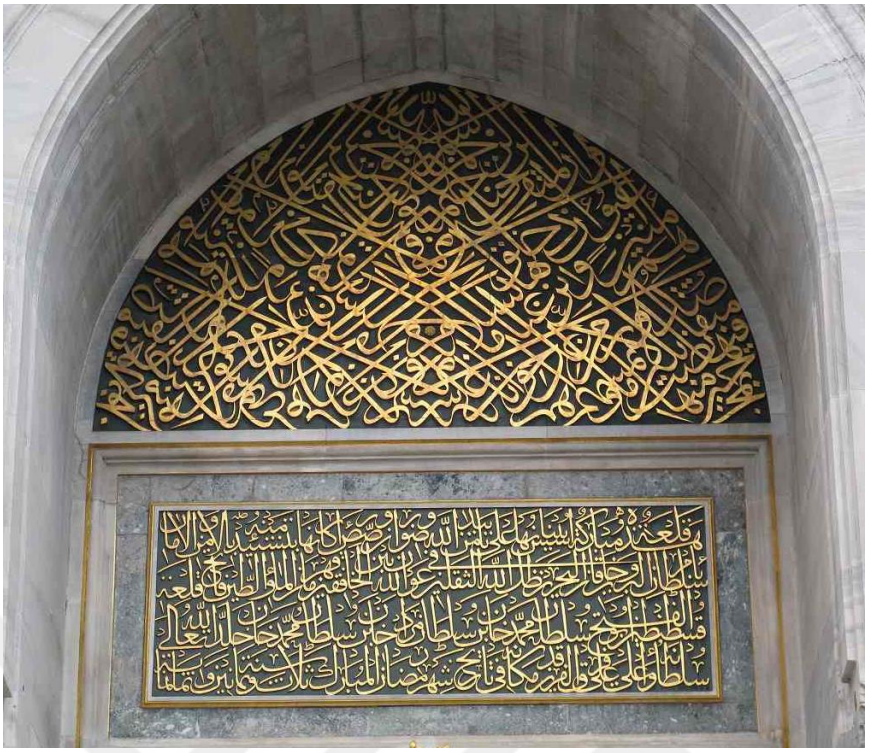
Mevcut eserler ve belgeler Bağdat'tan sonra Kahire'nin hat san'atında, 14. yüzyıla kadar ikinci önemli merkez olduğunu işaret etmektedir. İbnü'l-Bevvab üslubunun Bağdat mektebine paralel olarak geliştiği bu yöre, 14. yüzyıldan itibaren Osmanlı mekteplerinin ortaya çıkmasına kadar, eski hat geleneğini sürdürmüştür.[11] Yâkut ve öğrencilerinin Anadolu Selçuklu ve Beylikler devrinde ortaya koydukları yazı çeşitleri, Fatih dönemine kadar Osmanlı Beyliği'nde de görülmüştür.[12]

[10]Ali Alparslan, "İslam Yazıları", Hat ve Tezhip Sanatı, ed. Ali Rıza Özcan (Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009), 33. Bk. Derman, "Hat Sanatında Türklerin Yeri", 54., Bk. Memiş, "Çorum Müzesinde Bulunan Osmanlı Hat Sanatı Eserleri", Osmanlı Döneminde Çorum Sempozyumu Bildirileri, 316.
[11] Çetin, "İslam Hat San'atının Doğuşu ve Gelişmesi", İslam Tetkikleri Dergisi 9 (1995): 39-40.
[12] Tüfekçioğlu, "Osmanlı Sanatının Oluşumunda Yazı", 62.

1.1.1. XV ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Hat Sanatı

Yakut'un hat üslubu, öğrencileri sayesinde Bağdat'tan Anadolu, Suriye, Mısır, İran ve Mâverâünnehir'e kadar yayılmış, Osmanlı hattatlarından Şeyh Hamdullah'a (1436-1519) kadar takip edilen yol olmuştur.[13] Timur ile Osmanlılar arasında yaşanan siyasi mücadeleden dolayı bu dönemdeki hat örneklerinin günümüze kadar gelmesinin engellendiği ifade edilmiş olsa da, ilk yüz elli yıllık dönemdeki hat örneklerini mimari eserlerin kitabelerinde görmek mümkündür. [14] Osmanlı döneminde İslam yazı sanatı en hızlı gelişmeyi göstermiş olup özellikle Fatih döneminden itibaren ekollerin ortaya çıktığı söylenebilir. Bu dönemde yazıda ilk ciddi ilerleme, Yahya es-Sûfi[15] ve oğlu Ali b. Yahya es-Sûfi[16] ile olmuştur. Yahya es-Sûfî'ye ait Fatih Camii avlu pencerelerinin iç ve dış bölümündeki yazılara bakıldığında harflerin süs ve harekelerden sıyrıldığı ancak hala istenen olgunluğa ulaşmadığı görülmektedir. Dönemin en karakteristik özelliği dik harflerin üstünde satır halinde kûfi yazının olmasıdır. Ali Sûfi'nin Topkapı Sarayı Bâb-ı Hümayun kitabesindeki müsennâ yazısı ile sağ ve sol kapılarında bulunan ketebeleri kuşkusuz Râkım'a kadar celi sülüsün en mükemmel örnekleridir.[17] Hicr Sûresi, 15: 45-48 ayetlerinin yazılı olduğu kitabede; *"Şüphesiz Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, cennetler içinde ve pınarlar başındadır. Onlara, "Girin oraya esenlikle, güven içinde" denilir. Biz, onların gönüllerindeki kini söküp attık; onlar artık köşkler üzerinde karşı karşıya oturan kardeşler olacaklar. Onlara orada hiçbir yorgunluk gelmeyecek ve onlar, oradan çıkarılmayacaklardır"* ibaresi yazmaktadır.

[13] Memiş, "Çorum Müzesinde Bulunan Osmanlı Hat Sanatı Eserleri", 316-317.
[14]Tüfekçioğlu, "Osmanlı Sanatının Oluşumunda Yazı", 62.
[15] Edirne'li olduğu bilinen hattat, Erken Osmanlı döneminin en meşhur hattatlarından olup yazıyı kimden meşk ettiği bilinmemektedir. Tuhfe-i Hattâtîn'de Fatih caminin avlusundaki iç ve dış pencere alınlıklarında görülen celi sülüs yazı çeşidi ile yazılmış kitabelerin Yahya es-Sûfî'ye aittir. Bk. Tüfekçioğlu, "Osmanlı Sanatının Oluşumunda Yazı", 66.
[16] Hat sanatını babası Yahya es Sûfî den öğrenmiş Erken Osmanlı döneminin en önde gelen hattatlarındandır. Her tür yazıyı ustalıkla yazmakla beraber bilhassa celi sülüs yazı çeşidinde ve müsennâ kompozisyonlarda Osmanlı celi sülüsünün temelini oluşturmuştur. Amasya II.Bayezid camii, Fatih camii inşa kitabeleri yazdığı yazılar arasından bazılarıdır. Bk. Tüfekçioğlu, "Osmanlı Sanatının Oluşumunda Yazı", 66.
[17] Süleyman Berk, Hat San'atı (İstanbul: İsmek Yayınları, 2006), 18-19.

Fotoğraf 2: Ali b. Yahyâ es-Sûfî'ye Ait Celi SülüsYazı

Kaynak: Süleyman Berk, "Hat San'atı", İsmek, s.18.

Fatih döneminde hat sanatında görülen gelişmelerle birlikte II. Bayezid ve Kânûnî döneminde güzel eserlerin üretilmesiyle "Türk Hat Sanatı" dönemi başlamıştır. Bu hususta şüphesiz en büyük pay Şeyh Hamdullah'a aittir.[18]

Sultan II. Bayezid'in teşvikiyle Yâkut'un eserlerini inceleyen Şeyh Hamdullah kendi sanat zevkiyle Yâkut üslûbunu ileri bir seviyeye ulaştırmış ve yeni bir üslup ortaya koymuş buna da "Şeyh üslûbu" denmiştir.[19] Şeyh Hamdullah'ın estetik zevki ve terkip kudreti Yakut'a aykırı olmayan ve onun yazdığı en güzel harflerin seçilmesiyle ortaya çıkmıştır.[20] Şeyh Hamdullah üslubunda harflerin birbiriyle uyumu, aralıkları, kelimelerin satıra oturuşları yeniden düzenlenmiş akıcılık, canlılık ve kıvraklık kazandırılarak Yâkut tarzı yazılardaki durgunluk giderilmiştir. Şeyh Hamdullah ile çağdaşları Celâl ve Muhyiddin Amâsî, Mustafa Dede, Abdullah, Bursalı İbrahim Efendi ve Ahmet Karahisârî Anadolu'nun yedi hat üstadıdır. Osmanlı hat mektebinin

[18] Tüfekçioğlu, "Osmanlı Sanatının Oluşumunda Yazı", 62.
[19] Derman, "Hat", 429.
[20] Talip Mert, "Hat San'atı", Milli Türk Talebe Birliği Aylık Derğisi 18/19 (Mart 1977): 7.

oluşmasında önemli hizmetlerinin yanı sıra verdikleri eserler ve yetiştirdikleri talebelerle Osmanlı hat ekolünün devam etmesini sağlamışlardır.[21] Kanûnî Sultan Süleyman'ın saltanat yıllarında eser veren Ahmed Şemseddin Karahisâri, Yâkut tarzını yeniden canlandırmış olsa da, Karahisâri'nin ortaya koyduğu hat anlayışı kendinden bir nesil sonra unutulmuş,[22] Şeyh Hamdullah mektebinin yaygınlaşmasıyla devrini tamamlamıştır. Bu dönem Türk hat sanatının oluşum devri sayılmış Amasya, Edirne ve İstanbul üçgeninde gelişen aklâm-ı sitte'yi oluşturan yazılarla birlikte divanî ve ta'lik gibi yazılar, Osmanlı hattatları tarafından geliştirilmiştir.[23]

1.1.2. Osmanlı Döneminde Mushaf Kitabeti (XV. ve XVI. Yüzyıl)

Mushaf kelimesi "yazılı sayfaların bir araya getirilip bağlanması" anlamına gelmektedir. Hat sanatının, İslam sanatları içinde müstesna bir yeri olduğu gibi hat sanatı içinde de Mushaf kitabetinin önemli bir yeri vardır. İslam yazısının sanatsal bir kimlik kazanması, ilahi metni güzel yazma gayretiyle ortaya çıkmış olup Mushaf kitabetinin gelişimi ile hat sanatındaki gelişmenin birbiriyle ilişkili süreçler olduğu söylenebilir.[24]

Yüzyıllar içinde âlimler, Mushaf'ın daha kolay ve doğru okunabilmesini kolaylaştırmak için imlâ kurallarını ve güzel yazma kaidelerini geliştirmişlerdir. Hattatlar ise, Mushaf hatlarının estetik açıdan daha güzel olması yolunda sanat güçlerini ortaya çıkarmış ve Müslümanların sanata olan ilgisini artırmışlardır.[25] Mushaf'ın, 114 sûre'den oluşan kutsal metni, kolay okunması, takip edilmesi ve ezberlenmesi için farklı şekillerde bölünmüştür. En yaygın şekli, cüz adı verilen Mushaf'ın otuza ayrılması şeklindedir. Mushaf'ı Şeriflerdeki bu bölünmeler tezyînî unsurlarla belirlenmiştir.[26]

10. yüzyıldan itibaren kûfi'nin yerini alan nesih yazı, Mushaf kitabetinde en elverişli yazı olduğu için en çok tercih edilmiştir. Mushaf kitabetinde kûfînin yerini nesih yazının alması, bir zaruriyetten ziyade tarihî içinde gelişmesinin bir sonucudur. Kûfî ve

[21] Muhittin Serin, Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar, 2. Baskı (İstanbul: Kubbealtı Neşriyâtı, 2003), 97-98.
[22] Derman, "Hat", 429.
[23] Tüfekçioğlu, "Osmanlı Sanatının Oluşumunda Yazı", 71.
[24] Elif İlter, "Hat Sanatında Mushaf Kitabeti ve Hasan Rıza Efendi Mushafları", *Osmanlı'da Mimari, Sanat ve Yemek Kültürü*, ed. Mükerrem Bedizel Aydın ve dğr. (İstanbul: Mahya Yayıncılık, 2018), 203.
[25] Serin,"Mushaf-ı Şerif Hatları", 23-28.
[26] Gülnur Duran, "Mushafların Bezenmesinde Nısfü'l-Kur'an Tezhibinde Sayfa Düzeni", Socıal Scıences Studıes Journal 4/21 (Ağustos 2018): 3129. Bk. Duran, "Tezhip Sanatının Kullanım Alanları", DİA (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41: 63.

nesih yazılarında harflerin özleri aynı kalmış, farklılık harflerin özel biçim ve kaidelerinde olmuştur. Hz. Osman'ın, Mushaf kitabetinde belirlediği usûllere zaman içinde eklemeler yapılmış, dil kâtipler ve âlimleri tarafından Kur'ân-ı Kerim hattının şekli, bazı İslâm ülkelerinde imlâsı ve tertibi geliştirilerek kaidelere bağlanmıştır. Bu konuda "İlmü Resmi'l-Mushaf" adıyla bir ilim derlenmiş, yazı ve imlâda klasik formlara bağlı kalınması temel alınmıştır.[27]

15. asırda, Osmanlı hat üslubunun oluşmasına kadar reyhani, muhakkak, sülüs ve nesih yazı türleriyle Mushaf kitabetine çeşitlilik kazandırılmıştır. Bilâhare muhakkak, reyhani veya aklâm-ı sittenin karma bir şekilde yazıldığı sayfa düzeni terk edilmiş, Şeyh Hamdullah'ın geliştirdiği nesih hat, Âsım kıraatine göre geliştirilen imlâ ile yazılan Mushaf benimsenmiştir. Şeyh'le beraber Mushaf kitabetinde "reyhani" yerine "nesih" hat kullanılmıştır. Ayrıca sayfa düzeni, satır sayısı ve satır araları mükemmel bir ölçüye kavuşmuş, sûrebaşı yazıları tevki', ketebe kaydı ise rikâ' hatla yazılmıştır.[28] Şeyh Hamdullah döneminde Aklâm-ı sitte'nin tamamında bir ilerlemenin olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda bu dönemde Mushaf, cüz ve murakkalarda en olgun eserler verilmiştir. Bu eserlerden Şeyh'e ait olduğu bilinen bir Mushaf, Türk İslam Eserleri Müzesi'nde 402 envanter numarasıyla kayıtlı olup 265 yapraklı ince aharlı krem rengi kâğıt üzerine siyah mürekkep ve nesih hatla yazılmıştır.[29]

[27] Muhittin Serin,"Mushaf-ı Şerif Hatları", Klasik Sanatlar Yıllığı 1, ed. Tuba Ruhengiz Azaklı ve dğr. (Baskı Yeri: Ankara Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013), 20-28.
[28] Serin,"Mushaf-ı Şerif Hatları", 23-28. Bk. Süleyman Berk, "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Kur'ân Koleksiyonundan Nâdir Bir Mushaf: Hattat Şeyh Hamdullah Efendi'nin 350 Yıl Sonra Tamamlanan Mushafı", İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 34 (2016): 146.
[29] Seracettin Şahin, "Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki Örnekleriyle Tarihsel Süreç İçindeki Hat Sanatı", 1400. Yılında Kur'ân-ı Kerim, ed. Müjde Unustası (İstanbul: Antik A.Ş. Kültür Yayınları, 2010), 23.

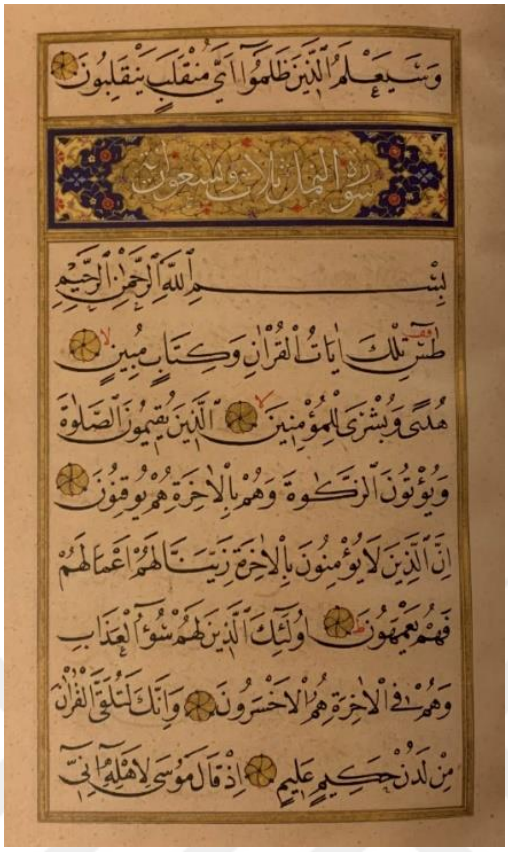

Fotoğraf 3: 1494 Tarihli Şeyh Hamdullah Mushaf'ı

Kaynak: Zeren Tanındı, 1400. Yılında Kur'ân-ı Kerim.

Şeyh Hamdullah'ın nesih ve rikâ' hatla yazmış olduğu bir diğer Mushaf, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi A.6662 envanterine kayıtlıdır. Kur'ân-ı Kerim de rikâ' hattı olması gereken yerler (sûrebaşı, gül…) üstübeç mürekkebiyle yazılmış, etrafına ince tahrir çekilerek alışılmışın dışında "derc" denilen tezhipli zemine yazılmıştır.[30]

[30] Uğur Derman, Doksan dokuz İstanbul Mushaf'ı, (İstanbul: Türk Petrol Vakfı Yayınları, 2010), 29. Bk: Uğur Derman, *Ömrümün Bereketi*, 1. Baskı (İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2011), 79-87.

Fotoğraf 4: Şeyh Hamdullah'a Ait Mushaf (914/1508)

Kaynak: Uğur Derman, Doksandokuz İstanbul Mushafı, s. 32.

Şeyh'in çağdaşlarından olan Abdulllah Amâsî kendine ait üslupla yazan sanatçılardandır. Yazılarında Musta'sımî'nin düz kalem özelliklerini anımsatan üslubu olsa da, yuvarlak ve eğri çizgileriyle ondan ayrılmış, ancak Şeyh Hamdullah'ın üslubunu geçememiştir. Yine bu dönemde Ahmet bin Abdullah el-Hicâzî'nin Mevlânâ Müzesi'nde bulunan 1452 tarihli Kur'ân-ı Kerim'i, muhakkak, reyhânî, nesih ve sülüs yazı türlerinde yazılmış olup, hat anlayışında Selçuklu döneminin ve Yâkut el Musta'sımî'nin üslubunu yansıtmaktadır.[31]

Osmanlı hattatları, Mushaf yazımında çoğunlukla nesih hat türünü tercih etmişlerdir. Diğer İslâm ülkelerinde, özellikle 16. yüzyıla kadar kullanılan muhakkak ve reyhani'nin İstanbul'da yazılmış örnekleri oldukça azdır. Süleymaniye Kütüphanesinde (Ayasofya-1) bulunan 1509 tarihli 48,5x35 cm. ebadındaki Mushaf, bu örnekler arasında olup, usta ve sağlam bir ele sahip olan Derviş Hasan tarafından muhakkak, tevkî ve sülüs hat

[31] Tüfekçioğlu, "Osmanlı Sanatının Oluşumunda Yazı", 68-69.

çeşitleriyle başından sonuna kadar aynı güzellikte yazılmıştır. Mushaf'ın yazı sahasının ebadı 31x19,5 cm. olup, satır sayısı 11 dir. Surebaşları tahrirli üstübeç mürekkeple tevki hattıyla yazılmıştır. Derviş Hasan bin İlyas el Burusevî, Mushafının iki satırlık hâtime duâsını tahrirli zer-mürekkeble ve tevki hattıyla beyne's-sütur olarak yazdıktan sonra, sülüs hat ile kaleme aldığı ferağ kaydını beş satır olarak yazmıştır.[32]

Aklâm-ı sitte'yi Şeyh Hamdullah'tan öğrenen Mustafa Dede b. Hamdullah, yazısını Abdullah Amâsî'ye devam ederek geliştirmiştir. Hattatın üslubu oldukça zarif, bir harfini bile taklit etmek mümkün değildir. Birçok Mushaf, en'âm, cüz ve kıta olarak eserler veren Mustafa Dede'nin, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde ve Konya Koyunoğlu Müzesi'ndeki Kur'ân-ı Kerimler bilinen eserleri arasındadır.[33] Mustafa Dede bin Hamdullah'a ait İstanbul Üniversitesi nadir eserler kütüphanesinde yer alan 1514 tarihli Mushaf, nesih ve rikâ' türünde iki çeşit hat ile yazılmıştır. 24x17 cm. ebadındaki Kur'an'ın yazı sahası 16x10 cm. olup satır sayısı 11 dir. Mustafa Dede'nin Mushaflarında nesih hattındaki mükemmeliyetin yanı sıra, rûmili derçler üzerine yazılmış güçlü rikâ' hatları dikkat çekmektedir.[34]

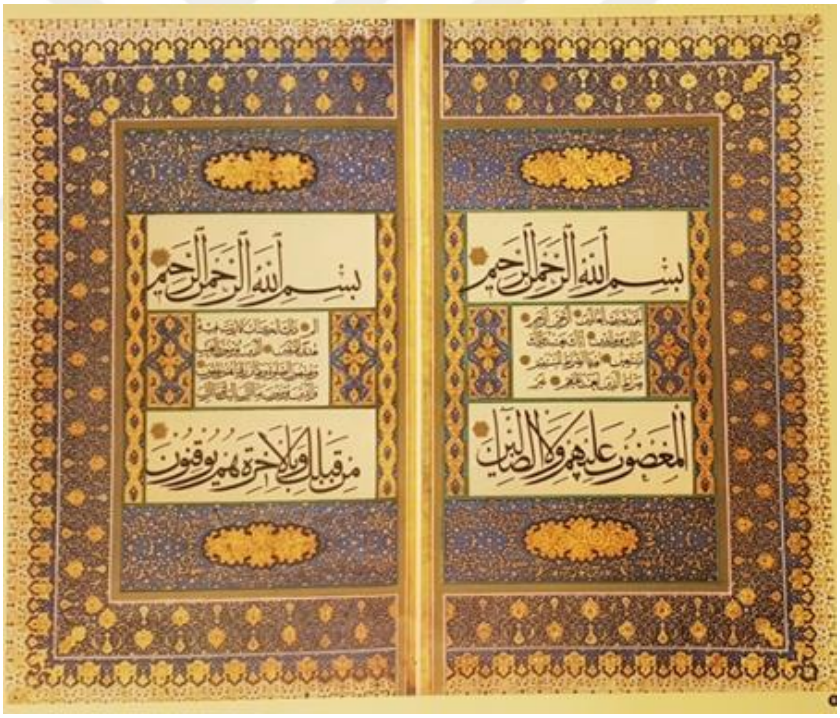
Bu dönemde Şeyh Hamdullah üslubunda pek çok eser veren ve talebe yetiştiren bir diğer hattat Hüsâmeddin Hüseyin Şah'dır. Söz konusu hattatın İstanbul Üniversitesi kütüphanesinde iki eseri tespit edilebilmiştir. Bunlardan biri Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (Emanet Hazinesi 355) yer almakta olup, nesih hatla yazılmış her sayfası on bir satır şeklinde düzenlenmiş olan en'am-ı şerif ile Sakıp Sabancı koleksiyonunda nesih hat türünde yazılmış, her sayfası sekiz satır olarak yazılmış dua mecmuası yer almaktadır.[35]

Hat sanatının önde gelen hattatlarından olan Karahisari Şeyh Hamdullah'ın açtığı yola girmeyerek Yakut Musta'sımî'nin tarzını takip etmiştir. Fakat daha sonra kendi ekolünü oluşturmuştur. Aklam-ı sitte yazı çeşitlerinde Anadolu'da Osmanlı İmparatorluğu sahasında Yakut Musta'sımî seviyesinde görülmüş olup yazıya bir üslupla birlikte bazı yenilikler getirmiştir. Örneğin; varak altını çok ince ezip mürekkep gibi kullanarak

[32] Derman, Doksandokuz İstanbul Mushafı, 38.
[33] Serin, Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar, 101-104.
[34] Derman, Doksandokuz İstanbul Mushafı, 38.
[35] Serin, Hat Sanatı ve Muşhur Hattatlar, 101-104.

altınla yazı yazmış, hattın etrafına yazının kaidelerine uygun şekilde siyahla kontür çekerek yazı içlerine süsler yapmıştır.[36]

Karahisari'nin günümüze ulaşmış en önemli eserleri arasında Kanûni Sultan Süleyman için istinsah ettiği Mushaf gösterilmektedir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (Hırka-i Saâdet, nr. 5) envanterine kayıtlı Mushaf 61,5 x 42,5 cm. boyutunda âharlı kâğıt üzerine yazılmış olup 300 varaktan oluşmaktadır. Söz konusu eser, Karahisari'nin Mushaf kitabetinde yapmış olduğu güzelliği ve zarafeti göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Yazma eserde, aklam-ı sitte yazı türleri karışık olarak yazılmıştır. Genellikle sayfalarda; ilk satır muhakkak, beş satır nesih, bir satır sülüs, beş satır nesih, son satır muhakkak şeklinde düzenlenmiştir. Sanatçının Yâkût tarzında yazmış olduğu bir diğer Mushaf'ı, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi (AY, nr. 6714) envanterine kayıtlı olup her sayfası on üç satır ince nesihle yazılmıştır.[37]

Fotoğraf 5: Ahmet Karahisari Mushafı

Kaynak: Derman, Doksandokuz İstanbul Mushafı, s.36.

[36]Süheyl Ünver, Hattat Ahmet Karahisari (İstanbul: Kemal Matbaası, 1948), 4-8. Bk. Hüseyin Gündüz, "Türk Hat Sanatında Şeyh Hamdullah ve Ahmed Karahisârî", 84. Bk. Muhittin Serin, Hat San'atımız (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1982), 51-53.
[37] Serin, Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar, 110-111.

Bu dönemde istinsah edilen bir diğer Mushaf, Behram bin Abdülbasir tarafından yazılmış olan rahle boy Mushaf, TİEM-152 de kayıtlıdır. Söz konusu Mushaf 1555 tarihli olup muhakkak, nesih, tevki ve rikâ' hat türlerinde yazılan eserin ebadı 50,5x35,5 cm., yazı sahasının ebadı 37,8x24,5 cm., satır sayısı 13 olarak düzenlenmiştir. Osmanlı Türklerinde pek revaç bulmayan birkaç hat türünde yazılmış olan Mushaf'ın sayfa düzeni ile Karahisari'nin yukarda değinilen Mushaf'ı sayfa düzenleri bakımından benzerlik göstermektedir. Behram'ın yazdığı Mushaf'da, 1 satırı muhakkak, 5 satırı nesih-1 satırı muhakkak, 5 satırı nesih-1 satırı muhakkak şeklinde tertip edilmiştir. Sahifelerde araya sûrebaşı geldiğinde, zerendûd olarak tahrirsiz şekilde tevkî hattı ile yazılmış olup, harekeler mavi ile koyulmuştur. Mushaf'ın serlevhası tamamen zer-endûd tarzında muhakkak hatla yazılmıştır.[38]

Pir Mehmed bin Şükrullah tarafından 1553 tarihinde yazılmış olan Mushaf ise nesih ve rikâ' hattıyla aharlı kâğıt üzerine dokuz satır olarak yazılmıştır. Mushaf 35,5x25 cm. ebadında olup yazı alanının ölçüsü 24x15 cm. olarak düzenlenmiştir. Mushaf'ın az rastlanan üslubdaki serlevhası, surebaşları ile secde ve aşere gülleri oluşlarına göre farklılıklar göstermektedir. Hattatın keskin hattı, serlevhadaki ince motifli beyne's-sütur ile uyumlu olup zemini dercli surebaşları kalın rikâ' hat ile tahrirli şekilde yazılmıştır. TİEM-385 de bulunan ve Abdullah Kırımî tarafından yazılan Mushaf incelendiğinde ise, eserin nesih, rikâ', tevkî hat türlerinde yazıldığı ve 41x29 cm. ebadında olduğu görülmektedir. Söz konusu Mushaf 13 satır şeklinde düzenlenmiş olup yazı sahasının ölçüsü 27x16 cm. dir. Mushaf'ın serlevha ve surebaşı tezhipleri mükemmel olup surebaşı yazıları üstübeç mürekkebi ile rikâ' hat türünde yazılmıştır. Hizib ve aşere gülleri zer-mürekkeb ve tahrirli tevkî şeklindedir. TSMK-EH 157 de kayıtlı olan Ahmed bin Pir Mehmed bin Şükrullah tarafından yazılan Mushaf ise, hat ve tezhipleriyle devrinin en güzel örnekleri arasındadır. Nesih ve rikâ' hattı ile 31,3x20,5 cm. ebatında yazılmış olan Kur'ân-ı Kerim, dokuz satır şeklinde yazılmış olup yazı sahası 20,3x12,8 cm. olarak düzenlenmiştir. Mushaf, serlevha, surebaşı ve güller ile bezenmiş olup surebaşları altın zemine tahrirli üstübeç mürekkebi ve rikâ' hattıyla yazılmıştır.[39]

[38] Derman, Doksandokuz İstanbul Mushaf'ı, 62.
[39] Derman, Doksandokuz İstanbul Mushafı, 63-90.

Araştırma kaynaklarında ifade edildiği üzere, Osmanlı döneminde yazılan Kur'ân-ı Kerimlerde genellikle dokuz, on bir, on üç veya on beş satır olarak yazılmıştır. Ancak çok farklı satır sayısına sahip olanlarda vardır. Mushaflarda dönem ve bölgelere göre çok farklı üslup anlayışı ve sayfa düzenlemesiyle karşılaşılmaktadır. Bilhassa Herat ve Şiraz Mushaf nüshalarında aynı sayfada farklı renk mürekkeble yazılmış satırların olduğu görülmektedir. Hatta aynı sayfada sülüs-nesih-muhakkak, muhakkak-reyhani gibi birkaç farklı hattın birlikte yazıldığı Kur'ân-ı Kerim nüshaları vardır. Mushaflardaki satır sayısını genellikle "âyet-berkenar" denilen terkibin doğrudan etkilediği bilinmektedir. Bu şekilde, özellikle klasik dönemden sonra bazı hattatlar, âyet-berkenar şeklinde Mushaf yazmışlardır.[40] Mushaflarda satır sayısının ve sayfa düzeninin oturtulmasıyla hattatlar, yazıya odaklanmış ve sanatlarını en üst seviyeye ulaştırmaya çalışmışlardır.[41]

Mushaf kitabetinde, yazma eserin baş tarafıyla son kısmı arasında yazı güzelliği bakımından bariz bir farkın olmamasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bir Mushaf'ın tamamının özenle yazılması uzun zaman aldığı için bu süre zarfında hattatın yazısı da gelişmektedir. Bu nedenle hattatın ilk yazdığı sahifelerle tamamladığı sahifeler arasında estetik yönden bir farklılık görülmesi kaçınılmaz olacaktır. Kur'ân-ı Kerim'in baş kısmı ile son kısmı arasında gözle görülür bir fark olmaması ve ilk sayfaların daha güzel olması için hattatlar özen gösterirler. Dolayısıyla, hattatlar genellikle yazmaya onuncu cüzden başlayarak sonuna kadar yazdıktan sonra ilk on cüz'ü yazarlar. "Mushaflar, boyutlarına göre farklı isimler alır. "En büyük olan Mushaflara "cami (rahle) boy", yarısı kadar olanlara "kebirî kıt'a Mushaf", bunların yarısı kadar olanlara "vezirî kıt'a Mushaf, bunların yarısı kadar olanlara rubu'(1/4) kıt'a Mushaf", bunların yarısı kadar olanlar ise "sümün (1/8) kıt'a Mushaf adı verilir. Bir de, sancağa takmak için yazılmış olan altıgen ve sekizgen şeklinde oldukça küçük (sancak) Mushaflar vardır. Sancak Mushaf'ın dışındaki Osmanlı Mushaflarında sahife düzeni daima dikey dikdörtgen şeklindedir." Sahife düzeninde, dış ebada uygun olarak genellikle en boy 4/7 oranı korunmuş olup ayrıca yazı sahasının yüksekliği yaklaşık olarak Mushaf sayfasının eni kadar tutulmuştur." Özellikle nesih hatla satır nizamına uygun yazılan metinlerde

[40] Süleyman Berk, "Kur'ân-ı Kerim Nüshalarının Hat ve Hattatları", 1400. Yılında Kur'ân-ı Kerim, ed. Müjde Unustası(İstanbul: Antik A.Ş. Kültür Yayınları, 2010), 64-65.
[41] Zeynep Doğruyol, Süleymaniye Kütüphanesindeki Muhakkak Hatlı Mushaflar (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2019), 13.

olduğu gibi yazma Mushaflarda da harf veya harf topluluklarının satıra göre dizilişleri belli kaidelerle belirlenmiştir. Mushaf'ın bir sayfasında kaç satır olduğu da önemlidir. Bir sahife, sûrebaşı ile ayrılmamışsa satır adedi genellikle yukarda da belirtildiği gibi tek sayılı (11, 13, 15, 17, …), nâdiren çift sayılı (8,12, …) satır düzeniyle yazılmıştır. Mushaf'ın yazı alanı, kitabın sırt kısmına yakın olacak şekilde yazılmış olup, diğer üç tarafı ilâhi metni dış etkilerden korumak için daha geniş olarak bırakılmıştır. Mushafların ilâhi metin kısmı, çoğunlukla nesih hat türünde yazılmış olup, sûre başları, cüz, ketebe ve dua kısmı, hizib, secde ve aşere yazıları rikâ' hat çeşidiyle yazılmıştır. Bunun yanı sıra, ta'lîk hattı ile istinsah edilmiş Mushaflar da vardır. [42]

16. yüzyıldan sonra Mushaf kitabetine önemli hizmetleri olan ve birçok Mushaf yazmış hattatlar vardır. "Osmanlı hattatları silsilesinde Hâfız Osman Efendi (ö.110/1698) nesih yazıya canlılık kazandırmakla kalmayıp, Ali el-Kâri imlasıyla yazdığı bir Mushafı, II. Abdülhamid'in emriyle İstanbul'da basılmıştır (1298/1871). Mushaf kitabeti, Hâfız Osman'ı takiben, Şekerzâde Seyyid Mehmed, Yedikuleli Seyyid Abdullah, Çemşir Hâfız (Sâlih Efendi), Eğrikapılı Mehmed Râsim, Şevkî Efendi, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Kayışzâde Hâfız Osman Efendi, Yahya Hilmi Efendi ve nesih hattının 20. yüzyıldaki son temsilcisi olan Hasan Rıza Efendi gibi çok sayıda Mushaf yazmış hattatlar eliyle devam etmiştir. Bu hattatlardan başka, çok meşhur olmasalar bile ömrünü yalnızca Mushaf kitabetine adayan hattatlarda vardır." [43]

Sonuç olarak, bir Mushaf-ı Şerif'in, tamamıyla sanat eseri sayılabilmesi için öncelikle iyi bir hattat tarafından yazılması gerekir. Ardından iyi bir müzehhip tarafından; zahriye, serlevha, surebaşı hâtime sahifesi tezhiplerinin yapılarak sahife cetvellerinin çekilmesi, hizib, secde, aşere, cüz güllerinin yapılmış olması ve son olarak da ehil bir mücellit tarafından ciltlenmesi gerekmektedir.[44] Mushaf kitabeti ile tezhip ve cilt sanatının iç içe girdiği, hatta Mushaf kitabetine uygun tezyinat yapılması gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle her ne kadar tez çalışması tezhip ve cilt sanatı hakkında olmuş olsa da, Mushaf kitabetinin tarihi seyri hakkında bilgi verilmesi gerektiği düşünülerek çalışmada bu konuya yer verilmiştir.

[42] Fatih Özkafa, "Hat Sanatında Mushaf Kitabetinin Tarihi Seyri", Marife 3, (Kış 2010): 311-313.
[43] İlter, "Hat Sanatında Mushaf Kitabeti ve Hasan Rıza Efendi Mushafları", 2010.
[44] Özkafa, "Hat Sanatında Mushaf Kitabetinin Tarihi Seyri", 318.

1.1.2.1. Teze Konu Olan Cüzlerde Hat

Teze konu olan cüzlerin hattı incelendiğinde; herhangi bir sahifesi, sûrebaşı ile ayrılmamışsa satır adedi tek sayılı (5, 7,…), sûrebaşı ile ayrılmışsa genellikle çift sayılı (4, 6,…) satır düzeniyle yazılmıştır. Metin kısımları, genellikle bir satırı altın bir satırı siyah mürekkeple yazılanların yanısıra sadece siyah mürekkeple yazılanlarda vardır. Cüzlerin neredeyse tamamının metin kısmı, muhakkak hat türünde yazılmışken sûrebaşı yazılarının neredeyse tamamamı üstübeç mürekkeple rikâ' hat türünde yazılmıştır. Sadece iki cüz'ün sûrebaşı yazısı kûfi ve tevkî hattı ile yazılmıştır. Cüzlerin metin kısmını yazarken, birinci cüz ile diğer cüzlerin baş tarafıyla son kısmı arasında yazı güzelliği bakımından bariz bir farkın olmamasına dikkat edildiği görülmektedir.

15. yüzyıl ilâ 16. yüzyıl'a ait olduğu düşününlen muhakkak hatlı cüzlerden Kastamonu, Çorum Hasan Paşa YEK., deki cüzler ile Süleymaniye YEK., deki 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. cüzlerin bir satırı altın (zer mürekkep) bir satırı siyah mürekkeple yazılmışken, Süleymaniye'deki 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 10., 11., 12., 14., 15., 21., 23., 26., 30. cüzler siyah mürekkeple muhakkak ve nesih hat türünde, Çorum'daki birinci cüz ise sadece siyah mürekkeple nesih hat türünde yazılmıştır. Cüzlerin tamamında aynı sayfa düzeni, unvan sayfası tezhiplerinin olduğu sayfalar 5 satır, diğer sayfalar 7 satır şeklinde düzenlenmiştir

Tezdeki bazı cüzlerde ayet sayıları ile cüz sıralarının yazımında hatalar olduğu tespit edilmiş olup, katalog kısmında belirtilmiştir. Örneğin; Mü'minun sûresi 118 ayet iken hattat sûrebaşı tezhibinin içindeki pafta üzerine rikâ' hatla 100 ayet olduğunu yazmıştır.[45] Bir başka eserde Enbiya Sûresi 112 ayet olmasına rağmen 110 ayet olduğu yazılmıştır. Ayrıca 17. cüz olduğu yazılan eser incelendiğinde 20. cüz olduğu tespit edilmiştir. Bu şekilde bazı ifadeler muhtemelen hattat tarafından sehven yanlış yazılmıştır. Söz konusu yanlışlıkları düzeltmek için Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bastığı, Kur'ân-ı Kerim ile cüzler ayet ayet karşılaştırılarak hatalı olanlar düzeltilmiş, ilğili cüzlerin tezhip özelliklerinin anlatıldığı kısımda dipnotta belirtilmiştir.

[45] Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesindeki 2172 envanter numaralı 18. Cüz'ün sûrebaşı tezhibi

1.2. Tezhip Sanatı

Sözlükte "altınlamak" anlamına gelen tezhîp, geleneksel Türk İslâm sanatlarının önemli bir dalıdır.[46] Tezhip, güzel yazı murakkaları[47] ile el yazması kitapların kenarlarını, boya ve altınla veya ezilmiş altın ve çeşitli renklerle kâğıt üzerine yapılan bezeme sanatıdır. Tezhip yapan kişiye "müzehhib", tezhipli esere "müzehheb" denilmiştir. Yalnızca altın kullanılarak yapılan tezhibe halkâr denilmektedir.[48]

Türk tezyinatı, Türk sanatının dönemleri gibi Orta Asya, Selçuklu ve Osmanlı olmak üzere üç üslupta ele alınmaktadır. Bu dönemlerde yapılan tezhiplerdeki üslup birbirinden ayrıdır. Ancak her üç dönemin tezyinatıda birbirine yabancı olmayan, biri diğerinin biçim değiştirmesinden oluşur. Orta Asya'daki tezyinat ile Selçuklu ve Osmanlı tezyinatı karşılaştırıldığında Türk'ün duygusunu yansıttığı görülür. Türkler uzun süre göçebe bir hayat yaşadıkları için sanat ilk dönemlerde sadece objeler üzerinde gelişmiştir. Göçebe olarak yaşayan Türkler öncelikle halıları, elbiseleri, aletleri ve silahları süslemişlerdir. Sonradan şehirlere yerleşen kabilelerde mimari, nakış ve naht gibi sanatların ortaya çıkmasıyla tezyinata daha önem göstermişlerdir. Fakat ne yazık ki bu ilk dönemlere ait pek çok belgeye ulalşılamamaktadır. Yenisey (Yeni Çay) Baykal bölgesi ile Turfan'da bulunan bazı Buda mabetleri harabelerindeki şekillerden anlaşılıyor ki ilk tezyinat örneklerinin Çin'le büyük bir ilişkisi vardır.[49] Orta Asya'da Uygur Türkleriyle gelişen bezeme sanatı geçmişten günümüze gelinceye kadar yüzyıllara göre pek çok değişim göstermiştir. Sanatkârların kendi millî zevklerini de eklediği tezhip sanatı gelişimini sürdürerek Selçuklular'la İran üzerinden Anadolu'ya ulaşmıştır.[50]

Tezhip sanatı Doğu'da Batı Türkistan'dan başlayarak 15. yüzyılda başta Timur'un torunlarından olan Hüseyin Baykara, Uluğ Bey ve Ali Şir Nevai'nin destekleri ile Türk sanatçıların oluşturduğu "Herat Mektebi'nde" çok önemli eserler üretilmiştir.[51] Tezhip

[46] İnci Birol, "Tezhip", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41: 61.
[47] Murakkaa; ıstılah olarak birkaç kâğıdı üst üste yapıştırmak suretiyle elde edilen mukavvaya murakka denir, yani birbiri üzerine yapıştırılan kâğıtların mukavemetli bir hale getirilmesidir. Bk; Abdulkadir Yılmaz, Türk Kitap Sanatları Tabir ve Istılahları, s.234.
[48] Mine Esiner Özen, Türk Tezhip Sanatı, (İstanbul: Gözen Kitap ve Yayınevi, 2003), 2.
[49] Celal Esad Arseven, Türk Sanatında Tezyinat, trc. Nazlı Miraç Ümit (Ankara: Hayat Mecmuası, 1927), 337-338.
[50] Birol, "Tezhip", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41: 61.
[51] Ayla Ersoy, Türk Tezhip Sanatı, (İstanbul: Ak yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi:14-4, 1988), 10.

sanatı yüzyıllar boyunca, sultanlar, vezirler ve dönemin devlet adamları tarafından desteklenmiştir. Özellikle Kur'ân-ı Kerim'e olan saygı ve hürmet, tezyinatın İslam coğrafyasındaki farklı sanatçılar ve ekollerle çeşitlilik kazanarak gelişmesini sağlamıştır.[52]

Osmanlı dönemi tezyinatının bir ekol niteliği taşıyan ilk klasik örnekleri, Fatih Sultan Mehmed zamanında yapılmıştır. Bilhassa 15. yüzyılın ilk yarısında Herat ve Şiraz üslupları Osmanlı tezhibinde etkili olmuştur. Bu dönemin eserlerinde, farklı etkileşimlerin birleşmesiyle oluşan yeni bir üslubun doğduğu ilk görüşte anlaşılmaktadır. Osmanlılar Saray çevresinde geliştirdikleri sanatların benliğine özgü motifler, kitap bezemelerinde de görülür. İlk önceleri, saraya bağlı olarak çalışan müzehhiplerin, kökenlerine ve fethedilen ülkelerin sanat alanında yaptıkları etkilere bağlı olarak, belli motiflerin olduğu tezhip üslubu oluşmuştur.[53] Osmanlı döneminde yapılan en erken tezhip örnekleri, "Makâsıd el-Elhân" olarak adlandırılan musiki ile ilgili yazma eserde görülür. Eser H.838/1435 tarihinde kâtip Muhammed b. Muhammed b. İlyas hattıyla Sultan II. Murad'ın kütüphanesi için hazırlanmıştır.[54]

[52]Gül Güney,"Memlük Dönemi Müzehhibi Ebu Bekir'e Atfedilen Tezyinat Üslubuna İlişkin Bir Değerlendirme", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 6/28 (Güz 2013): 129-130.
[53] Faruk Taşkale, Tezhip Sanatının Kullanım Alanları (Sanatta Yeterlilik Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, 1994), 4-7.
[54] Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", Hat ve Tezhip Sanatı, ed. Ali Rıza Özcan (Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009), 260.

Fotoğraf 6: Makâsıdu'l- Elhân

Kaynak: Tanındı, Hat ve Tezhip Sanatı, s.261.

Osmanlı kitap sanatlarındaki desenlerde ilk dönemden bu yana aksamadan devam eden temel prensip sonsuza giden sınırlandırılmayan ulama desen anlayışıdır.[55] Müzehhip Ahmed el-Aksarayî'nin sonsuza giden tasarım kurgusu ve iri çiçekli bordürler, 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra Osmanlı nakkaşhanesinde istinsah edilen Kur'an nüshalarının tezhiplerinde görülmektedir. Bu kurgu, Kur'an sayfalarında sûrebaşı tezhiplerinin yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Zeren Tanındı, söz konusu tasarımın Kanuni Sultan Süleyman'ın, I. Selim'in, III. Murad'ın ve II. Osman'ın Dîvân nüshalarında oldugu gibi sultan Dîvân'larına da model oluşturduğunu belirtmektedir.[56]

Erken Osmanlı Döneminin ilk yıllarından itibaren Selçuklu ve Beylikler devrinin bezemelerinde görülen nebati ve geometrik motiflerin kullanımına Fatih döneminde de devam edilmiştir. Ancak insan ve hayvan figürlerinin minyatürler ve halılar dışında

[55] Çiçek Derman, "Osmanlı İstanbul'unda Bezeme Sanatı", I. Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu Bildirileri, ed. Ferudun M. Emecen-Emrah Safa Gürkan (İstanbul: 29 Mayıs Yayınları, 2013), 497.
[56] Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", 263-264.

giderek kaybolduğu görülmekle birlikte sınırlı bir Memluk etkisinden söz edilebilir.[57] 15. yüzyılda Selçuklu tarzının daha çeşitli ve incelerek devam ettiği görülmektedir. Motiflerde ise taklitten ve benzerlikten kaçınılmış bir defa yapılan örneğin tekrar edilmemesine özen gösterilmiştir.[58]

15. yüzyılın ilk yarısında, tezhip sanatında rumi motifi ve kıvrık dallarla birlikte Selçuklu üslubunun devamı olan münhaniler çokça kullanılmıştır. Türklerin bitkisel motiflere olan ilgisi bu dönemde yoğunluk kazanmıştır. Seberk, pençberk, asma yapraklar, yıldız çiçekler, nilüferler, hatayiler çok zengin renklerde ince işçilikle işlenmiştir. Bordürlerde yapılan süsleme örneklerine bakıldığında en çok altın zeminli zencereklerin yapıldığı görülmektedir. Bununla beraber bazen beş veya altı bordür yan yana getirilerek her birinde farklı renkler ve motifler kullanılmıştır. [59]

Dönemine göre tezhipler pano özelliği taşıyan, ulama ve hendesi desenler diye adlandırılan kompozisyonlar yapıldığı görülür. Pano özelliği taşıyan belli sınırlar içinde başlayan ve biten desenler kuruluş biçimine göre simetrisiz, simetrili ve çarkıfelek olmak üzere birçok çeşidi mevcuttur. Kur'ân-ı Kerim'lerin tezhipli alanlarında genellikle simetrili kompozisyonlar uygulanmış olup aynı zamanda keşîde üstünde ve satır arasındaki boş alanlarda serbest desenlerde yapılmıştır. [60]

Tezyinatta tabiattan stilize edilmiş bitkisel motiflerle beraber geçmeler, Türk zevkini yansıtır şekilde uygulanmıştır.[61] Ayrıca, bulut motifinin de bu devirden itibaren tezhip sanatında sıklıkla kullanılmıştır. Motif ilk olarak Orta Asya'da ejderhanın ağzından çıkan öfkeyi temsil eden bir sembol olarak yapılmıştır. Fakat 15. yüzyılda Türk sanatında bezeme unsuru olarak kullanılmaya başlandıktan sonra gök yüzündeki bulut

[57] Mustafa Nasuhi Çelebi, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Fatih Sultan Mehmet İçin Hazırlanmış Kitapların Tezhip sanatı Açısından Değerlendirilmesi Ve Diğer Özellikleri (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2003), 34.
[58]Ünver, "Konya'da XIII – XV. Asırlarlarda Yapılan Kitap Tezhipleri ve Bu İnce Sanatımızın Konya'da Dirilmesi Lüzumu Hakkında", 4.
[59] Ayla Ersoy, "Fatih Devri Tezhipleri", Eyup Sultan Sempozyumu VII Bildirileri (İstanbul, 09-11 Mayıs 2003), ed. İrfan Çalışan (İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 2003), 262-265.
[60] İnci Ayan Birol, "Tezhip", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2012), 41: 61-62.
[61] Çelebi, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Fatih Sultan Mehmet İçin Hazırlanmış Kitapların Tezhip sanatı Açısından Değerlendirilmesi ve Diğer Özellikleri, 34.

düşünülerek farklı türlerde çizilmiştir. Bunlar; yığma, ayırma, ortabağ, gerdanlık, tepelik ve hurde olarak adlandırılmaktadır.[62]

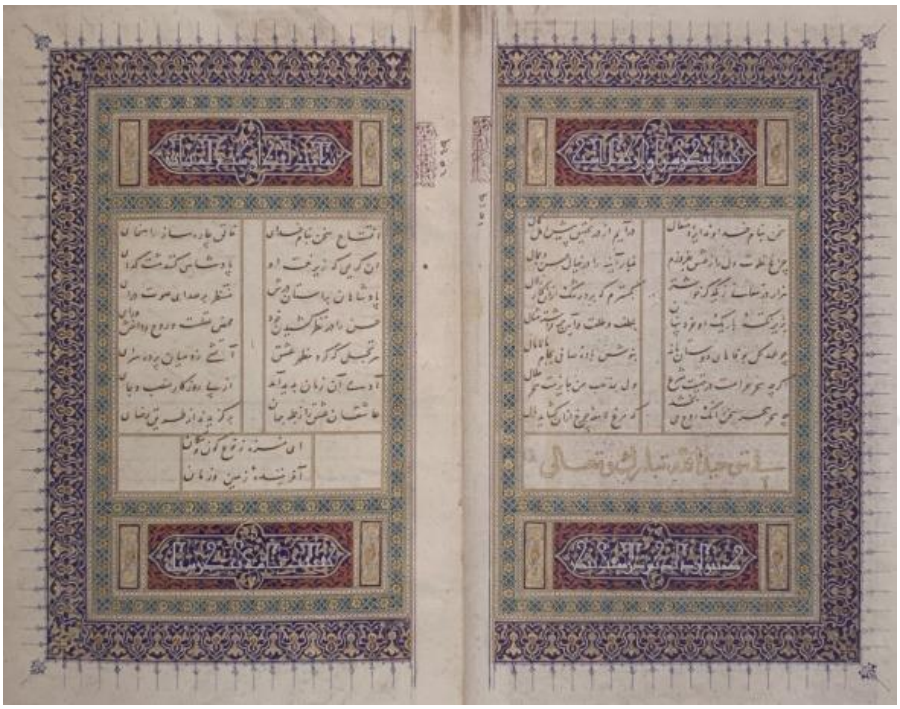
Fotoğraf 7: Şeyh Hamdullah'a Ait Mushaf'ın Zahriye Sayfası

Kaynak: Gülnihal Küpeli, Hat ve Tezhip Sanatı, s. 331.

Dönemin tezhipleri renk bakımından incelendiğinde, özellikle 15. yüzyıl tezhiplerindeki renklerde Selçuklu etkisi çok fazla görülmez. Selçuklu döneminde zeminlerde altın sıklıkla kullanılmış olup zeminlerde yer yer koyu lacivert renk uygulanmıştır. Osmanlı'nın ilk dönemlerinde Fatih devrinden itibaren ise kobalt veya çivit mavisi altınla birlikte daha dengeli bir şekilde kullanılmıştır.[63] 15. yüzyıl tezyinatında söz konusu renklerin yanısıra, özellikle Fatih döneminde hazırlanmış tezhipleri diğer devirlerden ayıran ve döneme damgasını vuran renk çivit mavisidir. Bazen tek ton bazen çift ton olarak kullanılan bu renk, üzerine uygulanan farklı renklerdeki üç noktalarla değişik tonlarda da uygulanmıştır. Çivit mavisi daha çok büyük zeminlerde

[62] Birol, "Tezhip", 41: 61.
[63] Çelebi, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Fatih Sultan Mehmet İçin Hazırlanmış Kitapların Tezhip sanatı Açısından Değerlendirilmesi ve Diğer Özellikleri, 34-35.

kullanılmış olup, küçük zeminlerde siyah, yeşil, kestane rengi ve turuncu renklerde boyanmıştır. Ayrıca pembe ve çimen yeşili de az miktarda kullanılan renkler arasında sayılabilir. Tezhibin vazgeçilmezi olan altın, çivit mavisinin yanında daha az dikkat çekmiş, zeminlerin dışında rumi motiflerinde, çiçeklerin sap ve yapraklarında sıvama ve parlak olarak kullanılmıştır.[64] Lacivert zemin üzerindeki kufi yazılarda, ince bordürlerde ve bazen de motiflerin etrafına beyaz renk tahrir çekilmiştir. Dönemin tezhiplerinde, özellikle Fatih devrinde yapılan eserlerin zemin renkleri üzerine sülyen veya beyazla çok küçük noktacıklar yapılmış, motiflerde ise kırmızı, pembe ve mavi renkler kullanılmıştır.[65]

Fotoğraf 8: Dîvân-ı Sultan Ahmed, 1406 tarihli Serlevha Tezhibi

Kaynak: Tanındı, Hat ve Tezhip Sanatı, s.257.

15. yüzyılda, Fatih Sultan Mehmet tarafından saray nakkaşhanesi kurdurulup, Özbek asıllı Baba Nakkaş'ın sernakkaş olarak tayin edilmesiyle bu dönemin en güzel eserleri verilmiştir. Ayrıca Topkapı Sarayı'nın birinci avlusu içindeki saray nakkaşhanesinde

[64] Seher Aşıcı, "Kitap Dostu Bir Sultan: Fatih", Hat ve Tezhip Sanatı, ed. Ali Rıza Özcan (Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009), 313.
[65] Ersoy, "Fatih Devri Tezhipleri", 265.

sadece yerli sanatçılar değil aynı zamanda köklü bir kitap bezeme geleneğine sahip çok sayıda Safevili sanatçıda bu nakkaşhanede görev almıştır.[66]

"S. Ünver, Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ndeki bilgilerden yola çıkarak, Baba Nakkaş'ın Fâtih Sultan Mehmed'in ve II. Bayezid'in yakınında ve sohbet arkadaşı olduğu, ayrıca onun "nakkaşların babası", en ustaları ve en yaşlıları olduğunu belirterek nakkaşbaşı ünvanı aldığını belirtmektedir. Fâtih Sultan Mehmed'in saltanat yıllarının sonuna doğru düzenlendiği tahmin edilen ve çeşitli hat örnekleri ile tezhip örnekleriin yer aldığı İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindeki (FY, nr. 1423) albüm, sarayda bir nakış atölyesi olduğunu göstermektedir. J. Raby, Fâtih Sultan Mehmed döneminde, yeni bir anlayışla yorumlanmış olan rûmî ve hatâyî motifini "Baba Nakkaş üslûbu" olarak belirtmiştir. S. Ünver, Babanakkaş Vakfiyesi'nde olan ve altınla yapılmış Fâtih Sultan Mehmed tuğrasının sanatçının elinden çıkmış olabileceğini ileri sürmektedir. Fakat bu anlatılanlara rağmen Baba Nakkaş'ın elinden çıktığı kesin olarak bilinen bir eser bilinmemektedir." [67]

Fatih Dönemi tezhibinin en karakteristik özellikleri arasında; renk olarak çivit mavisi ve mekik formunun sık kullanımı ile dikkat çeken bezeme tarzı, beyaz renkte ayırma rumileri ve kendi üstüne dönüş yaparak üç boyut etkisi veren bitkisel motiflerden oluşmasıdır.[68]

[66] Almut von GladiB, "Bezeme Sanatları", İslam Sanatı ve Mimarisi, trc. Nurettin Elhüseyni, haz. Markus Hattstein ve dğr. (İtalya: Litaretür Yayıncılık, 2007), 566.
[67] Filiz Çağman, "Baba Nakkaş", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 1991), 4: 369.
[68] Aşıcı, "Kitap Dostu Bir Sultan: Fatih", 311.

Fotoğraf 9: Fatih Devri, Babanakkaş Üslubunda Zahriye Tezhibi

Kaynak: Seher Aşıcı, Hat ve Tezhip Sanatı, s.305.

Bu üslupta yapılan desenlerde motiflerin ve dalların inceldiği, bilhassa iri ve ayrıntılı olarak çizilen hatâyînin yaygın şekilde kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca beyaz, küf yeşili ve turuncu renk ayırma rumiler, taç yapraklar ile sade ve uçları yuvarlak yapraklar kompozisyon içinde kullanılmıştır.[69] Desenin zeminine serpiştirilmiş küçük bulut parçalarının görülmesi de Baba Nakkaş üslubunun özellikleri arasındadır.[70]İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler bölümü F.1423'te kayıtlı "*Mecmaü'l-acâib"* adlı eserde, bu üslup görülmektedir.[71]

[69] Derman, "Osmanlı İstanbul'unda Bezeme Sanatı", 496.
[70] Çiçek Derman, "Tezhip", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2012), 41: 66.
[71] Aşıcı, "Kitap Dostu Bir Sultan:Fatih", 311.

Fotoğraf 10: Babanakkaş Üslubu

Kaynak: Aşıcı, Hat ve Tezhip Sanatı, s.308.

Söz konusu eserin kime ait olduğu hakkında bir kayıt olmamasına rağmen Süheyl Ünver, Fatih devri ince sanat eserleri üzerine yaptığı çalışmalara dayanarak bunun kuvvetle muhtemel Fatih zamanında Topkapı Saray'ındaki nakkaşhanenin baş ustası olan Baba Nakkaş'a ait olduğunu belirtmektedir.[72] Albümde Fatih döneminde hazırlanan kitap sanatlarıyla ilgili eserler toplanmıştır. Ayrıca Çiçek Derman, Fatih Sultan Mehmet dönemi tezyinatının tüm özelliklerinin bu albümde yer alan 28 cm çapında ve daire şeklinde yapılmış olan kompozisyonda görüldüğünden bahsetmektedir. Penç motifi çeşitlerinden olan yekberk[73] motifinin çok fazla kullanıldığı, tezyinattaki motiflerin uçlarına gölgeli şekilde uygulanan halkâr tekniğinin yapıldığı

[72]Gülbün Mesara – Aykut Kazancıgil, Türk Süsleme Sanatları Müzehhipler-1, (İstanbul: İşaret Yayınları, 2007), 66.

[73] Farsça da, yek "bir" ve berg "yaprak" kelimelerinin birleşmesi ile oluşan yek-berg küçük ve tek yapraktan ibâret süsleme motifidir.

belirtilmektedir.[74] Desene farklı bir güzellik katan ve renkli halkârî ismiyle bilinen hâlkar üslubu sonraki yüzyıllarda da yapılmaya devam etmiştir.

Fatih döneminde yapılan tezhiplerin tığlarında, motifler oldukça basit, sade ve geometrik şekilde tasarlanmış olup ince çizgilerin uçlarına kare veya üçgen şekiller yerleştirilmiştir. Dönemin tığ üslubunu, bir noktadan çıkan iki küçük eğri çizginin ortasında yer alan küçük üçgenler ile birbirine paralel iki küçük yatay çizginin uçlarında kalınlaştırılmış noktalar ve içi dolu küçük üçgenlerden oluşan çiçek motifleri yansıtmaktadır.[75] Bunların yanısıra Fatih dönemi tezyinatının en belirgin özelliklerinden olan küçük paftalı alanlarda siyah, beyaz, yeşil ve turuncu rengin kullanılmış olması bu dönem tezyinatına, Herat, Şiraz ve Türkmen üslubunun etki ettiğini göstermektedir.[76] Herat ve Şiraz üslubunun özelliklerinden olan güçlü fırça hakimiyeti, ince, temiz ve güçlü desen anlayışı, motiflerde; soğuk yeşil, turuncu, beyaz, mavi ve pembe gibi açık renklerin tercih edilmiş olması,[77] Osmanlı tezyinatında üslup özelliği görülen ilk dönemin Fatih dönemi olduğu fikrini güçlendirmektedir.[78]

[74] Derman, "Osmanlı İstanbul'unda Bezeme Sanatı", 496.
[75] Ersoy, "Fatih Devri Tezhipleri", 265.
[76] Ali Fuat Baysal, "Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi", Marife Dergisi 3, (Kış 2010):370.
[77] Gülnihal Küpeli, "Saray Nakkaşhanesi ve XV. Yüzyılda Osmanlı Tezhip Sanatını Şekillendiren Üsluplar", Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmi Mecmuası, (Nisan 2009): 480
[78] Baysal, "Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi", 370.

Fotoğraf 11: 1459 Tarihli Karakoyunlu Türkmen ve Şiraz

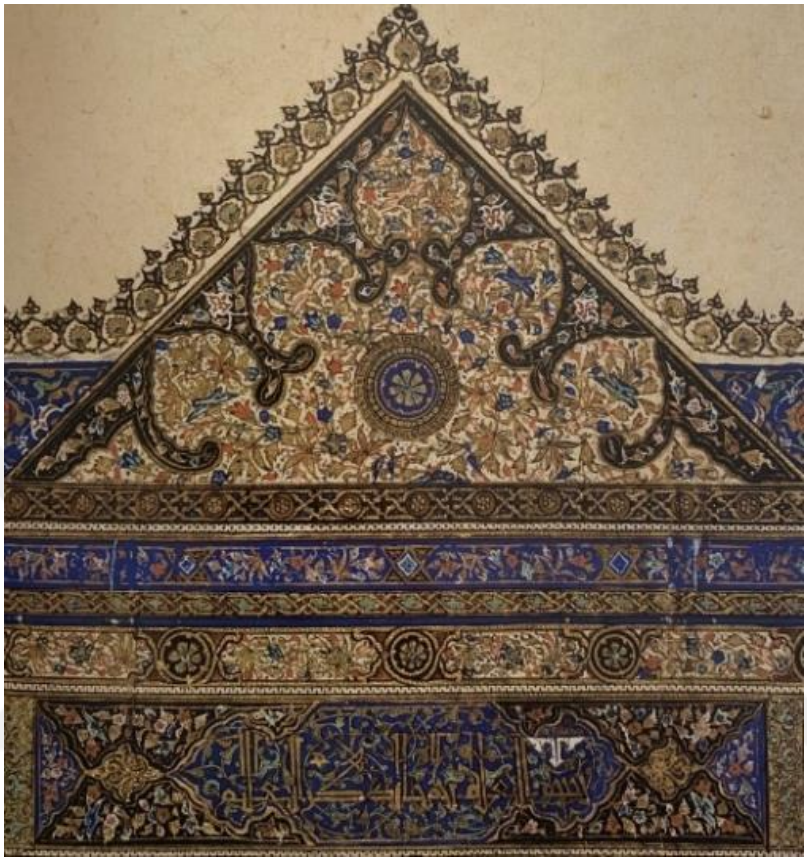
Kaynak: Tanındı, Hat ve Tezhip Sanatı, s.258.

Dönemin sanat anlayışını yansıtan ve farklı üslupların ortaya çıktığı nakkaşhaneler ile 15. yüzyıldan itibaren değişik bölgelerden gelen sanatçıların yanı sıra Osmanlı Sarayı'nda bulunan sanatçıların ortaya koydugu eserler yeni üslupları beraberinde getirmiştir.[79]

Fatih Sultan Mehmed için hazırlanmış çoğu bilimsel konulu kitapların tezhiplerinde farklı üslupların etkili olduğu söylenebilir. 15. yüzyıl başından itibaren Semerkant, Herat ve Siraz' dan Bursa ve Edirne'ye göç eden bilginler ve sanatçılarla gelen eserlerde, Zeren Tanındı'nın "naif" üslup olarak tanımladığı üslûbun etkileri görülür.[80] Naif üslup, 14. yüzyılın ikinci yarısından sonra Muzafferiler dönemindeki kitapların

[79] Derman, "Osmanlı İstanbul'unda Bezeme Sanatı", 495-509.
[80] Aşıcı, Fatih Devri Tezhip Üslûbu, 46.

tezhiplerinde ortaya çıkmıştır. 15. yüzyılın başlarında Timuri dönem Fars bölgesinde hazırlanan kitapların tezhiplerinde zenginleşmiş şekilde görülen üslubun etkisi Herat'dan gelen sanatçılarla 15. yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir.[81]

Fotoğraf 12: 1415-18 Tarihli Timuri, Herat Dönemi Naif Üslup

Kaynak: Tanındı, Hat ve Tezhip Sanatı, s.255.

Fatih dönemi tezhipleri için "naif" olarak adlandırılan üslup, 15. yüzyılın ikinci yarısında, Timurî-Herat üslubundan esintiler taşıyanlar ve Baba Nakkaş üslubu olarak tanımlanmaktadır. Bu üslupları meydana getiren eserlerin bezeme özellikleri birbirinden kolayca ayırt edilebilmektedir. Kağıt zemininde veya boyalı bir zeminde altın/boya kullanılarak serbest fırça hareketleri ile sade küçük bitkisel motiflerle yapılan ve ilerde çift tahrir tabir edilen boyama tarzındaki üsluptur. Söz konusu üsluba, Süleymaniye Kütüphanesi Süleymaniye 1009 1b'nin karşı sayfasında, daire formundaki zahriye sayfası güzel bir örnektir. Aynı eserin 1a sayfasındaki zahriye tezhibi ise Timurî Herat

[81] Küpeli, "Saray Nakkaşhanesi ve XV. Yüzyılda Osmanlı Tezhip Sanatını Şekillendiren Üsluplar", 478.

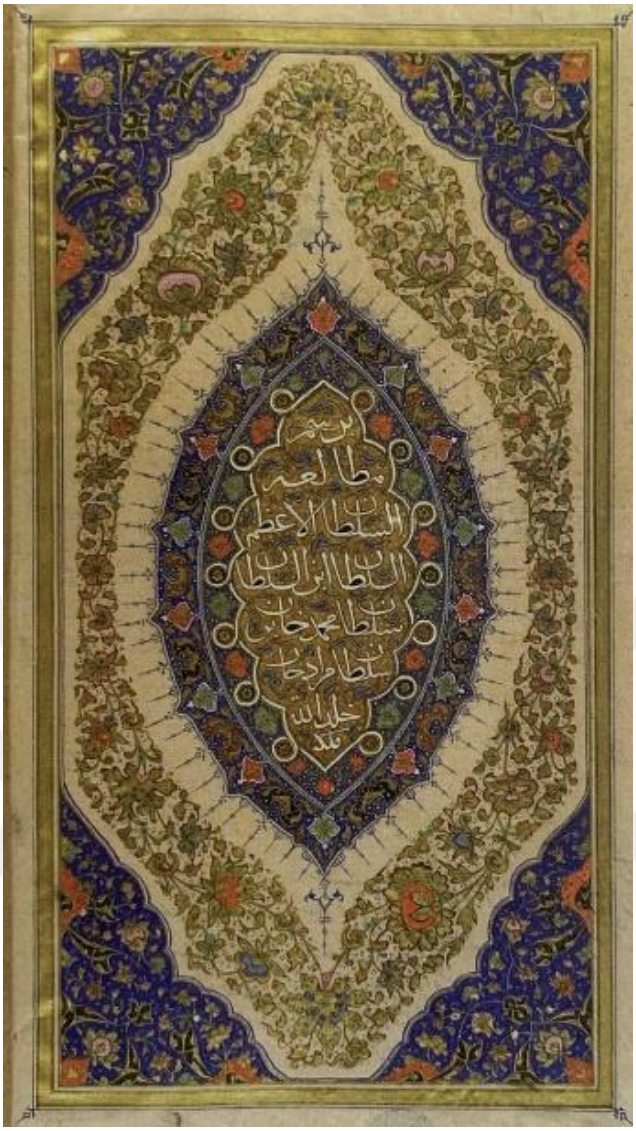
üslubuna örnek olarak gösterilebilir (Fotoğraf 13). Baba Nakkaş üslubu ise, beyaz renkte ayırma rumileri ve kendi üstüne dönüş yaparak üç boyut görüntüsü veren bitkisel motifleriyle diğerlerinden kolayca ayrılmaktadır[82] (Fotoğraf 14). 15. yüzyıl zahriye sayfaları karşılıklı iki sayfa veya tek sayfa şeklinde yapıldığı gibi dikdörtgen, oval ve yuvarlak şemse formunda da yapılmıştır.[83]

Fotoğraf 13: SK. Süleymaniye 1009, 1b-1a Zahriye Sayfası

Kaynak: Aşıcı, Hat ve Tezhip Sanatı, s.303.

[82] Aşıcı, "Kitap Dostu Bir Sultan: Fatih", 310-311.
[83] Baysal, "Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi", 370.

Fotoğraf 14: Babanakkaş Üslubu Zahriye Sayfası

Kaynak: Aşıcı, Hat ve Tezhip Sanatı, s.307.

15. yüzyılın ikinci yarısında, kompozisyon ve işçilik yönünden oldukça güzel eserlerin verildiği Timurî Herat üslubu, Şeyh Hamdullah hattıyla hazırlanan 897/1491tarihli Mushaf'ın tezhibinde görülmektedir. Eserde, Timurî Herat üslubunda çok sık görülen basit (-,+,-) şekillerde bezenmiş kalın beyaz ipliklerle oluşturulan hendesi paftalar yapılmıştır. Ayrıca üslubun bir başka özelliği, farklı formların içine farklı motiflerle

yapılan kompozisyonlardaki motifler, ince dallar üzerinde oldukça küçük ve detaylı çizilmiştir.[84]

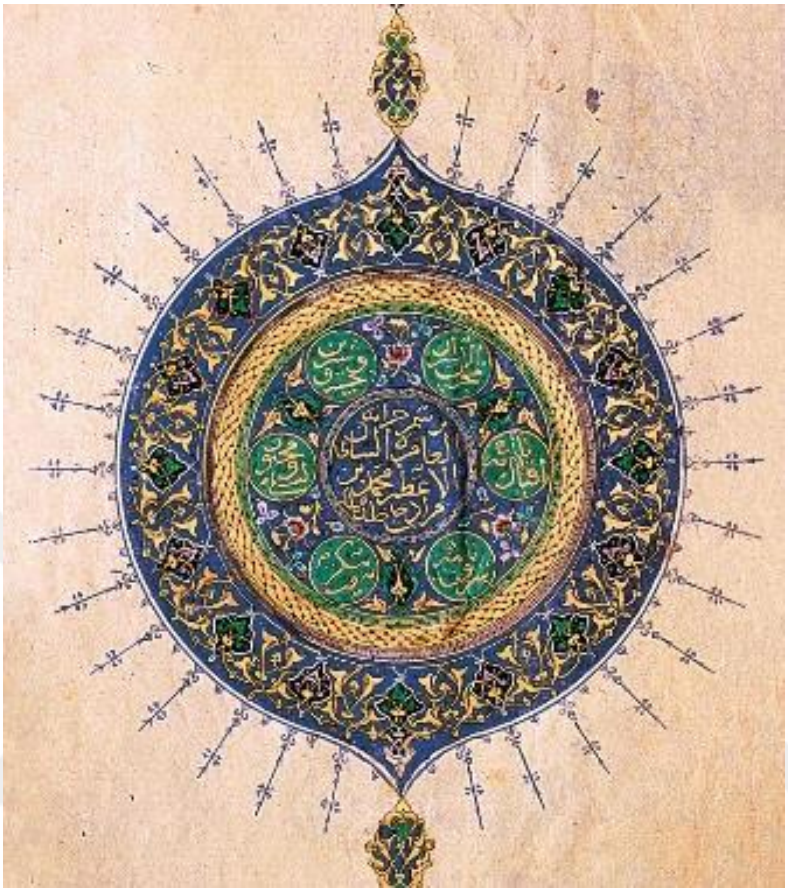
Fotoğraf 15: 897-1491 Tarihli Mushaf, Timuri Herat Üslubu Zahriye Sayfası

Kaynak: Gülnihal Küpeli, Hat ve Tezhip Sanatı, s.327.

Timurlular, aynı zamanda sanatçı da olan hükümdarlarının kütüphane ve nakkaşhâne kurmaları sayesinde kitap sanatları alanında ilerleme sağlamışlardır. Hat, tezhip, minyatür ve cilt sanatlarının en güzel örnekleri Herat'lı sanatçılar tarafından yapılmış olup aynı zamanda yeni üslûpların da doğmasına katkı sunmuşlardır. Üslûbun en önemli temsilcisi Hâce Ali Tebrîzî'dir. Tebrîzî'nin eserlerinde, çoğunlukla altın kullanılmakla birlikte bedahşî lâciverdi, siyah ve kırmızı ana renk olarak kullanılmıştır. Motifler arasında, billhassa münhanînin ayrı bir yeri vardır. Diğer motiflerle beraber tezyinatta kullanılmış olan ve canlı renklerle tonlama yapılan motifin zengin örnekleri eserlede görülmektedir. Bu dönemde yapılan zahriye sayfası tezhipleri çoğunlukla daire biçiminde yapılmış olup, ara suları beyaz, yeşil ve mavi renklerde uygulanmıştır. Altın

[84] Gülnihal Küpeli, "Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi", Hat ve Tezhip Sanatı, ed. Ali Rıza Özcan (Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009), 330.

zeminlerde çok fazla görülmez, ancak iğne perdahtı şeklinde ve ekseriya üç nokta ile zeminleri süslediği görülür. [85]

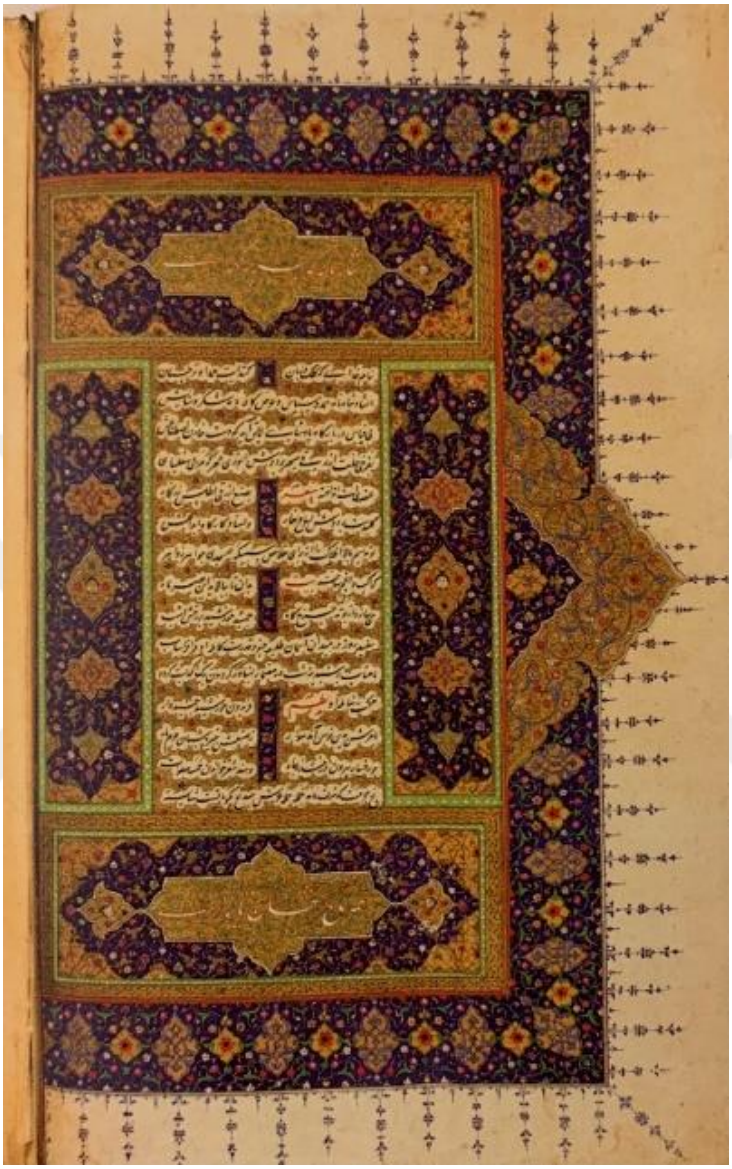
Fotoğraf 16: Zahriye Tezhibi

Kaynak: Çiçek Derman, "Tezhip Sanatında Üslûplar ve Sanatkârlar", TDV, c 41, s. 66.

Timurlular döneminde 15. yüzyıl boyunca sanat merkezi olma özelliğini yitirmeyen Herat şehri, Sultan Şahruh, Baysungur ve Hüseyin Baykara dönemlerinde kitap sanatları alanında yapılan eserler, bu dönemdeki meşhur hattatların elinden çıkmıştır. Kitap sanatının en uzun süre üretim merkezi olan Şiraz'ın dışında, Safevi kitap sanatının Tebriz, Kazvin, Herat, Isfahan, Horasan bölgelerinde oldukça güzel örneklerin üretildiği yerlerdir. Safevili sanatçılar bu bölgelerde gidip gelerek çalıştıkları gibi Osmanlı, Özbek

[85] Çiçek Derman, "Tezhip Sanatında Üsluplar ve Sanatkârları", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2012), 41: 65.

ve Babürlü komşu coğrafyaların Saray atölyelerine giderek oradaki sanatçıları da etkilemişlerdir.[86]

Fotoğraf 17: 1530 Tarihli Safevi Dönemi Mushaf'ın Serlevha Sayfası

Kaynak: Tanındı, Hat ve Tezhip Sanatı, s.265.

Fatih dönemi tezhiplerinde en çok zemini boyalı klasik tezhip yapılmış olmakla birlikte kâğıt yüzeyine sıvama altınla yapılmış olanlar da vardır.[87] Bu tarz tezhipler,

[86] Zeren Tanındı, "Kur'ân-ı Kerim Nüshalarının Cildleri ve Tezhipleri" , 1400. Yılında Kur'ân-ı Kerim, ed. Müjde Unustası (İstanbul: Antik A.Ş. Kültür Yayınları, 2010), 103-104.
[87] Seher Aşıcı, "Kitap Dostu Bir Sultan: Fatih", 313.

Süleymaniye Kütüphanesi, Damat İbrahim Paşa 1066 ve Fatih 2571 envanterlerine kayıtlı eserlerde görülmektedir.[88]

Fotoğraf 18: Zerenderzer ve Kâğıt Üzerine Sıvama Altınla Yapılmış Tezyinat

Kaynak: Aşıcı, Hat ve Tezhip Sanatı, s.312.

Fatih döneminin tezhipli eserleri kompozisyon bakımından ele alındığında çizgi, biçim, motif ve renk yönünden benzerlik ve birlik görülmektedir. Fatih'in hususi kütüphanesinde bulunan kitapların zahriye temellük kitabelerinde yer alan serlevha, ara

[88] Çelebi, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Fatih Sultan Mehmet İçin Hazırlanmış Kitapların Tezhip sanatı Açısından Değerlendirilmesi Ve Diğer Özellikleri, 35-37.

başlık ve hatime tezhipleri devrin ekol oluşturan şaheserleridir. Bu dönemin eserlerinde bordürler daha ince ve işlemeli yapılmış olup altın cetvellerde işlemeli zencerekler görülür. Bunun yanında tığlar oldukça sade ve genellikle mavi renkte yapılarak tezhipteki sadelik devam etmiştir.[89]

Osmanlı'da ilim ve kültür açısından önemli gelişmelerin yaşandığı 15. yüzyılın son çeyreğinde, Fatih devrinde ilim, sanat ve fikir alanındaki ilerlemelerin, oğlu II. Bâyezid'ın saltanatı devraldıktan sonra da desteklediği görülmektedir. Avrupa'da ilk Osmanlı Padişah portresi dizisinin yapılması, II. Bayezid'in saltanat yıllarına rastlamakta birlikte ilk sekiz sultan, dört vezir ve otuzbir devlet adamının portresi de bu dönemde yapılmıştır. II. Bayezid dönemi klasik dönem öncesi hazırlık evresi olarak nitelendirilmiş olup, bir sanatkâra ait üslup ortaya koymaktan uzak olmasına rağmen her bir sanatçının farklı anlatım tarzlarını ortaya koyduğu görülür.[90] Devrin tezhip sanatında işçilik, desen ve tasarım kalitesi, motif ve desenler daha küçülerek çalışılmış, ince işçilik, renk uyumu ve kompozisyon çeşitliliği artmıştır.[91] II. Bâyezid devrinin eserleri yüzyılın ortalarında şekillenen "İstanbul üslubu'nun esintilerini taşımaktadır. Tezhiplerdeki zenginlik, Şeyh Hamdullah'ın Kur'â-ı Kerim bezemelerinde görülmeye başlamıştır.[92] Şeyh'in Mushaflarının çok ince bezenmiş olması tezhip sanatının gelişmesini sağlamıştır. Motifler çeşitlenmiş, bulut motifi ilk defa kullanılmış, rumi motifi yalın halinin yanı sıra sarılma ve hurde şekilde uygulanmıştır.[93]

[89] Çelebi, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Fatih Sultan Mehmet İçin Hazırlanmış Kitapların Tezhip sanatı Açısından Değerlendirilmesi Ve Diğer Özellikleri, 35-37.
[90] Küpeli, "Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi", 321-329.
[91] Münevver Üçer, "Tezhib", Türk Sanatının Yapı Taşları II, (Zonguldak: 2017), 37-39.
[92] Derman, "Osmanlı İstanbul'unda Bezeme Sanatı", 498.
[93] Üçer, "Tezhib", 39.

Fotoğraf 19: 1499 Tarihli Mushaf'ın Serlevha Tezhibi

Kaynak: Küpeli, Hat ve Tezhip Sanatı, s.322.

15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılan eserlerde, mat ve parlak şekilde uygulanan altın daha çok kullanılmış olup, bedahşi laciverdi ile mükemmel bir uyum sağlamıştır. Renklerin dengeli bir şekilde dağıtıldığı, yeni motiflerin katılmasıyla desenlerin daha zengin olduğu, zevk ve sanat gücünün arttığı bu dönem için klasik dönemin başlangıcı denilmektedir. TİEM. 402 kayıtlı Şeyh'e ait Kur'ân-ı Kerim'in serlevhası tezhip sanatındaki yükselişi gösteren eserler arasındadır. Söz konusu eser, dönemin en önemli müzehhiplerinden Hasan b. Abdullah'ın imzası yer almaktadır.[94] Desenlerde motif çeşitliliğinin varlığı tezyinatın yüksek seviyede olduğunu göstermekle birlikte Mushaflardaki sayfa düzeni son şeklini bu dönemde almıştır.[95]

[94] Çiçek Derman, "İstanbul'da Tezhip Sanatı", Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi , ed. Çoşkun Yılmaz (İstanbul: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kültür A.Ş., 2015), VII: 361-362.
[95] Derman, "Osmanlı İstanbul'unda Bezeme Sanatı", 498.

Fotoğraf 20: Şeyh Hamdullah'a Ait Kur'ân-ı Kerim'in Serlevha Tezhibi

Kaynak: Hüseyin Gündüz, Hat ve Tezhip Sanatı, s.79.

II. Bayezid döneminde çift tahrir tekniğinde yapılmış eserlerde, çeşitli bitkilerin yaprak ve çiçeklerinin üsluba çekilerek oluşturulduğu nebati motifler, bazen aynı tarzda bazen de klasik tezhip tarzında yapılmaştır. Ayrıca belli bir noktadan çıkan dallarla serbest kompozisyon şeklinde yapılan veya bu etkiyi veren Osmanlıdaki desen örnekleri, Timurî sarayında üretilen desenlere göre daha az renkli olup, motifler ise helezon kıvrımlar üzerinde yer almaktadır. Motifler genellikle açık renk üzerine siyah veya koyu renk üzerine altın, lacivert gibi renklerle boyanmıştır. Bunun yanı sıra yer yer zemin rengi olmadan kâğıt üzerine yapılan örneklerlede karşılaşılmaktadır. Ancak II. Bâyezid Döneminde üslup daha çok lacivert üzerine altın olarak karşımıza çıkar. Bazen motiflerin gölgeli şekilde yapıldığıda görülür. Bunun için kırmızı, yeşil, mavi ve beyaz en çok tercih edilen renklerdir. Oldukça karakteristik olan üslupta, sağlam bir tasarım kurgusu vardır. Bu üsluba örnek olarak; Şeyh Hamdullah'a ait olan ve II. Bâyezid'e sunulan Mushaf'ın tezyinatı (TSMK. YY. 913, 548a) gösterilebilir. Söz konusu eser,

Osmanlı nakkaşhânesinde klasik tezhiplerin yanı sıra bu tarzında uygulandığı özgün çalışmalardan biridir.[96]

Fotoğraf 21: II. Bâyezid Dönemi

Kaynak: Küpeli, Hat ve Tezhip Sanatı, s.328.

15. yüzyılın ilk yarısında Herat, Şiraz, Semerkant gibi merkezlerde yapılan naif üsluptaki tezhiplerin benzerlerinin bu dönemde de görülmesi, klasik üslubun oluşmasında Erken Osmanlı döneminde farklı atölyelerden gelen sanatçıların katkı sağladığını göstermektedir. II. Bayezid dönemi tezhiplerini, özellikle motif ve renk bakımından etkileyen bir başka üslup ise geniş bir coğrafyanın sanatını etkileyen Timûrî Herat üslubudur. Eldeki bilgilerde,15. yüzyıl Timuri üslubunun, 14. asırdaki atölyelerle

[96] Küpeli, "Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi", 329.

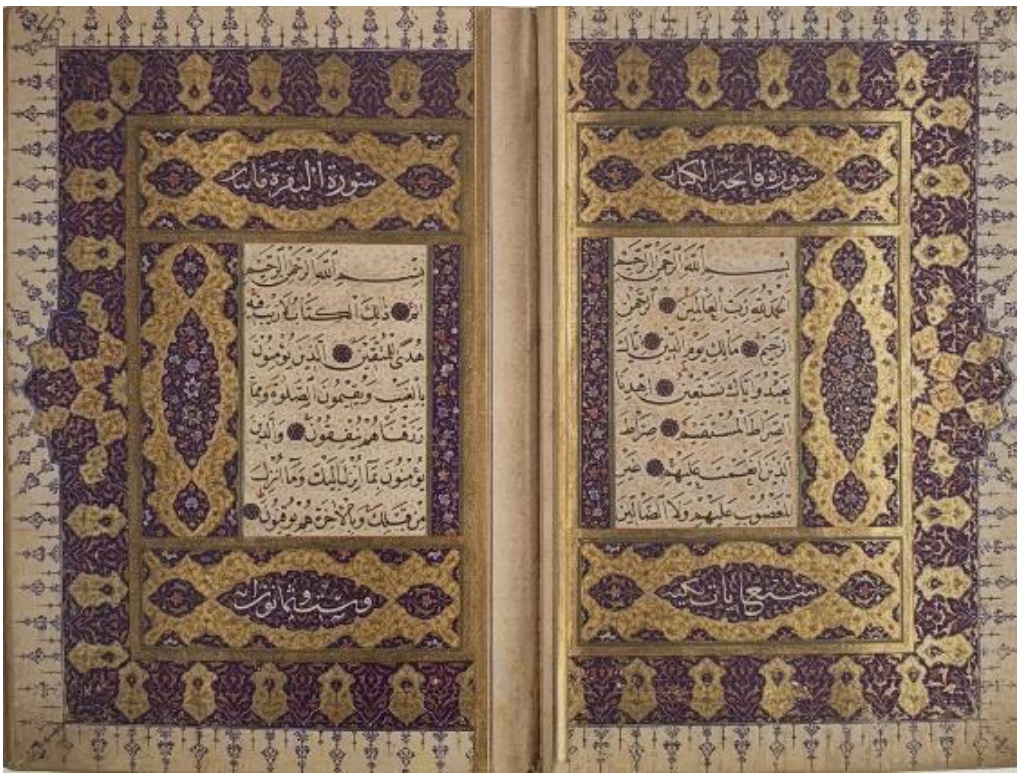
ilişkili olarak Herat ve Şiraz'da ilerlediği, Timûri Herat üslubunun ise Şahruh ve Baysungur'un gözetiminde ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Timurlu üslubunu klasik olgunluğa taşıyan ilk önemli adımlar Şiraz'da atılmış olup, üslubun zirve noktası Baysungur devri Herat üslubu'yla olmuştur.[97]

II. Bayezid döneminde karşılıklı sayfalar üzerinde yer alan zahriye tezhiplerinde iç içe geçmiş geometrik paftalar yapılmıştır. Zahriye sayfalarının etrafı dilimli, yuvarlak madalyon formunda girift tezhipli alanlar ve beyzi salbeklerle süslenmiştir. İç içe geçmiş geometrik kompozisyonların etrafı genellikle altın yaldızlı zencerek ve motiflerle bezenmiş ince bordürler şeklinde yapılmıştır. Cetvel üzerine bitişik olarak çizilen tığlar, mavi renkte basit ve sade şekilde işlenmiştir. Tezhiplerde görülen geometrik süslemeler özellikle II. Bayezid dönemi tezhipli yazma eserlerin tipik özelliklerindendir. Bu tarz tezhipler, Tebriz'de, Safevi, Herat ve Buhara'da Özbekler için çalışan sanatçılar tarafından da devam ettirilmiştir. Dönemin yazma eserlerindeki serlevha tezhiplerinin ortasına besmele yazılan örneklerde vardır. Fakat bu süsleme tarzı Timurî üslubundan farklı olup aynı dönemin Türk üslubuna benzemektedir. Bu benzerlikte öne çıkan en karakteristik unsurlar, özellikle küçük çiçek motifleri, altının iki değişik tonda kullanılması ve bordürlerdeki haşiyeli süslemelerdir.[98]

II. Bayezid döneminde Timuri Herat etkisiyle yapılmış en güzel eserlerden biri Şeyh Hamdullah hattıyla hazırlanmış, TSMK. YY. 913 de kayıtlı Mushaf'ın tezhibidir. Eser oldukca zengin tezhipli alanlara sahiptir. Kur'ân-ı Kerim'de karşılıklı dört zahriye tezhibi mevcut olup, Timûri Herat etkisi görülmektedir. Üslubun etkili olduğu eserlerde, güçlü fırça ve sağlam desen hakimiyeti ile ince işçilik dikkat çekmektedir. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, zeminler küçük paftalı alanlara ayrılarak siyah ve mavi renkte boyanmıştır. Buradaki lacivert, Fatih dönemi çivit mavisinden ve II. Bayezid dönemi lacivertinden farklı olarak, lacivertin içerisindeki kırmızı renk artırılarak daha mor bir tonda uygulanmıştır.[99] Herat üslûbunun neredeyse tüm

[97] Sevay Okay Atılgan, "XV. Yüzyılda İran ve Çevresinde Gelişen Minyatür Üslupları ve Sorunları Üzerine Bir Etüt" 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, ed. Zeki Dilek ve dğr. (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2012), 351-53.
[98] Maria Queiroz Ribeiro, Lizbon Calouste Gulbenkian Müzesi'nden Başyapıtlarla Doğu'dan Batı'ya Kitap Sanatı ve Osmanlı Dünyasından Anılar, trc. Richard Trewinnard ve dğr., (İstanbul: Mas Matbaacılık A.Ş., 2006), 112-114.
[99] Küpeli, "Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi", 329. Bk. Şehnaz Biçer Özcan, "Timur Devri Herat Üslubu", 283-299.

özelliklerinin görüldüğü II. Bayezid dönemine ait bir diğer eser ise Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (Hırka-i Saâdet nr.4) yer alan, 1485 tarihli Herat Mushafı dır. Eserin tüm sayfalarında tezhipler için koltuk alanları bırakılmış olup, zengin münhanî motifleri canlı renklerde boyanmıştır.[100]

Fotoğraf 22: II. Bâyezid Dönemi 1491 Tarihli Mushaf

Kaynak: Küpeli, Hat ve Tezhip Sanatı, s.326.

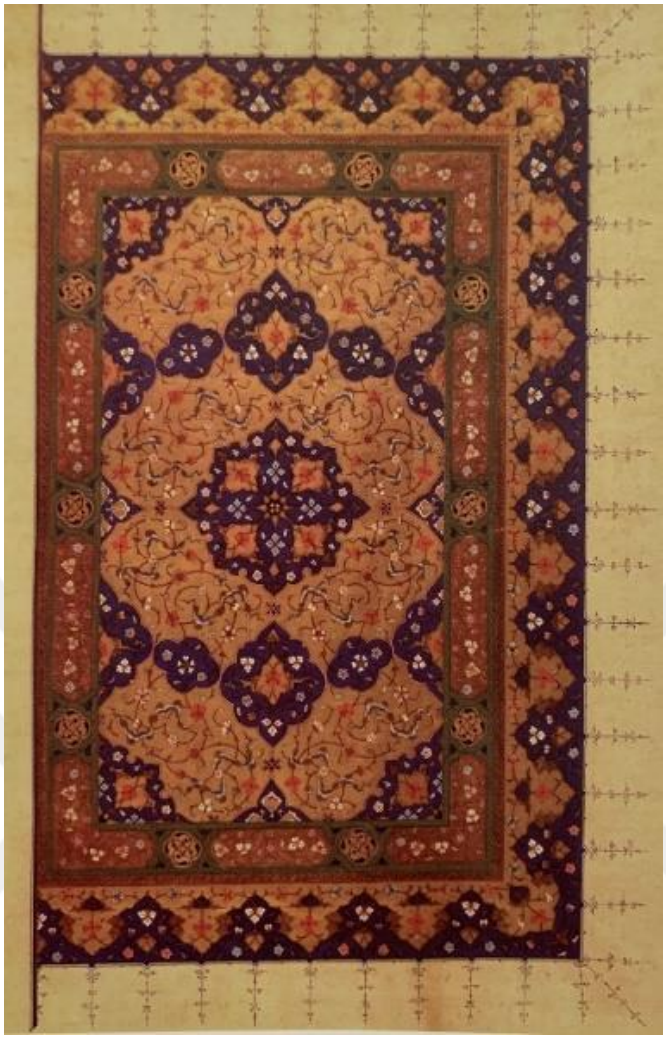
II. Bayezid'in saltanat yıllarında Osmanlı topraklarında tezhipli eserlerde öne çıkan bir diğer üslup Türkmen üslubu olmuştur.[101] Karakoyunluların kitap sanatları bakımından ortaya koydukları en büyük başarı Timurî etkisine rağmen kendine has motif ve tarzı olan Türkmen üslûbudur. Bu üsluptaki eserlerin çoğu 15. yüzyılın sonunda Şiraz'da Akkoyunluların idaresi altında yapılmıştır.[102] Bundan sonra yazma eserlerin tezyinatında, yukarda tezhip özellikleri belirtilen Timur etkisi yavaş yavaş kaybolurken, bunun yerine yine yukarda tezhip özelliklerine değinilen Herat etkisi hissedilmeye

[100] Derman, "Tezhip Sanatında Üsluplar Ve Sanatkârları", 65.
[101] Küpeli, "Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi", 329-30.
[102] Atılgan, "XV. Yüzyılda İran ve Çevresinde Gelişen Minyatür Üslupları ve Sorunları Üzerine Bir Etüt" 355.

başlanmıştır.[103] Osmanlı eserlerinde ciddi bir değişime neden olan Türkmen üslubu ilk olarak Fatih dönemi tezhiplerinde, daha sonra ise II. Bayezid dönemi tezhiplerinde görülür.[104] Üslubun en belirgin özellikleri sadeliği ve göz alıcı renklerdir. Sultan Bayezid döneminde yapılan eserlerde altın kullanımının artmasıyla birlikte altın, beyaz, pembe ve mavi renklerle birlikte yavruağzı, su yeşili ve çağla yeşili renkler kullanılmış olup, parlak ve iddialı renkler tercih edilmemiştir.[105] Türkmen üslubunun dönemin tezhipli eserlerine yön verdiği ve etkilediği tezhiplerdeki motif, renk ve kompozisyon özelliklerinden anlaşılmaktadır. İnce dallar üzerinde sivri uçlu yaprakların yanı sıra motifler detaylandırılarak işlenmiş ve tonlamalar yapılmıştır.[106] "Türkmen üslûbu, en parlak dönemine Şeyhî ve Derviş Muhammed gibi sanatkârlarla kavuşmuştur. Akkoyunlu dönemi yazma eserleri arasında olan Şâhnâme-i Firdevsî (TİEM, nr.1978) tezhibi ve minyatürleriyle oldukça önemlidir. Söz konusu eser, Şîraz'da 1475-1500 yılları arasında Türkmen üslûbunda olup, Ali Mirza adına iki cilt olarak hazırlanmıştır. Eserin cildi, minyatürleri ve tezhipleri Safevî öncesinde yapılan kitap sanatlarının yüksek bir seviyeye ulaştığını göstermektedir".[107]

II. Bayezid dönemi Türkmen üslubunda yapılan tezhiplerin özellikle zeminlerinde altın ve lacivert dengeli ve uyum içinde kullanılmıştır. Deseni oluşturan helezonlar üzerindeki motifler küçülmüş detayları ise aynı ölçüde artmıştır. Kompozisyonlardaki pafta düzenlemelerinde görülen değişim, simetrili olan desenlerde paftaların biri açık diğeri koyu olacak şekilde yukarı aşağı zikzaklar şeklinde yapılmıştır. II. Bayezid devrinin en karakteristik özelliği ise, sadeliğin yanı sıra kapalı formlar şeklinde yan yana devam eden rumiler ve ince dallar üzerine yerleştirilen iri hatâyî motifleridir. Buna örnek olarak; Şeyh Hamdullah'a ait TSMK. EH. 71 numarada kayıtlı 905/1499 tarihli Mushaf gösterilebilir. Mushaf'ın sayfa düzeni Türkmen üslubunda yaygın şekilde kullanılan simetrili ve onu çevreleyen kitabeli zencerek ile ince dış pervazdan oluşmaktadır.[108]

[103] Esra Alkan, Tezhip Sanatında Türkmen Dönemi (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2014), 24.
[104] Küpeli, "Saray Nakkaşhanesi ve XV. Yüzyılda Osmanlı Tezhip Sanatını Şekillendiren Üsluplar", 480.
[105] Küpeli, "Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi", 330.
[106] Alkan, Tezhip Sanatında Türkmen Dönemi, 33.
[107] Derman, "Tezhip Sanatında Üsluplar Ve Sanatkârları", 66.
[108] Küpeli, "Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi", 330-331.

Fotoğraf 23: Bâyezid Dönemi, Şeyh Hamdullah Mushafı

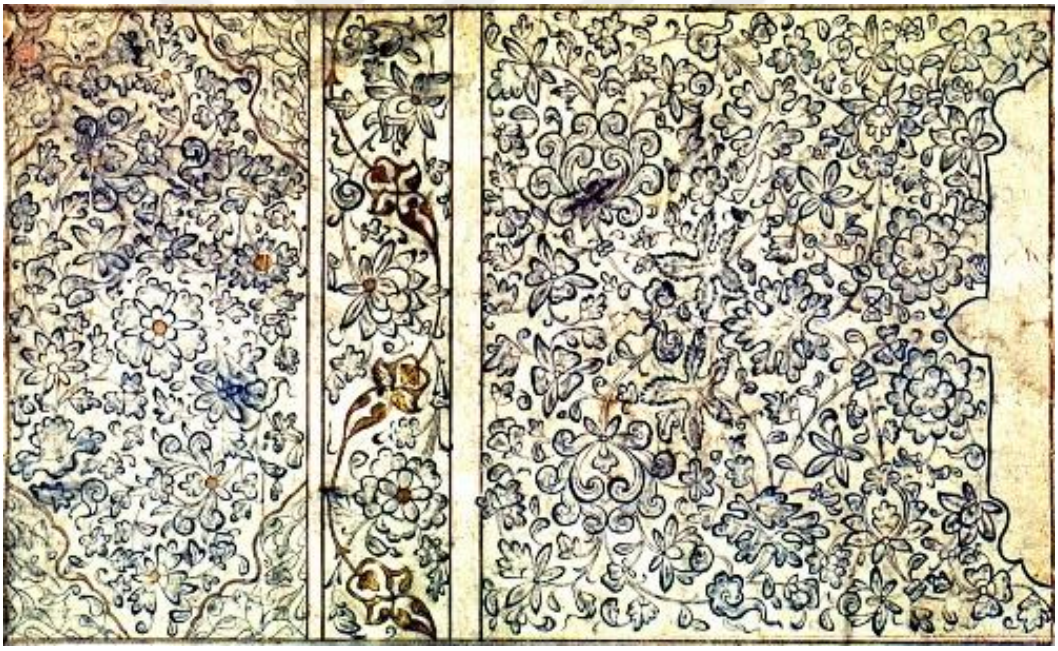
Kaynak: Küpeli, Hat ve Tezhip Sanatı, s.330.

II. Bayezid döneminde görülen son üslup ise, Fatih döneminde de görülen, tezhipe yeni bir bezeme üslubu kazandıran Baba Nakkaş üslubudur. Osmanlılarda ortaya çıkan üsluplar doğudan gelen sanatçılar ve minyatür sanatında oluşan yeniliklerle birlikte Timur, Türkmen ve Tebriz üsluplarından etkilenerek ortaya çıkmıştır. Bu dönem Baba Nakkaş üslubunda da Fatih döneminde olduğu gibi kıvrık yapraklar, hatayi ve rumi motifleri ile beraber bulut[109] motifininde görüldüğü için Osmanlı saray üslubu olarak

[109] Bu motif için Aziz Doğanay "*Hat ve tezhip sanatı*" kitabında motifin Türk sanatında 15. yüzyıldan sonra müstesna bir yere sahip olduğunu, tezyinatımıza Uzak Doğu kültüründen geçtiğini, özellikle inanca dayalı olarak zuhur ederek geliştiğini söylemektedir. Motifin 15. yüzyıl Herat ve Şiraz üsluplarında sıkça kullanılan bir bezeme unsuru olduğundan bahsetmektedir. Anadolu Selçuklularında örneğine rastlanılmamış olan motifin Osmanlılar zamanında Timurlular ile olan münasebetler sırasında Herat,

kabul edilmiştir. Ancak desenlerin arasında veya üzerinde kufi ve nesih yazılarının olması Selçuklu geleneklerine bağlı kalındığını göstermesi bakmından önemlidir.[110]

Üslubun en belirgin özellikleri içeri doğru kıvrılan iri, yuvarlak motifler, renkli paftalar ve çok yoğun olarak yapılan tasarımlardır. Motif içlerine konan detaylar ile zenginleştirilmiş desenlerin zeminlerinde görülen açık ve koyu renk kullanımı kompozisyon yoğunluğunu artırmıştır.[111] Üslubun desen tasarımı, kompozisyon şeması, renk ve motif özellikleri yönünden Fatih döneminde yapılan eserlerden farklıdır. Ayrıca, Fatih döneminde altın daha az, çivit mavisi, kızıl kahve, turuncu ve siyah zemin rengi olarak daha fazla kullanılmıştır. Üslup içinde altın çoğunlukla temellük kitabelerinin zemininde sıvama olarak veya rumi motiflerinde görülmektedir. Baba Nakkaş üslûbu özellikle çinide 16. yüzyılın ortalarına kadar gelse de kitap sanatlarındaki etkisi 1500'lerin başında azalmıştır.[112]

Fotoğraf 24: Baba Nakkaş'a Ait Olması Muhtemel Hatâyî Üslûbunda Bir Desen

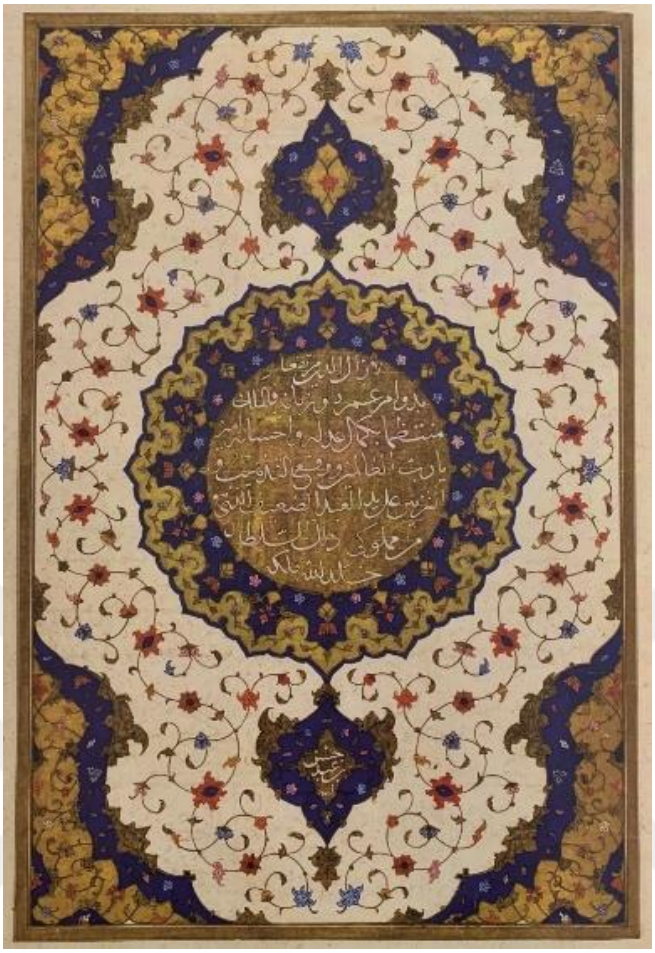
Kaynak: Filiz Çağman, "Baba Nakkaş", 1991, s.369.

Şiraz veya Tebriz ekolleri ile gelmiş olması muhtemeldir. Bk. Aziz Doğanay, "Bulut Motifi", Hat ve Tezhip Sanatı, 467.

[110] Sevcan Ölçer, "15. ve 16. Yüzyıl Mavi Beyaz Seramikleri Osmanlı, Safevi ve Çin Hanedanlığı Örneklerinin Üslup Bağlamında Karşılaştırılması, Sanat Tarihi Dergisi 1/27 (Nisan 2018): 279-280.

[111] Küpeli, "Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi", 331.

[112] Küpeli, "Saray Nakkaşhanesi ve XV. Yüzyılda Osmanlı Tezhip Sanatını Şekillendiren Üsluplar", 482.

Fotoğraf 25: Şeyh Hamdullah Mushafı Zahriye Tezhibi

Kaynak: Derman, "Doksandokuz İstanbul Mushafı", s.23.

II. Bayezid dönemi Baba Nakkaş üslubunu Fatih döneminden ayıran özellik, yazma eserlerin değişen sayfa yapısı ve kompozisyonla birlikte desenlerde artan geometrik formlar ve tasarımlardaki simetri anlayışıdır. Fâtih döneminde sarılma ve hurde rûmîler ile hatâyî grubu ve bulut motifi yaygın bir şekilde kullanılmış olup, iri motiflerin yerini daha küçük, ince ve detaylı motifler almıştır. Bayezid dönemi tezhiplerinde ise desenler sadeleşmesine rağmen motifler Fatih dönemindekiler kadar belirgin değildir. II. Bâyezid dönemindeki tezhiplerde ince helozonlar, uçları sivri küçük yapraklar çok daha temiz ve ince bir işçilikle işlenmiş olup tezhiplerdeki sadelik, reklerde de görülmektedir. Özellikle dönemin karekteristik renkleri olan altın ve lacivert yoğun bir şekilde kullanılsada, Fatih dönemindeki çok renkliliğin devam ettiğini gösteren eserlerde vardır.

Fotoğraf 26: Şeyh'e Ait, 1494 Tarihli Mushaf'ın Zahriye Sayfası

Kaynak: Küpeli, Hat ve Tezhip Sanatı, s.325.

II. Bâyezid dönemi eserlerinde kompozisyon olarak simetri gruplarının içerisinde dönemin nakkaşları en çok ulama kompozisyonu kullanmışlardır. Bunun yanı sıra sonsuzluk hissinin en belirgin olduğu kompozisyonlardaki desenler ½ veya ¼ simetrili olarak hazırlanmıştır. Farklı üsluplarda yapılan kompozisyonlardaki simetri hakimiyeti kendini göstermektedir. Örneğin Baba Nakkaş üslubu etkisindeki kompozisyonlarda, şemse salbek ve köşebentlerden müteşekkil sayfa yapısı simetrili tasarıma göre yapılmışken, Hasan b. Abdullah'ın üslubunda tasarım kurgusu değişmiş ulama tarzında tasarımlar yapılmıştır.[113] Dönemin tezhip sanatına büyük katkıları olan ve bir kısmının İran'dan geldiği bilinen; Hasan bin Mehmed, Hasan Fazlullah bin Arab, bin Abdullah, Durmuş bin Hayreddin, Hasan bin Abdülcelil, Melek Ahmed Tebrîzî, İbrahim bin

[113] Küpeli, "Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi", 335-336. Bk. Mustafa Yıldırım-Esra Öz, "Millet Kütüphanesinde Bulunan Şerh`i Kitâb-ı Sibeveyh İsimli Yazma Eserin Tezhip Açısından İncelenmesi", 21. Yüzyılda Eğitin ve Toplum Eğitimi Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Derğisi 2/4 (Bahar 2013): 48.

Ahmed, Üveys bin Ahmed, Bayram bin Derviş, Mehmed bin Bayram bu dönemin önemli snatçılarındandır.[114]

16. yüzyılın başlarında Tebriz'de yapılmış olan kitap bezemelerinde Akkoyunlu Türkmen üslubunun, aynı dönem Herat'ta ise Timurlu tezhip üslubunun devam ettiği görülmektedir. Safevi Şahı I. İsmail 1502-24 tarihinde aralarında müzehhiplerinde bulunduğu Horasan'lı ve Herat'lı bazı kitap sanatçılarını Tebriz'e getirmiş, buradaki Akkoyunlu sanatçıların katılmasıyla oldukça ince işlenmiş eserler üretilmiştir.[115]

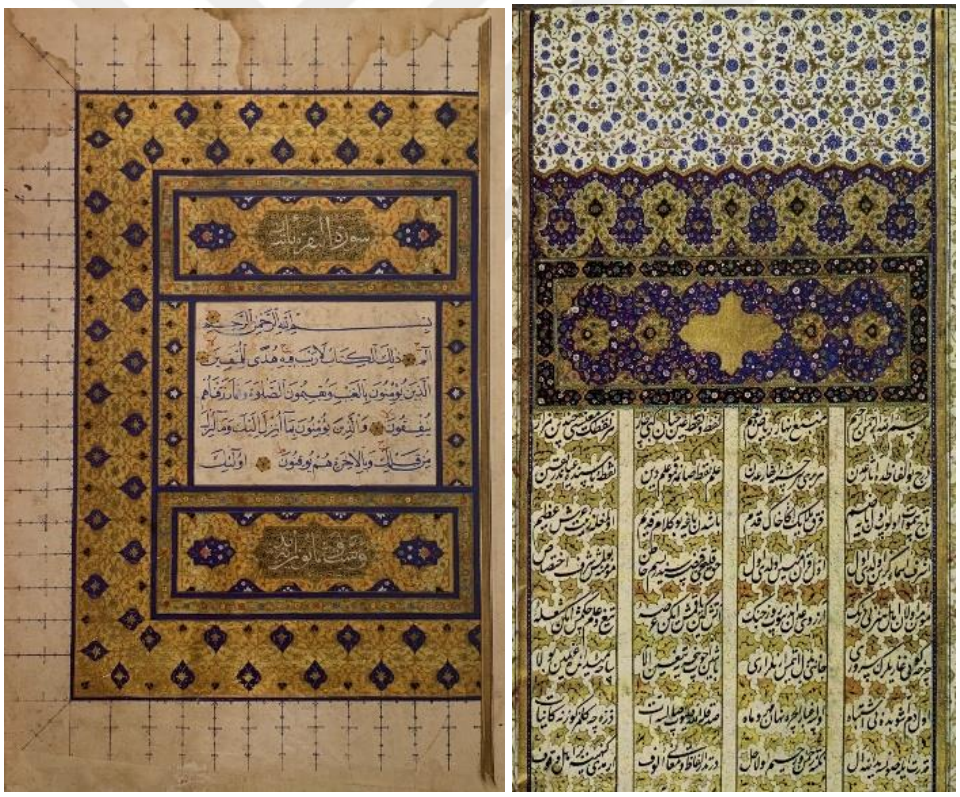

Fotoğraf 27: Serlevha Sayfası

Kaynak: Tanındı, Hat ve Tezhip Sanatı, s.260.

[114] Derman, "Osmanlı İstanbul'unda Bezeme Sanatı", 498.
[115] Tanındı, "Kur'ân-ı Kerim Nüshalarının Cildleri ve Tezhipleri", 105.

Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid döneminde hazırlık yıllarını tamamlayan kitap sanatları, 16. yüzyılda Osmanlı klasik tezhip üslubunda son şeklini alarak gelişmesini tamamlamış ve *İstanbul üslubu*'nun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Klasik dönemin ilk bakışta göze çarpan en karakteristik özellikleri arasında; mat ve parlak altının çok fazla kullanılması, mükemmel işçilik, birbiriyle uyumlu renkler, desenlerin daha zengin ve motif çeşitliliğinin artması gösterilebilir. Klasik dönem tezhiplerindeki tığlar, bulut ve çift tahrir tekniğinde yapılmış hatâyî grubu motiflerle işlenerek tezhiplerde bütünlük sağlamıştır. Serlevha tezhipleri klasik dönemin gücünü ve zenginliğini göstermesi bakımından en önemli bezeme alanlarıdır. Altın ve bedahşî lacivertin uyumu, motiflerdeki zenginlik ve dengeli dağılım mükemmel bir seviyededir. Ayrıca bu dönemde iklil ve mürekkep levha formunda tasarlanmış kompozisyonlar özellikle unvan sayfası ve sure başı tezhiplerinde çok sık yer almaktadır.[116]

Fotoğraf 28: Serlevha ve Unvan Sayfası

Kaynak: Çiçek Derman, Hat ve Tezhip Sanatı, s.348-356.

[116] Çiçek Derman, "Osmanlıda Klasik Dönem", Hat ve Tezhip Sanatı, ed. Ali Rıza Özcan (Baskı Yeri: Ankara TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009), 343-346.

16. yüzyıl, Osmanlı tezhip sanatının zirvede olduğu ve muhteşem eserlerin yapıldığı dönemdir. Örneğin Şeyh Hamdullah'a ait İÜ.NEK. A. 6662 envanterine kayıtlı Kur'ân-ı Kerim'in hatime ve zahriye tezhibi Müzehhip Hasan bin Abdullah tarafından yapılmış olup 16. yüzyılın ilk yarısına denk gelmekle birlikte yüzyılın tezhip anlayışını yansıtması bakımından oldukça önemlidir.[117]

Fotoğraf 29: 1508 tarihli Şeyh Hamdullah Mushaf'ı, Zahriye ve Hatime Sayfası

Kaynak: Derman, Doksandokuz İstanbul Mushafı, s.28.

Klâsik dönem bezemelerinde aynı zemin üzerinde farklı şekillerde paftalar karşımıza çıkmakla birlikte farklı malzemelerden yapılmış eserlerde aynı pafta düzenini görmek mümkündür. Bu dönemde üslûp birliğinin korunması ile geleneğin devamı sağlanmıştır.

[117] Derman, Doksandokuz İstanbul Mushafı, 28-29.

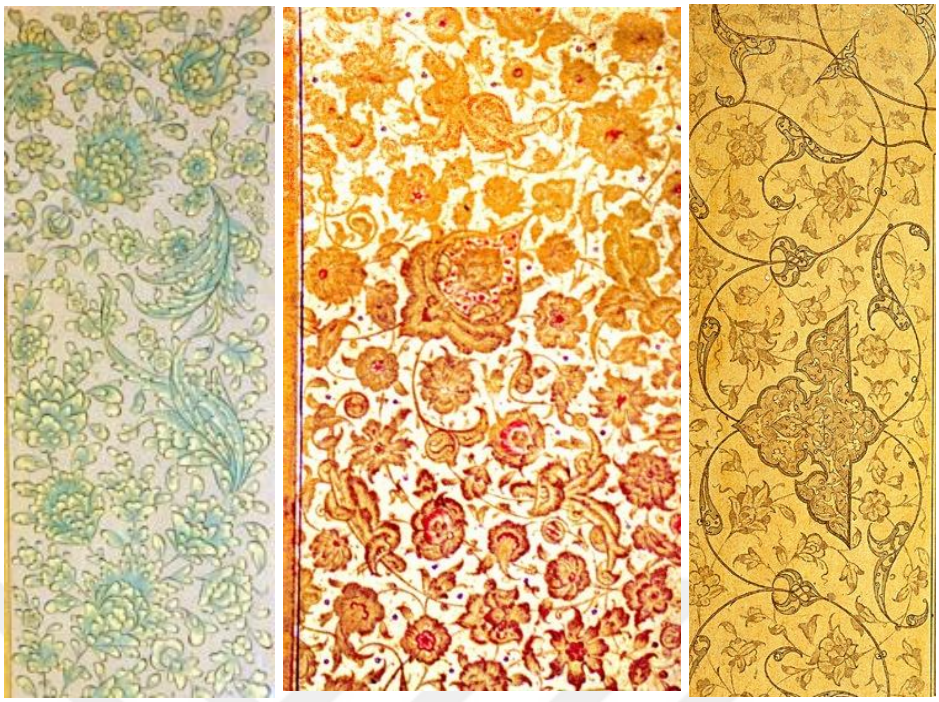
Bu birlik sanatın farklı alanlarında üretilen eserlerde benzer formların ve paftaların kullanılmasıyla devam etmiştir.[118]

İstanbul'da tezhip sanatının gelişmesindeki önemli dönüm noktalarından bir diğeri de, Yavuz Sultan Selim'in 1514'te Çaldıran zaferini kazanıp Safevilerin Tebriz'i ele geçirmesinden sonra olmuştur. Sultan, Safevili sanatçıların İstanbul'a gelmesini sağlayarak burada büyük ölçekli klasik edebi eserlerin nüshalarını yaptırmıştır.[119] Ayrıca Tebriz, Şiraz ve Herat'tan bir bölümü Türkmen asıllı olan sanatkârların şehre getirilmesi ile tezhip sanatının Osmanlıda ilerlemesine katkı sağlanmıştır. Tîmurlu şehzâdesi Bediüzzaman Mirzâ sanatçılarla gelerek Acem Nakkaşları Bölüğü'nü oluşturmuştur. Ayrıca Yavuz Sultan Selim'in, Tebriz'de Şah İsmail'in hizmetindeki sanatçılar ile serbest olarak çalışan nakkaş, ressam, hattat ve müzehhip gibi sanat erbabından birçoğunu Amasya'ya getirerek bulundukları sınıflara göre görevler vermiştir.[120]

16. yüzyıl klasik dönem eserlerinde sıklıkla karşılaşılan halkâr tekniğinde, motiflere farklı renklerde altın sürülmek suretiyle eserin çok daha zengin ve ihtişamlı görülmesi sağlanmıştır. Bunun yanısıra sulandırma ve tarama olarak yapılan iki farklı teknik dikkat çekmektedir. Ayrıca dönemin eserlerinin sayfa bezemelerinde özellikle murakkalarda ve Mushaf sayfalarında zer-efşan[121] tekniğinde yapılmış eserler de vardır.[122]

---

[118] Belgin Pekpelvan, "Klâsik Dönem Osmanlı Tezyînî Sanatlarında Pafta Kullanımı", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1/38 (Ocak 2015): 42-51.
[119] GladiB, "Bezeme Sanatları", 566.
[120] Derman, "Osmanlı İstanbul'unda Bezeme Sanatı", 498-499.
[121]Varaklar şeklinde olan altının elek üzerinden jelatinli su veya yumurta akı sürülmüş zemine serpiştirilmesi ile yapılan işleme kalbur zerefşân denir. Varak altının toz haline getirildikten sonra yine jelatinli su ile karıştırılıp fırça ile zemine atılmasına ise zerefşân denir. Bk. Çiçek Derman, "Tezhip Sanatında Kullanılan Terimler, Tabirler ve Malzeme" *Hat ve Tezhip Sanatı*, ed. Ali Rıza Özcan, 534.
[122] Çiçek Derman, "Halkârî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997), 15: 366. Bk. Derman, "Osmanlı İstanbul'unda Bezeme Sanatı", 499.

Fotoğraf 30: Halkâr Üslubu

Kaynak: Çiçek Derman, "Halkârî", DİA, c.15, s. 366.

Klasik tezhibin ikinci parlak devri Kanunî Sultan Süleyman'ın saltanat (1520-1566) yıllarında, Şahkulu ile olmuştur. Yavuz Sultan Selim döneminde (921/1515) Tebriz'den İstanbul'a gelen Şahkulu, saray nakkaşhanesi'nin sernakkaşı olmuştur. Şahkulu Tebriz'de, Türkmen sanatında 14. ve 15. yüzyıllara kadar giden bir resim geleneği olan "saz üslubu'nu" hem uygulamış[123] hem de yeni bir tezhip üslûbu olarak ortaya koymuştur.[124] Söz konusu üslubun ilk örnekleri, 14. yüzyıldan itibaren İran'da İlhanlı, Celayirli, Timûrlu ve Türkmen sanatçılar tarafından verilmiş olup, siyah mürekkep ve sulandırılmış renklerle yapılan bir tarzdır.[125] Şahkulu, Osmanlı döneminde üslubu yeniden yorumlayarak 17. yüzyılın ortalarına kadar devam etmesini sağlamıştır. Üslupta kullanılan motifler birbiriyle bağlantılı olarak tasarlanan desenlerden oluşması tekrarın olmamasındandır. Karmaşık olarak görülen tasarımlarda yaprak, çiçek ve hayvan motiflerinin beraber kullanılması, zengin ve güçlü bir tasvir oluşturmuştur. Şahkulu'nun

[123] Gülbün Mesara, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Sernakkaşı Karamemi", *Hat ve Tezhip Sanatı,* ed. Ali Rıza Özcan (Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009), 361.
[124] Derman, "Osmanlı İstanbul'unda Bezeme Sanatı", 499.
[125] Banu Mahir, "Osmanlı Bezeme Sanatında Saz Üslubu", Hat ve Tezhip Sanatı, ed. Ali Rıza Özcan (Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009), 379.

tasarımlarında motifler, birbiri içine geçmiş ve yoğun halde çizilmiş olması tarzın en karakteristik özellikleri arasındadır.

Fotoğraf 31: Şah Kulu'na Maledilen Saz Yolu Eserleri

Kaynak: Banu Mahir, Hat ve Tezhip Sanatı, s.383

Tezhip sanatında, III. Murad albümü olarak bilinen 1572 tarihli eserin sayfa kenarlarında saz yolu üslubu'nun ulaştığı son nokta görülmektedir.[126] Üslup'daki motifler sivri uçlu, kıvrık hançeri yapraklar, stilize hatâyî çiçek motifleri ile ejderha, zümrüdüanka gibi hayvanlar şeklinde olup, bu motifler tek tek olduğu gibi birlikte de bir kompozisyonda ele alınmıştır. Şahkulu'nun hayvan mücadelelerini konu alan resimlerinin en önemli olanı Amerika'da Cleveland Museum of Art'ta sergilenmektedir.[127] Üslup, Osmanlı döneminde yeni motiflerin yeni bir üsluplaştırma ile ele alındığı, boyanmış kağıtlar üzerine siyah mürekkeple altın, gümüş ve renklerle işlenmiştir. Zaman geçtikçe üslup içerisinde kullanılan ejder, kuş ve peri gibi hayvan

[126] Zeynep Ertürk, Türk Çini Sanatında Saz Yolu Ekolü (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2014), 7-10.
[127] Ölçer, "15. Ve 16. Yüzyıl Mavi Beyaz Seramikleri Osmanlı, Safevi ve Çin Hanedanlığı Örneklerinin Üslup Bağlamında Karşılaştırılması, 280.

tasvirlerinden arındırılan desenlerde, sadece hançer yaprakları ve hatâyî motiflerinden oluşan tasarımlar yapılmıştır.

Fotoğraf 32: Saz Üslubunda Bezenmiş Cildin Dış Kapağı

Kaynak: Mahir, Hat ve Tezhip Sanatı, s.393.

Şahkulu'nun çalışmaları arasında peri resimleri önemli yer tutmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman'a kâğıt üzerine bir peri sureti çizerek armağan ettiği ehl-i hiref kayıtlarından anlaşılmaktadır. 16. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenen saz üslubundaki peri resimlerinde özellikle ayakta dururken saz çalan perinin tasvir edildiği resim, sanatçının titiz ve ince işçiliğini yansıtan üslubunun devam ettiğini göstermektedir. Şahkulu'nun belirlemiş olduğu bu tarzın örnekleri arasında gösterilen, resimdeki perinin saçlarının omuzlarına kadar inişi, kanatlarının kıvrımlı oluşu ve kıyafetinin yoğun bezenmiş olması, onun yapmış olduğu peri resimli eserlerle benzerliğini göstermektedir. Özellikle elbisesi üzerindeki bezemeler arasında bulunan hayvan resimleri ve sivri uçlu hançeri

yapraklar ile helezoni dallar üzerinde küçük yaprakların yer aldığı süslemeler yapılmak suretiyle perinin arkasında bahar çiçekli bir ağaç tasvir edilmiştir (Foto.34). Aynı dönemde saz üslubunda yaprak ve hatâyî grubu motiflerle yapılan çalışmalar yine Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde H.2168 numaralı albümde görülmektedir (Foto.35).[128]

Fotoğraf 33: H. 2162 Numaralı Albüm

Kaynak: Mahir, Hat ve Tezhip Sanatı, s.384.

[128] Mahir, "Osmanlı Bezeme Sanatında Saz Üslubu", 379-382.

Fotoğraf 34: H.2168 Numaralı Albüm

Kaynak: Mahir, Hat ve Tezhip Sanatı, s.385.

Saz yolu, kıvrılan ve birbirine sarılan hatayi dalı ve hançer yapraklarından oluşan kompozsiyon, altın ve açık pembe renk ile sulandırılarak siyah mürekkeple tahrir çekilmiştir. Hâtayinin boğumları arasında görülen nar tomurcukları ve yaprak dalının kırılması Şahkulu'nun resimlerinde de görülen özelliklerdendir. Fakat, saz üslubunda imzası görülen sanatçı Tebriz'den gelen Veli Can'dır. 16. yüzyılın son çeyreğinde yapılan saz üslubundaki eserlerin çoğu onun fırçasından çıkmıştır. Veli Can'ın tek figür ve portre resimlerinde ustalaştığı ve fırça resimleriyle tanındığı üslup karşılaştırmalarıyla öne sürülmektedir. Sanatçının peri resimleri yanında hançeri yapraklar ve hatayi motifleri arasında kuş resmi olan eserleri vardır. Bunlardan biri,

Topkapı Sarayı Müzesindeki murakkaada yer almakta olup resimde hatayi üzerinde başı geriye dönük şekilde sülün kuşu tasvir edilmiştir.[129]

Fotoğraf 35: Saz Yolu

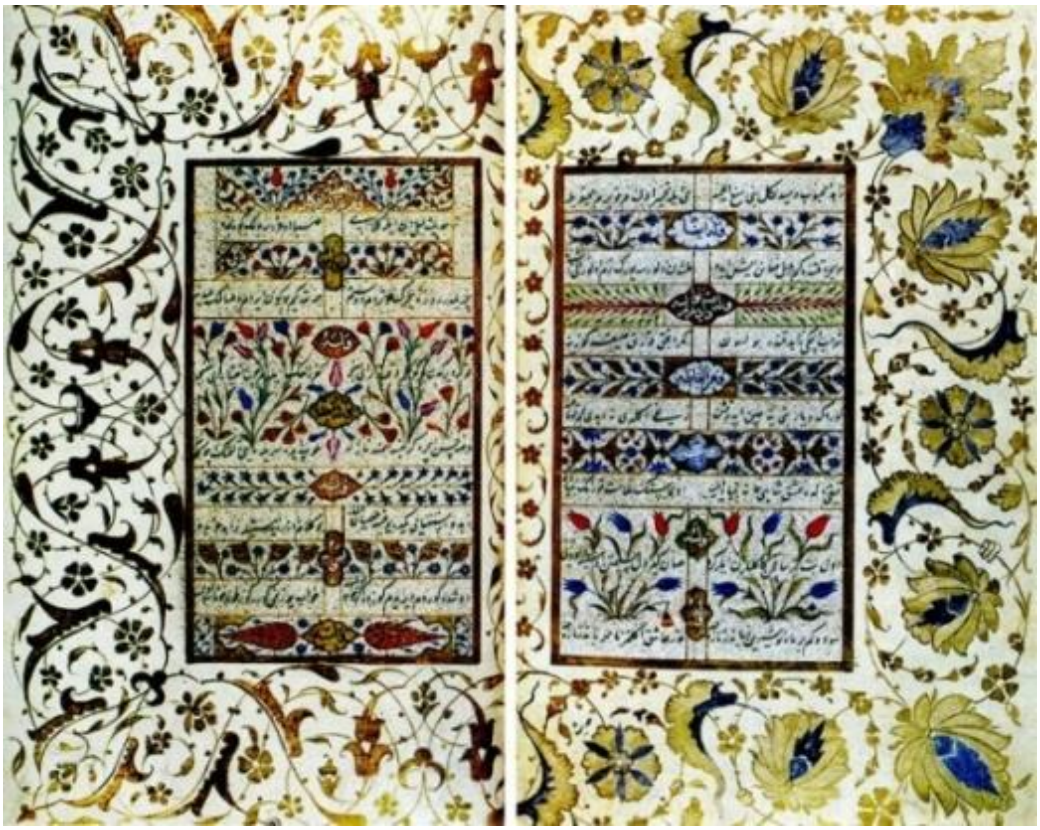
Kaynak: Mahir, Hat ve Tezhip Sanatı, s.389.

16. yüzyılın en önemli sanatçılarından bir diğeri ise Nakkaş Kara Memi olarak tanınan Mehmet Çelebi'dir. Şahkulu'nun talebesi olan ve yeteneği ile öne çıkmış olup, 16. yüzyıl'ın ikinci yarısında Saray'ın sernakkaşı olmuştur. Kara Memi, hem altın ve lacivertle yapılan klasik tezhibin en güzel örneklerini vermiş, hemde Türk zevkinin 16.

[129] Mahir, "Osmanlı Bezeme Sanatında Saz Üslubu", 386-389.

yüzyılda ilk örnekleri olan, buket ve tek çiçeklerle şükûfe tarzındaki bezemenin temellerini atmıştır.[130]

Kara Memi, klasik kuralları gözardı edip tezyinata yeni motifler kazandırarak yeni bir tarzın ve akımın öncüsü olmuştur.[131] Kara Memi'nin en başarılı olduğu halkar tarzının özelliklerini taşıyan dört sahife tezhipli levha[132] "Dîvân-ı Muhibbî" de görülmektedir. Tezhiplerinde bitkisel motiflerin çeşitliliği, serbest üslupta yapılan çiçek ve nebat tasvirleri, çeşit çeşit bahçe çiçekleri ve ağaçları tasvir ederken bunlara ait ayrıntıları göz ardı etmeden yaptığı gözlemler sanatçının tezhiplerinde net bir şekilde görülmektedir.

Fotoğraf 36: Dîvân-ı Muhibbî'den Sayfa Süslemesi

Kaynak: Gülnur Duran, "Kara Memi", DİA, s.362.

[130] Mustafa Yıldırım-Esra Öz, "Millet Kütüphanesinde Bulunan Şerh`i Kitâb-ı Sibeveyh İsimli Yazma Eserin Tezhip Açısından İncelenmesi",21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitimi Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Derğisi 2/4 (Bahar 2013): 49.
[131] Nurcan Sertyüz, 16. Yüzyıl Tezyinatımızda Gül (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1998), 61.
[132] Süheyl Ünver, , Müzehhip Karamemi, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1951), 8-9.

Kara Memi'nin natüralist tarzda yaptığı zengin kompozisyonlar dönemin hemen hemen bütün sanat kollarına yansımıştır. Özellikle Mimar Sinan'ın yapıları için hazırlanan çini desenlerinde Kara Memi'nin etkisi bariz şekilde görülür.[133]

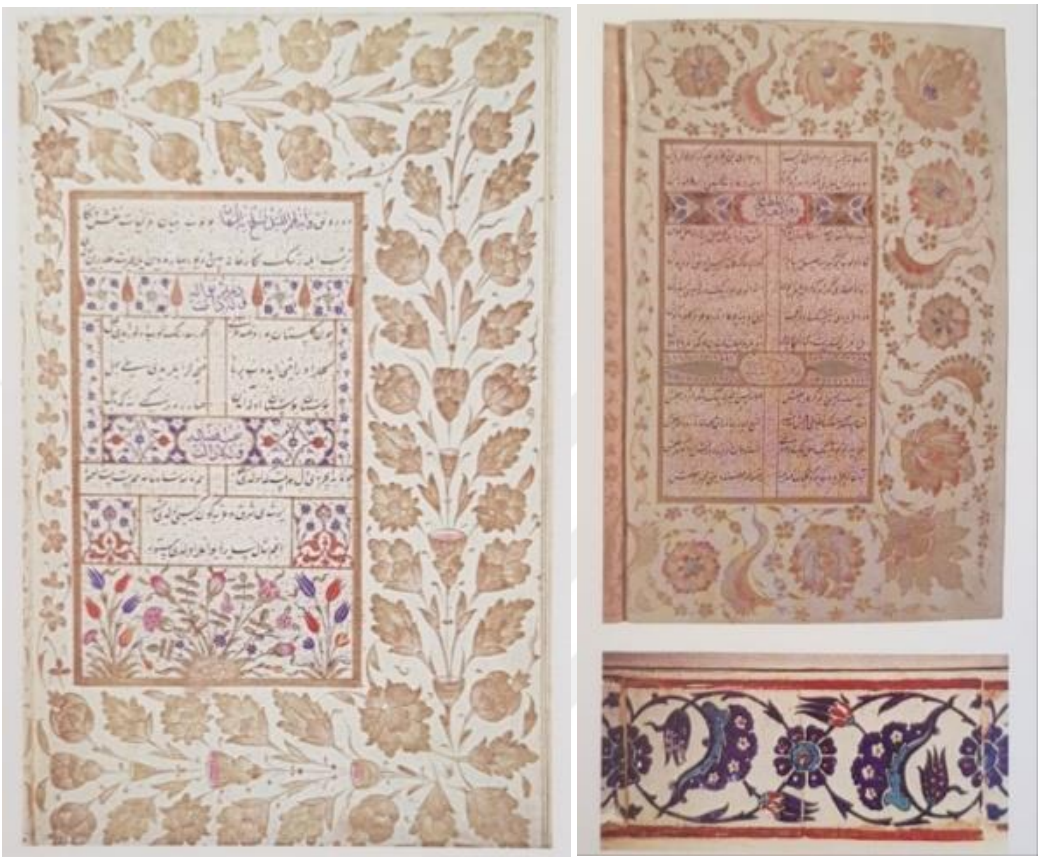
Fotoğraf 37: Selimiye Camii Hümkâr Hahfili Duvar Çinilerinden Bir Detay

Kaynak: Selçuk Mülâyim-Ahmet Vefa Çobanoğlu, DİA, s.430.

Türk tezyînî sanatlarındaki desenlerin oluşmasında çok önemli bir yere sahip olan hatayî, penç, yaprak, goncagül gibi üsluplaştırılmış çiçek motifleri, 16. yüzyılın ortalarından itibaren natüralist denebilecek çiçek motiflerine evrilmeye başlar. Kara Memi'nin eserlerindeki çiçeklerde tam üslûplaştırma yapılmamıştır.[134] Sanatçı getirdiği yeni akımla, saray hasbahçesinde yetiştirilen gül, sümbül, karanfil, lale, süsen, zambak, nergis, bahar dalı gibi bahçe çiçekleri ve tabiattaki bitkileri üslûplaştırarak tezyini sanatlara kazandırmış ve tatbik etmiştir. Söz konusu çiçekler üsûplaştırılmış olmasına rağmen karakterlerini kaybetmedikleri, desen içerisinde isimleri ile farkedilip

[133] Mesara, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Sernakkaşı Karamemi", 364.
[134] Gülnur Duran, "Osmanlı Tezhip Sanatında Natüralist Üslûpta Çiçekler", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31 (Şubat 2018): 179. Bk. Mesara, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Sernakkaşı Karamemi", *Hat ve Tezhip Sanatı*, 361-364.

kompozisyon içinde yarı üslûplaştırılmış şekilde kendi özellikleri ile çizilmiştir.[135] Kara Memi çiçek motiflerini tek tek veya toplu bir şekilde ustalıkla kullanılmış olup Kanunî'nin Muhibbî Dîvânı'nın tezhipli sayfalarında uygulamıştır.[136]

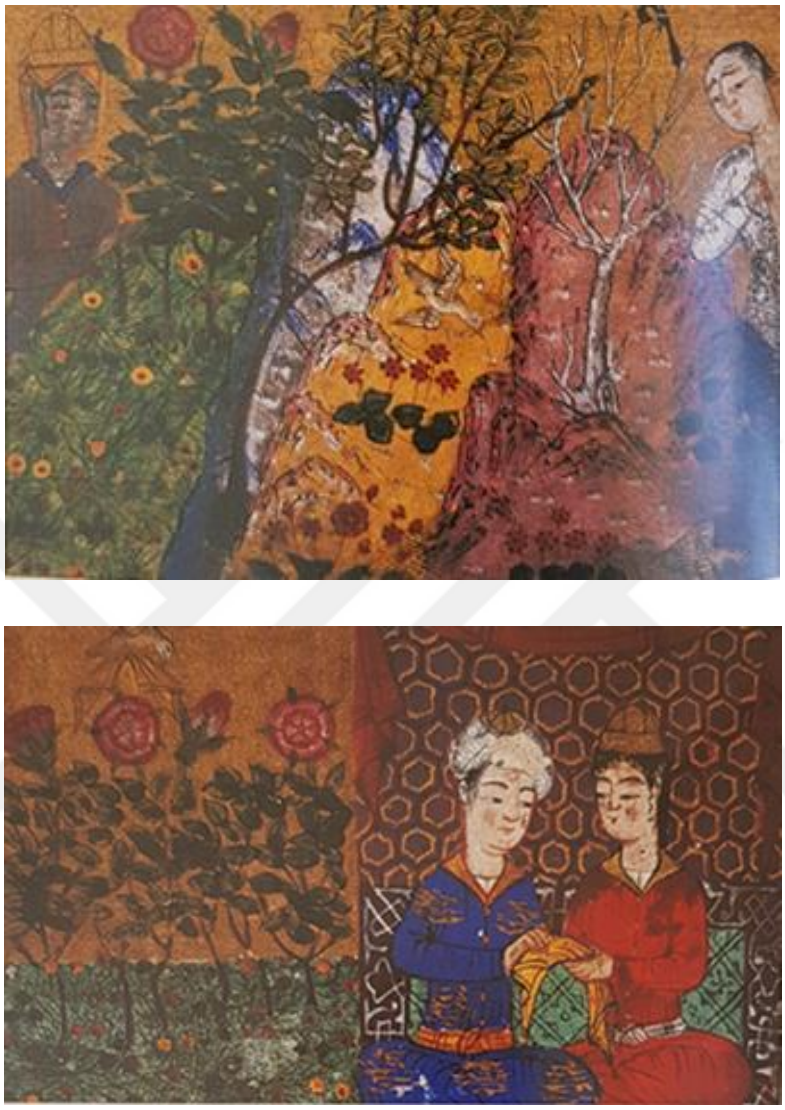
Fotoğraf 38: Divan-ı Muhibbi, Halkâri Motiflerden Oluşan Bir Sayfa ve Çinide Benzer Bir Örneği

Kaynak: Gülbün Mesara, Hat ve Tezhip Sanatı, s. 362.

Kara Memi ile birlikte yepyeni bir üslup olarak ortaya çıkan çiçek üslubunun hazırlıkları, Fatih döneminden başlayarak 16. yüzyılın başlarına kadar sınırlı bir şekilde görülmektedir. Bunun sanata yansıması, Fatih döneminden günümüze gelmiş sınırlı sayıdaki eserlerden olan Dilsuznâme'de görülür. Edirne Sarayında yapılmış olan Bedreddin Minucirh al-Tebrizî'nin bu eserindeki minyatürlerde yeşil zemin üzerine

[135] İnci A. Birol-Çiçek Derman, *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler* (İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2017), 113.
[136] Derman, "Osmanlı İstanbul'unda Bezeme Sanatı", 500.

koyu yeşil yapraklar, koyu sarı ve kırmızımsı çiçekler ile bunların arasında ve üzerinde gonca ile tam açmış gül ağaçları vardır.[137]

Fotoğraf 39: Dilsuznâme'de Bulunan Eserler

Kaynak: Nurhan Atasoy, Hasbahçe, s.126.

Kara Memi, yeni bir üslup ortaya koyarken sanatın temel kaidelerini zorlayarak kendine özgü uygulamalar ve yorumlar ortaya koymuştur.[138] Halkâri tarzda buket ve tek çiçeklerle 16. yüzyılda Türk zevkini yansıtan en mükemmel örnekler vermiştir. Kara Memi'nin natüralist üslupta yaptığı eserler, Şahkulu'nun saz üslubuna göre çiçek resmi

[137] Nurhan Atasoy, Hasbahçe (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2011), 126.
[138] Birol-Derman, Türk Tezyini Sanatlarında Motifler, 113.

daha ustaca ve gerçekçi görünmektedir. Şahkulu'nun üslubu İran kökenli, Kara Memi'nin tarzı ise kendine has olup Türk zevkinde yepyeni bir akımı başlatmıştır.[139] Bu dönemde klasik tezhipten çok farklı yapılan, renkli zemin üzerine altınla başağa benzeyen ince yapraklı dalların yer aldığı bezemelerle karşılaşılmaktadır.[140] 16. yüzyılın ikinci yarısında Şahkulu ve Kara Memi'nin yanı sıra eser veren müzehhipler, Üstâd-ı Rûm Şâban, Selânikli Abdullah bin Mehmed, Hüseyin, Mehmed bin İlyas ve Velican dır.[141]

16. yüzyıl kitap sanatlarında klasik tezhibin dışında, yenilik arayan sanatçılar tarafından yapılan tezyinatlarda görülmekte olup, klasik örneklerden çok farklı bezeme yapılmıştır. Örneğin 1548 tarihli bir Kur'an'ın (TSK. K. 23) tezyinatında klasik bezemelerden farklı olarak eflatun, açık yeşil gibi zemin renkleri üzerinde altınla işlenmiş pars beneği, çintemani, lale gibi tezyinatta az görülen motifler sure başlarında uygulanmıştır .[142]

Tezyinatta 16. yüzyılın sonu ilâ 17. yüzyılın başı duraklama döneminin başladığı yıllardır. Bu duraklama, bütün sanat dallarında etkili olmuştur. Kompozisyon sadeleşmiş, işçilik önceki dönemlere göre zayıflamıştır. Bu dönem klasik tezhibinde altın fazlalaşmış, mavi renk azalmıştır.[143] 17. yüzyılın ortalarına doğru, klasik dönem tezhip tasarımında, süsleme unsurlarında ve serlevha seçiminde geleneğin devam ettiği görülsede lacivert renk geniş kullanım alanını kaybederek farklı tonlarda uygulanmıştır. Bu dönemin eserlerinde klasik devrin tezhiplerindeki kompozisyon düzeni devam etmektedir.[144] 17. yüzyılın altın ve soluk renklerle yapılan tezhipleri, Hafız Osman tarafından yazılmış Mushaflarda görülmektedir.[145]

1.2.1. Osmanlı Döneminde Mushaf Tezhibi (XV. ve XVI. Yüzyıl)

Bu çalışmada Mushaf tezhibine yer verilmesinin nedeni; Osmanlı döneminde Mushaf tezyinatının ön planda olması, İslamiyet sonrası kitap sanatlarında ilk tezhip

[139] Sertyüz, 16. Yüzyıl Tezyinatımızda Gül, 61-62.
[140] Yıldız Demiriz, "16. Yüzyıla Ait Tezhipli Bir Kur'an", Sanat Tarihi Yıllığı 7(Ocak 1977): 44.
[141] Derman, "Osmanlı İstanbul'unda Bezeme Sanatı", 500.
[142] Ünver, "Konya'da XIII – XV. Asırlarlarda Yapılan Kitap Tezhipleri ve Bu İnce Sanatımızın Konya'da Dirilmesi Lüzumu Hakkında", 64-65.
[143] Üçer, "Tezhib", 42.
[144] Aslı Seda Akbaş, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Defter Emini Server Efendi Sergi Salonundaki 17-18. Yüzyıl El Yazması Vakfiyelerin Tezhipleri (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2017), 21.
[145] Üçer, "Tezhip", 42.

örneklerinin ve sayfa düzeninin Mushaf tezyinatıyla başlamış olmasıdır. Bu nedenle çalışmadaki Kur'ân-ı Kerim cüzlerini tezhip ve cilt bakımından incelemeden önce Osmanlıda Mushaf tezyinatının gelişimi hakkında bilgi sahibi olmanın gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu kısımda, Osmanlı dönemi Mushaf tezyinatı anlatılmadan önce söz konusu tezyinatın tarihi gelişimine yer verildikten sonra klasik dönem olarakta bilinen bu devirdeki Mushaf tezhibi anlatılmıştır. Emeviler zamanında Kur'an kitabetinin sistemli olarak gelişmesi ve estetik bakımdan güzelleşmesiyle beraber ilk tezyinat örnekleri, Geç Emevi-Erken Abbasi dönemi olarak bilinen 8.-10. yüzyıllar arasındaki Kur'ân-ı Kerim nüshalarında görülür. Emevî dönemi'nin önemli eserlerinden olan ve kufi hat türünde yazılmış Erken İslam Dönemi Mushaf sayfaları İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Şam evrakları bölümünde yer almaktadır. Burada yer alan parşömen yapraklı nüshalar, Şam Emeviye Camii'nden getirilmiş olup, form olarak bugünki Mushafların aksine yatay şekildedir.

Fotoğraf 40: Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi

Kaynak: Ali Fuat Baysal, s.375.

Kur'ân nüshalarında 11. yüzyılda parşömen yerine kâğıt kullanılsada parşömen tamamen terk edilmeyerek bir süre daha devam edilmiştir. Mushaf tezyinatında genellikle geometrik formlardan; altıgenler, sekiz köşeli ve dört köşeli yıldızlar, düğümlü geçmeler kullnılmıştır. Desenlerde geometrik düzenin yanı sıra bitkisel motifler, rûmiler ve münhanilerde yer almıştır. Mushaflar genellikle muhakkak-reyhanî

hat türünde yazılmıştır. Bunun yanı sıra Mevlana Müzesi envanterine kayıtlı, Abdullah-i Hicazi'ye ait Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi sülüs ve nesih hattının beraber uygulanması, sülüs yazının altınla yazılması ve kenarlarına siyah mürekkeple tahrir çekilmesi bu dönemin bir özelliğidir.

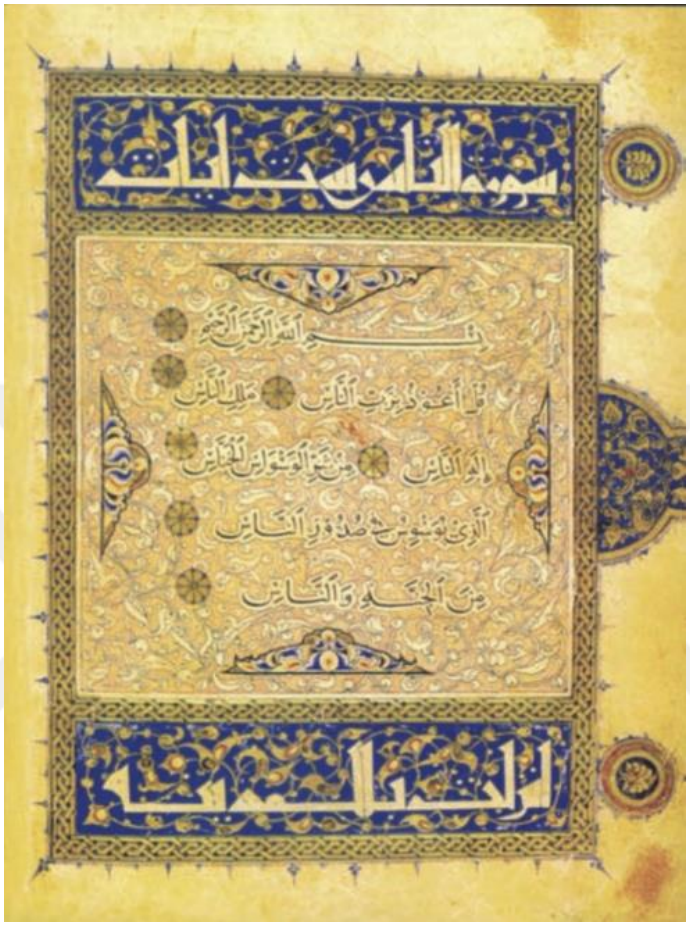

Fotoğraf 41: Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi

Kaynak: Baysal, s.378

12. yüzyılda hazırlanmış mushaflar, genellikle kareye yakındır. Magribî hat türünde yazılan Mushafların başlangıç ve bitiş sayfalarında geometrik tasarımlı kompozisyonlar yer almaktadır. Beyaz renk geçme bantlarla oluşturulan bezemeli alanlar altın, kırmızı ve mavi renkte boyanmıştır. 13. yüzyılda Anadolu'da geniş bir kültür havzası oluşturan Selçuklular'ın bu dönem'deki merkezi, Konya olmuştur. Bu yüzyıldan itibaren yaygınlık kazanan eserlerin motif iskeletini rûmi, münhani ve geçmeler oluşturmaktadır. 14. yüzyıl İlhanlı dönemi tezyinatında tasarım ve motifler genellikle Büyük Selçuklu'nun devamıdır. Yüzyılın başlarında İlhanlı, 14. yüzyıl boyunca Memlûk sanatçıları tarafından usta sanatçıların yaptığı, büyük ebattaki zengin tezhipli eserler dikkat çekmektedir. Memlûklu sanatçılar, 13. yüzyılın ortalarından 16. yüzyılın başlarına kadar geçen süre zarfında zengin bezenmiş Mushaflar istinsah edilmiştir. Kahire'de Memlûk Emiri Baybars el-Caşenkir'in yedi ciltlik büyük boy Mushaf siparişi

etmiş olup, Mushaf'ın müzehhep sayfaları için farklı üsluplarda desenler hazırlanmıştır. Tezyinatta; altın, bedahşi lacivert, limon küfü yeşil, pembe, mavi, kırmızı siyah, ve yeşil renkler tercih edilmiştir.[146]

Fotoğraf 42: Memluk Dönemi 1330

Kaynak: Baysal, "Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi", s.379.

Selçuklu, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı dönemiyle birlikte gelişen tezyinatla birlikte özellikle klasik dönemde muhteşem eserler verilmiştir.[147] Bu dönemin eserleri sadelik içinde, karmaşadan uzak ve bakarken insana huzur veren bir anlayışla yapılmış olup bu eserler arasında Mushaflar önde gelmektedir.[148] Mushafların zahriye, serlevha, surebaşı, koltuk ve hatime sayfaları, 8. ve 9. yüzyıldan Osmanlıya gelinceye kadar sûre başlarında geçme, dar ve enli şeritler ile âyet sonlarında daire formundaki bezemeler

[146] Baysal, "Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi", 366-369.
[147] Derman, "Tarihimizde Mushafların Bezenmesi", 138.
[148] Derman, "Osmanlı İstanbul'unda Bezeme Sanatı", 497-498.

renkli, altınlı ve sade desenler şeklinde uygulanmıştır. Sonraki yıllarda yapılan mushaf örneklerinde sûre başı yatay dikdörtgen şeklinde tezyinatlı bir alanla sınırlandırılmış olup, cetvele bitişik şekilde sayfanın kenar boşluklarına, sûre başı gülü yarım daire veya damla formunda tasarlanmıştır. 11. yüzyıldan sonra dikine dikdörtgen şeklinde serlevha sayfası tezhipleri tasarlanmıştır. Sûre başı tezhipleri ise metni kuşatan çerçeve biçimindedir.[149] Bu sayfalara tezhip yapma geleneği Osmanlı döneminde gelişmiştir. Tezyinatta kompozisyon, renk, motif ve işçilik yönünden oldukca ileri bir seviyeye ulaşılmıştır. Osmanlı dönemi Kur'ân-ı Kerim tezhiplerinde görülen temel prensip; sonsuzluğa giden sınırlandırılmamış bir kompozisyon anlayışı olan "ulama" kompozisyon anlayışı, ilk dönemlerden beri devam etmektedir. Sultan II. Bayezid dönemi ile 16. yüzyıl, Osmanlı'da Mushaf tezyinatında en olgun ve mükemmel eserlerin yapıldığı dönemler olarak gösterilmektedir. Özellikle Şeyh Hamdullah'a ait Kur'ân-ı Kerimlerin tezhipleri, Mushaf tezyinatındaki yükselişi göstermesi bakımından oldukça önemlidir.[150]

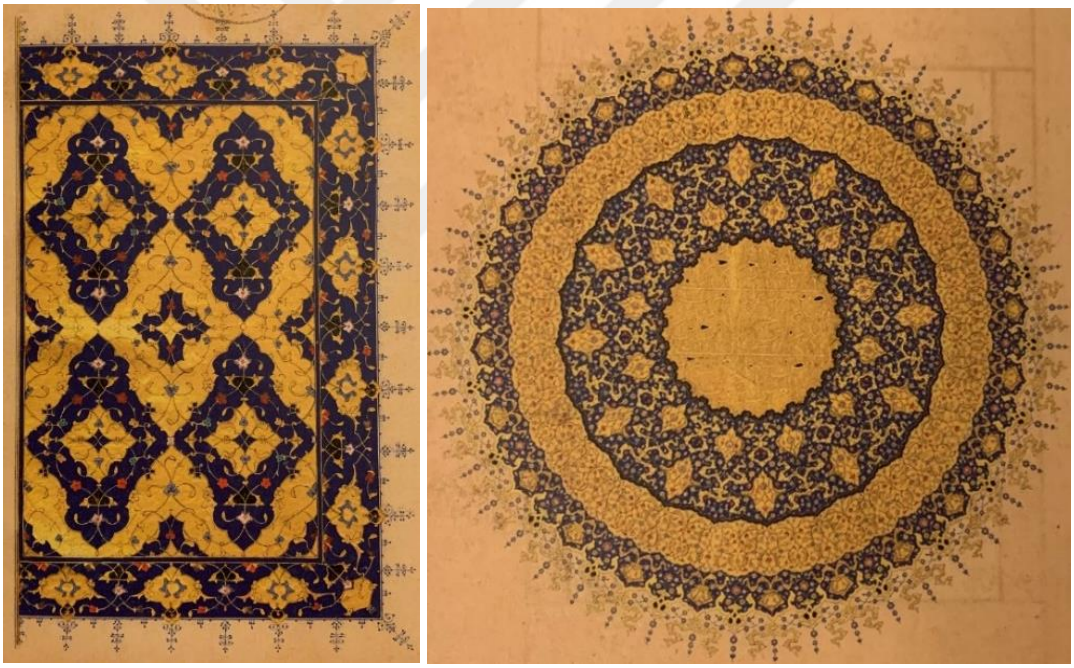

Fotoğraf 43: Şeyh Hamdullah Mushafı Serlevha Sayfası

[149] Gülnur Duran, "Serlevha", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), 36:568.
[150] Derman, "Osmanlı İstanbul'unda Bezeme Sanatı", 497-498.

Kaynak: Muhittin Serin, Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar, s.92.

Nakkaşhane geleneğine göre yapılan ve sernakkaş idaresindeki sanatçıların elinden çıkan Mushafların en yoğun tezhipli sayfaları; zahriye, serlevha, surebaşı ve hatime'dir. "Zahriye sayfası boş bırakıldığı gibi eserin müellifinin belirtildiği bir ifade de yazabilir. Söz konusu sayfada yapılan dairevi veya mekik şeklindeki tezyinatın iç veya dış kısmına eserin kime ait olduğunu belirten "temellük kitabesi" adı verilen bir cümle de yazılmaktadır. Zahriye sayfasında Mushaflara özgü yazılı tezhip yerine, bütün sayfayı kaplayan yazısız tezhipde yapıldığı görülmektedir. Genellikle karşılıklı çift sayfa halinde yapılan zahriye sayfası tezhiplerinde, kompozisyon ve renkler birbirinin simetrisi şeklinde olmalıdır. Büyük emek isteyen zahriye tezhibi ilk olarak 10. yüzyıldan itibaren Mushaflarda yapılmaya başlanmış olup 17. yüzyıldan sonra çok nadir yapılarak eski inceliğini ve güzelliğini kaybetmiştir."[151]

Fotoğraf 44: Zahriye Tezhibi

Kaynak: Derman, Doksandokuz İstanbul Mushafı, s.40-56.

Osmanlı döneminde Mushafların zahriye bezemeleri tam sayfa veya madalyon şeklinde, şemse ve mekik formlarda düzenlenmiştir. Sayfanın tamamının tezhipli olduğu hallerde

[151] Derman, "Tarihimizde Mushafların Bezenmesi", 138-139.

cilt süslemesindeki köşebent şemse tertibi kullanılmıştır.[152] Osmanlının ilk dönemlerindeki zahriye sayfalarının, çoğunlukla mekik formunda yapıldığı görülmektedir. Zengin tığlar sâyesinde zeminle bütünleşen mekik şeklindeki zahriye sayfaları oldukça çeşitlidir.[153]

Mushaf tezyinatında en çok önem verilen bir diğer tezhipli sayfa serlevha kısmıdır. Fatiha suresi ile Bakara suresinin bulunduğu karşılıklı iki sayfadan oluşmaktadır.Yazıyı çevreleyen çetvelin dışında kalan kısım çeşitli formlarda bölümlere ayrılarak en güzel şekilde bezenmiştir. Bu bölümün tezyinatında en çok karşılaşılan taksimat; Şiraz el yazmalarında da olduğu gibi, metnin kapladığı dikdörtgen alanın her iki yanına uzun koltuk yapılmış olup, alt ve üst kenarlarda görülen sure adının ve bilgilerinin yazılı oldugu yerlerdir. Dikdörtgen alan, sayfanın dışına bakan üç kenarı geniş bir bordürle çevrelenmiş, bordürün dışında sayfa kenarına kadar uzanan tığlar yapılmıştır. Tığlar oldukça zengin hatta bazen halkârı anımsatan ikinci bir tezhip zenginliğinde yapılmıştır. Bir diğer taksimat; özellikle saray atölyesinde yapılan zengin tezhipli Mushaflardan farklı olarak dış bordür ve yanlardaki tezhipler yapılmayarak çok daha sade ve arkaik denebilen bir üsluptur. Buradaki tezhipler genellikle lacivert zemin üzerine altınla yapılmış küçük yaprak ve çiçek motiflerinden oluşmaktadır. Bu üslupta yapılan serlevha tezhipleri 16. yüzyılın başında görülmekle birlikte daha kaliteli işçilik ve klasik zevk içinde yapılmış olanlarıyla 16. yüzyılın ortalarında karşılaşılmaktadır.[154]

[152] Demiriz, “16. Yüzyıl Kur'an Tezhipleri Hakkında Bazı Notlar”, 63.
[153] Derman, “Osmanlı İstanbul’unda Bezeme Sanatı”, 496.
[154] Demiriz, “16. Yüzyıl Kur'an Tezhipleri Hakkında Bazı Notlar”, 63-64.

Fotoğraf 45: Serlevha Tezhibi

Kaynak: Duran, DİA, c. 36, s.569.

Yazma eserlerde, özellikle cüzlerde serlevha tezhibi yerine yalnızca sağdaki ilk sayfanın üst kısmına yapılan tezhipli unvan sayfalarında, genellikle eserin diğer tezhipli kısımlarıyla bütünlüğü korumak için renk, desen ve motif bakımından unvan tezhiplerinin devamı şeklinde olmasına dikkat edilmiştir. Söz konusu tezhipli sayfaların en zengin ve mükemmel örneklerine 16. yüzyılda rastlanılmaktadır.[155]

[155] Lâle Uluç, Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar 16. yüzyıl Şiraz El Yazmaları, 1 (İstanbul: İş Banksı Kültür Yayınları, 2006), 89.

Fotoğraf 46: Unvan Sayfası Tezhibi

Kaynak: Duran, DİA, c.36, s.568.

Tezhip sanatının Şiraz'daki gelişiminde anahtar rol oynayan karşılıklı tezhiplenmiş sayfalar, 16. yüzyılın başında tezhipli sayfaların büyük çoğunluğunun tasarımında kullanılmıştır. Geçmiş üç asırdaki Mushaf bezemelerinin sayfa düzeninden esinlenilerek her sayfa etrafında tezyinatlı bordürün olduğu dikdörtgen şeklinde tasarlanmış merkezi alan bulunur. Dikdörtgen alanın üst ve alt tarafında geniş kartuşlar arasında kalan merkezi kısım enlemesine üç bölüme ayrılmıştır. Merkezi panel dikey olarak üç parçaya bölünmüş olup merkezinde yer alan metnin sağında ve solunda koltuk adı verilen dikey dikdörtgen kısımlara koltuk tezhibi yapılmıştır.[156] Bu yüzyılda yapılan eserlerin tezhiplerine bakıldığında Kur'ân-ı Kerim tezhibinin önceki dönemlerden her yönüyle daha mükemmel bir seviyeye ulaştığı ve son şeklini aldığı söylenebilir.[157]

[156] Lâle Uluç, Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar 16. yüzyıl Şiraz El Yazmaları, 89-90.
[157] Yıldız Demiriz, "16. Yüzyıl Kur'an Tezhipleri Hakkında Bazı Notlar", Sanat Tarihi Yıllığı 13 (Kasım 1988): 63.

Fotoğraf 47: Takdim Tezhibi

Kaynak: Lâle Uluç, "Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar 16. yüzyıl Şiraz El Yazmaları" s.172.

Mushaflardaki bir diğer tezyinatlı alan sûrebaşlarıdır. Sûre isimlerinin, nâzil olduğu yerin ve ayet sayıları ile kaçıncı sûre olduğunun yazıldıgı bölümlerdir. İlk zamanlar sadece yazıyla gösterilen sûrebaşlarında zamanla sûrenin hemen üstünde dikdörtgen şekilde yapılmıştır.[158] Yazma eserlerin sûrebaşları yatık dikdörtgen şeklinde tasarlanmış olup sure adının yazıldığı yer genellikle bir kartuş içine alınmıştır. Diğer alanlar klasik örneklerde rumi ve hatayilerle bezenmiş, zemin rengi olarak altın ve lacivert uyum içinde kullanılmıştır. Osmanlı dönemi Mushaflarında tezyinatın zemini altın ve laciverttir. Dönemin Mushaflarında genellikle klasik üslupta tezhipler yapılmakla birlikte saray nakkaşhanesindeki yazma Kur'ân-ı Kerimlerde 16. yüzyılın natüralist ûlubunda yapılmış olanlar da vardır.[159] Yatay bir süsleme alanında gelişen sûrebaşı tezhipleri çok sayıda Kur'ân-ı Kerim yazılmasından ve bezenmesinden dolayı, II. Bayezid döneminden itibaren başlı başına kompozisyon ihtiva eden yoğun tezhipli

[158] Derman, "Tarihimizde Mushafların Bezenmesi", 139.
[159] Demiriz, "16. Yüzyıl Kur'an Tezhipleri Hakkında Bazı Notlar", 64-66.

alanlar haline gelmişlerdir. Genellikle yatay dikdörtgen alan içerisindeki kitabelere beynessütur yapılarak cetvel veya dendanlı ipliklerle açılan kitabelerin üzerine farklı mürekkepler ile sûre isimleri yazılmaktadır.[160]

Fotoğraf 48: Surebaşı Tezhibi

Kaynak: Yıldız Demiriz, "16. Yüzyıl Kur'an Tezhipleri Hakkında Bazı Notlar", Sanat Tarihi Yıllığı XIII, s. 65.

16. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Ahmed Karahisârî Kur'ân-ı Kerimi olarak bilinen eserin tezhipleri arasında özellikle koltuk tezhipleri dönemin bezeme şaheserleridir. Mushaf'da, her sayfası karşılıklı olmak üzere dört adet koltuk tezhibi, toplamda ise 2360 adet koltuk tezhibi ile birlikte çok zengin üslup ve motif çeşitliliği görülmektedir. Koltuk bezemelerinde bazen boya sürülmeden çift tahrir uygulanmış, bazen de yine boya sürülmeden Karamemi üslubunda tezhipler yapılmıştır. Mushaf'ın bezemelerinde sade renklerde halkâra rastlanıldığı gibi rumi motifiyle birlikte yapılan yoğun

[160] Küpeli, II. Bayezid Dönemi Tezhip Sanatı, 382.

tezhiplerlede karşılaşılmaktadır. Karahisari Kur'ân-ı Kerimi'nin tezhiplerinde görülen renk zenginliği ve uyumu mükemmel seviyededir.[161]

Fotoğraf 49: Ahmed Karahisârî Kur'ân-ı Kerimi, KoltukTezhibi

Kaynak: Nihal Aracı, Karahisârî Mushafı'nın Tezhip Tasarımı Açısından İncelenmesi, s.83-44.

Mushaf'ın koltuk tezhipleri, her sayfada iki çeşit desenden oluşan dört adet koltuk tezhibi şeklinde tasarlanmıştır. Koltuklar, sayfalarda farklı şekillerde konumlandırılmıştır. Kimi sayfada karşılıklı, kiminde çapraz şekilde, bazen de dört koltuğun tamamı farklı bezenmiştir. Karşısına gelen sayfada bu dört koltuğun aynası alınmış olup, koltukların zemin renkleri birbirinin tam tersi şekilde boyanmak suretiyle, her bir koltuk tezhibinde farklı bir görünüm sağlanmıştır.[162]

[161] Derman, "Osmanlıda Klasik Dönem", 347-350.
[162] Nihal Aracı, Karahisârî Mushafı'nın Tezhip Tasarımı Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2014.

Mushaf tezyinatındaki diğer bezemeli alanlar ise durak ve güllerdir. Hz. Osman döneminde istinsah edilen yazma eserlerde durak işareti yoktur. Emevîler zamanında âyetlerin sonuna konan duraklar, üç noktanın üçgen oluşturacak şekilde bir araya getirilmesinden oluşmaktadır.[163] Erken dönem yazma eserlerinde görülen ve yazı alanı dışındaki zahriye, sûrebaşı, serlevha, hatime gülleri dairevî ve armudî şekilde yapılmış, tezhipli alana bitişik ve yatay şekilde yapılmıştır. Yazma eserlerin haşiyeli kısımlarında yer alan tezyini alanlardır. 13. ve 14. yüzyıl Mushaflarında görülmeye başlayan güllerin en yaygın kullanımı 15. yüzyıldan itibaren görülmektedir.[164]

Aşere gülü, her on âyette bir sayfanın kenar kısmında yer alan genellikle madalyon şeklinde yapılan tezhipli unsurlardır. 10. asırdan itibaren görülen daire formundaki güllerin aşere işaretleriyle beraber bezenmesi, 13. yüzyılın sonuna kadar sürmüştür. Daire biçimini 17. yüzyıla kadar koruyan aşere gülü, bu dönemden itibaren ortadan kalkmıştır. Mushaflarda secde âyetlerin olduğu yere yapılan tezyinî alanlardır. Secde gülüne 12. ve 14. döneme ait yazma eserlerde genellikle rastlanmaz, ancak secde âyetlerinin yeri değişik renkte mürekkeple yazılarak belirtilmiştir.[165]

14. ve 15. yüzyıllarda duraklar oldukça sade işlenmiştir. Hattâ 16. yüzyılın en ihtişamlı döneminde bile oldukça sadedir. Daire veya penç motifi tarzında yapılan duraklara altın sürülerek etrafına tahrir çekilmiştir. Metin içerisinde ayetleri birbirinden ayırmak için yapılan duraklara ayrı ayrı isimler verilmiştir. Bunlardan geometrik olanlar "mücevher nokta", altı köşeli olanlar "şeşhane nokta" olarak adlandırılmış olup, beş yapraklı olanlar "pençberk", üç yapraklılar "seberk" olarak adlandırılmıştır.[166] Metin içerisindeki duraklar aynı veya farklı motiflerden oluşmuş, genellikle altınla işlenip siyah veya nadirde olsa farklı renklerle tahrir çekilmiştir. Klasik dönem Mushaflarında duraklar önceki dönemlere göre daha güzel ve detaylı işlenmiştir. Mushaf tezyinatında önemli işlevi olan bir diğer tezyinatlı kısım ise sayfa kenarlarındaki alana yapılan ve genellikle gül olarak adlandırılan Mushaf gülleridir. Eğer aynı sayfada birden fazla Mushaf gülü varsa , dikine çizilmiş bir çizgi üzerinde yer alır.

[163] Binark, İsmet."Türk Kitapçılık Tarihinde Tezhip Sanatı". Türk Kütüphaneciliği 13/3-4 (1964): 1-9
[164] Ayşe Tanrıver Celasin," XVI. Yüzyıl Mushaf Güllerinin Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan Üç Kur'ân-ı Kerim Kapsamında İncelenmesi", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 17 (Ocak 2013): 102-108.
[165] Gülnur Duran, "Tezhip Sanatının Kullanım Alanları", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41: 64-65.
[166] Binark, "Türk Kitapçılık Tarihinde Tezhip Sanatı", 1-9.

Fotoğraf 50: Erken Dönem Mushaflarındaki Güller

Bir cüz'ü dört eşit parçaya ayıran hizip gülü, günümüze kadar varlığını devam ettirmiş olup, en güzel örnekleri 16. yüzyılda genellikle altın ve lacivert renkte yapılmıştır. Cüz'ü iki eşit parçaya bölen madalyon şeklindeki nısıf gülüne veya renkli mürekkeple yazılmış Arapça nısf ibâresine, 15. yüzyıldan itibaren rastlanılmaktadır. Cüz gülleri ise Mushaf'ın otuz eşit parçaya bölünmesi ile oluşan ve bu parçaların başladığı yerleri gösteren madalyon şeklindeki bezemelerdir.[167] Her cüz'ün başlangıcına işlenen cüz

[167] Ayşe Tanrıver Celasin," XVI. Yüzyıl Mushaf Güllerinin Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan Üç Kur'ân-ı Kerim Kapsamında İncelenmesi", 102-108. Bk: Ayşe Tanrıver Celasin, Tezhip Sanatında XIV-XV. Yüzyıl Mushaf Gülleri. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.

gülleri, kimi zaman üzerinde kaçıncı cüz olduğuna dâir yazı olduğu gibi, hiç bir işlevi olmayan sadece sayfa kenarını süslemek amacıyla yapılanlarda vardır. Tezyinî secde gülleri, 15. yüzyıldan itibaren Mushaflarda yer almaya başlamıştır.[168]

Mushaf tezyinatı çoğu zaman imzanında yer aldığı hatime sayfa tezhibiyle sona ermektedir. Mushaflarda son sûre olan Nâs sûresinin devamında, bitiş duâsıyla beraber kitabın yazılış tarihini, nerede yazıldığını ve hattat'ın imzasınıda içeren sayfadır. Son sayfadaki yazı, âyet veya hattatın imzası da olsa genellikle ikiz kenar yamuk veya üçgen şeklinde bir alan içerisine yazılmaktadır. Yazı satırları kenarlardan eşit şekilde kısaltılıp bitirilirken kenarlarda kalan üçgen veya yamuk alanlar tezhiplenmiştir. Bunun yanı sıra dikdörtgen ve kare şeklinde yapılmış olan hatime tezhipleride görülmektedir. Hatime tezhibinin tek sayfa olduğu gibi karşılıklı tam sayfa örnekleride vardır. Özellikle klasik dönem eserlerinde bunu görmek mümküdür. Karahisari Mushaf'ının hatime sayfası buna en güzel örnektir.

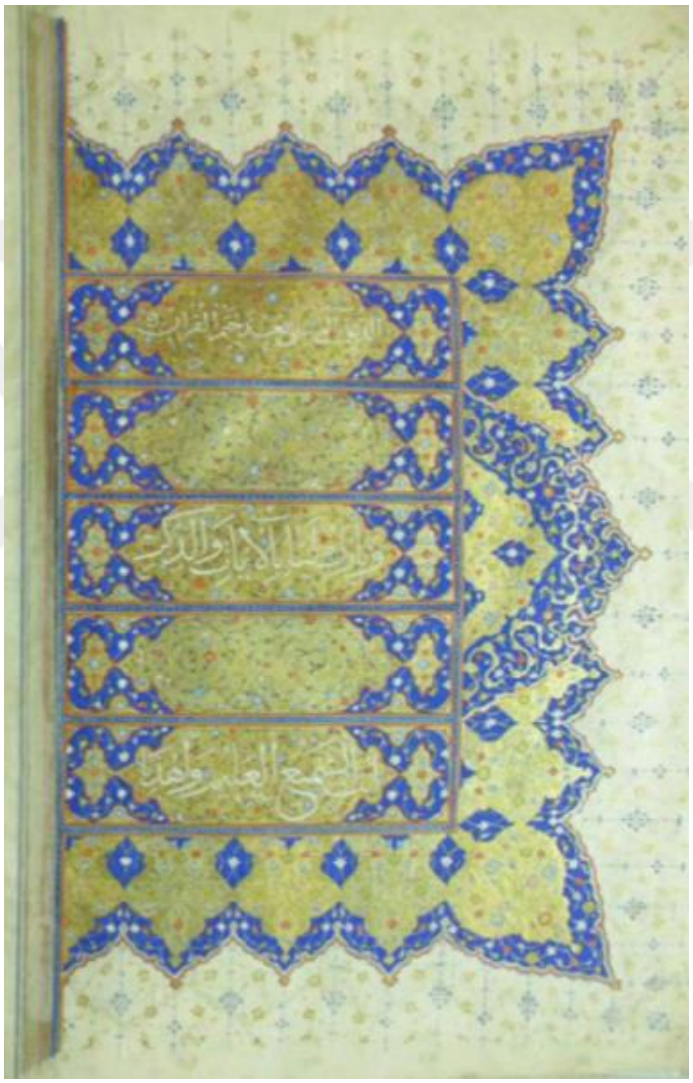

Fotoğraf 51: Karahisari Mushafının Hatime Sayfası

Kaynak: Derman, Doksandokuz İstanbul Mushafı.

[168] Duran, "Tezhip Sanatının Kullanım Alanları", 64-65.

Bazı Mushaflarda metnin son kısmındaki dua bölümü cetvellerle bezenmişken, bazılarının baş kısmına sûrebaşı tezhibine benzeyen bir süsleme yapılmıştır. Mushafların sonundaki falname, özellikle İran bölgesindeki Kur'ân-ı Kerimlerde, altın cetvellerle çerçeve içine alınmış olup, nadir de olsa zengin tezyinat yapılmıştır. Mushaf tezyinatında simurg, ejder gibi hayvansal motifler ile yarı ûsluplaştırılmış hayvan motifleri hiçbir zaman tercih edilmemiştir.[169]

Fotoğraf 52: Falname Sayfası

Kaynak: Rıdvan Ak, "Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Bir Safevi Mushafı Hakkında", Konya Sanat 1, s. 121.

[169] Derman, "Tarihimizde Mushafların Bezenmesi", 142-143.

1.3. Cilt Sanatı

Cilt yazılı eserlerin korunması için yapılan bir mahfazadır. Özellikle yazma eserlerde görülen oldukça sanatlı cilt örnekleri günümüze kadar ulaşmıştır. Cilt ve ciltçiliğin tarihi kâğıdın icadından öncesine kadar gitmektedir. Papirüs üzerine yazılan yazıları korumak için tahta kaplar ve bu tahtaların iki tarafından iplikler bağlamak suratiyle bir nevi cilt yapıldığı bilinmektedir.[170] En eski cilt örneklerinin 4. yüzyıla kadar gittiği, papirüs üzerine meşin kaplanarak sade şekilde yapılan cilt örneklerinden anlaşılmaktadır. Cilt ve ciltçilik kâğıdın icadından sonra yaygınlaşarak gelişmiştir. Yakın geçmişe kadar cilt sanatının, Çin sanatı etkisi ile meydana geldiği sanılarak Orta Asya Türkleri'ne öğretildiği bilinmekteydi. Ancak son yıllarda yapılan araştırmalar ve Wolfram Eberhard'ın Çin Tarihi adlı eserinde, Çin kitaplarının ciltli olmayıp, tomar (rulo) şeklinde olduklarının belirtilmesiyle, Çin sanatı olduğu ve Orta Asya Türklerine Çinlilerden geçtiği düşüncesi çürümüştür. Türkler kağıt yapmayı Çinliler'den öğrenmelerine rağmen, deriyle kaplanmış ilk cilt örnekleri Uygurlar'la başlamıştır. Ciltçiliğin Çin'de gelişmesi ise Uygurlu sanatkârların Çin bölgesine göçüp yerleşmeleriyle başladığı sanılmaktadır.[171]

Kemal Çığ, "Türk Kitap Kapları" adlı çalışmasında, Orta çağların ilk zamanlarında cilt sanatı'nın Mısır'da ve özellikle Uygur Türklerinin işgal ettiği Şarkî Türkistan bölgesinde bilindiğini belirtmektedir. Ayrıca Çığ, Turfan şehri Alman arkeoloji heyeti başkanı Alfred von Lecoq'un Karahoço'da yaptığı kazıda, Manichean el yazmaları arasında iki cilt parçası bulduğunu ve bunların üzerindeki parçaların 6. ve 9. yüzyıla ait olması gerektiğini, aynı zamanda üzerlerindeki tezyinatın Mısır'ın Kıpti ciltlerindeki tezyinatlarla çok sıkı bir ilişkisi olduğunu ifade etmektedir. Söz konusu çalışmada, Berlin papirüs kolleksiyonunda bulunan İslamiyetten önce Mısır'ın Kıpti ciltlerini inceleyen, F. Sarre'ninde aynı sonuca ulaştığı belirtilmektedir. Bu nedenle şark ciltlerinin başlangıcının Mısır'ın Kıpti ciltleri olduğu, hem Karahoço'da bulunan cilt

[170] İsmet Binark, "Türk Kitapçılık Tarihinde Cild Sanatı", Türk Kültürü 3/36 (Ekim 1965): 987-988.
[171] Ahmet Saim Arıtan, "Batı Dünyasının Türk Cild Tarihine Bakışı ve Türk Cild San'atı'nın Tarih İçindeki Gelişimi", İSTEM 15, (Kış 2010): 177-178.

parçalarından, hemde Mısır Kıpti ciltleri üzerine bıçakla kesilerek yapılan geometrik bezemelerden anlaşılmaktadır.[172]

Fotoğraf 53: Kara Hoço'da Bulunan İlk Türk Ciltleri

Kaynak: Arıtan, "Batı Dünyasının Türk Cilt Tarihine Bakışı ve Türk Cilt San'atı'nın Tarih İçindeki Gelişimi", s.177.

Dr. A. Stein ve Pelliot'un yaptıgı araştırmalar sonucu buldukları parçalardan, Orta Asya Türklerinin ciltçilikte deri kullandıkları ve üzerine madeni kalıplarla süsler yaptıkları, anlaşılmıştır. Türklerin İslamiyete girmesiyle beraber Orta Asya'ya ait olan ciltçilikte büyük bir ilerleme görülmesinin nedeni, Müslüman Türklerin yazı ve kitabı kutsal saymalarıdır. Yazı ve kitaba gösterilen kıymet ve hürmet onun ciltlenmesine de gösterilerek cilt sanatının güzel bir sanat kolu olmasına vesile olunmuştur.[173]

Mısır'ın Kıpti cilt sanatı, İslamiyetten önce Nesturiler vasıtasiyle Orta Asya'ya gelmiş olup, Araplar ve dini kitaplar yoluyla Türkistan ve İran da etkili olmuştur. Doğu ciltleri, hicretin ilk yıllarında tahta üzerine deri kaplanarak "kör alet" ile yapılmış, basit geometrik tezyinatlı ciltler şeklinde olup, parşömen üzerine yazılmış Kur'â-ı Kerimleri

[172] Kemal Çığ, "Türk Kitap Kapları", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Derğisi 1/4 (Nisan 1952): 110., Bk. Ahmet Saim Arıtan, "Ciltçilik", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7: 551.
[173] Binark, "Türk Kitapçılık Tarihinde Cild Sanatı",988- 990.

muhafaza etmektedirler. Daha sonraları tahtanın yerini, işlenmesi daha kolay olan mukavvanın almasıyla, zengin bezemeler görülmeye başlanmıştır.[174]

Emevî Dönemi'ne ait Kur'ân-ı Kerîm cüzünün cildi, İslâm ciltlerinin en erken örnekleri arasındadır. Cildin 8. yüzyıla ait olduğu, ahşap üzerine açık kestane renk deri ile kaplandığı, ön kapağın ortasında bir daire ve içinde altı kollu bir yıldız oldugu görülmektedir.[175] Halife Mu'tasın Billah himayesinde 9. yüzyılda Samarrâ'ya yerleşen Uygur Türkleri, burada yaptıkları ciltlerle İslam cilt sanatında önemli bir ilerleme sağlamışlardır. Bu döneme ait 9. ve 10. yüzyılda yapılmış eserler, Türk ve İslam Eserleri Müzesinde yer almaktadır.

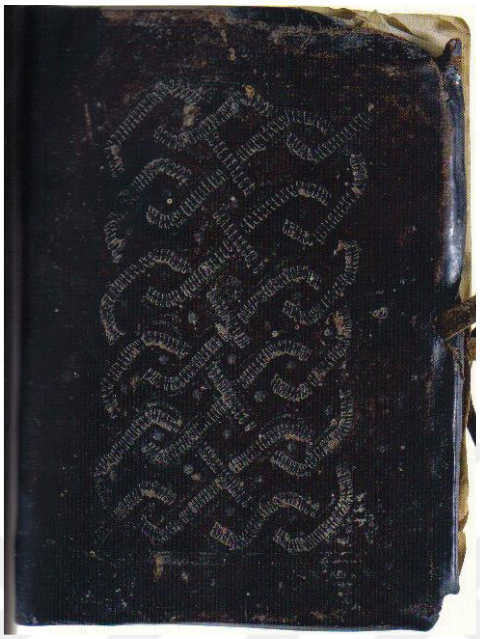
Fotoğraf 54: Mushaf Cüz'ü; 8. Yüzyıl, Emevî

Kaynak: Arıtan, "Kur'ân-ı Kerim Ciltleri", Marife Derğisi 3, s.340.

Orta Asya cilt sanatı, Anadolu'ya hakim olan Selçuklular tarafından Anadolu'ya taşınarak 14. yüzyıla kadar sanatlı ciltler yapılmıştır. Bu döneme ait bilinen en eski cilt örneklerinden biri, Türk İslam Eserleri Müzesinde bulunan bir Kur'ân-ı Kerim cüz'ü dür. 9. ve 10. yüzyıla tarihlendirilen bu cilt, kitap formunda dikey şekilde yapılmıştır.

[174] Çığ, "Türk Kitap Kapları", 110-111.
[175] Ahmet Saim Arıtan,"Kur'ân-ı Kerim Ciltleri", Marife Dergisi 3, (Kış 2010): 329.

Koyu kahverengi deri ile kaplı kapağın üzerinde, zemini tamamen dolduran örgülü bir bezeme vardır.

Fotoğraf 55: Kur'ân-ı Kerîm cüz'ü, 9-10. Yüzyıl, Abbasî

Kaynak: Arıtan, "Kur'ân-ı Kerim Ciltleri", s.342.

Fotoğraf 56: Kitâbü'l-Ğaribeyn fi'l Kur'ân ve'l Hadîs, 1154, Anadolu Selçuklu

Kaynak: Arıtan, "Kur'ân-ı Kerim Ciltleri", s.346.

Kitapcılık tarihinde cilt san'atı 15. ve 16. yüzyıllarda en yüksek seviyeye ulaşmış olup, mükemmel denebilecek eserler ortaya konulmuştur.[176] Bunun nedeni, 15. yüzyılda sağlanan siyasi istikrarın sanatsal faaliyetlerede bir canlılık kazandırarak Selçuklu ve Osmanlı dönemi arasında bir köprü kurmasından kaynaklandığı söylenebilir.

1.3.1. Osmanlı Dönemi Cilt Sanatı (XV. ve XVI. Yüzyıl)

Osmanlı deri ciltlerindeki en karakteristik bezeme şekli, ciltlerin iç ve dış kapakları ile sertap ve mikleb üzerine işlenmiş şemse, salbek ve köşebent motiflerinin yanı sıra bunları çevreleyen bordürlerdir. Genellikle oval olarak yapılan şemse motifi ile köşebentin cilde uygulanışında farklılıklar görülür.[177]15. yüzyıldan itibaren Osmanlı'da şemse motifi çok kullanılan bir kalıp olmuş, hemen hemen tüm Mushafların ciltlerinde bu kalıp uygulanmıştır. Bilhassa klasik dönemle birlikte kapaklardaki uygulamalar zenginleşerek süsleme şekillerine göre çeşitlere ayrılmıştır.[178] Türk cilt sanatı, klasik dönemde gelişme kaydetmiş olup, cilt yapımında kullanılan süsleme tekniklerine ve malzemeye göre çeşitlendirilmiştir. Malzemelerine göre; deri, ebrulu, kumaş, murassa (değerli taşlarla süslü) ve lake ciltlerin yanı sıra, süsleme tekniklerine göre; zerbahar, şemseli, yazma, çârkuşe ve zerdüz ciltlerdir. Mülemma ve müşebbek şemse ciltler çalışmadaki eserlerin cilt kapaklarında görüldüğü için bu cilt çeşitleri geniş bir şekilde ele alınmış olup diğer ciltlere ise daha kısa değinilmiştir.

Malzemelerine Göre Cilt Çeşitleri

Deri cilt: Klasik cilt sanatında en en çok kullanılan cilt türüdür. Genellikle malzeme olarak koyun derisi, ceylan derisi, keçi derisi ve nadirde olsa sığır derisi kullanılmaktadır.

Kumaş Cilt: Mukavva üzerine keten, ipek veya kadife kaplanarak yapılan ciltlere denir

Ebruli Cilt: Kapağın dışında ve içinde ebru kullanılarak yapılan bir cilt türüdür. Dış kapaklardaki ebrunun, kalıcı olabilmesi için çârkuşe tekniğinde yapılan ciltlerde vardır.

Murassa Cilt: Genellikle Kur'ân-ı Kerim'in kapaklarına uygulanmış olup, kuyumculuk sanatının cilt sanatına yansımasıdır. Maddi kıymeti çok büyük olan bu tarz

[176] Binark, "Türk Kitapçılık Tarihinde Cild Sanatı", 990.
[177] Gülbün Mesara – Aykut Kazancıgil, Türk Süsleme Sanatları 2 (İstanbul: İşaret Yayınları, 2010), 271.
[178] Gürcan Mavili, Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 13. ve 14. Yüzyıllara Ait Cild Sanatı Örnekleri (Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2002), 24.

ciltlerde yakut, zümrüt, inci, elmas, mozaik, altın kaplama, yeşim kabartma ve fildişi oyma gibi süsleme unsurları kullanılmıştır.

Lake Cilt: Rugani ve Edirnekari de denilen cilt; mukavva, deri veya tahta kapakların üzeri düzeltilerek verniklenen yüzeyin üzerine çeşitli boya ve altınlarla natüralist motiflerle bezenir. Cildin yüzeyine birkaç kat daha vernik sürülerek kapagın parlak ve sert olması sağlanır.[179]

Süsleme Tekniklerine Göre Cilt Çeşitleri

Şemseli ciltler: Cilt kapağının üzerine yapılan şemse motifinden dolayı bu adı almıştır.

Şemsenin süsleme tarzına göre;

a) **Soğuk Şemse:** Cilt kapaklarının üzerine işlenecek bezeme unsurunun yeri oyularak veya oyulmadan, çizgi demiri veya kalıpla motifleri oluşturulan, herhangi bir renkte boyanmadan olduğu gibi bırakıldığı şemselere denir.
b) **Alttan Ayırma Şemse:** Motif zeminlerinin altınla boyanıp, motiflerin kabartma olarak üstte deri renginde bırakılmış uygulamaya alttan ayırma şemse denir.
c) **Üstten Ayırma Şemse:** Kapak üzerine basılan şemse kalıbın motifleri altın veya boya ile boyanarak, zeminin deri renginde bırakılmasıyla oluşan uygulamaya denir.
d) **Mülevven Şemse:** Kapak üzerinde ve şemsede farklı renkte derinin kullanılmasıyla yapılan bezemeye denir. Bu tarzda yapılan uygulamalarda motifler alttan ve üstten ayırma tekniğiyle boyanabilir. Altınla birlikte diğer türlü renklerin de ilâve edilmesiyle oluştugu için bu şekilde adlandırılmıştır.[180]

Zerbahar Cilt: Cilt kapağının üzerinde çapraz çizgilerin kesişmesiyle oluşan karelerin altın ile dilimli yaprak şeklinde yapılmaktadır.

Yazma (Yekşah) Cilt: Yekşah adı verilen küçük, ucu sivri metal bir el aletiyle altınla yapılan motiflerin üzeri bastırılarak yapılan bir cilt çeşididir.

---

[179] Kübra Akyüz, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Sultan I. Ahmed Koleksiyonu'na Ait Safevi Dönemi Cildlerinin Süsleme ve Uygulama Teknikleri, (Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 5-7.

[180] Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri sözlüğü 2 (İstanbul: MEB Yayınları, 1993), 612. Bk. Akyüz, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Sultan I. Ahmed Koleksiyonu'na Ait Safevi Dönemi Cildlerinin Süsleme ve Uygulama Teknikleri, 5-7.

Zerduz ve Simduz Cilt: Deri üzerine realist motiflerin sarı, pembe ve yeşil altın veya gümüş sırmalarla işlendiği cilt kapaklarına denir.

Çârkuşe Cilt: Kadife veya desenli işlemeli kumaşlarla kaplanmış olup, kenar kısımları köşelerde üçgen olacak şekilde deri ile çevrilen ciltlere denir.[181]

Mülemma Şemse: Renkli şemseler hakkında kullanılan bir tâbirdir. Kapağın şemse veya köşebent kalıbının basılacağı kısmın münasip noktalarına kapak meşinine zıt renklerde meşin parçaları yapıştırılıp, üzerine kalıp basılmak suretiyle yapılmaktadır.[182] Mülemma cilt özellikle Safevi dönemi kitap sanatlarında en güzel örneklerinin görüldüğü bezeme tarzıdır. Bilhassa klasik dönemde deri ve lake cilt olmak üzere iki farklı malzeme kullanılmış olup teknik ve estetik yönden muhteşem ciltler yapılmıştır. Kahverengi, bordo ve siyah renklerde olan cilt kapağının dışı genelde mülemma tarzda bezenmiştir. Mülevven şemselide deri üzerindeki motiflerin hem zeminleri hemde kendileri altınlanarak iki farklı tonda altın kullanılmışken, mülevven şemselide tek renk yerine iki renk deri kullanılmış olup, şemse, köşebent ve diğer bezemeler kapakta kullanılan deriden farklı bir renk deri ile kaplanmıştır. Genellikle dış ve iç yüzeyleri tamamen altın ile kaplı deri ciltlerin, dış yüzeyinde salbekli şemse, köşebentler, iç ve dış pervaz yer almaktadır. Bu kısımlar hatayi gurubu, rûmî ve bulut motifleriyle simetrili şekilde tasarlanmıştır. Dış ve iç pervazlar genelde paftalara ayrılmak suretiyle, bazen sülüs hatla yazılmış ayetler görülürken, bazen de altın ile tezyin edilmiş hatayi gurubu motifler yer almaktadır. Mülemma ve müşebbek tarzda süslenen kapak içleri salbekli şemse, köşebent, iç ve dış pervazlar şeklinde tasarlanmıştır. Bu alanlar çoğunlukla deriden oyulmuş rumi motifi ile simetrili kompozisyon olarak müşebbek tarzda bezenmiştir. Safevi döneminde zirveye ulaşan cilt sanatı, Kur'ân-ı Kerim yazmalarında özellikle mülemma tarzda bezemeler şeklinde görülmektedir. Bilhassa saray için hazırlanan örneklerde adeta mücevher havası taşıyan ciltlere rastlanılmaktadır. Genelde deri ciltler olarak tasarlanan Kur'ân-ı Kerim yazmalarında müşebbek ve mülemma tezyinat ön plandadır. Kapakların dışı tamamen altınla kaplanırken içleri deriden oyularak yapılmış müşebbek şemse, köşebent gibi alanlara sahiptir. Cilt kapakları bu

[181] Arıtan, "ciltçilik", 553. Bk. Akyüz, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Sultan I. Ahmed Koleksiyonu'na Ait Safevi Dönemi Cildlerinin Süsleme ve Uygulama Teknikleri, 5-7.
[182] Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri sözlüğü 2, 612.

üslupta bezenmiş pek çok Kur'ân-ı Kerim yurt içi ve yurt dışındaki yazma eser kütüphanelerinde ve müzelerde yer almaktadır.[183]

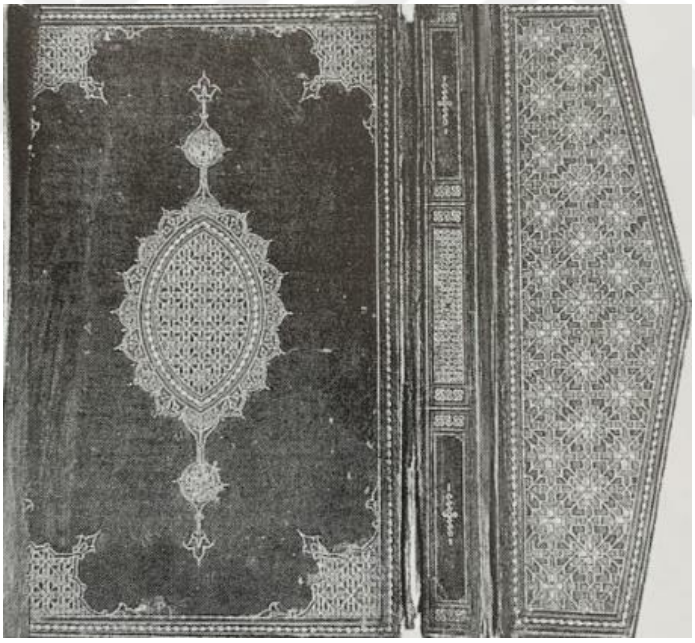
Müşebbek (Katı') Şemse: Traşlanarak inceltilen derilerin dantel gibi oyularak ciltlerin özellikle iç kapaklarında farklı renklerde boyanan zemine yapıştırılmak suretiyle işlenen oldukça ince bir bezeme tarzıdır. Bu şekilde yapılan deri oymacılığının kökü olan katı' sanatı, İslam ve Türk kitap sanatlarında 14. yüzyıldan buyana yapılmaktadır. Türklerin asırlar boyunca devam eden medeniyet ve kültürlerinden kaynaklanan kitap sanatlarından olan katı', kitap kapaklarının tezyinatı içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Katı' sanatı herhangi bir tezyini desenin kağıt veya deriden oyulmasıyla yapılan sanata denir. Menşei İran'a uzanan katı' sanatının kâğıt üzerindeki en eski örnekleri, 15. ve 16. yüzyıllarda Heratlı sanatçıların eserlerinde görülmektedir.

Osmanlı döneminde cilt sanatının geliştiği 15. yüzyılda, Fatih'in özel kütüphanesi için hazırlanan yazma eserlerin cilt iç kapaklarında altın veya tek ve çift renkli zemin üzerine oyma olarak yapılan rumi ile hatayi desenli oyma şemseler ve köşebentler şeklinde bezemeler yapılmıştır. Osmanlı cilt sanatının gelişmeye başladığı II. Beyazıd, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerini kapsayan ve kitap sanatlarında klasik dönem olarak adlandırılan bu yüzyıllarda muhteşem katı' eserleri yapılmıştır. Ciltlerin iç kapaklarında uygulanan katı' tezyinatına İran kitap kapaklarında çok fazla karşılaşılmaktadır. İslam cilt sanatının en güzel örnekleri, 15. yüzyılda İran'da Timurlular, Akkoyunlu Türkmenlerinde ve 16. yüzyıl Safevi dönemi (Herat, Şiraz, Tebriz ve Kazvin) sanat merkezlerinde görülmektedir. 16. yüzyılda Herat cilt sanatının en büyük merkezi konumuna ulaşmıştır.[184] "Ancak Herat, Şiraz ve Tebriz gibi merkezlerde yapılan cilt kapaklarında bazı farklılıklar vardır. Örneğin Şiraz ve Kazvin'dekilerde şemse kompozisyonları Herat'taki kompozisyonlara göre daha renkli yapılmıştır. Herat katı' ciltlerinin zemininde mavi ve siyah tercih edilmişken, Şiraz ve Kazvin ciltlerinde kırmızı, yeşil, mavi, pembe gibi muhtelif renklerin bir arada kullanıldığı tasarımlar görülür. Bu merkezlerde yapılan ciltlerin bezemesinde sanatçıların mevcut kalıpları kullanmaktan kaçınmadıkları ufak farklılıklarla benzer

[183]Gül Güney, "Bazı Kur'ân-ı Kerim Nüshaları Örneğinde Safevi Cild Sanatı Üzerine Bir Değerlendirme", Akademik Sosyal Araştırmalar Derğisi 7/88 (Şubat 2019): 195-196.
[184] Mesara –Kazancıgil, Türk Süsleme Sanatları 2, 239-271.

kalıpları tekrar etmişlerdir."[185] Türk ve İran ciltlerinin katı' bezemelerinde bazı farklılıklar vardır. Örneğin İran ciltlerinin katı' bezemeleri ince ve yapıştırılan zemin muhtelif renklerden oluşurken, Osmanlı ciltlerinde katı' deseni daha kalın işlenmiş olup zemini tek veya iki renkte boyanmış şemse ve köşebentlerden oluşmaktadır.[186]

Osmanlı kitap ciltleri, özellikle 1430 ilâ 1510 yılları arasında yapılanlar, görsel estetikleri bakımından daha önceki yıllara tarihlenen Arap ve İran benzerlerinden ayrılmaktadırlar. Bu dönemde Osmanlı mücellitleri tüm yüzeye yayılan geometrik ve bitkisel desenlerden oluşan bezemeyi terkederek yerine merkezi bir madalyon ve köşebentlerden meydana gelen yeni bir desen anlayışı ortaya koymuşlardır. Bu yeni anlayışın en göze çarpan özelliği desende huzur veren bir boşluğun olmasıdır. Cilt tasarımında oluşan boşluğun hassasiyetle belirlenen yerlerine onu hareketlendiren genellikle oval madalyon şeklinde tasarlanmış şemse motifi ile köşebentler cilde farklı tarzlarda uygulanmıştır.[187]

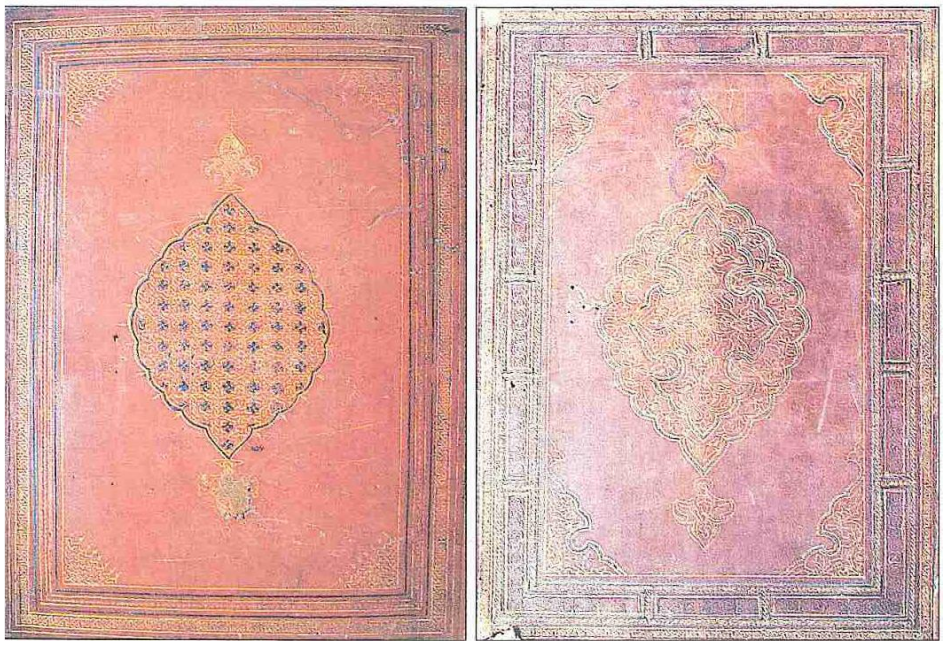

Fotoğraf 57: Şehzade Bayezid İçin Yapılan Tefsir-i Makasid-i al-Taftazani'nin Arka Cilt Kapağı

Kaynak: Robert Hillenbrand, "İslam Sanatı ve Mimarlığı 1", s.285.

[185] Güney, "Bazı Kur'ân-ı Kerim Nüshaları Örneğinde Safevi Cild Sanatı Üzerine Bir Değerlendirme", 196.
[186] Mesara –Kazancıgil, Türk Süsleme Sanatları 2, 272.
[187] Robert Hillenbrand, İslam Sanatı ve Mimarlığı, 1 (İstanbul: Homer Kitapevi ve Yayıncılık, 2005), 285.

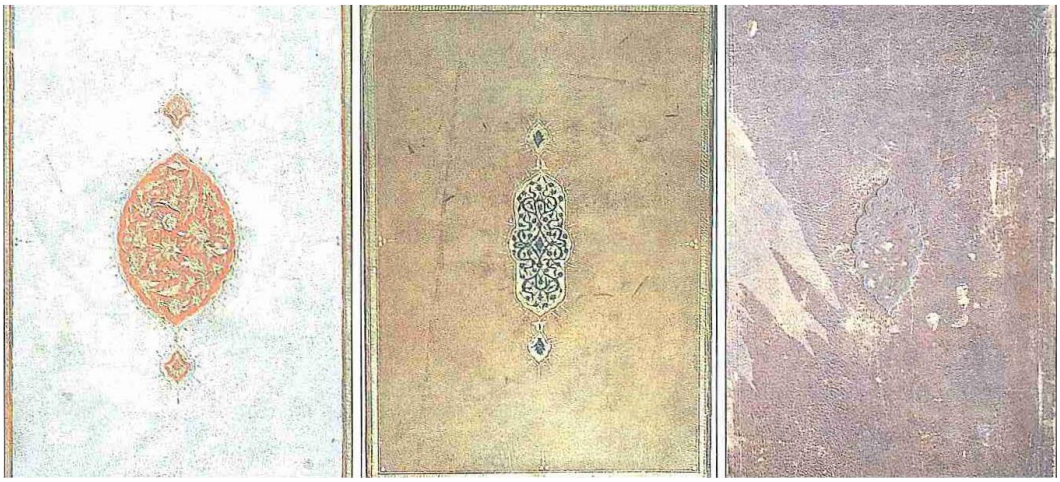
Erken Osmanlı Dönemi Türk ciltlerinin ilk örneği, müzikle alakalı kitabın cildidir. Kitap, II. Murad'a sunulmuş olup, açık kahve renk deri cildin dış kapağı'nın ön yüzüne rûmî desenli oval şemse yapılmıştır. Kitabın mıklebi üzerinde rumi motiflerinin yanı sıra 15. yüzyıl deri ciltlerinde yaygın olarak kullanılan sarmal dallar üzerinde yaprak ve iri çiçekler çizilmiştir. Bu dönem için, Fatih Sultan Mehmed'in saltanat yıllarında el yazması eserlerin sanat değeri taşıması için yoğun çalışmaların olduğu[188] ve aynı zamanda da Anadolu Selçuklu etkisindeki ilk Osmanlı cilt örneklerinin yapıldığı dönem olduğu söylenebilir. Fatih'in özel kütüphanesi için hazırlanan kitapların cildi, Türk kitap sanatlarında dönemin en mükemmel sanat eserleri olmuş ve başlı başına bir üslup oluşturmuşlardır. Fatih dönemi ciltleri Timurlu, Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Memlükler'in son dönemlerindeki ciltlerle benzerlik göstersede üslup yönünden farklı eserlerdir.

Fotoğraf 58: 15.ve 16. Yüzyıllara Ait Memlük Ciltleri

Kaynak: Arıtan, "Ciltçilik", DİA, c.7, s.551.

[188] Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cild", Osmanlı 2 (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 103. Bk. Ahmet Saim Arıtan, "Ciltçilik", DİA, 556.

Fotoğraf 59: İlk Osmanlı Ciltlerinden Fatih Dönemine Ait Bir Örnek

Kaynak: Arıtan, "Ciltçilik", s.5559.

Fatih dönemine ait ciltlerin süslemesinde yer alan kabartma motifter, o asırda eşine rastlanılmayan sanat eseri ciltlerin yapıldığını göstermesi bakımından oldukca önemlidir.[189] Ayrıca bu eserlerin bazılarının iç kapaklarında farklılıklar görülmektedir. Örneğin, kiminde cildin dış kapağındaki deri renginin zıddı bir renkte yapılan iç kapak derisi boya veya altınla işlenmiştir. Bu tarz süslemelerin yanı sıra, Türkmen ve Timuri mücellitlerce sıkça yapılan hayvan mücadelelerini gösteren tasarımlarda yapılmıştır. Deri ciltlerin, dış kapaklarında rûganî tekniğinde yapılan süslemelerde bu dönemde görülmektedir.[190] Hadis-i Erbaîn'in lake cilt kapağında serbest şekilde yapılan bahar açmış ağaçlar ve topraktan çıkan natüralist çiçeklerin Şâh-u Gedâ bezemeleriyle benzerliği dikkat çekmektedir.

[189] Arıtan, "Ciltçilik", 556.
[190] Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cild", 104.

Fotoğraf 60: Hadis-i Erbaîn'in Cilt Kapağı İle Şâhu Gedâ'nın Bezemeleri

Kaynak: Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cild", s.104.

Fatih Sultan Mehmed Dönemi, Türk cilt sanatının ilk yükseliş dönemi olmuş, II. Bayezid zamanında ise ilk ciltçilik teşkilatı kurulmuştur.[191] Ciltcilik teşkilatının kurulmasıyla özellikle 15. yüzyılın sonunda ve 16. yüzyılın başında gömme şemseli ve

[191] Arıtan, "Ciltçilik", 556.

köşebentli ciltler yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu tarz süslemelerin ustalıkla yapılmış olanlarına Şeyh Hamdullah'ın yazdığı Kur'ân-ı Kerim nüshalarının cilt kapaklarında rastlanılmaktadır. Dönemin deri cilt kapaklarında gömme salbekli şemse, gömme köşebent ve enli bordürler yapılmış olup içleri kabartma hatayiler, rumiler ve dallarla süslenerek bazen zeminler bazende bezemeler altınla boyanmıştır. Ciltlerin iç kapaklarında da aynı süsleme devam etmektedir. 16. yüzyıl mücellitleri, klasik gelenekten esinlenmekle birlikte şemse ve köşebent içlerini dolduran bezemeler yaparak cilt süslemesinde yenilik yapmışlardır. Dönemin ilk yarısında yapılan cilt bezemelerinde öne çıkan temel hususlar arasında; sıvama altın sürülmüş olması, cildin dış kapakları gibi iç kapaklarında derin gömme şemseli ve köşebentli olarak tasarlanmış olması ve saz üslubuna bulut motifinin katılması gösterilebilir. Kapaklardaki saz üslubunun köşebentlerde ve miklebin şemsesinde de tekrar ettiği görülmektedir.

Fotoğraf 61: Süleymaniye Kütüphanesi Fatih/13 Envanterine Kayıtlı Mustafa Dede'ye Ait Mushaf'ın Cilt Kapağı

Kaynak: Derman, Doksandokuz İstanbul Mushafı.

Saz üslubunda yapılmış deri ciltlerin ilk örneği Kanuni Sultan Süleyman için hazırlanan "Süleymanname" adlı kitabın kapağında yer almaktadır. Eserin mücellidi Ehl-i Hiref örgütünün önde gelen sanatçılarından olan Mehmet Çelebi'dir. Sanatçı yaptığı cilt tasarımıyla Türk cilt sanatında geleneksel öğeleri yerleştirmiştir.[192] Bazı üslupların ortaya çıktığı bu dönemde süsleme, İran ciltlerinden farklı olarak bütün alanı kaplamayan, kapakları alttan ve üstten ayırma şemseler şeklinde yapılarak sadeliğin sağlanmak istendiği düşünülmektedir.

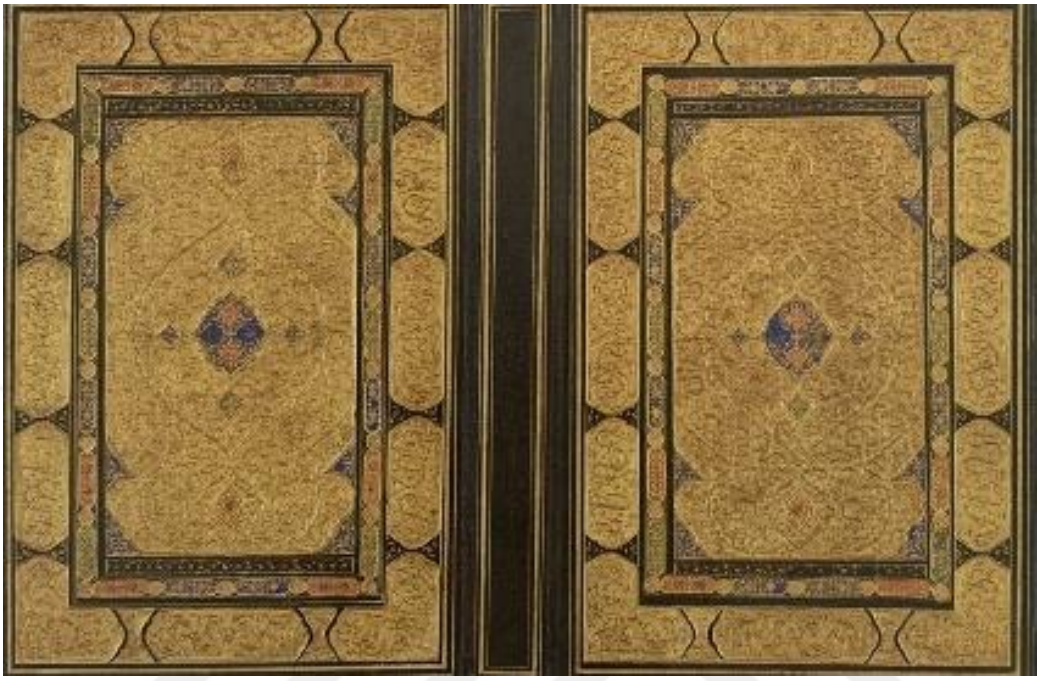

Fotoğraf 62: Şeyh Hamdullah Ait Kur'ân-ı Kerim'in Cilt Kapağı

Kaynak: Derman, Doksandokuz İstanbul Mushafı.

[192] Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cild", 104-105.

Söz konusu cilt kapaklarındaki şemseler oval formda yapılmış olup köşebent ve şemselerin arası boş yapıldığı gibi nadirde olsa 16. yüzyıl Türk ciltlerinde bu alanında bezenmiş olduğu mülemma ciltlerle karşılaşılmaktadır. [193]

Fotoğraf 63: Kur'ân-ı Kerim Cildi

Kaynak: Maria Queiroz Ribeiro, "Doğu'dan Batı'ya Kitap Sanatı ve Osmanlı Dünyasından Anılar".s.100.

16. yüzyıl Osmanlı dönemi Türk sanatçıların olduğu kadar, Safevi'li sanatçılarında çok güzel eserler verdiği bir dönem olmuştur. Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki bir Mushaf'ın iç ve dış cilt kapakları bu eserler arasında gösterilebilir. Özellikle Safevi döneminde Şiraz, İsfahan ve Kazvin şehirlerinde neredeyse aynı üsluptaki mülemma şemse ciltleri birbirinden ayırmak oldukça güçtür.[194]

1512 tarihinden itibaren Şiraz'da hazırlanan resimli yazmaların çoğunun dış kapaklarında, bu tür deri üzerine kenarları bordürlü pano oluşturacak şekilde kalıpla basılıp, silme altın yaldızla boyanmış ciltler görülmektedir. Yine bu tarihten itibaren yapılan ciltlerin iç kapakları, genellikle ortasında salbekli iri bir şemse ve köşelerde bu şemselerin dörtte birini oluşturan köşebentler yer almaktadır. Bunların zeminleri çoğu

[193] Arıtan, "Ciltçilik", 556-557.
[194] Arıtan,"Kur'ân-ı Kerim Ciltleri", 335-336.

kez koyu mavi renkte boyanmış olup şemselerin iç bölüntüleri, yer yer altın sürülmüş deriden oyularak yapılmış, rumilerden oluşur.[195]

Fotoğraf 64: Hamse-i Nizamî, Safevi, Şiraz Cildi Dış ve İç Kapağı

Kaynak: Lale Uluç, "Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar 16.Yüzyıl Şiraz El Yazmaları", s.88.

1.4. Teze Konu Olan Eserlerdeki Müzehhep ve Ciltli Alanlar

Çalışmadaki cüzlerin tezhipli sayfaları unvan sayfası ve surebaşı sayfası şeklinde tasarlanmıştır. Söz konusu tezhipli sayfalar kollektif çalışmayla nakışhânelerde ortaya çıkarak Osmanlı dönemi yazma eserlerinin sayfa düzenini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bir kişinin değil bir grup sanatkârın sernakkaş denetiminde yaptığı eserlerdir.[196] Daha sonra bu planlar kendilerine verilen görev gereği değişik şekilde yazma eserlerde görülmektedir. Yazma eserlerde 16. yüzyıla kadar önem verilen zahriye sayfalarının yerini bu devirden sonra serlevha ve unvan sayfalarının aldığı görülmektedir. Çalışmada 79 adet cüz incelenmiş olup, bunlardan sekizinin tezhipli sayfası olmadığı, diğer 71

[195] Uluç, Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar 16.Yüzyıl Şiraz El Yazmaları, 88.
[196] Özcan, Timûri Devri Herat Ekolü, 373.

cüz'de ise unvan sayfaları, surebaşları ve cilt kapakları tezhip sanatı açısından ele alınarak incelenmiş ve analiz edilmiştir.

İncelenen eserlerin ciltli kısımları ön kapak, arka kapak, sırt, sertab ve mıkleb'den oluşmaktadır. Ön-arka dış kapaklar mülemma, iç kapaklar müşebbek tekniğinde bezenmiş olup, sırt ve sertap kısımlara bezeme yapılmamıştır. Kapaklar üzerindeki bezeme planı ¼ simetrili olarak tasarlanmış olup, dış pervazlarda hatayi grubu motiflerle ½ simetri esasına göre yapılan desenlerin yanı sıra yazılı pafta kalıplar yer almaktadır. Cüzlerin ön ve arka kapakları üzerinde hatayi grubu motiflerle çizilen desen planı rumi, ortabağ ve dendanların oluşturduğu kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Ciltlerin iç kapakları şemse ve köşebentlerle tasarlanmış olup, üzerine rûmi kompozisyon müşebbek tekniğinde uygulanmıştır. Bazı cüzlerin iç kapaklarında bezeme yoktur.

Teze konu olan ciltleri, 15. ve 16. yüzyıl cilt özelliklerine göre değerlendirdiğimizde; cüzlerin tamamında; desen planı, motif, renk ve işçiliğin benzer olduğu, bilhassa Kastamonu ile Çorum Hasan Paşa Kütüphanesinde yer alan cüzler ile Süleymaniye Kütüphanesindeki 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. cüzlerin 15. yüzyıl sonu ilâ 16. yüzyıl başı Safevi-Herat cilt üslubunu yansıttığı söylenebilir. Çünkü Safevi-Herat ciltlerinde Osmanlı ciltlerinden farklı olarak; iç ve dış kapaklarda mülemma ve müşebbek tarzda silme tezhip yapılmış olup, bilhassa iç kapaklarda çok renkli zeminlerin olması Safevi ciltlerine özgü bir durumdur. Süleymaniye Kütüphanesindeki diğer cüzlerin cilt kapakları ise, Osmanlı döneminde yapılan eserlerin ciltlerinde olduğu gibi şemse ve köşebentlerle sade şekilde bezenmiştir. Tüm bunlar dikkate alındığında, çalışmadaki cüzlerin müzehhep ve ciltli alanları klasik dönem ve Safevi dönemi eserleriyle aynı üslupta ve aynı işçilikte oldukları söylenebilir.

Cüzleri incelediğimizde; neredeyse cüzlerin tamamında unvan sayfası tezhipleri iklil, kubbeli ve mürekkep şekilde tasarlanmıştır. Süleymaniye Kütüphanesindeki 20. cüz'ün, v.1a-b ve v.2a-b sayfalarında karşılıklı çift sayfa şeklinde zahriye ve serlevha tezhipleri, klasik dönem zahriye ve serlevha formlarından üslup olarak farklıdır. Daha çok İlhanlı-Memlük tezhip anlayışını yansıtmaktadır. Çalışmadaki diğer tüm cüzlerin, v.1b sayfasında unvan tezhibi yapılmış olup, karşı tarafındaki v.2a da metnin devamı yer almaktadır. Unvan sayfası iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, sayfanın üst

tarafında bulunan tezhipli kısım, ikinci bölüm ise metnin olduğu dikdörtgen alandır. Unvan sayfasının tezhibi, iplik ve ara sularla yazıdan ayrılmıştır. Kitabenin bulunduğu dikdörtgen bölüm ile üst tarafta tığlarla neticelenen dendanlı, kubbeli, Taçlı şekilde tasarlanmış tezhipli alanlardan oluşmaktadır. Cüzlerin müzehhep sayfaları desen planı, sayfa düzeni, motif, renk ve işçilik olarak klasik dönem tezhip anlayışında yapıldığı söylenebilir.

Çalışmadaki cüzlerin bir diğer müzehhep sayfası sûrebaşı tezhiplerinin olduğu kısımlardır. Bunların tamamı yatay dikdörtgen şekilde tasarlanmış olup, sûrenin başladığı yere, sûrenin kısalığına ve uzunluğuna göre sayfanın alt ve üst tarafında veya orta kısmında yer almaktadır. Sûrebaşı tezhipleri, metinden altın ve renkli cetvellerle ayrılmıştır.

Çalışmadaki cüzlerin müzehhep kısımlarında rûmi, bulut ve hatâyi grubu motiflerle genellikle ½, ¼ ve ½ yarı simetrili ulama esasına göre desen tasarlanmıştır. Kompozisyonların ana rengi olan lacivertle birlikte altının uyumu dikkat çekmektedir. Bordürlerde zencerek ve basit bezemeler tüm cüzlerde tekrar etmektedir.

BÖLÜM 2: KASTAMONU, ÇORUM HASAN PAŞA VE SÜLEYMANİYE YAZMA ESER KÜTÜPHANELERİNDE BULUNAN BAZI KUR'ÂN CÜZLERİNİN KİTAP SANATLARI (TEZHİP ve CİLT) BAKIMINDAN İNCELENMESİ

2.1. Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesinde Bulunan 2160-2180 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim Cüzlerinin Tezhip ve Cilt Sanatı Bakımından Analizi

Genel Özellikleri

Kastamonu yazma eserler kütüphanesinde bulunan 2160 ilâ 2180 envanter numaralı 1., 2., 4., 6., 7., 10., 11., 12., 14., 15., 16., 17., 18., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., cüzler mevcut olup, eksik olan 3., 5., 8., 9., 13., 19., 28., 29., 30. Cüzlerin incelenmesi mümkün olmamıştır. Eserler genel özellikleri bakımından incelendiğinde; 2162 envanter numaralı üçüncü cüz'ün cilt kabı hariç, diğer cüzlerin cilt kaplarının sağlam olduğu görülmektedir. Üst kabı kahverengi deri üzerine sıvama altın ile yapılan ciltlerde, mülemma ve müşebbek şemse tekniklerin uygulandığı görülür. Bazı cüzlerin iç kap desenlerinde yer yer dökülmeler görülmektedir.

İncelenen tüm eserlerin müzehhep alanları, unvan sayfası ve sûrebaşı tezhipleri ile Mushaf gülleri ve duraklardan oluşmaktadır. Sadece 2160 envanter numaralı cüz'ün unvan sayfası ve sûrebaşı tezhibi yoktur. Eserin v.1b sayfası sonradan ilave edilmiş olup, nesih hatla yazılmış tezhip yapılmamıştır. Durak ve güller tüm cüzlerde aynı tarzda yapılmıştır. Yazmaların metni aharlı kâğıt üzerine muhakkak hatla, bir satırı altın diğer satırı siyah mürekkep olmak üzere iki farklı renkte yazılmıştır. Unvan sayfası tezhibinin olduğu v.1b 5 satır diğer varaklar 7 satır şeklinde düzenlenmiştir. Tezhipli alanlar içerisindeki rika' yazılar beyaz (üstübeç), siyah ve lâl mürekkep olmak üzere üç farklı renkte yazılmıştır. Cüzlerin tüm sayfaları sağlam olup, yer yer nem lekeleri vardır. Eserin 30. cüz'ü kayıp olduğundan ketebe kaydına rastlanılmamıştır.

2.1.1. 2160 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Birinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 1

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2160

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150mm.

Varak Sayısı : 22

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

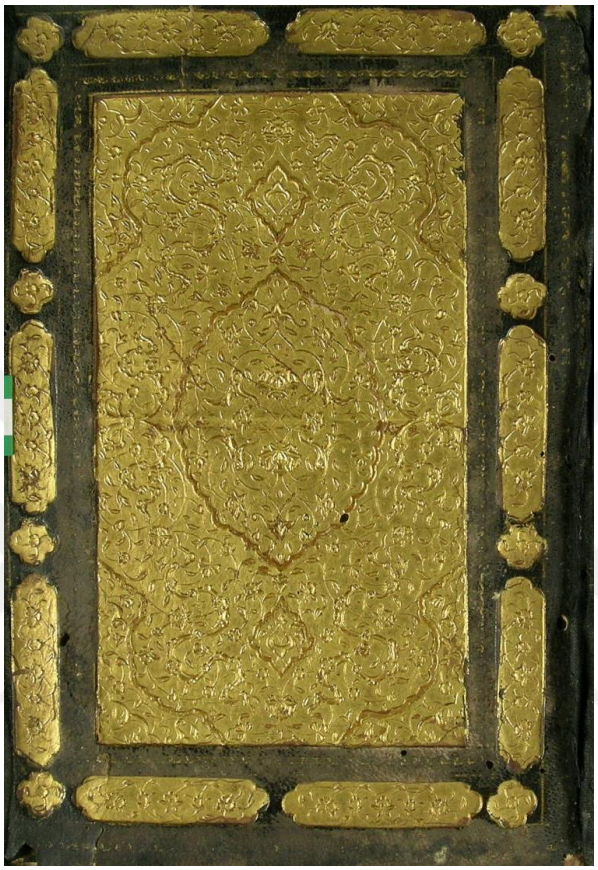
Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

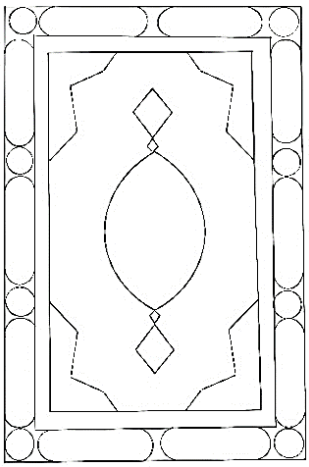
Cilt Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî, bulut ve hatâyî grubu motifler

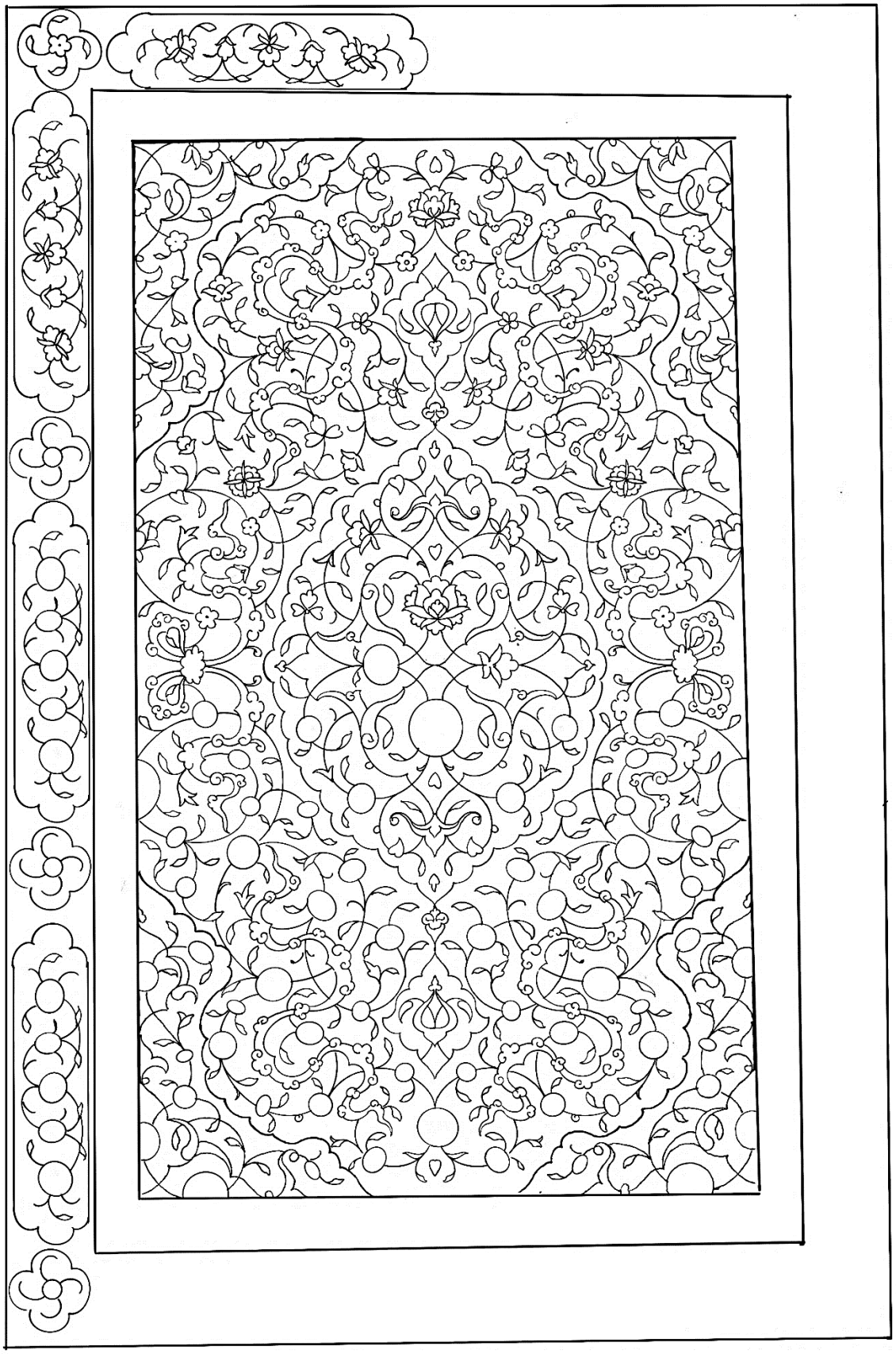
Kompozisyon Özelliği: Dış kapaklar ¼ ve ½ simetrili, iç kapaklar ¼ simetrili

Fotoğraf 65: Kastamonu YEK. 2160 Envanter Numaralı 1. Cüz'ün Cilt Kapağı

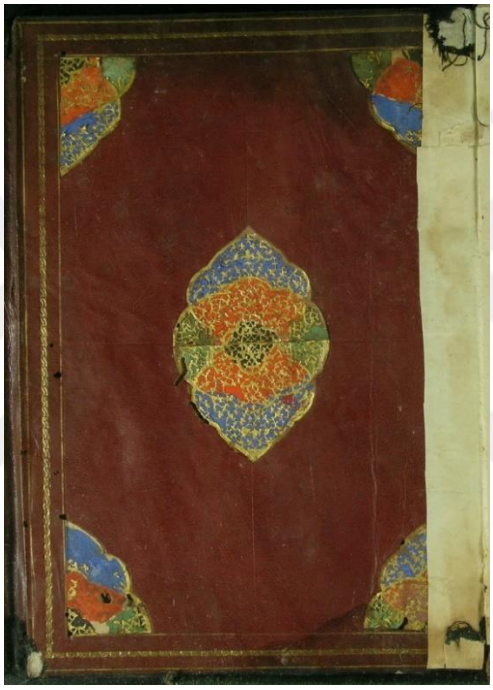

Çizim 1: Kastamonu YEK. 2160 Envanter Numaralı 1. Cüz'ün Cilt Kapağı Plan Şeması

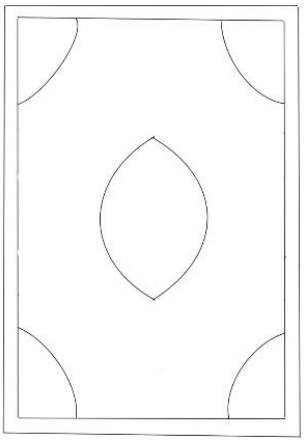

Çizim 2: Kastamonu YEK. 2160 Envanter Numaralı 1. Cüz'ün Cilt Kapak Deseni

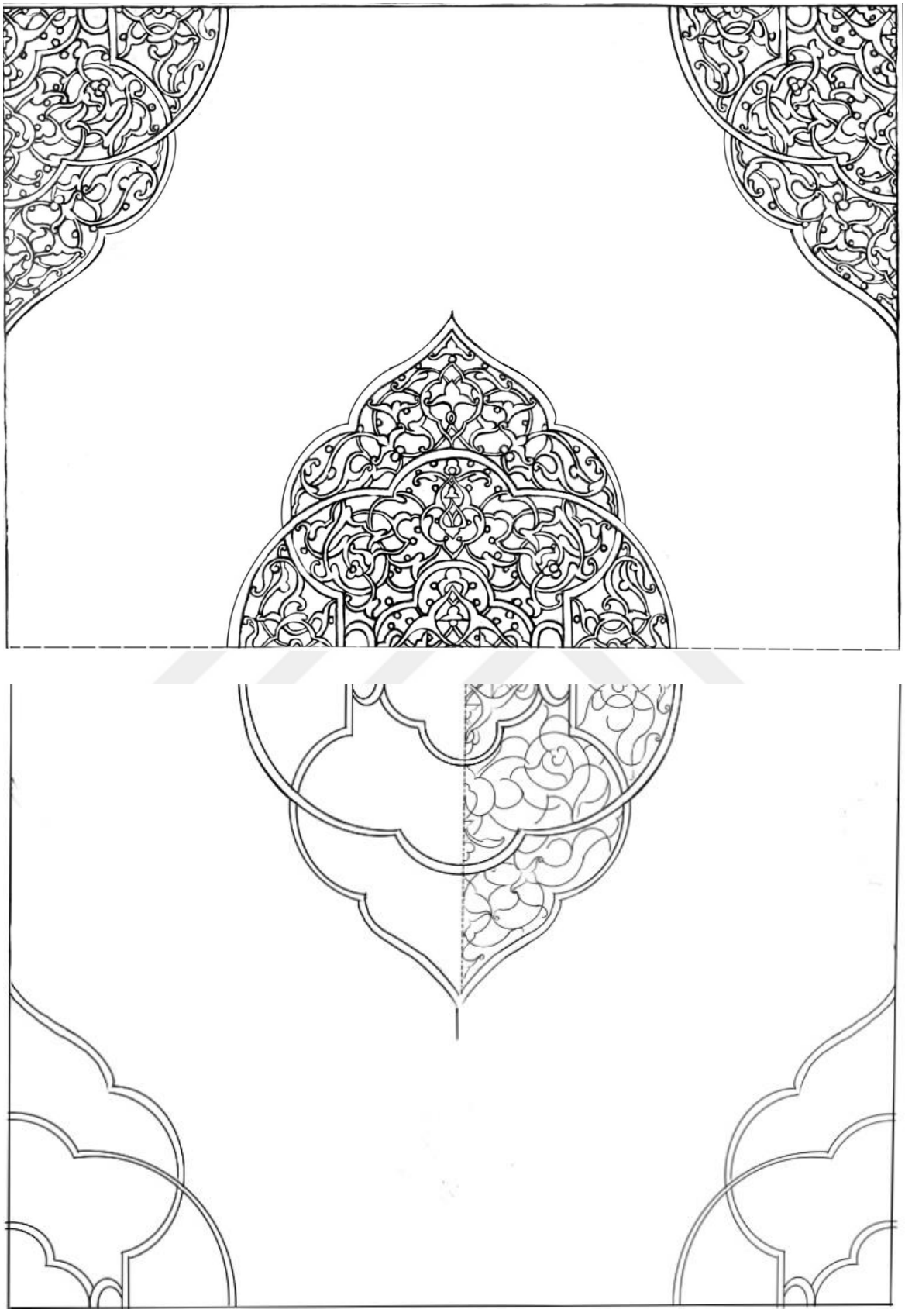
Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Ön-arka kapaklar ve mikleb yüzeyleri şemse ve köşebentlerden oluşmaktadır. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desende rumî, bulut ve hatayi grubu motifler yer almaktadır. Cilt kapağının dış yüzeyindeki altın ½ yekpare kalıp olarak uygulanmış olup, etrafındaki altın zeminli bordür, kitabeli ve penç formunda paftalara ayrılmış, ½ yarı simetri esasına göre hazırlanan desen hatayi grubu motiflerle uygulanmıştır. Bordürün her iki tarafına altın cetveller çekilmiştir.

Fotoğraf 66: Kastamonu YEK. 2160 Envanter Numaralı 1. Cüz'ün İç Kapağı

Çizim 3: Kastamonu YEK. 2160 Envanter Numaralı 1. Cüz'ün İç Kapak Plan Şeması

Çizim 4: Kastamonu YEK. 2160 Envanter Numaralı 1. Cüz'ün Cilt İç Kapak Deseni

Cildin iç yüzü bordo renk deri ile kaplanmış olup, açık mavi, yeşil, turuncu ve siyah zeminli şemse ve köşebentlerden oluşmaktadır. ¼ simetrili desen rumi motifiyle tasarlanmış olup, müşebbek tekniğinde uygulanmıştır. Şemse ile köşebentler arasında kalan kısım ile sertap üzerine bezeme yapılmamıştır.

Cüz'ün tüm sayfalarında aynı tarz durak yapılmış olup, sıvama altın parlatılarak helezoni şekilde uygulanmıştır. Ancak ayet araları yeterince açık olmadığı için duraklar satırın 5 mm. kadar yukarısında kalmıştır. Birinci cüzdeki bu duraklar diğer cüzlerde de uygulanmıştır.

Fotoğraf 67: Durak

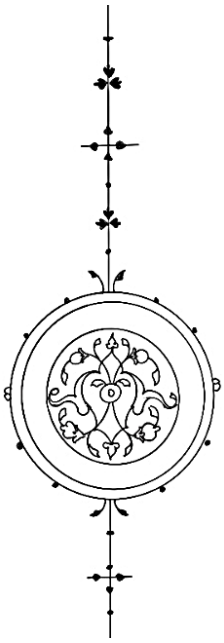

Çizim 5: Durak

Cüz'ün Mushaf gülleri neredeyse tüm sayfa kenarlarında madalyon şeklinde tasarlanmıştır. Lacivert zemin üzerinde rumî ve hatayi grubu motiflerle tasarlanan ½ simetrili desen yer almaktadır. Motifler altın, sarı, beyaz ve kırmızı tonlarda boyanmıştır. Tezyinatlı alanı çevreleyen altın bordür üzerine lacivert renk kuzu çekilmiştir. Kuzu üzerine bitişik şekilde lacivert renkte boyanan tığlar, bazı sayfalarda iki yöne uzayan uzun tığlar şeklindeyken, bazı sayfalarda ya Mushaf gülünün dört tarafına kısa tığlar yapılmış, yada noktalar konmuştur. Birinci cüzdeki bu güllerin aynısı, çalışmadaki 21. cüz hariç diğer cüzlerin tamamında görülmektedir. Güller arasındaki tek farklılık kuzu üzerine yapılmış bezeme unsurlarıdır.

Fotoğraf 68: Kastamonu YEK., Cüzlerdeki Mushaf Gülü

Çizim 6: Kastamonu YEK., Cüzlerdeki Mushaf Gülü

2.1.2. 2161 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in İkinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 2

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2161

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150mm.

Yaprak Sayısı : 23

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

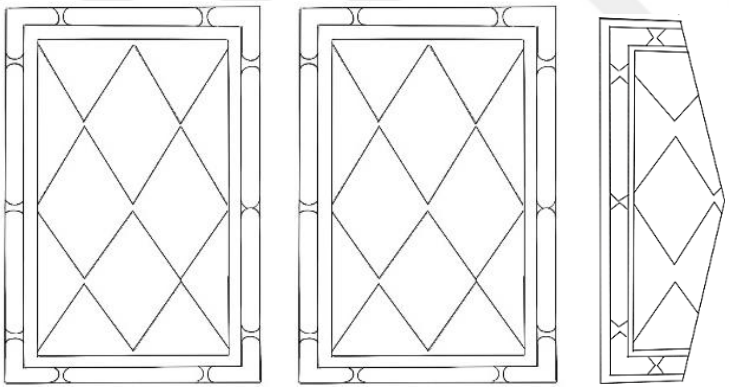
Cilt Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî, ortabağ ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: Dış kapaklar 1/16 ve ½ simetrili, iç kapaklar ¼ simetrili

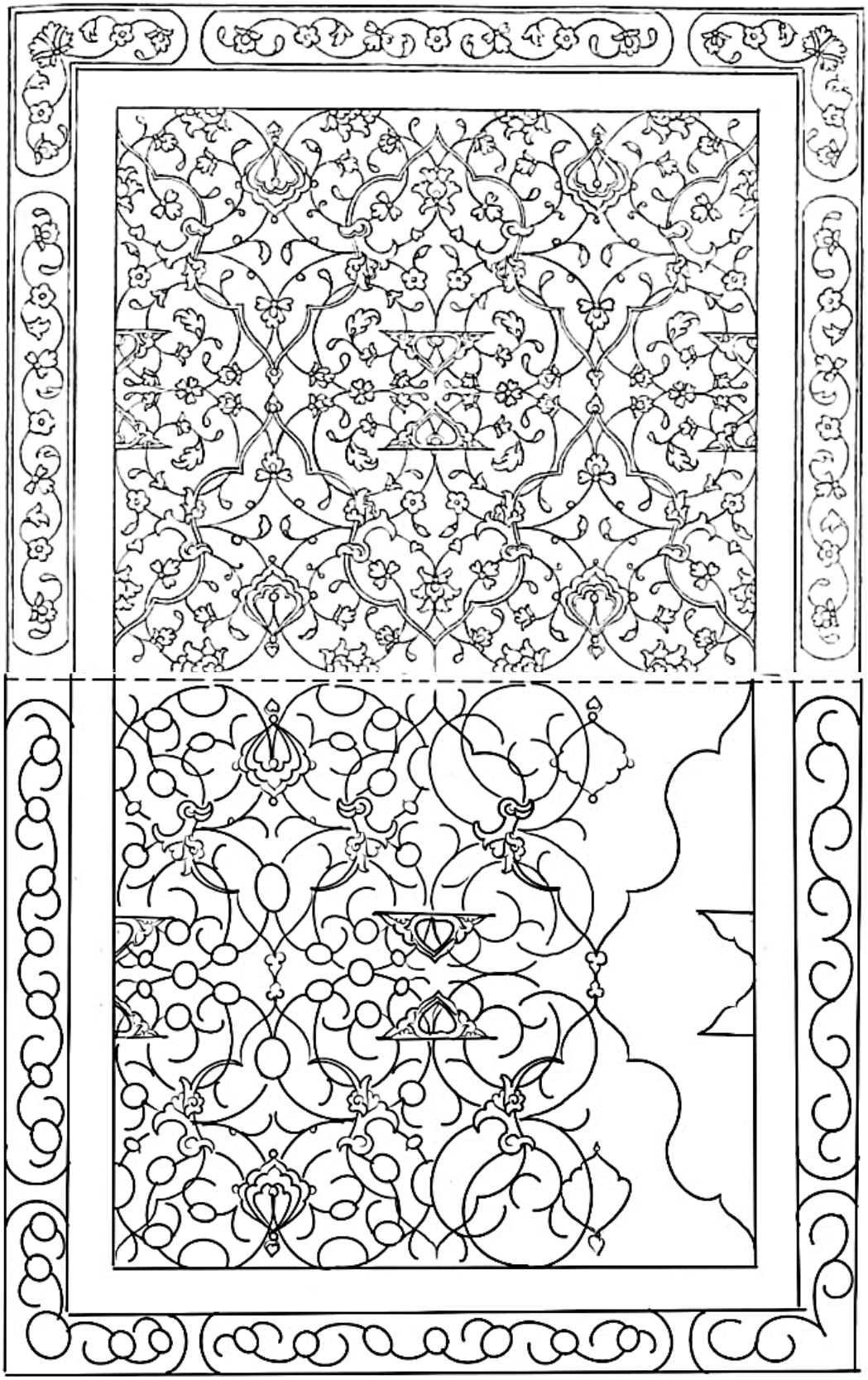
Fotoğraf 69: Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün Cilt Kapağı

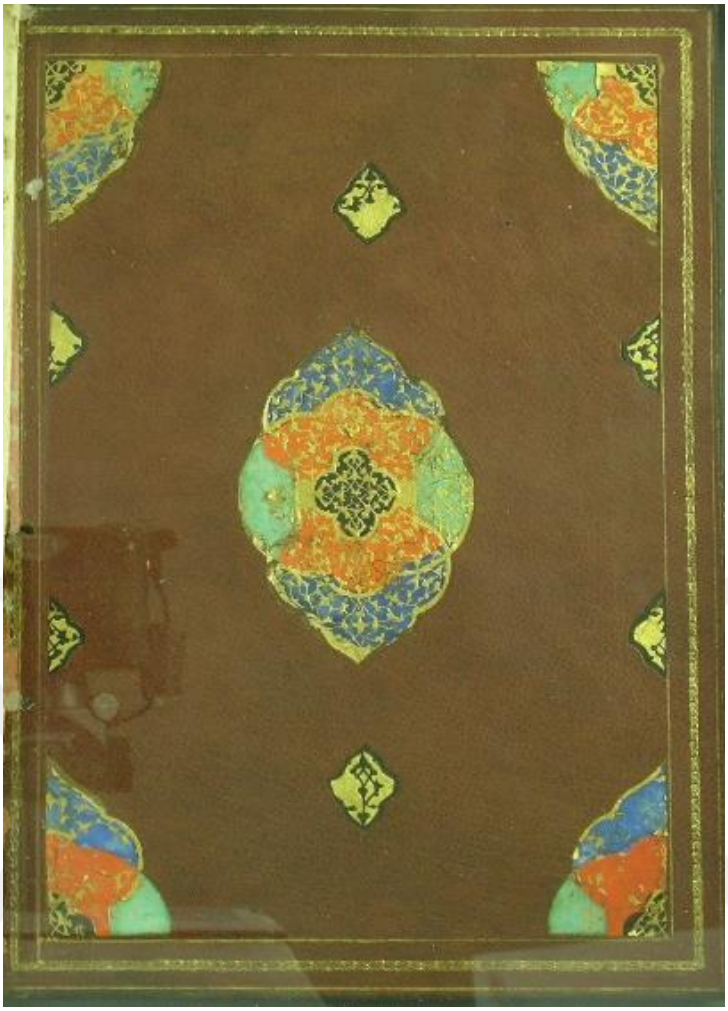
Çizim 7: Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün Cilt Kapağı Plan Şeması

Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Ön-arka kapaklar ve mikleb yüzeyleri rumî ve ortabağ motifleriyle paftalara ayrılmış, 1/16 simetrili ulama esasına göre hazırlanan desende hatayi grubu motifler kullanılmıştır. Kapağın dış yüzeyinde varak altın ½ yekpare kalıp olarak uygulanmıştır. Çevresinde

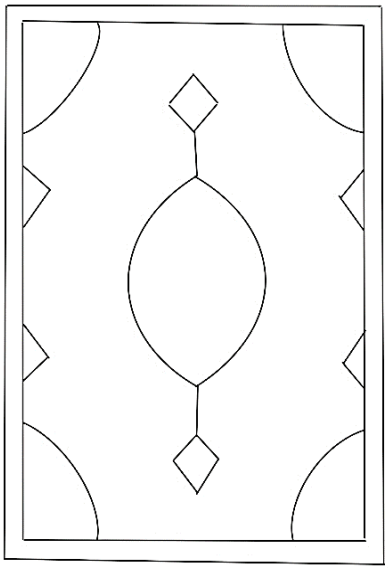
altın zeminli bordür paftalara ayrılarak içine, hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili desen tasarlamıştır. Bordürün her iki tarafına altın cetveller çekilmiştir.

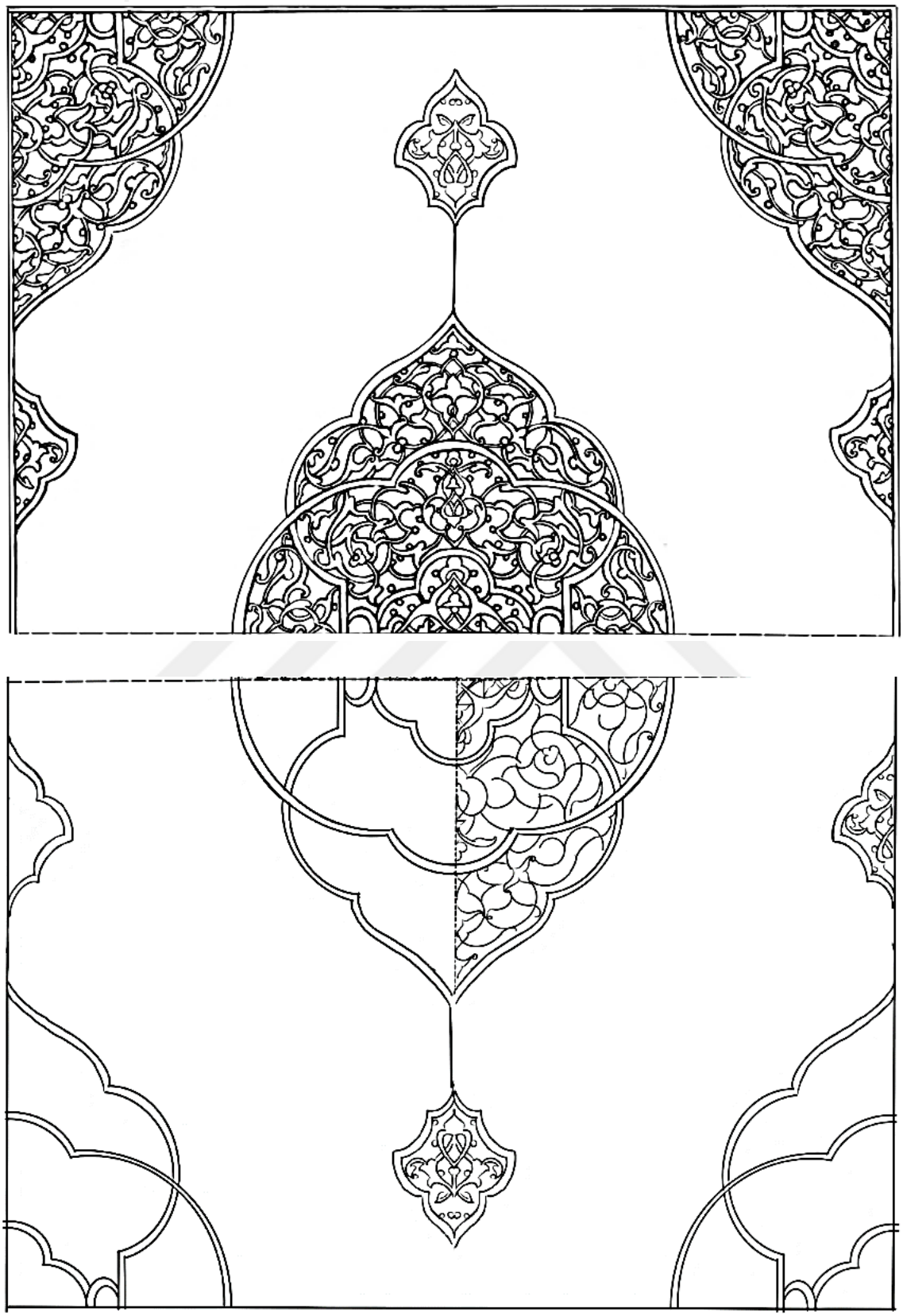
Çizim 8: Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün Cilt Kapağı Deseni

Fotoğraf 70: Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün İç Kapağı

Çizim 9: Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün İç Kapak Plan Şeması

Çizim 10: Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün Cilt İç Kapak Deseni

Cildin iç yüzü bordo renk deri ile kaplanmış olup, açık mavi, yeşil, turuncu ve siyah zeminli şemse ve köşebentlerin üzerine rumi motifiyle ¼ simetri esasına göre hazırlanan kompozisyon müşebbek tekniğinde uygulanmıştır. Salbekler üzerinde rumi ve ortabağ motifleriyle tasarlanan desen muhtemelen sonradan siyah mürekkeple çift tahrir tekniğinde yapılmıştır. Şemse ile köşebentler arasında kalan kısım ile sertap üzerine bezeme yapılmamıştır. İncelenen cüz'ün cilt kapakları ile 2163, 2164, 2165, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180 envanter numaralı cüzlerin iç-dış cilt kapaklarında aynı desen kalıbı kullanılmıştır. Bu nedenle katalog içerisinde söz konusu cüzlerin sadece tezhip özelliklerinden bahsedilmiş olup, cilt kapaklarına tekrar değinilmemiştir.

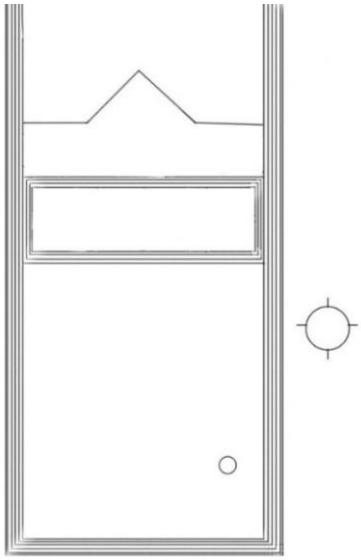
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî, bulut ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

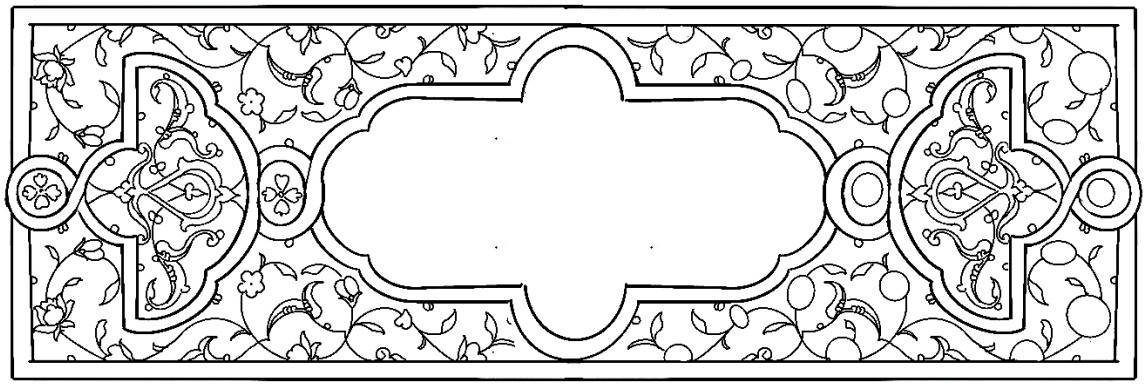
Fotoğraf 71: Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 11: Kastamonu YEK. 2161 Envanter Numaralı 2. Cüz'ün Unvan Sayfası, Plan Şeması

Fotoğraf 72: Kastamonu YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

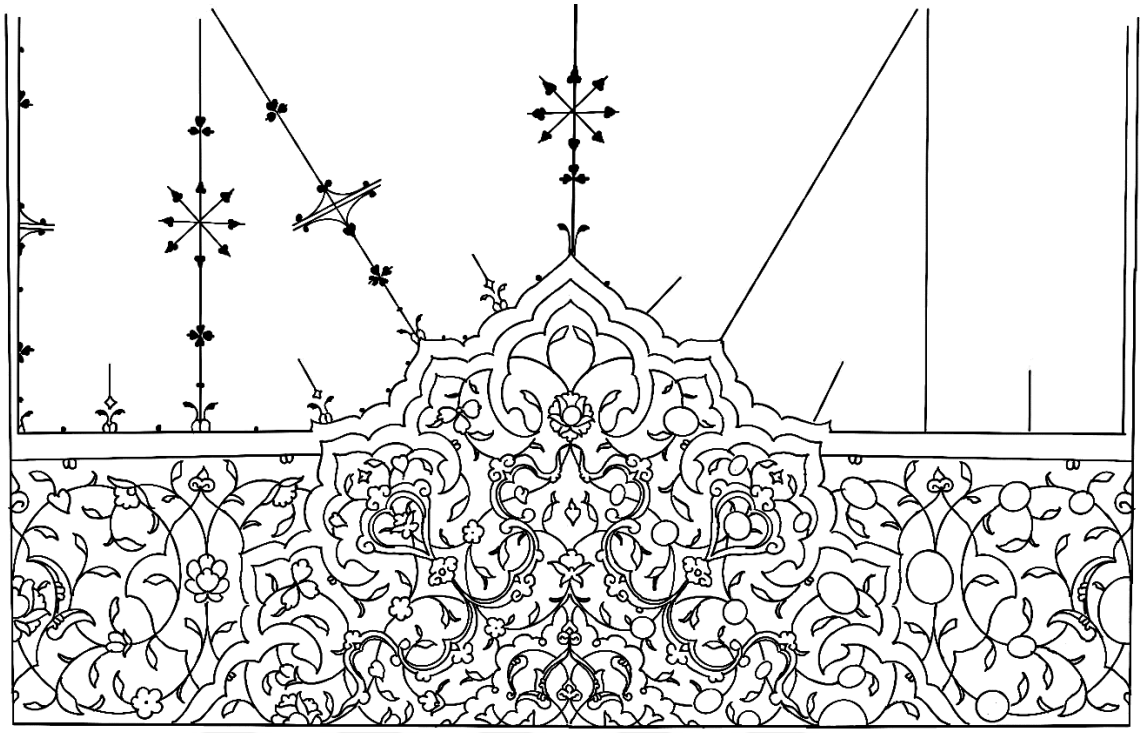

Çizim 12: Kastamonu YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan tezhibi, beş satırlı dikdörtgen yazı sahasının üst tarafında yer almaktadır. Alt kısımdaki dikdörtgen alanda, üzerine basit (+,- : -,-) şekilde bezemeler yapılmış, kalın beyaz ipliğin ayırdığı altın zeminli yazı sahasına "üstübeç" mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'üs-sânî"* (ikinci cüz) ibaresi yazılmıştır. Kitabeli paftanın iki ucunda yer alan altın zeminli salbeklerin içine, ½ simetri esasına göre hazırlanan desen rumi motifiyle tasarlanmış olup, açık mavi renkte boyarak koyu tonda tahrir çekilmiştir. Uzun kenarlarda limon küfü ipliğin rumi motifiyle ayırdığı kapalı form paftaların zemini kahverenge boyanmıştır. Dikdörtgen alanda, ¼ simetri esasına göre hazırlanan desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Motifler beyaz, turuncu, sarı ve pembe ile renklendirilerek kendi renklerinin koyu tonunda gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, turuncu renk zencerek ile basit (:-:) şekilde bezenmiş lacivert arasuyu ve beyaz ince cetvelle sınırlandırmıştır. Bu tarzda basit (:+:), (:-:) şekilde ve zencerekli bezenmiş bordürler, özellikle 15. yüzyıl Timuri ve Safevi devri Herat eserlerinde çok sık görülmektedir.

Fotoğraf 73: Kastamonu YEK. 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 13: Kastamonu YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Dikdörtgen alanın üzerinde taçlı şekilde tasarlanan tezhipli alan, beyaz, turuncu ve limon küfü ipliklerin dendan ve rûmi motifiyle ayırdığı kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Dendanlı beyaz ipliğin desen içine dönüş yaparak oluşturduğu kubbe formundaki pafta içinde, yine beyaz ipliğin dendanlı şekilde ayırdığı lacivert zeminli pafta yer almaktadır. ½ simetri esasına göre hazırlanan turuncu renk rumi kompozisyon çift tahrir tekniğinde uygulanmıştır. Altın zeminli alanda ise, ½ simetrili desen bulut ve hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, siyah ve kırmızı zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ½ yarı simetrili ulama desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmış, motifler sarı, turuncu ve beyaz ile renklendirilmiştir. Tezhipli alan, altın cetvelden sonra çekilen lacivert renkli kuzu üzerinde tığlar, noktalar ve çizgilerle sade şekilde bezenmiştir.

2.1.3. 2162 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Dördüncü Cüz'ü

Katalog Numarası : 3

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2162

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150 mm.

Varak Sayısı : 22

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

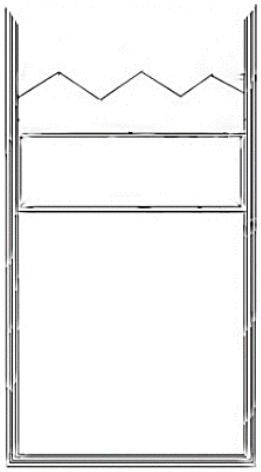
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ yarı simetrili ulama

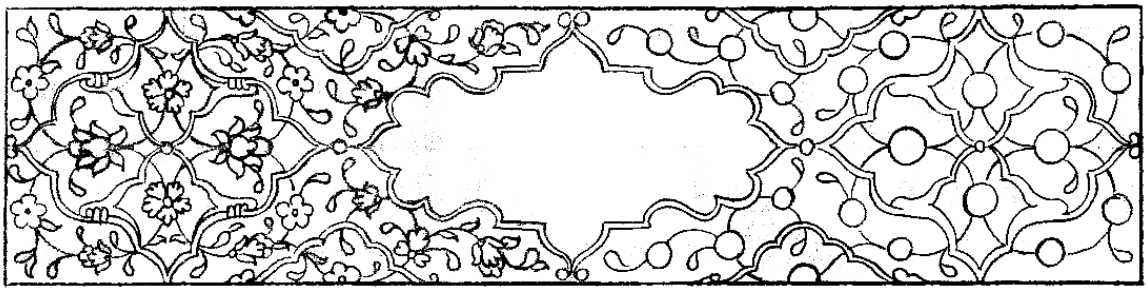
Fotoğraf 74: Kastamonu YEK. 2162 Envanter Numaralı 4. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 14: Kastamonu YEK. 2162 Envanter Numaralı 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 75: Kastamonu YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

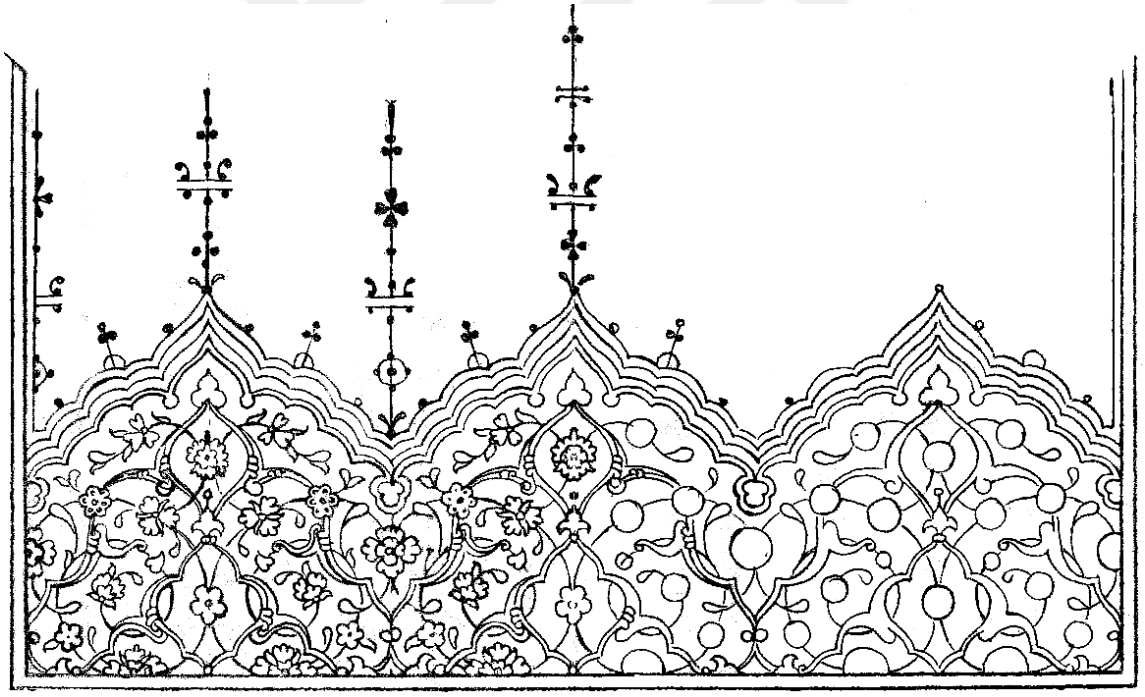
Çizim 15: Kastamonu YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Eserin v.1b sayfasındaki unvan tezhibi, dikdörtgen yazı sahasının üst kısmında yer almaktadır. Yatay dikdörtgen alanda, turuncu ipliğin ayırdığı altın zeminli kitabeli pafta üzerine üstübeç mürekkeple rikâ' hattıyla *"el-cüz'üs-sâlîs"* (3. cüz) ibaresi yazılmıştır.[197] Kitabeli alanın her iki tarafında, turuncu ipliğin ayırdığı altın zeminli rûmili paftaların yanı sıra yeşil ipliğin ayırdığı kahverengi zeminli dendanlı paftalarla desenin plan şeması oluşturulmuştur. Lacivert zemin üzerinde ¼ simetrili desende hatayi grubu motifler açık mavi, beyaz, pembe ve sarı renkte boyanmıştır. Dikdörtgen alanı çevreleyen açık mavi ve açık pembe renkteki arasular üzerine basit şekilde bezemeler yapılarak, her iki yanına altın cetveller çekilmiştir.

[197] Hattat sehven eserin 3. cüz olduğunu yazmış, fakat Kur'an-ı Kerim'den kontrol ettiğimizde 4. cüz olduğu tespit edilmiştir.

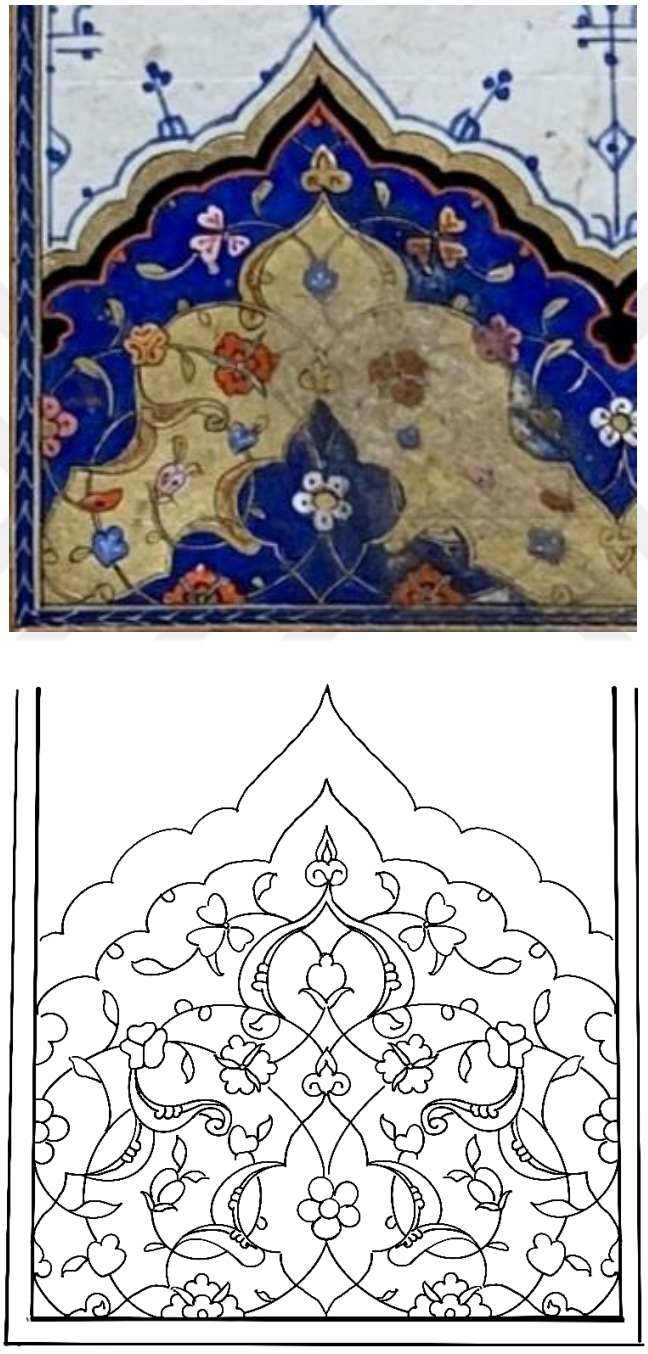
Fotoğraf 76: Kastamonu YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alan

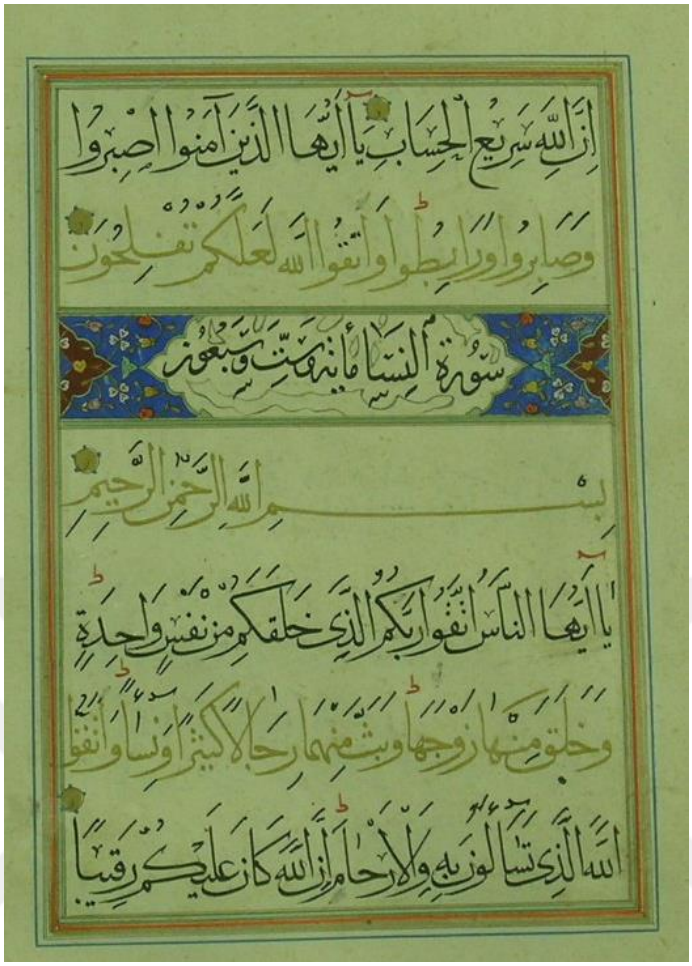
Çizim 16: Kastamonu YEK. 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerindeki tezhipli bölüm siyah, altın ve mavi renk ipliklerle dendanlı şekilde sınırlandırılmıştır. Kompozisyonun içinde, altın iplikle ayrılan rumili paftalarla

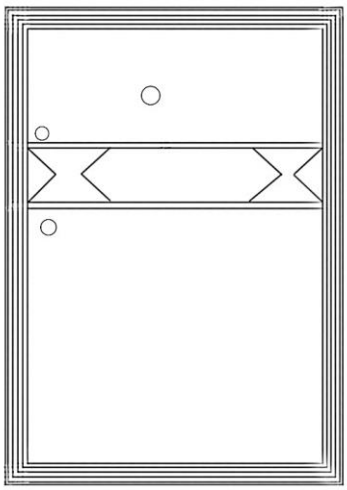
lacivert zeminde renk ayrımı yapılmıştır. ½ yarı simetrili ulama esasına göre hazırlanan desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Motifler beyaz, mavi, pembe turuncu, yeşil ve sarı renklerde boyanarak kendi renklerinin koyu tonunda ve beyazla gölgelendirilmiştir. Tığlar, kuzu üzerine lacivert renkte noktalar, çizgiler ve virgül şeklindeki unsurlarla yapılmıştır.

Detay: Kastamonu YEK. 4. cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki dendanlı alanın deseni

Fotoğraf 77: Kastamonu YEK. 2162 Envanter Numaralı 4. Cüz'deki (v.17b) Sûrebaşı Sayfası

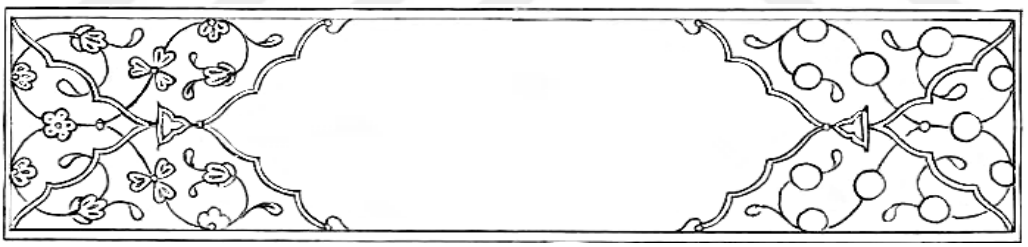

Çizim 17: Kastamonu YEK. 2162 Envanter Numaralı 4. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Cüz'ün bir diğer tezyinatlı sayfası sûrebaşı tezhibinin olduğu v.17b sayfasıdır. Sûre ismi ve âyet sayısını gösteren bilgilerin bulunduğu sûrebaşı kitabesi, siyah mürekkeple rika' hattıyla *"Sûretu'n-Nisâ.Mietun ve sittun ve seb'ûn"* (Nisâ Sûresi 176 âyettir.) ibaresi yazılmış olup, beyne's-sütur ile çevrilmiştir. Sûrebaşı kitabesinin dışındaki alan, limon küfü ipliğin dendanlarla ayırdığı kızıl kahverenk zeminli kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Hatayi grubu motiflerle oluşturulan kompozisyon ¼ simetri esasına göre hazırlanmıştır. Motifler beyaz, sarı ve turuncu ile renklendirilmiş olup koyu tonda gölgelendirilmiştir. Sûrebaşı tezhibi, limon küfü arasuyunun iki tarafına çekilmiş altın ipliklerle sonlandırılmıştır.

Fotoğraf 78: Kastamonu YEK. 2162 Envanter Numaralı 4. Cüz'deki (v.17b) Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 18: Kastamonu YEK. 2162 Envanter Numaralı 4. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Söz konusu sûrebaşı tezhibi, çalışmanın bu bölümünde yer alan; 6. Cüz (v.6a), 10. Cüz (v.6b), 11. Cüz (v.22a), 12. Cüz (v.16a), 16. Cüz (v.12b), 20. Cüz (v.17a), 22. Cüz (v.8a), 23. Cüz (v.13a,19a), 25. Cüz (v.16b) ve 27. Cüz'ün (v.5a,11b,15a) sayfalarında da aynı şekilde uygulanmıştır. Tezhipler, desen planı bakımından dört grup oluşturacak şekilde kendi içlerinde tekrar etmiş, bu tekrarlarda bazen aynısı yapılmış, bazen de desenin motif, renk ve pafta formu değiştirilerek farklı bir görünüm verecek şekilde uygulanmıştır. Sûrebaşı tezhipleri renk, motif ve üslûp bakımından mushafın diğer tezhipli bölümleriyle uyum içerisindedir.

2.1.4. 2163 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Altıncı Cüz'ü

Katalog Numarası : 4

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2163

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150mm.

Varak Sayısı : 23

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

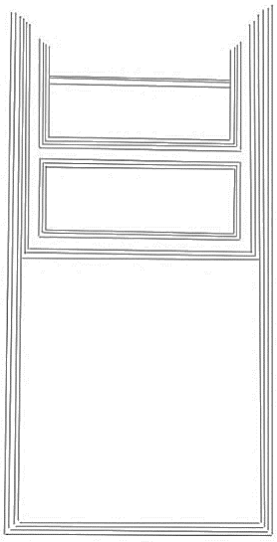
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ yarı simetrili ulama

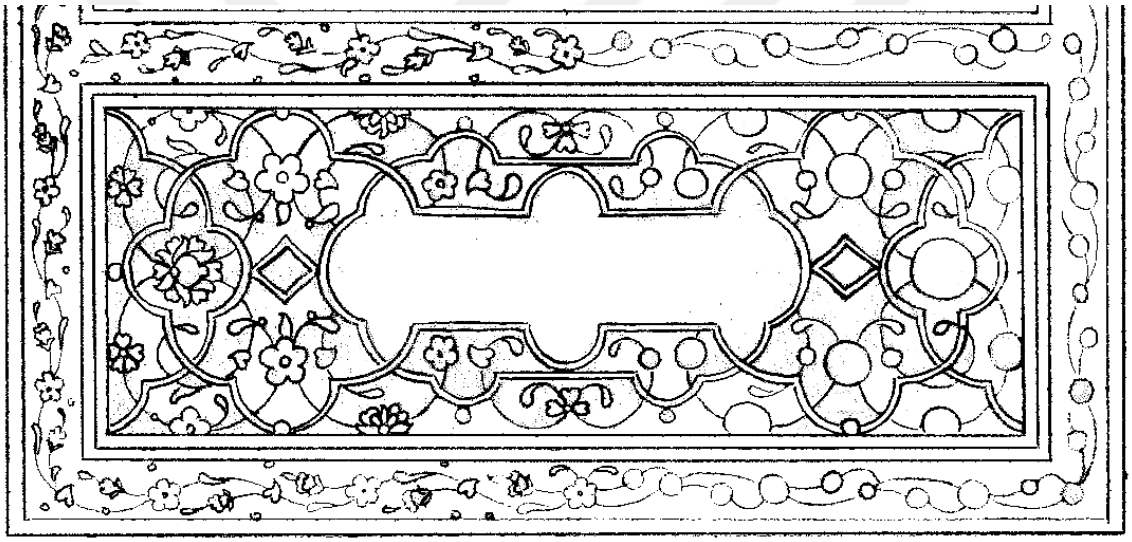
Fotoğraf 79: Kastamonu YEK., 2163 Envanter Numaralı 6. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 19: Kastamonu YEK. 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 80: Kastamonu YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

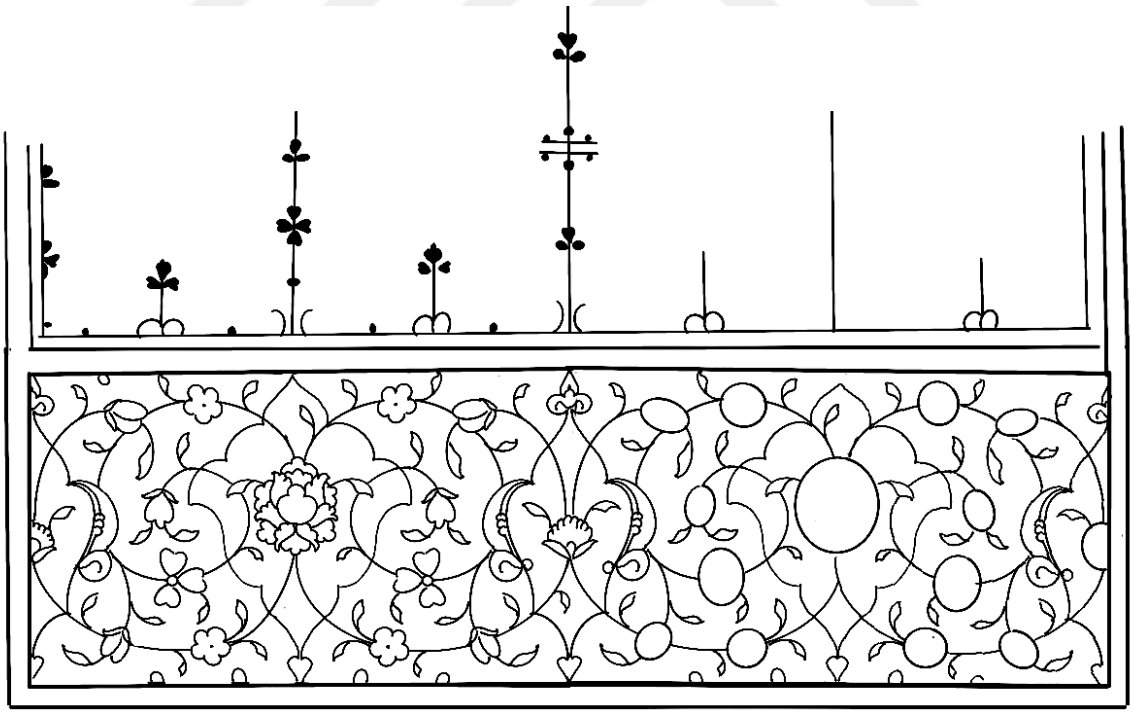

Çizim 20: Kastamonu YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen yazı sahasının üst tarafında yer almaktadır. Turuncu renk dendanlı ipliğin ayırdığı altın zeminli kitabenin üzerine üstübeç mürekkeple rikâ' hattıyla *"el-cüz'üs-sâdis"* (altıncı cüz) ibaresi yazılmıştır. Altın ve lacivert zeminli geometrik formdaki paftalı alanlarda, ¼ simetrili desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Motifler; limon küfü, mavi, sarı, beyaz ve pembe ile renklendirilmiş olup, koyu tonda gölgelendirilmiştir. Tamamı paftalara ayrılmış olan tezhipli alanın çevresi, turuncu ve limon küfü renk cetvel ve arasuyuyla sınırlandırılmıştır.

Fotoğraf 81: Kastamonu YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alan

Çizim 21: Kastamonu YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerinde yer alan tezhipli bölüm, turuncu ve limon küfü ipliklerin ayırdığı altın ve kırmızı zeminli kapalı form rumi ve salbek şeklindeki paftalarla tasarlanmıştır. Paftaların içerisinde yer alan hatayi grubu motifler lacivert zemindeki desenle birlikte ½ yarı simetrili ulama deseni oluşturmuştur. Motifler; beyaz, turuncu, sarı, yeşil ve pembe renkte boyanmış olup koyu tonda gölgelendirilmiştir. Tezyinatlı alanın üç tarafı, altın arasuyu üzerine çekilen açık mavi, turuncu renk cetvel ve kuzu ile sınırlandırılmış olup, üzerine sade şekilde tığlar yapılmıştır. Her iki dikdörtgen alanı çevreleyen siyah zeminli kenarsuyu üzerine, hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmış olup, kırmızı, beyaz, sarı, pembe, turuncu ve yeşil ile renklendirilerek koyu tonda gölgelendirilmiştir. Bu tarz bordürler özellikle Timur ve Safevi devri yazma eserlerinde çok sık görülmektedir.

2.1.5. 2164 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yedinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 5

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2164

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150 mm.

Varak Sayısı : 23

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

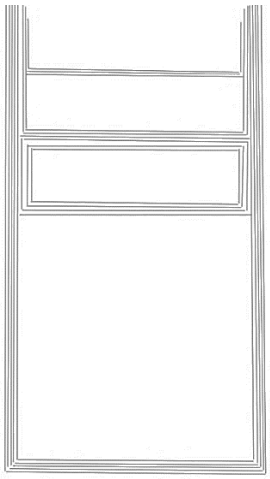
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ yarı simetrili ulama

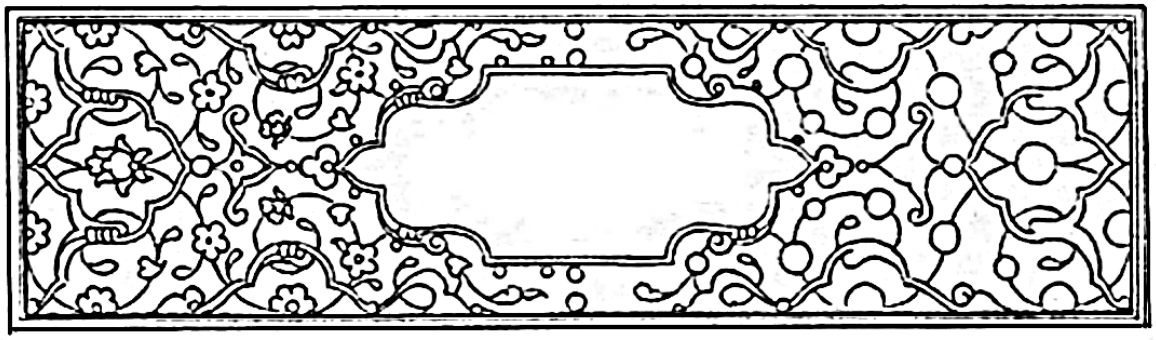
Fotoğraf 82: Kastamonu YEK., 2164 Envanter Numaralı 7. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 22: Kastamonu YEK. 7. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibinin Plan Şeması

Fotoğraf 83: Kastamonu YEK., 7. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

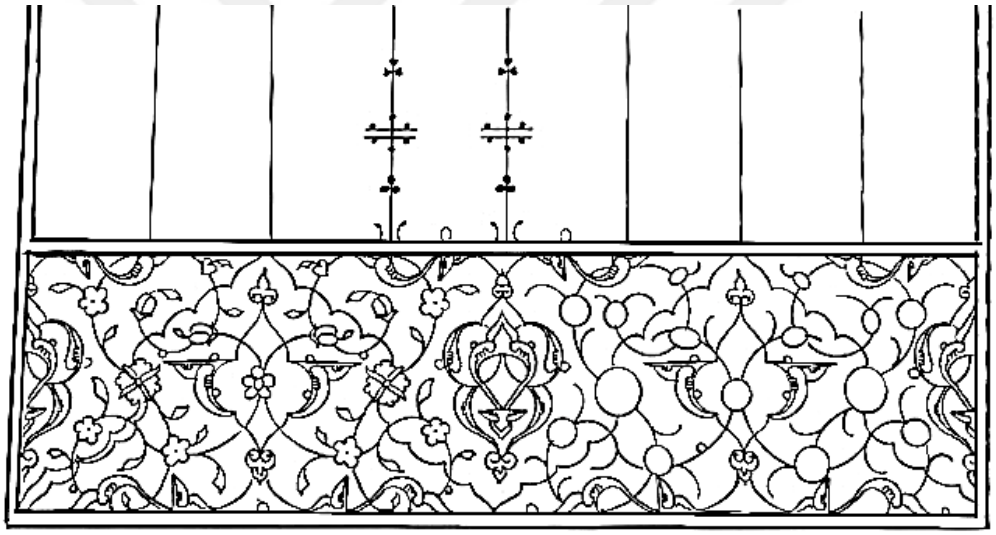

Çizim 23: Kastamonu YEK., 7. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan tezhibi, kutsal metnin üst tarafında yer almaktadır. Turuncu be limon küfü ipliklerin rumi ve ortabağ motifleriyle oluşturduğu paftalarla tasarlanmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert renk olup, altın, kırmızı ve kahverenk zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Altın zeminli kitabeli pafta üzerine üstübeç mürekkeple rikâ' hatla "el-cüz'üs-sâbi" (7. cüz) ibaresi yazılmıştır. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desende hatayi grubu motifler beyaz, sarı, pembe ve açık mavi renklerde boyanmış olup, koyu tonda gölgelendirilmiştir. Tezhipli alanı, dört taraftan çevreleyen pembe ve lacivert renk cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Fotoğraf 84: Kastamonu YEK., 7. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alan

Çizim 24: Kastamonu YEK., 7. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerinde yer alan tezhipli bölüm, limon küfü ve turuncu ipliklerin dendanlı, rûmi ve ortabağ motifleriyle ayırdığı kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Kompozisyonun ana renği lecivert olup, altın, kırmızı, siyah ve kahverenk zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ½ yarı simetrili ulama esasına göre hazırlanan desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Motifler altın, beyaz, limon küfü, açık mavi, pembe ve sarı renklerde boyanmıştır. Tezhipli alan, altın üzerine çekilmiş lacivert renk kuzu ile sınırlandırılmış olup, üzerine aynı renk tığlar yapılmıştır.

2.1.6. 2165 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Onuncu Cüz'ü

Katalog Numarası : 6

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2165

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150mm.

Varak Sayısı : 22

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

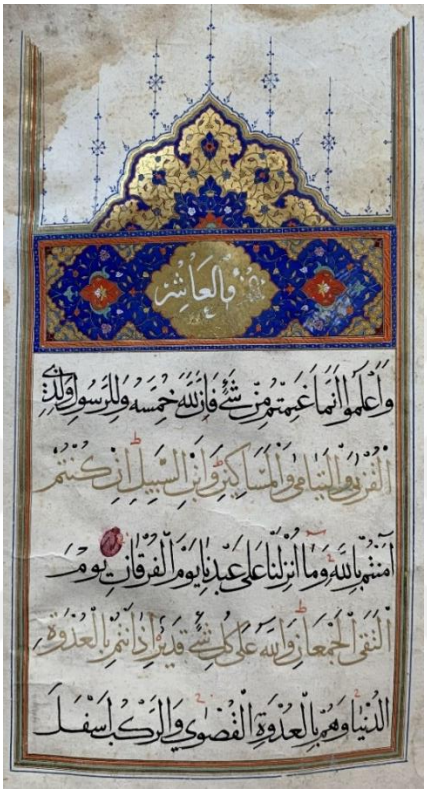
Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

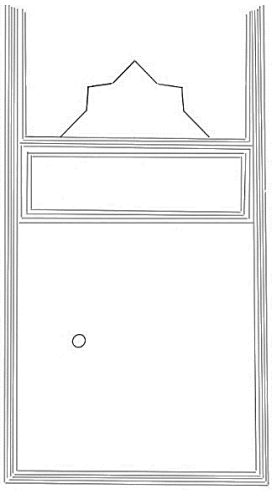
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili

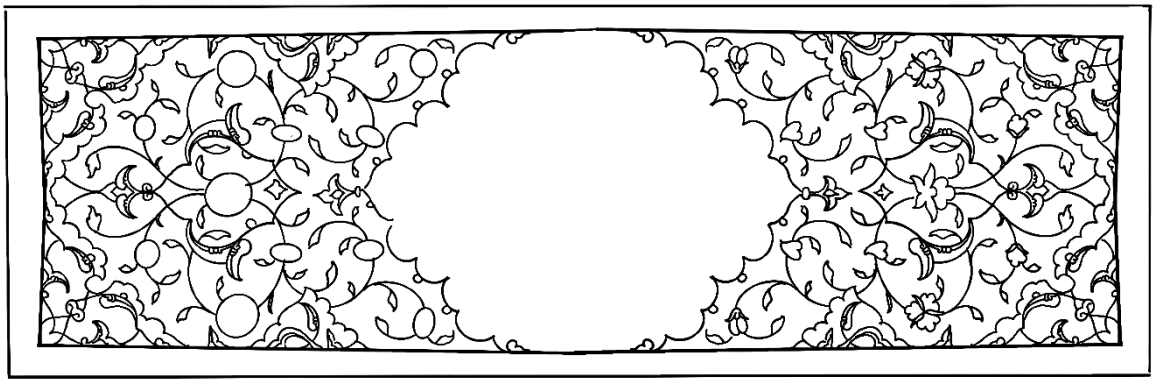
Fotoğraf 85: Kastamonu YEK., 2165 Envanter Numaralı 10. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 25: Kastamonu YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 86: Kastamonu YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

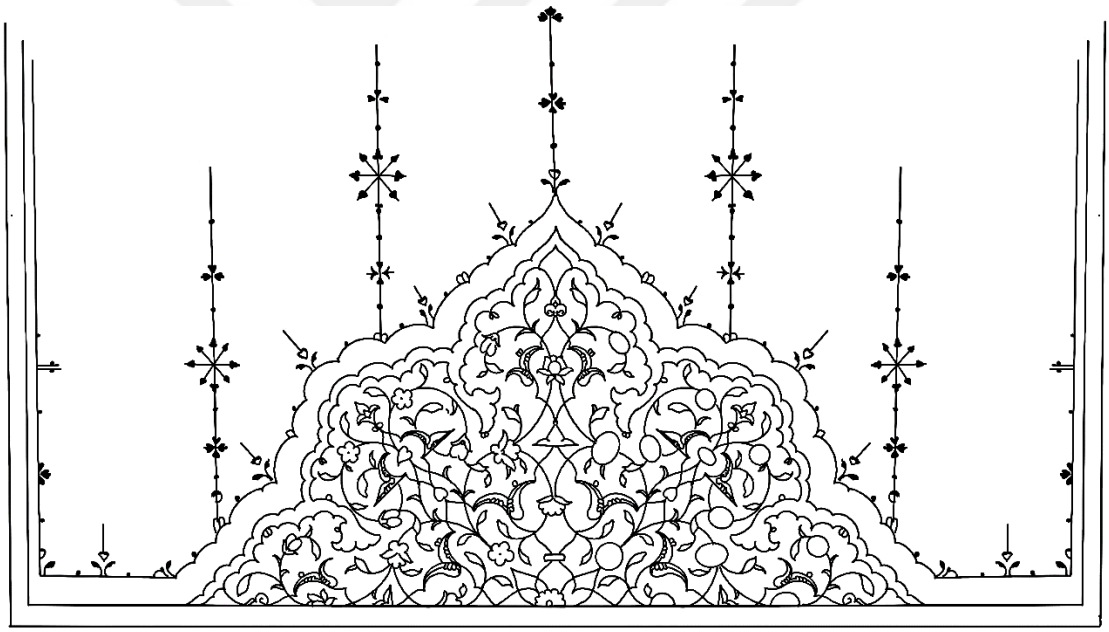

Çizim 26: Kastamonu YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, muhakkak hat türünde yazılmış metnin üst tarafında yatay dikdörtgen ve kubbe formunda tasarlanmış iki bölümden oluşmaktadır. Alttaki dikdörtgen kısım, turuncu ile limon küfü ipliğin ayırdığı dendanlı ve rûmili paftalardan oluşmaktadır. Kompozisyonun zemin rengi laciverttir. Altın ve kırmızı zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Altın zeminli kitabeli paftada üstübeç mürekkeple rikâ' hat türünde *"el-cüz'ül-'âşir"* (10. cüz) ibaresi yazmaktadır. Dikdörtgen alandaki altın zeminli paftaların içine ½ simetri esasına göre hazırlanan desendeki rûmi ve ortabağ motifleri açık mavi renkte boyarak siyah kontür çekilmiştir. Desen içindeki boşluklara iğne perdahı yapılmıştır. Lacivert zeminde yer alan ¼ simetrili desendeki hatayi grubu motifler altın, sarı, açık mavi, açık pembe ve turuncu tonlarda boyanarak koyu tonda gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, turuncu ve mavi renk arasuların üzerine zencerek ve basit (+) şekilde bezemeler yapılarak, her iki tarafına altın cetveller çekilmiştir.

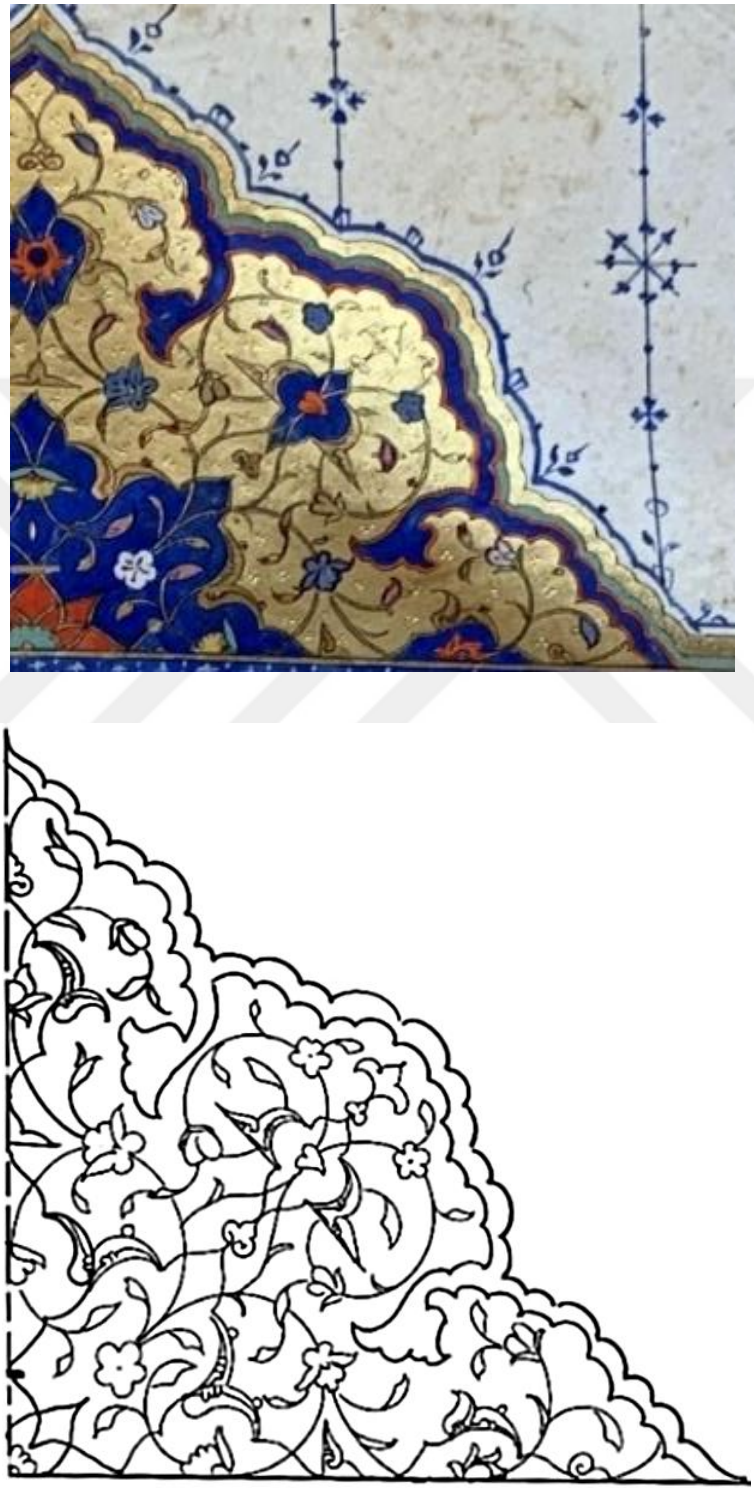
Fotoğraf 87: Kastamonu YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 27: Kastamonu YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerindeki tezhipli alan turuncu, yeşil, altın ve lacivert renkte dendanlı ipliklerle kubbe formunda tasarlanmıştır. Kompozisyonda altın yoğun bir şekilde kullanılmış olup, altın ipliğin ayırdığı lacivert zeminli rumi ve ortabağ motifleriyle oluşturulan paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Desen ½ simetri esasına göre hatayi

grubu motiflerle tasarlanmıştır. Motifler altın, beyaz, sarı, turuncu, yeşil ve açık pembe tonlarda kademeli olarak boyanmıştır. Tezhipli alan, lacivert iplik üzerine aynı renkte sade şekilde yapılan tığlarla sonlandırılmıştır.

Detay: Kastamonu YEK., 10. Cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki taçlı alanın deseni.

2.1.7. 2166 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Birinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 7

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2166

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150mm.

Varak Sayısı : 23

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

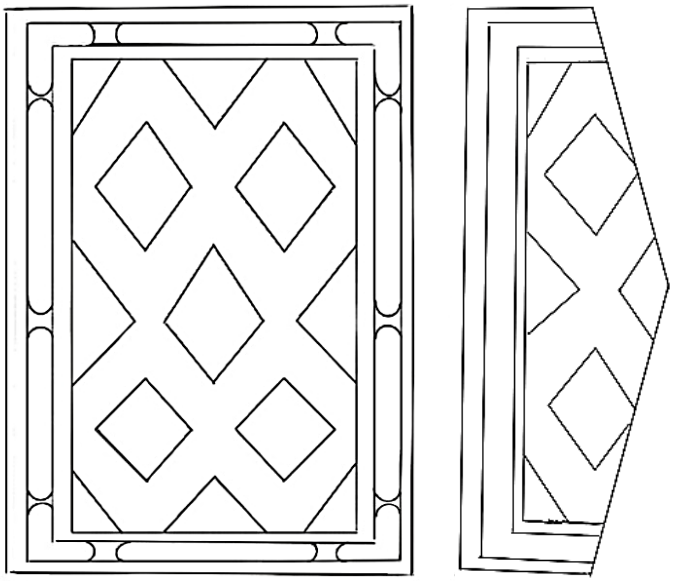
Cilt Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

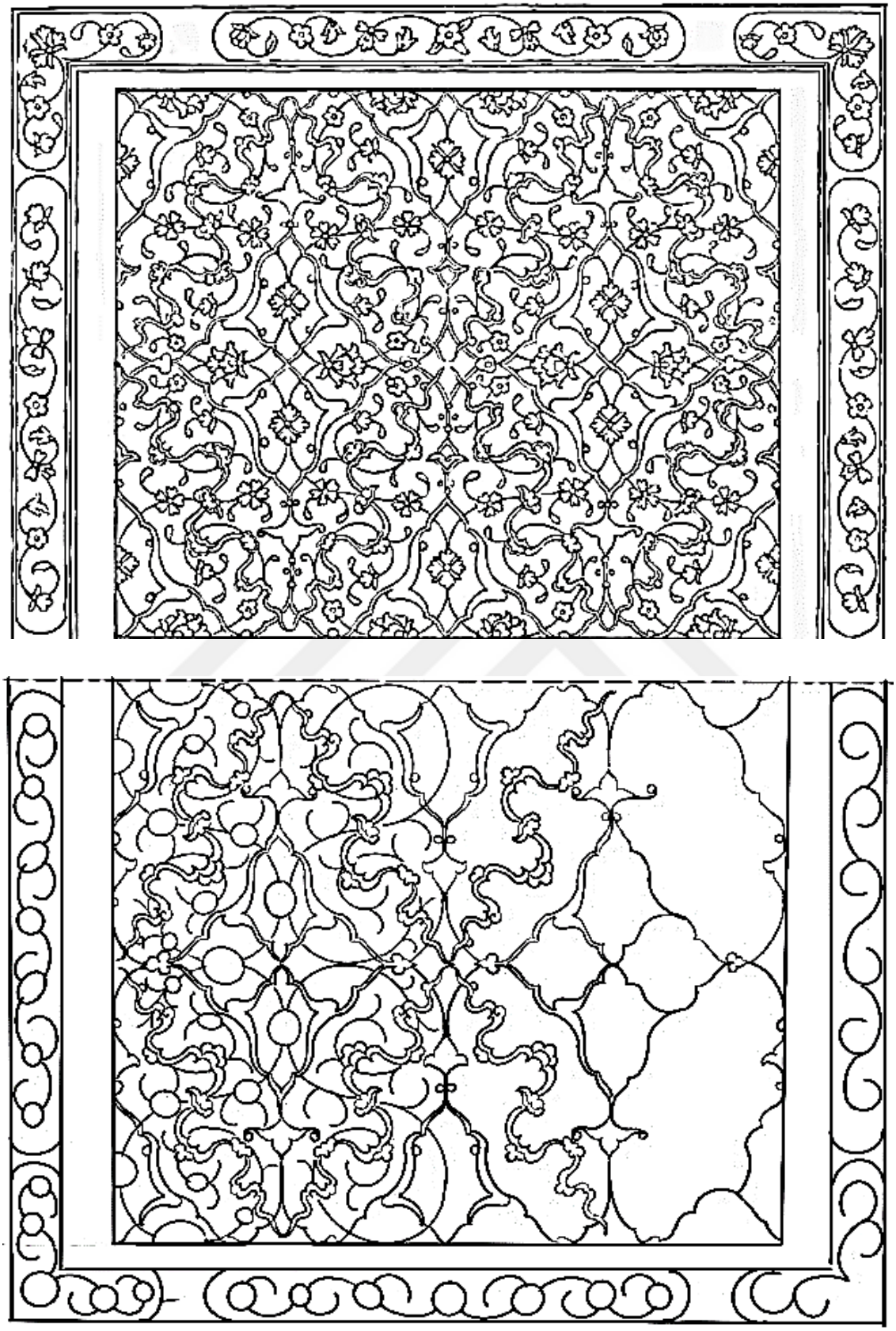
Kompozisyon Özelliği: Kapak dış yüzü 1/16 ve ½ simetrili, iç yüzü ¼ simetrili

Fotoğraf 88: Kastamonu YEK., 2166 Envanter Numaralı 11. Cüz'ün Ön-Arka Cilt Kapağı

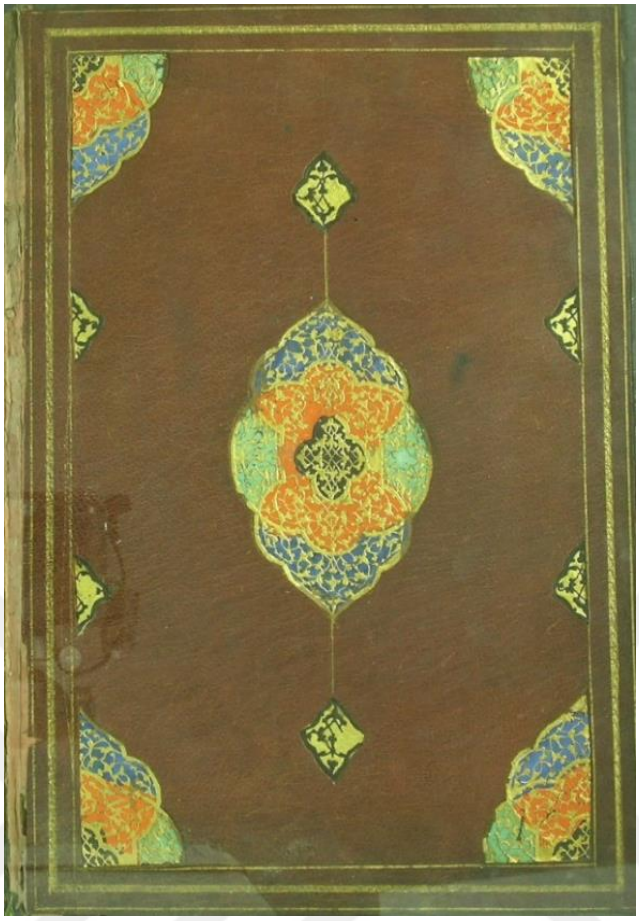

Çizim 28: Kastamonu YEK., 2166 Envanter Numaralı 11. Cüz'ün Dış Kapağı Plan Şeması

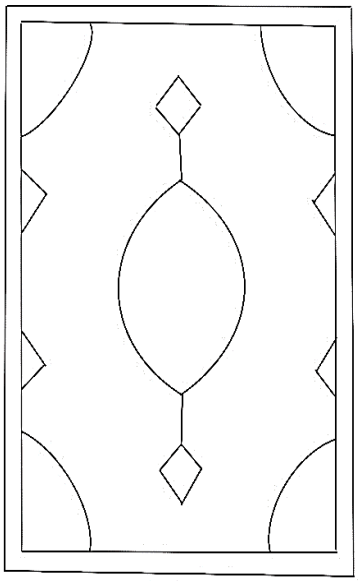

Çizim 29: Kastamonu YEK., 2166 Envanter Numaralı 11. Cüz'ün Dış Kapağı Deseni

Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma tekniğinde yapılmıştır. Kapakların yüzeyi rumî motifiyle oluşturulan kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Deseni oluşturmak üzere ½ yekpare kalıp kullanılmış olup, üzerine yapılan 1/16 simetrili ulama desende hatayi grubu ve bulut motifleri yer almaktadır. Deseni çevreleyen dış pervazlarda deri renginde bırakılmış iki arasuyunu her iki yanına altın cetveller çekilmiş olup, ortalarında yer alan bordür, kitabe şeklinde paftalara ayrılmıştır. Bordür içindeki ½ yarı simetrili desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Bu cüz'ün iç-dış kapakları ile 2168 (14.cüz), 2169 (15.cüz), 2170 (16.cüz), 2171(17.cüz), 2176 (23.cüz) envanter numaralı eserlerin kapaklarında aynı kalıp kullanılmıştır.

Fotoğraf 89: Kastamonu YEK., 2166 Envanter Numaralı 11. Cüz'ün İç Kapağı

Çizim 30: Kastamonu YEK., 2166 Envanter Numaralı 11. Cüz'ün İç Kapağı Plan Şeması

Cildin iç kapağı, çalışmadaki 2173 envanter numaralı 20. cüz hariç diğer tüm cüzlerin iç kapaklarında aynı kalıp kullanılmıştır. Cildin çizimi ve anlatımı 2160 envanter numaralı 1. cüz'de yer aldığı için tekrar değinilmeniştir.

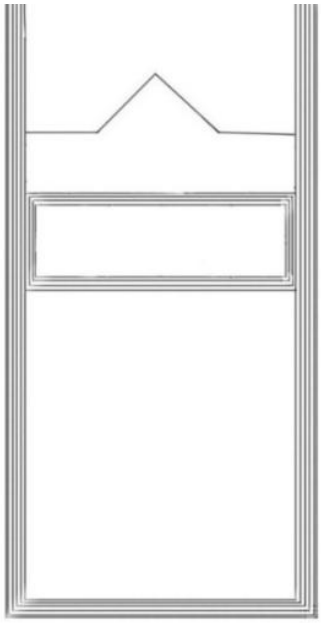
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

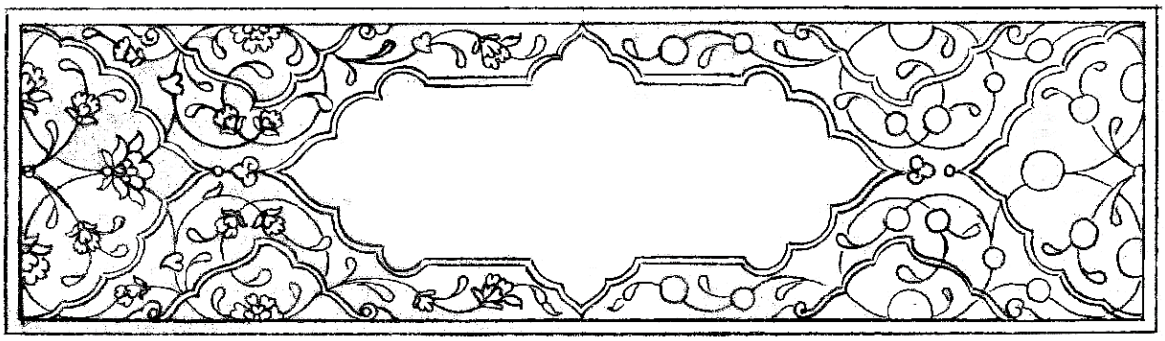
Fotoğraf 90: Kastamonu YEK., 2166 Envanter Numaralı 11. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 31: Kastamonu YEK. 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 91: Kastamonu YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

Çizim 32: Kastamonu YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen ile taçlı şekilde tasarlanmıştır. Turuncu dendanlı iplikle sınırlandırılan altın zeminli pafta üzerine üstübeç mürekkeple rikâ' hattıyla *"el-cüz'ü'l-hâdiye 'aşere"* (11. cüz) ibaresi yazılmıştır. Tezhipli alan, turuncu ve limon küfü ipliklerin dendanlı şekilde ayırdığı altın ve kahverenk zeminli paftalarla tasarlanarak plan şeması oluşturulmuştur. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, ¼ simetrili desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Motifler altın, beyaz, sarı, pembe, mavi ve limon küfü renklerde boyanarak koyu renkte gölgelendirilmiştir. Altın zeminli paftalar üzerine iğne perdahı yapılmıştır. Tezhipli alan, limon küfü ve turuncu renk arasularla sınırlandırılmıştır.

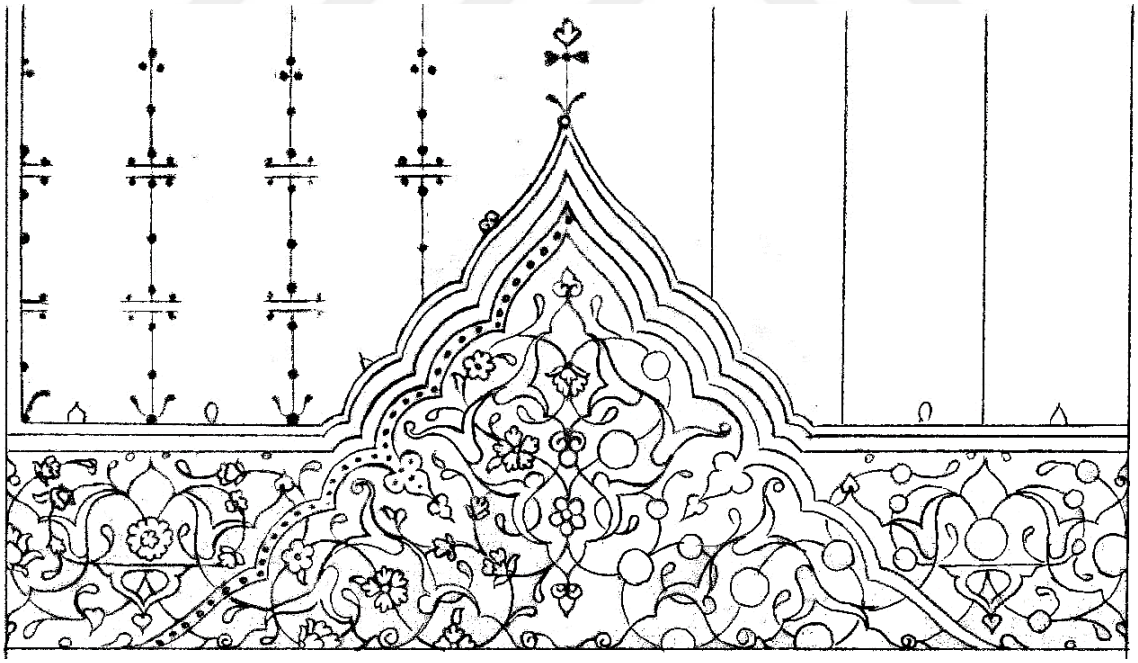

Detay: Kastamonu YEK., 11. cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki kitabeli alanın deseni

Fotoğraf 92: Kastamonu YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası, Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 33: Kastamonu YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerinde taçlı şekilde tasarlanan tezhipli kısımda, basit (+) şekilde bezenmiş kalın limon küfü ipliğin desen içine dönüş yapan tepeliklerle ayırdığı kubbe formundaki pafta yer almaktadır. Pafta içinde, altın ipliğin rumi motifiyle ayırdığı kapalı form paftalarla zeminde renk ayrımı yapılmıştır. ½ simetrili desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Bordürlü kısımda, ortabağ ve rumi motifleriyle desen planı yapılmıştır. ½ yarı simetrili ulama desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmış olup, turuncu, beyaz, sarı ve pembe ile renklendirilmiştir. Altın arasuyu üzerine çekilmiş lacivert renk kuzu, taçlı şekilde bezemeli alanı sınırlandırmış olup, üzerine aynı renk tığlar noktalar ve çizgilerle bezenmiştir.

Detay: Kastamonu YEK., 11. cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki taçlı alanın deseni

2.1.8. 2167 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On İkinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 8

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2167

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150 mm.

Varak Sayısı : 23

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

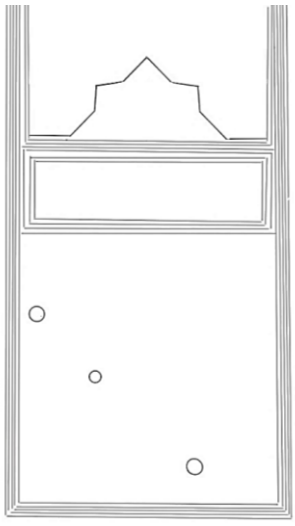
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili

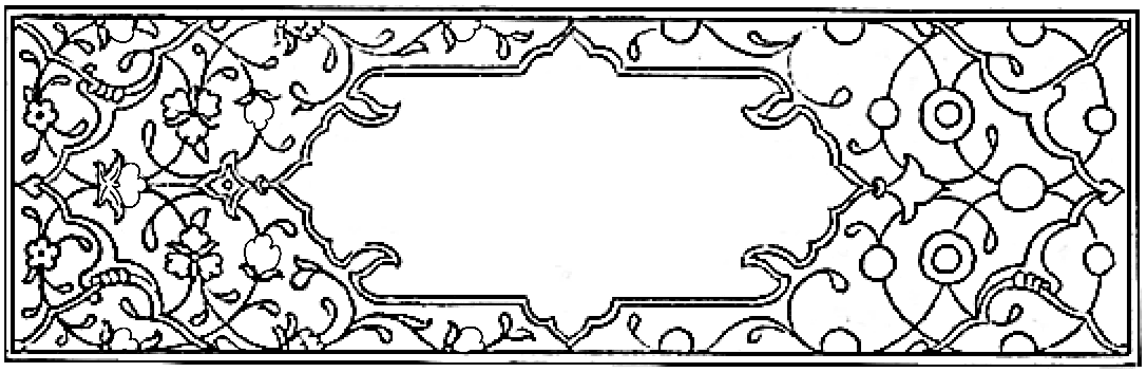
Fotoğraf 93: Kastamonu YEK., 2167 Envanter Numaralı 12. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 34: Kastamonu YEK. 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 94: Kastamonu YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

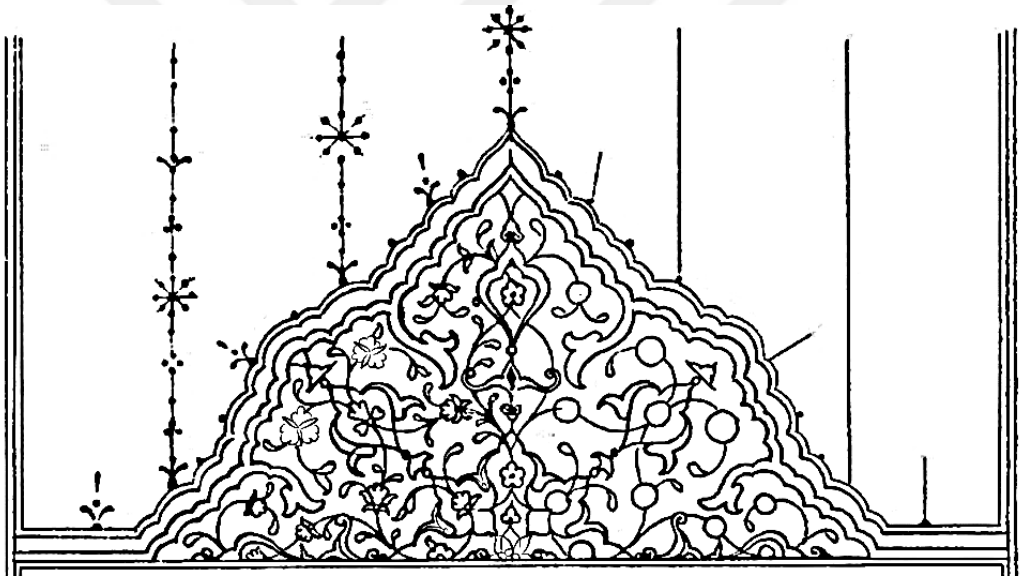

Çizim 35: Kastamonu YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen ve kubbeli iki bölümden oluşmaktadır. Dikdörtgen alan, turuncu ipliğin ayırdığı dendanlı ve rûmili kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Kitabeli pafta içinde altın zemin üzerine üstübeç mürekkeple rikâ' hattıyla *"el-cüz'üs-sânî 'aşer"* (12. cüz) ibaresi yazılmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetrili desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Motifler beyaz, turuncu, sarı ve limon küfü renklerde boyanarak kendi renklerinin koyu tonu ile gölgelendirilmiştir. Tezyinatı dört taraftan çevreleyen turuncu arasuyu üzerine basit (:-:) şekilde süsleme yapılarak her iki tarafına lacivert ve altın cetveller çekilmiştir

Fotoğraf 95: Kastamonu YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 36: Kastamonu YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerindeki kubbeli bölüm, lacivert, yeşil, altın kalın iplikler ve turuncu, beyaz, lacivert ince ipliklerle dilimli şekilde yapılmıştır. Kompozisyonun ana rengi altın olup, turuncu ipliğin ayırdığı rûmi ve ortabağ motifleriyle renk ayrımı yapılmıştır. ½ simetri esasına göre hazırlanan desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Motifler mor, sarı, beyaz, yeşil tonlarda boyanmıştır. Tezyinatlı alan, sade şekilde yapılmış lacivert renk tığlarla sonlandırılmıştır.

2.1.9. 2168 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Dördüncü Cüz'ü

Katalog Numarası : 9

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2168

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150 mm.

Varak Sayısı : 21

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

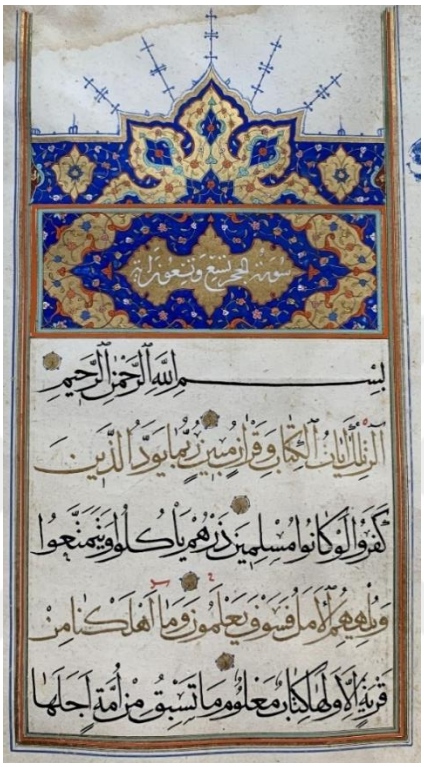
Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

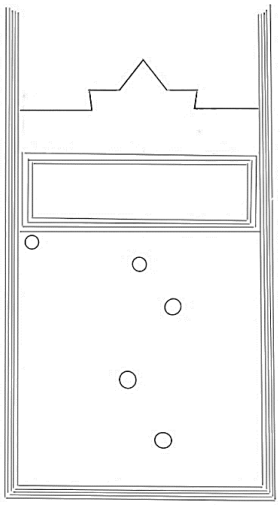
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

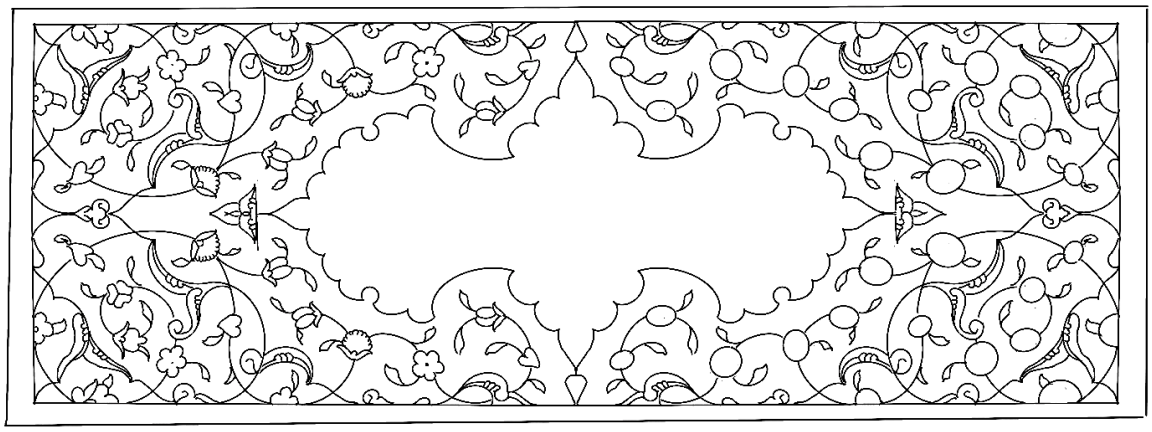
Fotoğraf 96: Kastamonu YEK., 2168 Envanter Numaralı 14. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 37: Kastamonu YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 97: Kastamonu YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

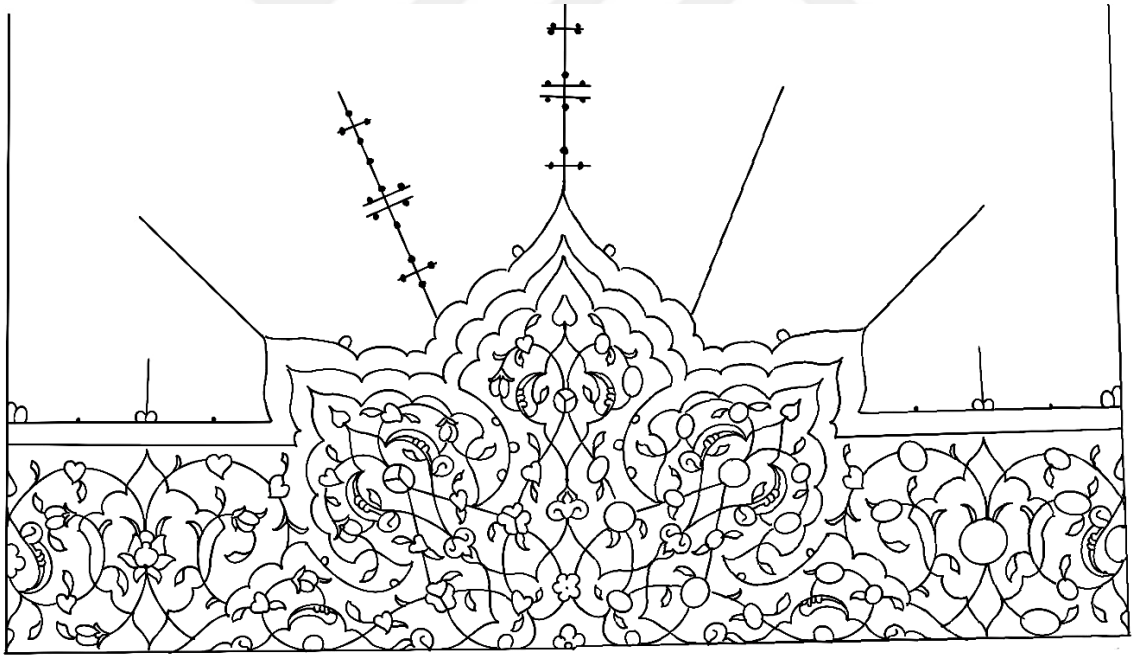

Çizim 38: Kastamonu YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, yazı sahasının üst tarafında dikdörtgen ile taçlı şekilde tasarlanmıştır. Turuncu dendanlı ipliğin ayırdığı altın zeminli pafta üzerine üstübeç mürekkeple rikâ' hatla *"Sûretü'l-Hicr tis'a ve tis'ûn ayet"* (Hicr Suresi 99 ayettir) ibaresi yazılmıştır. Kitabeli alanın dışındaki kompozisyonun ana rengi lacivert olup, turuncu renk ipliğin ayırdığı rumi ve ortabağ motifleriyle ¼ simetrili kompozisyon hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Motifler beyaz, turuncu, sarı, mavi, pembe ve limon küfü renklerde boyanmıştır. Tezhipli alan, turuncu ve limon küfü kalın cetvellerin her iki yanına ince altın cetveller çekilerek sınırlandırılmıştır.

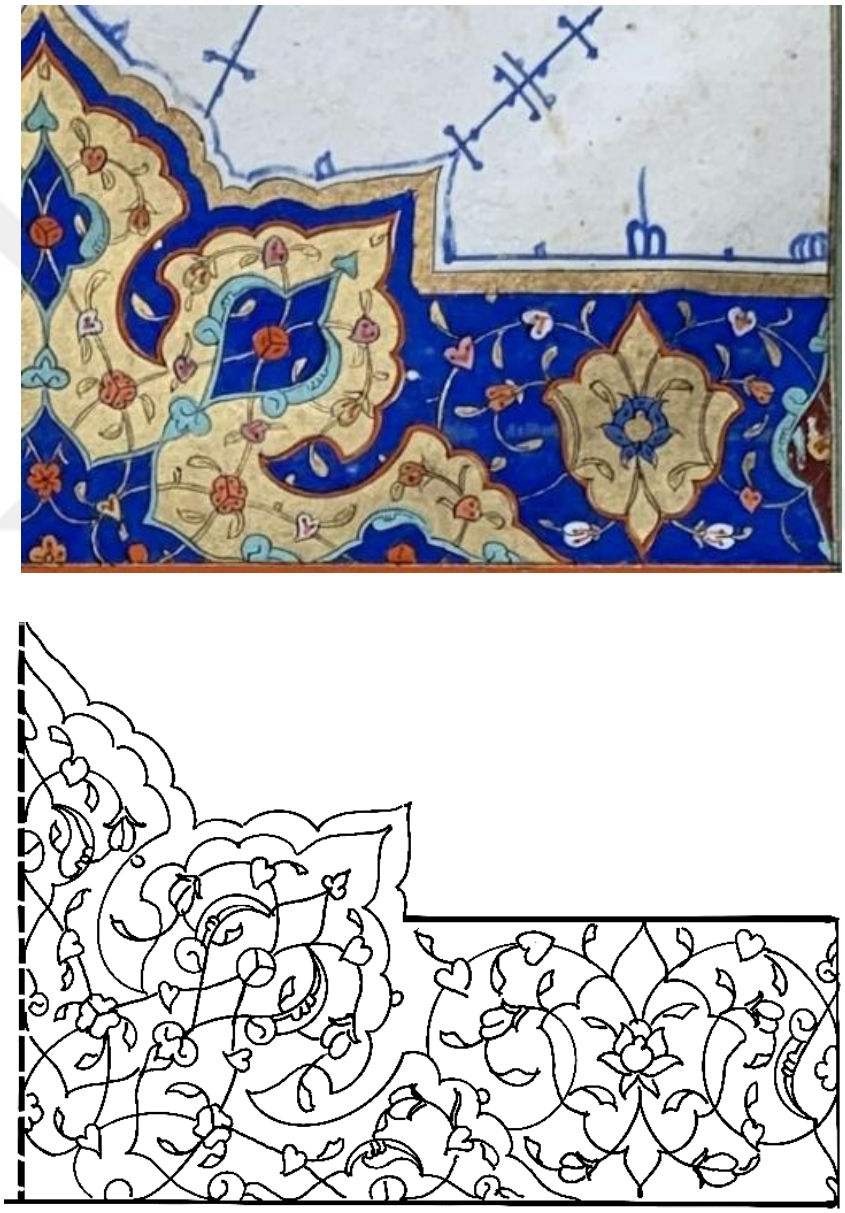
Fotoğraf 98: Kastamonu YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taç ve Bordürlü Alan

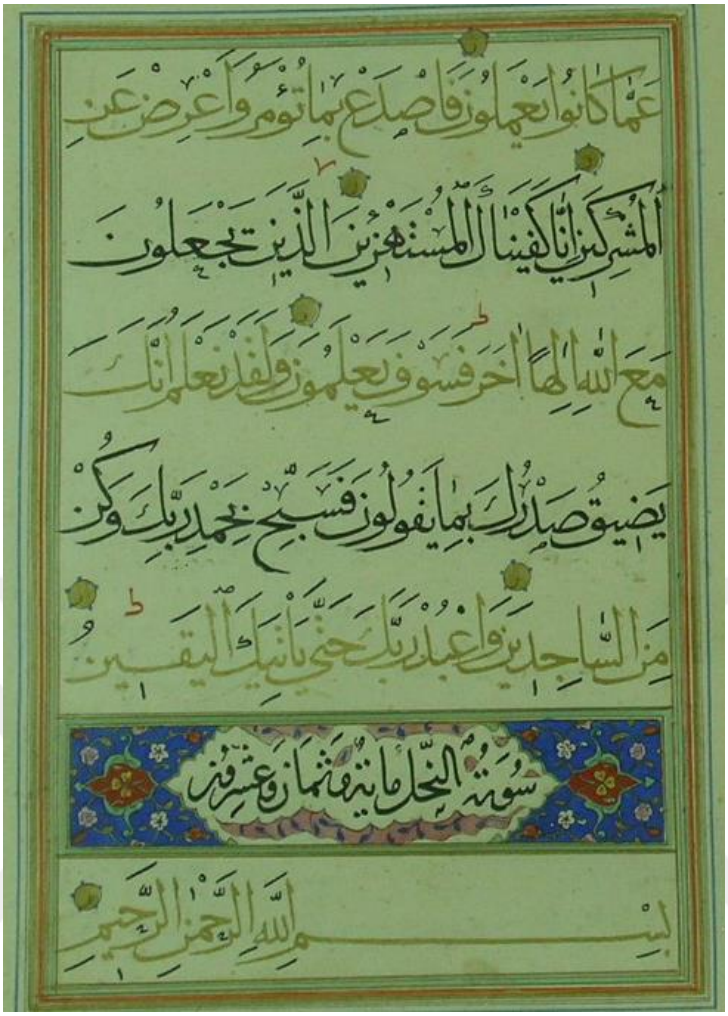
Çizim 39: Kastamonu YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı ve Bördürlü Alanın Deseni

Taçlı şekilde tasarlanmış olan tezhipli alan, turuncu ve limon küfü ipliklerin ayırdığı dendanlı ve rûmili paftalarla tasarlanmıştır. Turuncu ipliğin desen içine dönüş yaparak oluşturduğu kubbe formundaki pafta içinde limon küfü renk rûmili paftalarla renk

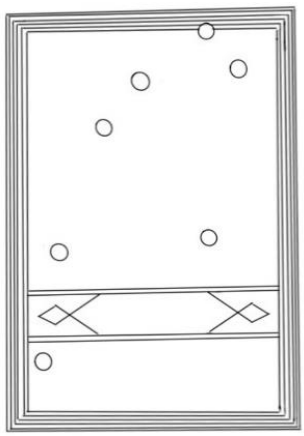
ayrımı yapılmıştır. ½ simetrili desende hatayi grubu motifler turuncu, beyaz, pembe ve sarı renkte boyanarak kendi renklerinin koyu tonu ile gölgelendirilmiştir. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın ve kahverenk zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ½ yarı simetrili ulama desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Motifler pembe, beyaz, mavi ve turuncu renklerde boyanarak koyu renkle kademelendirilmiştir. Altın üzerine lacivert renk kuzu ile sınırlandırılan tezhipli alan, kuzu üzerine sade şekilde yapılan tığlarla sonlandırılmıştır.

Detay: Kastamonu YEK., 14. Cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki taçlı ve bördürlü alanın deseni

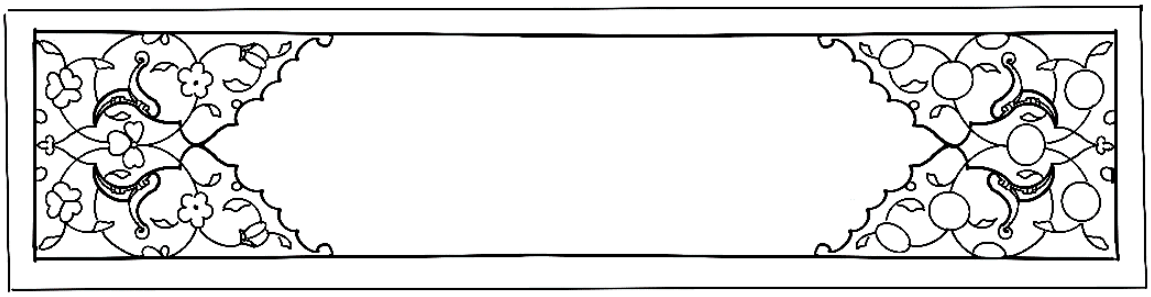
Fotoğraf 99: Kastamonu YEK. 2168 Envanter Numaralı 14. Cüz'deki (v.7a) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 40: Kastamonu YEK. 2168 Envanter Numaralı 14. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 100: Kastamonu YEK., 14. Cüz'deki (v.7a) Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 41: Kastamonu YEK., 14. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün bir diğer tezhipli sayfası v.7a daki sûrebaşı tezhibidir. Dikdörtgen formdaki tezhipli alanda, limon küfü ipliğin ayırdığı sûre ismi ve âyet sayısını gösteren bilgilerin bulunduğu, pafta üzerine siyah mürekkeple rikâ' hatla, *"Sûretu'n-Nahl.Mietün ve semâne ve ışrûn"* (Nahl Sûresi 128 atettir) ibaresi yazılmıştır. Yazının dışında kalan boşluklara pembe renk beyne's-sütur yapılmıştır. Limon küfü ipliğin ayırdığı rûmili paftaların zemini kırmızı renkte boyanmıştır. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Motifler beyaz, sarı ve turuncu renklerde boyanmış olup, koyu tonda gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, yeşil ve altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Sûrebaşı tezhibi kendi içinde tekrar etmiş, bu tekrarlarda bazen aynısı yapılmış, bazen de desenin motif, renk ve paftası değiştirilerek farklı bir görünüm verecek şekilde uygulanmıştır. Söz konusu sûrebaşı tezhibi ile çalışmadaki 22.cüz'ün (v.14b) sayfasındaki sûrebaşı tezhibi aynıdır.

2.1.10. 2169 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Beşinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 10

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2169

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150mm.

Varak Sayısı : 22

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

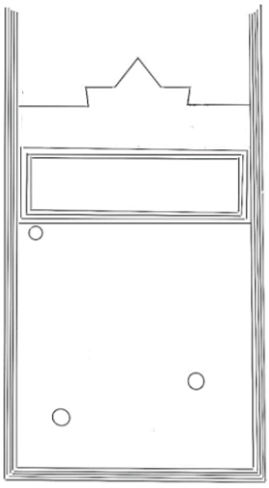
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

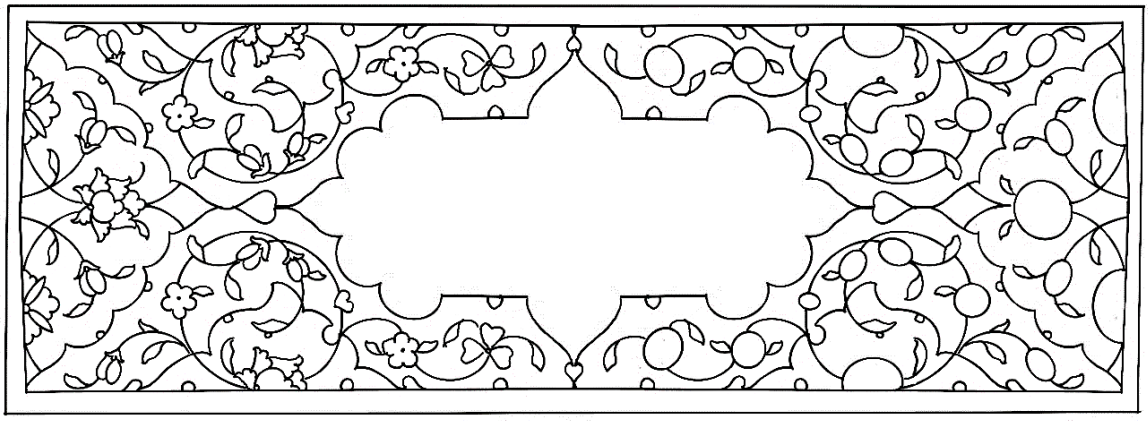
Fotoğraf 101: Kastamonu YEK., 2169 Envanter Numaralı, 15. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 42: Kastamonu YEK., 15. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 102: Kastamonu YEK., 15. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

Çizim 43: Kastamonu YEK., 15. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

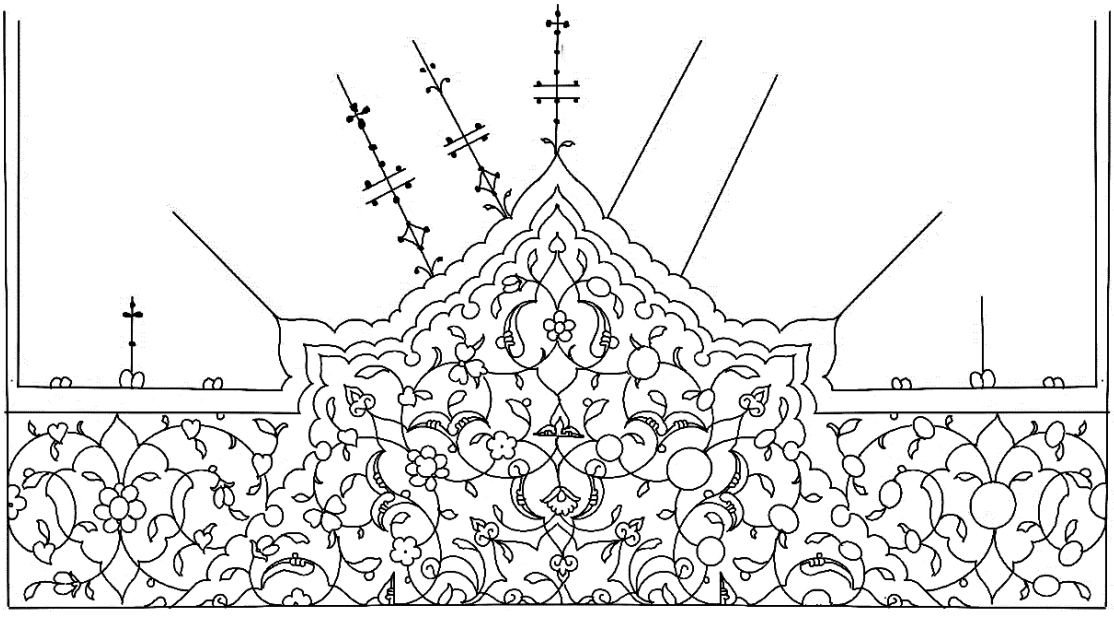
Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen yazı sahasının üst tarafında iki kısımdan oluşmaktadır. Alt kısımdaki dikdörtgen alanda turuncu iplikle sınırlandırılan altın zeminli pafta üzerine üstübeç mürekkeple rikâ' hattıyla *"sûretü Sübhân mietün ve ihdâ ...."* (Sübhan Sûresi 111 Ayet)[198] ibaresi yazılmıştır. Kitabeli alanda altın zeminli yarım şemse ve salbek formunda paftalarla tasarlanan kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altınla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle ¼ simetri esasına göre hazırlanan desendeki motifler turuncu, mavi, beyaz ve sarı renkte boyanmış olup, kendi renklerinin koyu tonu ile gölgelendirilmiştir. Tezyinat,

[198] Bu sûre aslında İsra sûresidir. Ancak hattat, sûrenin ilk kelimesi "Sübhân" olarak başladığı için Sübhan suresi şeklinde yazmıştır.

altın zencereğin her iki yanına çekilmiş turuncu ve açık mavi renk kalın cetvellerle sınırlandırılmış olup, açık mavi renk üzerine ikili zencerek, turuncu renk üzerine ise basit (+, -) şekillerle bezeme yapılmıştır.

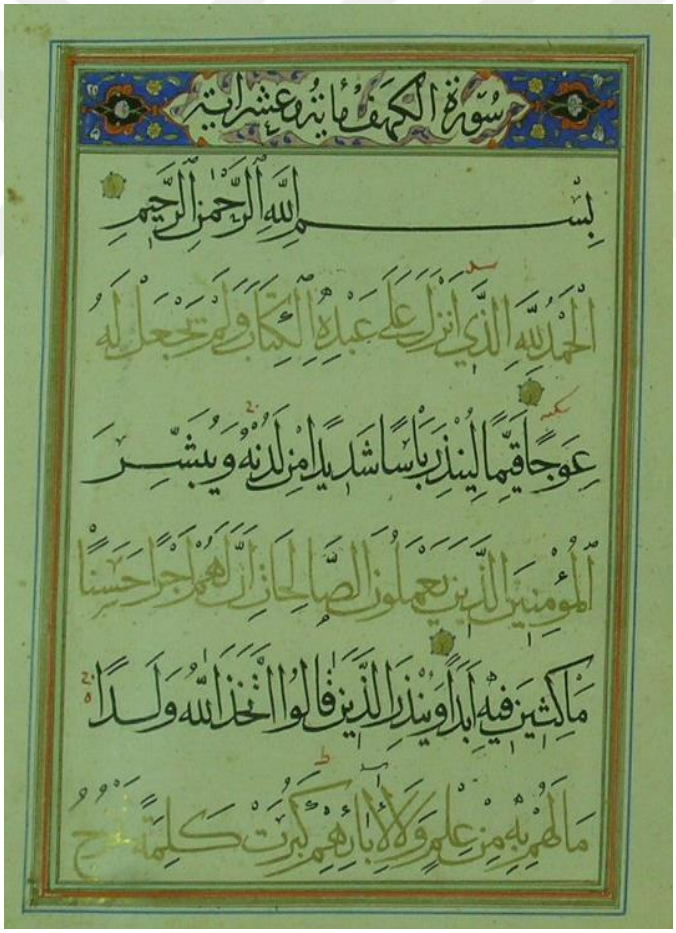

Fotoğraf 103: Kastamonu YEK., 15. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

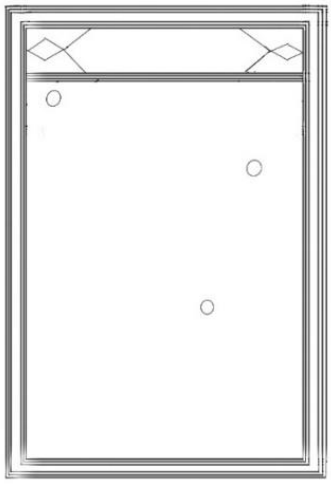

Çizim 44: Kastamonu YEK., 15. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerinde taçlı şekilde tasarlanmış tezhipli alanda, turuncu ipliğin dilimli dendanlarla ayırdığı altın zeminli büyük bir pafta yer almaktadır. Paftanın içinde, altın ipliğin ayırdığı lacivert zeminli rumi kompozisyonla renk ayrımı yapılmış olup, hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen tasarlanmıştır. Paftanın her iki yanında, turuncu ipliğin ayırdıgı altın zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Kompozisyonun ana rengi olan lacivert ile altın uyum içindedir. Hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama esasına göre hazırlanan desendeki motifler; turuncu, mavi, beyaz ve sarı ile renklendirilmiştir. Lacivert zemindeki motifler kendi renklerinin koyu tonu ile gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, altın cetvel üzerine çekilen mavi renk kuzu ile taç şeklinde sınırlandırılmış olup, lacivert ve açık kahverenkte boyanan tığlarla sonlandırılmıştır.

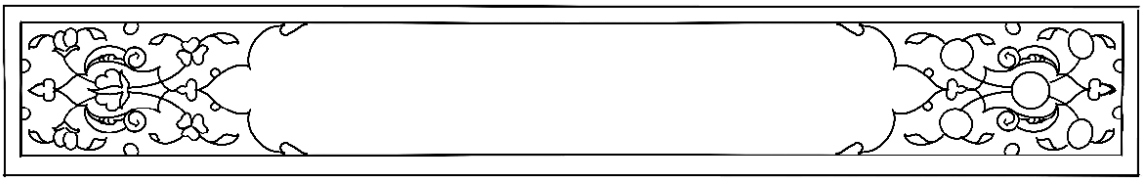
Fotoğraf 104: Kastamonu YEK. 2168 Envanter Numaralı 15. Cüz'deki (v.13a) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 45: Kastamonu YEK. 15. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 105: Kastamonu YEK. 15. Cüz'deki (v.13a) Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 46: Kastamonu YEK. 15. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün bir diğer tezhipli sayfası v.13a daki sûrebaşı tezhibidir. Turuncu ipliğin ayırdıgı, sûre ismi ve âyet sayısını gösteren bilgilerin bulunduğu, kitabesinde siyah mürekkeple rikâ' hatla, *"Sûretu'l-Kehl.Mietün ve aşru âyâtin"* (Kehf Sûresi 110 âyettir) ibaresi yazılmıştır. Yazının dışında kalan boşluklara pembe renk beyne's-sütur yapılmıştır. Kitabeli paftanın her iki ucunda kapalı form siyah zeminli rûmili paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desende hatayi grubu motifler beyaz, sarı renklerde boyanmıştır. Tezhipli alan, yeşil ve altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Sûrebaşı tezhipleri renk, motif ve üslûp bakımından cüz'ün diğer tezhipli bölümleriyle uyum içerisindedir. Söz konusu sûrebaşı tezhibi ile çalışmadaki 16.cüz'ün (v.22b) sûrebaşı tezhibi aynıdır.

2.1.11. 2170 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Altıncı Cüz'ü

Katalog Numarası : 11

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2170

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 150x230-105x107mm.

Varak Sayısı : 22

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

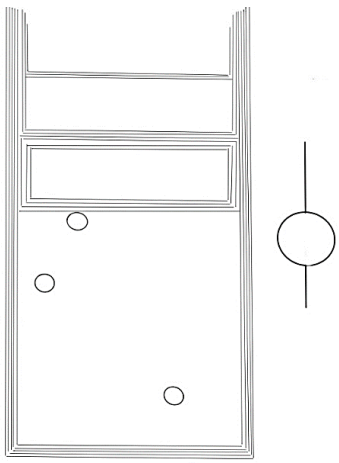
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili ve üst kısımda ½ yarı simetrili ulama

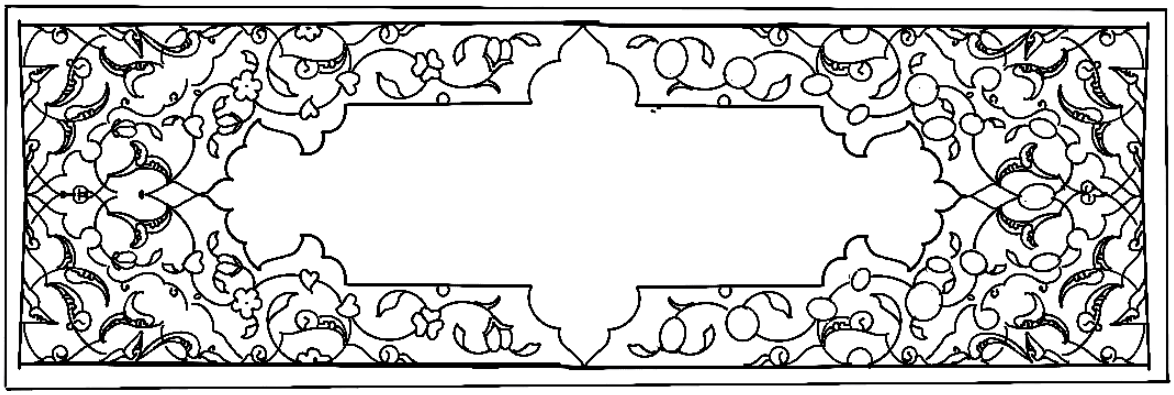
Fotoğraf 106: Kastamonu YEK., 2170 Envanter Numaralı 16. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 47: Kastamonu YEK., 2170 Envanter Numaralı 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

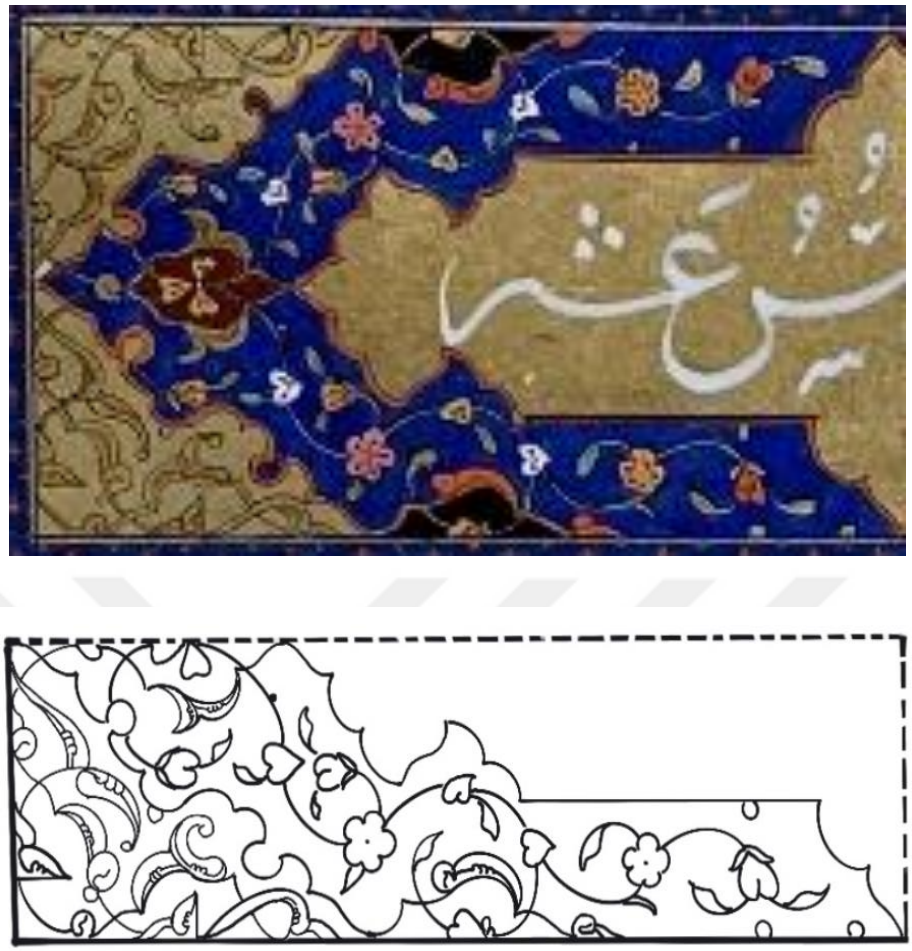

Fotoğraf 107: Kastamonu YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

Çizim 48: Kastamonu YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

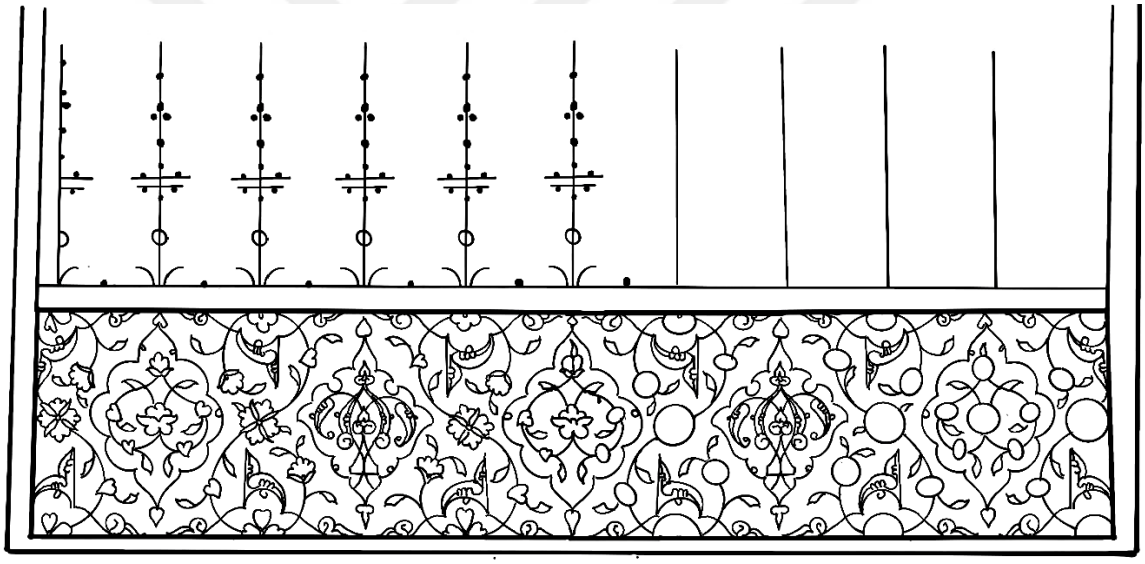
Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen ve düz (iklil) olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Alttaki dikdörtgen alanda, turuncu ipliğin ayırdığı, dendanlı ve rûmili kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli kitabeli pafta üzerine üstübeç mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'üs-sâdise 'aşere"* (16. cüz) ibaresi yazılmıştır. Kısa kenarlardaki altın zeminli paftaların üzerinde ortabağ ve rûmi motifleriyle tasarlanan kompozisyon zer-ender-zer tekniğinde uygulanmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın, siyah ve kahverenk zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desende hatayi grubu motifler sarı, pembe ve beyaz renkte boyanarak koyu tonla gölgelendirme yapılmıştır. Tezhipli alan, altın zencerekli bordürün her iki yanına çekilmiş, beyaz renkte basit (+,-) bezemelerin olduğu mavi, limon küfü ve turuncu renk kalın cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Detay: Kastamonu YEK., 16. Cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki kitabeli alanın deseni

Fotoğraf 108: Kastamonu YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alan

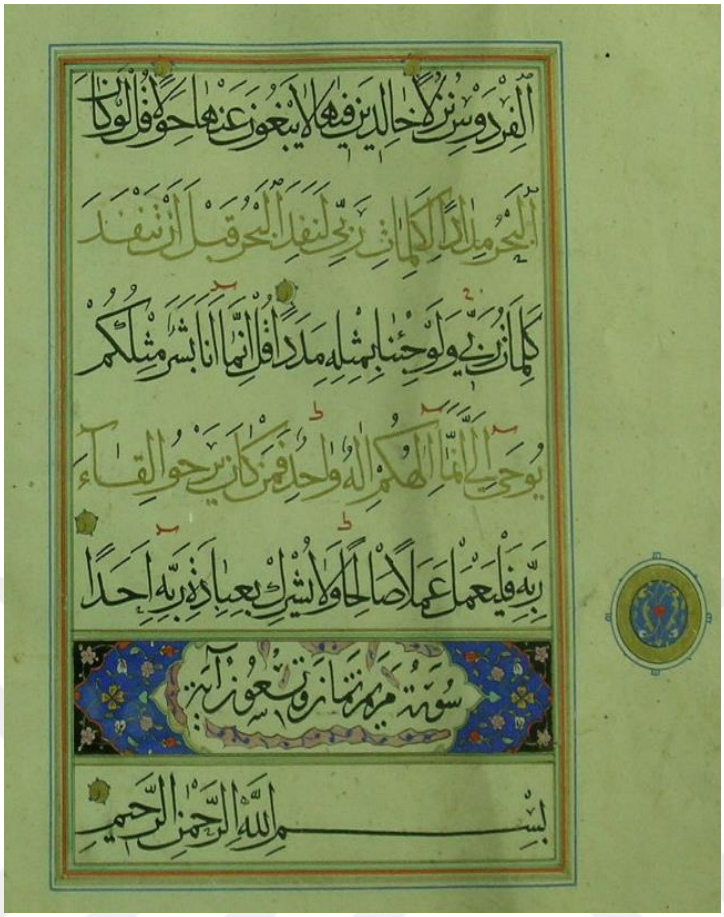
Çizim 49: Kastamonu YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerinde yer alan, düz tezhipli bölümde turuncu, limon küfü ve altın ipliklerin ayırdığı siyah, kırmızı, altın ve kahverenk zeminli kapalı form paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Altın ve siyah zeminli paftalarin içine, rumi ve hatayi grubu motiflerle lacivert zemindeki desenden bağımsız ½ simetrili desen tasarlanmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama desen tasarlanmış, motifler pembe, beyaz ve sarı ile renklendirilerek koyu tonda

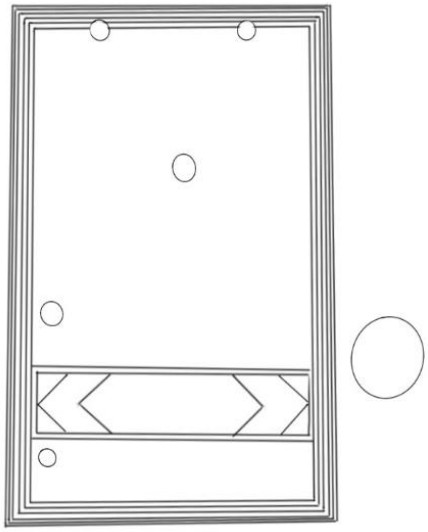
gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan altın arasuyu üzerine çekilmiş lacivert renk kuz ile sınırlandırılmıştır. Tığlar, kuzu üzerine bitişik şekilde çizgiler ve noktalarla sade şekilde işlenmiştir.

Detay: Kastamonu YEK., 16. cüz'ün unvan sayfası tezhibinin üst kısmındaki düz alanın deseni

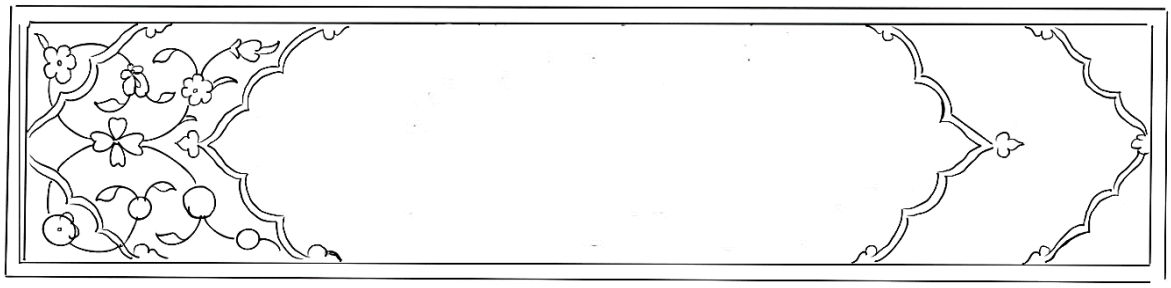
Fotoğraf 109: Kastamonu YEK., 2170 Envanter Numaralı, 16. Cüz'deki (v.4b) Surebaşı Sayfası

Çizim 50: Kastamonu YEK., 2170 Envanter Numaralı, 16. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 110: Kastamonu YEK., 16. Cüz'deki (v.4b) Surebaşı Tezhibi

Çizim 51: Kastamonu YEK., 16. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Eserin bir diğer tezhipli sayfası, v.4b de dikdörtgen levha formda tasarlanmış sûrebaşı tezhibidir. Sûre ismi ve âyet sayısını gösteren bilgilerin bulunduğu sûrebaşı kitabesinin zemini kâğıt renginde bırakılmıştır. Siyah mürekkeple rikâ' hatla *"Sûretü'l- Meryem semane ve tis'ûn ayet"* (Meryem suresi 98 ayettir) ibaresi yazılmıştır. Yazının dışında kalan kısım açık pembe renkte beyne's-sütur'la çevrilmiştir. Kitâbeli paftanın dışındaki sahada hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili desen tasarlanmıştır. Motifler turuncu, beyaz, pembe ve sarı renkte boyanmıştır. Tezhipli alan, limon küfü ve altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Bu sûrebaşı tezhibi ile çalışmadaki 17.cüz (v.12a), 20.cüz (v.5a), 25.cüz (v.9a), 26.cüz (v.2a, 21b) ve 27.cüz'ün (v.7b) sayfalarındaki sûrebaşı tezhipleri aynıdır. Sûrebaşı tezhipleri renk, motif ve üslûp bakımından cüzlerin diğer tezhipli bölümleriyle uyum içerisindedir.

2.1.12. 2171 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Yedinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 12

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2171

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150 mm.

Varak Sayısı : 22

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

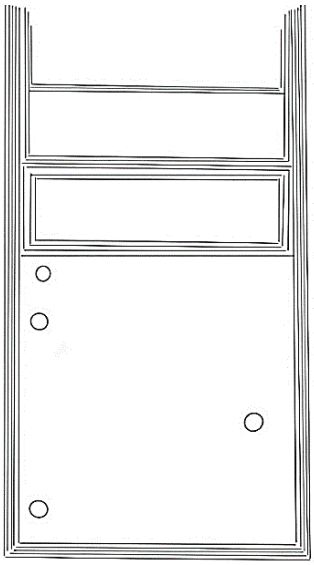
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

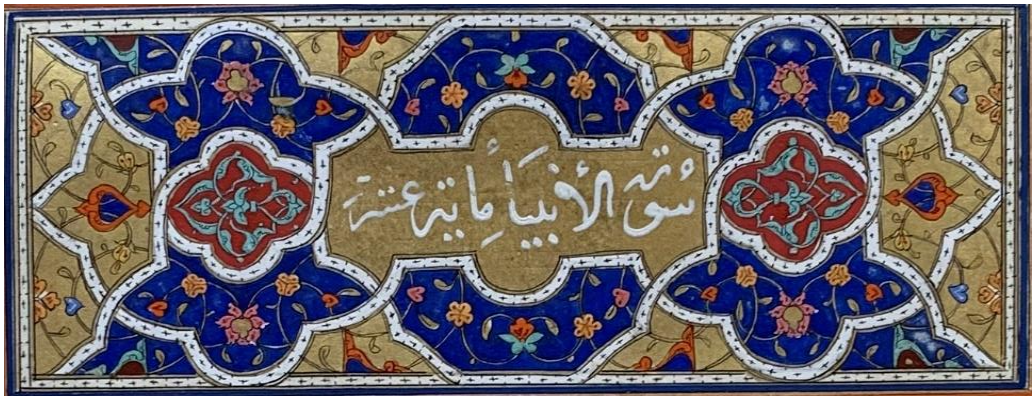
Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili ve üst kısımda ½ yarı simetrili ulama

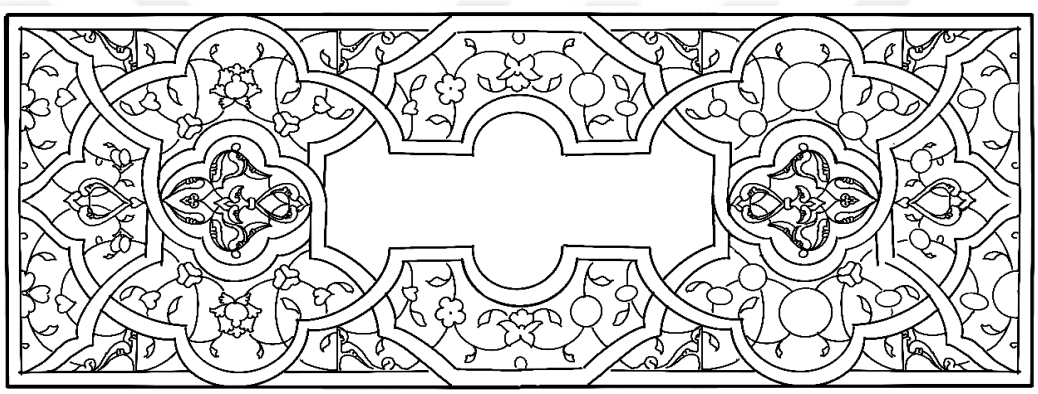
Fotoğraf 111: Kastamonu YEK., 2171 Envanter Numaralı 17. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası

Çizim 52: Kastamonu YEK., 17. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 112: Kastamonu YEK., 17. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

Çizim 53: Kastamonu YEK., 17. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

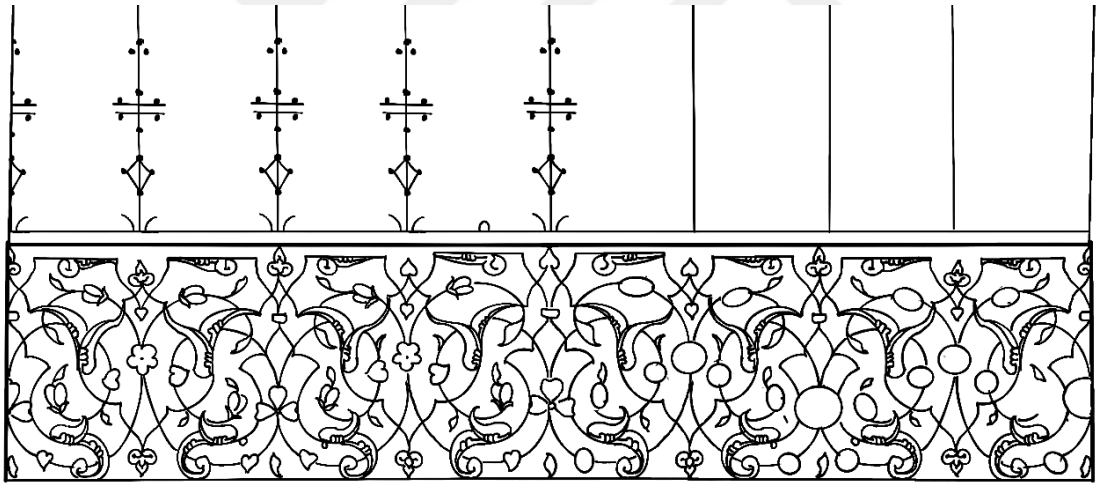
Eserin v.1b sayfasındaki sûrebaşı tezhibi, dikdörtgen yazı sahasının üst tarafında yer almaktadır. Sûrebaşı yazısının olduğu kısım, basit (+) şekilde bezenmiş kalın beyaz ipliğin ayırdığı geometrik motiflerle tüm tezhipli alan paftalara ayrılmıştır. Altın zeminli kitabeli paftanın üzerine üstübeç mürekkeple rikâ' hatla *"sûretü'l-Enbiyâ miete aşere"* (Enbiya suresi 110 ayet)[199] ibaresi yazılmıştır. Yazılı alanın her iki tarafında kızıl kahverenk zeminli paftaların üzerinde rumi ve ortabağ motifleriyle ½ simetri esasına göre hazırlanan kompozisyon, limon küfü renkte boyanmıştır. Altın ve lacivert zeminli paftaların üzerinde, turuncu ve limon küfü ipliğin ayırdığı mavi ve kahverenk zeminli ortabağ motifi kapalı form pafta oluşturmuştur. Kompozisyonun ana renği lacivert olup, hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili desen tasarlanmış, motifler sarı, turuncu, açık mavi, yeşil ve açık pembe renkte boyanmıştır. Lacivert zemindeki motifler kendi renklerinin

[199] Enbiya suresi 112 ayettir. Cüz'de de 112 ayet yazıldığı tespit edilmiştir. Ancak hattat sehven 110 ayet yazmıştır.

koyu tonu ile gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, basit (+) şekilde bezenmiş beyaz, mavi, turuncu renk kalın ve ince altın cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Fotoğraf 113: Kastamonu YEK., 17. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Tezhibindeki Düz Alan

Çizim 54: Kastamonu YEK., 17. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibindeki Düz Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerindeki tezhipli alanda turuncu ve limon küfü ipliklerin rûmili şekilde ayırdığı kapalı form paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ½ yarı simetrili ulama desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Motifler sarı, pembe ve beyaz renklerde boyanmış, kendi renklerinin koyu tonuyla gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, desen içine dönüş yapan siyah zeminli turuncu arasuyu üzerine çekilmiş, altın cetvel ve lacivert renk kuzuyla sınırlandırılmış olup, aynı renkte sade şekilde yapılan tığlarla sonlandırılmıştır.

2.1.13. 2172 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Sekizinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 13

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2172

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150 mm.

Varak Sayısı : 23

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

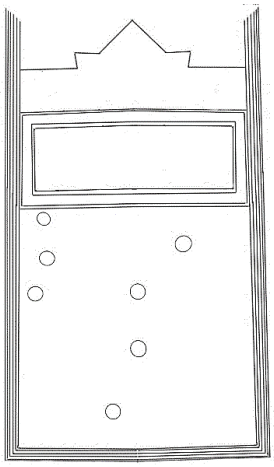
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

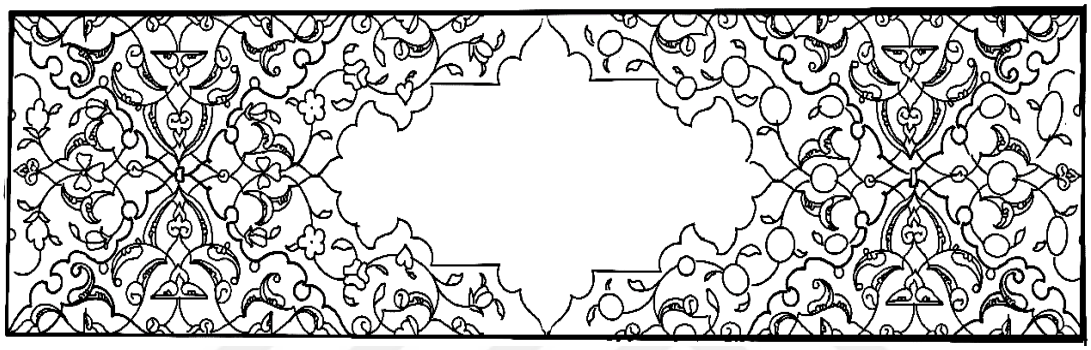
Fotoğraf 114: Kastamonu YEK., 2172 Envanter Numaralı 18. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası

Çizim 55: Kastamonu YEK., 18. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

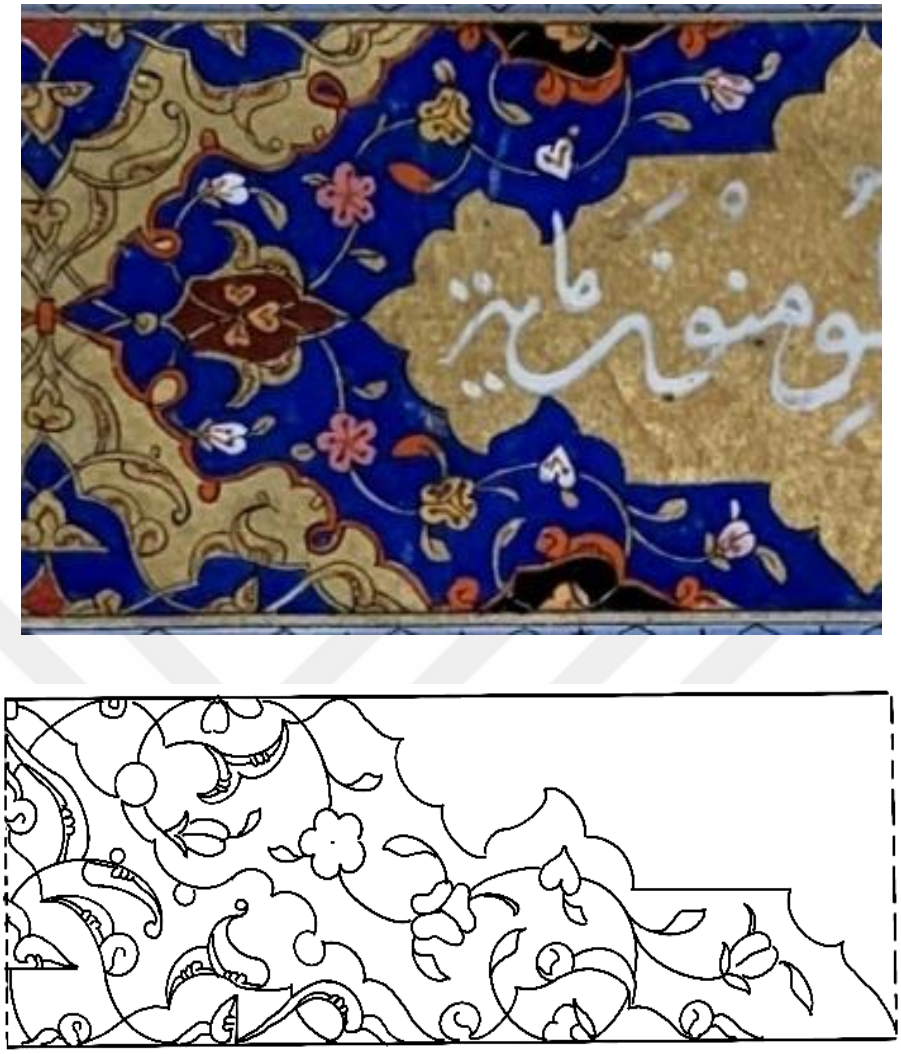
Fotoğraf 115: Kastamonu YEK., 18. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

Çizim 56: Kastamonu YEK., 18. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki tezhip, dikdörtgen ile taçlı şekilde tasarlanmıştır. Turuncu ipliğin ayırdığı altın zeminli kitabeli pafta üzerinde üstübeç mürekkeple rikâ' hatla *"sûretü'l-Mü'minûn mietün"* (Mü'minûn Sûresi 100 ayet)[200] ibaresi yazmaktadır. Kitabeli paftanın dışındaki kısım, turuncu ve altın ipliklerin ayırdığı altın, siyah ve kahverenk zeminli rumili ve dendanlı kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, ¼ simetrili desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Altın zeminli paftaların üzerindeki rumi kompozisyon ½ simetri esasına göre hazırlanmış olup, zer-ender-zer tekniğinde uygulanmıştır. Motifler pembe, turuncu, beyaz ve sarı renklerde boyanmış, kendi renklerinin koyu tonu ile gölgelendirilmiştir. Dikdörtgen bölümü dört taraftan çevreleyen mavi kalın cetvel üzerine siyah renk tek ipliklerle zikzak ve basit (+) şekilde bezeme yapılmışken, turuncu renk üzerine ise ikili zencerek yapılmıştır.

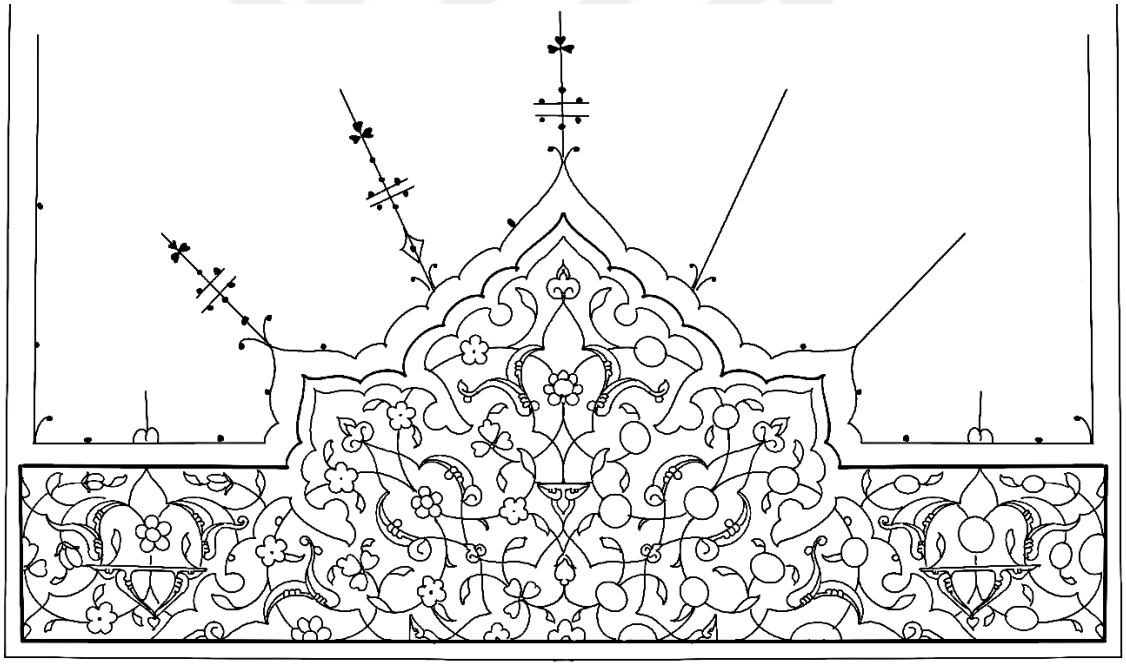
[200] Mü'minûn Suresi 118 ayettir. Cüz'de de 118 ayet olmasına rağmen, hattat sehven 100 ayet olduğunu yazmıştır.

Detay: Kastamonu YEK., 18. cüz'ün Sûrebaşı tezhibindeki kitabeli alanın deseni

Fotoğraf 116: Kastamonu YEK., 18. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 57: Kastamonu YEK., 18. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerinde yer alan, dendanlarla sınırlandırılmış tezhipli bölüm, taçlı şekilde tasarlanmıştır. Turuncu ipliğin dendanlı şekilde desen içine dönüş yaparak oluşturduğu kubbe formundaki pafta içinde, altın ipliğin ayırdığı rumi ve yarın şemse formundaki kapalı form paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle

hazırlanan ½ simetrili desen uygulanmıştır. Bu paftanın dışındaki tezhipli kısım, altın ipliğin rumi ve ortabağ motifleriyle ayırdığı kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, hatayi grubu motiflerle çizilen ½ yarı simetrili ulama desendeki motifler; mavi, sarı, pembe, turuncu ve beyaz renklerde boyanarak koyu tonda gölgelendirilmiştir. Altın cetvel üzerine çekilmiş lacivert renk kuzu ile tezhipli alan sınırlandırmış olup, tığlar kuzu üzerine sade şekilde yapılmıştır.

2.1.14. 2173 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirminci Cüz'ü

Katalog Numarası : 14

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2173

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150 mm.

Varak Sayısı : 22

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

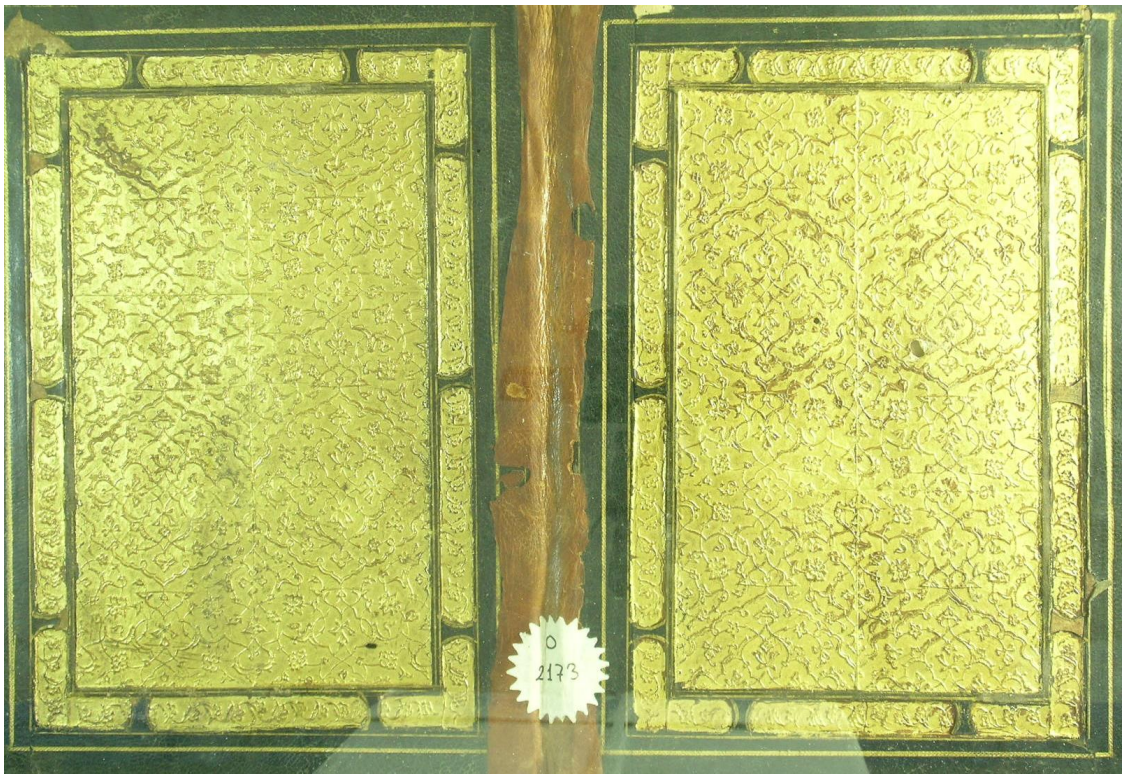
Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Çift tahrir (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

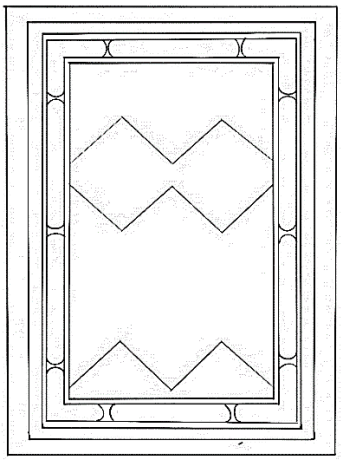
Cilt Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

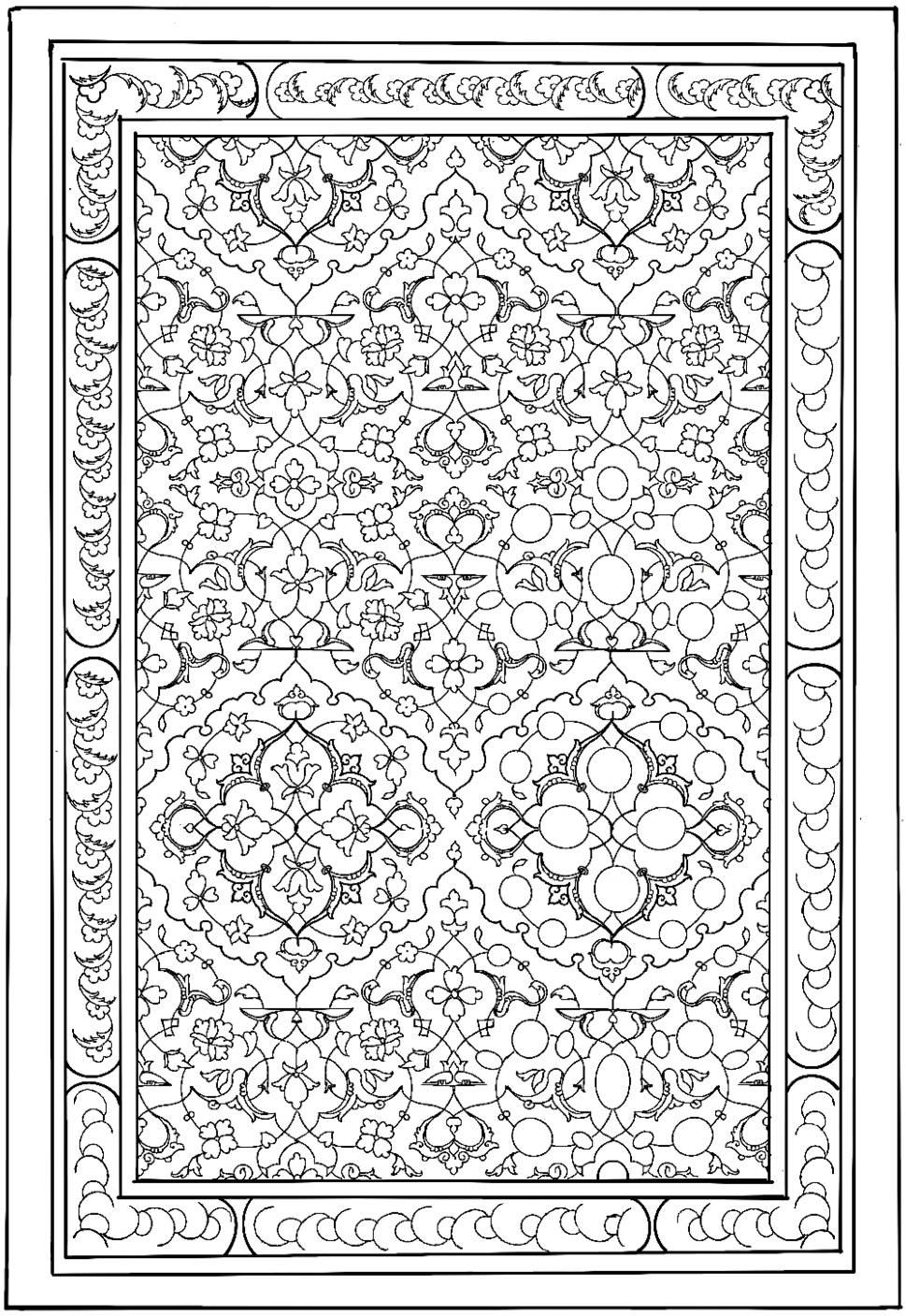
Kompozisyon Özelliği: Kapak dış yüzü ¼ ve ½ simetrili, iç yüzü ¼ simetrili

Fotoğraf 117: Kastamonu YEK., 2173 Envanter Numaralı 20. Cüz'ün Ön-Arka Cilt Kapağı

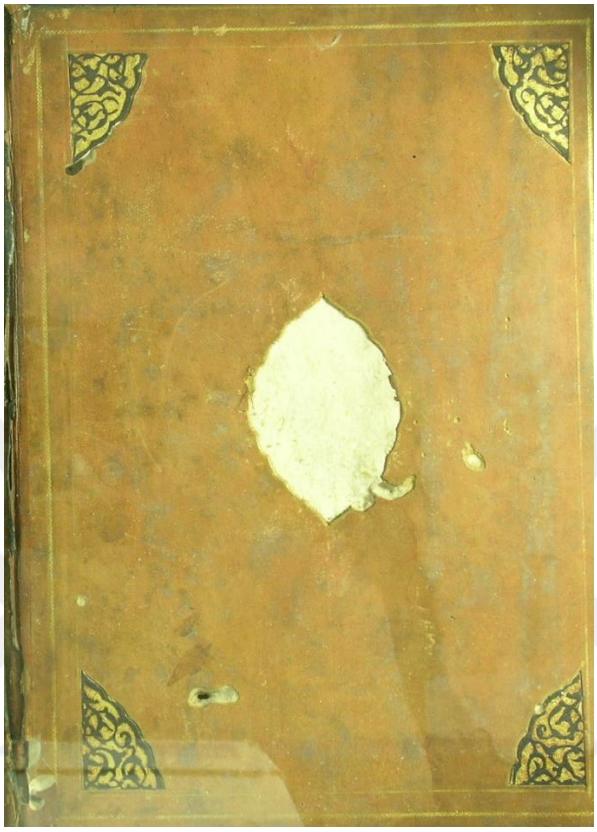
Çizim 58: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün Dış Kapağı Plan Şeması

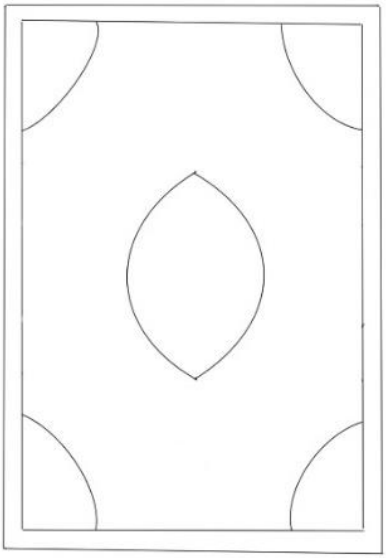
Çizim 59: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün Dış Kapak Deseni

Eserin cildi ön-arka kapak ve sertap'dan oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Kapakların yüzeyi dendanlı, ortabağ ve rumî motifleriyle oluşturulan kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Deseni oluşturmak üzere ½ yekpare kalıp kullanılmış olup, ¼ simetrili desende hatayi

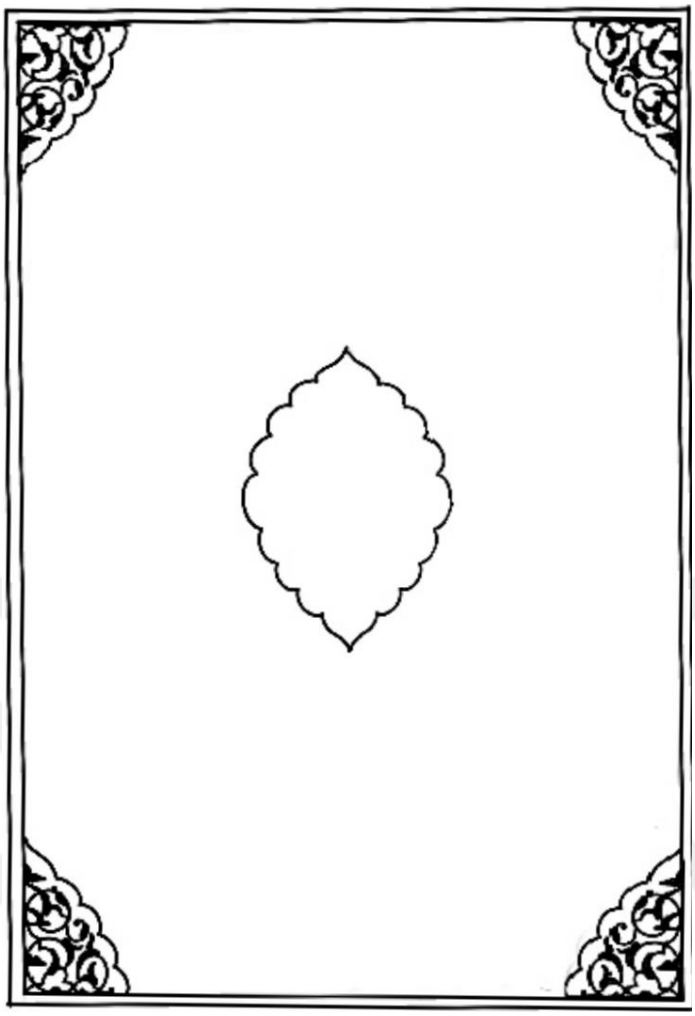
grubu motifler yer almaktadır. Deseni çevreleyen bordür kitabe şeklinde paftalara ayrılmış olup, içlerindeki ½ yarı simetrili desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Bordürün her iki tarafına ince ve kalın altın cetveller çekilmiştir.

Fotoğraf 118: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün İç Kapağı

Çizim 60: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün İç Kapağı Plan Şeması

Çizim 61: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün İç Kapak Deseni

Cildin iç kapağı şemse ve köşebentlerle tasarlanmış olup, köşebentlerde altın zemin üzerine siyah renk rûmi kompozisyon çift tahrir tekniğinde uygulanmış, şemse kısmı ise kesilmiş veya çıkmıştır. Şemse kısmındanda anlaşılacagı gibi iç kapağın tezyinatı sonradan yapılmıştır.

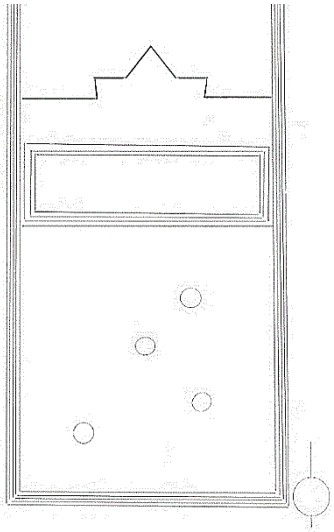
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

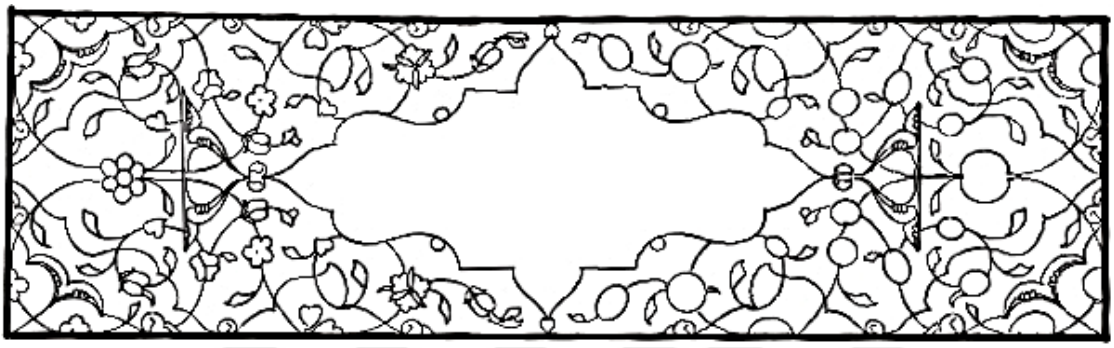
Fotoğraf 119: Kastamonu YEK., 2173 Envanter Numaralı 20. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 62: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 120: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

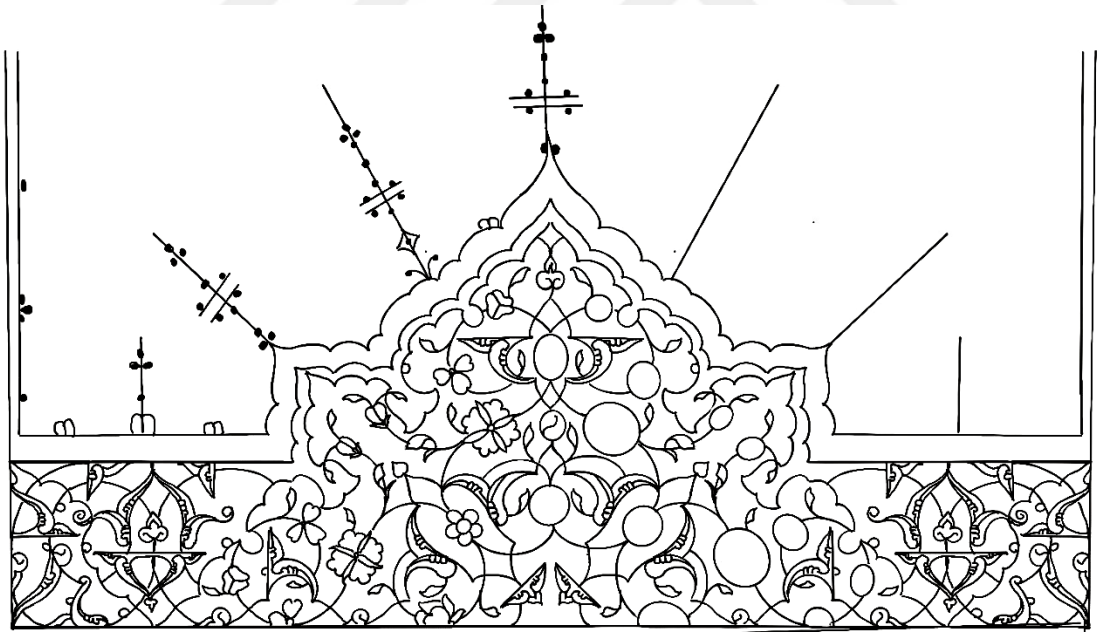
Çizim 63: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen yazı sahasının üst tarafında yer almaktadır. Dikdörtgen bölümdeki altın zeminli kitabeli alan limon küfü iplikle sınırlandırılmış olup, üzerine lâl mürekkeple rikâ' hattıyla *"el-cüz'üs-sâbi'u aşere"* (17. Cüz) ibaresi yazılmıştır.[201] Kitabenin her iki ucunda limon küfü ipliğin ayırdığı kırmızı zeminli ortabağ motifi kapalı form pafta oluşturmuştur. Köşelerde, turuncu ve limon küfü ipliğin ayırdığı siyah, kahve ve altın zeminli rumili ve dendanlı paftalarla kompozisyonda renk ayrımı yapılmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili desen tasarlanmıştır. Motifler; beyaz, sarı, turuncu, pembe ve açık mavi renklerde boyanarak kendi renklerinin koyu tonu ile gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, kalın limon küfü ve açık mavi renk cetvellerle sınırlandırılmış olup, üzerlerine zencerek ve zikzak şeklinde bezemeler yapılmıştır.

[201] Hattat sehven 17. cüz olduğunu yazmış, fakat Diyanet basımı Mushaf'tan kontrol ettiğmizde,eserin 20. cüz olduğu tespit edilmiştir.

Fotoğraf 121: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 64: Kastamonu YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Dikdörtgen alanın üzerinde yer alan, dendanlarla sınırlandırılmış tezhipli bölüm Taçlı şekilde tasarlanmıştır. Turuncu ipliğin desen içine dönüş yaparak oluşturduğu kubbe

formdaki pafta içinde, altın ipliğin ayırdığı lacivert zeminli rûmi kompozisyonla renk ayrımı yapılmış olup, hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen tasarlanmıştır. Kubbeli alanın her iki yanında, altın ve yeşil ipliklerin ayırdığı ortabağ ve rûmî motifleriyle desen planı oluşturulmuş, hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama desen hazırlanarak zer-ender-zer ve klasik tezhip tekniğinde uygulanmıştır. Kompozisyonun ana rengi lavicert olup, altın ve kırmızı zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Motifler pembe, turuncu, sarı ve beyaz ile renklendirilerek koyu tonda gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, altın kalın cetvel üzerine çekilmiş mavi renk kuzu ile taç şeklinde tamamlanmıştır. Tığlar, kuzu üzerine sade şekilde yapılmıştır.

2.1.15. 2174 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Birinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 15

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2174

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150 mm.

Varak Sayısı : 24

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

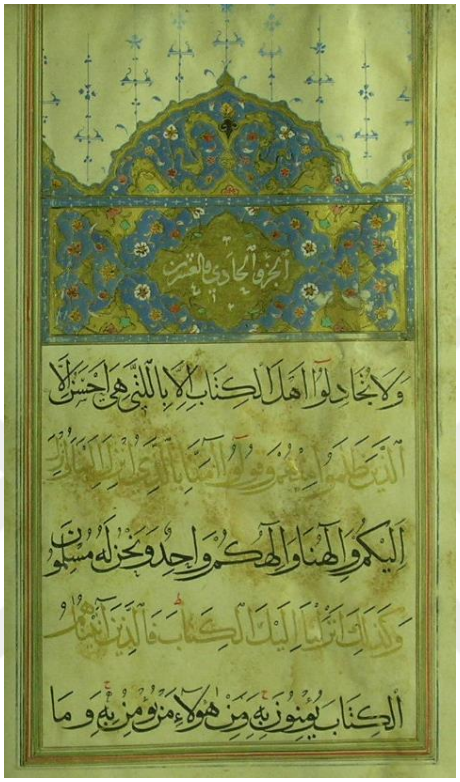
Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

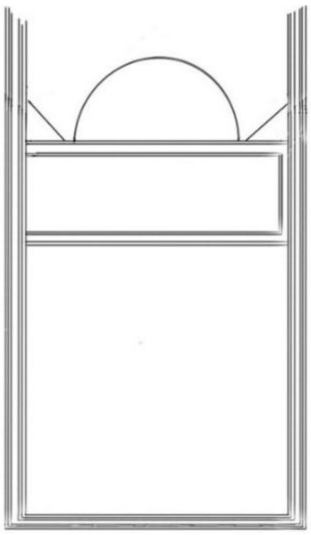
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî, bulut ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ yarı simetrili

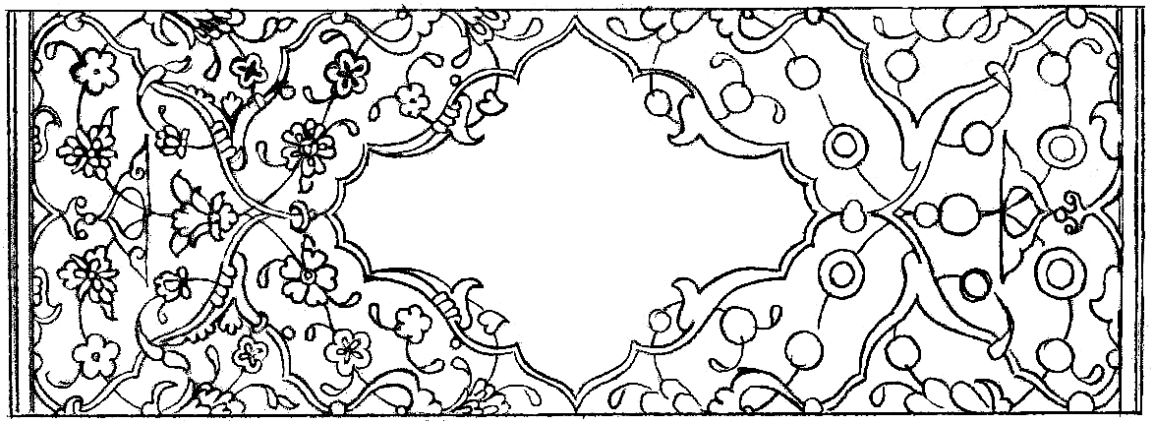
Fotoğraf 122: Kastamonu YEK., 2174 Envanter Numaralı 21. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 65: Kastamonu YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 123: Kastamonu YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

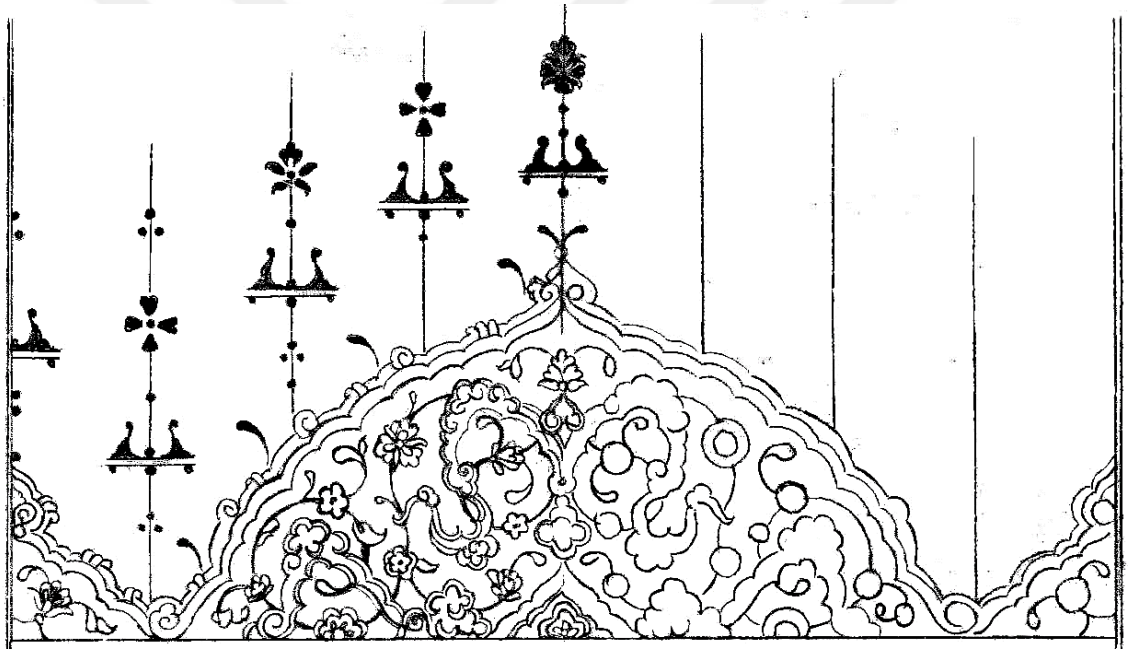

Çizim 66: Kastamonu YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, iki bölümden oluşmaktadır. Metnin üzerindeki dikdörtgen alanda, altın ipliğin ayırdığı rumili altın zeminli kitabenin üzerine, üstübeç mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü'l-hâdive'l-ışrîn"* (21. cüz) ibaresi yazılmıştır. Kitabeli alanın dışındaki tezhipli saha, altın zeminli rûmili ve ortabağlı kapalı form paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Kompozisyonun ana zemini mavi tonda boyanmış olup, hatayi grubu motiflerle hazırlanan ¼ simetrili desendeki motifler sarı, beyaz, pembe, turuncu ve yeşil ile renklendirilmiştir. Dikdörtgen alanı dört taraftan çevreleyen mavi zeminli basit (:+:) şekilde bezenmiş kalın cetvelin her iki yanında ince altın cetveller vardır.

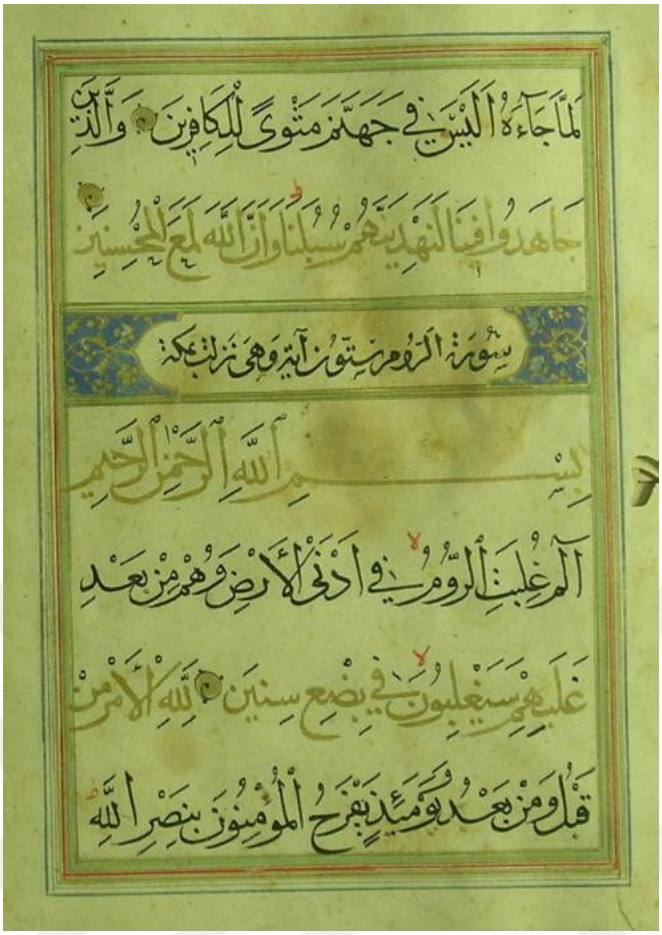

Fotoğraf 124: Kastamonu YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kubbeli Alan

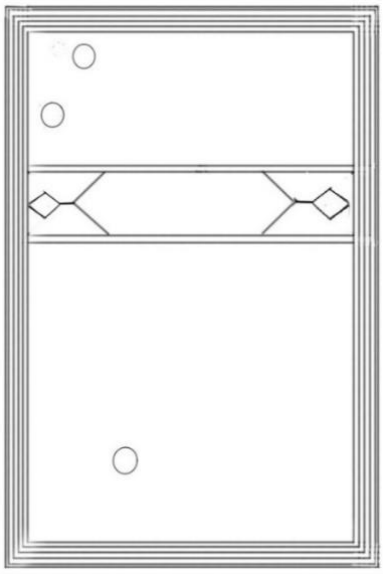

Çizim 67: Kastamonu YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kubbeli Alanın Deseni

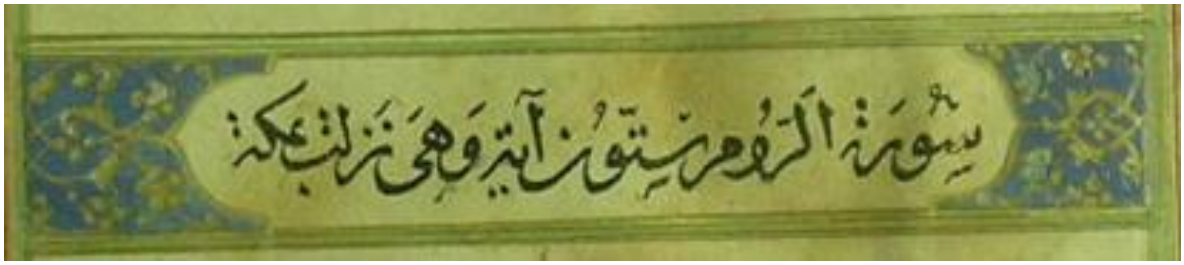
Kitabeli alanın üzerindeki tezhipli bölüm, altın ve mavi ipliklerle kubbe şeklinde tasarlanmış olup, altın zeminli bulut motifiyle kompozisyonda renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle tasarlanan ½ yarı simetrili desendeki motifler yeşil, sarı, beyaz ve pembe renkte boyanarak koyu renkle gölgelendirilmiştir. Altın ve mavi renk ipliklerle sınırlandırılan tezhipli alan, üzerindeki tığlar, penç, goncagül, ortabağ, üç nokta ve tirfil şeklindeki unsurlarla bezenmiştir.

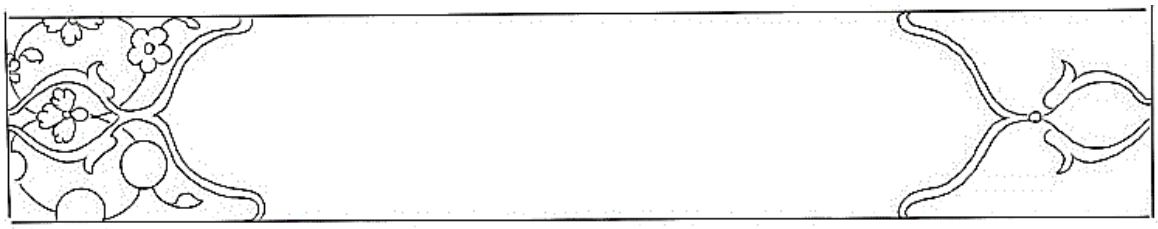
Fotoğraf 125: Kastamonu YEK., 21. Cüz'deki (v.4b) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 68: Kastamonu YEK., 21. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 126: Kastamonu YEK., 21. Cüz'deki (v.4b) Sûrebaşı Tezhibi

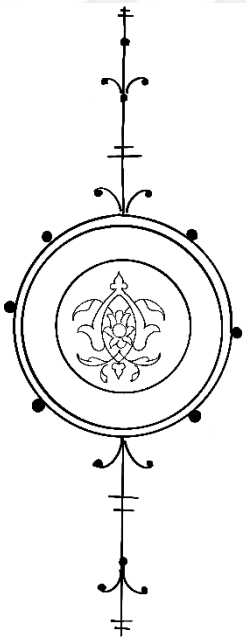

Çizim 69: Kastamonu YEK., 21. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

İncelenen eserin bir diğer tezyinatlı sayfası dikdörtgen levha formundaki sûrebaşı tezhibidir. Cüz'ün v.4b sayfasında yer alan tezhip, eserin v.12a, 16b, 19b sayfalarında da aynı şekilde uygulanmıştır. Sûre ismi ve âyet sayısını gösteren bilgilerin bulunduğu sûrebaşı kitabesinde rıkâ' hatla *"Sûretu'r-Rûm.Sittûne âyeten ve hiye nezzeltu bi Mekke"* (Rûm Sûresi 60 âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur) ibaresi yazılmıştır. Lacivert zeminli alanda, rumi ve penç motifleriyle ¼ simetri esasına göre hazırlanan desen altınla işlenmiştir. Tezhipli alan, yeşil ve altın cetvellerle çevrelenmiştir.

Fotoğraf 127: Kastamonu YEK., 21. Cüz'deki Mushaf Gülü

Çizim 70: Kastamonu YEK., 21. Cüz'deki Mushaf Gülü Deseni

Eserin neredeyse tüm sayfa kenarlarında aynı tarzda madalyon formunda gül yapılmıştır. Lacivert zeminde rûmi motifiyle tasarlanan kompozisyonun çevresi altın bordürle çevrelenmiş olup, üzerine tezyinat yapılmamıştır. Lacivert renk kuzu iki yönde uzayan tığlar ve noktalarla bezenmiştir.

2.1.16. 2175 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi İkinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 16

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2175

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150 mm.

Varak Sayısı : 23

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

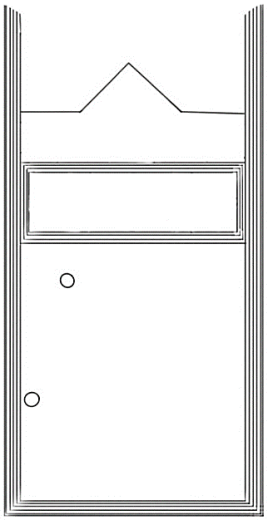
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrli ve ½ yarı simetrili ulama

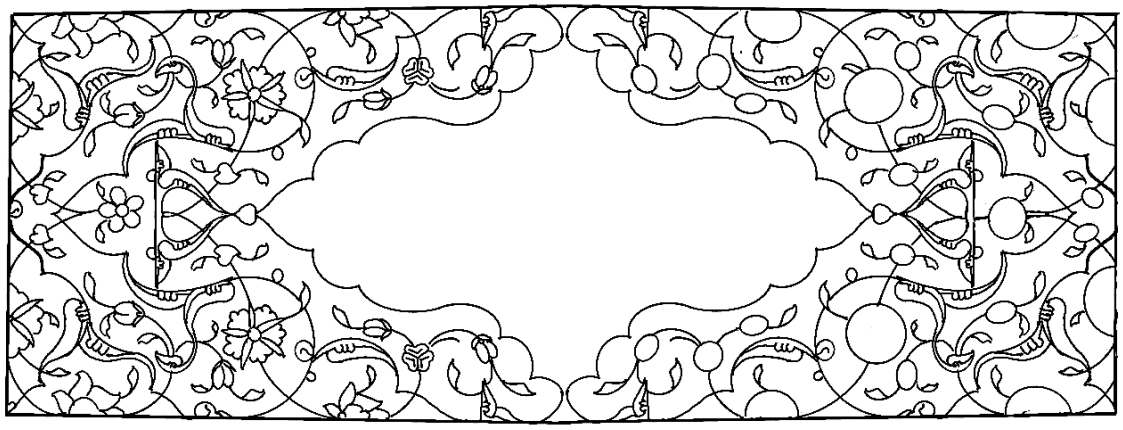
Fotoğraf 128: Kastamonu YEK. 2175 Envanter Numaralı 22. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 71: Kastamonu YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 129: Kastamonu YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

Çizim 72: Kastamonu YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

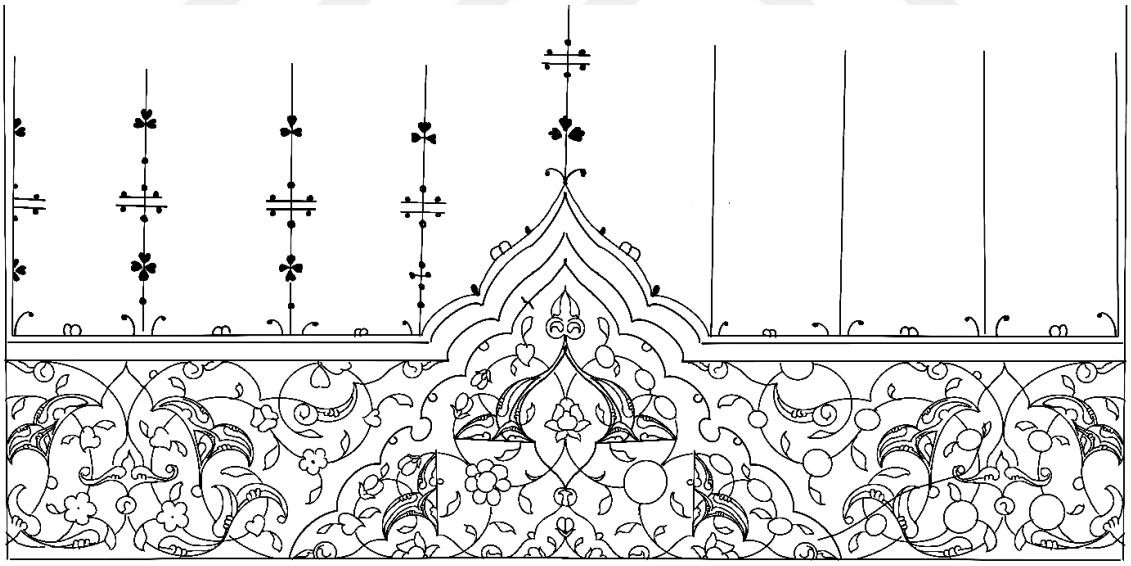
Cüz'ün v.1b sayfasındaki yazılı alanın üst tarafında dikdörtgen ve taçlı şekilde tasarlanmış unvan sayfası tezhibi yer almaktadır. Alttaki dikdörtgen alanda, yeşil ipliğin ayırdığı altın zeminli kitabeli paftada üstübeç mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü'l-hadî 'işrûn"* (21. cüz) ibaresi yazılmıştır.[202] Kitabenin her iki ucunda kahverenk zeminli ortabağ motifiyle kapalı form paftalar yapılmıştır. Köşelerde, turuncu ipliğin ayırdığı, rumili kapalı form paftaların zemini altın ve siyah renkte boyanmış olup, geri kalan kısım lâciverttir. Lacivert zeminli sahada, hem turuncu ipliklerden müteşekkil rumi, hem de hatayî grubu motiflerin yer aldığı iki ayrı helezon dolaşmaktadır. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Motifler pembe,

[202] Hattat sehven bu cüz'ün 21. cüz olduğunu yazmış, ancak eserin metni Diyanet'in bastığı Mushaf'tan kontrol edildiğinde 22. cüz olduğu tespit edilmiştir.

beyaz, turuncu ve sarı renkte boyanarak koyu tonda gölgelendirilmiştir. Dikdörtgen alan, basit (:-:) şekilde bezenmiş lacivert, turuncu, açık mavi arasuyu ve cetvellerle çevrelenmiştir.

Fotoğraf 130: Kastamonu YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 73: Kastamonu YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Kitabeli bölümün üst tarafında yer alan, taçlı şekilde sınırlandırılmış tezhipli alan, turuncu ve yeşil ipliğin ayırdığı dendanlı ve rumi motifleriyle tasarlanmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın ve kahverenk zeminli paftalarla renk

ayrımı yapılmıştır. Turuncu ipliğin dendanlı şekilde ayırdığı altın zeminli kubbe formundaki pafta içinde, yeşil ipliğin ayırdığı hurdeli ortabağ motifiyle kapalı form pafta oluşturulmuştur. ½ simetrili desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Bu paftanın her iki yanında yeşil ipliğin ayırdığı altın zeminli paftaların içine, çift tahrir tekniğinde yapılmış rumi ve hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama desen tasarlanmıştır. Motifler beyaz, pembe, sarı ve turuncu ile renklendirilmiştir. Altın kalın cetvel üzerine çekilmiş lacivert renk kuzu taç şeklinde tezhipli alanı sınırlandırmıştır. Tığlar, lacivert renk kuzu üzerine sade şekilde yapılmıştır.

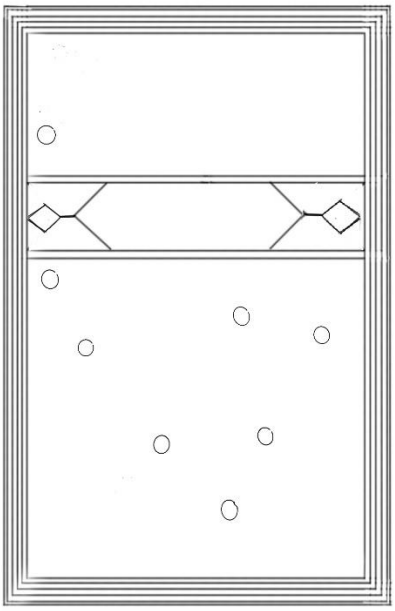

Detay: Kastamonu YEK., 22. cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki taçlı alanın deseni

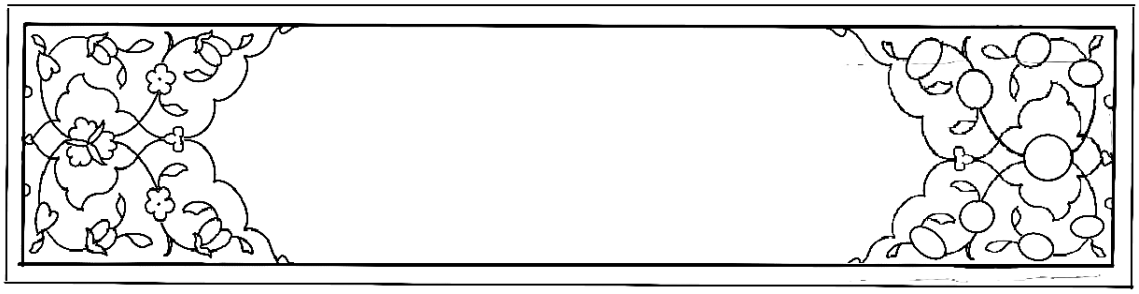
Fotoğraf 131: Kastamonu YEK., 22. Cüz'deki (v.21a) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 74: Kastamonu YEK., 22. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 132: Kastamonu YEK., 22. Cüz'deki (v.21a) Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 75: Kastamonu YEK., 22. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün bir diğer tezhipli sayfası v.21a daki sûrebaşı tezhibidir. Turuncu ipliğin ayırdığı kitabe üzerinde siyah mürekkeple rikâ' hatla, *"Sûretu Yâsin.Selâsun ve semânun âyeh"* (Yasin Sûresi 83 ayettir) ibaresi yazılmıştır. Yazının dışında kalan boşluklara pembe renk beyne's-sütur yapılmıştır. Kitabeli paftanın her iki ucunda altın zeminli dendanlı kapalı form paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desende hatayi grubu motifler beyaz, turuncu ve sarı renklerde boyanarak koyu tonda gölgelendirilmiştir Tezhipli alan, yeşil ve altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Sûrebaşı tezhipleri renk, motif ve üslûp bakımından cüz'ün diğer tezhipli bölümleriyle uyum içerisindedir. Söz konusu sûrebaşı tezhibi çalışmadaki 23.cüz'ün (v.5b), 24.cüz'ün (v.17b), 25.cüz'ün (v.2b, 19b), 26.cüz'ün (v.7a, 11a, 18b), 27.cüz'ün (v.2b, 18a) sayfalarında da uygulanmıştır.

2.1.17. 2176 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Üçüncü Cüz'ü

Katalog Numarası : 17

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2176

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150 mm.

Varak Sayısı : 23

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

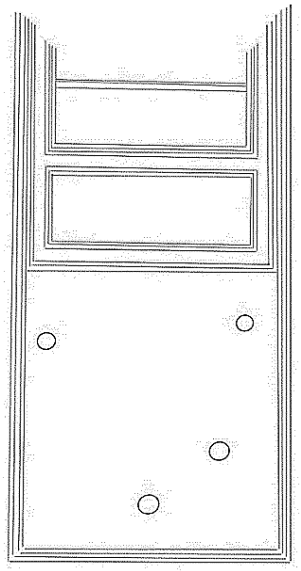
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili ve üst kısımda ½ yarı simetrili ulama

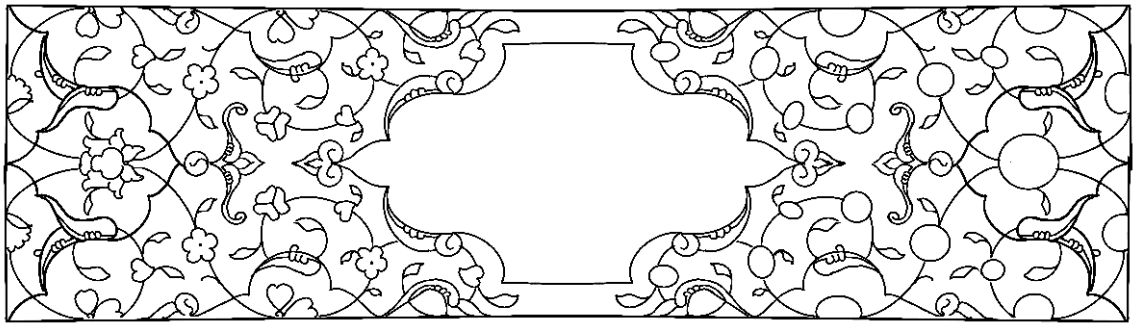
Fotoğraf 133: Kastamonu YEK., 2176 Envanter Numaralı 23. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 76: Kastamonu YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 134: Kastamonu YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

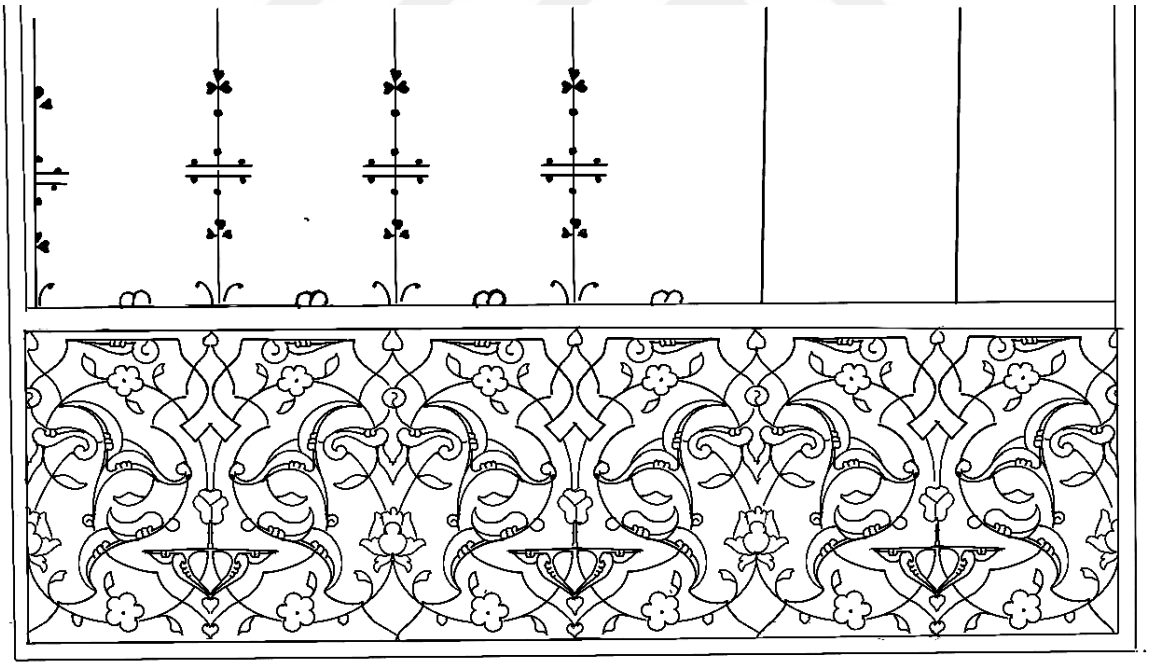
Çizim 77: Kastamonu YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, iki bölümden oluşmaktadır. Beş satırlı dikdörtgen yazı sahasının üst tarafındaki dikdörtgen alanda, turuncu ipliğin ayırdığı kitabeli paftada üstübeç mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü's-sânî 'işrûn"* (22. cüz) ibaresi yazılmıştır.[203] Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, yeşil ve altın ipliğin ayırdığı altın, kırmızı ve kahverenk zeminli rumi ve ortabağ motifleriyle renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili desen uygulanmış olup, motifler beyaz, mavi, pembe ve turuncu ile renklendirilerek koyu tonda gölgelendirilmiştir. Dikdörtgen bölüm, altın zencereğin iki tarafına turuncu, açık mavi ve koyu mavi cetveller çekilerek sınırlandırılmıştır.

[203] Hattat sehven bu eserin 22. cüz olduğunu yazmış, fakat Mushaf'tan kontrol ettiğimizde eserin 23. cüz olduğu tespit edilmiştir.

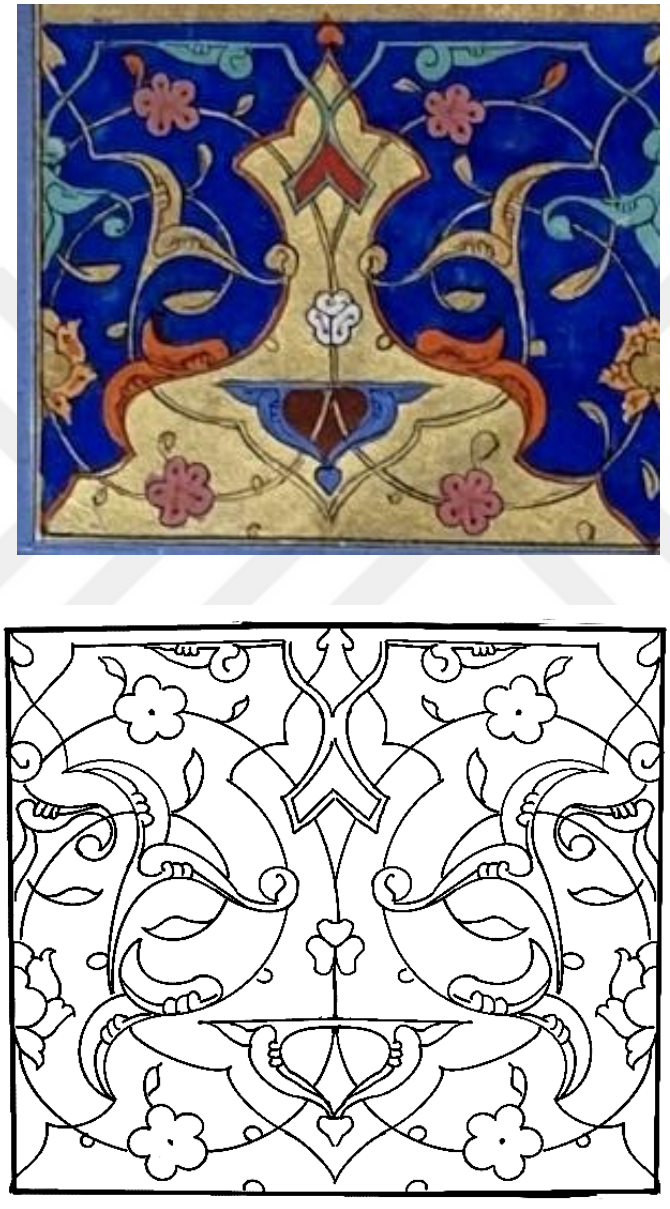
Fotoğraf 135: Kastamonu YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alan

Çizim 78: Kastamonu YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alanın Deseni

Kitabeli bölümün üzerindeki düz alan, turuncu, limon küfü, altın ve mavi ipliklerin rûmi ve ortabağ motifleriyle ayırdığı paftalarla tasarlanmıştır. Kompozisyonun ana rengi

lacivert olup, altın ve kahverenk zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ½ yarı simetri esasına göre hazırlanan desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmış, motifler beyaz, pembe, altın ve sarı ile renklendirilerek koyu tonda gölgelendirilmiştir. Tezhipli bölüm, altın zeminli kalın cetvel ve mavi renk kuzu ile sınırlandırılmış olup, sade şekilde tığlar yapılmıştır.

Detay: Kastamonu YEK., 23. cüz'ün unvan sayfası tezhibinin üst kısmındaki düz alanın deseni

2.1.18. 2177 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Dördüncü Cüz'ü

Katalog Numarası : 18

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2177

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150 mm.

Varak Sayısı : 22

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

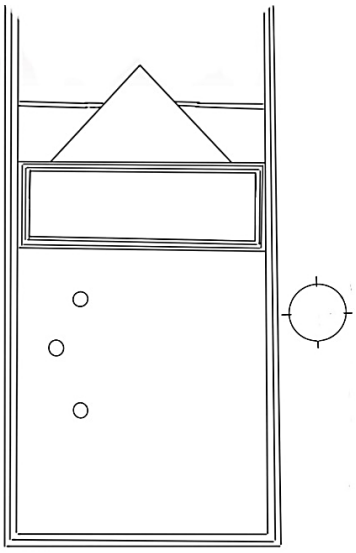
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

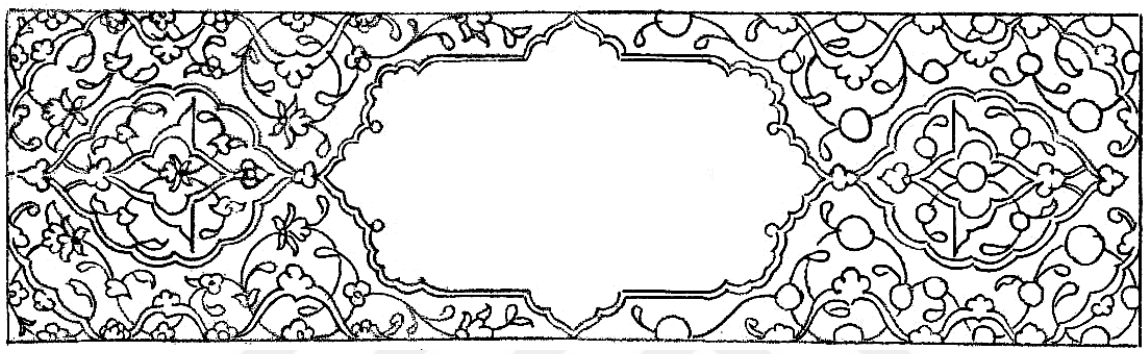
Fotoğraf 136: Kastamonu YEK., 2177 Envanter Numaralı 24. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 79: Kastamonu YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

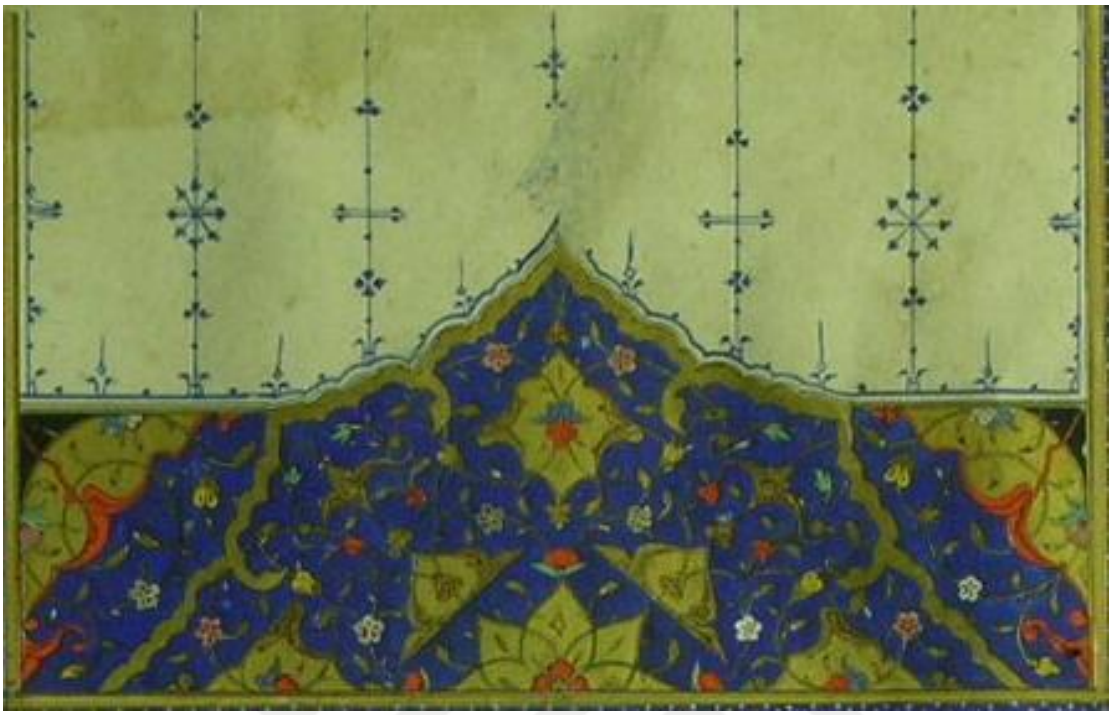
Fotoğraf 137: Kastamonu YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

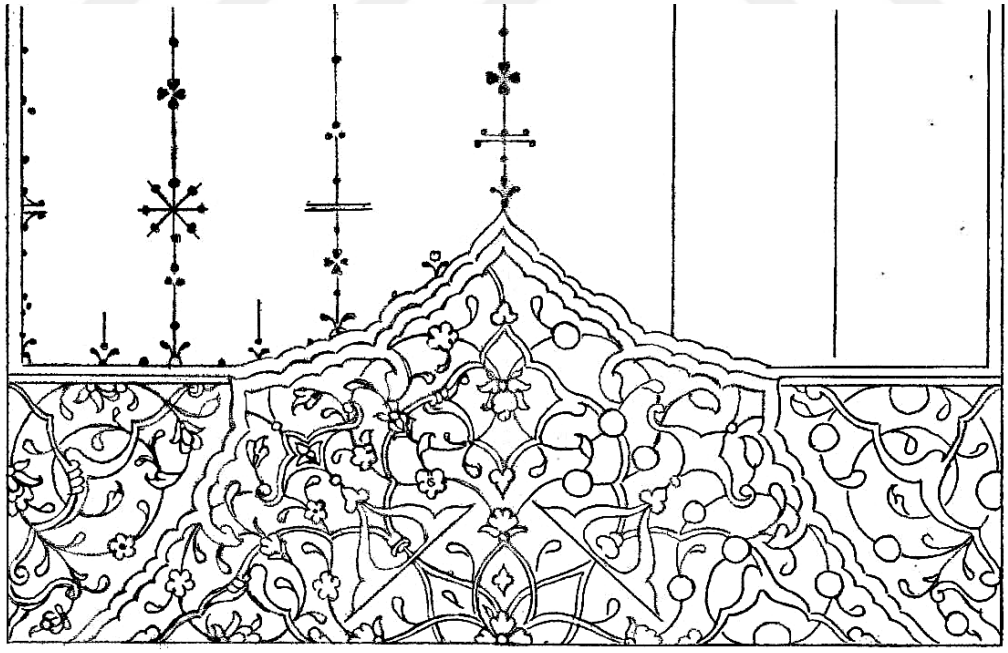
Çizim 80: Kastamonu YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen yazı sahasının üst tarafında yer almaktadır. Dikdörtgen alanda, beyaz ipliğin ayırdığı altın zeminli kitabe üzerine üstübeç mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü's-sâlisü 'ışrûn"* (23. cüz) ibaresi yazılmıştır.[204] Kitabeli paftanın her iki ucuna beyaz ipliğin dilimli şekilde ayırdığı siyah zeminli salbek formunda paftalar yapılarak üzerine limon küfü ipliğin ayırdığı kızıl kahverenk zeminli ortabağ ve hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Dikdörtgen alanda altın ipliğin ayırdığı altın zeminli bulut motifiyle renk ayrımı yapılmış olup, hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili desen hazırlanmıştır. Motifler turuncu, sarı, beyaz ve pembe ile renklendirilerek koyu tonda gölgelendirilmiştir. Tezhipli bölüm turuncu, altın ve lacivert tonlarındaki cetvellerle çevrelenmiş olup, lacivert renk üzerine basit (:-:) şekilde bezeme yapılmıştır.

[204] Hattat sehven bu cüz'ün, 23. cüz olduğunu yazmış, fakat Mushaf'tan kontrol ettiğimizde eserin 24. cüz olduğu tespit edilmiştir.

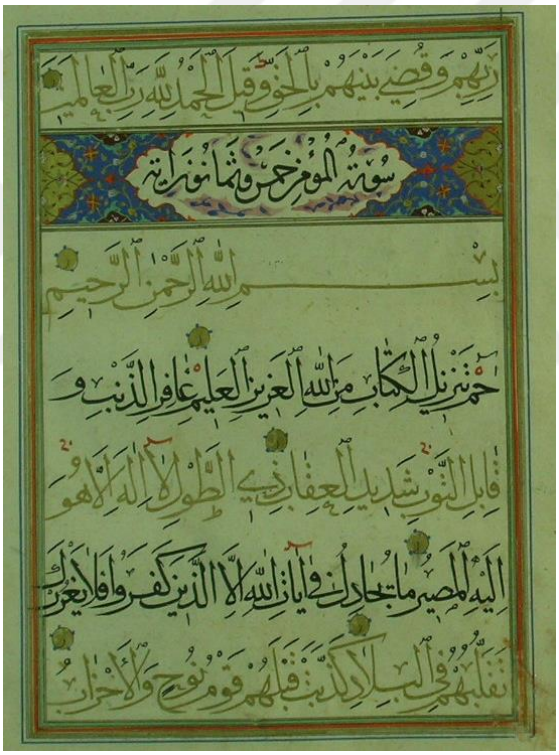

Fotoğraf 138: Kastamonu YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

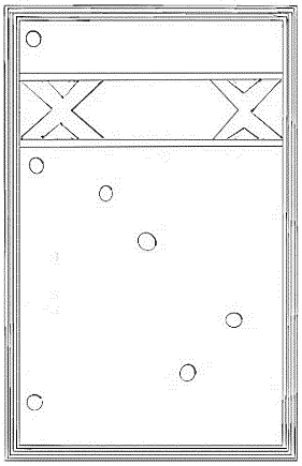

Çizim 81: Kastamonu YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Kitabeli bölümü üzerinde yer alan, taçlı alanda, desen içine dönüş yapan dendanlı kalın altın iplikle kubbe formunda pafta oluşturulmuştur. Paftanın ana rengi lacivert olup, altın zeminli rûmi ve ortabağ motifleriyle renk ayrımı yapılmış olup, hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen tasarlanmıştır. Motifler turuncu, beyaz, sarı ve pembe ile renklendirilerek koyu tonda gölgelendirilmiştir. Taçlı alanda, turuncu ipliğin ayırdığı altın zeminli rumiler, tığ çıkışını sağlayan cetvelden içeri doğru yapılmıştır. Altın ve lacivert zeminli alanlarda hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama desen tasarlanmıştır. Motifler beyaz, pembe ve yeşil ile renklendirilmiştir. Altın cetvel üzerine çekilmiş mavi kuzu taç şeklinde tezhipli alanı sınırlandırmıştır. Tığlar, kuzu üzerinde sade şekilde yapılmıştır.

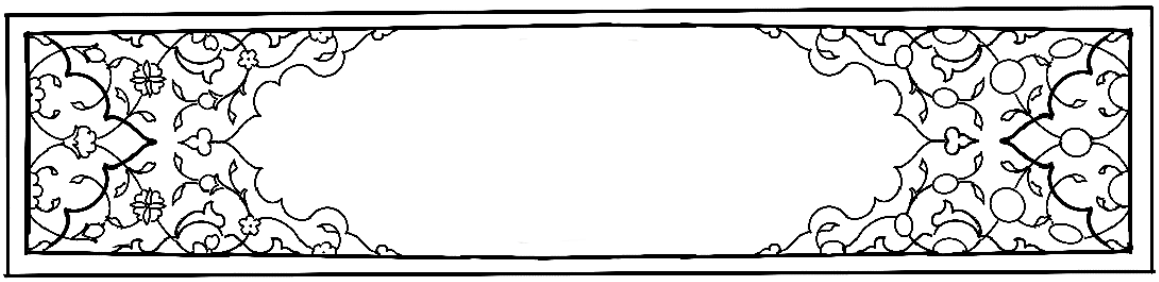
Fotoğraf 139: Kastamonu YEK., 24. Cüz'deki (v.7a) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 82: Kastamonu YEK., 24. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 140: Kastamonu YEK., 24. Cüz'deki (v.7a) Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 83: Kastamonu YEK., 24. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün bir diğer tezhipli sayfası v.7a daki sûrebaşı tezhibidir. Turuncu ipliğin ayırdığı kitabe üzerinde siyah mürekkeple rikâ' hatla, *"Sûretu'l Mü'min,hamsun ve semânun âyeh"* (Mü'min Sûresi 85 ayettir) ibaresi yazılmıştır. Yazının dışında kalan boşluklara pembe renk beyne's-sütur yapılmıştır. Kompozisyonun ana rengi mavi olup, altın ve kahverenk zeminli rûmili ve dendanlı paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desendeki hatayi grubu motifler beyaz, turuncu ve sarı renkte boyanmıştır. Tezhipli alan, yeşil ve altın cetvellerle sınırlandırılmıştır.

2.1.19. 2178 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Beşinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 19

Bulunduğu Kütüphane : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2178

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150 mm.

Varak Sayısı : 23

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

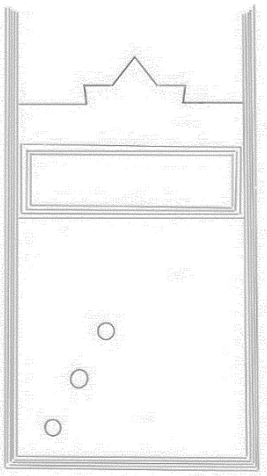
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

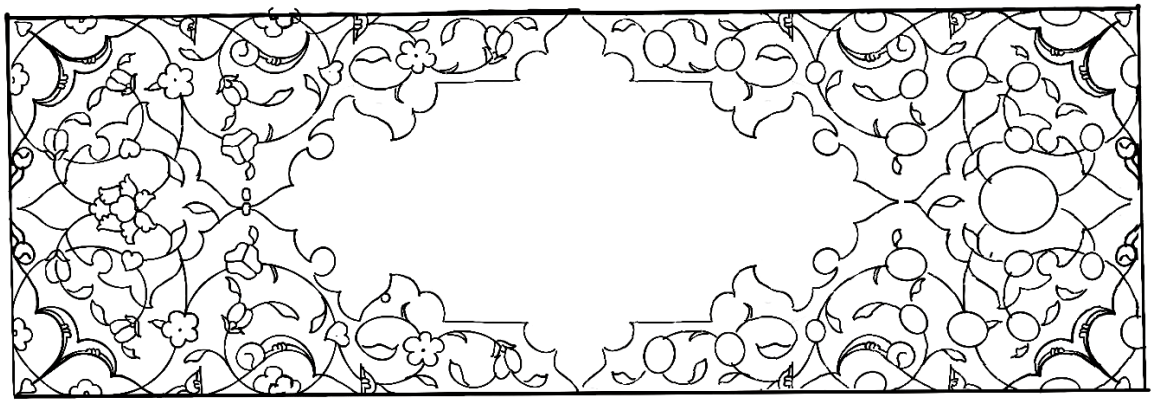
Fotoğraf 141: Kastamonu YEK., 2178 Envanter Numaralı 25. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 84: Kastamonu YEK., 25. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 142: Kastamonu YEK., 25. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

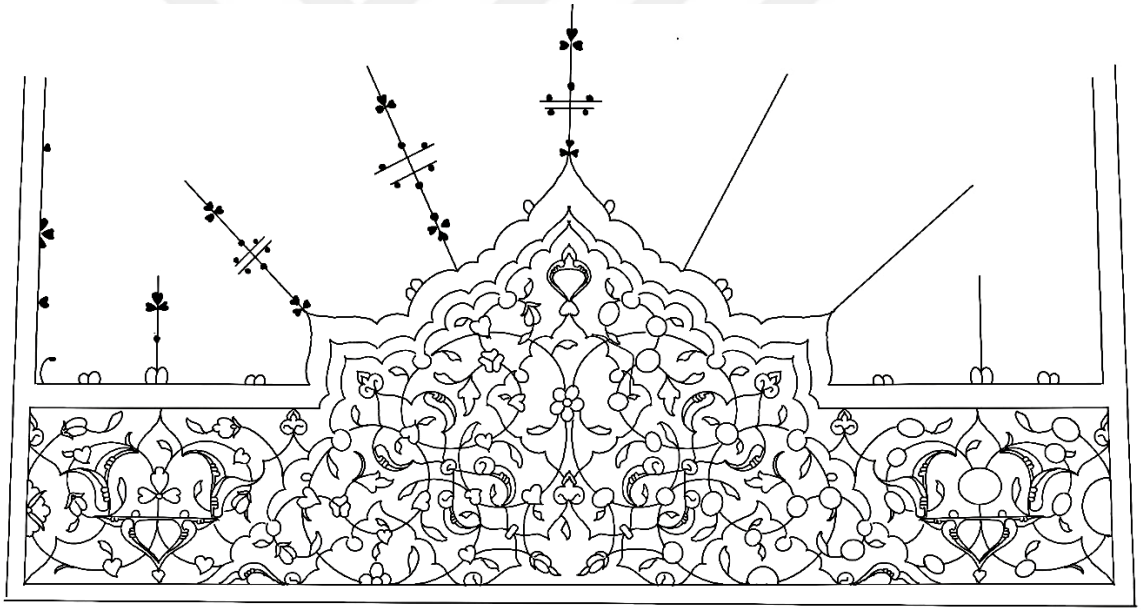
Çizim 85: Kastamonu YEK. 25. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen ve taçlı-bordürlü şekilde tasarlanmıştır. Dikdörtgen alanda, turuncu ipliğin dendanlarla ayırdığı altın zeminli kitabede üstübeç mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü'r-rabi'u 'işrûn"* (24. cüz) ibaresi yazılmıştır.[205] Kitabenin iki ucunda altın zeminli salbekler vardır. Kompozisyonun ana zemin rengi lacivert olup, yeşil ipliğin ayırdığı kırmızı ve kahverenk zeminli rûmili kapalı form paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle tasarlanan ¼ simetrili desendeki motifler beyaz, sarı, turuncu ve pembe ile renklendirilmiş olup, koyu tonda gölgelendirilmiştir. Dikdörtgen alan, altın zencerekli bordürün her iki yanına çekilmiş, turuncu ve açık mavi renk kalın cetvellerle sınırlandırılarak basit (:+:) şekilde bezenmiştir.

[205] Hattat sehven eserin 24. cüz olduğunu yazmış, ancak Mushaf'tan kantrol ettiğimizde 25. cüz olduğu tespit edilmiştir.

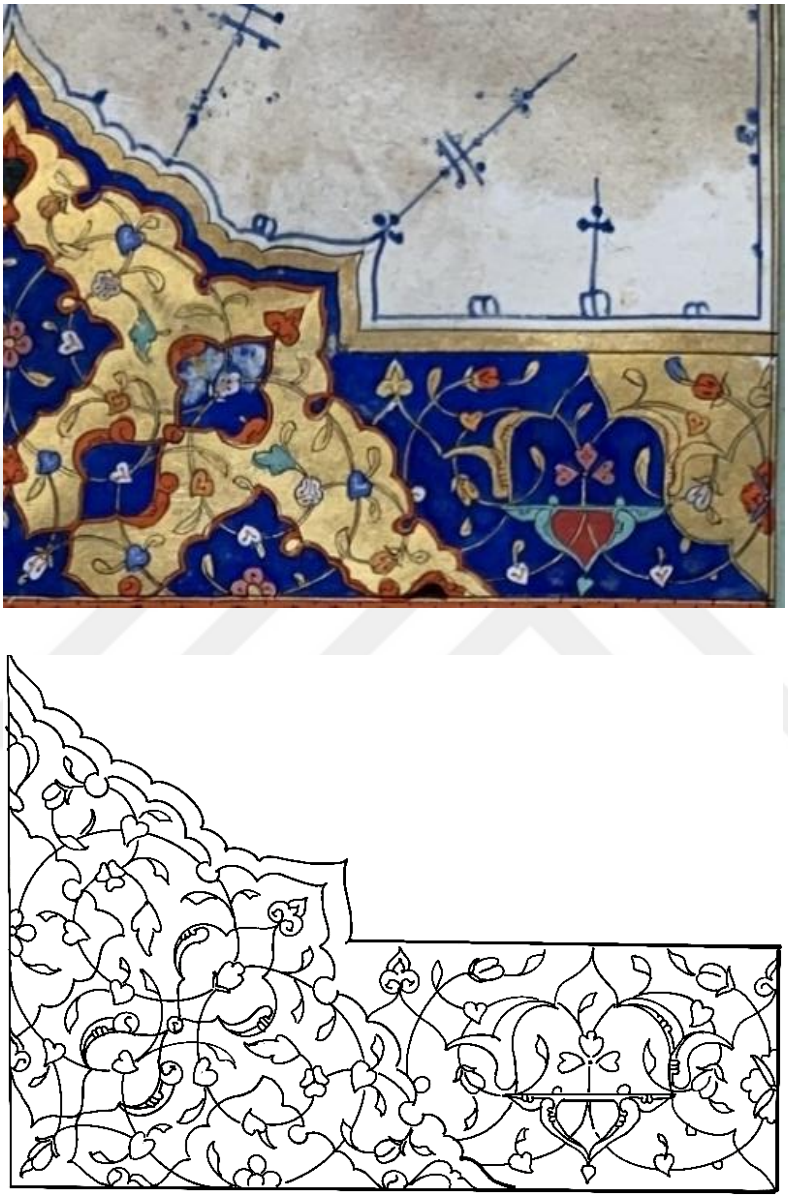
Fotoğraf 143: Kastamonu YEK., 25. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 86: Kastamonu YEK., 25. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Taçlı bölümde, turuncu ipliğin dendanlı şekilde ayırdığı altın zeminli kubbe formundaki pafta içinde, lacivert zeminli rûmili ve dendanlı paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ½ simetrili desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Bordürlü alanda altın ve kırmızı zeminli rûmi ve ortabağ motifleriyle desenin plan şeması yapılmıştır. ½ yarı simetrili ulama desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Motifler pembe, turuncu, sarı ve

beyaz renkte boyanmıştır. Altın kalın cetvel üzerine çekilmiş lacivert renk kuzu taç şeklinde bezemeli alanı sınırlandırmıştır. Tığlar, kuzu üzerine lacivert renkte sade şekilde yapılarak unvan sayfası tezhibi sonlandırılmıştır.

Detay: Kastamonu YEK., 25. cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki taçlı alanın deseni

2.1.20. 2179 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Altıncı Cüz'ü

Katalog Numarası : 20

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2179

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150 mm.

Varak Sayısı : 23

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

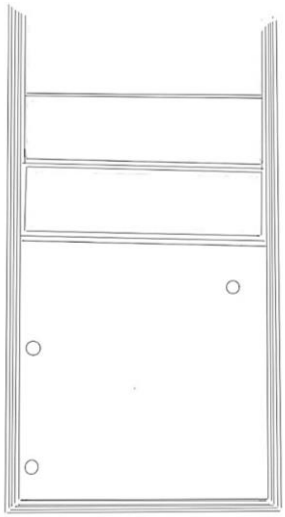
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda yarı ½ yarı simetrili ulama

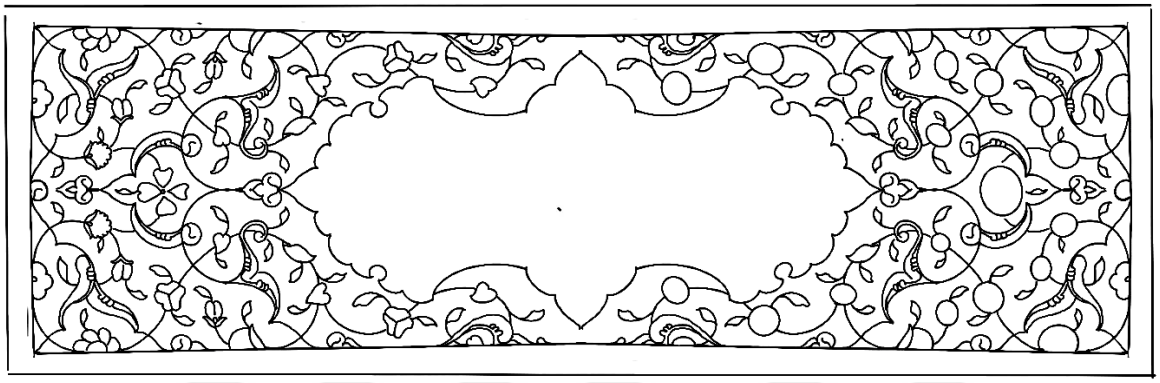
Fotoğraf 144: Kastamonu YEK., 2179 Envanter Numaralı 26. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 87: Kastamonu YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 145: Kastamonu YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

Çizim 88: Kastamonu YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi iki kısımdan oluşmaktadır. Alttaki dikdörtgen alanda, yeşil ipliğin dendanlarla ayırdığı altın zeminli kitabeli pafta üzerine üstübeç mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü'l-hâmisu 'işrûn"* (25. cüz) ibaresi yazılmıştır.[206] Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın ve kırmızı zeminli rumi ve ortabağ motifleriyle renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili desen tasarlanmıştır. Motifler pembe, yeşil, sarı, mavi ve beyaz renklerde boyanmıştır. Tezhipli alan, limon küfü ve açık pembe renk ikili zencereklerle sınırlandırmıştır.

[206] Hattat sehven eserin 25. cüz olduğunu yazmış, fakat Mushaf'tan kontrol ettiğimizde, 26. cüz olduğu tespit edilmiştir.

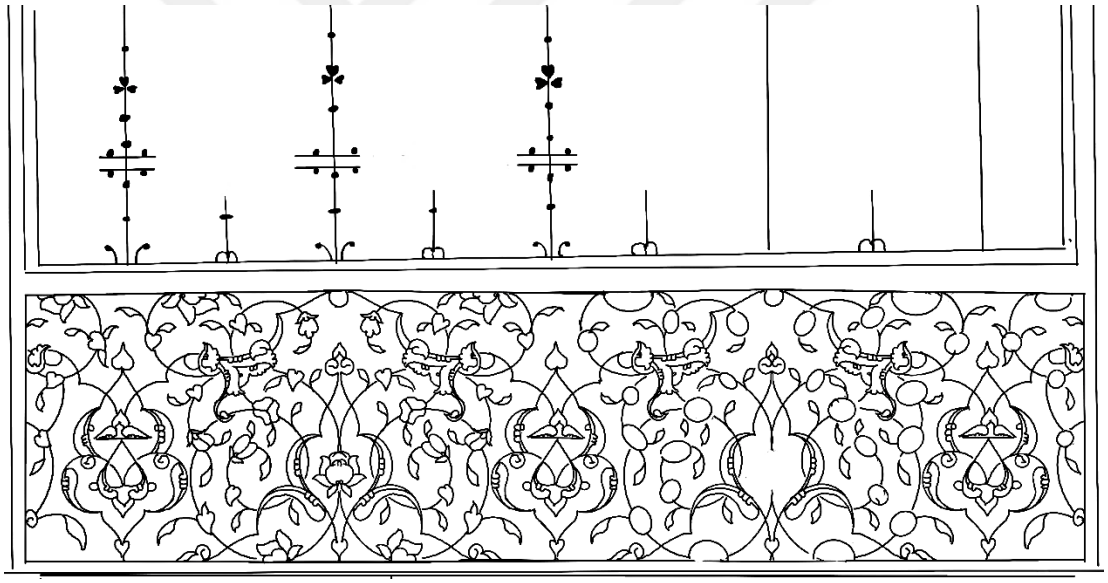

Detay: Kastamonu YEK., 26. cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki kitabeli alanın deseni

Fotoğraf 146: Kastamonu YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alan

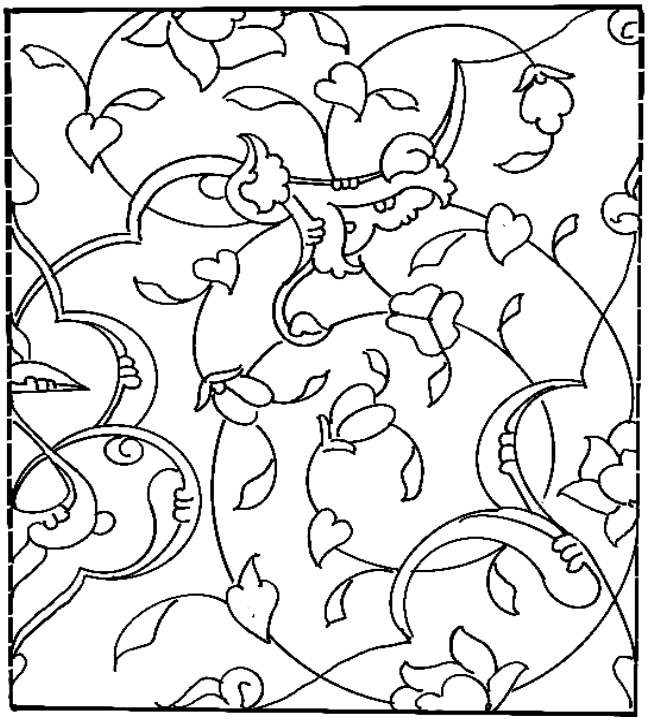

Çizim 89: Kastamonu YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alanın Deseni

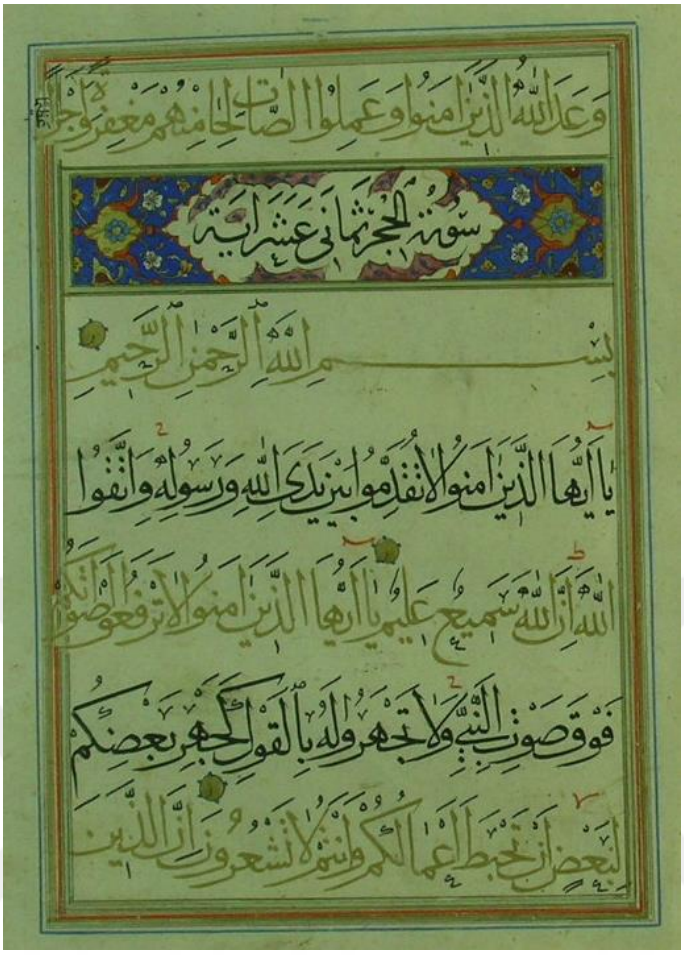
Kitabeli bölümün üzerindeki düz alan; altın, yeşil ve turuncu ipliklerin ayırdığı rûmili ve ortabağlı paftalarla tasarlanmıştır. Kahverenk zeminli rumilerin içerisinde, lacivert zeminli ortabağ motifi kapalı form pafta oluşturmuştur. ½ yarı simetrili ulama desende yer alan hatayi grubu motifler beyaz, sarı, pembe, yeşil ve mavi renklerde boyanarak kendi renklerinin koyu tonuyla gölgelendirilmiştir. Unvan sayfası tezhibi atın, limon

küfü kalın cetveller üzerine çekilen lacivert renk kuzu ile sınırlandırılmış olup, tığlar kuzu üzerine bitişik ve sade şekilde yapılmıştır.

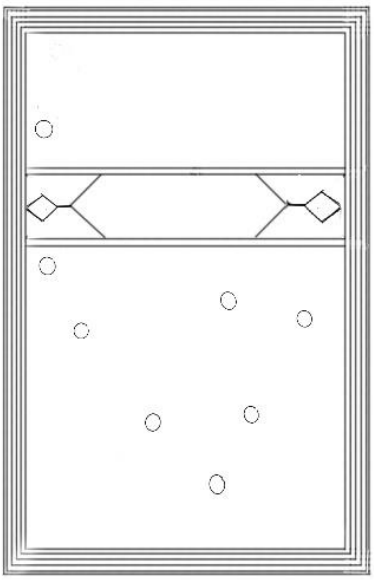

Detay: Kastamonu YEK., 26. cüz'ün unvan sayfası tezhibinin üst kısmındaki düz alanın deseni

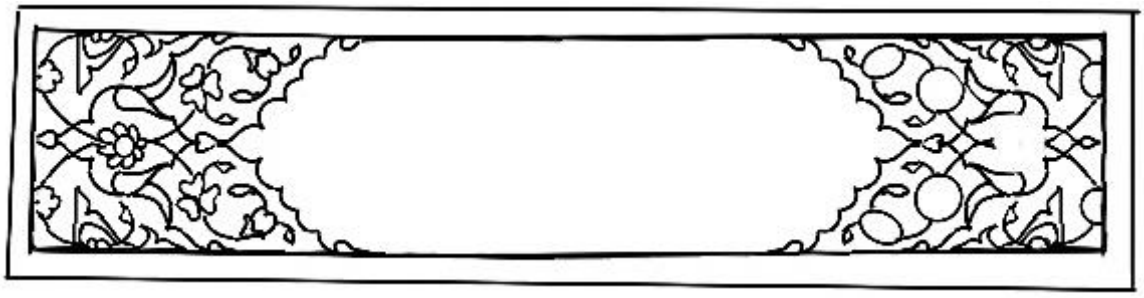
Fotoğraf 147: Kastamonu YEK., 26. Cüz'deki (v.16a) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 90: Kastamonu YEK., 26. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 148: Kastamonu YEK., 26. Cüz'deki (v.16a) Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 88: Kastamonu YEK., 26. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün bir diğer tezhipli sayfası v.16a daki sûrebaşı tezhibi, turuncu ipliğin ayırdığı şemse formundaki kitabe üzerinde siyah mürekkeple rikâ' hatla, *"Sûretu'l-Hicr.semânî aşera âyeh"* (Hicr Sûresi 18 ayettir) ibaresi yazılmıştır. Yazının çevresi pembe renk beyne's-süturla çevrilmiştir. Kompozisyonun plan şeması, altın ve kahverenk zeminli rûmi ve ortabağ motifleriyle oluşturulmuştur. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desende hatayi grubu motifler beyaz, mavi ve sarı renklerde boyanmıştır. Tezyinat, yeşil ve altın cetvellerle sınırlandırılmıştır.

2.1.21. 2180 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Yedinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 21

Bulunduğu Yer : Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 2180

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 185x250-105x150 mm.

Varak Sayısı : 23

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

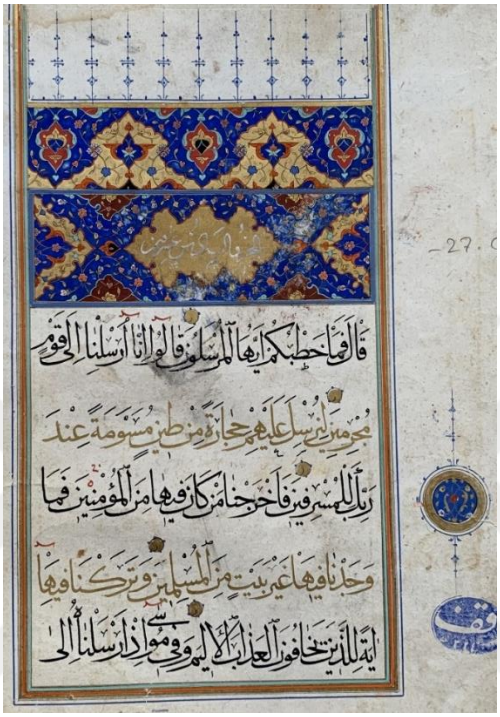
Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

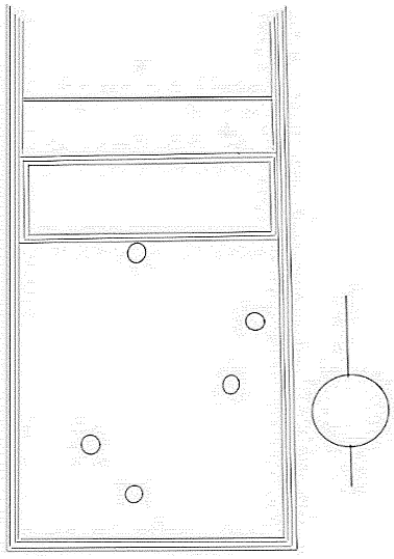
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ yarı simetrili ulama

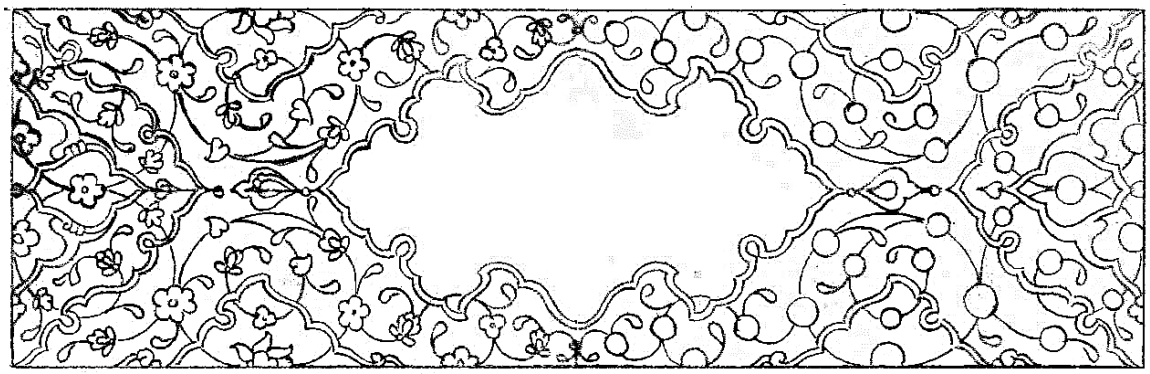
Fotoğraf 149: Kastamonu YEK., 2180 Envanter Numaralı 27. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 89: Kastamonu YEK., 27. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

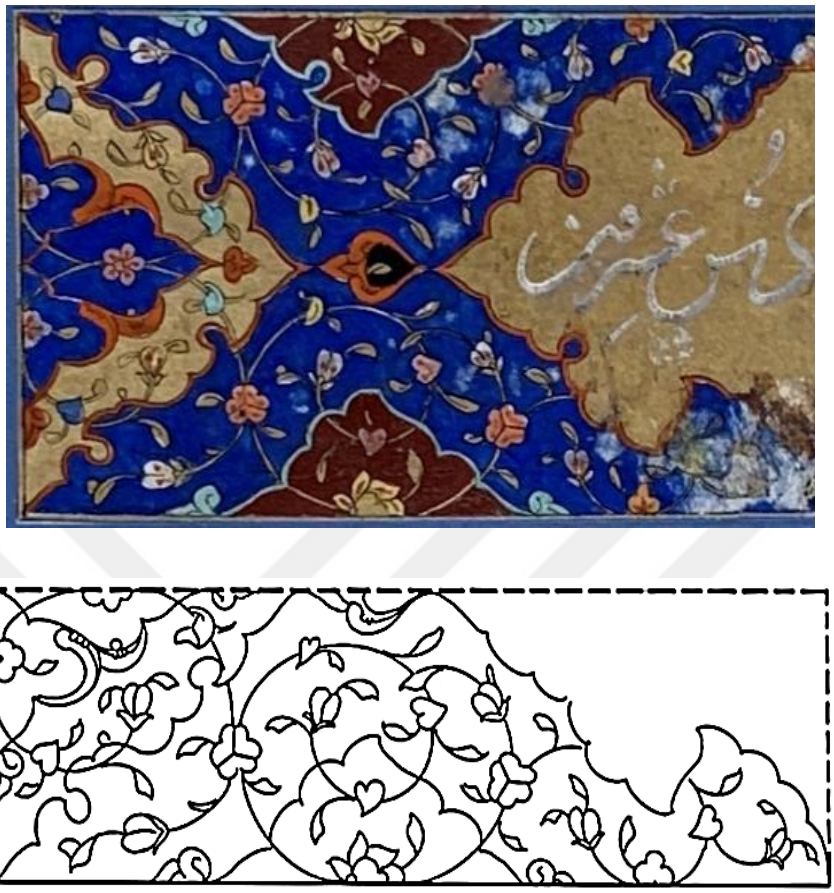
Fotoğraf 150: Kastamonu YEK., 27. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

Çizim 90: Kastamonu YEK., 27. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi iki bölümden oluşmaktadır. Alttaki dikdörtgen alanda, turuncu ipliğin dendanlarla ayırdığı altın zeminli kitabeli alan üzerine üstübeç mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'üs-sâdisü 'işrûn"* (26. Cüz) ibaresi yazılmıştır.[207] Dikdörtgen alanın kısa ve uzun kenarlarında limon küfü ve turuncu ipliğin dendanlarla ayırdığı altın ve kahverenk zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Altın zeminli paftanın içerisinde turuncu ipliğin ayırdığı lacivert zeminli rumili ayrı bir pafta daha vardır. Hatayi grubu matiflerle ¼ simetrili desen tasarlanmış olup, motifler pembe, beyaz, mavi, yeşil ve sarı ile renklendirilerek koyu tonda gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, mavi renk kalın cetvelin her iki tarafına çekilmiş altın ince cetvellerle sınırlandırılmıştır.

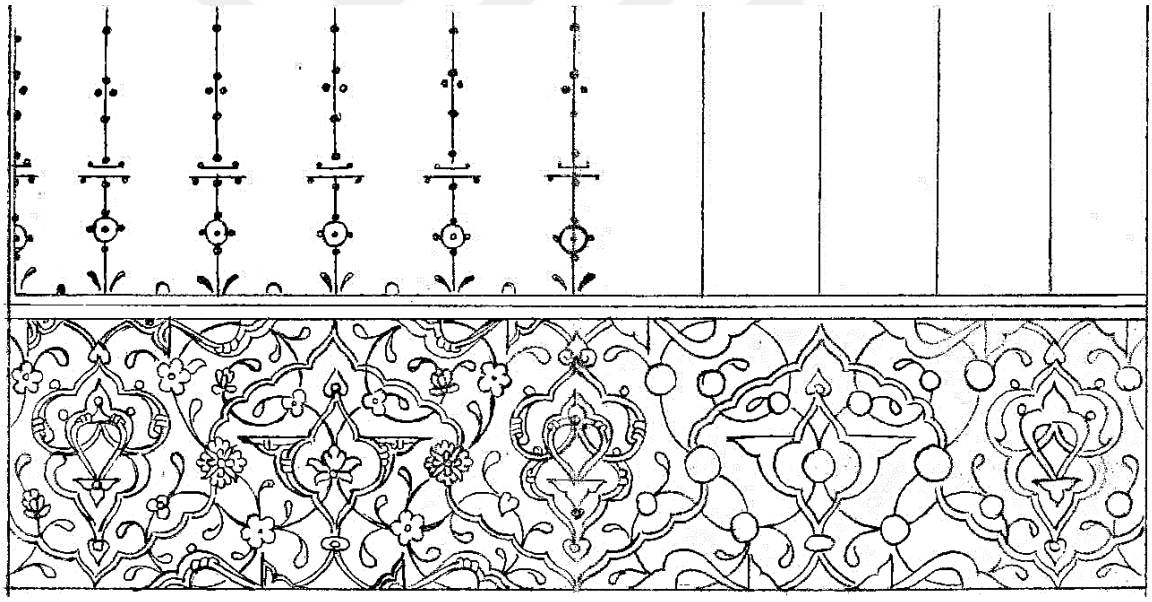
[207] Hattat eserin 26. cüz olduğunu yazmış, fakat Mushaf'tan kontrol ettiğimizde 27. cüz olduğu tespit edilmiştir.

Detay: Kastamonu YEK., 27. cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki kitabeli alanın deseni

Fotoğraf 151: Kastamonu YEK., 27. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alan

Çizim 91: Kastamonu YEK., 27. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerinde yer alan, düz bölümde, dendanlı paftalar iki farklı yönde hareket etmektedir. İç kısımda kalan paftaların zemini altın, tığ çıkışını sağlayan cetvel tarafındaki paftaların zemini laciverttir. Lacivert zeminli alanda, limon küfü ipliğin ayırdığı kırmızı zeminli rumi ve ortabağ motifleriyle kapalı form paftalar yer almaktadır. Altın zeminli paftaların içerisinde ise, turuncu ipliğin ayırdığı lacivert

zeminli rumi ve ortabağ motifleriyle kapalı form paftalar yapılmıştır. ½ yarı simetrili ulama desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmış olup, motifler pembe, mavi, beyaz ve altınla renklendirilmiştir. Altın cetvel üzerine çekilmiş, lacivert renk kuzuyla tezhipli alan sınırlandırılmıştır. Kuzu üzerine lacivert renkte boyanan tığlar, sade şekilde işlenmiştir.

Detay: Kastamonu YEK., 27. cüz'ün unvan sayfası tezhinin üst kısmındaki düz alanın deseni

2.2. Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesinde Bulunan 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim Cüzlerinin Tezhip ve Cilt Sanatı Bakımından Analizi

Genel Özellikleri

5590 envanter numaralı el yazması cüzlerin cilt kapakları kahverengi deri kaplı olup, şirazesi sökülmüş ve sırt kısımlarında yer yer kopmalar görülmektedir. Cüzlerin hemen hemen tüm sayfaları rutubete maruz kaldığı için yazı içine kadar giren ve yer yer yazıya zarar veren nem lekeleri görülmektedir. 8. ve 26. cüzlerin cilt iç kapaklarında bezeme yoktur. Diğer cüzlerin ciltleri mülemma ve müşebbek tarzda yapılmış olup, iç kapak desenlerinde yer yer dökülmeler vardır. Yine 8. ve 26. cüzlerin dış kapakları hariç diğer cüzlerin ciltleri silme tezyinatlı ve sıvama altın kaplıdır. Sonradan tamamlandığı anlaşılan birinci cüz siyah mürekkeple nesih hatla yazılmışken, diğer cüzlerin tamamı muhakkak hatla, bir satırı altın diğer satırı siyah mürekkeple yazılmıştır. Ancak 26. cüz'de altın satır yoktur. Kağıdı da farklı olan eser, aynı satır düzeniyle muhakkak hatla sonradan tamamlanmış olmalı. 1. ve 26. cüz hariç diğer cüzlerin tezhipli alanları; unvan sayfası, sûrebaşı, Mushaf Gülü ve duraklardan oluşmaktadır. Unvan sayfası tezhibinin olduğu varak 5 satır diğer varaklar 8 satır olacak şekilde düzenlenmiştir. Unvan sayfası içerisindeki kitabeli alan ile birinci cüz'ün yatay dikdörtgen kısmında yer alan sûrebaşı yazıları, zer-mürekkep ve siyah mürekkep ile rikâ' hat türünde yazılmıştır. İncelenen cüzlerin ketebe sayfası olmadığı için hattat ve müzehhip isimleri ile istinsah tarihleri bilinmemektedir.

Kütüphanede bulunan ve çalışmamızda yer alan cüzlerin Mushaf gülleri ile ayet sonlarındaki duraklar tüm cüzlerde aynı tarzda yapılmıştır. Çalışmadaki 1., 2., 5. ve 26. cüz hariç, diğer tüm cüzlerde sûrebaşı tezhibi görülmektedir. Özellikle 30. cüz'ün sonlarına doğru kısa sûrelerin baş kısımlarında dikdörtgen formda yapılmış surebaşı tezhipleri oldukça fazladır. Söz konusu sûrebaşı tezhipleri desen planlarına göre gruplandırılarak kendi içlerinde tekrar etmiş, bu tekrarlarda bazen aynısı yapılmış, bazen de desenin motif, renk ve paftası değiştirilerek farklı bir görünüm verecek şekilde uygulanmıştır. Ancak sûrebaşı tezhipleri motif, renk ve işçilik bakımından cüzlerin

tamamında neredeyse aynıdır. İncelediğimiz cüzler arasında müzehhep alanları aynı olan eserlere atıf yapılmıştır.

2.2.1. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Birinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 1

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 20

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Nesih

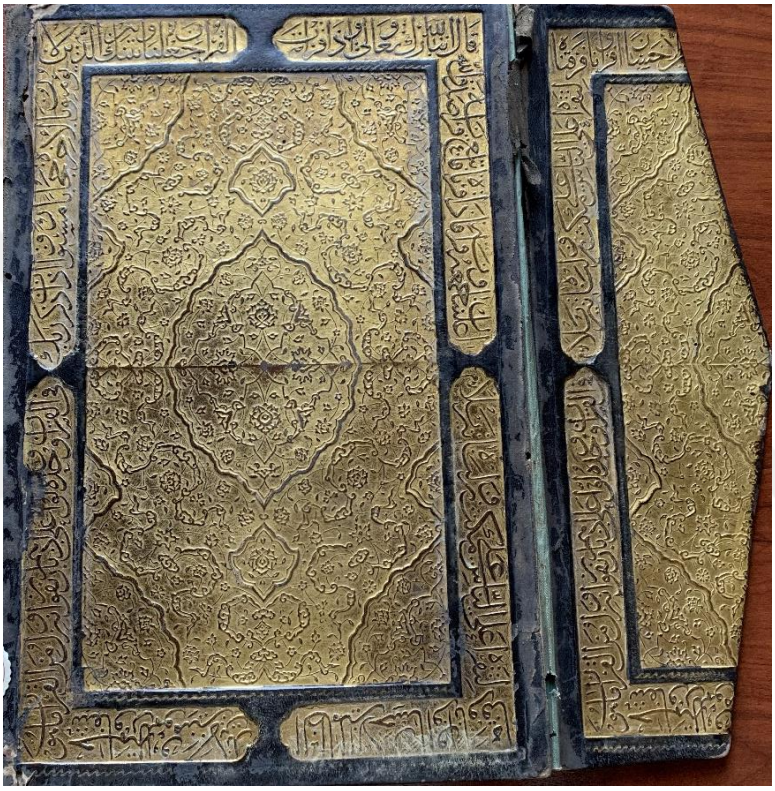
Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

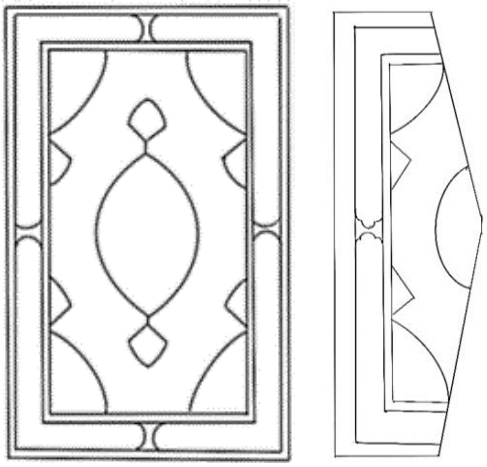
Cilt Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî, bulut ve hatâyî grubu motifler

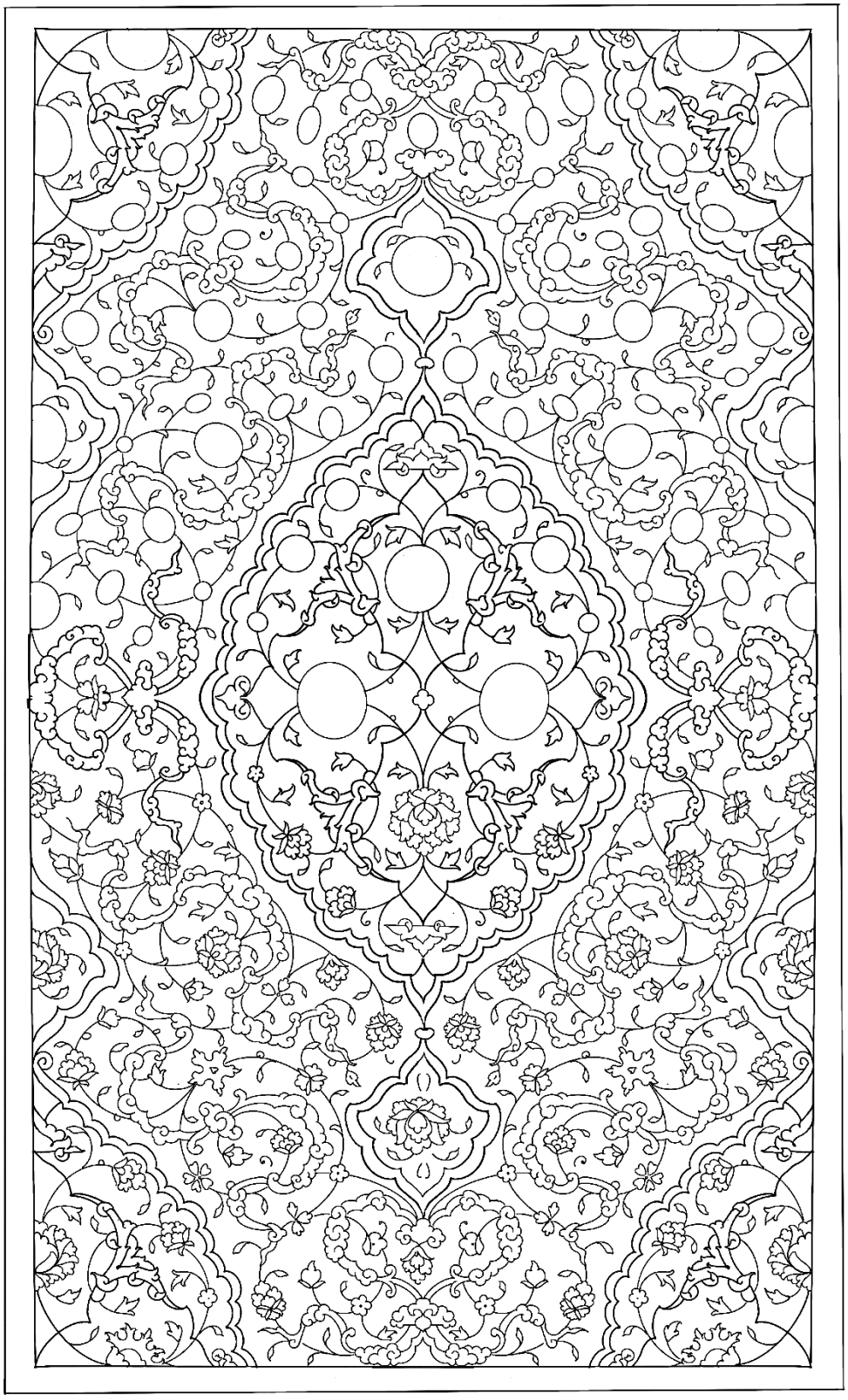
Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili

Fotoğraf 152: Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter Numaralı Cüzlerin Dış Kapağı

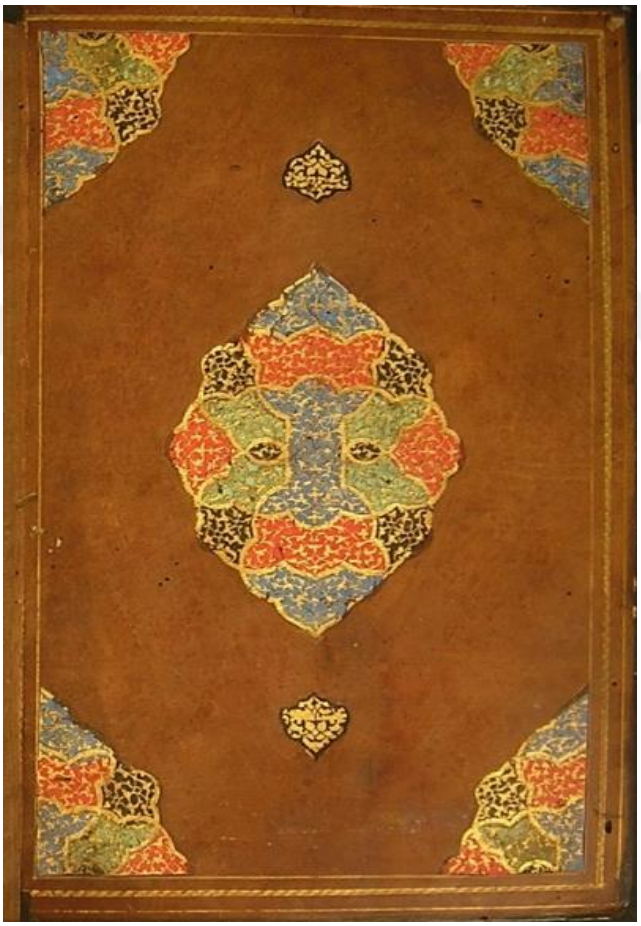

Çizim 92: Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter Numaralı Cüzlerin Dış Kapak Plan Şeması

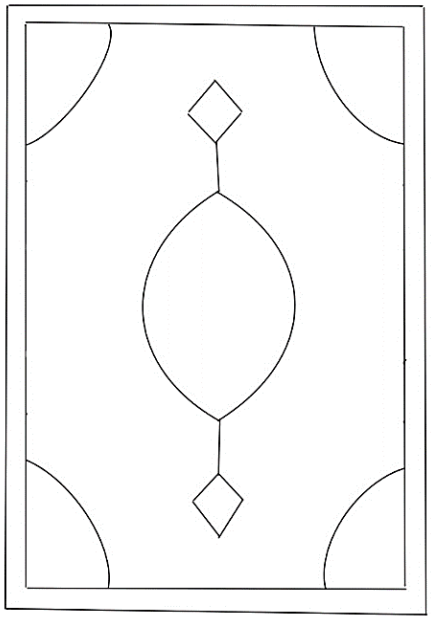

Çizim 93: Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter Numaralı Cüzlerin Dış Kapak Deseni

Cüz'ün cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Cüzlerin ön-arka dış kapak ve mikleb yüzeyleri incelendiğinde; dendanlarla oluşturulan şemse, salbek ve köşebentler şeklinde tasarlanmış olup, bu unsurların üzerine rumî, bulut ve hatayi grubu motiflerle ¼ simetri esasına göre hazırlanan desen oldukça güzel işlenmiştir. Dış kapaklardaki yatay çizgiden de anlaşılacağı gibi altın yekpare şekilde ½ oranında uygulanmıştır. Orta kısımdaki dikdörtgen alanın çevresi, 4'lü kitabeli paftalarla tasarlanmış olup, üzerinde sülüs hattıyla; İsra Sûresi, 45-46,82. ve 106. Ayetler ile Kıyamet Sûresi, 17-18. Ayetleri yazılmıştır.

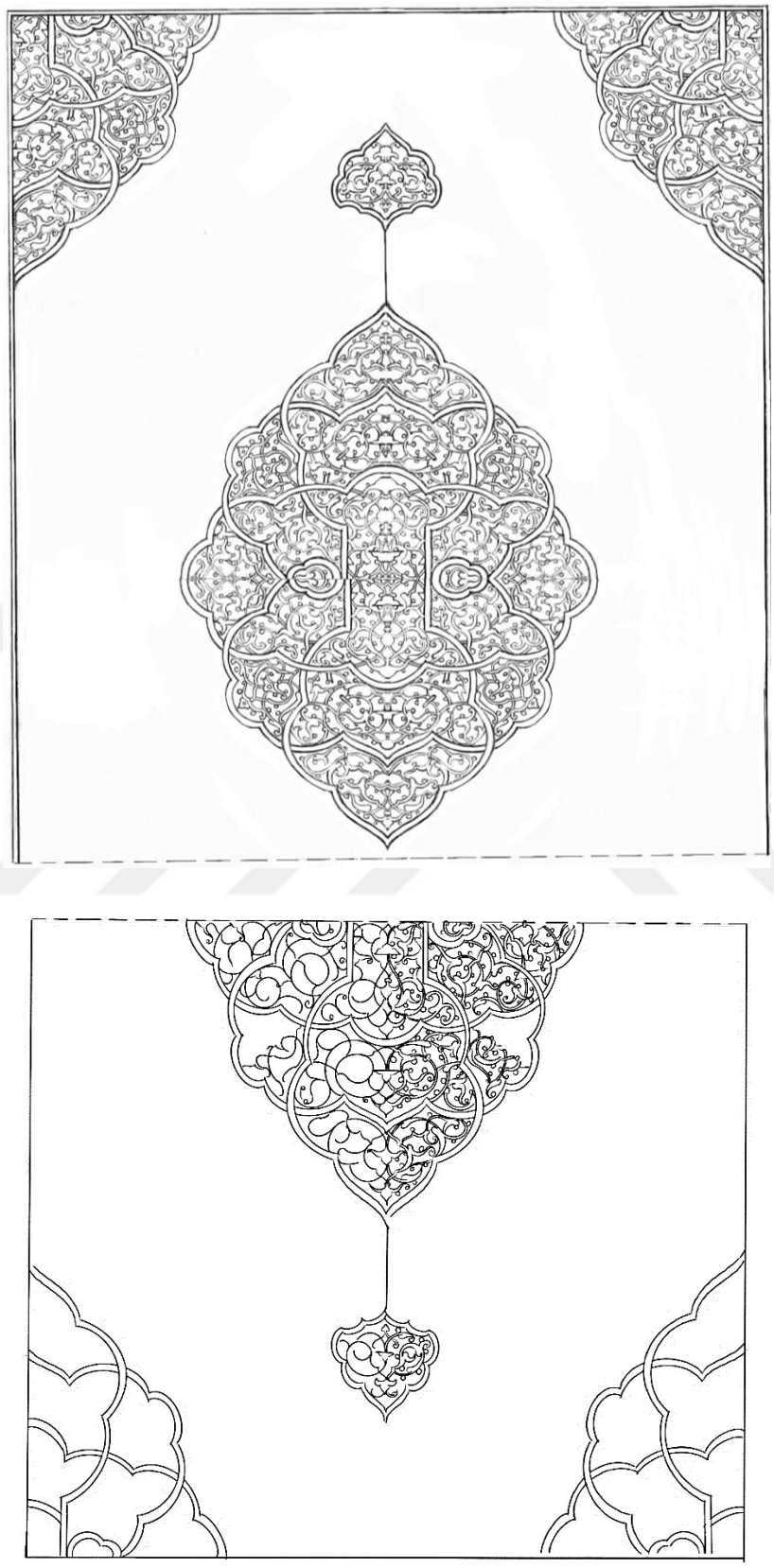
Fotoğraf 153: Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter Numaralı Cüzlerin İç Kapağı

Çizim 94: Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter Numaralı Cüzlerin İç Kapak plan Şeması

Cildin iç kapaklarında açık kahverengi deri kullanılmıştır. Ön-arka kapaklar ve miklebin içinde bulunan şemse, salbek ve köşebentlerin zemini açık mavi, yeşil, kiremit kırmızısı kırmızısı ve siyah renklerde boyanmış olup, üzerlerine ¼ simetri esasına göre hazırlanan rumî kompozisyon müşebbek tekniğinde uygulanmıştır. Salbeklerin üzerinde ise, rumi kompozisyon mülemma tarzda uygulanmış, ancak sonradan siyah renkle çift tahrir tekniğinde onarılmıştır. Şemse ile köşebentler arasında kalan kısım ile sertap üzerine bezeme yapılmamıştır. Bezemeli alanın çevresi ince ve kalın altın cetvellerle sınırlandırılmıştır.

İncelediğimiz bu cüz'ün ön-arka iç-dış kapaklarının aynısı; 2., 3., 4., 5., 6., 7., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 27., 28., 29., 30. cüzlerde de uygulanmıştır.

Çizim 95: Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter Numaralı Cüzlerin İç Kapak Deseni

Tezhip Özellikleri

Fotoğraf 154: Çorum Hasan Paşa YEK., 1. Cüz'ün Serlevha Sayfası

Cüz'ün tezhipli bir sayfası yoktur. Serlevha sayfasında, metnin alt ve üst tarafında dikdörtgen levha formunda tasarlanmış alanlardan, v.1b de tevkî hatla ve altınla *"sûretü'l-Fâtihati'l-kitab ve hiye seb'a âyâtin mekkiyyetün"* (Fatiha sûresi, O 7 ayettir. Mekke'de nazil olmuştur) ibaresi yazarken, v.2a da *"Sûretü'l-Bakara mietân ve semânûne ve sitte âyât"* (Bakara sûresi 286, ayet) ibaresi yazmaktadır. Metnin her iki tarafında altın cetvellerle yazılı alandan ayrılan, dikey dikdörtgen alanlarda herhangi bir bezeme yapılmamıştır. Metnin etrafında yaklaşık 2mm. kalınlığında altın üzerinde 1mm. kalınlığında renkli ince cetvel vardır.

İncelediğimiz cüz'ün metin kısmındaki ayetlerin sonunda daire şeklinde sıvama altın sürülerek yapılan durak, uygulama esnasında fırça ile çarberk (dörtlü) şekilde bölünmüştür. Cüz'ün tüm sayfalarında aynı şekilde tekrar etmektedir. İncelenen bu eserde sûrebaşı tezhibi ve Mushaf gülü yoktur.

2.2.2. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in İkinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 2

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 18

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

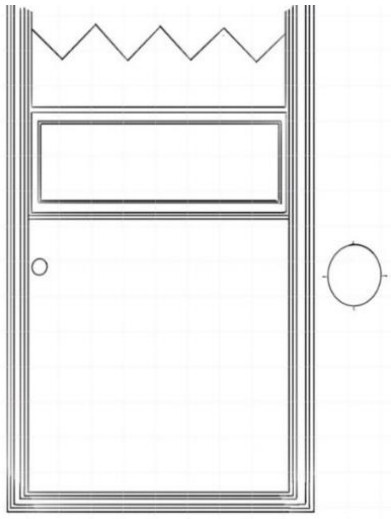
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ yarı simetrili ulama

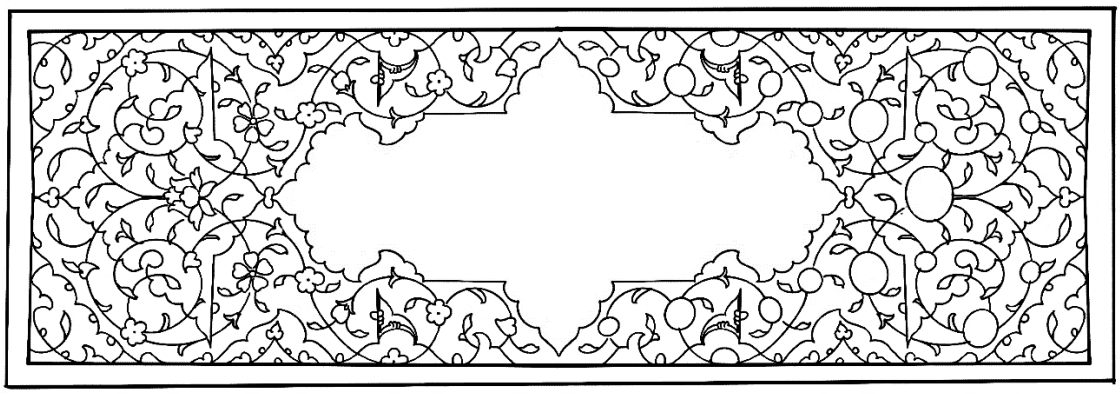
Fotoğraf 155: Çorum Hasan Paşa YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 96: Çorum Hasan Paşa YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 156: Çorum Hasan Paşa YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

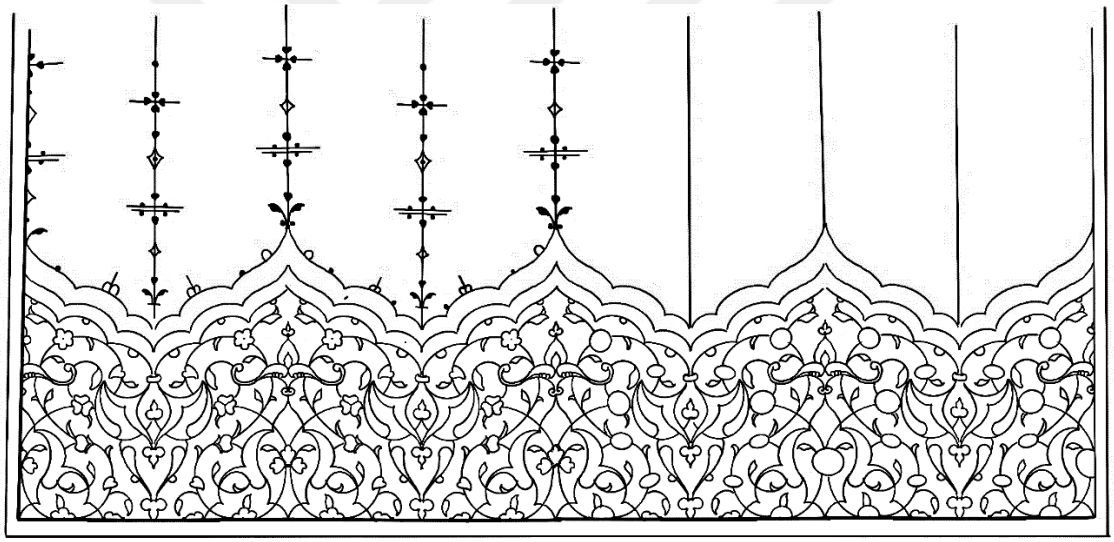

Çizim 97: Çorum Hasan Paşa YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen ve dendanlı şekilde iki bölümden oluşmaktadır. Alttaki dikdörtgen alanda, turuncu ipliğin ayırdığı altın zeminli kitabeli pafta üzerine siyah mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü's-sâni min eczâi's-selâsîn"* (otuz cüzden 2. cüz) ibaresi yazılmıştır. Kitabenin her iki ucunda dilimli şekilde ortabağ formundaki paftalar altın zeminlidir. Dikdörtgen alanın kısa ve uzun kenarlarında, limon küfü ipliğin ayırdığı kırmızı ve siyah zeminli dendanlı paftaların içine yine limon küfü renkte tepeliklerle bezeme yapılmıştır. Desen hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili şekilde tasarlanmış olup, motifler pembe, sarı ve turuncu ile renklendirilerek kendi renklerinin koyu tonuyla gölgelendirilmiştir. Tezhipli alanı çevreleyen altın zeminli zencereğin her iki yanına limon küfü, kırmızı, siyah ve pembe renk ince cetveller çekilmiştir.

Fotoğraf 157: Çorum Hasan Paşa YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alan

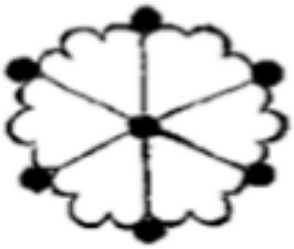
Çizim 98: Çorum Hasan Paşa YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alanın Deseni

Dendanlarla sınırlandırılmış tezhipli bölüm, yeşil ve kahverenk ipliğin ayırdığı altın ve kırmızı zeminli rumili kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Yeşil ipliğin dendanlı şekilde desen içine dönüş yaparak oluşturduğu rumili kompozisyon tepelik formunda yapılmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili desendeki motifler beyaz, sarı, pembe ve mor renkte boyanarak kendi renklerinin koyu tonu ile gölgelendirmiştir. Tezhipli alan siyah, altın ve mavi renk ipliklerle dendanlarlı şekilde sınırlandırılarak üzerine sade tığlar yapılmıştır.

Cüz'ün metin içlerinde ayetlerin sonunda daire şeklinde sıvama altınla yapılan duraklar, uygulama esnasında fırçayla altılı şekilde bölünmüş olup, tüm sayfalarda aynı form uygulanmıştır.

Fotoğraf 158: Durak

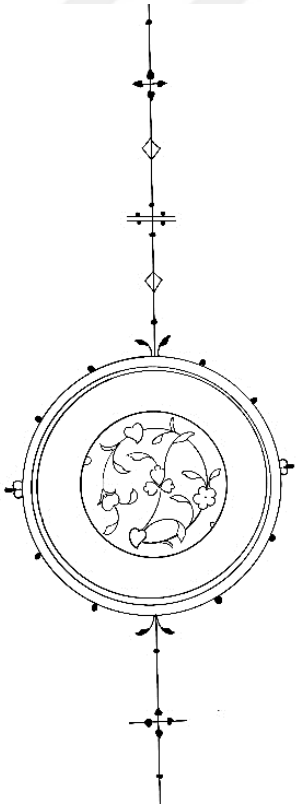
Çizim 99: Durak

Cüzlerin haşiye kısımlarında tığlı ve tığsız şekilde güller yapılmıştır. Güllerin belli bir kural dahilinde yapılıp yapılmadığı tespit edilememiştir. Cüzlerin neredeyse tamamında[208] her sayfada aynı tarzda ve aynı işçilikte yapılmıştır. Lacivert zemin üzerinde hatayi grubu motiflerle tasarlanan desendeki motifler, beyaz ve pembe renkte boyanmıştır. Lacivert alanın çevresindeki, altın zeminli bordür mat parlatılarak üzerine tezyinat yapılmamıştır. Kuzu üzerine iki yönlü uzun tığlar yapılarak sade şekilde bezenmiştir.

[208] Birinci cüz'de Mushaf gülü yoktur.

Fotoğraf 159: Mushaf Gülü

Çizim 100: Mushaf Gülü

2.2.3. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Üçüncü Cüz'ü

Katalog Numarası : 3

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 18

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

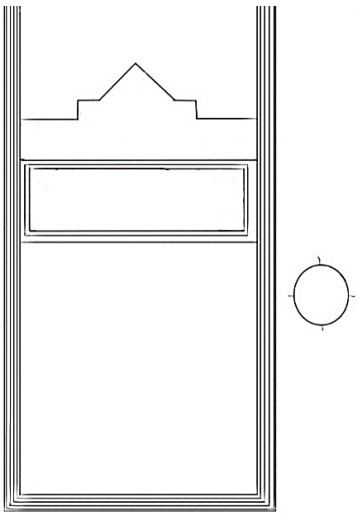
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili, ½ yarı simetrili ulama

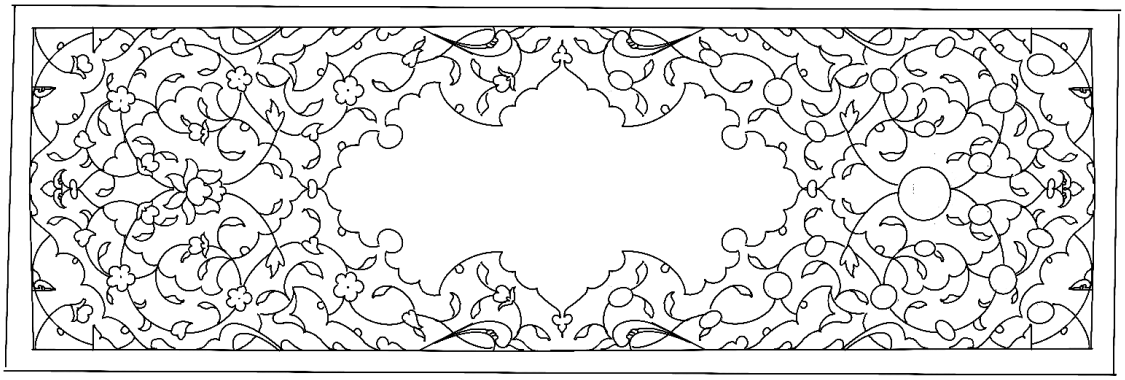
Fotoğraf 160: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 101: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 161: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

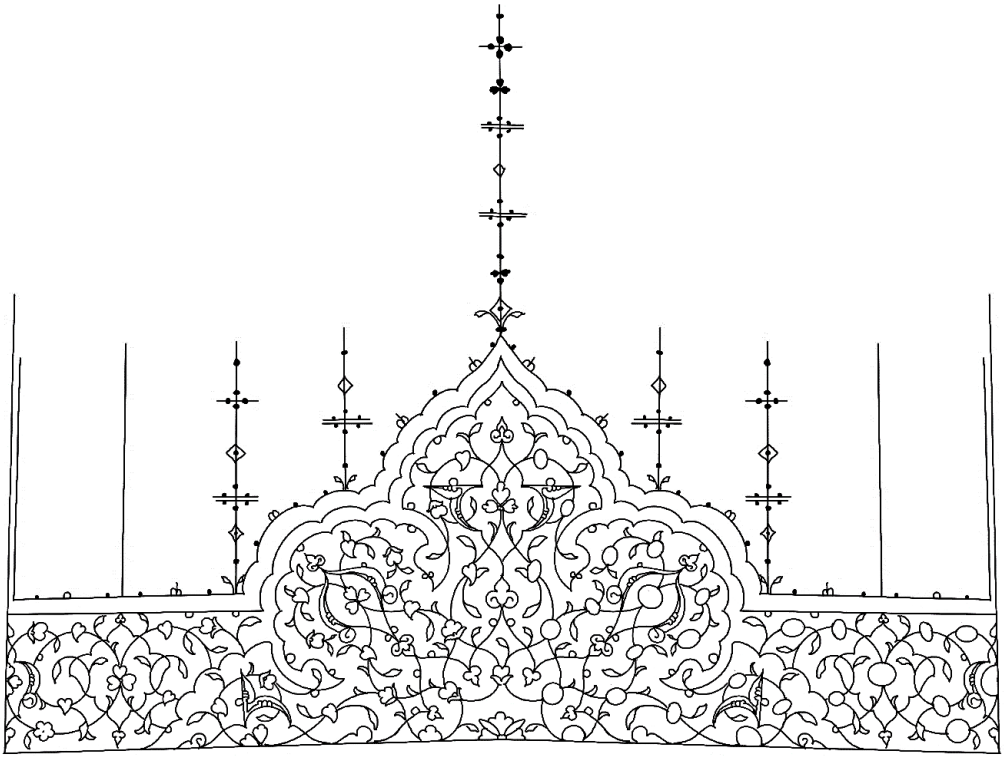

Çizim 102: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen ve taçlı-bordürlü olarak tasarlanmıştır. Dikdörtgen alanda, turuncu ipliğin dendanlı şekilde ayırdığı altın zeminli pafta üzerine siyah mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü's-sâlis min eczâi's-selâsîn"* (otuz cüzden 3. cüz) ibaresi yazılmıştır. Kitabeli paftanın her iki ucunda altın zeminli salbek şeklinde tasarlanmış paftalar vardır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, yeşil ipliğin ayırdığı siyah ve kırmızı zeminli dendanlı, ortabağlı ve rumili kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Desen hatayi grubu motiflerle ¼ simetri esasına göre hazırlanmış, motifler pembe, turuncu, mor ve beyaz ile renklendirilerek kendi renklerinin koyu tonuyla gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, altın zencereğin her iki tarafına çekilmiş limon küfü, turuncu ve siyah renk cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Fotoğraf 162: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 103: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerindeki taçlı alan içinde, limon küfü ipliğin dendanlı şekilde ayırdığı kubbe formundaki pafta yer almaktadır. İçinde, kahverenk ipliğin ayırdığı lacivert zeminli rumi ve yarım şemse şeklindeki kapalı form paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen uygulanmıştır. Kubbe formundaki paftanın her iki yanında limon küfü ve kahverenk ipliklerin ayırdığı altın ve kırmızı zeminli rumi ve dendanlı kapalı form paftalar vardır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama desen tasarlanmıştır. Motifler mor, sarı, beyaz ve kahve tonlarında boyanmıştır. Tezhipli alan, kalın altın cetvel üzerine çekilmiş lacivert renk kuzuyla taç şeklinde sınırlandırılmış olup, kuzu üzerine tirfil, nokta ve çizgi şeklinde basit unsurlarla bezenmiş tığlar yapılmıştır.

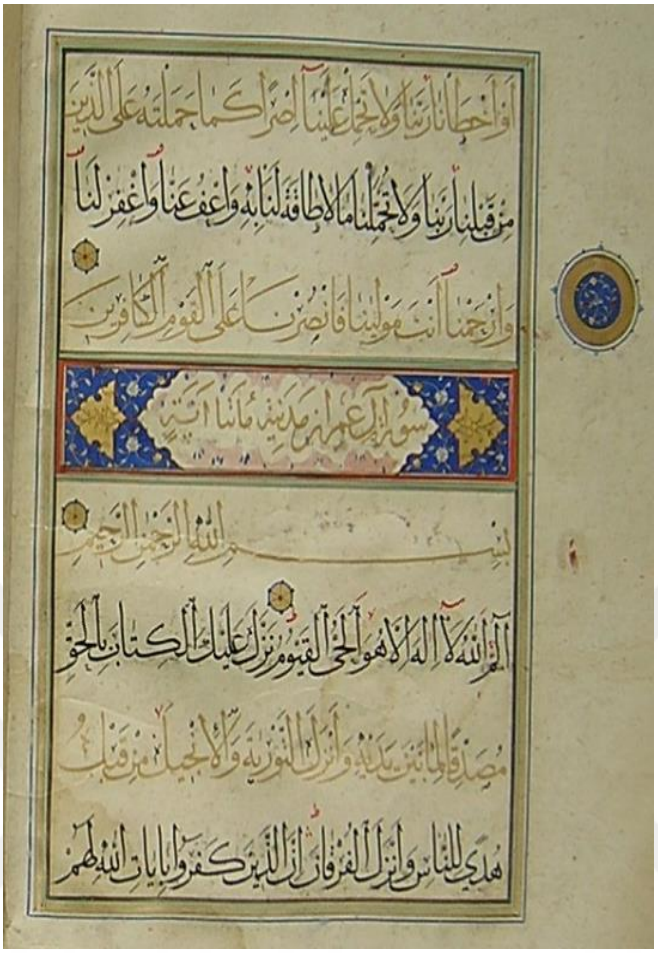

Fotoğraf 163: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün v.2a Sayfasındaki Halkâr

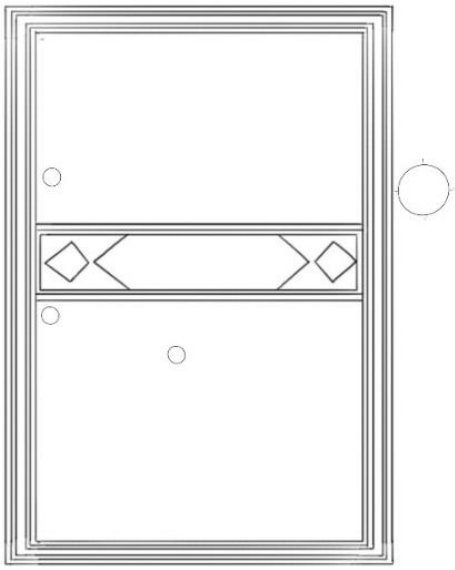

Çizim 104: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'ün v.2a Sayfasındaki Halkâr Deseni

Cüz'ün v.2a sayfasında yedi satırlı yazı sahasının üst tarafında yer alan halkâr deseni, iri hatayi grubu ve hançer yapraklarıyla ulama desen esasına göre hazırlanmış olup, motifler altınla sulandırılmış ve tahrir çekilmiştir. Tezyinatlı alan, altın cetvelle yazılı alandan ayrılmıştır. Aynı halkâr deseni 22. cüz'ün v.6a sayfasında da aynı tarzda uygulanmıştır.

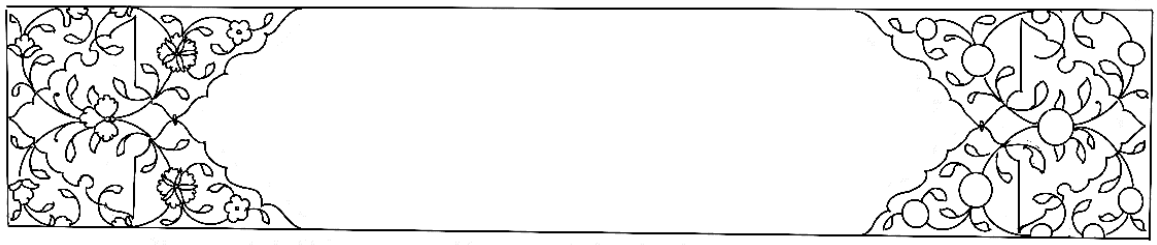
Fotoğraf 164: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'deki (v. 8b) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 105: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 165: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 106: Çorum Hasan Paşa YEK., 3. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün v.8b sayfasında yer alan surebaşı tezhibi, yatay dikdörtgen formda tasarlanmıştır. Turuncu ipliğin ayırdığı, şemse formundaki kitabeli paftanın içine zer mürekkeple rikâ' hatla *"Sûretü Âl-i İmrân medeniyye mietân ayetin"* (Âl-i İmrân sûresi, medeniyye 200 ayettir) ibaresi yazılmış olup, etrafı açık pembe renk beyne's-süturla çevrilmiştir. Kitabeli alanın, her iki ucunda dendanla yapılmış altın zeminli salbekler vardır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili desen tasarlanmış, motifler altın, kırmızı, sarı ve beyaz renkte boyanmıştır. Tezhipli alan altın, kiremit kırmızısı ve yeşil renk cetvellerle sınırlandırılmıştır. Bu sûrebaşı tezhibi, çalışmadaki 15.(v.11b), 25.(13b), 29.(v11b,16b), 30.(v.20a) cüzlerde de uygulanmıştır.

2.2.4. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Dördüncü Cüz'ü

Katalog Numarası : 4

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 18

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

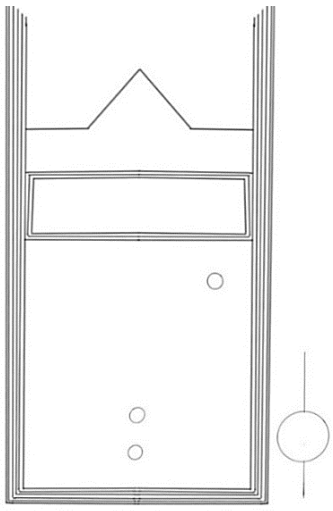
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼, ½ simetrili, üst kısımda ½ ve ½ yarı simetrili ulama

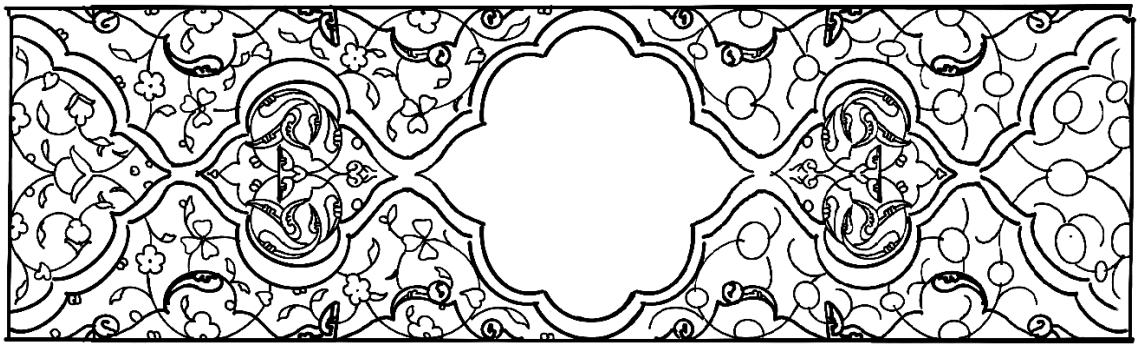
Fotoğraf 166: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 107: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 167: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

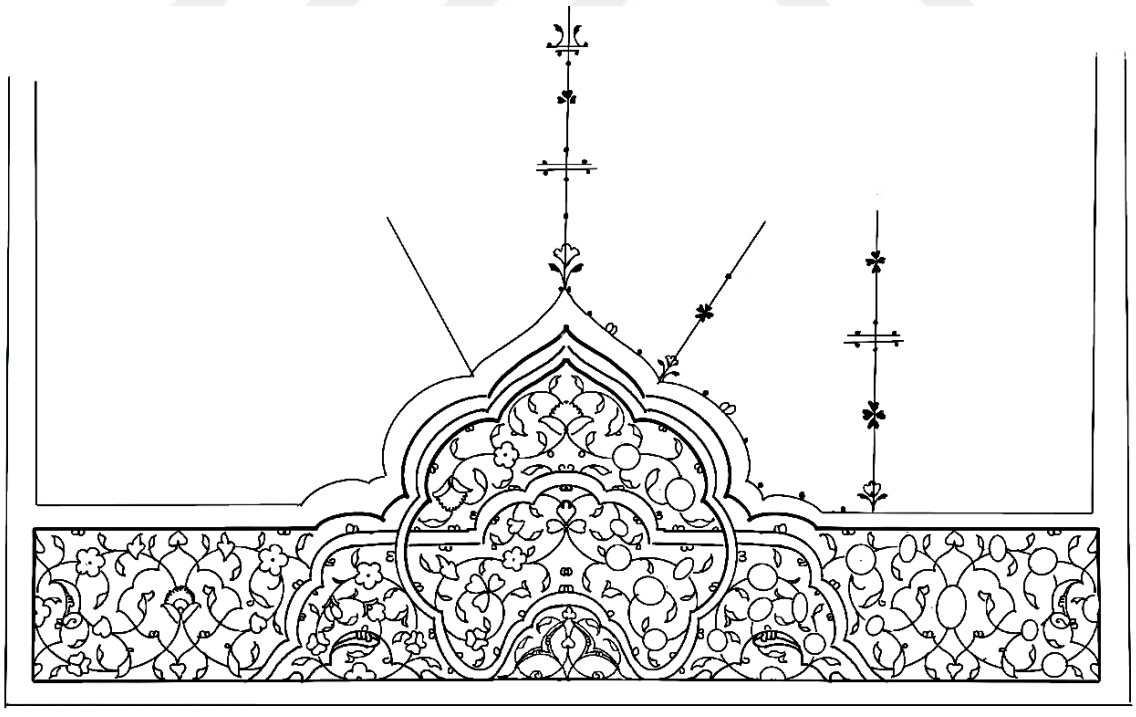

Çizim 108: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan tezhibi, yazı sahasının üst tarafında dikdörtgen ve taçlı-bordürlü şekilde tasarlanmıştır. Dikdörtgen sahada limon küfü ve kiremit kırmızısı ipliğin ayırdığı altın, siyah ve kırmızı zeminli rûmili ve dendanlı paftalarla birlikte tasarlanmıştır. Altın zeminli kitabeli alanda siyah mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü'r-râbi'u min eczâi's-selâsîn"* (otuz cüzden 4. cüz) ibaresi yazılmıştır. Kırmızı zeminli paftaların içine, rumi motifi ile tasarlanmış olan ½ simetrili kompozsiyon çift tahrir tekniğinde yapılmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, hatayi grubu motiflerle ¼ simetri esasına göre hazırlanan desen uygulanmıştır. Motifler pembe, mavi, beyaz, kiremit kırmızısı ve sarı renkte boyanmıştır. Tezyinatı dört taraftan çevreleyen altın bordür üzerine yaprak motifiyle bezeme yapılmış olup, her iki tarafına mavi ve siyah renk cetveller çekilmiştir.

Fotoğraf 168: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

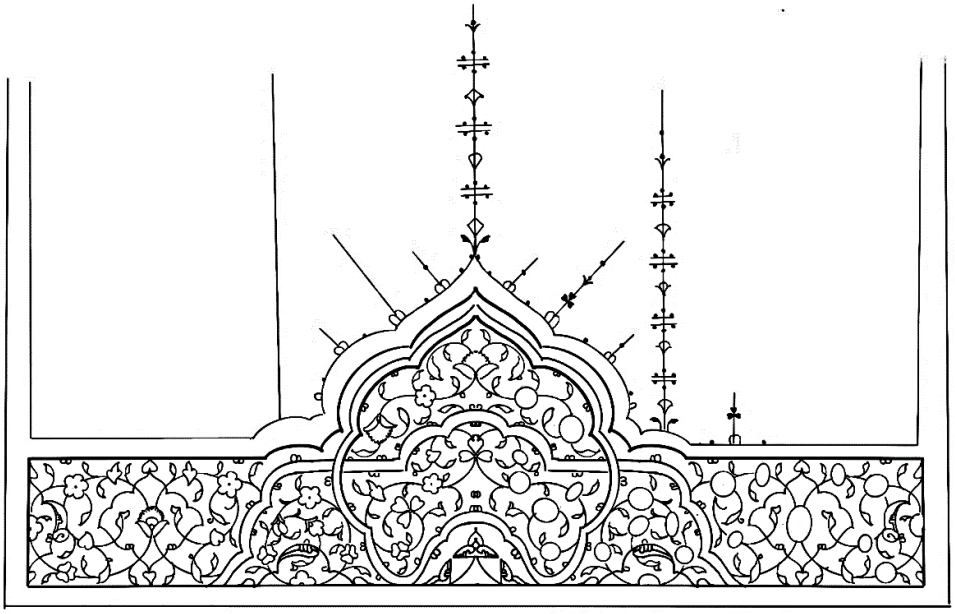

Çizim 109: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

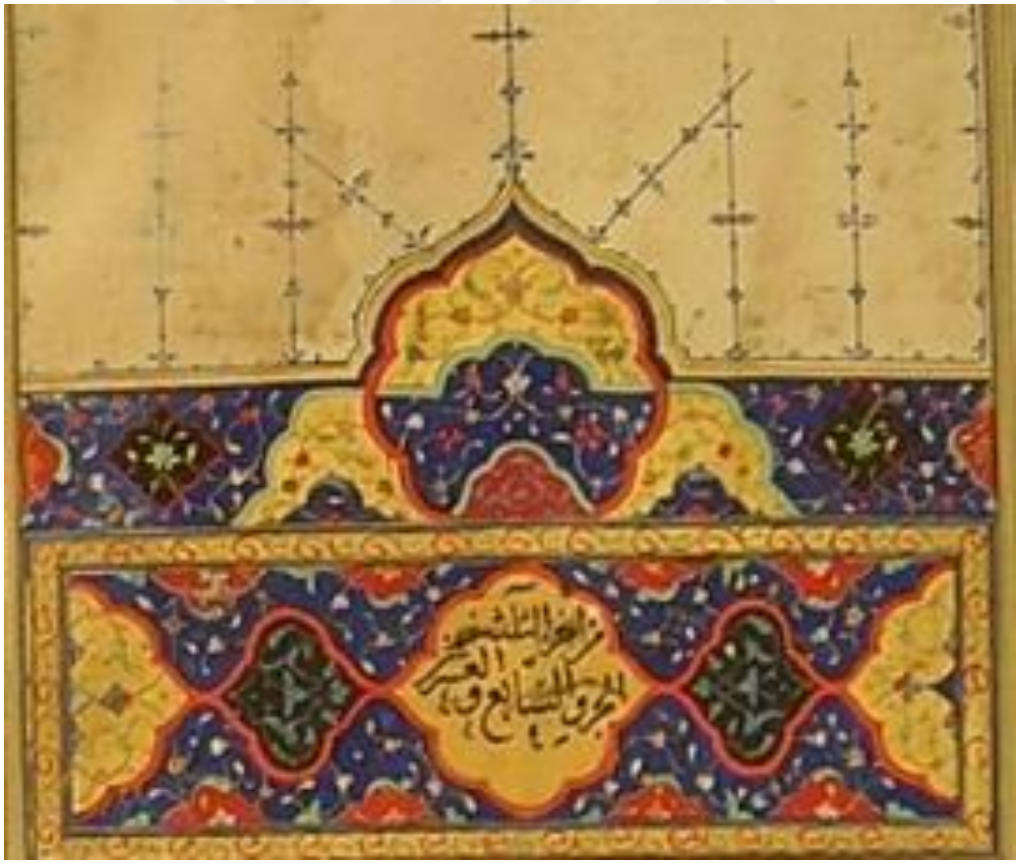
Dikdörtgen alanın üzerinde yer alan taçlı kısım, kiremit kırmızısı ve yeşil renk kalın ipliklerin ayırdığı altın, siyah, kırmızı ve lacivert zeminli paftalarla tasarlanmıştır. Kubbe formundaki büyük pafta geometrik unsurlardan oluşmuştur. İçindeki siyah zeminli pafta üzerine beyaz renk rûmili kompozisyon çift tahrir tekniğinde uygulanmıştır. Altın ve lacivert zeminli hendesi paftaların üzerinde ise, hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen tasarlanmıştır. Bordürlü kısımda, kırmızı ve siyah zeminli rûmili ve dendanlı paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetri ulama desendeki motifler kiremit kırmızısı, pembe, yeşil, mavi ve sarı renkte kademeli olarak boyanmıştır. Kalın altın cetvel üzerine çekilen lacivert renk kuzu taç şeklinde tezhipli alanı sınırlandırmıştır. Tığlar, yatay iki paralel çizgiler, noktalar ve virgüller şeklindeki unsurlarla bezenmiştir. Bu cüz'ün unvan sayfası tezhibi ile 25. ve 27. cüz'ün unvan sayfası tezhiplerinde neredeyse aynı kalıp kullanılmıştır. Sadece 25. cüz'ün kubbe formundaki tezhipli alanı içinde kırmızı zeminli paftanın deseni farklı şekilde, yeşil renk iplik ve tepeliklerle tasarlanmıştır. Ayrıca tığlar her üç eserde de aynı bezeme unsurlarıyla yapılmış olsa da, 25. cüz'deki tığların daha yogun ve farklı boyutlarda yapıldıgı görülmektedir.

Fotoğraf 169: Çorum Hasan Paşa YEK., 25. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

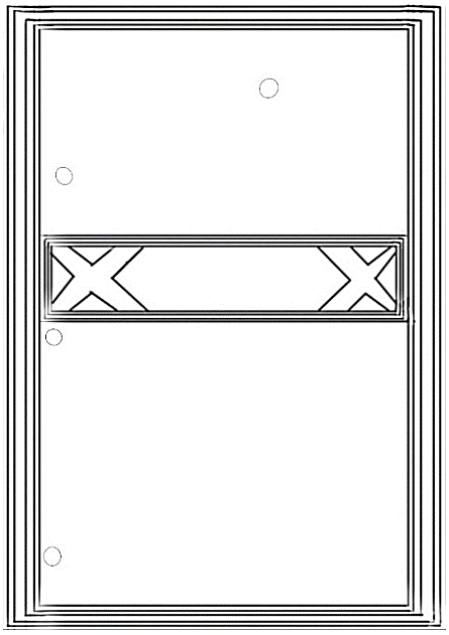
Çizim 110: Çorum Hasan Paşa YEK., 25. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Fotoğraf 170: Çorum Hasan Paşa YEK., 27. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

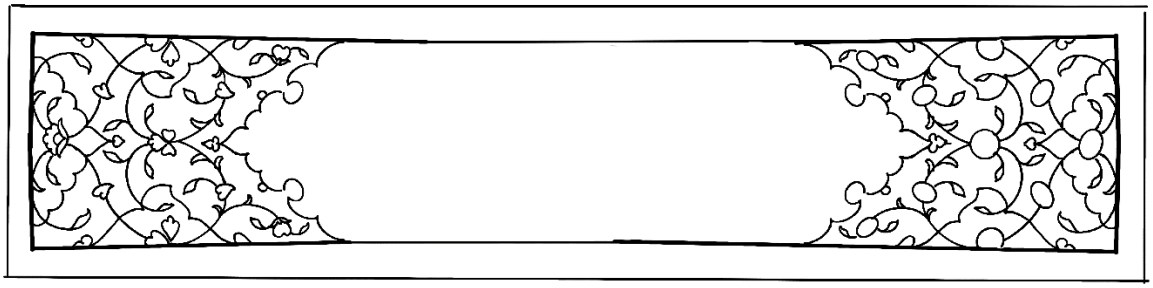
Fotoğraf 171: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'deki (v.14b) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 111: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 172: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 112: Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

İncelediğimiz eserin v.14b sayfasındaki sûrebaşı tezhibi, kırmızı ve altın zeminli dilimli paftalarla dikdörtgen şekilde tasarlanmıştır. Yeşil ipliğin dendanlarla ayırdığı, kitabeli pafta üzerine zer mürekkeple rikâ' hatla *"Sûretu'n-Nisâ.Medeniyyetun Mietun ve sittûn ve seb'ûne âyeten"* (Nisâ Sûresi, Medine'de nazil olmuş ve 176 âyettir) ibaresi yazılarak etrafı açık pembe renk beyne's-süturla çevrilmiştir. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, hatayi grubu motiflerle ¼ simetri esasına göre hazırlanan desen uygulanmıştır. Motifler altın, turuncu, sarı ve beyaz ile renklendirilmiştir. Tezhipli alanı altın, turuncu ve yeşil renkli cetveller çevrelemiştir. Bu sûrebaşı tezhibi ile 6.(v.5b), 7.(v.7a), 11.(v.6a), 16.(v.4a), 17.(v.9b), 18.(v.16b), 19.(v.5b), 21.(v.3b,15a), 22.(v.6b), 23.(v.10b), 24.(v.14a), 25.(v.2b,16a), 27.(v.2a,10a,12b), 28.(v.4b,18a), 29.(v.3b,17b), 30.(v.6b,11b,14b,15a,17a,18a,19a,19b,20a,20b) cüzlerin sûrebaşı tezhipleri aynıdır.

2.2.5. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Beşinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 5

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 19

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

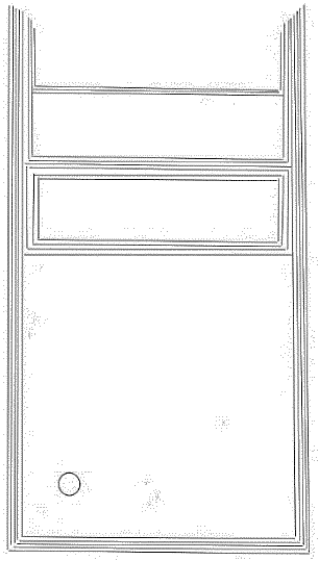
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ yarı simetrili ulama

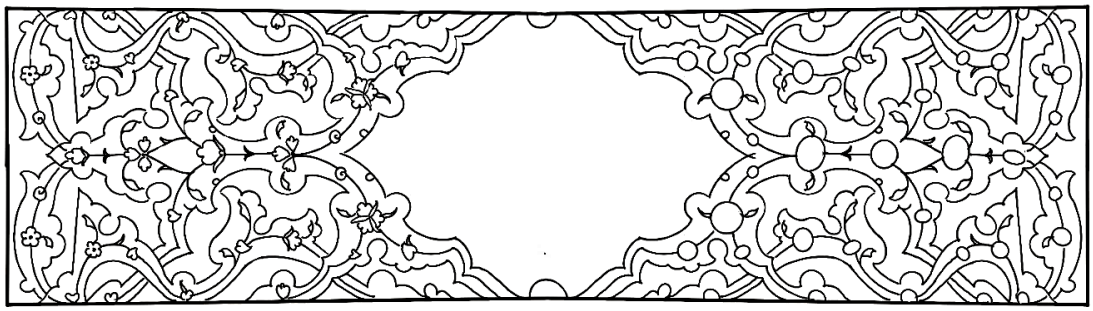
Fotoğraf 173: Çorun Hasan Paşa YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 113: Çorun Hasan Paşa YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

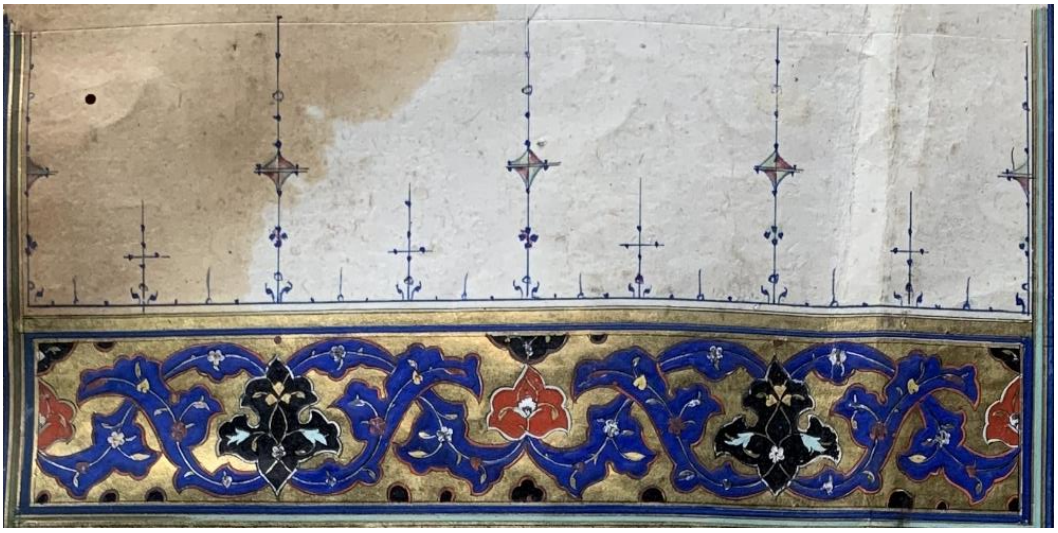

Fotoğraf 174: Çorun Hasan Paşa YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

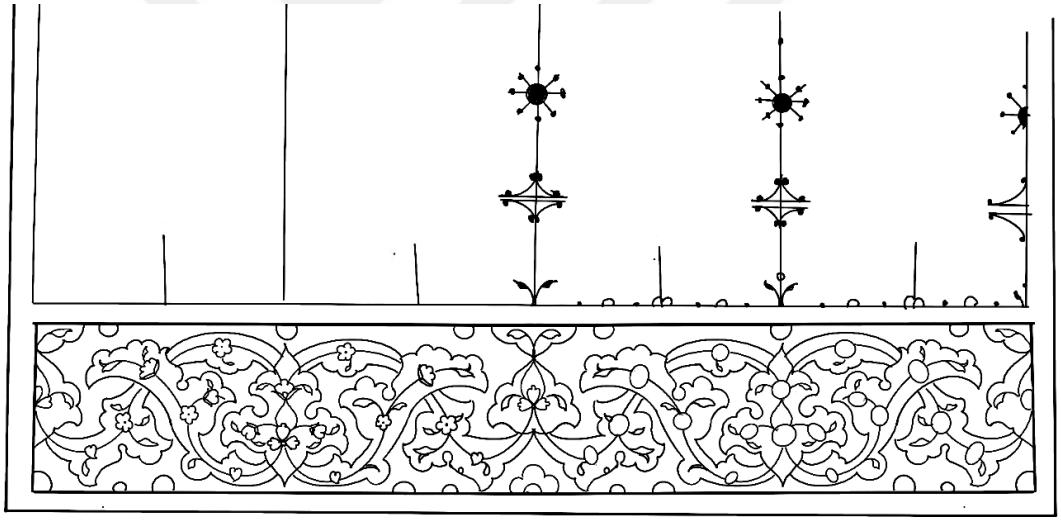

Çizim 114: Çorun Hasan Paşa YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, yazı sahasının üst tarafında iki bölümden oluşmaktadır. Alttaki dikdörtgen alanda altın zeminli kitabeli alanın üzerine siyah mürekkeple rikâ' hattıyla *"el-cüz'ü'l-hamis min eczâi's-selâsîn"* (otuz cüzden 5. cüz) ibaresi yazılmıştır. Kitabeli alanın dışında, beyaz ve kiremit kırmızısı ipliklerin ayırdığı lacivert ve siyah zeminli tezyini rumi motifi ve hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili desen tasarlanmıştır. Motifler kiremit kırmızısı, beyaz, yeşil ve sarı ile renklendirilmiş olup, kendi renklerinin koyu tonuyla gölgelendirilmiştir. Tezhipli alanın çevresi, kiremit kırmızısı zeminli zencereğin her iki tarafına çekilmiş limon küfü renk cetvelle sınırlandırılmıştır.

Fotoğraf 175: Çorun Hasan Paşa YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alan

Çizim 115: Çorun Hasan Paşa YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Düz Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerindeki bölüm, kiremit kırmızısı ve beyaz renk ipliklerin ayırdığı, kırmızı ve siyah zeminli tezyini rumi motifiyle tasarlanmıştır. Altın zeminli alanlara bezeme yapılmayarak mat parlatılmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert altınla birlikte uygulanmıştır. Kompozisyon, hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama desen esasına göre tasarlanmıştır. Motifler beyaz, sarı ve kiremit kırmızısı renklerle boyanarak kendi renklerinin koyu tonuyla gölgelendirilmiştir. Tezhipli alanın alt kısmındaki bordür üzerine altın zencerek yapılarak her iki yanına siyah ve yeşil renk

cetveller çekilmiştir. Unvan sayfası tezhibi altın arasuyu üzerine çekilen lacivert renk kuzuyla sınırlandırılmış, tığlar basit bezeme unsurlarıyla sade şekilde yapılmıştır.

Bu cüz'ün unvan sayfası tezhibi ile 7. ve 28. cüzlerin unvan sayfası tezhiplerinde aynı kalıp kullanılmıştır.

Fotoğraf 176: Çorun Hasan Paşa YEK., 7. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

Fotoğraf 177: Çorun Hasan Paşa YEK., 28. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

2.2.6. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Altıncı Cüz'ü

Katalog Numarası : 6

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 19

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

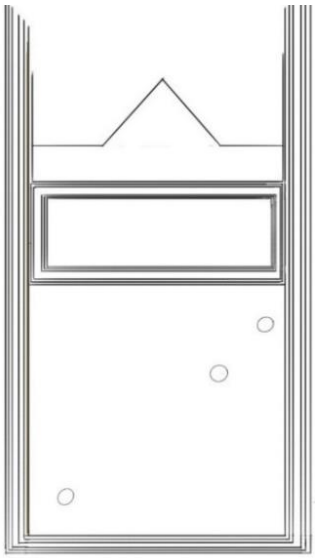
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

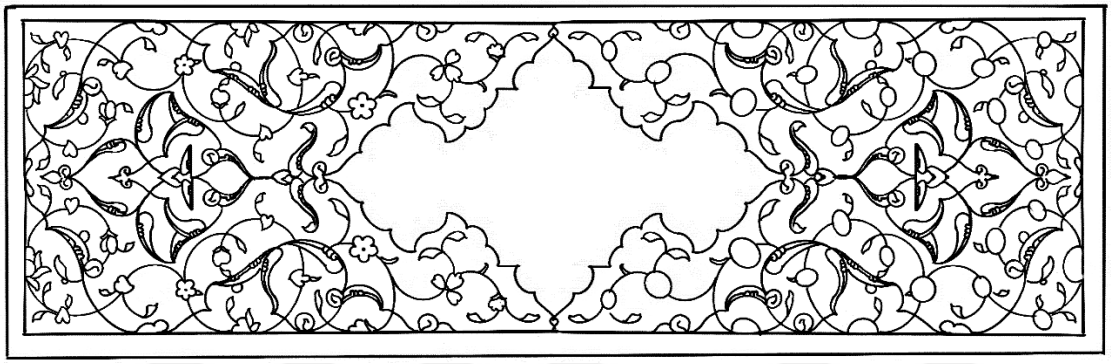
Fotoğraf 178: Çorum Hasan Paşa YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 116: Çorum Hasan Paşa YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 179: Çorum Hasan Paşa YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

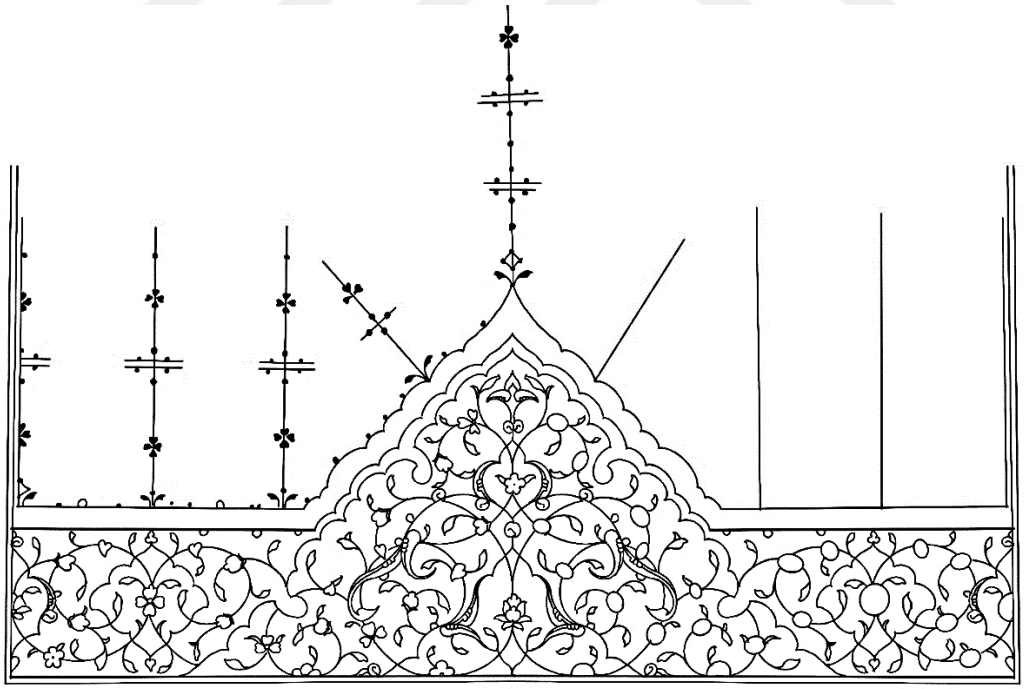

Çizim 117: Çorum Hasan Paşa YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b deki unvan sayfası tezhibi, iki bölümden oluşmaktadır. Alttaki dikdörtgen alan içinde limon küfü ipliğin dendanlı şekilde ayırdığı altın zeminli kitabeli pafta üzerine siyah mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü's-sâdis min eczâi's-selâsîn"* (otuz cüzden 6. cüz) ibaresi yazılmıştır. Kitabeli alanın her iki ucundaki tepeliklerden çıkan kırmızı zeminli rumi kompozisyon salbek formunda tasarlanmıştır. Dikdörtgen alanın ana rengi lacivert olup, kiremit kırmızısı ipliğin ayırdığı altın zeminli rumili paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetri esasına göre kazırlanan desende hatayi grubu motifler beyaz, kiremit kırmızısı, sarı, yeşil ve mavi renkte boyanarak kendi renklerinin koyu tonu ile gölgelendirimiştir. Tezhipli alan, yaprak motifiyle bezenmiş altın zeminli bordürün her iki yanına limon küfü ve siyah renk cetveller çekilmiştir.

Fotoğraf 180: Çorum Hasan Paşa YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 118: Çorum Hasan Paşa YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

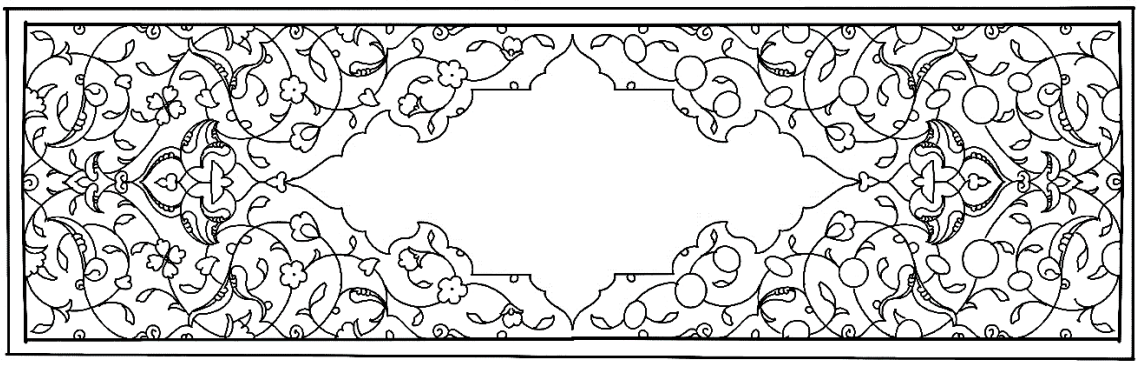
Taçlı bölüm, altın ve limon küfü ipliklerin ayırdığı altın ve kırmızı zeminli rûmili ve dendanlı paftalarla tasarlanmıştır. Kubbe formundaki pafta içinde rûmili kompozisyonla renk ayrımı yapılmış olup, üzerine hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen tasarlanmıştır. Tezhipli alandaki kompozisyonun ana rengi altın ve lacivert olup, hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama desen tasarlanmış olup, motifler kiremit kırmızısı, yeşil, pembe, beyaz, beyaz ve mavi renkte boyanmıştır. Tezhipli alan, altın arasuyu üzerine çekilmiş, yeşil ve lacivert renk cetvel ve kuzu ile sınırlandırılmıştır. Tığlar diğer cüzlerde oldugu gibi basit şekilde bezenmiştir. Bu cüz'ün unvan sayfası tezhibi ile aynı Mushaf'ın 15. ve 16. cüzlerinin unvan sayfası tezhiplerinde neredeyse aynı kalıp kullanılmıştır. Tezhiplerin sadece paftalı kısımlardaki zemin renklerinin yerleri değiştirilerek farklı oldukları görüntüsü verilmek istenmiştir. Diğer cüzlerden farklı olarak 16. cüz'ün salbekli şemsesinde çok küçük farklılıklar görülmektedir. Örnegin şemse kısmı 6. ve 15. cüzlerde dilimli şekilde tasarlanmışken, 16.cüz'de düz ve dilimli şekilde tasarlanmış, salbekler ise üç eserde de aynı olmasına ragmen 16.cüz'de daha küçüktür.

Fotoğraf 181: Çorum Hasan Paşa YEK., 15. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

Fotoğraf 182: Çorum Hasan Paşa YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

Çizim 119: Çorum Hasan Paşa YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

2.2.7. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Sekizinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 7

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 18

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

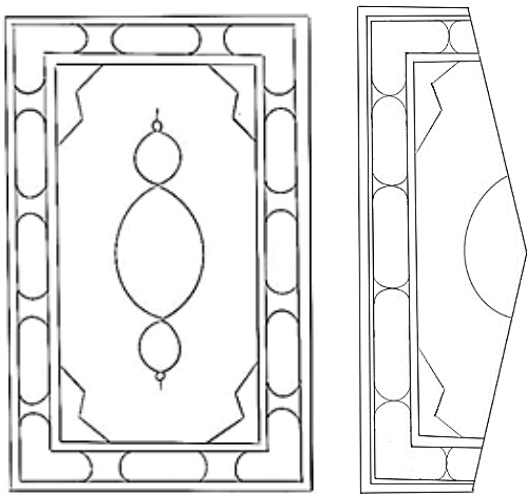
Cilt Özellikleri

Desendeki Motifler: Hatâyî grubu motifler

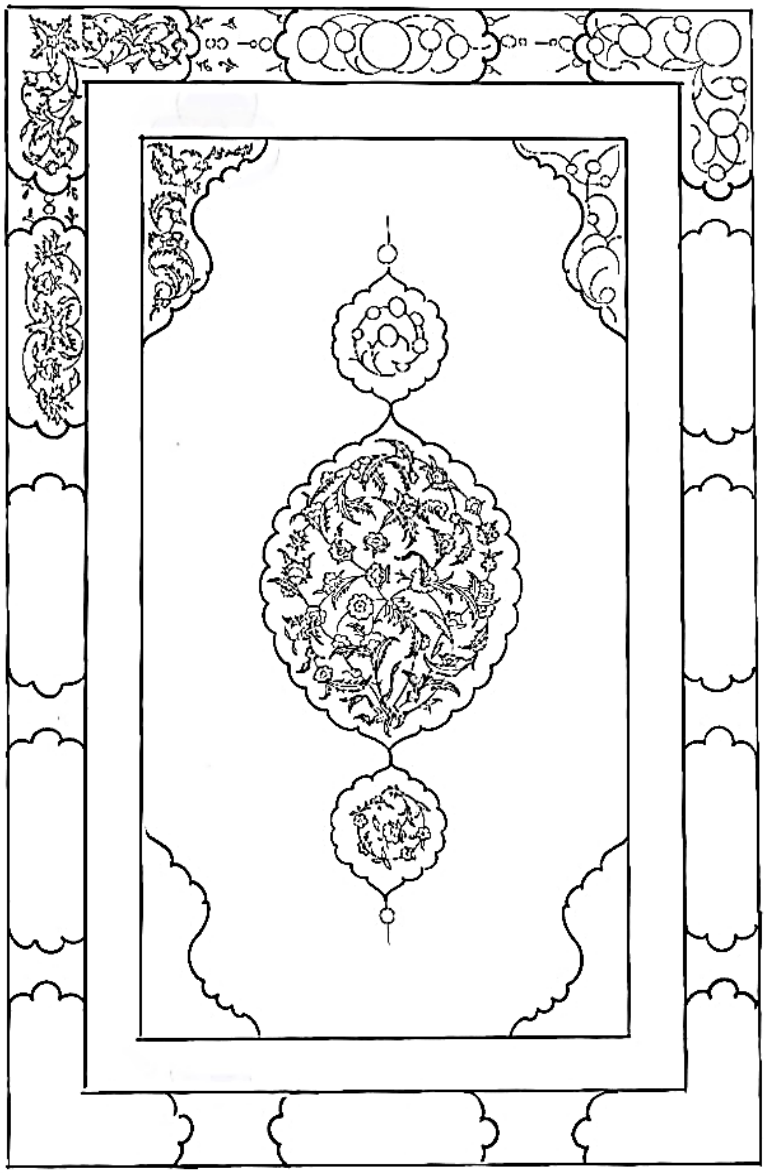
Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, ½ simetrili desen

Fotoğraf 183: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Dış Kapağı

Çizim 120: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Dış Kapağı Plan Şeması

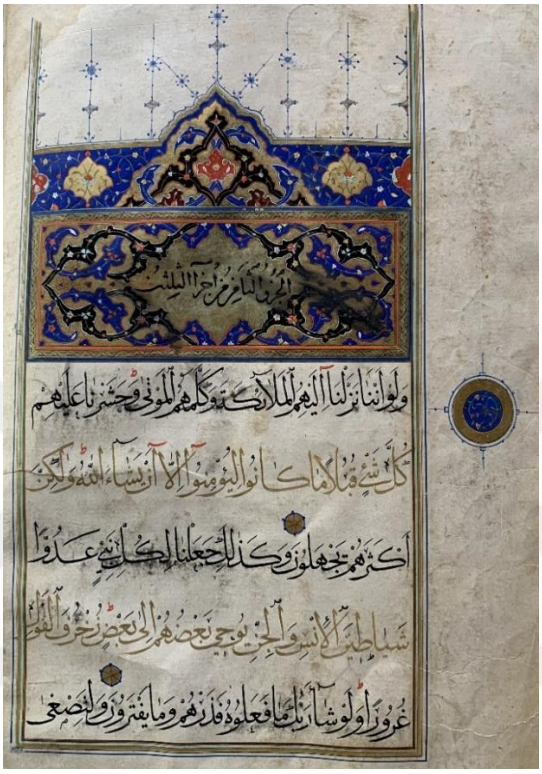
Çizim 121: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Dış Kapak Deseni

Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, şemse ve köşebentlerle tasarlanmıştır. Dış kapağın yüzeyinde, hatayi grubu motiflerle ¼ simetri esasına göre hazırlanan desen mülemma tekniğinde uygulanmıştır. Şemse ile köşebentler arasında kalan kısım boş bırakılarak oldukça sade bezenmiştir. Kapakların çevresindeki bordür 12'li kitabeli pafta şeklinde tasarlanmış olup, üzerine hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen uygulanmıştır. Bordürün her iki tarafı ince altın ve kalın yeşil cetvellerle çevrelenmiştir. Cildin iç kapağı tezyinatsız olup kâğıt yapıştırılmıştır. Aynı cilt kapağı 26. cüzde de görülmektedir.

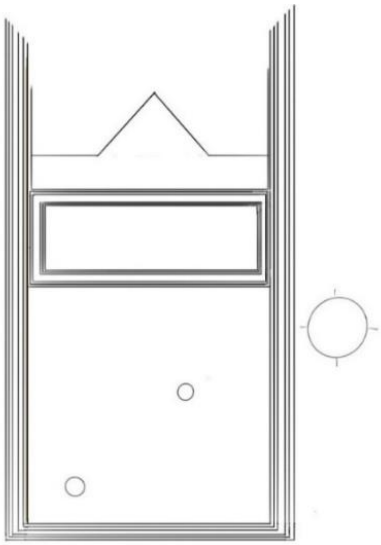
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ ve ½ yarı simetrili ulama

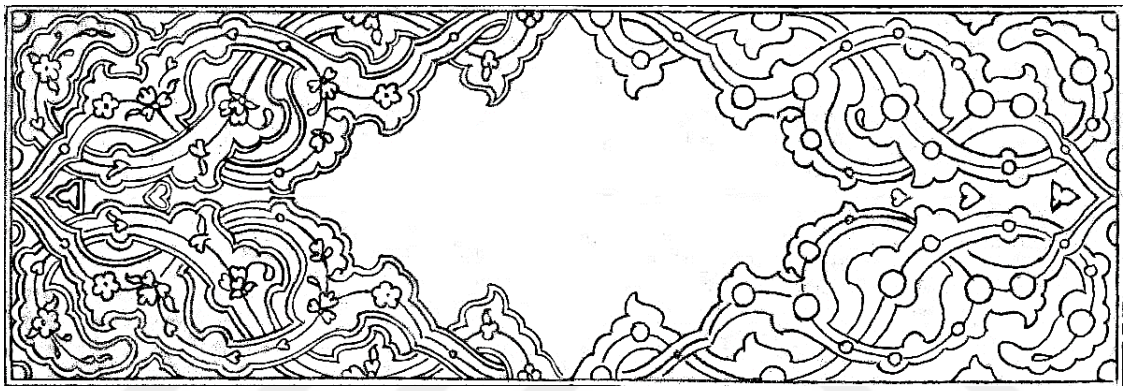
Fotoğraf 184: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 122: Çorun Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 185: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

Çizim 123: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

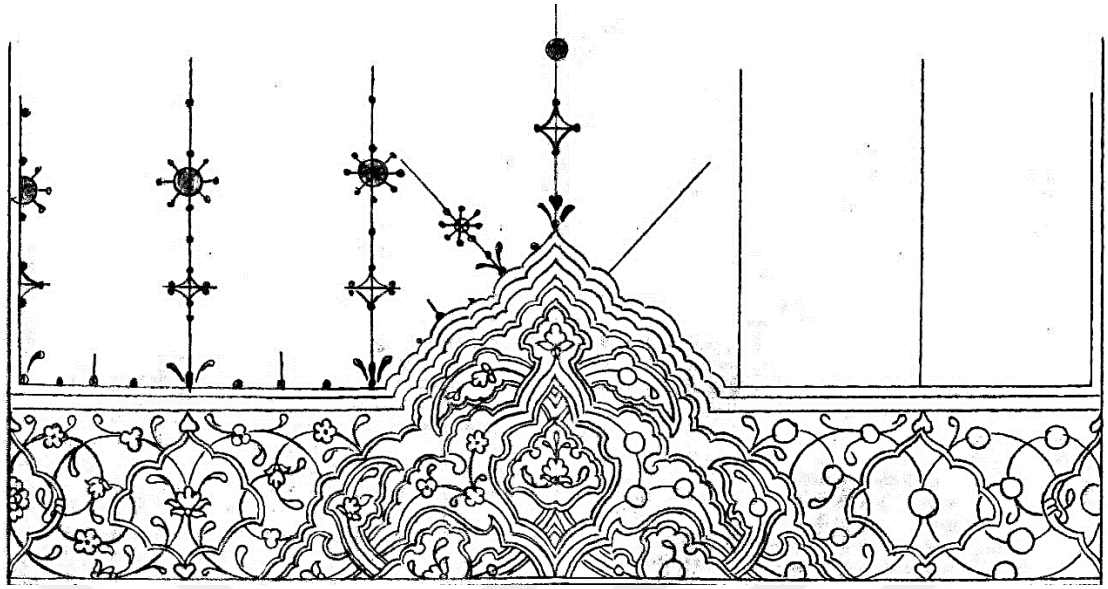
Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen yazı sahasının üst tarafında dikdörtgen ve taçlı-bordürlü şekilde tasarlanmıştır. Dikdörtgen alanda, kiremit kırmızısı ipliğin ayırdığı altın zeminli kitabeli alan üzerine rikâ' hatla *"el-cüz'ü's-sâmin min eczâi's-selâsîn"* (otuz cüzden 8. cüz) ibaresi yazılmıştır. Kitabeli alanın dışındaki kısımda, kiremit kırmızısı ve beyaz ipliğin ayırdığı siyah ve lacivert zeminli tezyini rumi motifiyle tasarlanan kompozisyonun ana rengi lacivert ve altın olup, hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili desen hazırlanmıştır. Motifler beyaz, kiremit kırmızısı, sarı ve yeşil renlerle boyanarak kendi renklerinin koyu tonuyla gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, altın zeminli zencereğin her iki yanına çekilmiş kiremit kırmızısı ve petrol yeşili cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Detay: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki kitabeli alanın deseni.

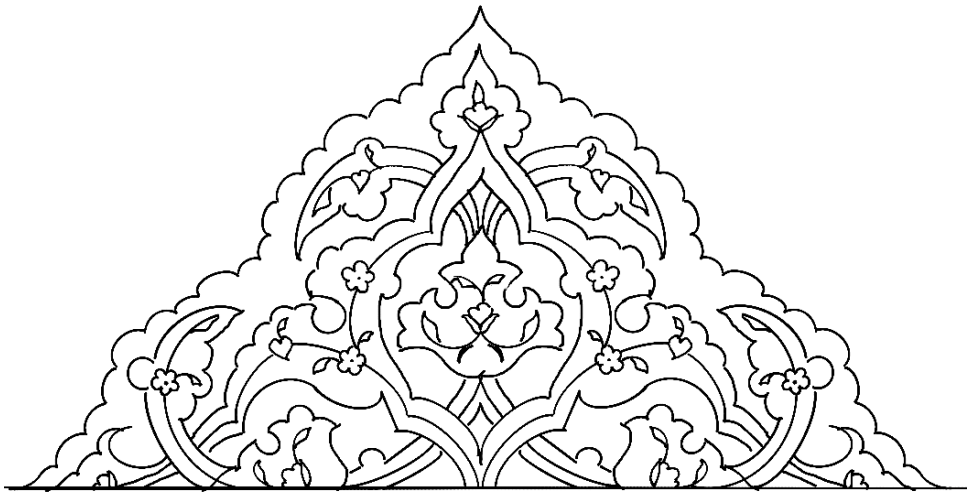
Fotoğraf 186: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

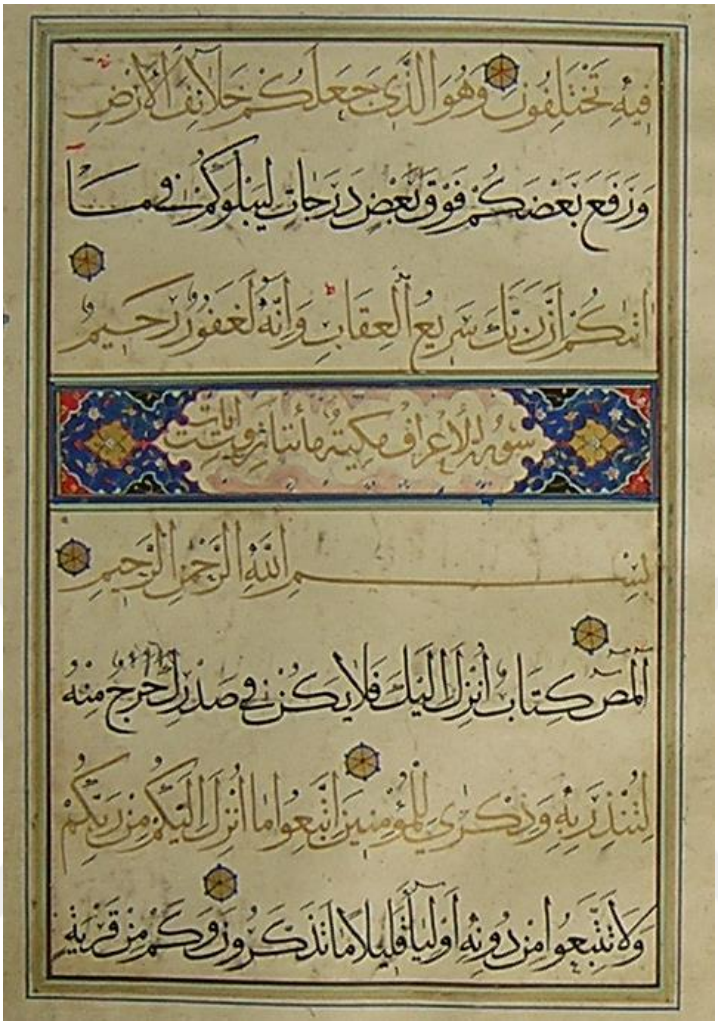
Çizim 124: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Taçlı bölüm, altın, kiremit kırmızısı ve limon küfü ipliklerin ayırdığı paftalarla tasarlanmıştır. Kubbe şeklindeki pafta içinde siyah, kahverenk, kırmızı ve lacivert zeminli tezyini rumi motifiyle oluşturulan kısımlarda hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen oluşturulmuştur. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama desen tasarlanmıştır. Motifler kiremit kırmızısı, beyaz, yeşil ve sarı renkte boyanarak kendi renklerinin koyu tonuyla gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, altın arasuyu üzerine çekilen yeşil ve lacivert renk cetvellerle taç şeklinde sınırlandırılmıştır. Tığlar, lacivert renkte basit unsurlarla sade şekilde bezenmiştir.

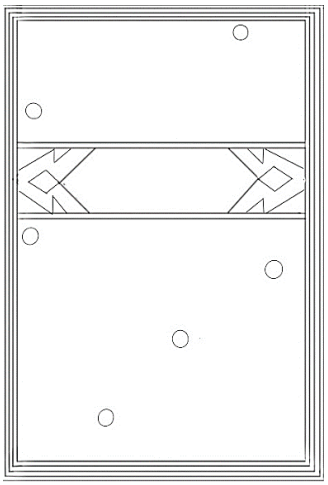

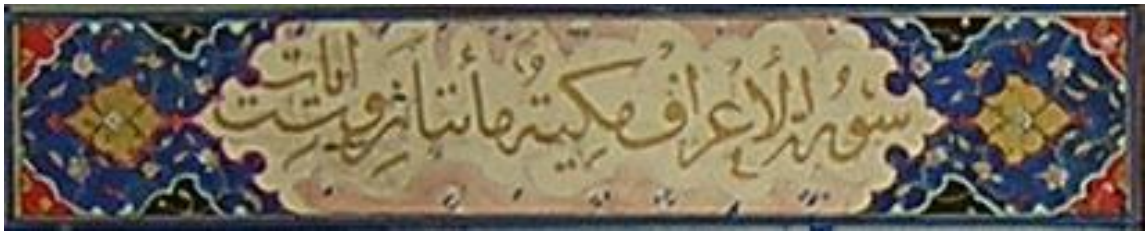
Detay: Çorum Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki Taçlı alanın deseni

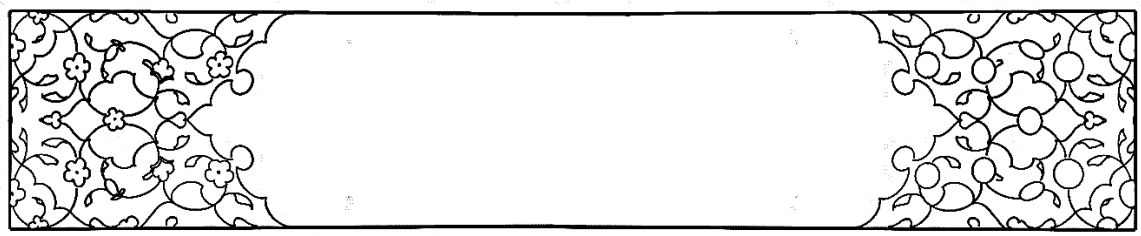
Fotoğraf 187: Çorun Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'deki (v.9a) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 125: Çorun Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 188: Çorun Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'deki (v.9a) Sûrebaşı Tezhibi

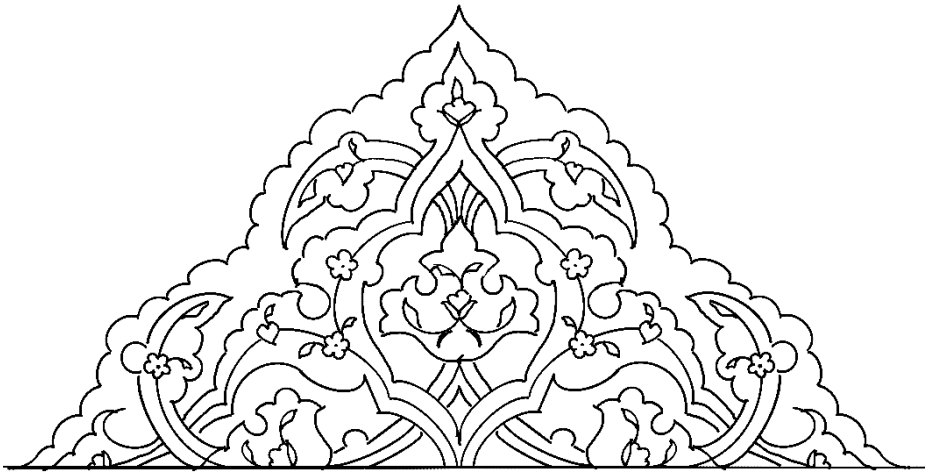
Çizim 126: Çorun Hasan Paşa YEK., 8. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün v.9a sayfasında yer alan sûrbaşı tezhibi, kırmızı ve siyah zeminli dendanlı paftalarla yatay dikdörtgen formda tasarlanmıştır. Kitabeli pafta üzerine zer mürekkeple rikâ' hatla *"Sûretu'l Arâfi Mekkiyyetûn mietâni vesittu âyâtin"* (A'râf Sûresi, Mekke'de nazil olmuş ve 206 ayettir) ibaresi yazılmış olup, etrafı açık pembe renk beyne's-süturla çevrelenmiştir. Kitabeli alanın her iki ucunda dendanlı altın zeminli salbekler yer almaktadır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili desen tasarlanmıştır. Motifler altın, sarı, beyaz ve pembe ile renklendirilmiştir. Tezhipli alan altın, mavi ve yeşil renkli cetvellerle çevrelemiştir. Sûrebaşı tezhibi çalışmadaki 13.(v.7a), 21.(v.9a), 27.(v.15b) cüzlerde de uygulanmıştır.

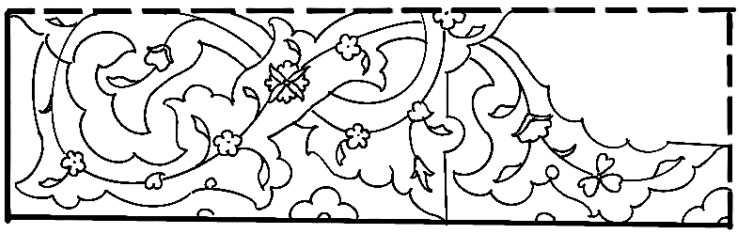
Bu cüz'ün unvan sayfası tezhibi ile aynı Mushaf'ın 17., 18. ve 19. cüzlerindeki unvan sayfası tezhiplerinde neredeyse aynı kalıp kullanılmış olup, kitabeli alanlarda uygulama esnasında ufak tefek önemsiz farklılıklar yapılmıştır.

Fotoğraf 189: Çorum Hasan Paşa YEK., 17. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

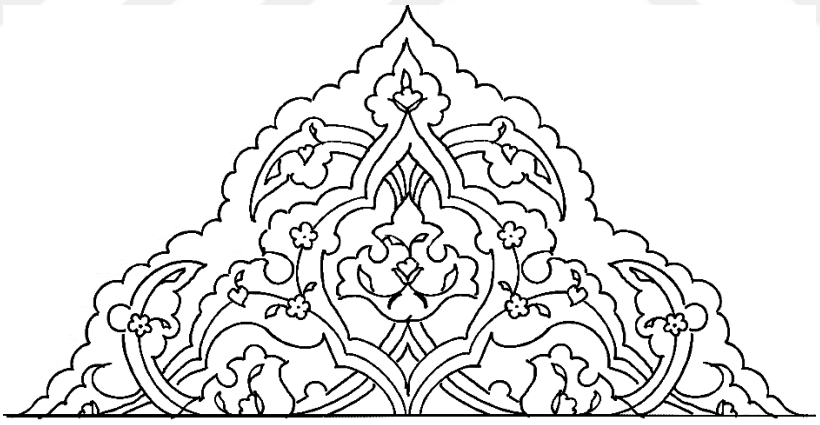
Detay: Çorum Hasan Paşa YEK., 17. Cüz'ün unvan sayfası tezhibi, kubbe formundaki paftanın deseni

Detay: Çorum Hasan Paşa YEK., 17. Cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki kitabeli alanın deseni

Fotoğraf 190: Çorum Hasan Paşa YEK., 18. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

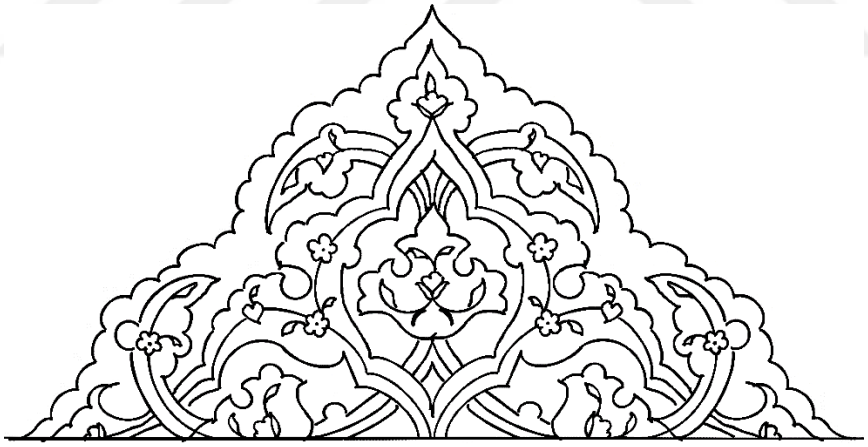
Detay: Çorum Hasan Paşa YEK., 18. Cüz'ün unvan sayfası tezhibi, kubbe formundaki paftanın deseni

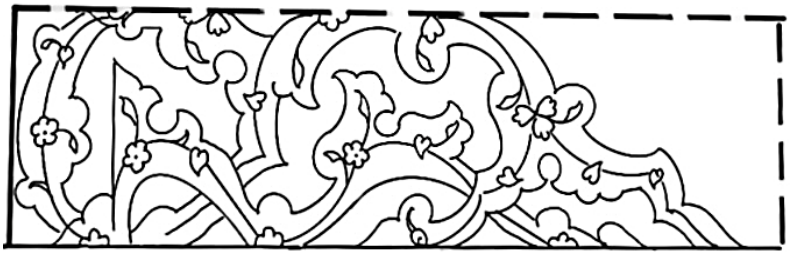
Detay: Çorum Hasan Paşa YEK., 18. Cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki kitabeli alanın deseni

Fotoğraf 191: Çorum Hasan Paşa YEK., 19. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

Detay: Çorum Hasan Paşa YEK., 19. Cüz'ün unvan sayfası tezhibi, kubbe formundaki paftanın deseni

Detay: Çorum Hasan Paşa YEK., 19. Cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki kitabeli alanın deseni

2.2.8. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Dokuzuncu Cüz'ü

Katalog Numarası : 8

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 18

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

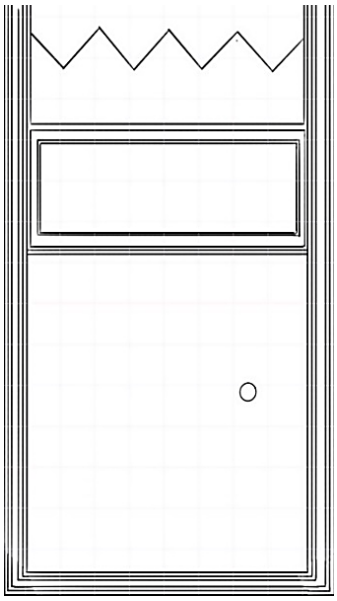
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ yarı simetrili ulama

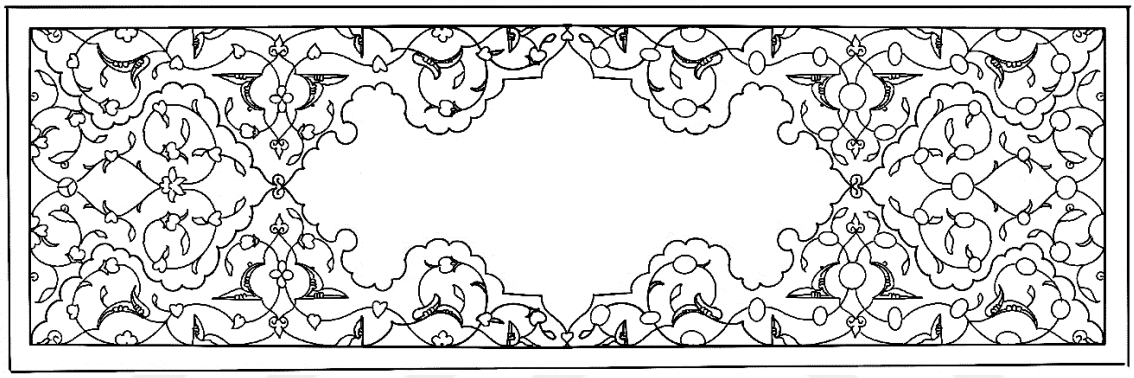
Fotoğraf 192: Çorum Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 127: Çorum Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 193: Çorum Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

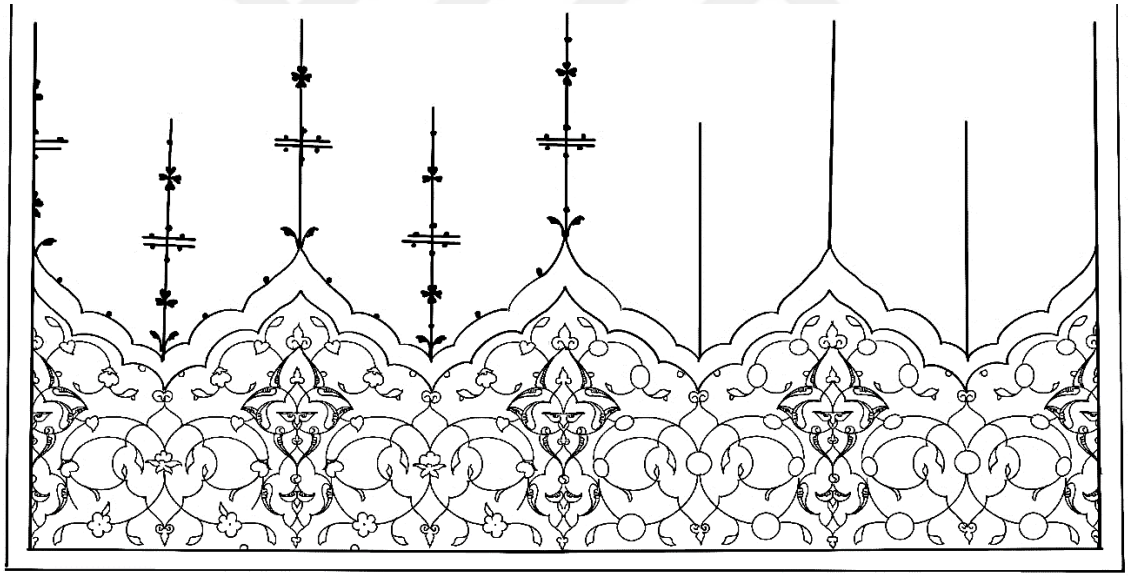

Çizim 128: Çorum Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen yazı sahasının üst tarafında dikdörtgen ve dandanlı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Dikdörtgen alan, kiremit kırmızısı ve limon küfü renk ipliklerin dendanlı, rûmi ve ortabağ motifleriyle ayırdığı kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Kitabeli alan üzerinde siyah mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü't-tasi' min eczâi's-selâsîn"* (otuz cüzden 9. cüz) ibaresi yazılmıştır. Altın zeminli paftaların üzerindeki desen lacivert zemin üzerindeki desenden bağımsız olarak ½ simetri esasına göre hazırlanmıştır. Lacivert zeminde ise ¼ simetri esasına göre hazırlanan desen tasarlanmıştır. Her iki desendeki hatayi grubu motifler turuncu, kiremit kırmızısı, mavi, sarı, pembe, beyaz ve yeşil renkte boyanarak kendi renklerinin koyu tonuyla gölgelendirilmiştir. Tezhipli alanı dört taraftan çevreleyen altın zeminli bordür üzerine (S) kıvrımlı basit bezeme yapılarak iki tarafına limon küfü ve mavi renk cetveller çekilmiştir

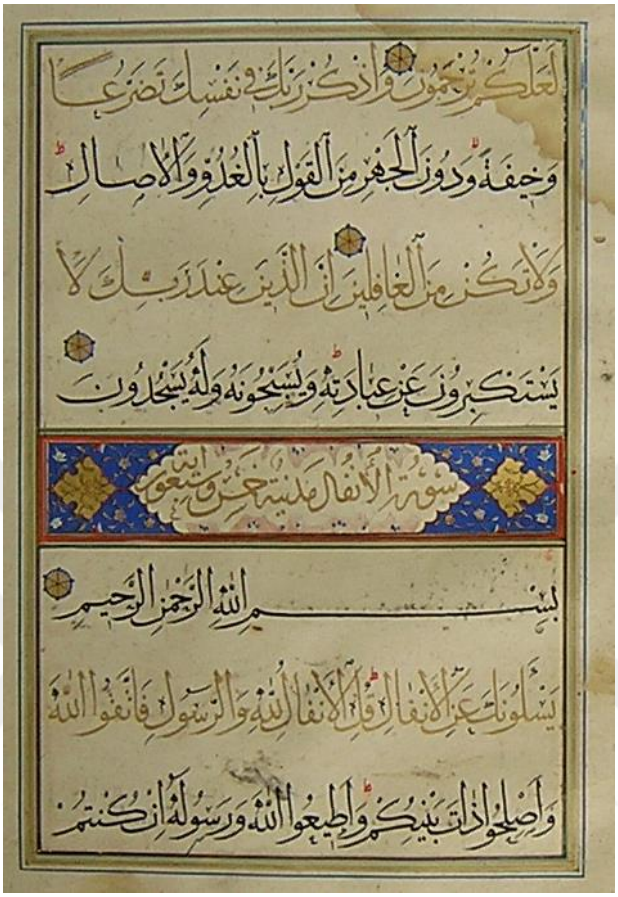
Fotoğraf 194: Çorum Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alan

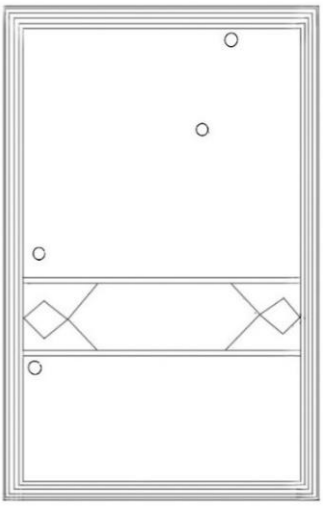
Çizim 129: Çorum Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerinde yer alan dendanlı bölüm, limon küfü ve kiremit kırmızısı ipliklerin ayırdığı rumili ve dandanlı kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, siyah ve kırmızı zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama esasına göre hazırlanan desen uygulanmıştır. Motifler pembe, kiremit kırmızısı, sarı ve beyaz ile

renklendirilmiştir. Tezhipli alan, altın üzerine çekilmiş lacivert renk iplikle sınırlandırılmıştır.

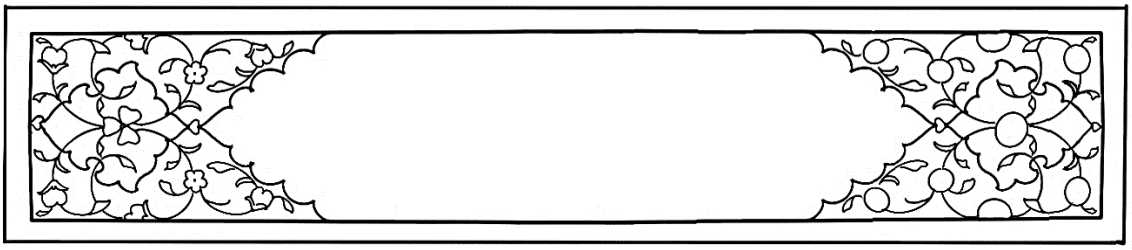
Fotoğraf 195: Çorun Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'deki (v.14a) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 130: Çorun Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 196: Çorum Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'deki (v.14a) Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 131: Çorun Hasan Paşa YEK., 9. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün v.14a sayfasında yer alan sûrbaşı tezhibi, salbekli şemse formunda tasarlanmış kitabe üzerine zer mürekkeple rikâ' hatla *"Sûretu'l Enfâl, Medeniyyetûn; hamsun ve seb'ûne âyeh"* (Enfâl Sûresi, Medine'de nazil olmuş ve 75 ayettir) ibaresi yazılmış olup, iki etrafı açık pembe renk beyne's-süturla çevrelenmiştir. Kitabeli alanın zemini kâğıt renginde bırakılmışken salbeklere altın sürülmüştür. Kompozisyonda hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili desen tasarlanmıştır. Motifler sarı, beyaz, yeşil ve pembe ile renklendirilmiştir. Tezhipli alan, yeşil ve kızıl kahverenk arasularının iki yanına çekilen altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz konusu sûrebaşı tezhibi çalışmadaki 10.(v.5b), 11.(v.17b), 12.(v.12b), 13.(v.12b), 14.(v.5b), 16.(v.10a), 19.(v.14a), 20.(v.13a), 21.(v.12b), 22.(v.12b), 23.(v.5a), 24.(v.5b), 25.(v.8a), 27.(v.7b), 28.(v.7b,10a,16a), 29.(v.9b,13b,19b),30.(v.5a,6a,8a,8b,10b,13b,16a,17a,17b,18a,20a) cüzlerin sayfalarında neredeyse aynı kalıp kullanılmıştır. Uygulama esnasında yer yer renklerde ve dendanlı kısımlarda fırça hareketleriyle yapılmış önemsiz farklılıklar görülmektedir.

2.2.9. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Onuncu Cüz'ü

Katalog Numarası : 9

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 17

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

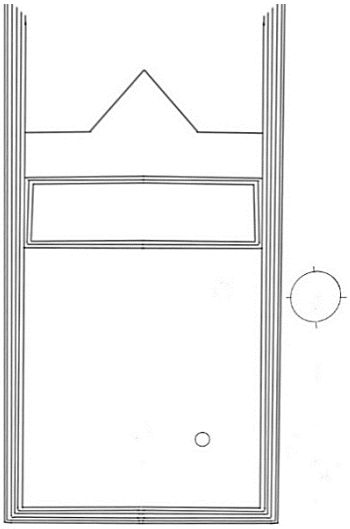
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî, bulut ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

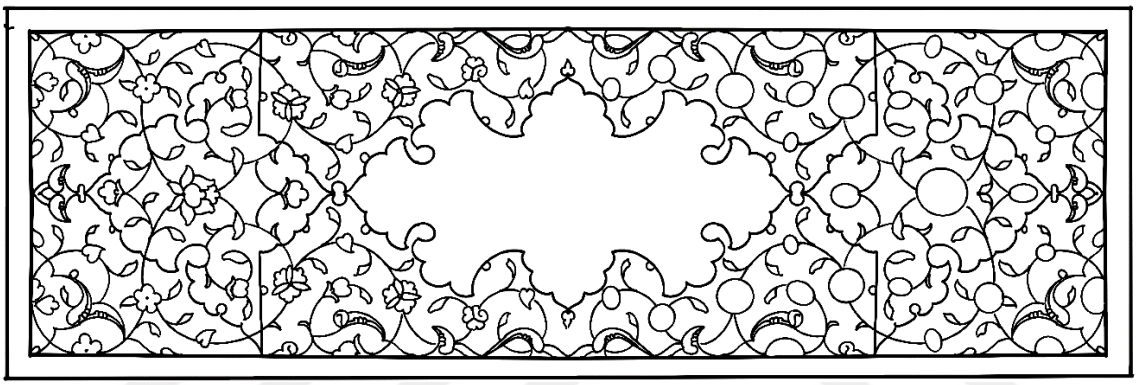
Fotoğraf 197: Çorum Hasan Paşa YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 132: Çorum Hasan Paşa YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

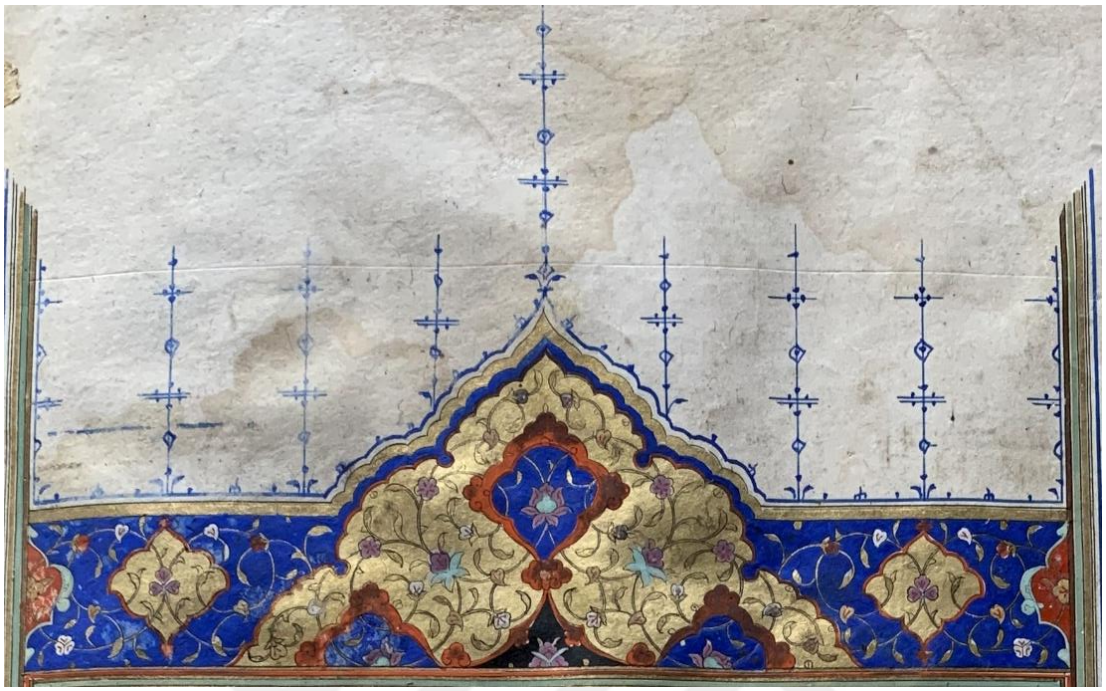

Fotoğraf 198: Çorum Hasan Paşa YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

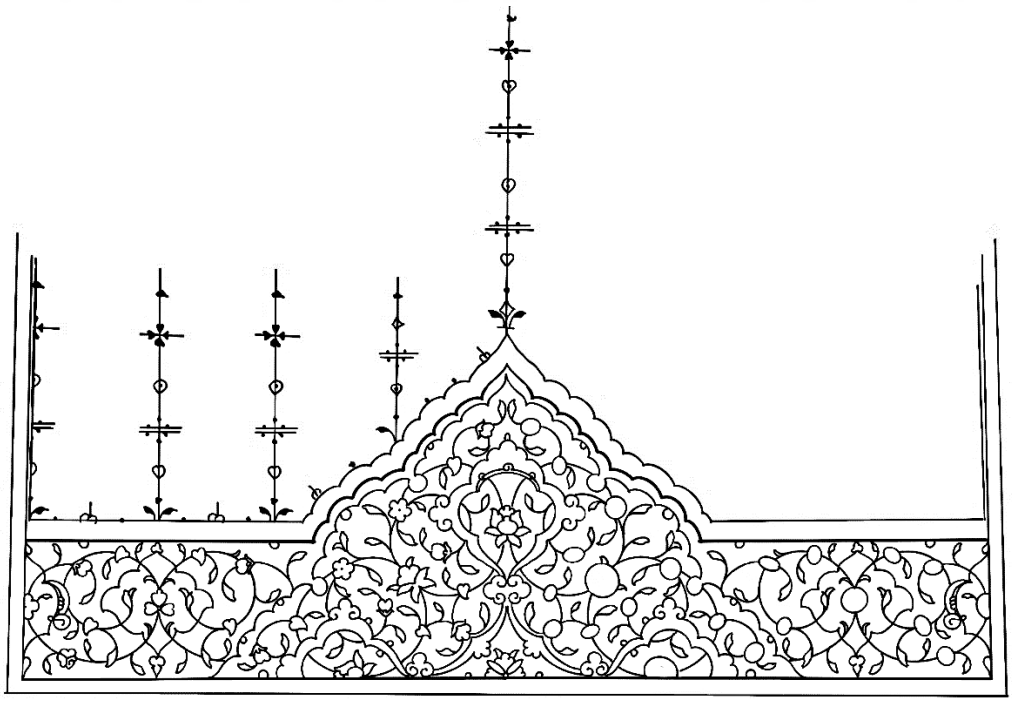

Çizim 133: Çorum Hasan Paşa YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, yazı sahasının üst tarafında dikdörtgen ve taçlı-bordürlü şekilde tasarlanmıştır. Dikdörtgen alan içinde, limon küfü ve kiremit kırmızısı ipliklerin rûmi, ortabağ ve dendanla ayırdığı altın, kırmızı ve siyah zeminli kapalı form paftalarla tezhipli alanın planı şeması hazırlanmıştır. Altın zeminli kitabeli paftada siyah mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü'l-'âşir min eczâi's-selâsîn"* (otuz cüz'den 10. cüz) ibaresi yazmaktadır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, paftalarla renk ayrımı yapılmış olup, üzerine hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili desen tasarlanmıştır. Motifler beyaz, açık mor, sarı ve kırmızı renklerde kademeli olarak boyanmıştır. Tezhipli alanı dört taraftan çevreleyen altın zeminli zencereğin her iki yanına yeşil, siyah ve kiremit kırmızısı cetveller çekilmiştir.

Fotoğraf 199: Çorum Hasan Paşa YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 134: Çorum Hasan Paşa YEK., 10. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Unvan sayfa tezhibindeki taçlı alan, limon küfü ve kiremit kırmızısı ipliklerin dendanlı ve rumi motifiyle ayırdığı altın, kırmızı, siyah ve lacivert zeminli kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Kubbe formundaki paftanın içindeki kiremit kırmızısı bulut motifi, hatayi grubu motiflerle ½ simetrili deseni oluşturmuştur. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, paftalarla renk ayrımı yapılarak üzerlerine hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama desen tasarlanmıştır. Motifler beyaz, açık mor, kiremit kırmızısı, sarı ve yeşil ile renklendirilerek koyu tonda kademeli olarak boyanmıştır. Tezhipli alan, kalın altın cetvel üzerine çekilmiş, ince yeşil cetvel ve lacivert renk kuzuyla taç şeklinde sınırlandırılmıştır. Kuzu üzerinde sade şekilde yapılmış lacivert renk tığlar vardır.

2.2.10. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Birinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 10

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 18

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

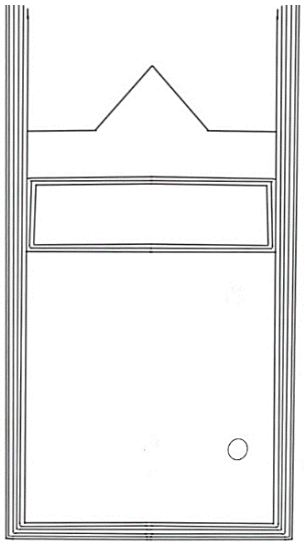
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî, bulut ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve yarı simetrili ulama

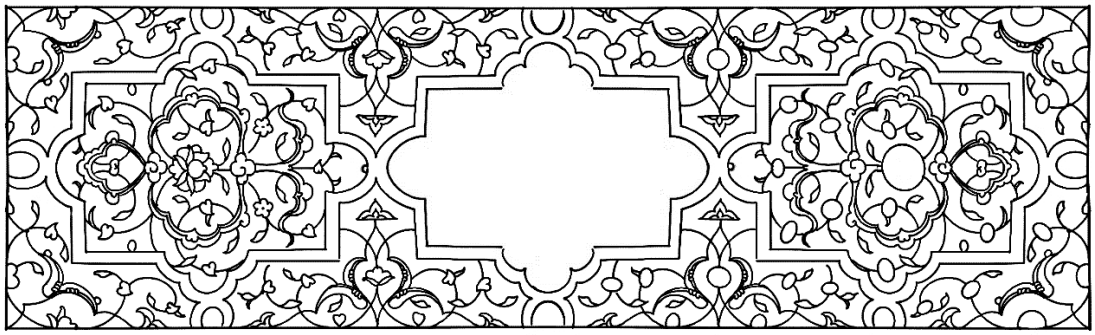
Fotoğraf 200: Çorum Hasan Paşa YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 135: Çorum Hasan Paşa YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 201: Çorum Hasan Paşa YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

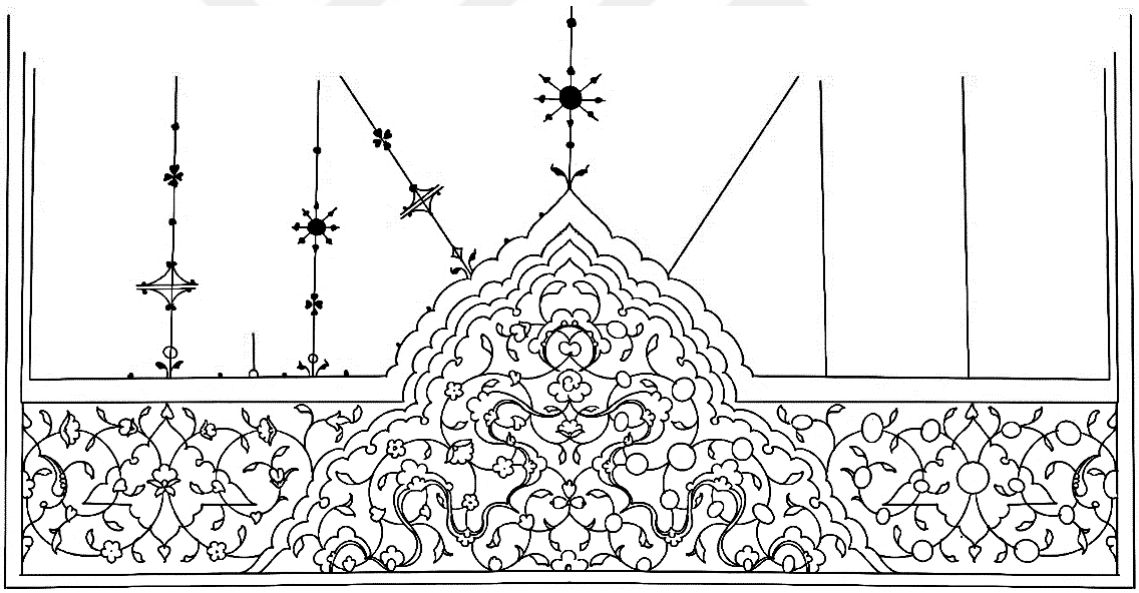

Çizim 136: Çorum Hasan Paşa YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, metnin üst tarafında iki bölümden oluşmaktadır. Alttaki dikdörtgen bölümde, kalın beyaz ipliğin ayırdığı altın zeminli kitabeli alanın üzerine siyah mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü'l-hadî 'aşere min eczâi's-selâsîn"* (otuz cüzden 11. cüz) ibaresi yazılmıştır. Kitabeli paftanın her iki yanında, beyaz ipliğin geometrik motiflerle ayırdığı altın zeminli paftalar vardır. Paftaların içerisinde zer-ender-zer tekniğinde yapılan bulut motifi hatayi grubu motiflerle ½ simetrili kompozisyonu oluştumaktadır. Dikdörtgen alanın kısa ve uzun kenarlarında, limon küfü ipliğin ayırdığı rumili kapalı form paftaların zemini kırmızı, siyah ve kahverenkte boyanmıştır. Motifler sarı, kiremit kırmızısı, yeşil ve beyaz ile renklendirilmiş olup, kendi renklerinin koyu tonuyla gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, altın zencereğin her iki yanına çekilen kiremit kırmızısı, limon küfü ve lacivert renk cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Fotoğraf 202: Çorum Hasan Paşa YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 137: Çorum Hasan Paşa YEK., 11. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerindeki taçlı-bordürlü alan, kiremit kırmızısı ve limon küfü ipliklerin dendanlı, rûmi ve ortabağ motifleriyle ayırdığı kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Kubbe formundaki paftada altın zeminli bulut motifiyle renk ayrımı yapılmış, hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen hazırlanmıştır. Kompozisyonun ana rengi laciverttir. Bordürlü kısımda altın ve kahverenk zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Bu

kısımdaki ½ yarı simetrili ulama esasına göre hazırlanan desende de hatayi grubu motifler yer almaktadır. Motifler sarı, kiremit kırmızısı, yeşil, sarı ve beyaz renkte boyanarak kendi renklerinin koyu tonuyla gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan altın üzerine çekilmiş, lacivert renk kuzu ile taç şeklinde sınırlandırılmıştır. Tığlar lacivert renkte oldukça ince işlenmiştir.

2.2.11. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On İkinci Cüz

Katalog Numarası : 11

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 18

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

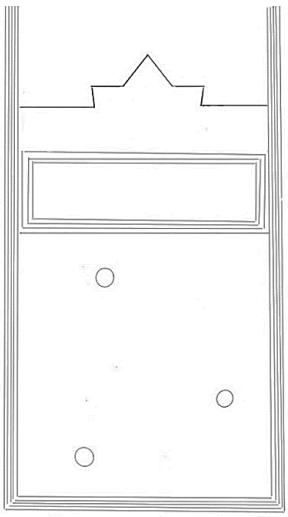
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

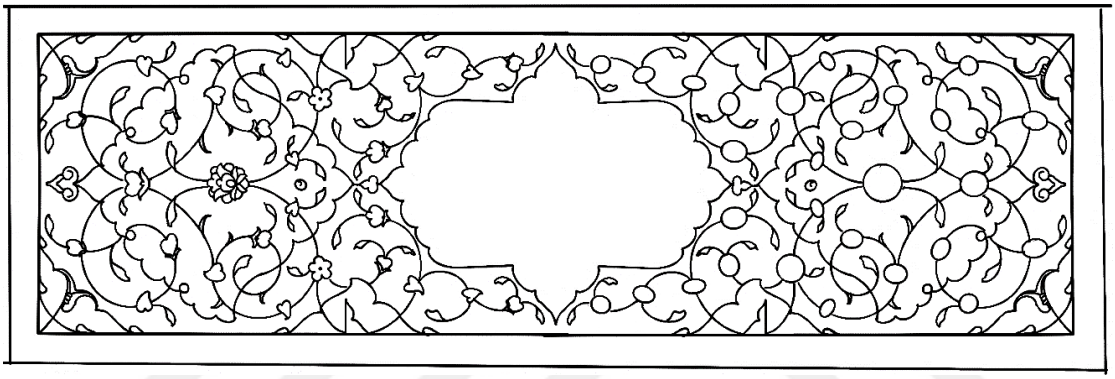
Fotoğraf 203: Çorum Hasan Paşa YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 138: Çorum Hasan Paşa YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

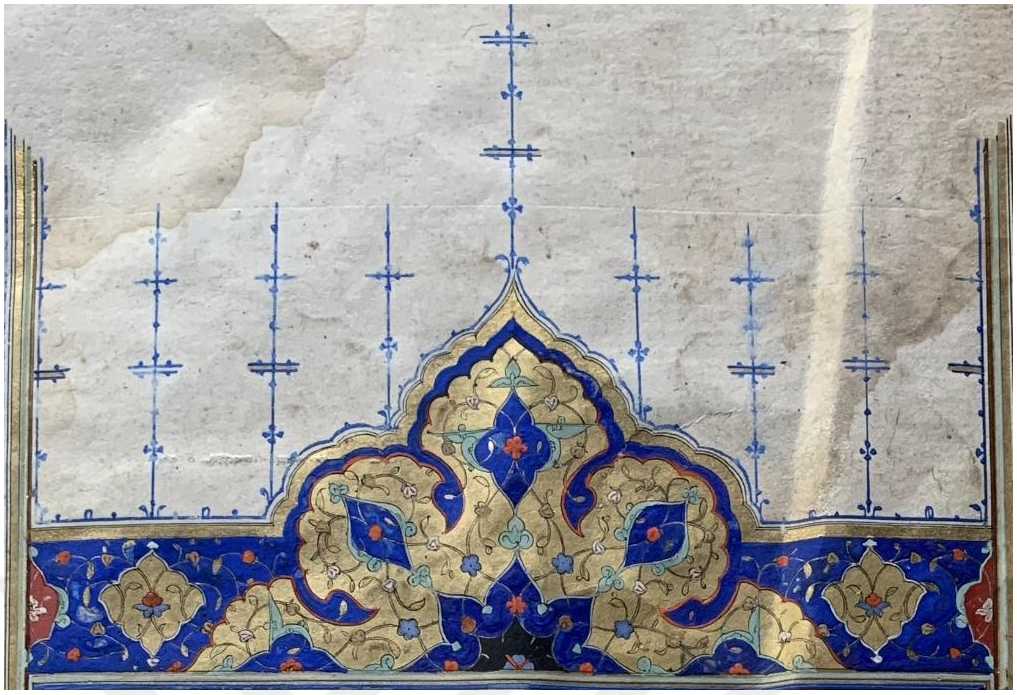

Fotoğraf 204: Çorum Hasan Paşa YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

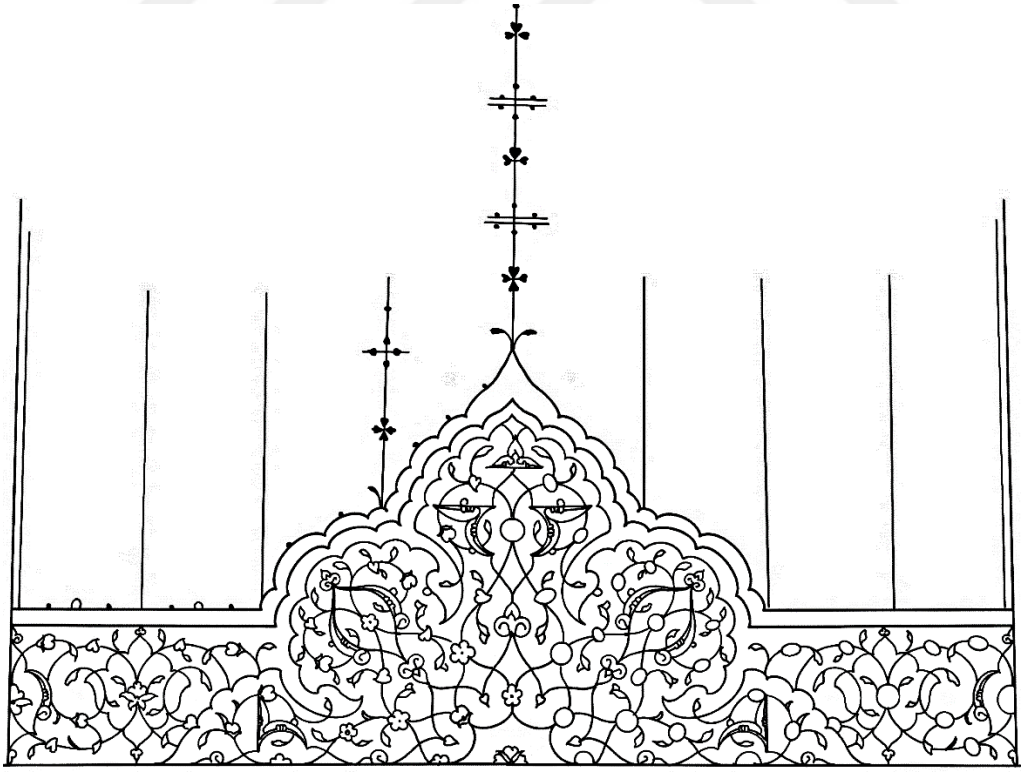

Çizim 139: Çorum Hasan Paşa YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen yazı alanının üst tarafında yer almaktadır. Alttaki dikdörtgen kısım, limon küfü ve kiremit kırmızısı ipliklerin dendanlı ve rûmili şekilde ayırdığı paftalı alanlarla birlikte tasarlanmıştır. Altın zeminli kitabeli pafta üzerine siyah mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü's-sâni 'aşere min eczâi's-selâsîn"* (otuz cüzden 12. cüz) ibaresi yazılmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın ve kırmızı zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmış, hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili desen tasarlanmıştır. Motifler sarı, kiremit, beyaz, mavi ve yeşil ile renklendirilmiştir. Tezhipli alan, altın zeminli bordür üzerine bordo renkte yapraklarla bezenmiş olup, iki yanına yeşil ve siyah renk cetveller çekilmiştir.

Fotoğraf 205: Çorum Hasan Paşa YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 140: Çorum Hasan Paşa YEK., 12. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Taçlı alan, kiremit kırmızısı, limon küfü ve beyaz ipliklerin dendanlı ve rûmili kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Kubbe şeklindeki pafta içinde, limon küfü ipliğin ayırdığı kapalı form paftalarla renk ayrımı yapılmış olup, ½ simetrili desen tasarlanmıştır. Bordürlü alanda, altın ve kırmızı zeminli paftalarla renk ayrımı yapılarak ½ yarı simetrili ulama desen uygulanmıştır. Hatayi grubu motifler kiremit kırmızısı, sarı, açık mor ve beyaz renkte boyanmıştır. Tezhipli bölüm, altın arasuyu üzerine çekilmiş, yeşil ve lacivert renk cetvel ve kuzuyla taç şeklinde sınırlandırılmıştır. Lacivert renkteki tığlar, iki yatay çizgi ve noklarla kuzu üzerine sade şekilde işlenmiştir.

2.2.12. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Üçüncü Cüz'ü

Katalog Numarası : 12

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 18

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

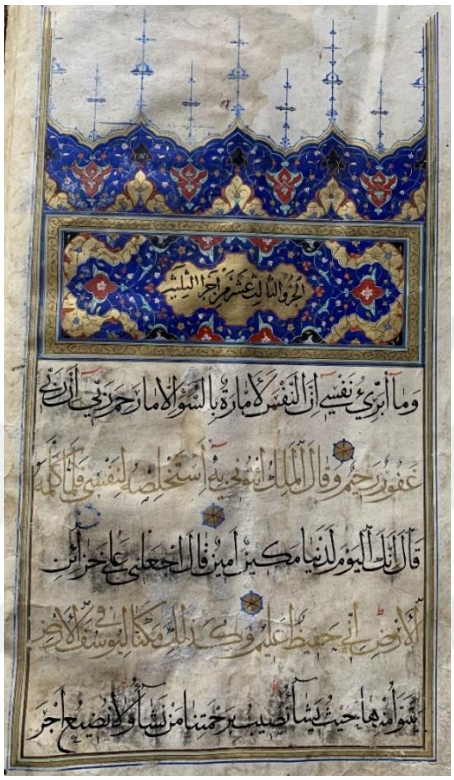
Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

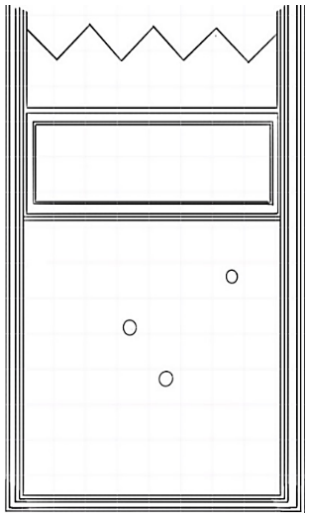
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ yarı simetrili ulama

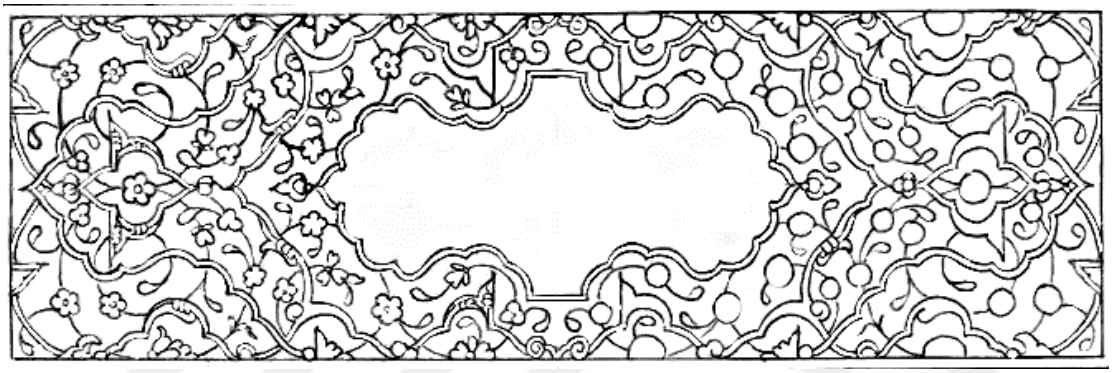
Fotoğraf 206: Çorum Hasan Paşa YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 141: Çorum Hasan Paşa YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 207: Çorum Hasan Paşa YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

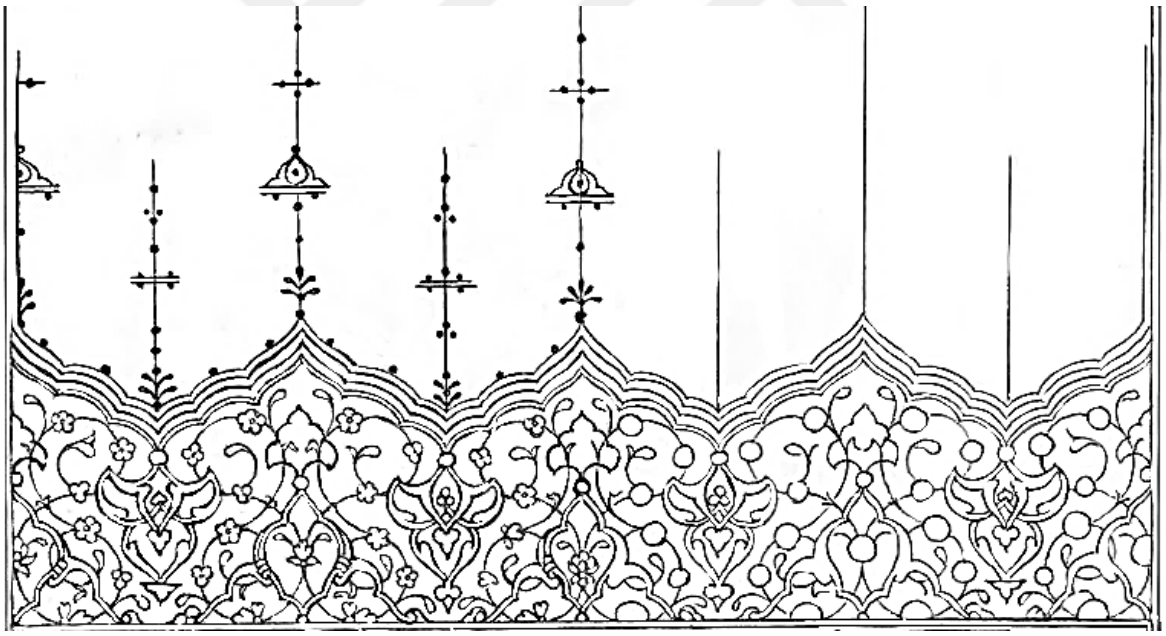

Çizim 142: Çorum Hasan Paşa YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, yazı sahasının üst tarafında dikdörtgen ve dendanlı olmak üzere iki kısımdan oluşmakatadır. Dikdörtgen alan, limon küfü ve kiremit kırmızısı ipliklerin ayırdığı dandanlı, rûmili ve ortabağlı paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli kitabeli alanda rikâ' hattıyla *"el-cüz'ü's-sâlise 'aşere min eczâi's-selâsîn"* (otuz cüz'den 13. cüz) ibaresi yazılmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, siyah, kırmızı ve altın zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desendeki hatayî grubu motifler kiremit kırmızısı, sarı, beyaz ve mavi ile renklendirilmiş olup, koyu tonda kademe yapılmıştır. Tezhipli alan, kiremit kırmızısı yapraklarla bezenen altın zeminli bordürün her iki yanına limon küfü ve lacivert renk cetveller çekilerek sınırlandırılmıştır.

Fotoğraf 208: Çorum Hasan Paşa YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alan

Çizim 143: Çorum Hasan Paşa YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerinde dendanlarla sınırlandırılmış tezhipli alan, limon küfü ve kiremit kırmızısı ipliklerin ayırdığı rumili paftalarla tasarlanan rumi kompozisyonun uç kısımlarında siyah zeminli tepelikler vardır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın, kırmızı ve siyah zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle

½ yarı simetrili ulama esasına göre hazırlanan desen uygulanmıştır. Motifler beyaz, sarı, kiremit kırmızısı, açık mor ve açık yeşil renkte boyanmış, kendi renklerinin koyu tonu ile gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan altın ve lacivert renk dendanlı ipliklerle sınırlandırılmış olup, cetvel üzerine bitişik şekilde yapılan lacivert renk tığlarla sonlandırılmıştır.

2.2.13. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Dördüncü Cüz'ü

Katalog Numarası : 13

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 16

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Mücellidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

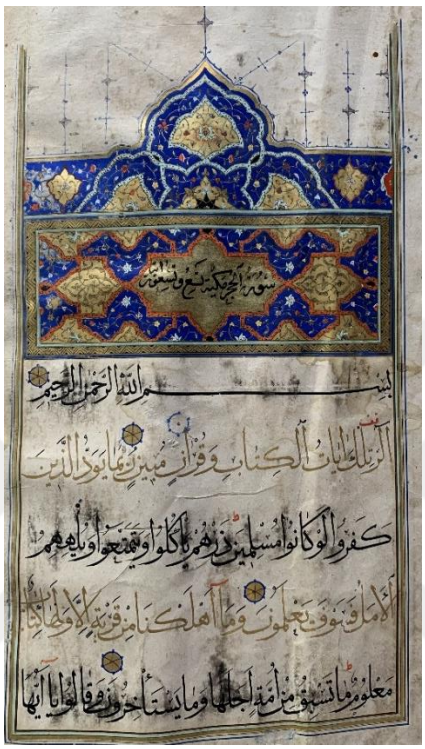
Cilt Çeşidi : Mülemma

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

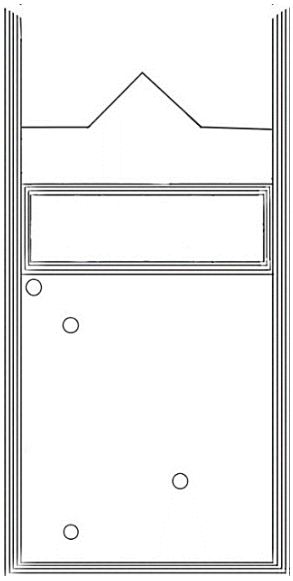
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

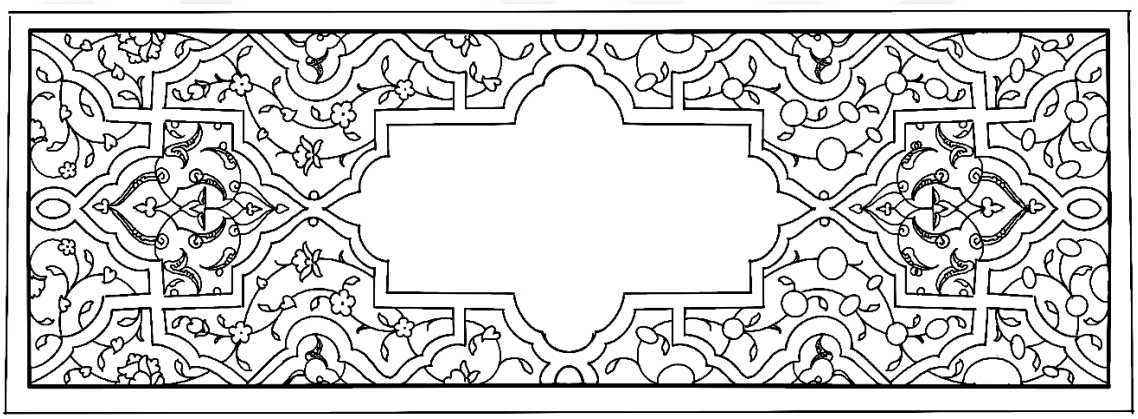
Fotoğraf 209: Çorum Hasan Paşa YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 144: Çorum Hasan Paşa YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

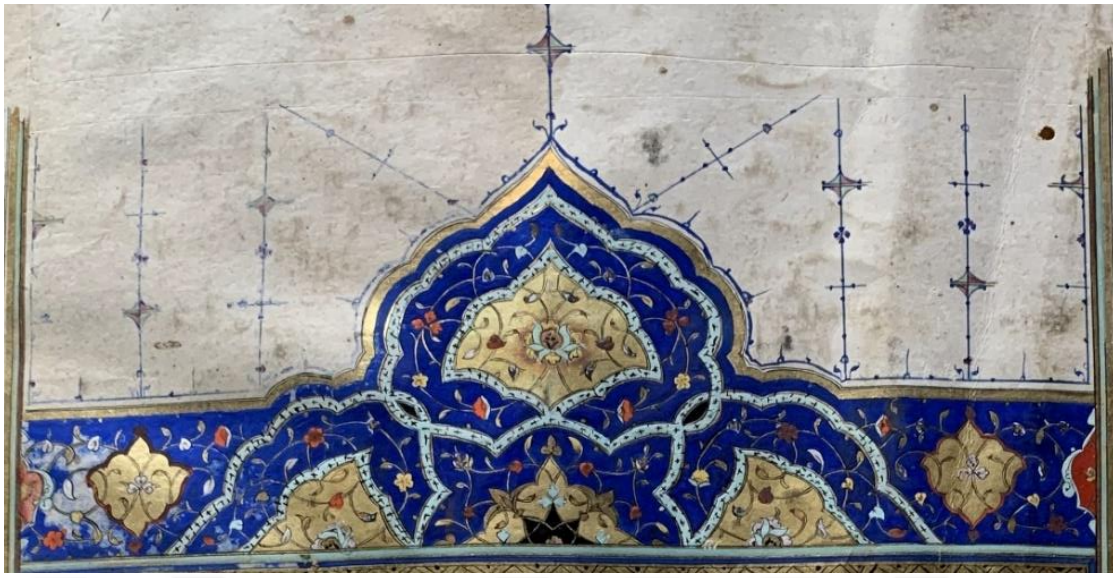

Fotoğraf 210: Çorum Hasan Paşa YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

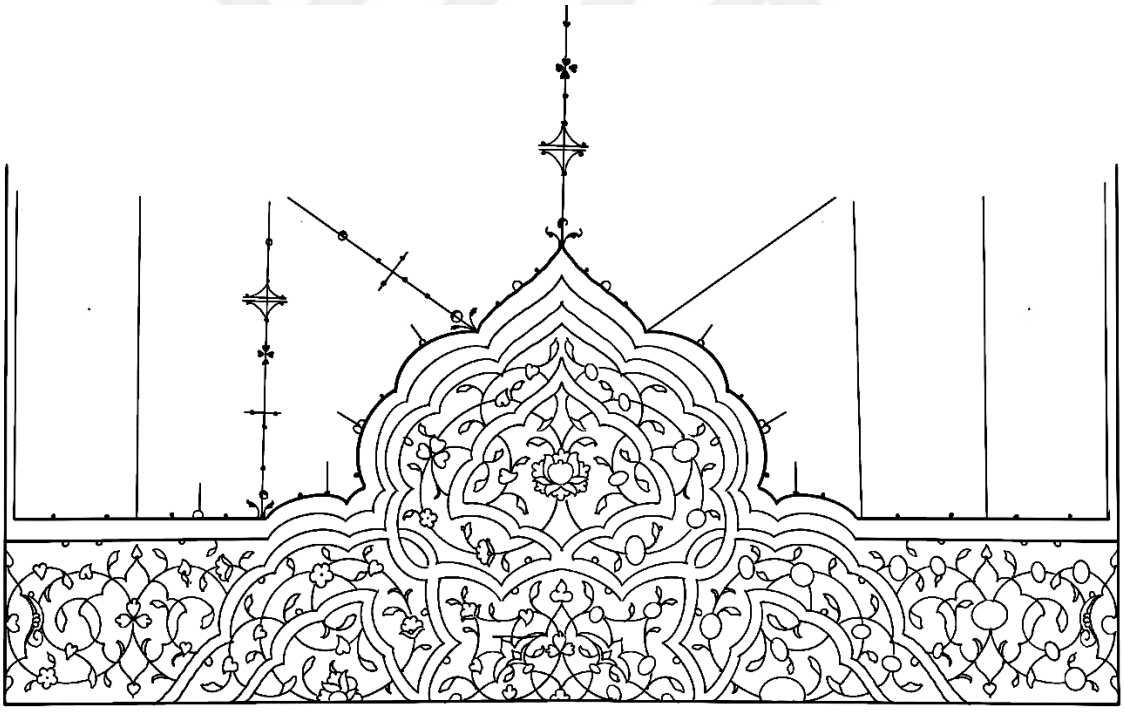

Çizim 145: Çorum Hasan Paşa YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki sûrebaşı tezhibi, yazı alanının üst tarafında iki kısımdan oluşmaktadır. Alttaki dikdörtgen alan, basit (-) şekilde bezenmiş kiremit kırmızısı kalın ipliğin ayırdığı altın ve lacivert zeminli geometrik motiflerle tasarlanmıştır. Altın zeminli kitabeli alanda siyah mürekkkeple rikâ' hatla *"Sûretü'l-Hicr mekkiyye tis'a ve tis'ûn ……"* (Hicr sûresi, Mekki 99 ayettir) ibaresi yazılmıştır. Kitabenin her iki tarafında altın zeminli geometrik unsurların içine, zer-ender-zer tekniğinde yapılan rumili kompozisyon ½ simetri esasına göre tasarlanmıştır. Kompozisyonun ana rengi altın ve laciverttir. Kompozisyonda hatayi grubu motiflerle ¼ simetri esasına göre hazırlanan desen yer almaktadır. Motifler su yeşili, beyaz, kiremit kırmızısı ve pembe renkte boyanarak kendi renklerinin koyu tonu ile gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, altın zencereğin her iki yanına çekilen yeşil ve lacivert renk cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Fotoğraf 211: Çorum Hasan Paşa YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 146: Çorum Hasan Paşa YEK., 14. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Taçlı şekilde tasarlanan bölüm, limon küfü ve turuncu ipliklerin ayırdıgı kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Basit (-) şekilde bezenmiş kalın beyaz ipliğin iç içe geçerek

oluşturduğu kubbe formundaki pafta içinde, altın ve siyahla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen tasarlanmıştır. Bordürlü kısımda altın ve kırmızı zeminli dendanlı ve rûmili paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama esasına göre hazırlanan kompozisyon uygulanmıştır. Motifler kiremit kırmızısı, limon küfü ve sarı renkte boyanmış, koyu tonda gölgelendirilmişdir. Tezhipli alan, altın üzerine çekilmiş yeşil ve lacivert renk cetvel ve kuzu ile taç şeklinde sınırlandırılmıştır. Tığlar lacivert renkte sade şekilde yapılmıştır.

İncelenen cüz'ün unvan sayfası tezhibi ile çalışmadaki 30. cüz'ün unvan sayfası tezhibinde aynı kalıp kullanılmıştır (Fotoğraf 208).

Fotoğraf 212: Çorum Hasan Paşa YEK., 30. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

2.2.14. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirminci Cüz'ü

Katalog Numarası : 14

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 18

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

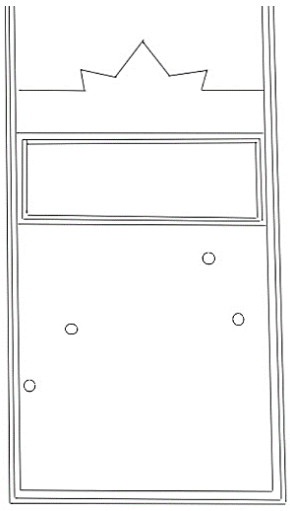
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

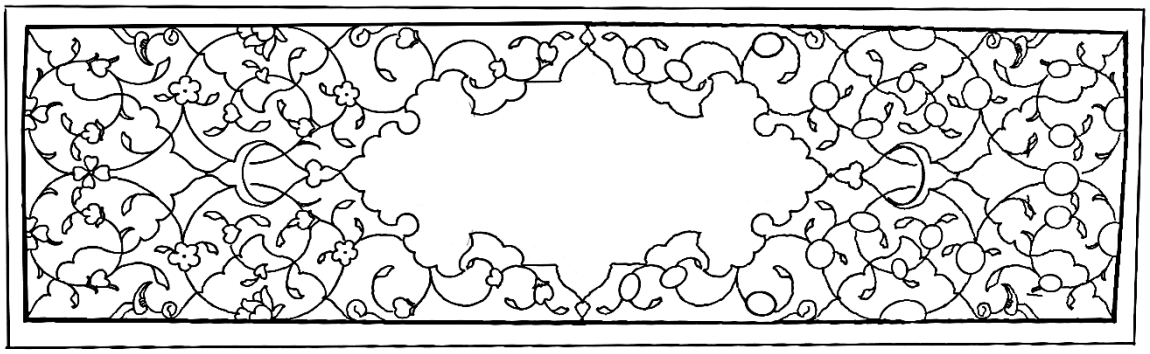
Fotoğraf 213: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 147: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 214: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

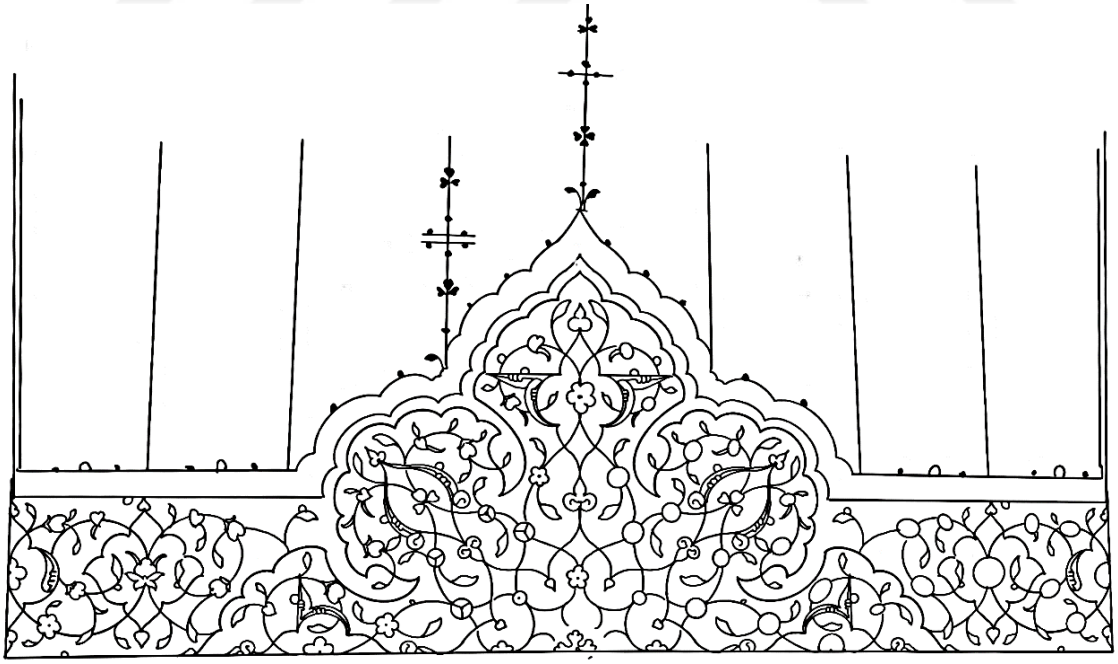

Çizim 148: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen ve taçlı-bordürlü olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Dikdörtgen alanda, kahverenk ipliğin dendanlı şekilde ayırdığı altın zeminli kitabeli pafta üzerine siyah mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü'l-ışrûne min eczâi's-selâsîn"* (Bu cüz 30 cüz'lük bölümün 20.cüz'üdür) ibaresi yazılmıştır. Kitabeli paftanın her iki ucunda siyah zeminli ortabağ motifi yer almaktadır. Kompozisyonda altın ve kırmızı zeminli dendanlı ipliğin ayırdığı kapalı form paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle ¼ simetri esasına göre hazırlanan desendeki motifler pembe, kiremit kırmızısı, mor, sarı ve beyaz ile renklendirilerek koyu tonla gölgelendirilmiştir. Tezhipli alanın çevresi, altın zeminli bordür üzerine yapraklarla bezeme yapılarak her iki tarafına limon küfü ve lacivert renk cetveller çekilmiştir.

Fotoğraf 215: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

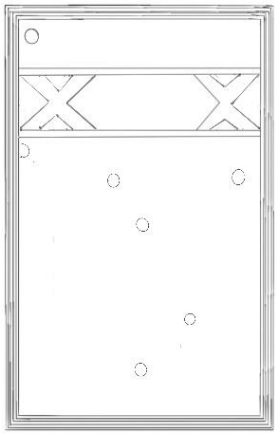

Çizim 149: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Taçlı kısım, limon küfü ve kiremit kırmızısı ipliklerin ayırdığı dendanlı ve rûmili paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli kubbeli alanda, kahverenk ipliğin ayırdığı lacivert zeminli rumili kapalı form paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen uygulanmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın, siyah ve kırmızı zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama esasına göre hazırlanan desendeki motifler mor, sarı, yeşil, pembe ve kahverenk tonlarında boyanmıştır. Tezhipli alan, kalın altın cetvel üzerine çekilmiş, lacivert renk kuzuyla taç şeklinde sınırlandırılmıştır. Tirfil, nokta ve yatay iki çizgi şeklinde basit unsurlarla bezenmiş tığlar, lacivert renkte boyanmıştır.

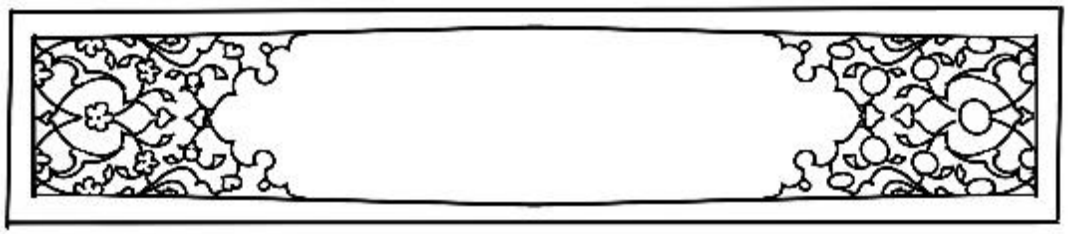
Fotoğraf 216: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'deki (v. 4b) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 150: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 217: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'deki (v.4b) Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 151: Çorum Hasan Paşa YEK., 20. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün v.4b sayfasındaki surebaşı tezhibi, dikdörtgen formda tasarlanmıştır. Limon küfü ve kızıl kahve renk ipliklerin ayırdığı rûmi ve ortabağ motifleriyle oluşturulan paftalarla tasarlanmıştır. Şemse formundaki kitabeli paftanın içine zer mürekkeple rikâ' hatla *"Sûretü'l Kasas, Mekkiyyetün. ve hiye semânî âyeten"* (Kasas Sûresi, Mekke'de nazil olmuştur, 88 ayettir) ibaresi yazılmış olup, etrafı açık pembe renk beyne's-süturla çevrilmiştir. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, kırmızı ve altın zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetrili desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Motifler altın, kiremit kırmızısı, sarı renkte boyanmıştır. Tezhipli alan altın, lacivert ve yeşil renk cetvellerle sınırlandırılmıştır. Bu sûrebaşı tezhibi, çalışmadaki 23.(v.15b) cüz'de de aynı şekilde uygulanmıştır.

2.2.15. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Birinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 15

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 18

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

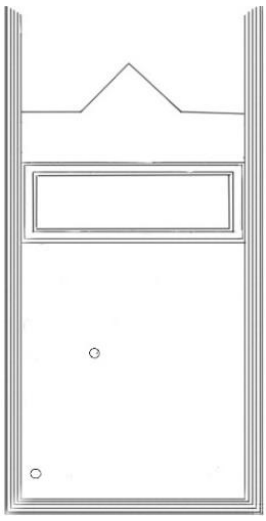
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî, bulut ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

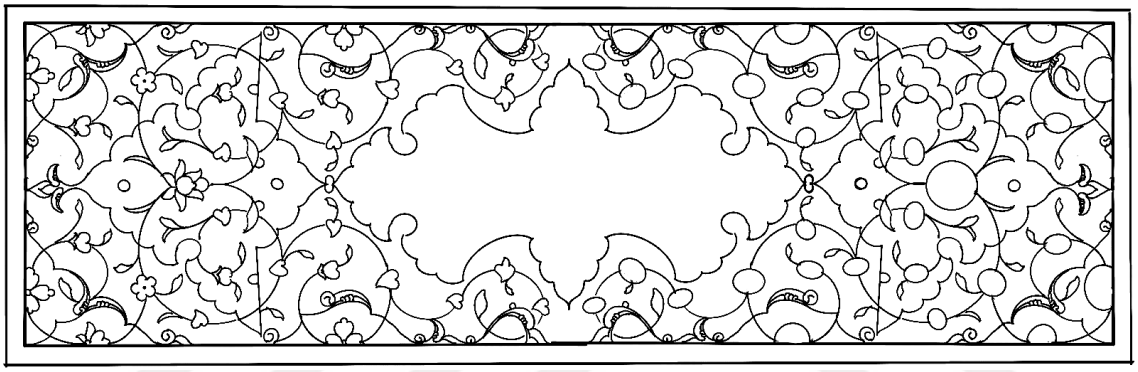
Fotoğraf 218: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 152: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 219: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

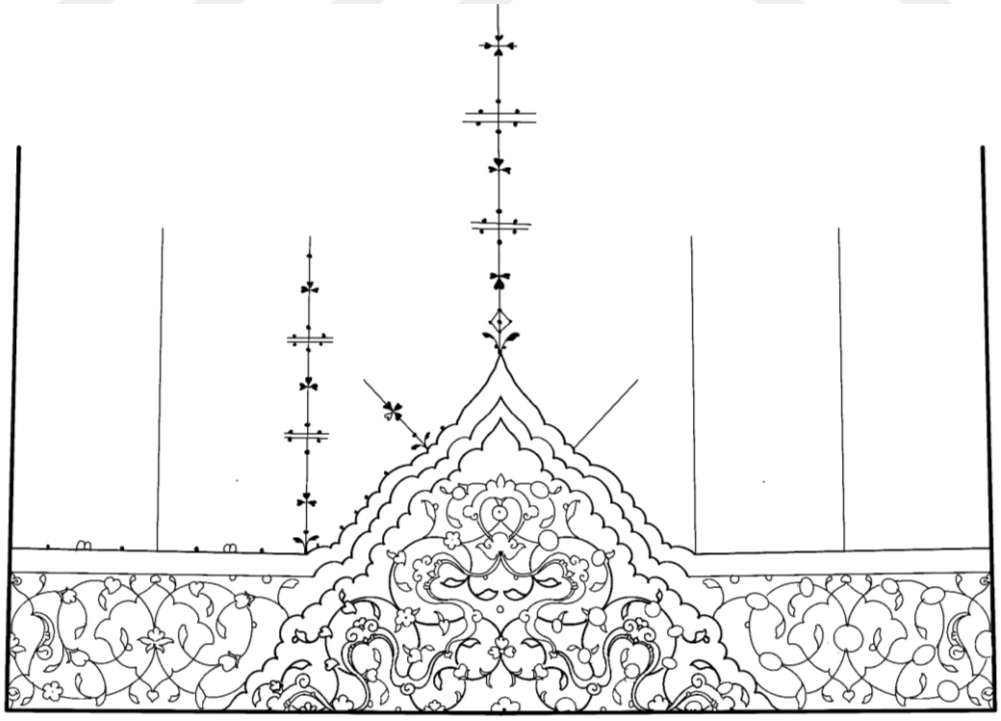

Çizim 153: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Eserin v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, iki bölümden oluşmaktadır. Alt kısımdaki dikdörtgen alan, altın, kiremit kırmızısı ve limon küfü ipliklerin dendanlı, rûmili ve ortabağlı paftalarla tasarlanmıştır. Kitabeli pafta üzerine siyah mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü'l hâdî ve'l-ışrûne min eczâi's-selâsîn"* (21.cüz, 30. cüz'lük bölümün 3. kısmıdır) ibaresi yazılmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın, siyah ve kırmızı zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Kompozisyon hatayi grubu motiflerle ¼ simetri esasına göre tasarlanmıştır. Motifler kiremit kırmızısı, mavi, sarı ve beyaz ile renklendirilerek koyu tonda gölgelendirilmiştir. Altın zeminli bordür üzerine yapraklarla bezeme yapılmış olup, bordürün her iki tarafına kalın limon küfü ve lacivert renk cetveller çekilmiştir.

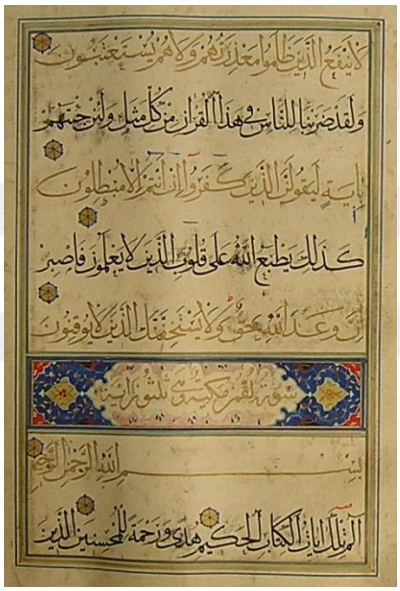

Fotoğraf 220: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

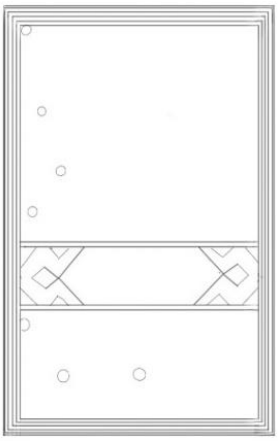

Çizim 154: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

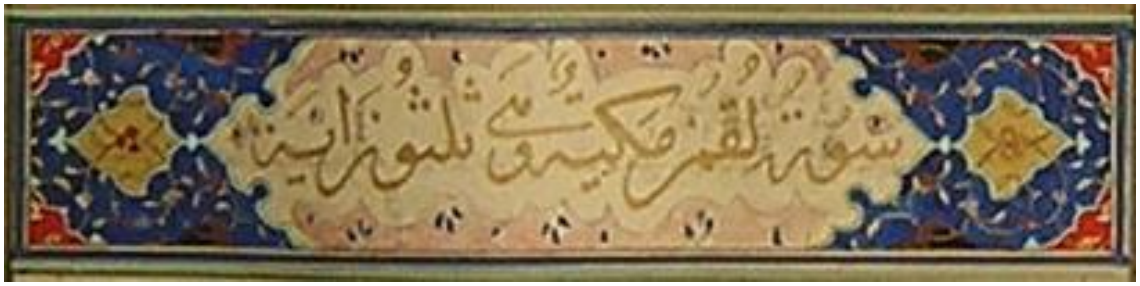
Taçlı alanda, altın, limon küfü ve kiremit kırmızısı renk ipliklerin dendanlı ve rûmili şekilde ayırdığı paftalar yer almaktadır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın, siyah ve kırmızı zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Kubbe formundaki pafta içinde, kahverenk bulut motifi, hatayi grubu motiflerle ½ simetri esasına göre hazırlanan deseni oluşturmaktadır. ½ yarı simetrili ulama desendeki hatayi grubu motifler mavi, kiremit kırmızısı, sarı, yeşil ve beyaz renklerde boyanmıştır. Tezhipli alan, kalın altın cetvel üzerine çekilmiş, yeşil cetvel ve lacivert renk kuzuyla taç şeklinde sınırlandırılmıştır. Tirfil, nokta ve yatay iki çizgi şeklinde basit unsurlarla bezenmiş tığlar, lacivert renkte boyanmıştır.

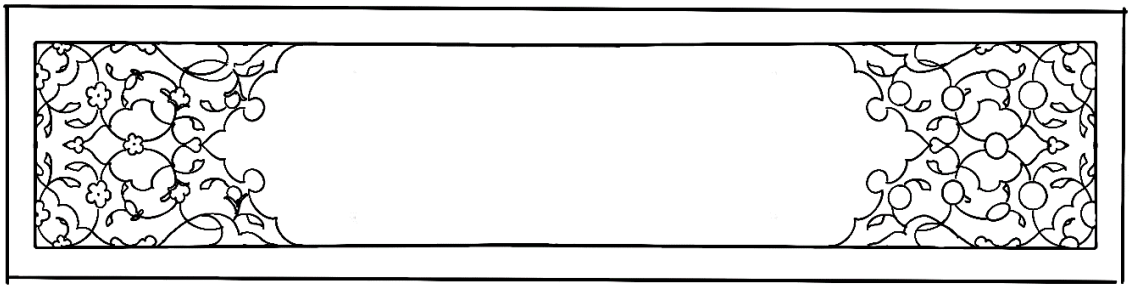
Fotoğraf 221: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'deki (v. 9a) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 155: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 222: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'deki (v.9a) Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 156: Çorum Hasan Paşa YEK., 21. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Eserin v.9a sayfasındaki surebaşı tezhibi, limon küfü ve kızıl kahve renk ipliklerin ayırdığı dendanlı ve ortabağ motifiyle oluşturulan paftalarla tasarlanmıştır. Şemse formundaki kitabeli paftanın içine zer mürekkeple rikâ' hatla *"Sûretu Lokmân, Mekkiyyetûn ve hiye selâsûne âyeh"* (Lokmân Sûresi, Mekke'de nâzil olmuş ve 30 âyettir) ibaresi yazılmış olup, etrafı açık pembe renk beyne's-süturla çevrilmiştir. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın, kırmızı ve siyah zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetrili desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Motifler yeşil, kiremit kırmızısı ve sarı renkte boyanmıştır. Tezhipli alan, altın, lacivert ve yeşil renk cetvellerle sınırlandırılmıştır. Bu sûrebaşı tezhibi, çalışmadaki 29. (v.14b), 30. (v.4a, 12b, 16a, 18b, 19b, 20b, 21a) cüzlerde de uygulanmıştır.

2.2.16. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi İkinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 16

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 18

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

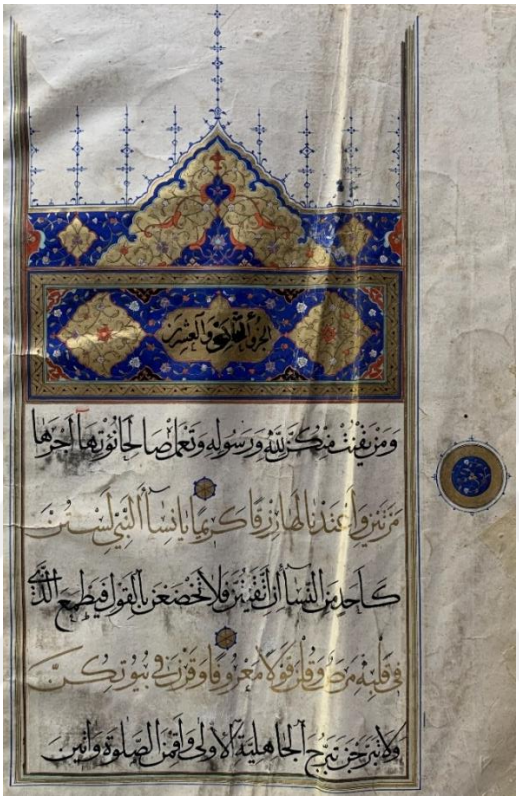
Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

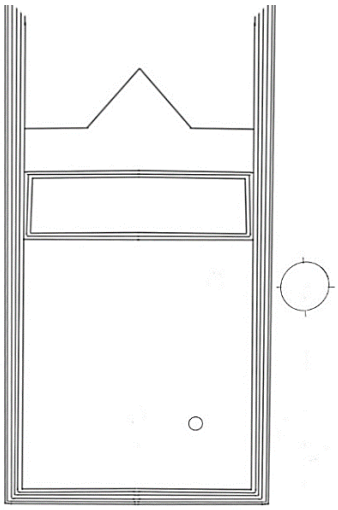
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rûmî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

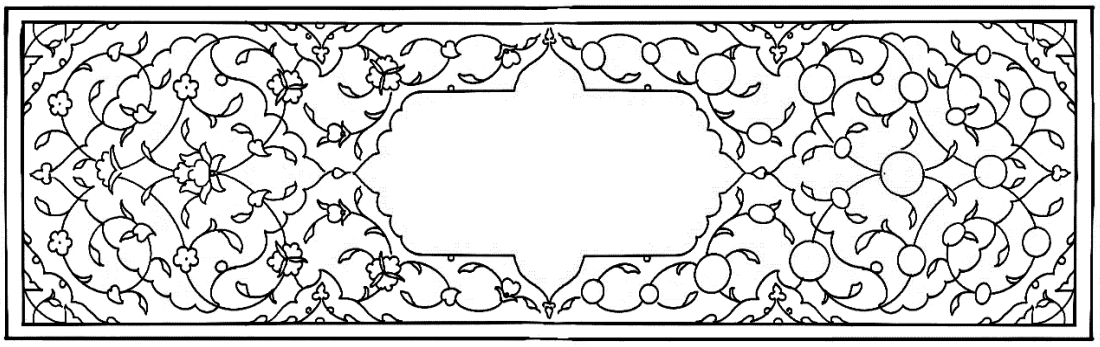
Fotoğraf 223: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 157: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 224: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

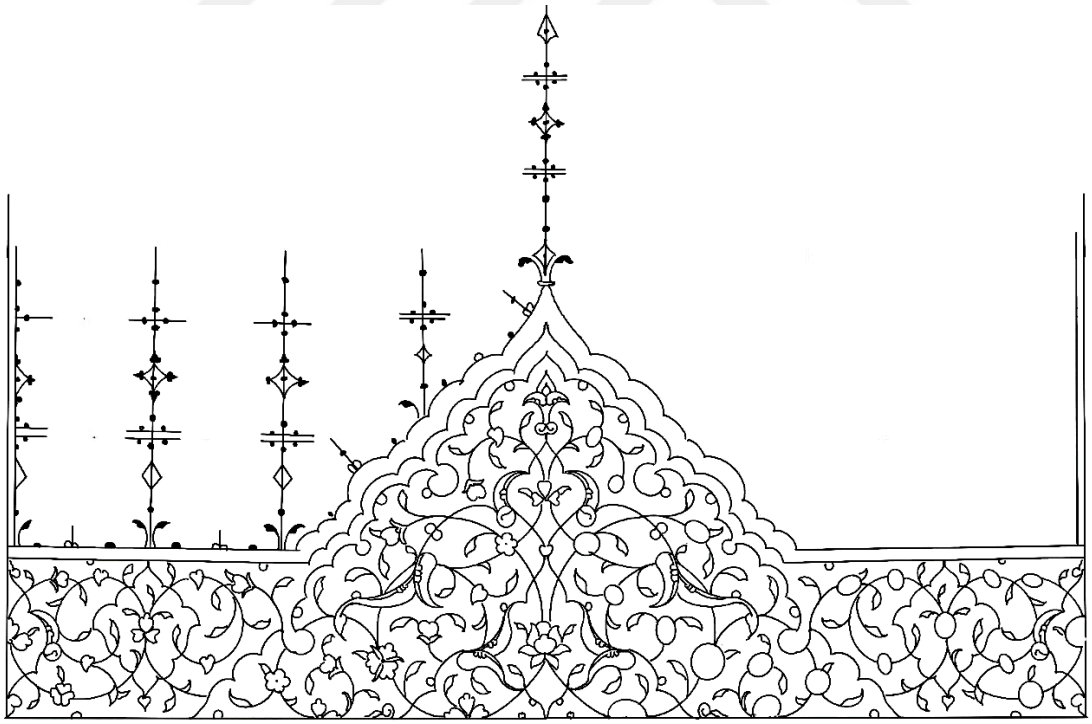

Çizim 158: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, metnin üst tarafında iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Alt kısımdaki dikdörtgen alan, altın, kırmızı ve siyah zeminli kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli kitabeli paftanın üzerine siyah mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü'sâni ve'l-'işrûn min eczâi's-selâsîn"* (otuz cüz'den 22. cüz) ibaresi yazılmıştır. Kitabeli paftanın her iki ucunda dendanla salbek şeklinde yapılmış altın zeminli paftalar dikkat çekmektedir. Kompozisyonun ana rengi laciverttir. Hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili desen tasarlanmıştır. Motifler kiremit kırmızısı, açık mor, beyaz ve yeşil renklerde boyanan motifler, koyu ton renklerle gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, altın zenceregin her iki tarafına çekilen yeşil, lacivert ve kiremit kırmızısı renk cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Fotoğraf 225: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

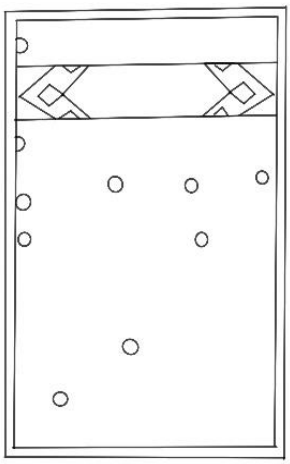

Çizim 159: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Kitabeli alan üzerinde yer alan taçlı bölüm, limon küfü ve kiremit kırmızısı renk ipliklerin ayırdığı rûmili ve dendanlı paftalarla tasarlanmıştır. Kubbe formundaki büyük pafta içerisinde kiremit kırmızısı rûmili kompozisyonla renk ayrımı yapılmıştır. ½ simetrili desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Taçlı kısım, altın ve kırmızı zeminli paftalarla tasarlanmış olup, hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama desen uygulanmıştır. Motifler kiremit kırmızısı, yeşil, beyaz, mor ve sarı ile renklendirilmiştir. Komposizyonda altın ve kırmızı ile renk ayrımı yapılmıştır. Tezhipli alanın çevresi, altın üzerine çekilmiş, lacivert renk kuzu ile taç şeklinde sınırlandırılmıştır. Lacivert renk tığlar, diğer cüzlerde olduğu gibi basit geometrik unsurlala bezenmiştir.

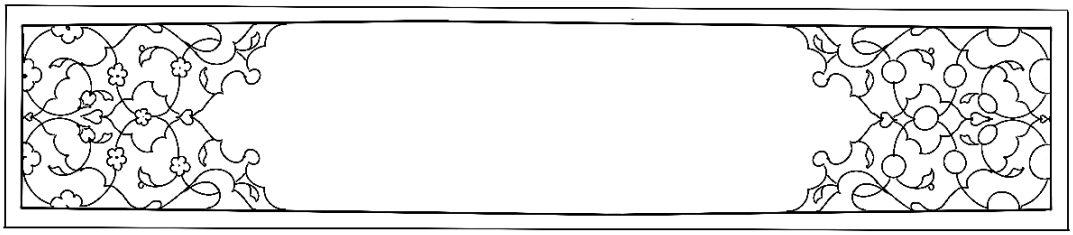
Fotoğraf 226: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'deki (v. 6b) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 160: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 227: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'deki (v.6b) Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 161: Çorum Hasan Paşa YEK., 22. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün v.6b sayfasındaki surebaşı tezhibi, limon küfü ve kızıl kahve renk ipliklerin ayırdığı dendanlı ve ortabağ motifiyle tasarlanmıştır. Kitabeli paftada, zer mürekkeple rikâ' hatla *"Sûretu Yâsin, Mekkiyyetun ve hiye selâsun ve semânûne âyeh"* (Yâsin sûresi, Mekke'de nazil olmuş ve 83 âyettir) ibaresi yazılmış, etrafı açık pembe renk beyne's-süturla çevrilmiştir. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın, kırmızı ve siyah zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetrili desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmış, motifler kiremit kırmızısı, sarı altınla boyanmıştır. Tezhipli alan, altın, lacivert ve yeşil renk cetvellerle sınırlandırılmıştır. Sûrebaşı tezhibi, çalışmadaki 22. (v.17b), 30. (v.13a, 15a) cüzlerde de uygulanmıştır.

2.2.17. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Üçüncü Cüz'ü

Katalog Numarası : 17

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 18

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

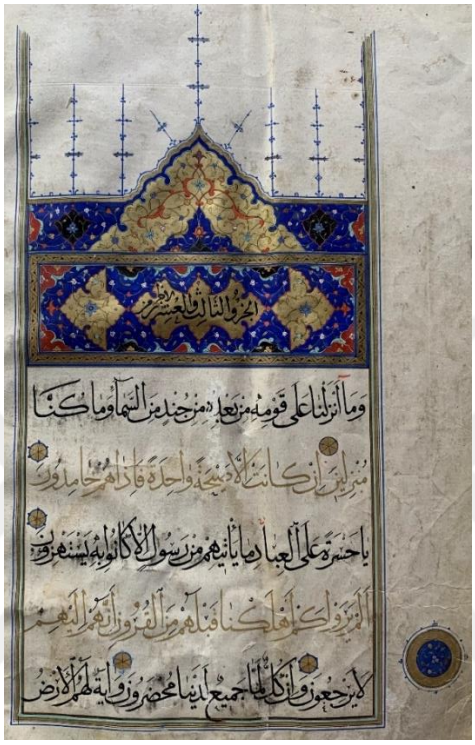
Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

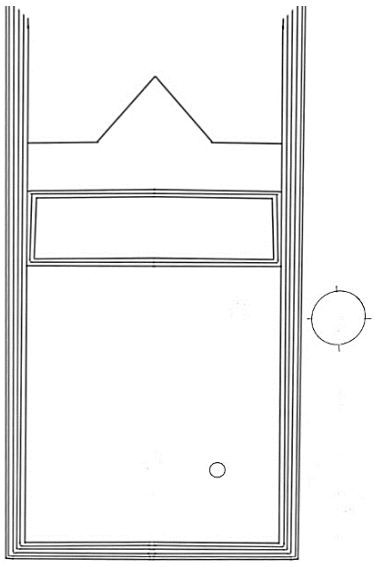
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

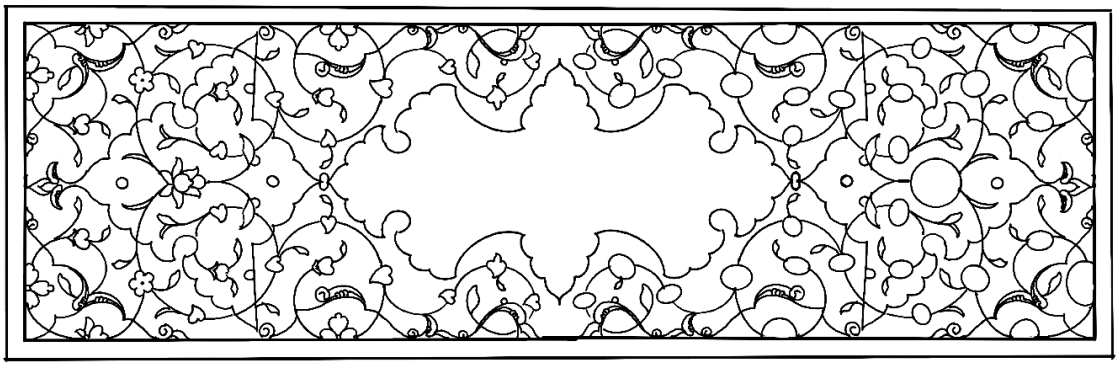
Fotoğraf 228: Çorum Hasan Paşa YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 162: Çorum Hasan Paşa YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

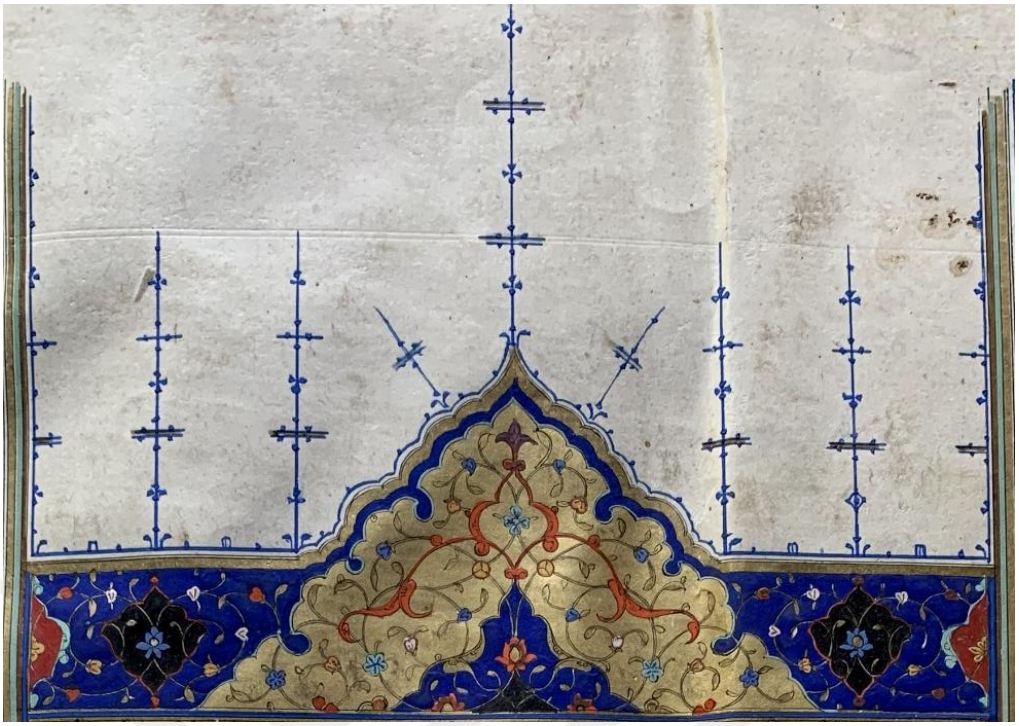

Fotoğraf 229: Çorum Hasan Paşa YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

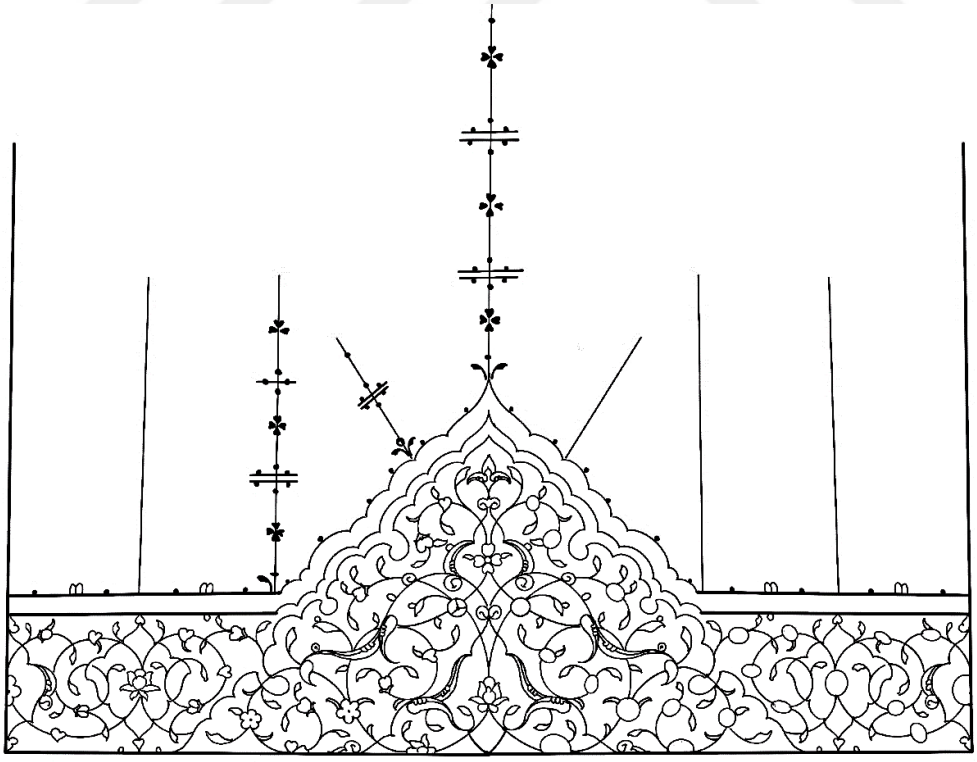

Çizim 163: Çorum Hasan Paşa YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, yazı alanının üst tarafında dikdörtgen ve taçlı-bordürlü şekilde tasarlanmıştır. Dikdörtgen bölüm, limon küfü ve kiremit kırmızısı renk dendanlı, ortabağlı ve rûmili paftalardan oluşmaktadır. Altın zeminli kitabeli alanda siyah mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü'sâlis ve'l-'işrûn min eczâi's-selâsîn"* (otuz cüzden 23. cüz) ibareleri yazılmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın, kırmızı ve siyah zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetrili desende hatayi grubu motifler beyaz, kiremit kırmızısı, sarı, mavi ve yeşil renkte boyanmıştır. Tezhipli alanı dört taraftan çevreleyen altın zencerekli bordürün her iki yanına lacivert ve altın renk cetveller çekilmiştir.

Fotoğraf 230: Çorum Hasan Paşa YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 164: Çorum Hasan Paşa YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Dikdörtgen alanın üzerindeki taçlı kısım, limon küfü ve kiremit kırmızısı ipliklerin ayırdığı dendanlı ve rumili kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Kubbe şeklindeki paftanın içinde kiremit kırmızısı ve altın ipliğin ayırdığı rûmili kompozisyon hatayi grubu motiflerle birlikte ½ simetrili deseni oluşturmaktadır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın, kırmızı ve siyah zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama esasına göre hazırlanan desen uygulanmıştır. Motifler mavi, yeşil, kiremit kırmızısı, beyaz ve sarı renklerde boyanmıştır. Tezhipli alanın çevresi altın üzerine çekilmiş yeşil cetvel ile lacivert renk kuzuyla taç şeklinde sınırlandırılmıştır. Diğer cüzlerdeki tığların aynısı burada da görülmektedir.

2.2.18. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Dördüncü Cüz'ü

Katalog Numarası : 18

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 18

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

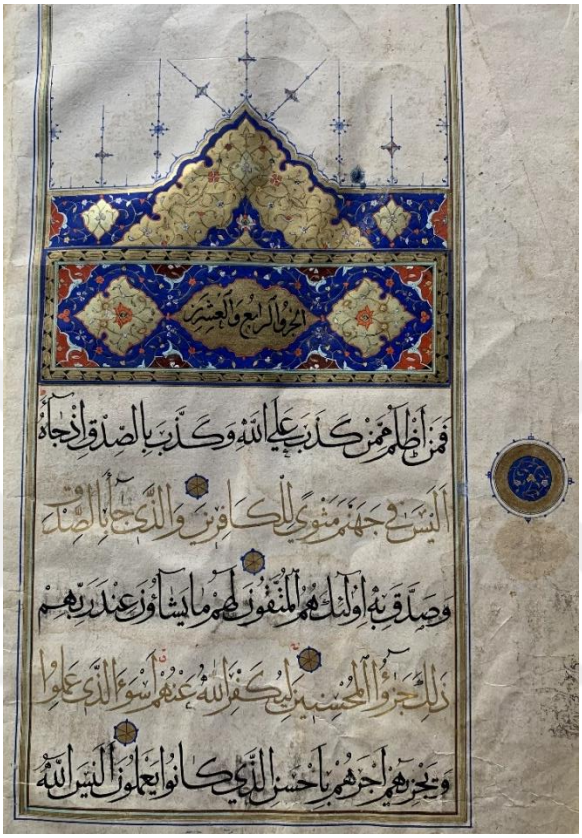
Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

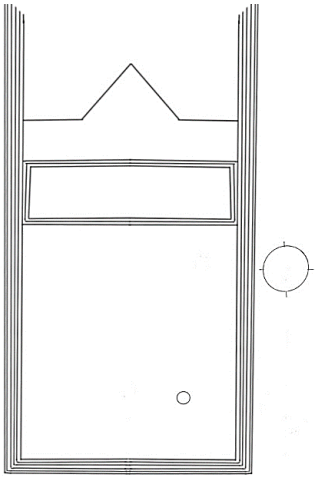
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

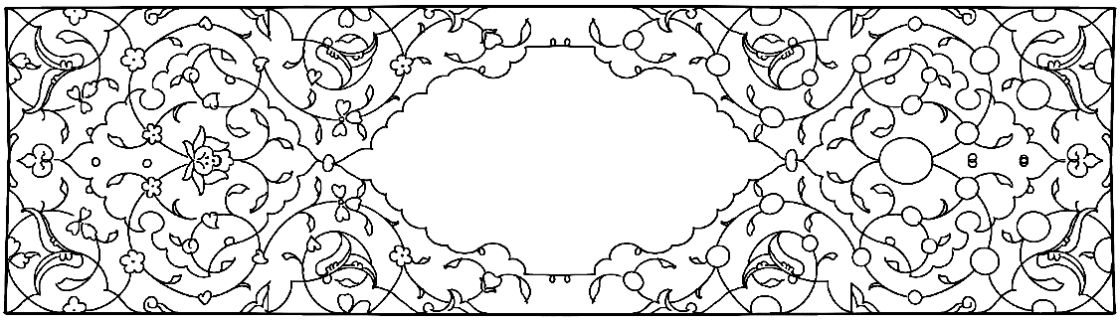
Fotoğraf 231: Çorum Hasan Paşa YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 165: Çorum Hasan Paşa YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

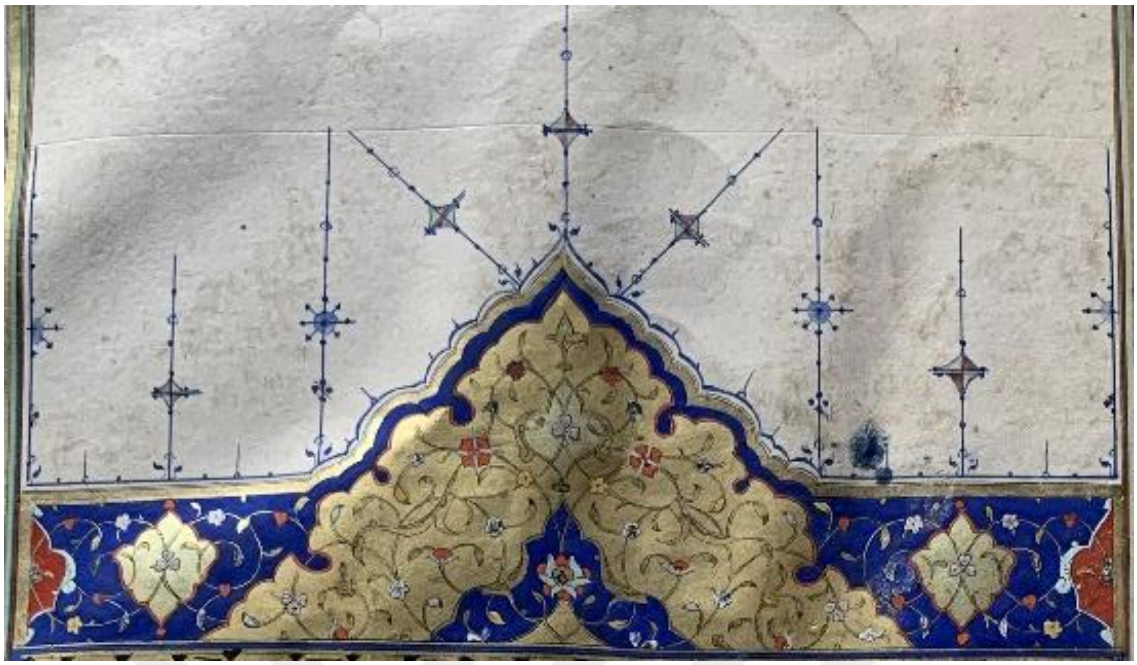

Fotoğraf 232: Çorum Hasan Paşa YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

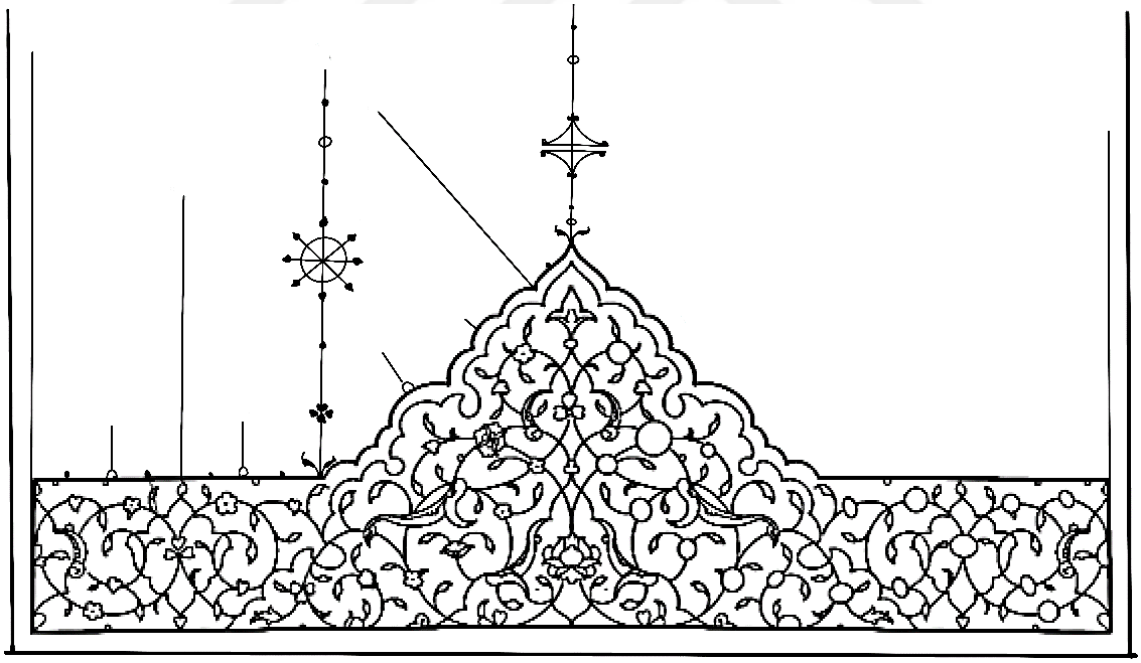

Çizim 166: Çorum Hasan Paşa YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen ve taçlı-bordürlü şekilde iki kısımdan oluşmaktadır. Dikdörtgen bölüm, limon küfü ve kiremit kırmızısı renk dendanlı ve rûmili kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli kitabeli alanda siyah mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü'r-Râbi' ve'l-ışrûn"* (24. cüz) ibareleri yazılmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın, kırmızı ve kahverenk zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetrili desende hatayi grubu motifler beyaz, kiremit kırmızısı, sarı renkte boyanmıştır. Tezhipli alan, altın zeminli ikili zencereğin her iki tarafına çekilen limon küfü ve lacivert renk cetvellerle çevrelenmiştir.

Fotoğraf 233: Çorum Hasan Paşa YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 167: Çorum Hasan Paşa YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Dikdörtgen alanın üzerindeki taçlı-bordürlü kısım, limon küfü ve kiremit kırmızısı ipliklerin dendanlı ve rumili kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Kubbe formundaki

pafta içinde, altın ipliğin ayırdığı rûmili kompozisyon hatayi grubu motiflerle birlikte tasarlanmış olup, ½ simetrili deseni oluşturmaktadır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın ve kırmızı zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ½ yarı simetrili ulama esasına göre hazırlanan desendeki hatayi grubu motifler yeşil, kiremit kırmızısı ve sarı renkte boyanmıştır. Tezhipli alan, altın üzerine çekilmiş yeşil cetvel ve lacivert kuzuyla taç şeklinde sınırlandırılmıştır. Tığlar lacivert renkte basit geometrik unsurlarla yapılmış olup, diğer cüzlerdekilerle aynı tarzda yapılmıştır.

2.2.19. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Altıncı Cüz'ü

Katalog Numarası : 19

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 22

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Nesih

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), İç kapak yok

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

Cilt Özellikleri

Desendeki Motifler: Hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, ½ simetrili desen

Fotoğraf 234: Çorum Hasan Paşa YEK., 26. Cüz'ün Cilt Kapağı

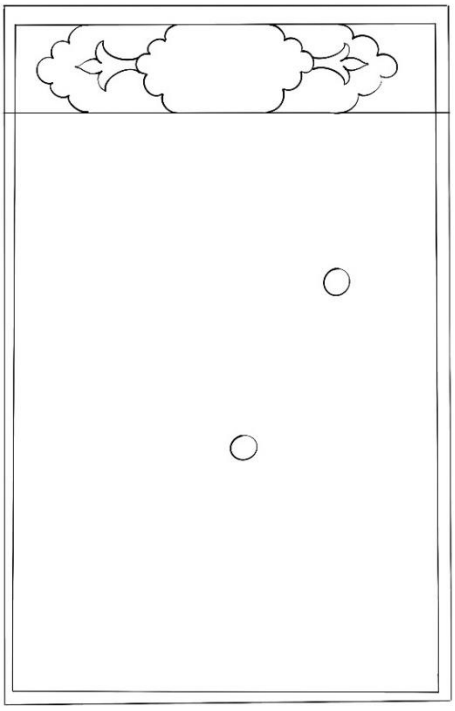
Eserin cilt kapağı çalışmada ele alınan 8. cüz'ün cilt kapağı ile aynı olduğu için bu kısımda tekrar değinilmemiştir.

Tezhip Özellikleri

Fotoğraf 235: Çorum Hasan Paşa YEK., 26. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası

Eserin v.2a,6b,11a,15b,18a,20b sayfalarında aynı sûrebaşı tezhibi yapılmıştır. Yatay dikdörtgen formda tasarlanmış olup, altın zeminli kitabeli alana üstübeç mürekkeple sûre ismi yazılmıştır. Köşeleri siyah renk dendanla ayrılarak boş bırakılmıştır.

Çizim 168: Çorum Hasan Paşa YEK., 26. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

2.2.20. 5590 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Dokuzuncu Cüz'ü

Katalog Numarası : 20

Bulunduğu Yer : Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : 5590

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x230-210x140 mm.

Varak Sayısı : 20

Satır Sayısı : 8

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

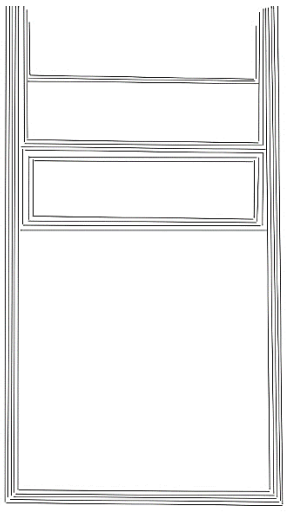
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

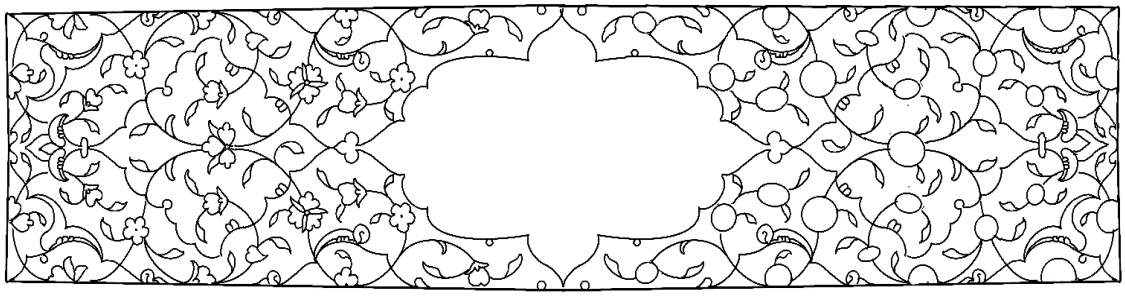
Fotoğraf 236: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki Unvan Sayfası

Çizim 169: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 237: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

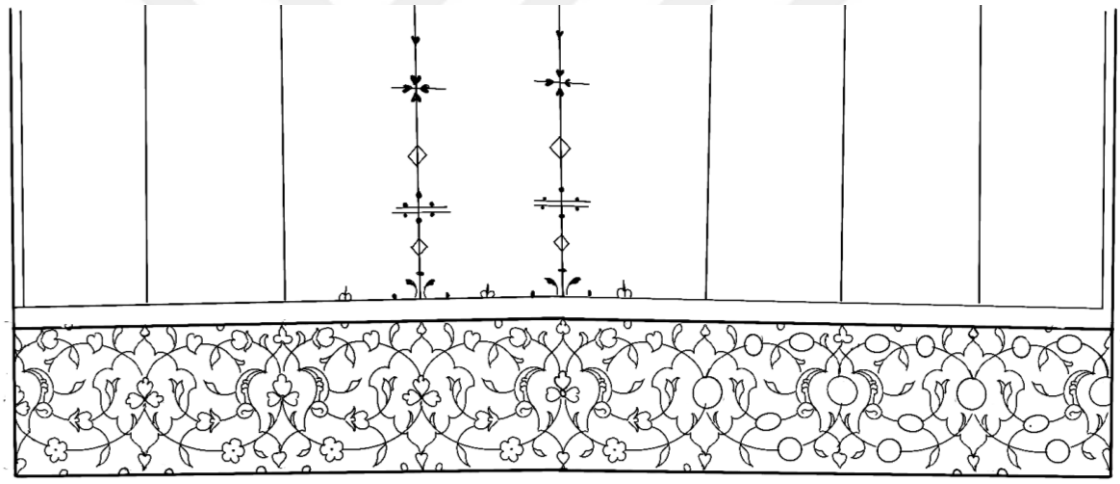

Çizim 170: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b deki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen ve düz şekilde iki kısımdan oluşmaktadır. Alttaki kısım, limon küfü ve kiremit kırmızısı renk dendanlı ve rûmili paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli kitabeli alanda siyah mürekkeple rikâ' hatla *"el-cüz'ü't-tâsiu ve'l ışrûn"* (29. cüz) ibaresi yazılmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın, kırmızı ve siyah zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetrili desende hatayi grubu motifler beyaz, kiremit kırmızısı, sarı ve mor renkte boyanmıştır. Tezhipli alan, altın zeminli zencereğin her iki tarafına çekilen limon küfü ve kiremit kırmızısı renk cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Fotoğraf 238: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Tezhibindeki Düz Alan

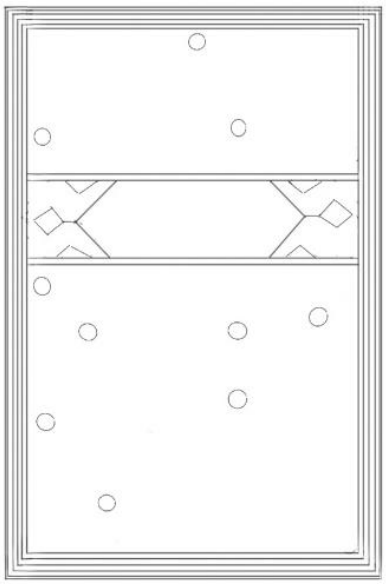

Çizim 171: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'ün Sûrebaşı Sayfası Tezhibindeki Düz Alanın Deseni

Üst kısımdaki düz alan, limon küfü ve kiremit kırmızısı ipliklerin ayırdığı dendanlı ve rumili kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Kompozisyonda altın ve kırmızı zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ½ yarı simetrili ulama esasına göre hazırlanan desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Motifler beyaz, kiremit kırmızısı ve sarı renklerde boyanmıştır. Tezhipli alan, altın üzerine çekilmiş lacivert renk kuzuyla sınırlandırılmıştır. Tığlar kuzu üzerine lacivert renkte boyanmış, basit geometrik unsurlarla tasarlanmıştır.

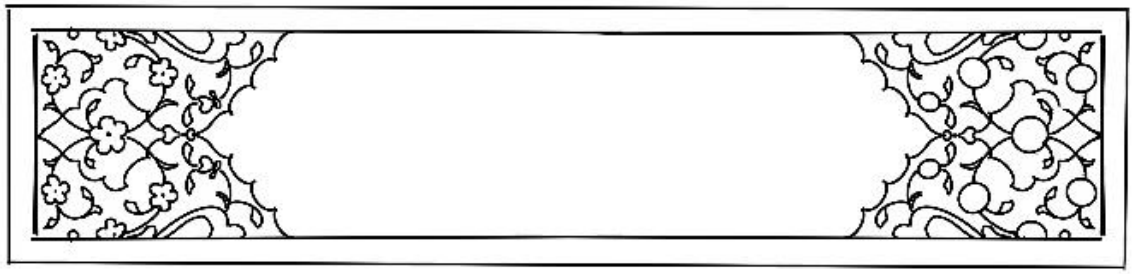
Fotoğraf 239: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki (v. 6a) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 172: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

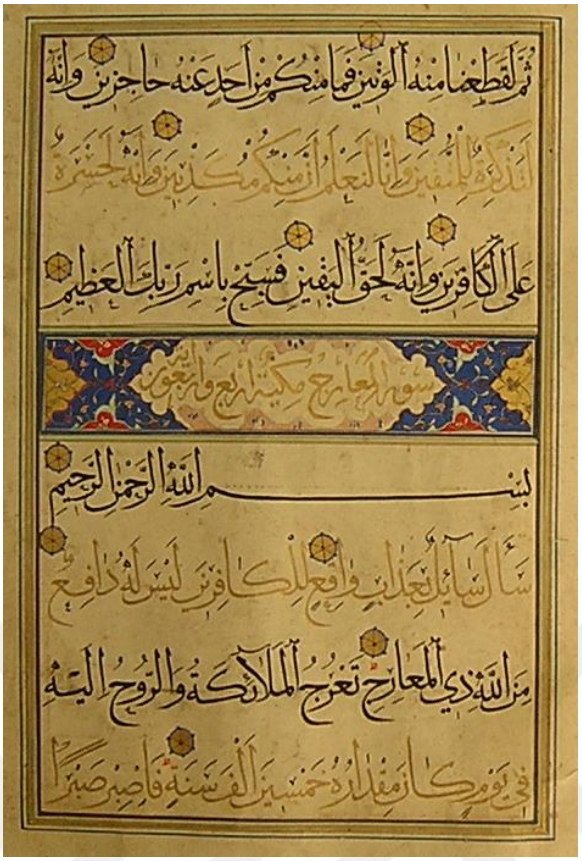
Fotoğraf 240: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhibi

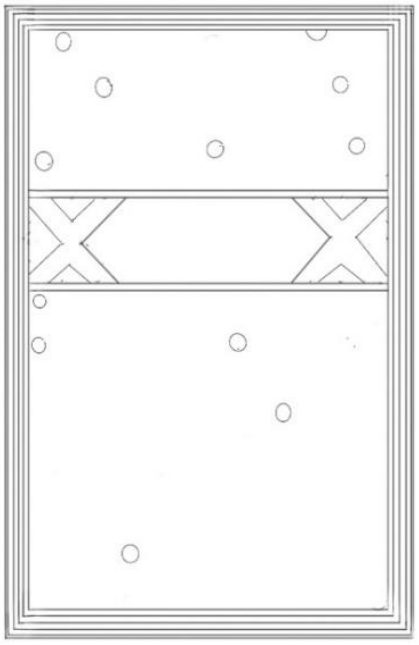
Çizim 173: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün v.6a sayfasındaki surebaşı tezhibindeki şemseli paftada, zer mürekkeple rikâ' hatla *"Sûretü Hakka.Mekkiyyetun ve hiye hamsun ve âyâtin"* (Hakka Sûresi, Mekke'de nazil olmuş ve 50 âyettir)[209] ibaresi yazılmış, iki tarafı açık pembe renk beyne's-süturla çevrilmiştir. Kitabeli paftanın iki ucunda altın zeminli salbekler yer almaktadır. Köşeleri hatayi grubu ve ortabağ motifleriyle bezenmiştir. ¼ simetrili desendeki motifler kiremit kırmızısı, beyaz ve sarı renkte kademeli olarak boyanmıştır. Tezhipli alan, altın, lacivert ve limon küfü renk cetvellerle çevrelenmiştir.

[209] Elimizdeki Mushaflara 52 âyet (isnâni ve hamsun) olarak kayıt düşülmektedir.

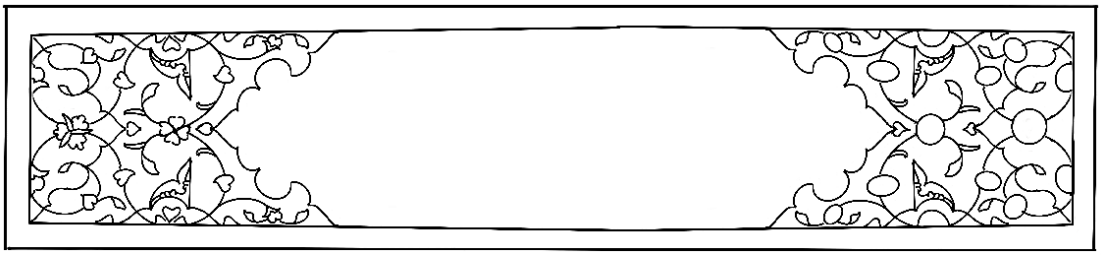
Fotoğraf 241: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki (v. 8a) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 174: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

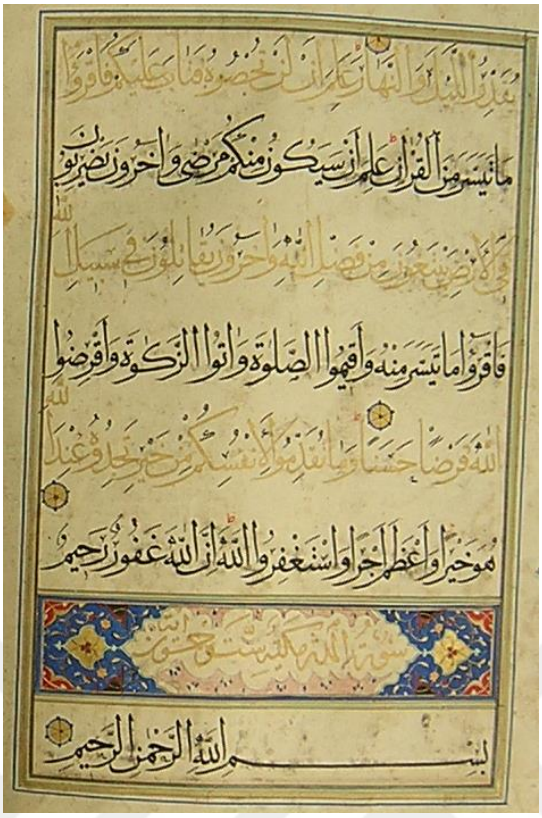

Fotoğraf 242: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhibi

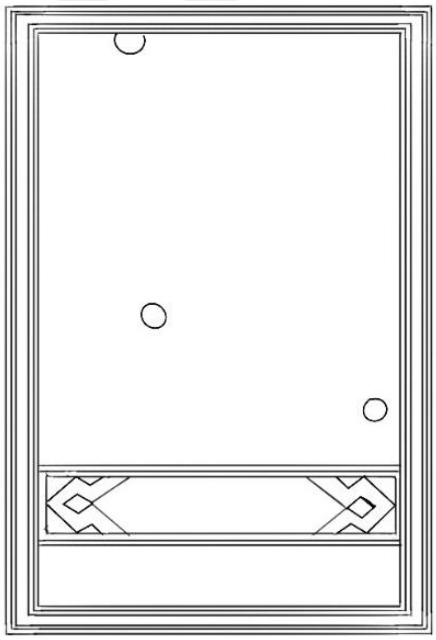

Çizim 175: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün v.8a da yer alan sûrebaşı tezhibinde şemseli şekilde tasarlanmış olup, üzerine zer mürekkeple rikâ' hatla *"Sûretu'l-Meâric,Mekkîyyetun.Ebea ve erbaûne âyeten"* (Meâric sûresi, Mekke'de nazil olmuş ve 44 âyettir) ibaresi yazılmıştır. Açık pembe renk beyne's-süturla yazının alt ve üst kısmı çevrelenmiştir. Tezhip desen, motif ve renk olarak v.6a ile aynıdır. Sadece köşelerdeki kırmızı ve altın zeminli ortabağ ve dendanlı paftalar farklı formda tasarlanmıştır. Söz konusu sûrebaşı tezhibiyle çalışmadaki 30.(v.2b,10a,14a,21a) cüz'ün sûrebaşı tezhipleri aynıdır.

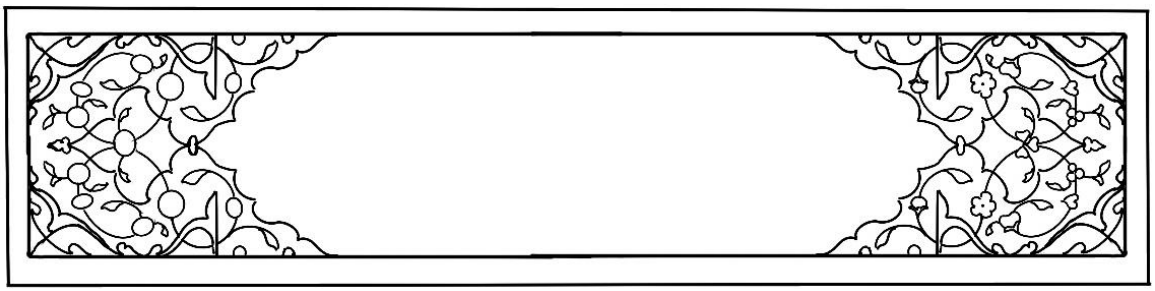
Fotoğraf 243: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki (v. 14b) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 176: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 244: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 177: Çorum Hasan Paşa YEK., 29. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün v.14b deki sûrebaşı tezhibinin salbekli şemseli kitabesinde, zer mürekkeple rikâ' hatla *"Sûretu'l-Müddesir,Mekkîyyetun.Sittun ve hamsûn âyeten"* (Müddesir Sûresi, Mekke'de nâzil olmuş ve 56 âyettir) ibaresi yazılmıştır. Desen planı, motif ve renk olarak v.6a ve v.8a daki sûrebaşı tezhipleriyle aynı olan eserin, sadece köşelerdeki rûmi ve ortabağ motifleriyle yapılan paftalar farklıdır. Söz konusu sûrebaşı tezhibi ile 30. (v.4a, 12b, 16a, 18b, 19b, 20b, 21a) cüz'ün sûrebaşı tezhipleri plan şeması, desen planı, motif ve renk olarak aynıdır.

2.3. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphane'sinde Bulunan Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim Cüzlerinin Tezhip ve Cilt Sanatı Bakımından Analizi

Genel Özellikleri

Süleymaniye yazma eser kütüphanesinde bulunan, benzer ve farklı üslup özelliklerine sahip oldukları düşünülen 28 adet el yazması cüz çalışmanın bu kısmında ele alınmıştır. Söz konusu cüzlerden 1. ve 29. cüz eksiktir. Hüdai Efendi tarafından kendi türbesine Vezir Halil Paşanın aracılığıyla vakfedilen yazma eserlerin ketebe sayfaları olmadığı için istinsah tarihi, hattatı ve müzehhibi bilinmemektedir. Ancak altıncı cüz'ün cilt kapağı üzerine yapıştırılan kâğıtta, Kâmil Ahmed Dede/Muharrem 1211 yazıyor olması önemli olabilir. Cüzlerin tüm sayfalarında ileri derecede rutubet ve kurt yeniği vardır. Özellikle sayfa kenarları ve sayfaların birleştigi iç kısımlarda kurt yeniği oldukça fazladır. 6. ve 27. cüzler hariç diğer cüzlerin ilk sayfasında; "iş bu eczâ-i şerif'i hasbeten lillâhi teâlâ vakfeyledim. Üsküdarda türbemde tilâvet oluna/Harrerehû bi ma'rifeti'l-rifeti/-hakîr Halil Paşa el vezirul-a'zam es sâbık" ibaresi yazılmıştır. Buna göre söz konusu cüzlerin Halil Paşa aracılığıyla vakfedildiği anlaşılmaktadır. Hüdai efendinin müridi olan Halil Paşa 1625 yılında vefat etmiştir. Bu durumda cüzlerin bu tarihten evvel yazılmış olması gerekir. Cüzlerin bir kısmı; bir satırı siyah, bir satırı altın olmak üzere iki renk mürekkeple muhakkak hat türünde yazılmışken, bir kısmı; sadece siyah mürekkeple muhakkak hat türünde yazılmışken 10., 14., 15., 21., 23., 26. cüzler nesih hatla yazılmıştır. İncelenen eserlerden 7., 8., 10., 11., 12., 14., 15. cüzlerin tezhipli sayfası, 20. cüz'ün ise cilt kapağı yoktur. Tezhipli sayfası olmayan yukardaki cüzlerin; durakları ve yazı türleri aynı tarzda olduğu için çalışmamızın katalog kısmında sadece 7. cüz'e yer verilmiştir. Cüzlerin bir diğer tezyinatlı sayfası sûrebaşı tezhipleridir. Yirminci cüz'deki sûrebaşı tezhibi hariç, diğerlerinin sûrebaşı tezhiplerini, desen planına göre tasnif ettiğimizde dört grup oluşturacak şekilde kendi içlerinde tekrar etmiş, bu tekrarlarda bazen aynısı yapılmış, bazen de desenin motif, renk ve paftası değiştirilerek farklı bir görünüm verecek şekilde uygulanmıştır. Söz konusu sûrebaşı tezhipler kataloğ içerinde tezhip özelliklerinin anlatıldığı bölümde çizimleriyle birlikte detaylı şekilde ele alınmıştır.

2.3.1. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in İkinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 1

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 370x250-190x124 mm

Varak Sayısı : 24

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

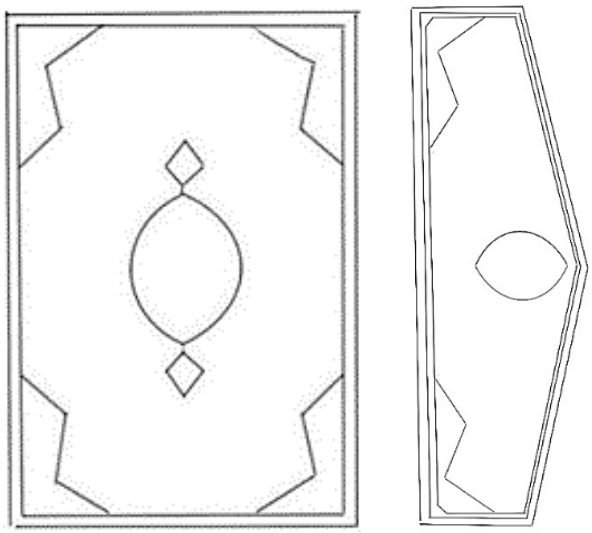
Cilt Özellikleri

Desendeki Motifler: Hatâyî grubu motifler

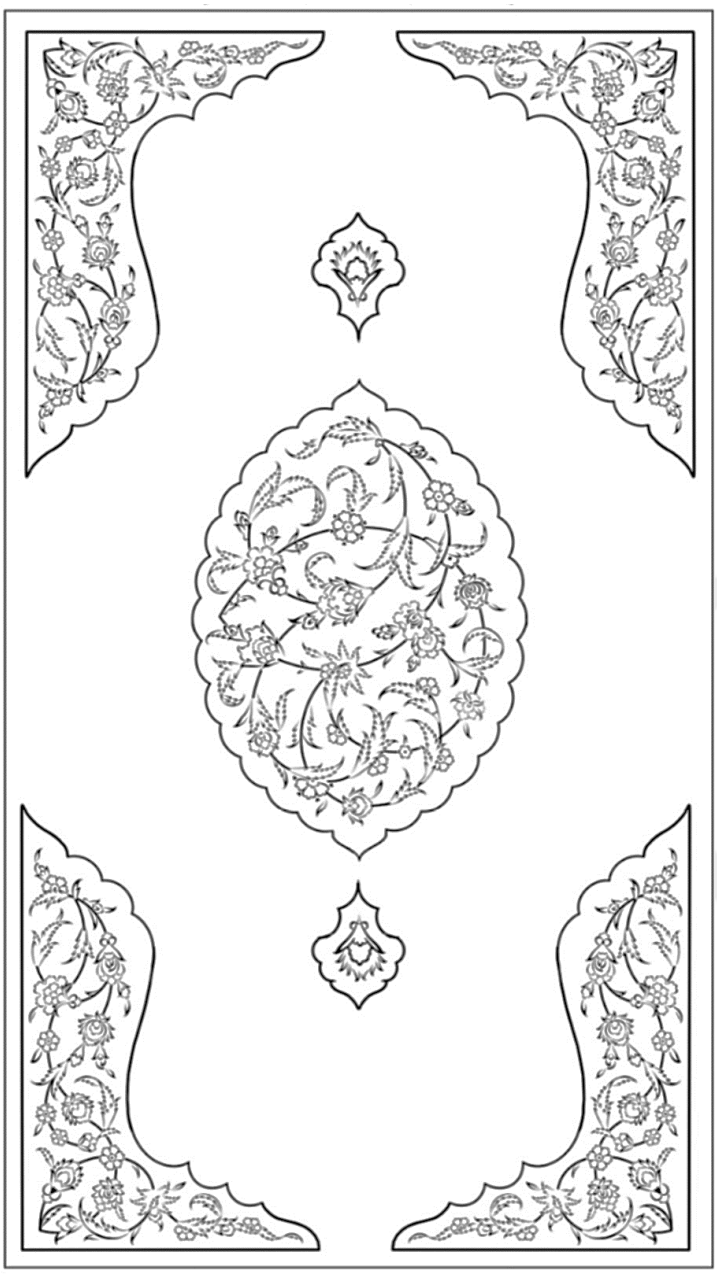
Kompozisyon Özelliği: Serbest

Fotoğraf 245: Süleymaniye YEK., 2. Cüz'ün Cilt Kapağı

Çizim 178: Süleymaniye YEK., 2. Cüz'ün Cilt Kapağı Plan Şeması

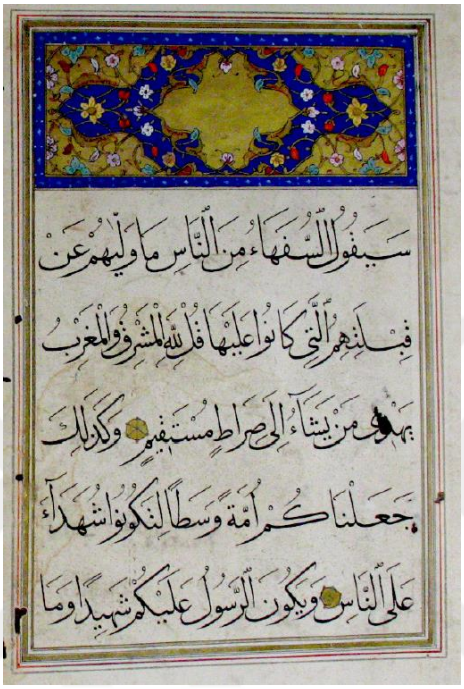
Çizim 179: Süleymaniye YEK., 2. Cüz'ün Cilt Kapağı Deseni

Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, salbekli şemseli ve köşebetli şekilde tasarlanmış olup, mülemma tekniğinde yapılmıştır. Serbest kompozisyon esasına göre hazırlanan desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. İç kapak yüzeylerinde herhangi bir bezeme yapılmayarak kağıt yapıştırılmıştır. İncelediğimiz bu cüz'ün cilt kapağının aynısı çalışmadaki 3., 4., 5., 6., 14. cüzlerde de görülmektedir.

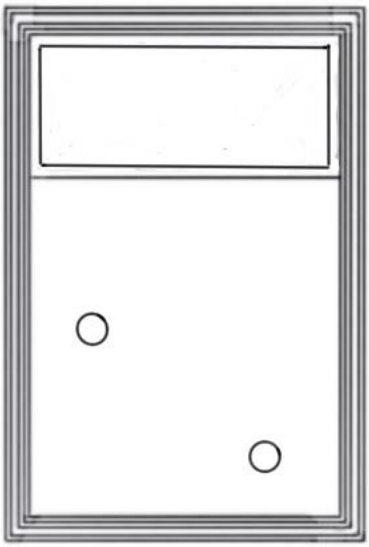
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

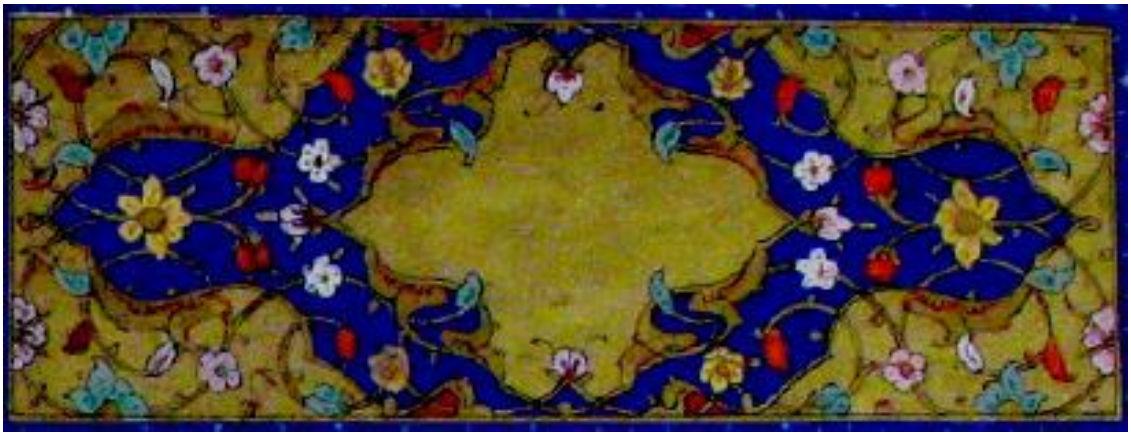
Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili

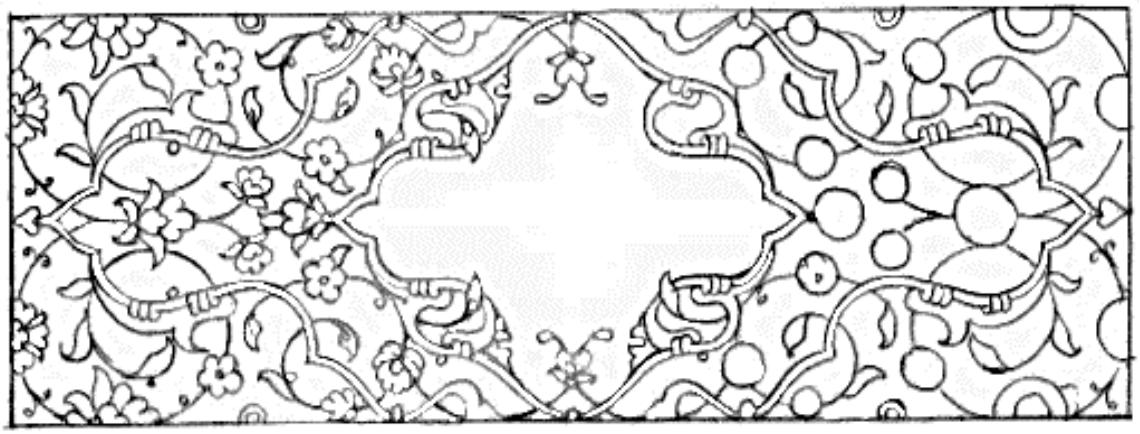
Fotoğraf 246: Süleymaniye YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 180: Süleymaniye YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 247: Süleymaniye YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

Çizim 181: Süleymaniye YEK., 2. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhip Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, yazı sahasının üst tarafında dikdörtgen formda rûmi ve ortabağ motifleriyle birlikte tasarlanmıştır. Altın ipliğin ayırdığı altın zeminli yazı paftaları boş bırakılmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın ve kırmızı zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Motifler kırmızı, beyaz, sarı, limon küfü ve bembe ile renklendirilmiş olup, koyu tonda gölgelendirilmiştir. Tezhipli alanı dört taraftan çevreleyen mavi renk bordür basit (:-:) şekilde bezenerek her iki tarafına altın cetveller çekilmiştir. İşçilik olarak çalışmadaki diğer eserlere göre biraz zayıftır.

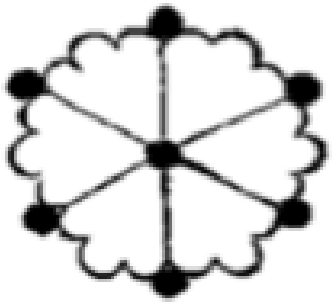
Eserin unvan sayfası tezhibi ile çalışmadaki 6. cüz'ün unvan sayfası tezhibi kompozisyon, renk, desen ve işçilik olarak aynı olduğu, adeta aynı kalıp kullanıldığı görülmektedir.

Fotoğraf 248: Süleymaniye YEK., 6. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

Fotoğraf 249: Süleymaniye YEK., 2. Cüz, Durak

Çizim 182: Süleymaniye YEK., 2. Cüz, Durak

İncelenen cüz'ün metin kısımlarında ayet sonlarında yer alan daire formundaki duraklar, sıvama altın olup, altıya (şeşberk) bölünmüştür. Söz konusu durak çalışmadaki 3., 4., 5., 6., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. cüzlerde de aynı şekilde uygulanmıştır.

2.3.2. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Üçüncü Cüz'ü

Katalog Numarası : 2

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 370x250-190x124 mm

Varak Sayısı : 24

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

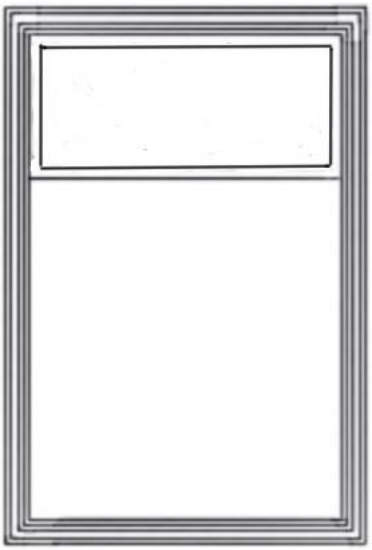
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili

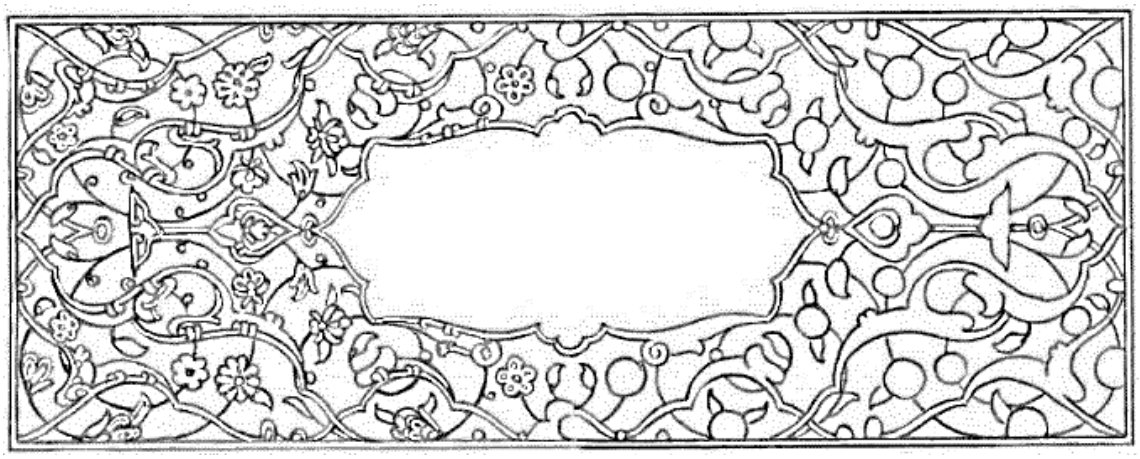
Fotoğraf 250: Süleymaniye YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 183: Süleymaniye YEK., 3 Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 251: Süleymaniye YEK., 3. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

Çizim 184: Süleymaniye YEK., 3 Cüz'ün Tezhip Unvan Sayfası Tezhip Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, yazı sahasının üst tarafında rûmili ve ortabağlı kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli yazı paftası boş bırakılmıştır. Kompozisyonda altın, siyah ve kırmızı zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Motifler sarı, yeşil ve gri tonlarda boyanmıştır. Tezhipli alanı dört taraftan çevreleyen kırmızı renk bordür basit (:-:) şekilde bezenerek her iki tarafına altın cetvel çekilmiştir.

2.3.3. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Dördüncü Cüz'ü

Katalog Numarası : 3

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 345x245-190x125 mm

Varak Sayısı : 22

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

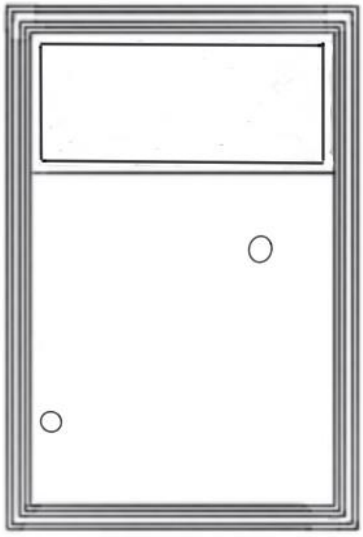
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili

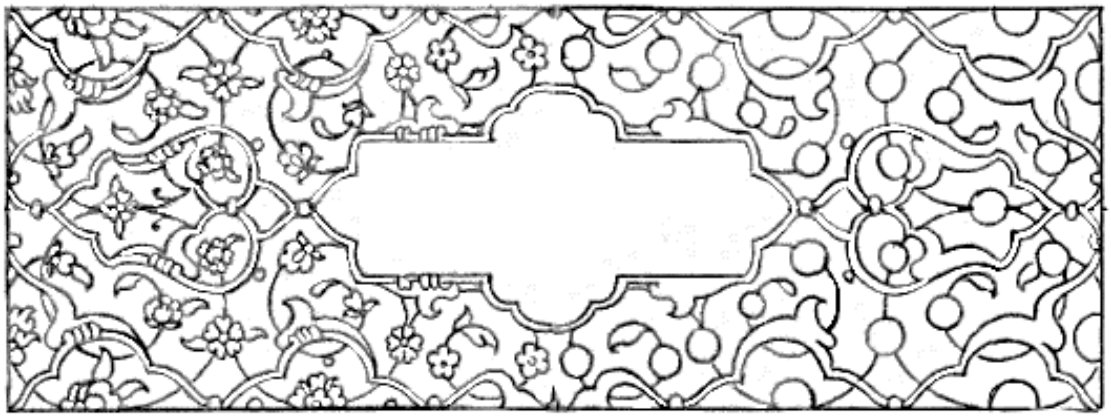
Fotoğraf 252: Süleymaniye YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 185: Süleymaniye YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 253: Süleymaniye YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

Çizim 186: Süleymaniye YEK., 4. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhip Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, metnin üst kısmında dikdörtgen formda tasarlanmıştır. Altın ipliğin ayırdığı rûmili ve dendanlı altın zeminli yazı paftası boş bırakılmıştır. Paftanın her iki ucunda lale formunda tasarlanmış rumili paftalar altın zeminlidir. Köşeleri rûmi, ortabağ ve hatayi grubu motiflerle ¼ simetri esasına göre tasarlanmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın ve kırmızı zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desende penç ve goncagül motifleri pembe, yeşil ve sarı renkte boyanmıştır. Tezhipli alan, basit şekilde bezenmiş lacivert ve kırmızı zeminli arasularla çevrelenmiş olup, her iki tarafına altın cetveller çekilmiştir.

2.3.4. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Beşinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 4

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 345x240-195x120 mm

Varak Sayısı : 26

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

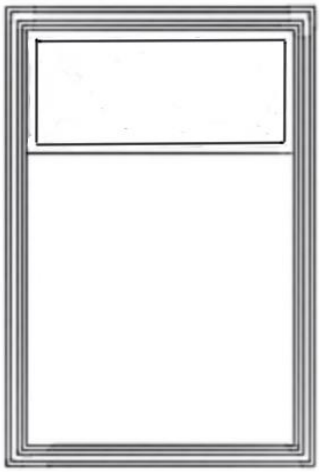
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili

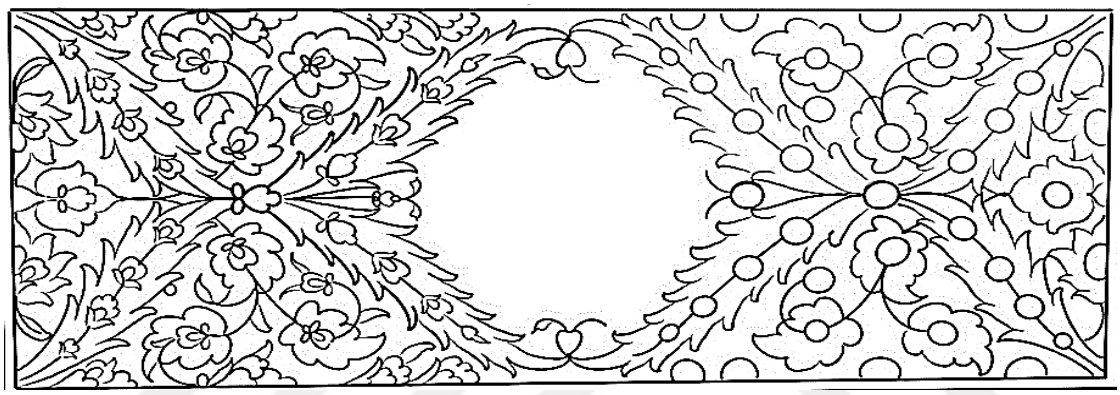
Fotoğraf 254: Süleymaniye YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 187: Süleymaniye YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 255: Süleymaniye YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

Çizim 188: Süleymaniye YEK., 5. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhip Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, beş satırlı yazı sahasının üst tarafında yer almaktadır. Dikdörtgen alan lacivert renk iri hançer yapraklarıyla tasarlanmış olup, ortadaki altın zeminli pafta üzerinde yazı yoktur. ¼ simetrili desen iri parçalı yaprak ve hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Motifler pembe, kırmızı ve yeşil renkte boyanarak koyu tonda gölgelendirilmiştir. Tezhipli alanı dört taraftan çevreleyen kırmızı ve mavi arasuları basit şekilde bezenmiş olup, her iki tarafına altın cetveller çekilmiştir.

2.3.5. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yedinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 5

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x240-190x123 mm

Varak Sayısı : 28

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

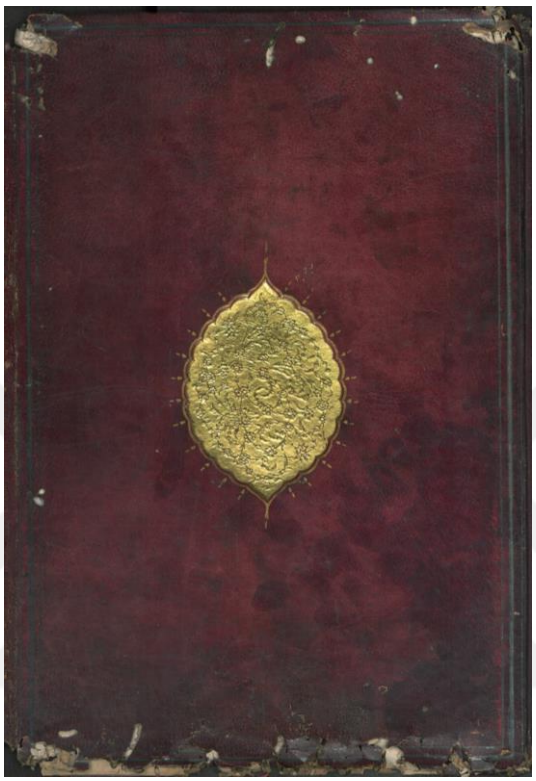
Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

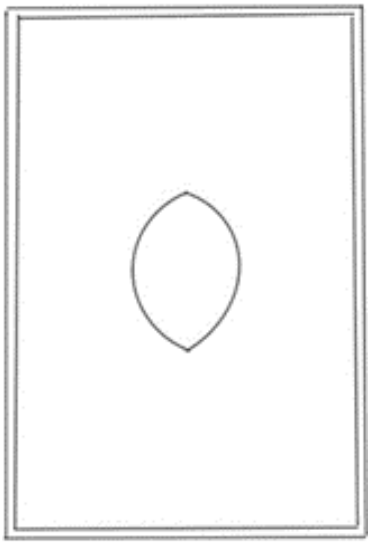
Cilt Özellikleri

Desendeki Motifler: Hatâyî grubu motifler

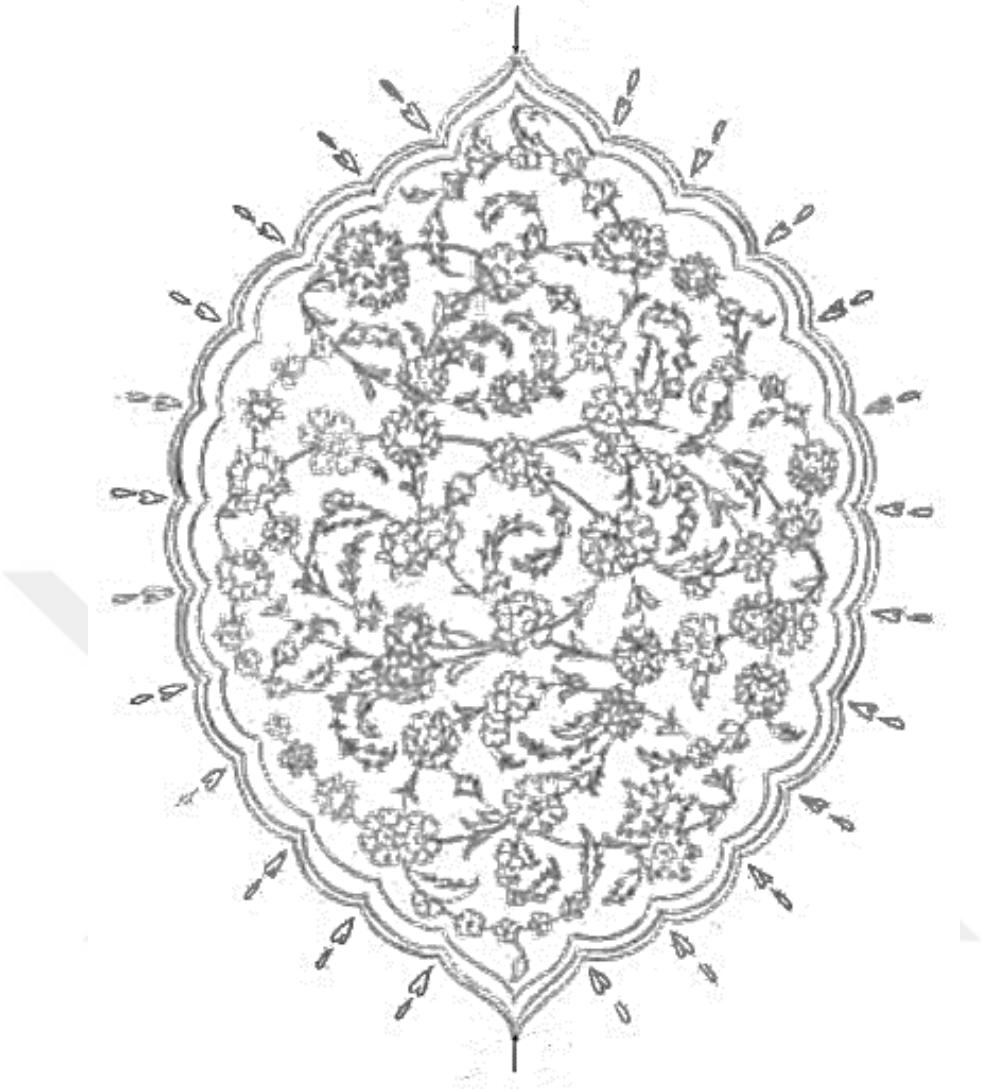
Kompozisyon Özelliği: Serbest

Fotoğraf 256: Süleymaniye YEK., 5. Cüz'ün Cilt Kapağı

Çizim 189: Süleymaniye YEK., 5. Cüz'ün Cilt Kapağı Plan Şeması

Çizim 190: Süleymaniye YEK., 5. Cüz'ün Cilt Kapağı Deseni

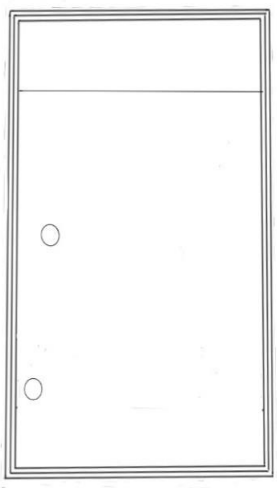
Eserin cildi, ön-arka kapaklardan oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine oval formda yapılan şemse motifinin içine, hatayi grubu motiflerle tasarlanan serbest desen mülemma tekniğinde uygulanmıştır. İç kapaklara kağıt yapıştırılmıştır. Bu cilt kapağı ile 8. cüz'ün cilt kapağı aynıdır.

Tezhip Özellikleri

İncelenen cüz'ün tezhipli sayfası yoktur. Sadece metin içerisinde ayet sonlarında veya satırın üzerinde sıvama altın sürülmüş helezonîk duraklar vardır. Aynı tarzda yapılmış olan durak tüm sayfalarda görülmekle birlikte 8., 10., 11., 12., 14., 15. cüzlerde de görülür.

Fotoğraf 257: Süleymaniye YEK., 7. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 191: Süleymaniye YEK., 7. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

2.3.6. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Dokuzuncu Cüz'ü

Katalog Numarası : 6

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 345x235-200x123 mm

Varak Sayısı : 25

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

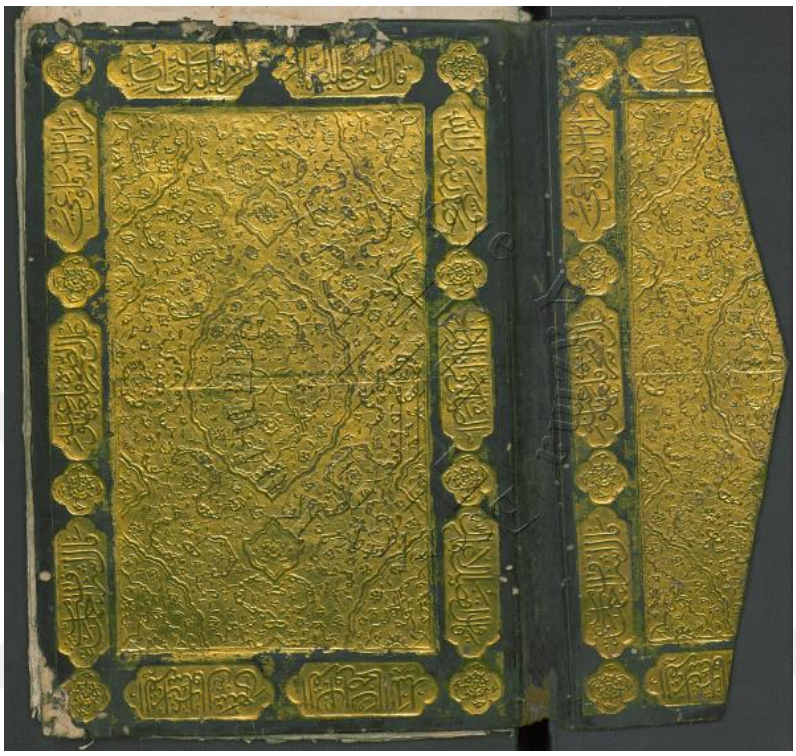
Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

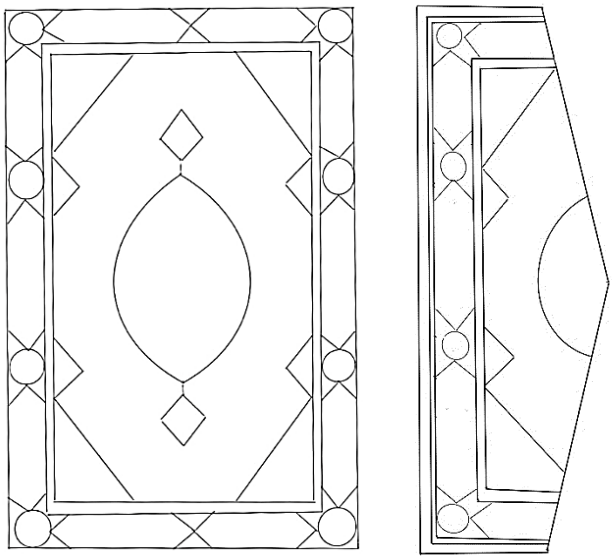
Cilt Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî, bulut ve hatâyî grubu motifler

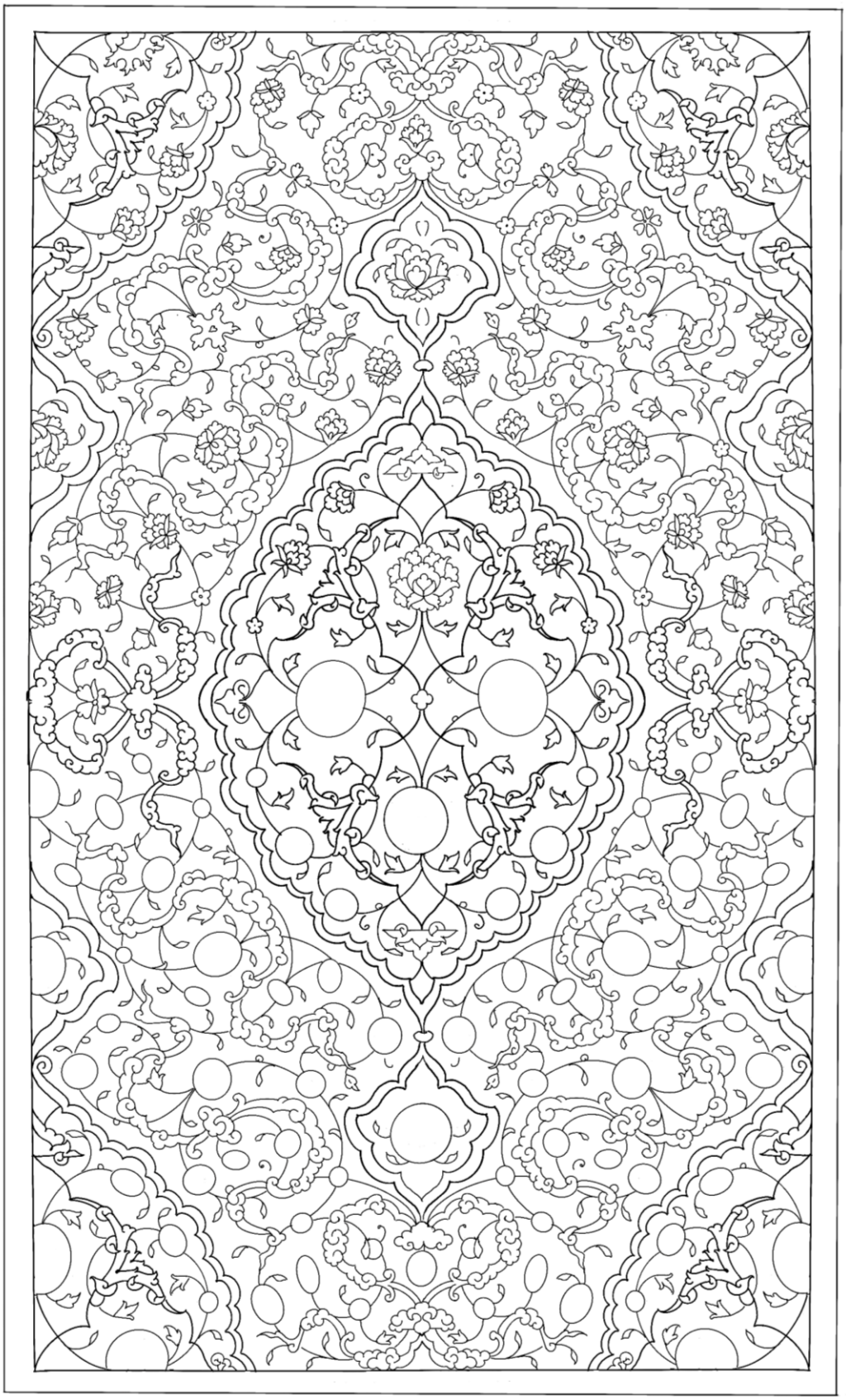
Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili

Fotoğraf 258: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Cilt Kapağı

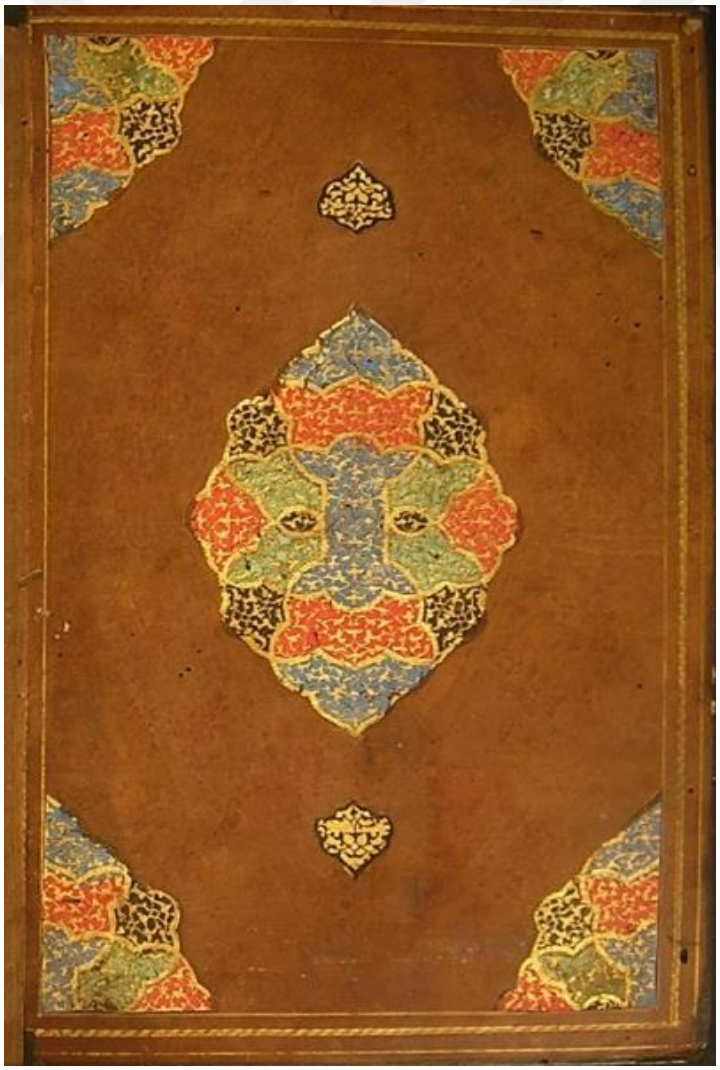

Çizim 192: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Cilt Kapağı Plan Şeması

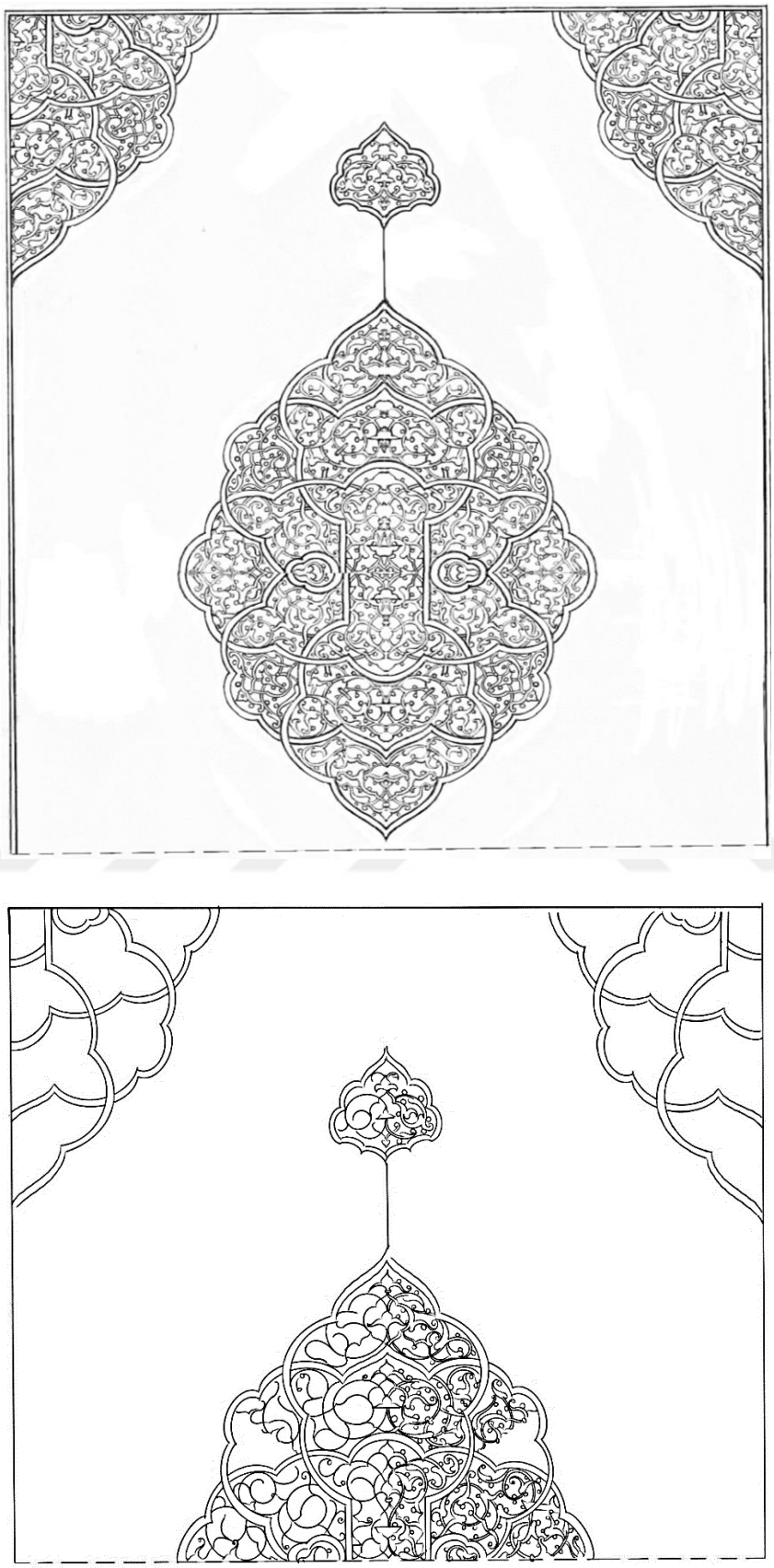

Çizim 193: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Dış Kapak Deseni

Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Cüz'ün ön-arka dış kapak yüzeyleri incelendiğinde; dendanla oluşturulan şemse, salbek ve köşebentler şeklinde tasarlanmış olup, silme tezhip yapılmıştır. Bu unsurların üzerindeki desen rûmî ve hatayi grubu motiflerle tasarlanmışken, şemse ile köşebentler arasında kalan sahadaki desen, hatayi grubu ve bulut motifleriyle ¼ simetri esasına göre tasarlanmıştır. Dış kapak yüzeyindeki yatay çizgiden de anlaşılacağı gibi altın ½ oranında yekpare şekilde uygulanmıştır. Orta kısımdaki dikdörtgen alanın çevresindeki, 10'lu kitabeli alanda; İsra sûresi, 45-46/82-106. Ayetler ile Kıyamet sûresi 17-18. Ayetler yazılmıştır. Kitabeli paftaların arasında penç formunda 8 adet pafta, yaprak ve penç motifi ile mülemma tekniğinde bezenmiştir.

Fotoğraf 259: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün İç Kapağı

Çizim 194: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün İç Kapak Deseni

Cildin iç kapaklarında açık kahverengi deri kullanılmıştır. Ön-arka kapaklar ve miklebin içindeki salbekli şemseli ve köşebentli paftaların zemini açık mavi, yeşil, turuncu ve siyah renkte boyanmış olup, üzerinde ¼ simetri esasına göre hazırlanan rumî kompozisyon müşebbek tekniğinde uygulanmıştır. Salbekler üzerinde ise, rumi kompozisyon mülemma tekniğinde yapılmış, ancak sonradan siyah renkle çift tahrir tekniğinde onarılmıştır. Şemse ile köşebentler arasında kalan kısım ile sertap üzerinde bezeme yoktur. Bezemenin çevresi ince ve kalın altın cetvellerle sınırlandırılmıştır.

İncelediğimiz bu cüz'ün ön-arka iç-dış kapakları ile 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. cüzlerin cilt kapaklarının aynı olduğu tespit edilmiştir.

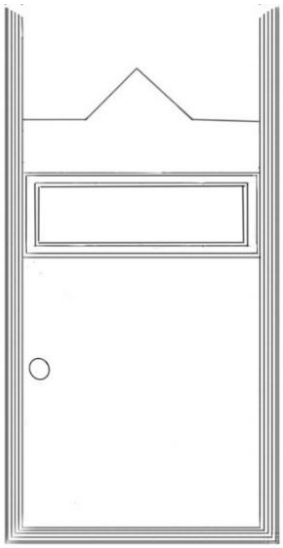
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ ve ½ yarı simetrili ulama

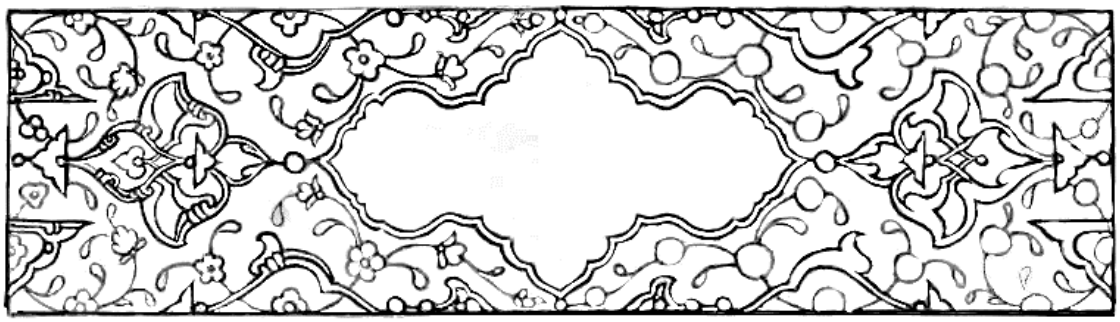
Fotoğraf 260: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 195: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 261: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan

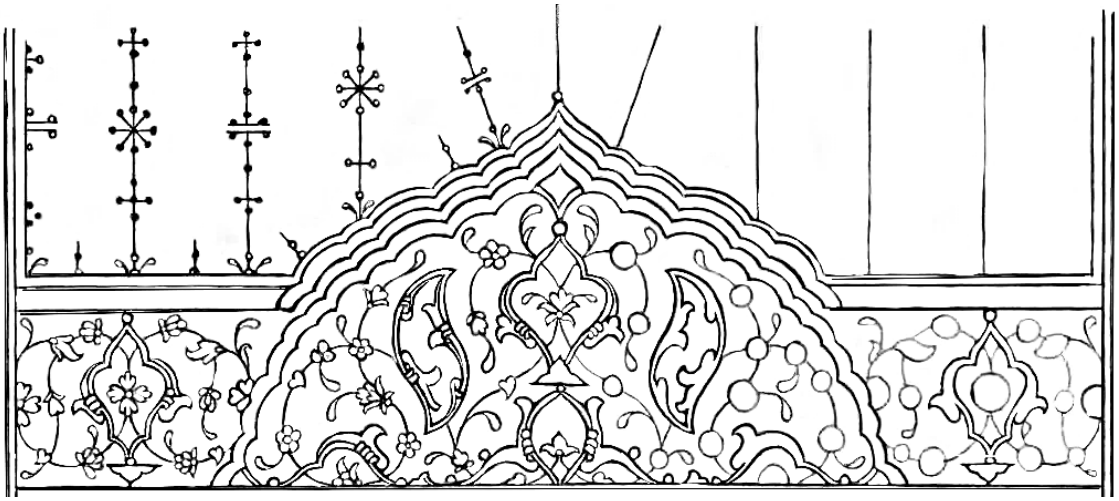
Çizim 196: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni

Unvan sayfası tezhibi, cüz'ün v.1b sayfasında dikdörtgen ve taçlı-bordürlü şekilde tasarlanmıştır. Dikdörtgen alan, turuncu ipliğin ayırdığı dendanlı, rûmili ve ortabağlı

kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli şemse formundaki pafta yazısız olup, salbek kısımları rumili kompozisyon şeklindedir. Kompozisyonun ana rengi laciverttir. ¼ simetrili dese hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Sarı, beyaz ve mavi renkte boyanan motifler koyu tonda gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, altın zeminli zencereğin her iki yanına çekilen, siyah ve turuncu arasuları basit (:+:) şekilde bezenmiş olup, limon küfü ve altın cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Fotoğraf 262: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

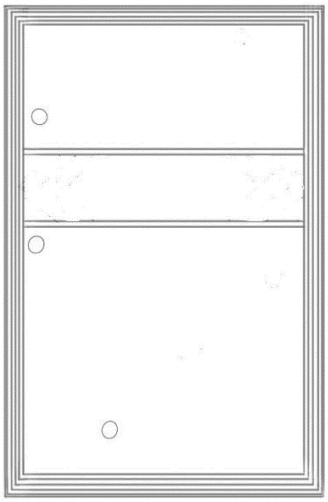

Çizim 197: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Üst kısımdaki taçlı alan sarı, turuncu ve siyah ipliklerin ayırdığı dendanlı ve rûmili kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli kubbe formundaki pafta içinde, rumili kompozisyonla renk ayrımı yapılmış olup, ½ simetrili desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Kompozisyonun ana rengi çivit mavisidir. Altın zeminli kapalı form paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama desendeki motifler sarı, yeşil, beyaz ve turuncu renkte boyanarak koyu tonda gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan altın üzerine çekilmiş mavi renk kuzu ile taç şeklinde sınırlandırılmıştır. Kuzu üzerindeki lacivert renk tığlar nokta, çizgi ve bubcuklarla sade şekilde bezenmiştir.

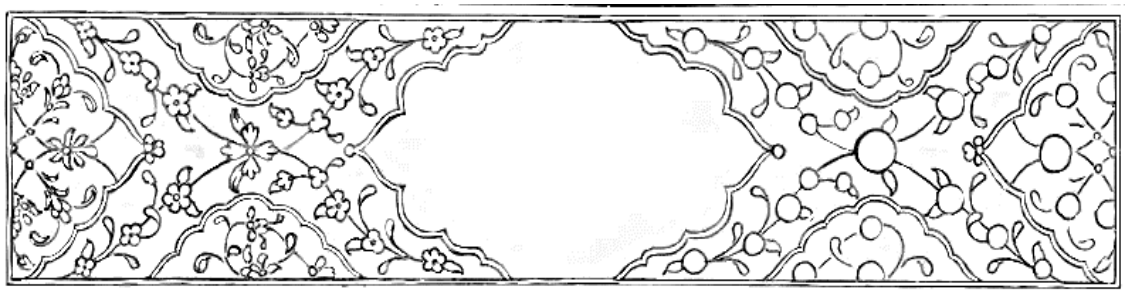
Fotoğraf 263: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'deki (v.19b) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 198: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 264: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'deki (v.19b) Sûrebaşı Tezhibi

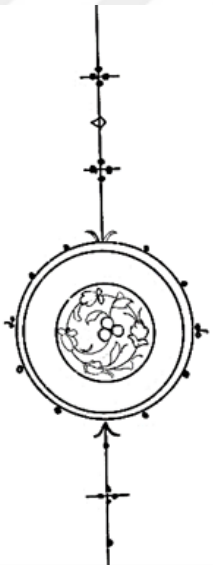
Çizim 199: Süleymaniye YEK., 9. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün bir diğer bezemeli sayfası surebaşı tezhibinin olduğu v.19b deki tezyinatlı sayfadır. Dikdörtgen alan, altın ve kırmızı zeminli dendanlı paftalarla tasarlanmıştır. Kitabeli alanda zer mürekkeple rikâ' hat türünde *"Sûretu'l Enfâl.Hamsun ve Seb'ûn"* (Enfâl Sûresi 75 âyettir) ibaresi yazılmıştır. Kompozisyonun ana rengi mavi dir. Altın ve kırmızı zeminli paftaların üzerinde hatayi grubu motiflerle ½ simetri esasına göre hazırlanan desen, siyah renkte çift tahrir tekniğinde yapılmıştır. ¼ simetrili desendeki hatayi grubu motifler beyaz, sarı ve turuncu renkte boyanmıştır. Tezhipli alan altın,

siyah ve turuncu renk cetvellerle çevrelenmiştir. Siyah cetvel üzerine basit (:-:) şekilde süslemeler yapılmıştır. Sûrebaşı tezhibi çalışmadaki 18.(v.11a), 19.(v.19a), 25.(v.2b,10b,18b,22a) cüzlerin sayfalarında da aynı şekilde uygulanmıştır.

Fotoğraf 265: Süleymaniye YEK., 9. Cüz, Mushaf Gülü

Çizim 200: Süleymaniye YEK., 9. Cüz, Mushaf Gülü

İncelenen cüz'ün sayfa kenarlarında, yuvarlak formda yapılmış, güllerin orta kısmı mavi renkte boyanarak üzerine hatayi grubu motiflerle serbest desen tasarlanmıştır. Motifler beyaz, sarı ve turuncu renklerde boyanmıştır. Mavi zeminli alan, altın bordürün her iki yanına yeşil ve lacivert renk cetveller çekilmiş, iki yönde uzayan lacivert renk tığlar sade şekilde yapılmıştır. Bu cüz'deki Mushaf gülleri ile çalışmadaki 18., 19. ve 25. cüzlerin gülleri aynıdır.

2.3.7. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Üçüncü Cüz'ü

Katalog Numarası : 7

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 345x235-200x123 mm

Varak Sayısı : 25

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

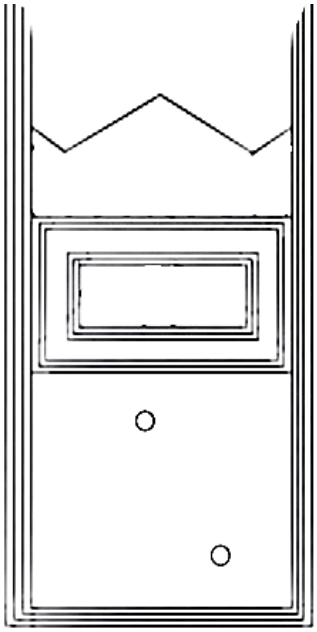
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

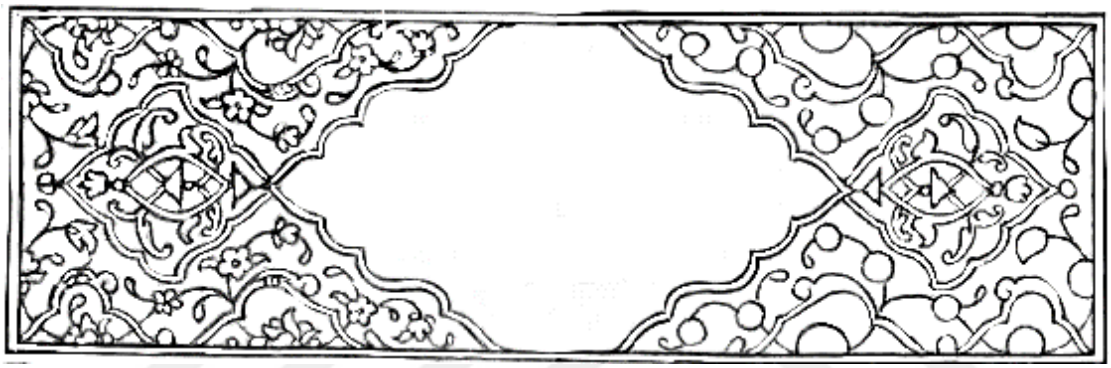
Fotoğraf 266: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 201: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

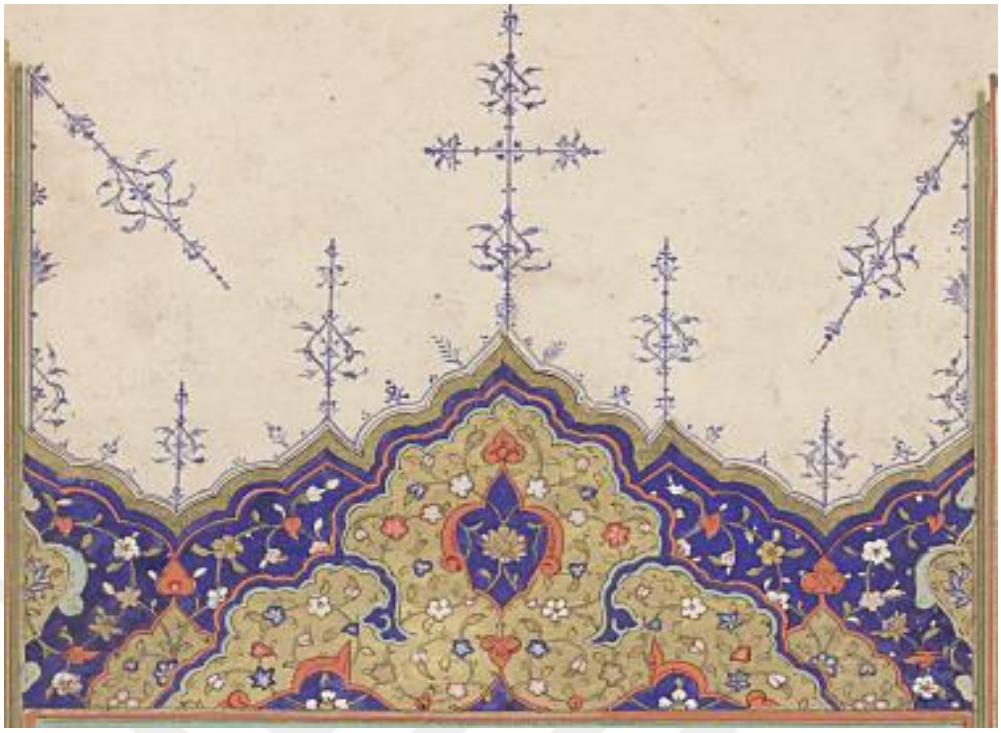

Fotoğraf 267: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan

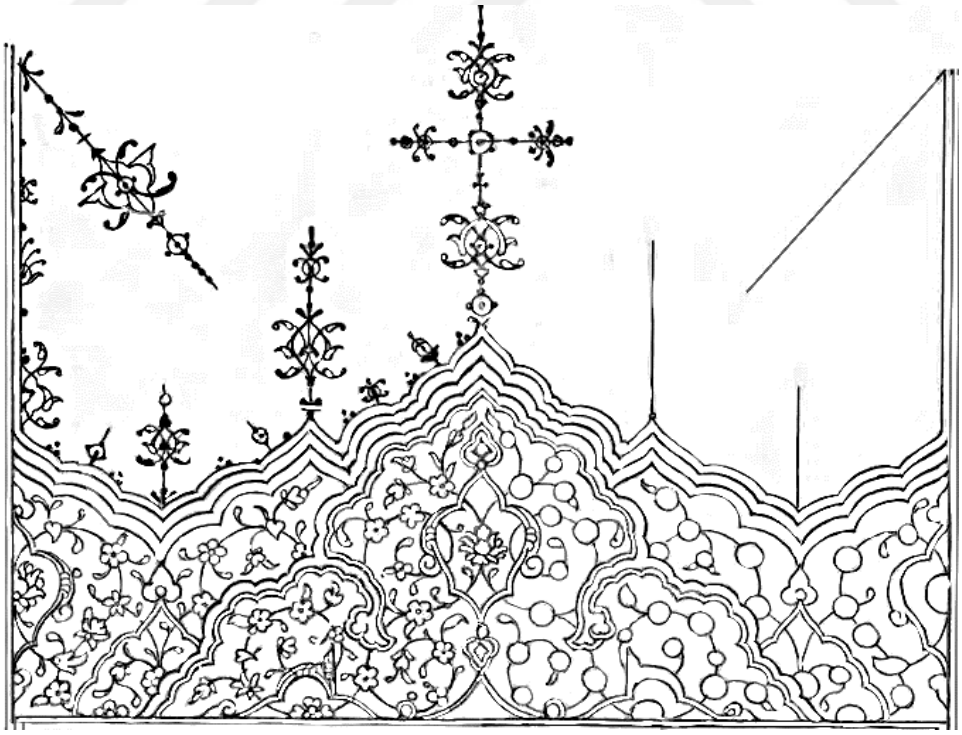

Çizim 202: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni

Unvan sayfası tezhibi, cüz'ün v.1b sayfasında dikdörtgen ve dandanlı şekilde tasarlanmıştır. Dikdörtgen alan, limon küfü ve turuncu ipliklerin ayırdığı dendanlı ve rûmili kapalı form paftalarla oluşturulmuştur. Altın zeminli şemseli yazı paftası boş bırakılmış, altın mat parlatılmıştır. Salbeklerin üzerinde ise rumi, tepelik ve ortabağ motifleriyle ½ simetri esasına göre hazırlanan desen, lacivert renkte çift tahrir tekniğinde yapılmış, beyazla detaylandırılmıştır. Kompozisyonun ana rengi laciverttir. ¼ simetrili desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Turuncu, beyaz ve altınla boyanan motiflere koyu ton kademe yapılmıştır. Tezhipli alanı dört taraftan çevreleyen altın zaminli bordürün iki yanına turuncu ve limon küfü renk kalın cetveller çekilmiştir. Altın zeminli bordür çift tahrir tekniğinde yapılan lacivert renk penç ve yaprak motifleriyle bezenmiş, beyazla detaylandırılmıştır.

Fotoğraf 268: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alan

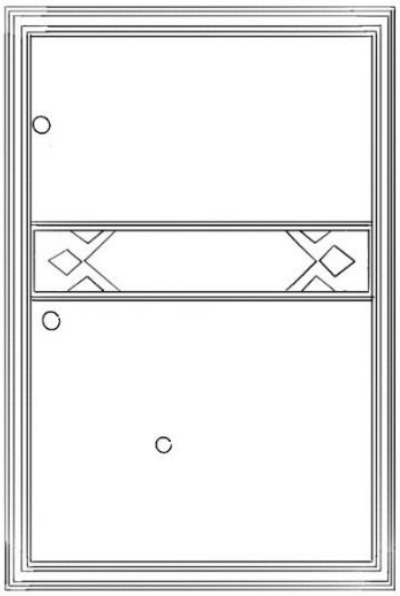

Çizim 203: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dendanlı Alanın Deseni

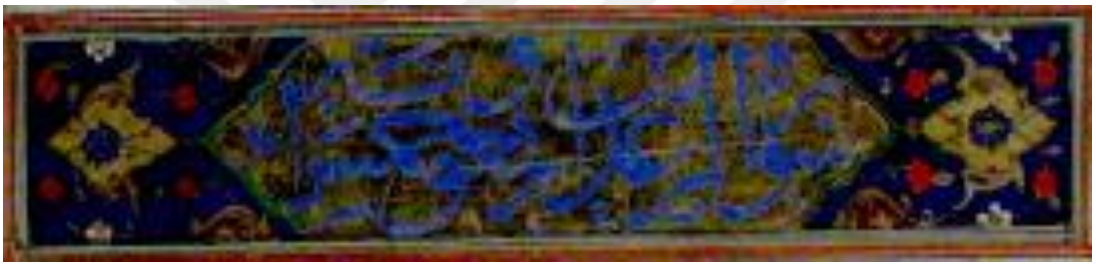
Üst kısımda dendanla nihayetlendirilen tezhipli alanda, desen içine dönüş yapan dilimli limon küfü iplik, mavi ve turuncu iplikle birlikte kubbe formundaki altın zeminli paftayı oluşturmaktadır. Altın zeminli pafta içerisinde, turuncu ipliğin ayırdığı lacivert zeminli rumili paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen tasarlanmıştır. Paftanın her iki yanında limon küfü ve turuncu ipliğin ayırdığı dendanlı ve rûmili altın zeminli kapalı form paftalar kompozisyonda renk ayrımı yapmıştır. Kompozisyonun ana rengi laciverttir. ½ yarı simetrili ulama esasına göre hazırlanan desendeki motifler beyaz, mavi, sarı, pembe ve turuncu ile renklendirilmiştir. Lacivert zemindeki motifler kendi renklerinin koyu tonu ile gölgelendirilmişken, altın zemindeki motifler beyaz renk ile detaylandırılmıştır. Tezhipli alan altın, lacivert ve turuncu renk dendanlı ipliklerle sınırlandırılmıştır. Rumi motifiyle tasarlanan tığlar, lacivert renkte boyanmıştır.

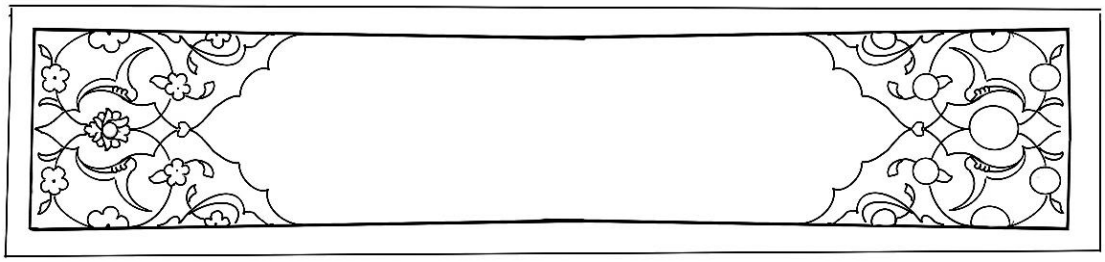
Fotoğraf 269: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'deki (v.9b) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 204: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

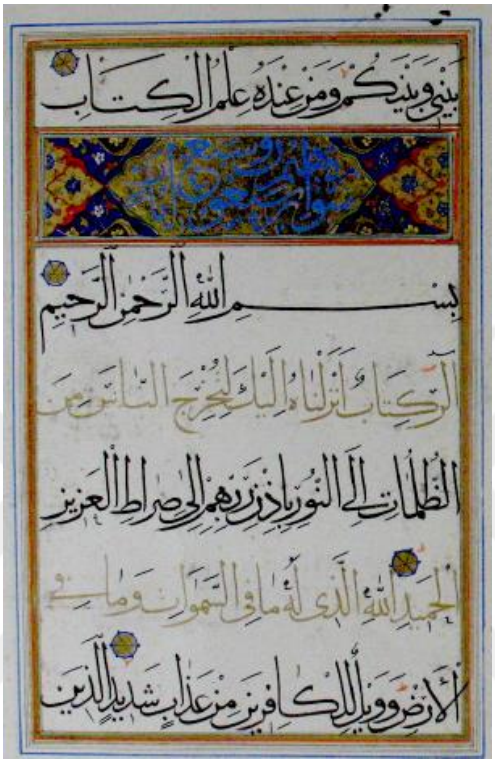
Fotoğraf 270: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'deki (v.9b) Sûrebaşı Tezhibi

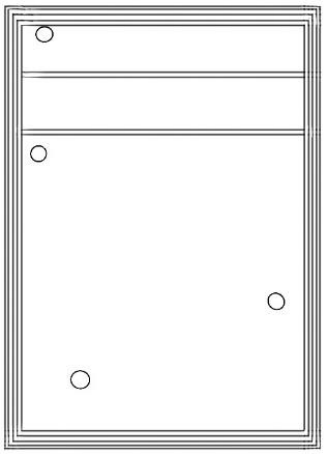
Çizim 205: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Eserin bir diğer tezhipli sayfası v.9b sayfasındaki sûrebaşı tezhibidir. Tezyinatlı kısım, altın ve kırmızı zeminli rûmi ve ortabağ motifleriyle tasarlanmıştır. Altın zeminli alanda mavi renk mürekkeple sülüs' hat türünde *"Sûretu'r-Ra'd,erbaûne ve hamsûn âyeten"*

(Ra'd Sûresi, 45 âyettir)[210] ibaresi yazılmıştır. Kompozisyonun ana rengi laciverttir. ¼ simetrili desendeki hatayi grubu motifler beyaz, mavi, sarı ve kırmızı renkte boyanmıştır. Tezhipli alan yeşil ve kırmızı renk cetvellerle çevrelenmiştir. Aynı sûrebaşı tezhibi 16. cüz'ün (v.6b) sayfasında da yer almaktadır.

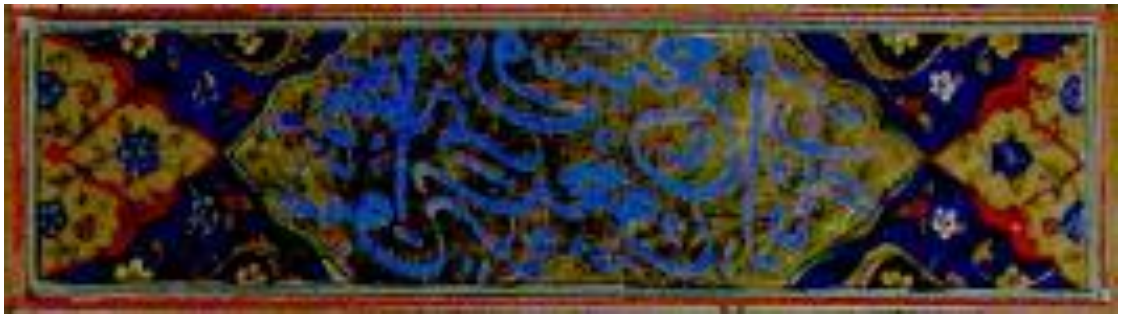

Fotoğraf 271: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'deki (v.17a) Sûrebaşı Sayfası

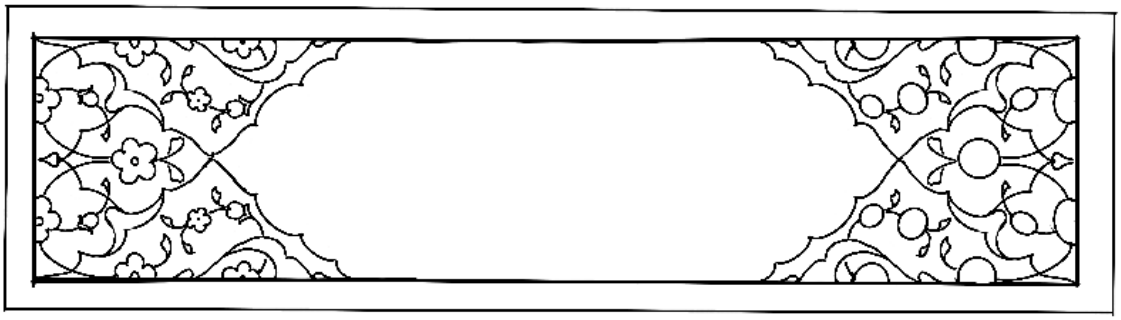

Çizim 206: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

[210] Elimizdeki Mushaflarda Ra'd Sûresi, 43 âyet (selâsun ve erbaûne âyeten) olarak zikredilmektedir.

Fotoğraf 272: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'deki (v.17a) Sûrebaşı Tezhibi

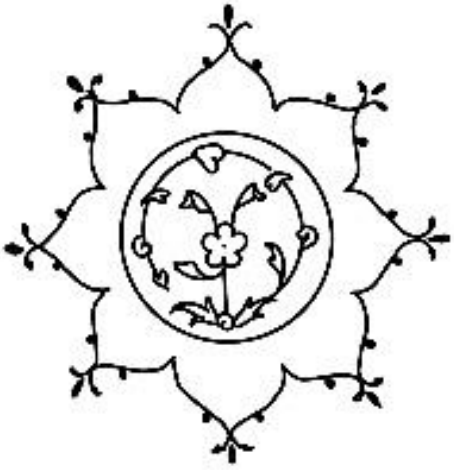
Çizim 207: Süleymaniye YEK., 13. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün v.17a sayfasındaki sûrebaşı tezhibi, altın ve siyah zeminli dendanlı, rûmili ve ortabağlı paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli paftada mavi renk mürekkeple sülüs hat türünde *"Sûretu'l-İbrâhim,seb' ve seb'a âyâtin"* (İbrahim Sûresi 77 âyettir)[211] ibaresi yazılmıştır. Kompozisyonun ana rengi laciverttir. ¼ simetrili desendeki hatayi grubu motifler beyaz, mavi, sarı ve kırmızı renkte boyanmıştır. Tezyinat altın, yeşil ve kırmızı renk cetvellerle sınırlandırılmıştır. Bu sûrebaşı tezhibi 22. Cüz'ün v.9b sayfasında da görülmektedir.

[211] Burada ayet sayısı yanlış yazılmış, 52 ayet olması gerekir. 77 âyetli tek sûre Furkân Sûresidir.

Fotoğraf 273: Süleymaniye YEK., 13. Cüz, Mushaf Gülü

Çizim 208: Süleymaniye YEK., 13. Cüz, Mushaf Gülü

Cüz'ün sayfa kenarlarındaki güller, yuvarlak formda tasarlanmıştır. Lacivert zeminli serbest desendeki hatayi grubu motifler sarı, kırmızı ve beyaz renkte boyanmıştır. Çevresindeki altın zeminli kısım dilimli şekilde yapılarak lacivert renk tığlarla bezenmiştir. Aynı Mushaf Gülü, 16., 22. ve 24. cüzlerde de görülmektedir.

2.3.8. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Altıncı Cüz'ü

Katalog Numarası : 8

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 352x241-195x120 mm

Varak Sayısı : 27

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

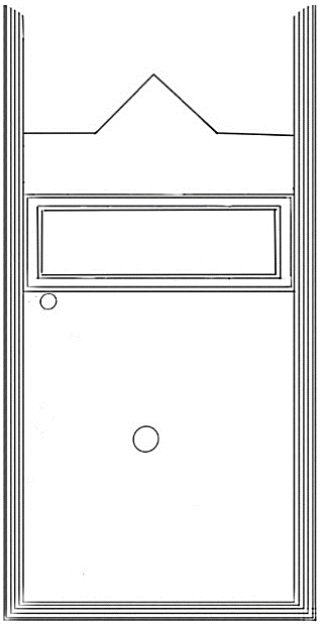
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

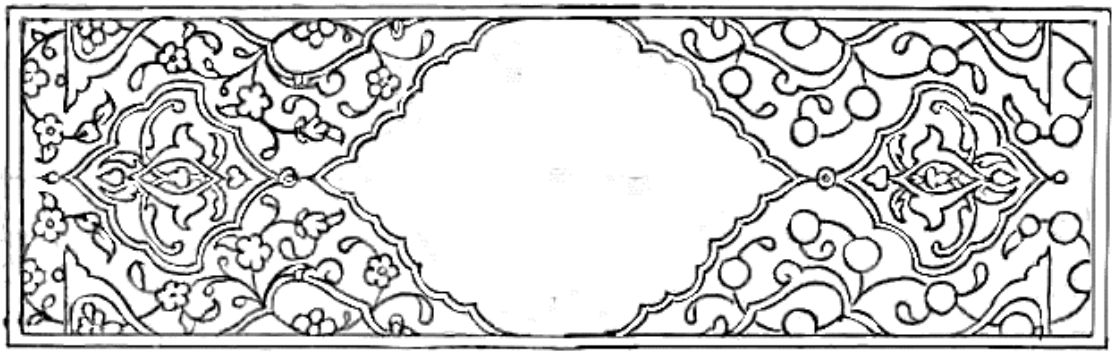
Fotoğraf 274: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 209: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 275: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan

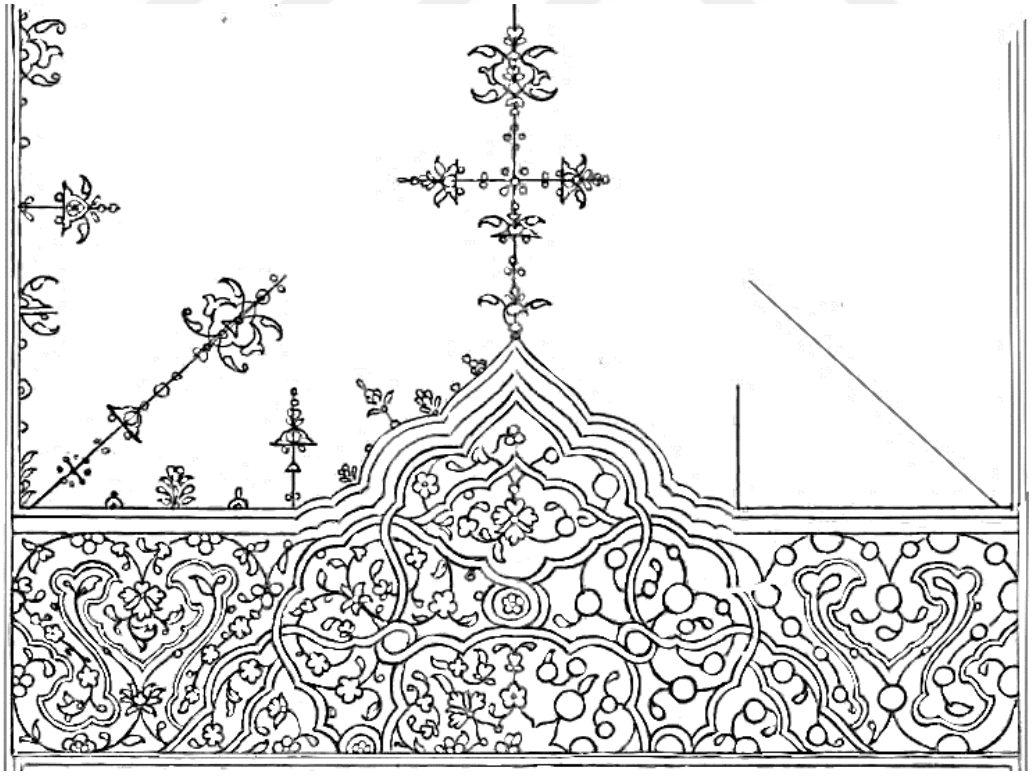

Çizim 210: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni

Unvan sayfası tezhibi, eserin v.1b sayfasında dikdörtgen ve taçlı-bordürlü şekilde tasarlanmıştır. Dikdörtgen alanda, turuncu ipliğin ayırdığı altın zeminli şemseli pafta üzerinde yazı yoktur. Salbeklerin üzerinde ise çift tahrir tekniğinde yapılmış rumili kompozsiyon lacivert renkte boyanarak beyaz ile detaylandırılmıştır. Kompozisyonun ana renği lacivert olup, limon küfü ipliğin ayırdığı rumi ve ortabağ motifleriyle tasarlanmıştır. ¼ simetrili desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Tezyinatı dört taraftan çevreleyen altın zeminli kenarsuyu penç ve yapraklarla bezenmiş, her iki tarafına turuncu ve limon küfü cetveller çekilmiştir.

Fotoğraf 276: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

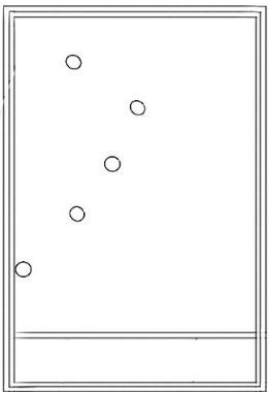

Çizim 211: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Dikdörtgen alanın üst kısmındaki taçlı bölüm, turuncu ve limon küfü renk ipliklerin dendanlı şekilde ayırdığı altın ve lacivert zeminli paftalarla tasarlanmıştır. Kubbe formundaki pafta, geometrik formlarda tasarlanmış olup, ½ simetrili desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Bordürlü bölümde ise turuncu ipliğin ayırdığı tezyini rumî motifiyle renk ayrımı yapılmış olup, hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama desen tasarlanmıştır. Motifler lacivert, beyaz, sarı ve turuncu renkte boyanmıştır. Altın zemin üzerindekiler beyaz renkle detaylandırılmıştır. Tezyinat, altın üzerine çekilmiş lacivert renk kuzu ile taç şeklinde sınırlandırılmıştır. Tığlar, kuzu üzerinde rumi, penç ve yaprak motifleriyle hazırlanarak lacivert renkte boyanmış olup, uygulama esnasında aralara kısa bubcuklar eklenmiştir.

Fotoğraf 277: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'deki (v.15a) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 212: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 278: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'deki (v.15a) Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 213: Süleymaniye YEK., 16. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün bir diğer tezyinatlı sayfası (v.15a) dikdörtgen levha formunda tasarlanmış sûrebaşı tezhibidir. Dikdörtgen alan içerisinde, altın zeminli kitabeli alanın üzerine açık mavi renk mürekkeple sülüs hattıyla *"Sûretu Tâhâ. Mietün ve Selâsûne Âyeten"* (Tâhâ Sûresi, 130 âyettir)[212] ibaresi yazılmıştır. Köşelerde altın ve yeşil zeminli rumili paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Motifler beyaz, sarı, turuncu ve mavi renklerde kademeli olarak boyanmıştır. Tezhipli alan limon küfü, altın ve turuncu renk cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz konusu sûrebaşı tezhibi ile 22.(v.24b) cüz'ün sayfasındaki tezhip aynıdır.

[212] Tâhâ Sûresi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bastığı Mushaflarda 135 âyet olarak görülmektedir. Burada ya hattat sehven yanlış yazmış, ya da âyet araları birleştirilmiştir.

2.3.9. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Yedinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 9

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 345x235-197x120 mm

Varak Sayısı : 21

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

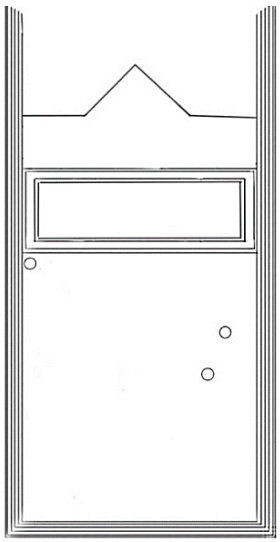
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısım ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

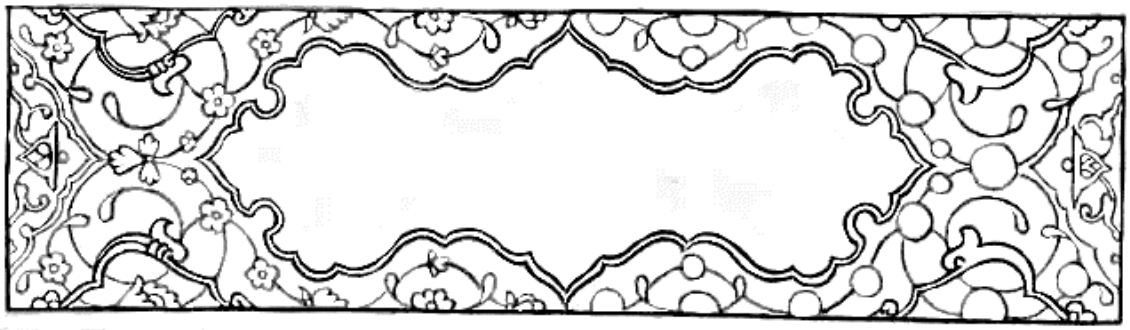
Fotoğraf 279: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 214: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 280: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan

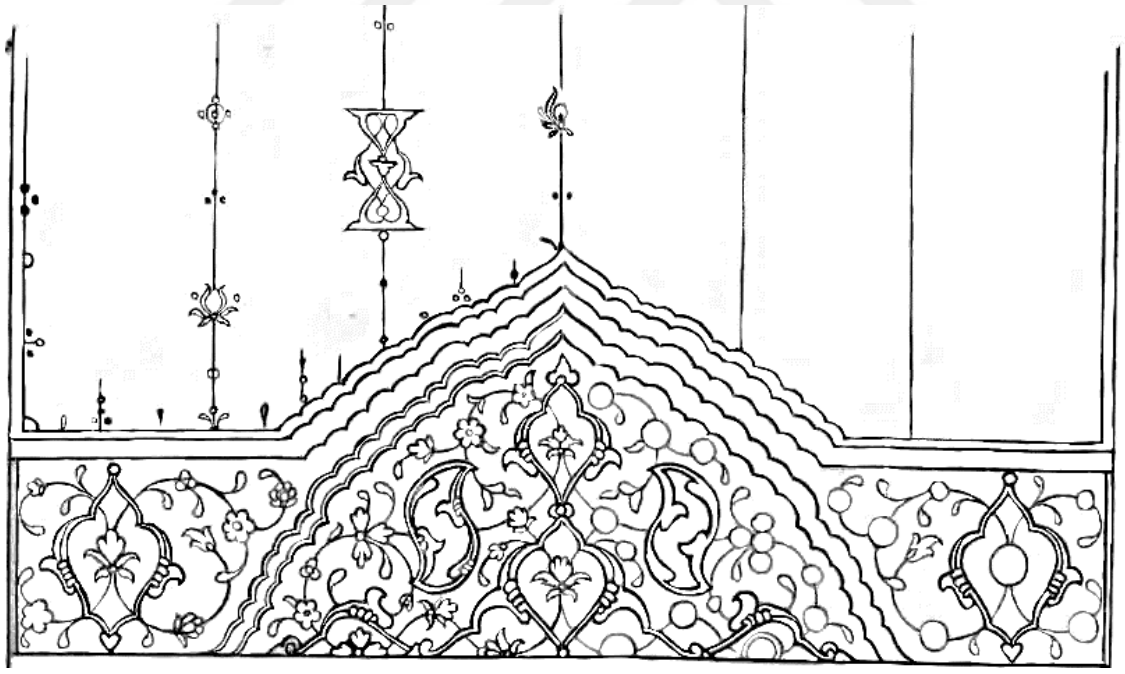

Çizim 215: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen ve taçlı-bordürlü şekilde tasarlanmıştır. Dikdörtgen alan turuncu, yeşil ve beyaz ipliğin ayırdığı dendanlı ve rûmili paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli kitabeli paftada yazı yoktur. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın ve kırmızı zeminli kapalı form paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Altın zeminli paftalarda, rumi ve ortabağ motifleriyle ½ simetri esasına göre hazırlanan desen çift tahrir tekniğinde işlenmiştir. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desendeki hatayi grubu motifler turuncu, sarı, pembe ve yeşil renkle boyanmıştır. Tezyinat altın zencereğin her iki tarafına basit (:+:) şekilde bezenmiş beyaz, pembe ve yeşil renk cetvellerle çevrelenmiştir.

Fotoğraf 281: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

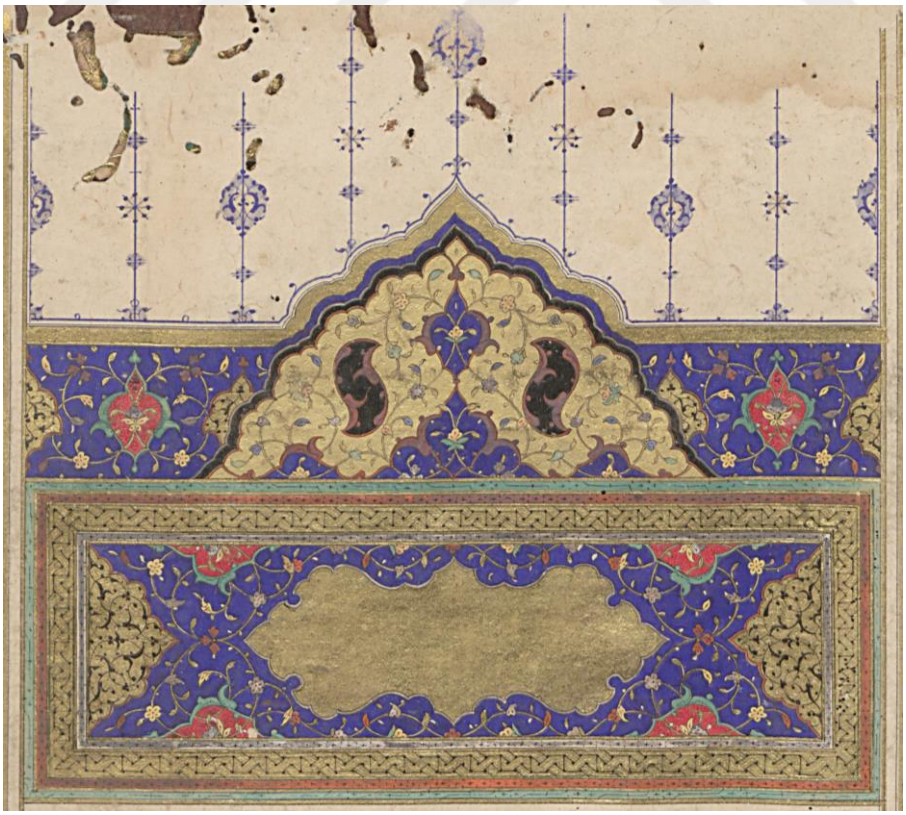

Çizim 216: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Dikdörtgen bölümün üzerinde, taçlı şekilde sınırlandırılmış tezhipli alan, siyah, kiremit kırmızısı, beyaz ve yeşil ipliklerin dendanlı ve rûmili şekilde ayırdığı paftalarla

tasarlanmıştır. Kubbe formundaki altın zeminli paftanın içinde, turuncu ipliğin ayırdığı lacivert zeminli rûmili kompozisyonla renk ayrımı yapılmış olup, hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen uygulanmıştır. Kompozisyonun ana rengi mavi olup, kırmızı zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ½ yarı simetrili ulama desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Motifler sarı, beyaz, pembe ve yeşil renkle boyanarak kendi renklerinin koyu tonu ile gölgelendirilmiştir. Altın üzerine çekilmiş lacivert renk kuzu taç şeklinde bezemeli alanı kapatmıştır. Kuzu üzerine, rumi, ortabağ ve bitkisel motiflerden oluşan tığlar lacivert ve açık pembe renklerde boyanmıştır.

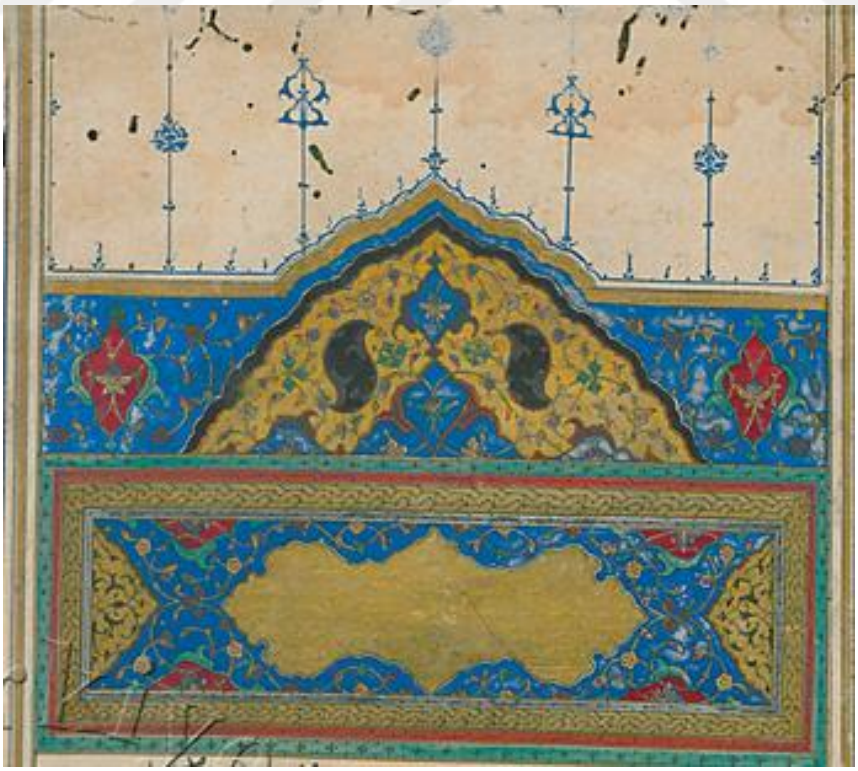
İncelenen 17. cüz'ün unvan sayfası tezhibi ile çalışmadaki 25., 27., 28. cüzlerin unvan sayfası tezhiplerinde aynı kompozisyon şeması, aynı desen planı ve aynı motiflerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Sanatçı muhtemelen söz konusu cüzlerin uyvan sayfasında aynı desen kalıbını uygulamış, ancak uygulama esnasında ufak tefek farklılıklar yaptığı görülmektedir. Bu farklılık; aynı rengin farklı tonları şeklinde, paftalarda ve tığlarda kendini göstermektedir. Bu nedenle bu tezhiplerin, aynı sanatçı tarafından ve/veya aynı atölyede farklı sanatçılar tarafından yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

Fotoğraf 282: Süleymaniye YEK., 25.Cüzlerin Unvan Sayfası Tezhibi

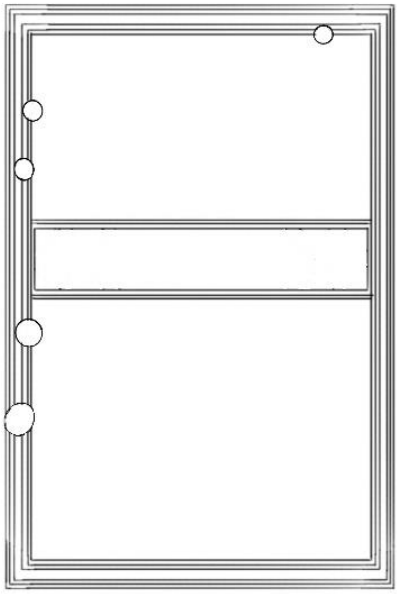
Fotoğraf 283: Süleymaniye YEK., 27.Cüzlerin Unvan Sayfası Tezhibi

Fotoğraf 284: Süleymaniye YEK., 28. Cüzlerin Unvan Sayfası Tezhibi

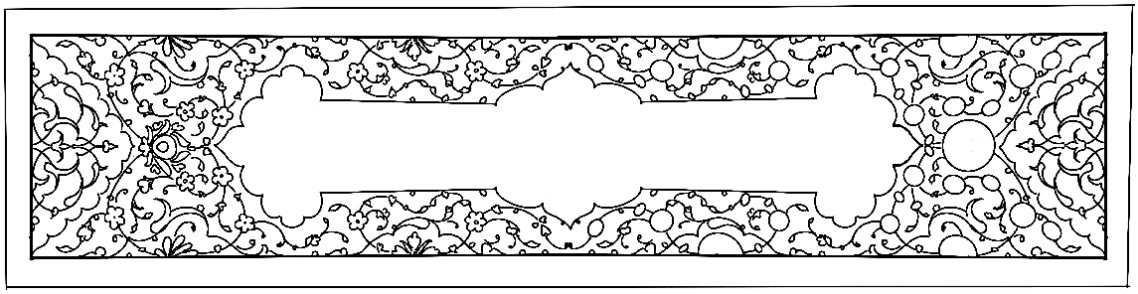
Fotoğraf 285: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'deki (v.11a) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 217: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'deki (v.11a) Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

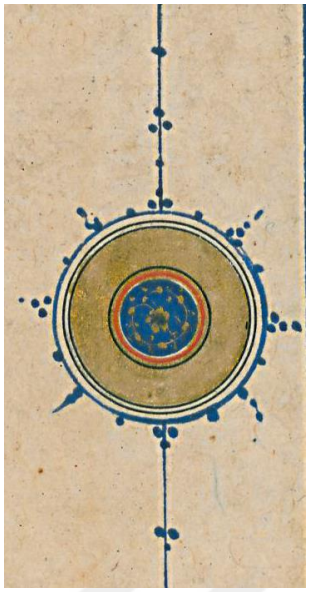

Fotoğraf 286: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'deki (v.11a) Sûrebaşı Tezhibi

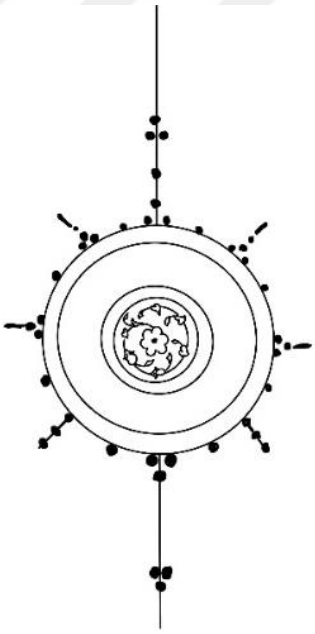

Çizim 218: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün bir diğer tezyinatlı sayfası v.11a daki sûrebaşı tezhibidir. Kırmızı ipliğin dendanlı şekilde ayırdığı paftalarla plan şeması tasarlanmıştır. Altın zeminli pafta üzerinde yazı yoktur. Köşelerdeki altın zeminli paftaların üzerinde ise rûmi kompozisyon siyah renkte çift tahrir tekniğinde yapılmıştır. Kompozisyonun ana rengi laciverttir. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desende rûmi ve hatayi grubu motifler çift tahrir tekniğinde uygulanmıştır. Tezhipli alan, basit (:- :) şekilde bezenmiş yeşil ve pembe renk arasuları ile altın cetvellerle çevrelenmiştir. Söz konusu sûrebaşı tezhibi 27.(v.4a,8b,12a,15b,19b,23b,29a), 28.(v.5b,9b,12b,15b,17b,19b,22a) cüzlerde de aynı şekilde uygulanmıştır.

Fotoğraf 287: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'deki Mushaf Gülü

Çizim 219: Süleymaniye YEK., 17. Cüz'deki Mushaf Gülü

İncelenen cüz'ün sayfa kenarlarında, yuvarlak formda yapılmış, güllerin orta kısmı lacivert renkte boyanarak üzerine hatayi grubu motiflerle serbest desen tasarlanmıştır. Motifler altınla çift tahrir tekniğinde işlenmiştir. Tezyinatlı alanın çevresi, altın zeminli bordürle çevrelenmiş olup her iki tarafına turuncu ve lacivert cetveller çekilmiştir. Kuzu üzerine bitişik şekilde yapılan lacivert renk tığlar yapılmıştır. Bu cüz'deki Mushaf gülü ile çalışmadaki 27. ve 28 cüzlerin gülleri aynıdır.

2.3.10. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Sekizinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 10

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 340x230-200x125 mm

Varak Sayısı : 26

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

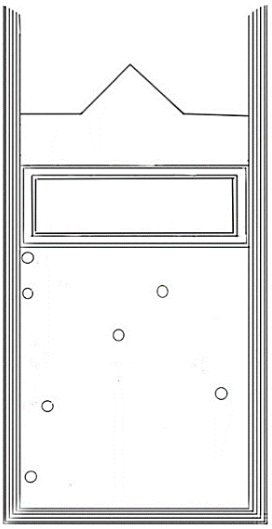
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî, bulut ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ ve ½ yarı simetrili ulama

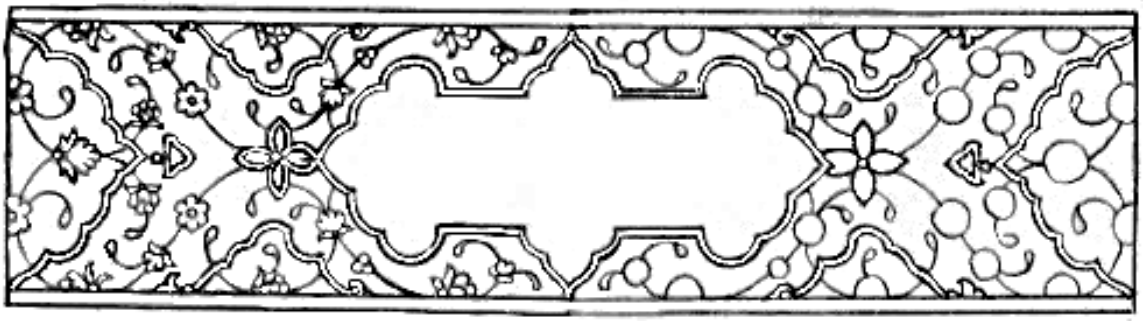
Fotoğraf 288: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'ün Unvan sayfası

Çizim 220: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 289: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan

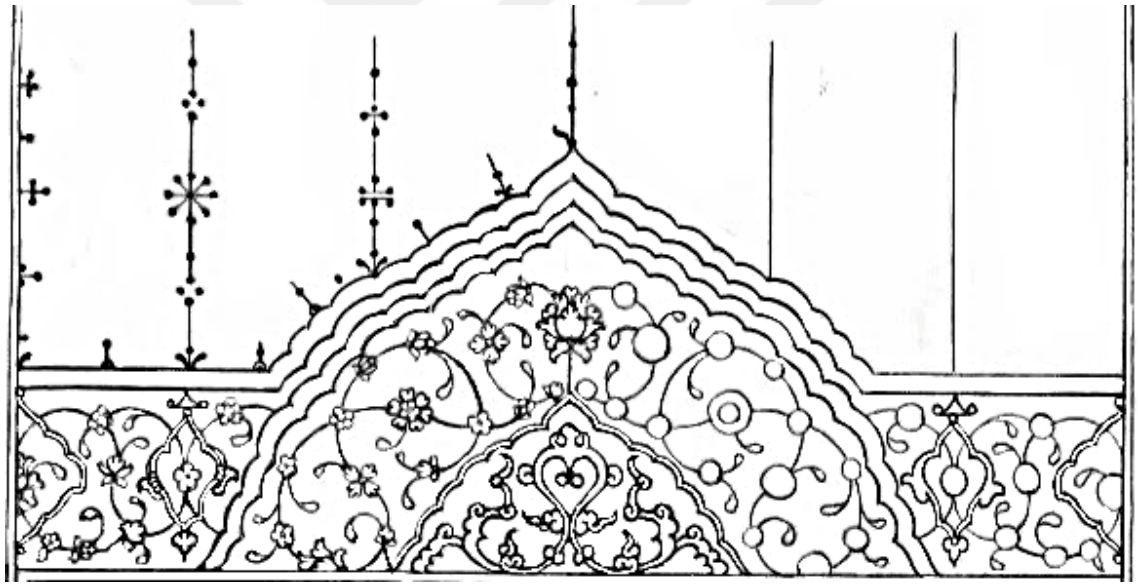

Çizim 221: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, dikdörtgen yazı sahasının üst tarafında iki kısımdan oluşmaktadır. Dikdörtgen alan, turuncu ve beyaz ipliklerin dendanlı şekilde ayırdığı altın ve kırmızı zeminli paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli kitabeli pafta üzerinde yazı yoktur. Kompozisyonun ana rengi mavi olup, hatayi grubu motiflerle ¼ simetri esasına göre hazırlanan desen uygulanmıştır. Motifler turuncu, sarı, beyaz ve yeşil renkle boyanarak kendi renklerinin koyu tonuyla gölgelendirilmiştir. Tezyinatli alan, altın zencerekli bordürün her iki tarafına, üzeri basit (:+:) unsurlarla ve zencerekle bezenmiş beyaz, pembe ve yeşil renkte cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Fotoğraf 290: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

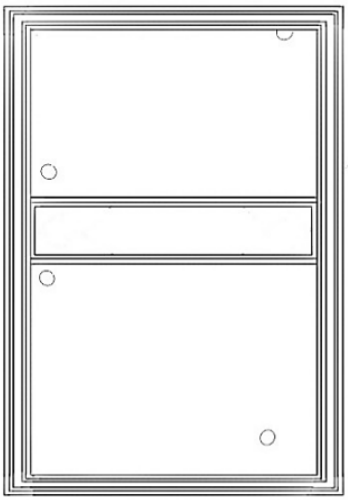
Çizim 222: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Dikdörtgen bölümün üzerindeki taçlı alan turuncu, yeşil ve siyah renk ipliklerin ayırdığı dendanlı ve rûmili paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli kubbe formundaki pafta içinde, mavi zeminli dendanlı paftayla renk ayrımı yapılmış olup, beyaz altın sürülmüş siyah zeminli bulut motifiyle bezenmiştir. Hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen tasarlanmıştır. Kırmızı ve altın zeminli kapalı form paftalarla tasarlanan taçlı alanda, ½ yarı simetrili ulama desendeki hatayi grubu motifler sarı, kiremit kırmızısı, beyaz, mavi

ve yeşil renkte boyanarak kendi renklerinin koyu tonu ile gölgelendirilmiştir. Tezhipli alan, altın üzerine çekilmiş lacivert renk kuzuyla taç şeklinde sınırlandırılmıştır. Tığlar, lacivert renk kuzu üzerine düz çizgi ve noktalarla sade şekilde yapılmıştır.

عذاب أليم ألا إن لله ما في السموات والأرض قد
يعلم ما أنتم عليه ويوم يرجعون إليه
فينبئهم بما عملوا والله بكل شيء عليم
سورة الفرقان سبع وسبعون آية
بسم الله الرحمن الرحيم
تبارك الذي نزل الفرقان على عبده ليكون
للعالمين نذيرا الذي له ملك السموات والأرض ولم

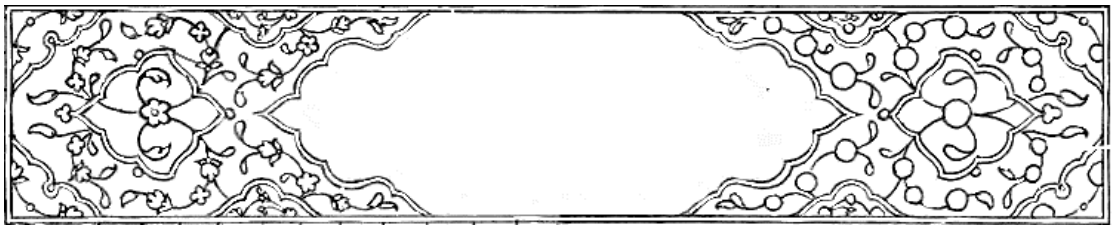
Fotoğraf 291: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'deki (v.23b) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 223: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 292: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 224: Süleymaniye YEK., 18. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Cüz'ün bir diğer tezyinatlı sayfası surebaşı tezhibinin olduğu v.23b deki sayfadır. Dikdörtgen alan içerisinde turuncu ipliğin ayırdığı salbekli şemseli ve köşelerdeki paftalardan oluşmaktadır. Kitabeli alanda zer-mürekkeple rikâ' hat türünde *"Sûretu'l Furkân.Seb'un ve Seb'ûne Âyeten"* (Furkân Sûresi 77 âyettir) ibaresi yazılmıştır. Mavi zemin üzerinde beyaz ve turuncu ipliğin dendanla ayırdığı, kırmızı ve altın zeminli paftaların üzerine, hatayi grubu motiflerle ¼ simetri esasına göre hazırlanan desen uygulanmıştır. Tezhipli alan, basit şekillerle bezenmiş bordürün her iki yanına çekilmiş altın ve yeşil cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz konusu sûrebaşı tezhibi, 19. cüz'ün v.7a sayfasında da uygulanmıştır.

2.3.11. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in On Dokuzuncu Cüz'ü

Katalog Numarası : 11

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 340x230-200x125 mm

Varak Sayısı : 26

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

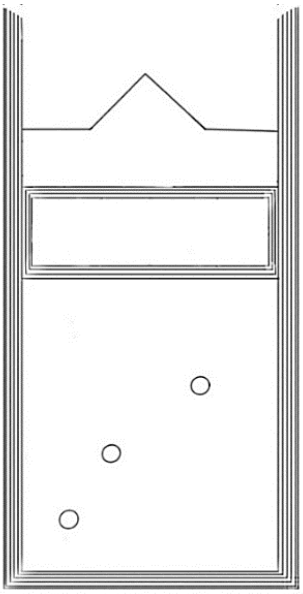
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ ve ½ yarı simetrili ulama

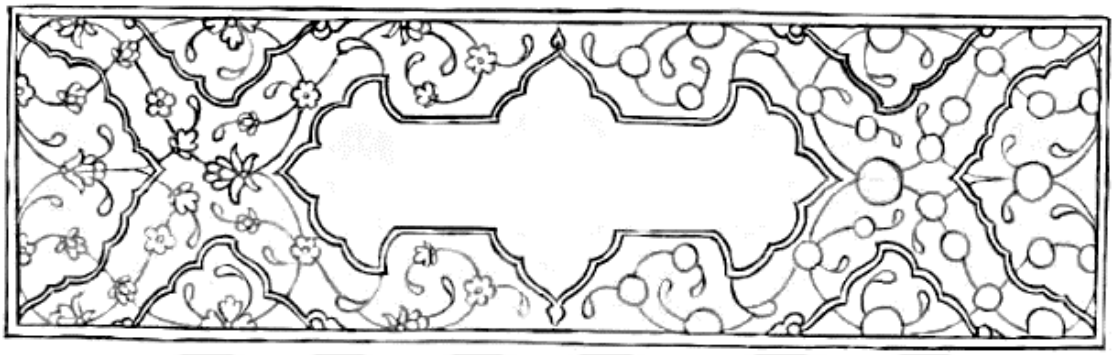
Fotoğraf 293: Süleymaniye YEK., 19. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 225: Süleymaniye YEK., 19. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

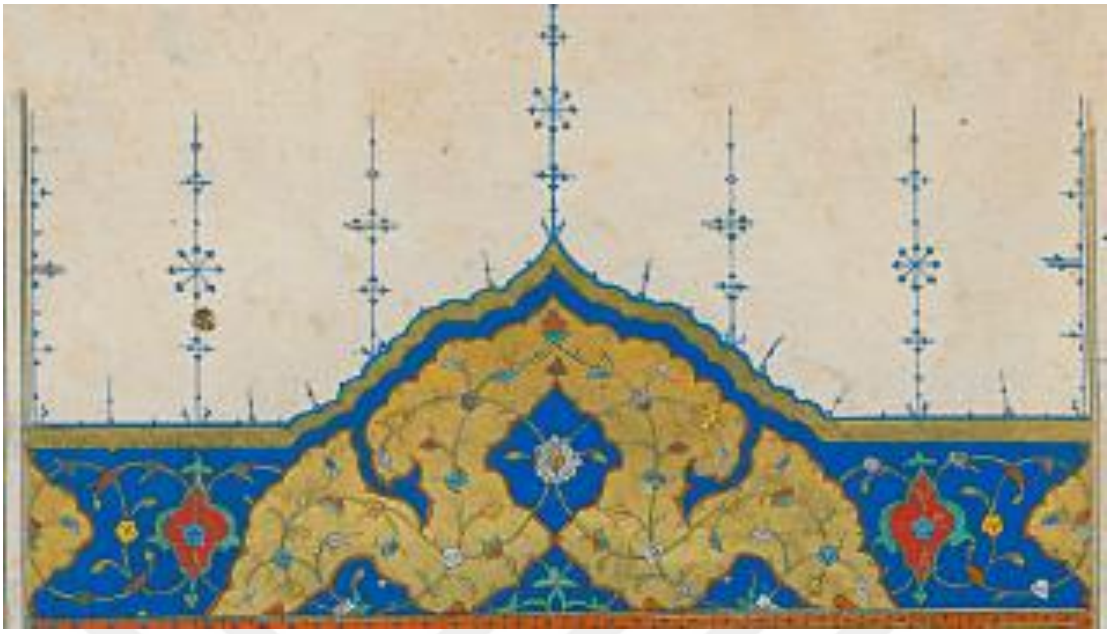

Fotoğraf 294: Süleymaniye YEK., 19. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan

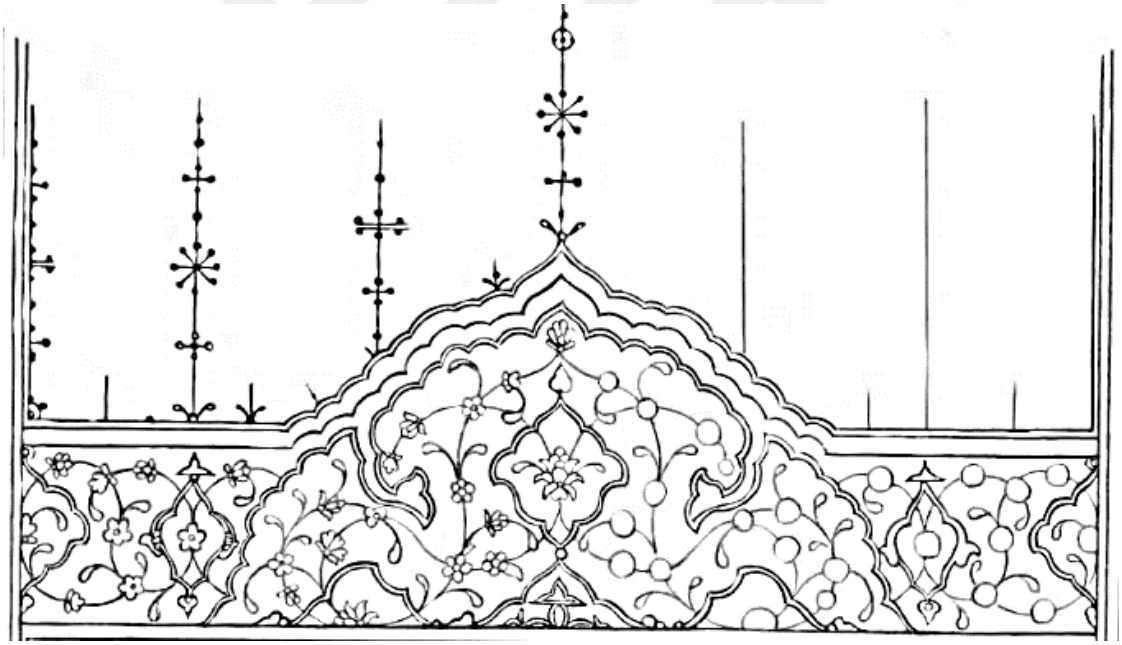

Çizim 226: Süleymaniye YEK., 19. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni

Eserin unvan sayfası tezhibi, v.1b deki metnin üst tarafında yer almaktadır. Dikdörtgen alan, turuncu ve altın ipliklerin dendanlı şekilde ayırdığı altın ve kırmızı zeminli paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli kitabeli alanda yazı yoktur. Kompozisyonun ana rengi mavi olup, ¼ simetrili desendeki hatayi grubu motifler kırmızı, sarı, mavi, beyaz ve yeşil renkte boyanarak kendi renklerinin koyu tonuyla gölgelendirilmiştir. Tezyinatlı alan, altın zencerekli bordür ile basit (:+:) şekilde bezenmiş turuncu kalın cetvelin her iki tarafı altın cetveller çekilerek çevrelenmiştir.

Fotoğraf 295: Süleymaniye YEK., 19. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

Çizim 227: Süleymaniye YEK., 19. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Taçlı bölüm, yeşil ve turuncu ipliklerin rûmili ve dendanlı şekilde ayırdığı kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli kubbe formundaki pafta içinde mavi renk paftalarla renk ayrımı yapılmış, ½ simetrili desen hatayi grubu motiflerle tasarlanmıştır. Kompozisyonda kırmızı ve altın zeminli kapalı form paftalarla renk ayrımı yapılmıştır.

½ yarı simetrili ulama desende hatayi grubu motifler sarı, kırmızı, beyaz, mavi ve yeşil renkte boyanmıştır. Motifler kendi renklerinin koyu tonu ile gölgelendirilmiştir.. Tezhipli alan, altın üzerine çekilmiş mavi renk cetvelle taçlı şekilde sınırlandırılmıştır. Tığlar, mavi renkte yatay paralel çizgi, nokta ve bubcuklarla sade şekilde bezenmiştir.

2.3.12. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirminci Cüz

Katalog Numarası : 12

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 350x240-220x145 mm

Varak Sayısı : 42

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

Cilt Çeşidi : Bilinmiyor

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

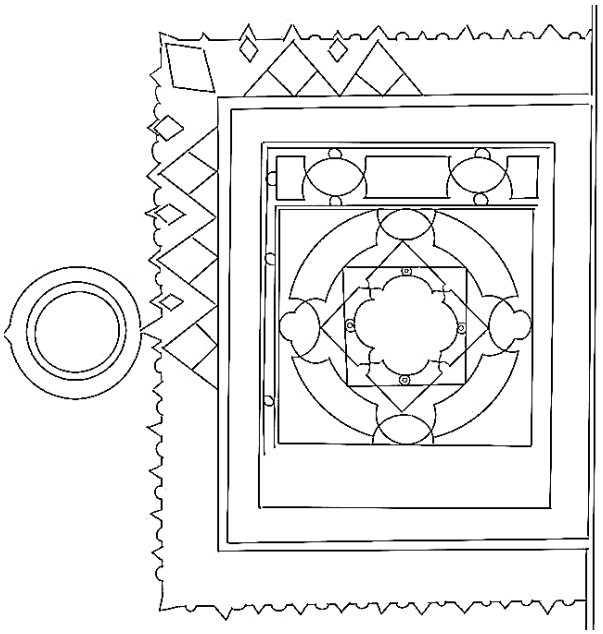
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî

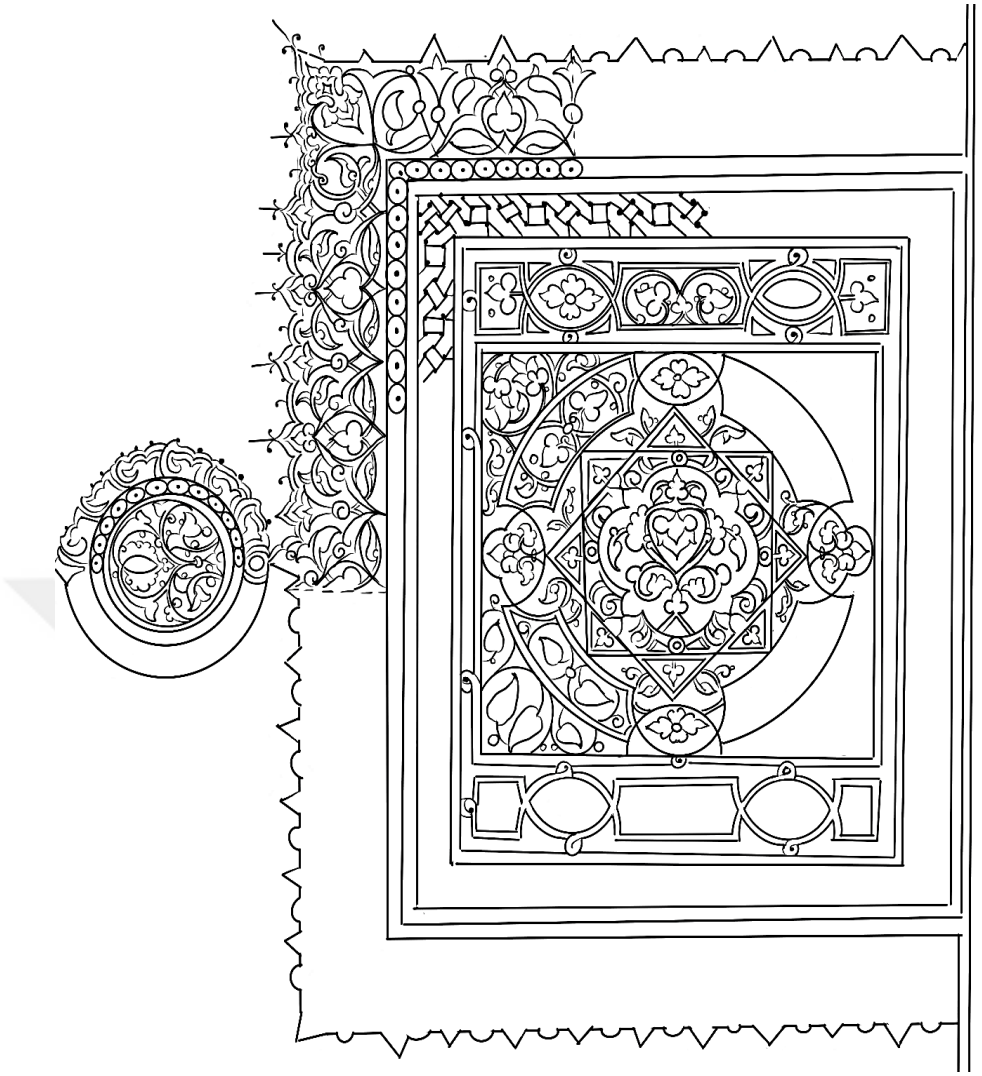
Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili ile ½ simetrili ve serbest desen

Fotoğraf 296: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'ün Zahriye Sayfaları

Çizim 228: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'ün Zahriye Sayfanın Plan Şeması

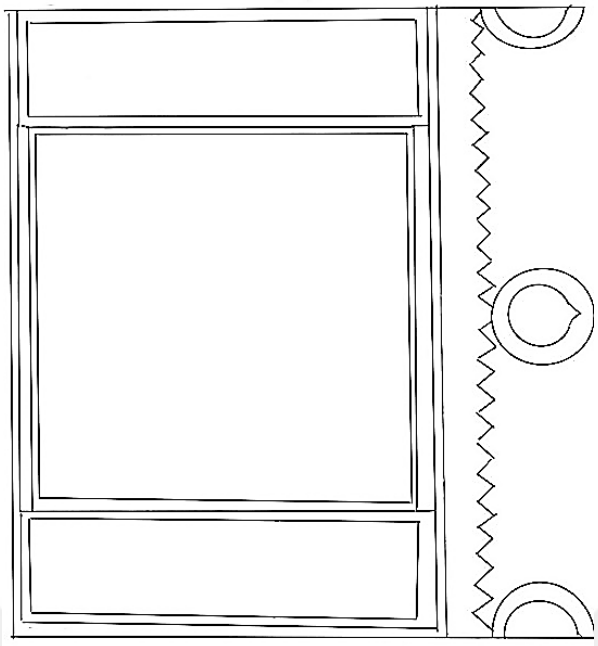
Çizim 229: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'ün Zahriye Sayfası Tezhip Deseni

Eser iki adet karşılıklı çift sayfa zahriye tezhibi ile başlamaktadır. En içte geometrik formlarla bölünmüş kare alan dört yöne katlanan ¼ simetrili kompozisyona göre hazırlanmıştır. Merkezdeki 4 dilimli alanın içerisinde ½ simetrili rumîli desen vardır. Başlangıç noktası belli olmayan ve rumî çeşitlerinden oluşan desenin dalları hem yıldız formu alanda hemde kare alanda dolanmaktadır. Desenin etrafını çevreleyen bordür iç içe yarım dairelerle birbirine bağlanmış olup, üzerlerine rumilerle çizilmiş ½ simetrili desen planı uygulanmıştır. Kare alanın alanın etrafına beyaz ipliklerle paftalar yapılmıştır. Alt ve üst kısmındaki yatay ve oval form paftaların içine rumî ve penç motifiyle çizilmiş ½ simetrili desen yapılmıştır. Motiflerin zemin renkleri altın ve mavidir. Kare alan etrafındaki bordür ise; altın zeminli anahtarlı zencîrekle çevrilidir. Altın zencîreğin ortasındaki beyaz ve mavi renkli küçük kare formları desene hareket

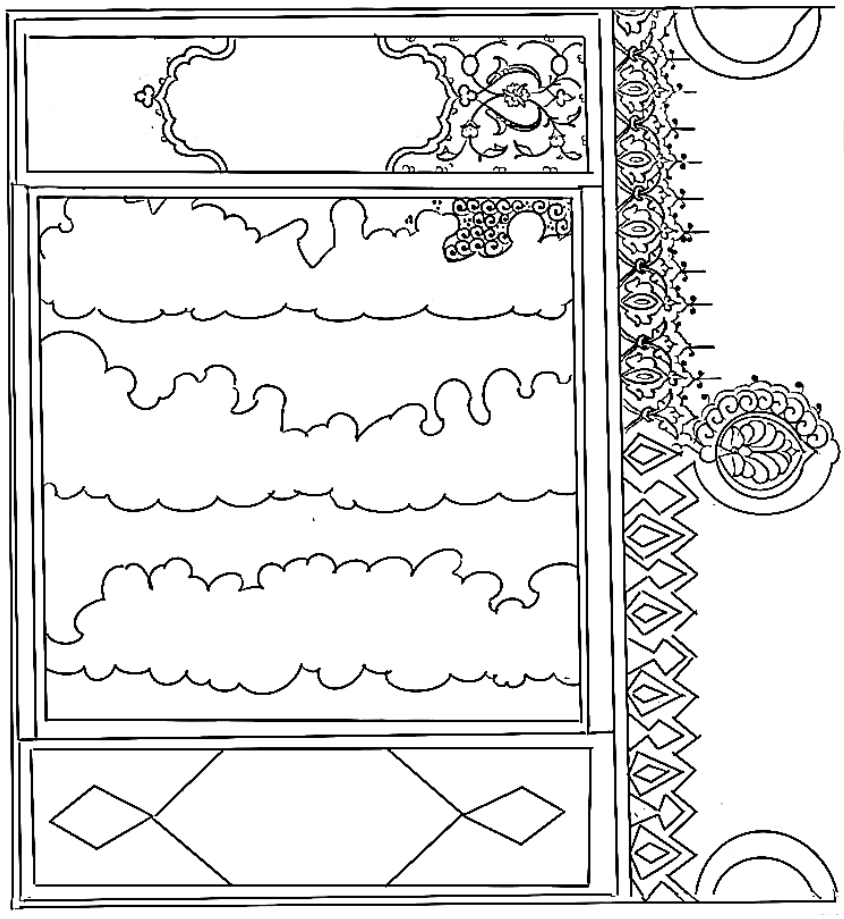
katmıştır. Zencerek, altın üzerine is mürekkeple doğru köşe dönüşleri yapılarak hazırlandığı görülmektedir. Anahtarlı zencereği altın ve beyaz zeminli ve nokta işlemeli ince cetveller çevrelemektedir. Lacivert zeminli kenar suyu deseni rumî ve çeşitlerinden ½ simetrili kompozisyon esasına göre hazırlanmış pano nitelikli yarı ulama karakterlidir. Desen zemini motiflerin girintili çıkıntılı dilimlerine göre boyanmış, cetvel yoktur. Beyaz renkli dendanlı iplik üzerine yerleştirilen tığlar nokta ve küçük çizgilerden oluşmaktadır. Pervaz üzerinde yer alan kapalı form rumilerin zemini siyah renkte boyanarak üzerine kırmızı renk tepelik yapılmıştır. Kenarsuyu zemini lacivert renkte boyanmış olup, yer yer dökülmüş ve solmuştur. Dış pervaz desenlerine bitişik olarak gül formunda bezeme yapılmıştır. Altın iplik ve beyaz renk arasuyu ile hendesi olarak tasarlanan altın zeminli bezemeli alanların ortasına, rûmi motifi ile ½ simetrili desen tasarlanmıştır. Altın ve beyaz renkli cetvel üzerine altın ve mavi renk münhanî motifiyle yapılan güller, mavi renk kuzu ile sonlandırılmıştır.

Fotoğraf 297: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'ün Serlevha Tezhibi

Çizim 230: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'ün Serlevha Plan Şeması

Çizim 231: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'ün Serlevha Tezhip Deseni

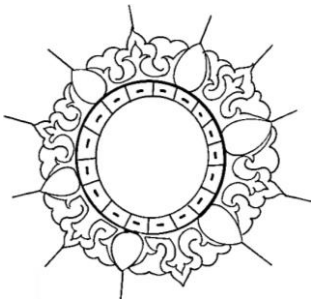
Eserin, v.2b-2a daki serlevha formundaki tezhipli sayfaların ortasında muhakkak hatlı yazı alanının zemini beyne's-sutûrla çevrilmiştir.Beyne's-sutûr zemini ardışık altın helezonlarla doldurulmuş olup, araları anahtarlı ikili mavi renkli üç nokta ile hareketlendirilmiştir. Yazı metninin uzun kenarlarına anahtarlı ikili altın zencerek yapılmıştır. Zencereğin her iki yanındaki beyaz ara suları basit (-) şekillerde bezenmiştir. Yazı sahasının, üst ve alt kısımdaki yatay dikdörtgen alanlar beyaz, altın ve mavi renk ince ipliklerle çevrelenmiştir. Her iki dikdörtgen alanda, altın zeminli şemse etrafındaki desen uygulanmıştır. ½ simetrili kompozisyon esasına göre hazırlanan desen; rûmi, hatâyi grubu motif ve yapraklardan oluşmaktadır. Hatâyi grubu motifler; açık mavi, yapraklar kırmızı renkte boyanarak siyah kontür çekilmiştir.

Serlevhanın uzun kenarlarında yer alan kenar suyunun deseni, ½ oranında rumi ve tepelik motifleriyle tasarlanmıştır. Desen içerisinde rûmî motifinin oluşturduğu kapalı alanların zemin rengi mavi ve altındır. Tezhipli alan, altın ve mavi dendanlarla sınırlandırılmış olup, üzerine basit tığlar yapılmıştır. Serlevhanın dış pervaz desenine bitişik şekilde yapılan gül formundaki bezemeler münhani kıvrımlarını hatırlatmaktadır. Altın iplikle uç kısımları üçgenimsi şekilde yapılmış olan mavi zeminli güllerin ortasındaki hatâyî motifi altınla yapılmıştır. Güllerdeki münhani, altın ve kırmızı renkte boyanmış olup, mavi renk iplikle dilimli şekilde çevrelenmiştir.

Cüz'ün, sayfa kenarlarındaki güller yuvarlak ve dikey formda tasarlanmış olup, altın ve mavi tonlardaki renklerle yapılan bezemeler münhani kıvrımlarını hatırlatmaktadır.

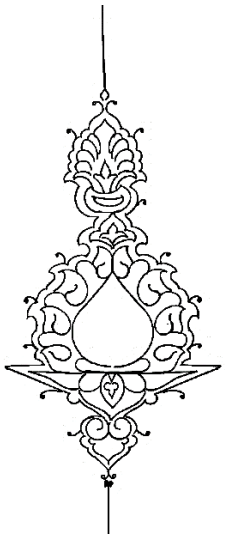
Fotoğraf 298: Süleymaniye YEK., 20. Cüz, Aşere Gülü

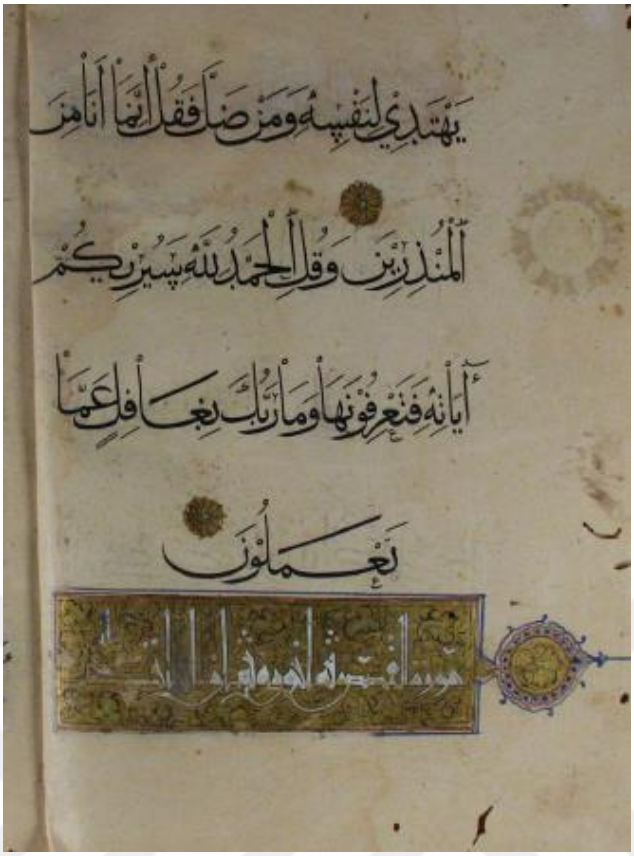
Çizim 232: Süleymaniye YEK., 20. Cüz, Aşere Gülü

Fotoğraf 299: Süleymaniye YEK., 20. Cüz, Hamse Gülü

Çizim 233: Süleymaniye YEK., 20. Cüz, Hamse Gülü

Fotoğraf 300: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'deki (v.9-31b) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 234: Süleymaniye YEK., 20. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Sûrebaşı tezhibi bir grup oluşturacak şekilde kendi içinde tekrar etmiş, bu tekrarlarda aynısı yapılmıştır. Altın zeminli yatay dikdörtgen alan içerisinde üstübeç mürekkeple kûfi hatla sûre ismi yazılmıştır. Kitabeli alanın dışındaki altın zemin üzerinde siyah tahrir çekilmiş rûmi motifiyle serbest desen tasarlanmıştır. Rûmilerin üzerine yeşil renkte gölgelendirme yapılmıştır. Dikdörtgen alan altın, kırmızı ve mavi ipliklerle sınırlandırılmıştır.

2.3.13. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Birinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 13

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 355x240-193x122 mm

Varak Sayısı : 32

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Nesih

Cilt Çeşidi : Alttan Ayırma Şemse (dış kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

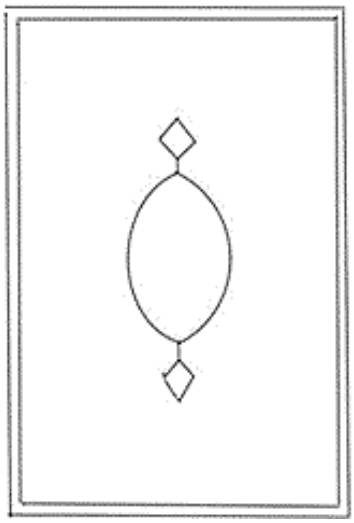
Cilt Özellikleri

Desendeki Motifler: Hatayi grubu

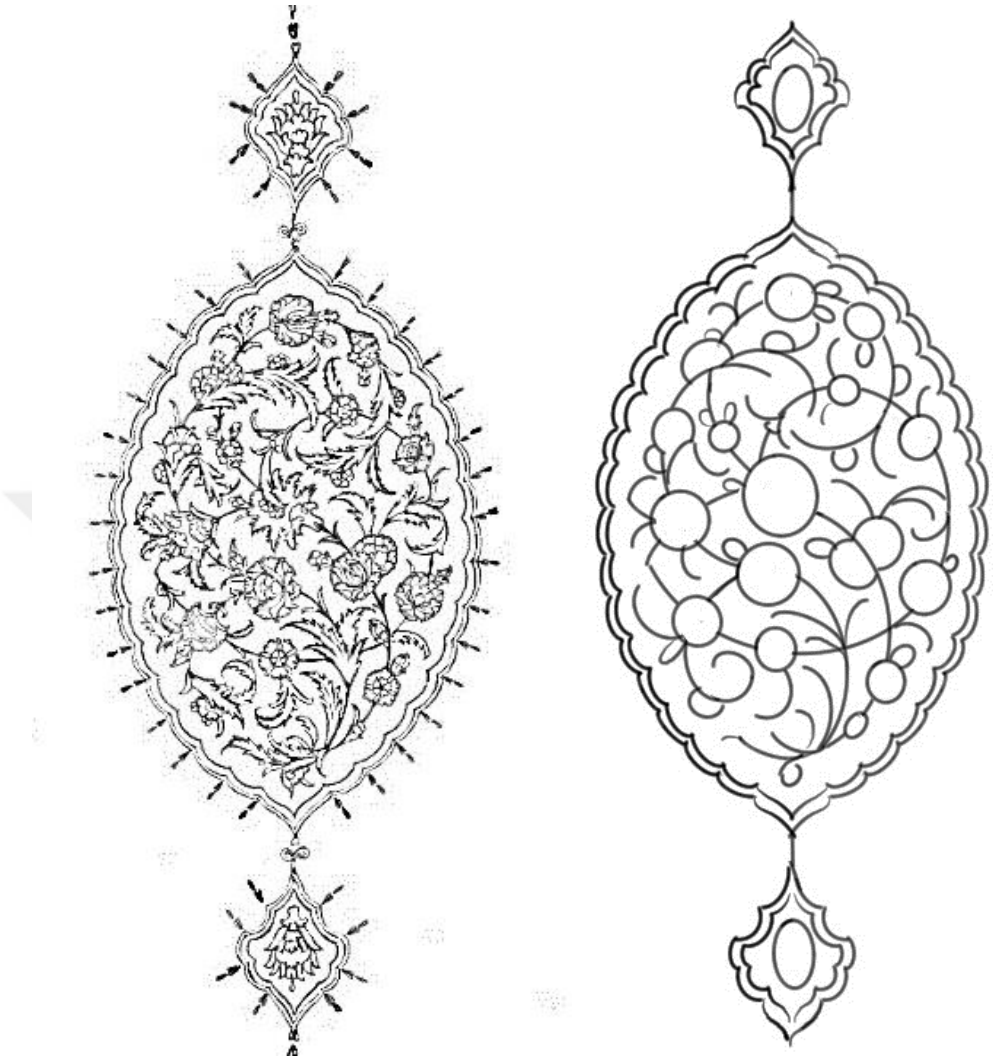
Kompozisyon Özelliği: Serbest Kompozisyon

Fotoğraf 301: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Cilt Kapağı

Çizim 235: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Cilt Kapağı Plan Şeması

Çizim 236: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Cilt Kapak Deseni

Cüz'ün ön-arka dış kapak yüzeyi alttan ayırma şemse tekniğinde bezenmiştir. Kapakların orta kısmında yer alan salbekli şemseli paftanın zemini altın olup, hatayi gurubu motif ve hançer yaprakları deri renginde bırakılarak serbest desen tasarlanmıştır. Kapak yüzeyi altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Kapak içlerinde tezyinat yerine kâğıt yapıştırılmıştır.

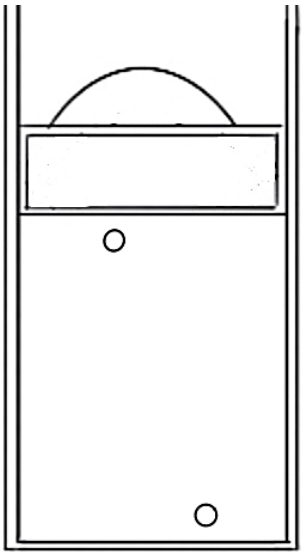
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili

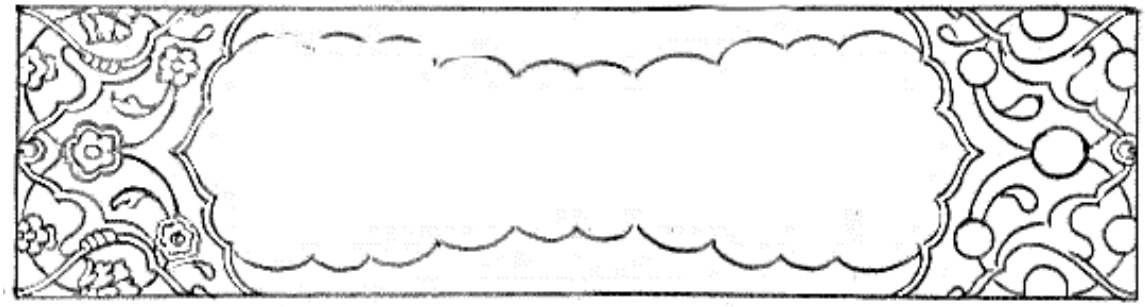
Fotoğraf 302: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 237: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 303: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

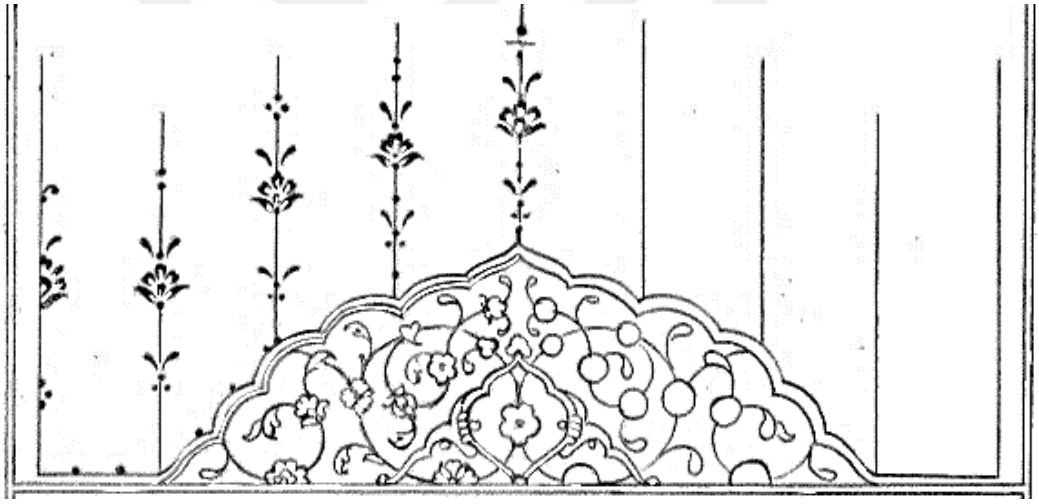

Çizim 238: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, metnin üst kısmında dikdörtgen ve kubbeli formda tasarlanmıştır. Dikdörtgen alan, altın ipliğin ayırdığı altın zeminli rûmili ve dendanlı paftalarla tasarlanmıştır. Kitabeli pafta üzerine lal mürekkeple muhakkak hatla "el-cüz'ü'l-hâdi ve'l-'ışrûn" (21. cüz) ibaresi yazılmış olup, yazı altın zeminli beyne's-sütur'la çevrilmiştir. Köşelerde, ¼ simetri esasına göre hazırlanan desendeki penç motifleri pembe, beyaz ve açık mavi ile renklendirilmiş olup, koyu tonda gölgelendirilmiştir. Sûrebaşını dört taraftan çevreleyen bordo renk bordür basit (+,-) şekilde bezenerek her iki tarafına altın cetveller çekilmiştir.

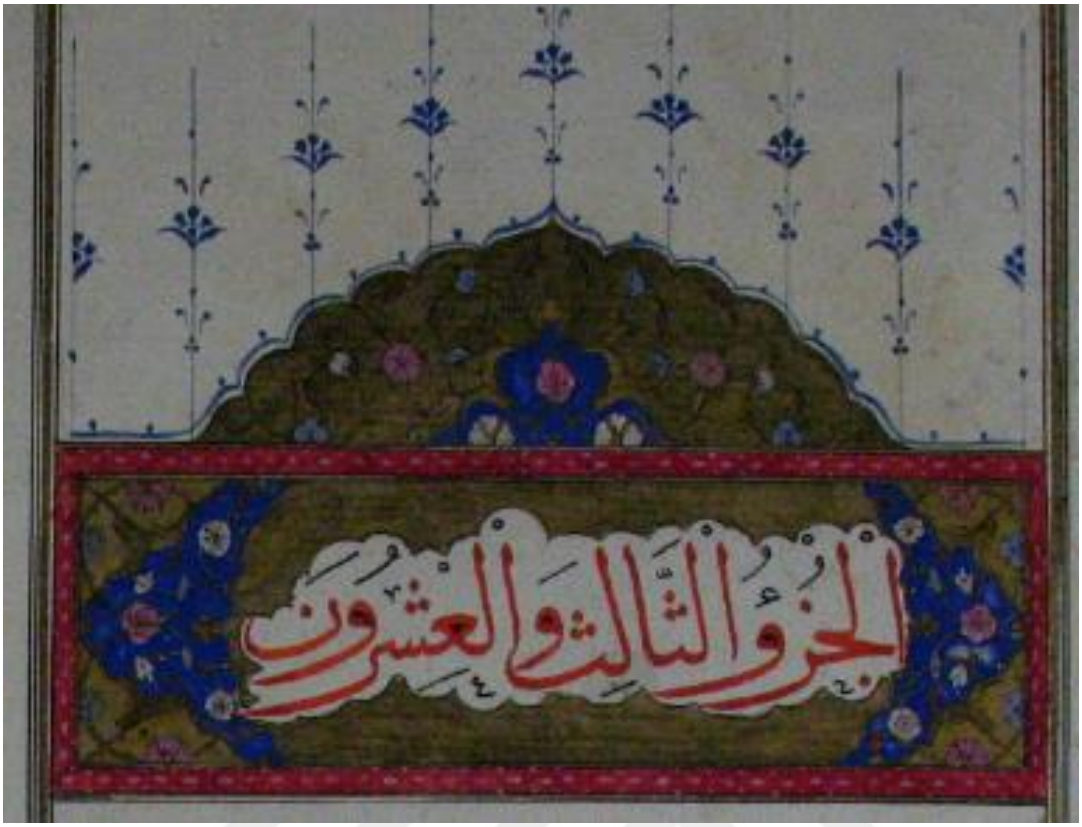

Fotoğraf 304: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kubbeli Alan

Çizim 239: Süleymaniye YEK., 21. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kubbeli Alanın Deseni

Sûrebaşı tezhibinin üzerinde yer alan, dendanlarla sınırlandırılmış tezhipli (kubbeli) alan altın ipliğin ayırdığı rûmi motifiyle tasarlanmış olup, üzerine hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen tasarlanmıştır. Motifler beyaz, yeşil ve bembe ile renklendirilmiş olup kendi renklerinin koyu tonuyla gölgelendirilmiştir. Tezyinat, goncagül, tirfil ve nokta şeklinde tasarlanmış, lacivert renk tığlarla sonlandırılmıştır. Eserin unvan sayfası tezhibi çalışmadaki 23. cüz'ün unvan sayfasında da aynı şekilde uygulanmıştır.

Fotoğraf 305: Süleymaniye YEK., 23. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

2.3.14. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi İkinci Cüz'ü

Katalog Numarası : 14

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 352x241-195x120 mm

Varak Sayısı : 27

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

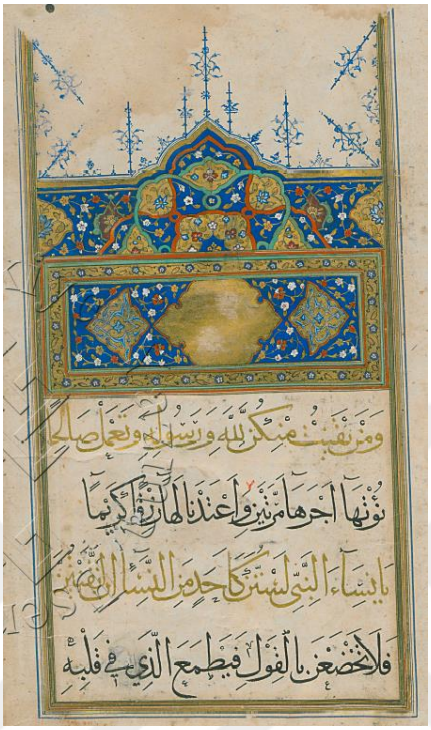
Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

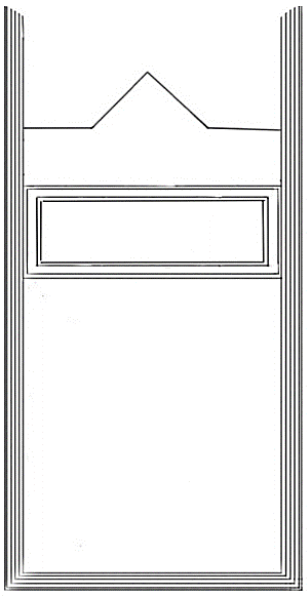
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

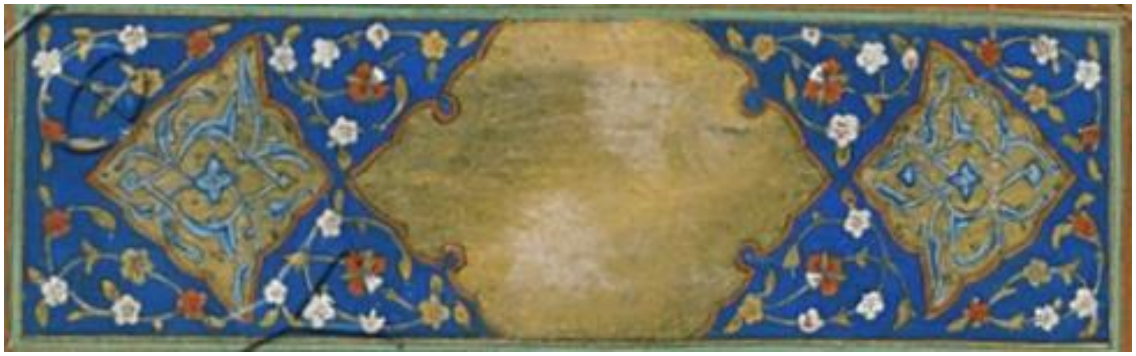
Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

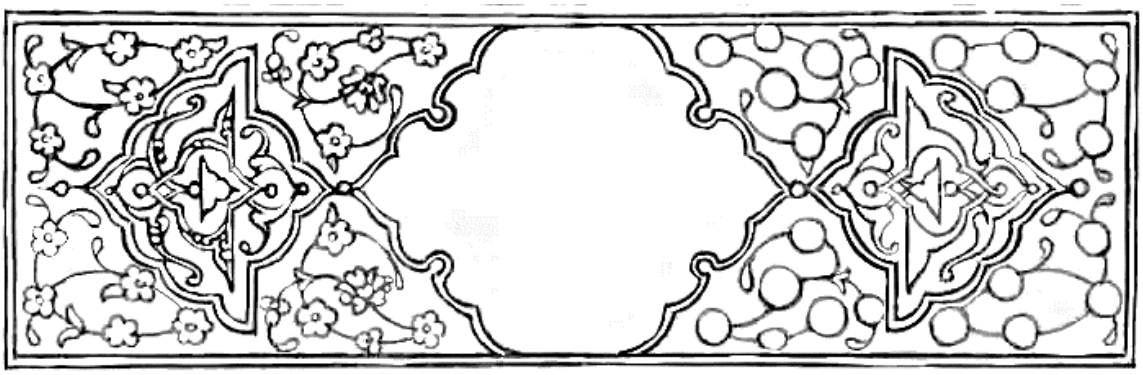
Fotoğraf 306: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 240: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 307: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan

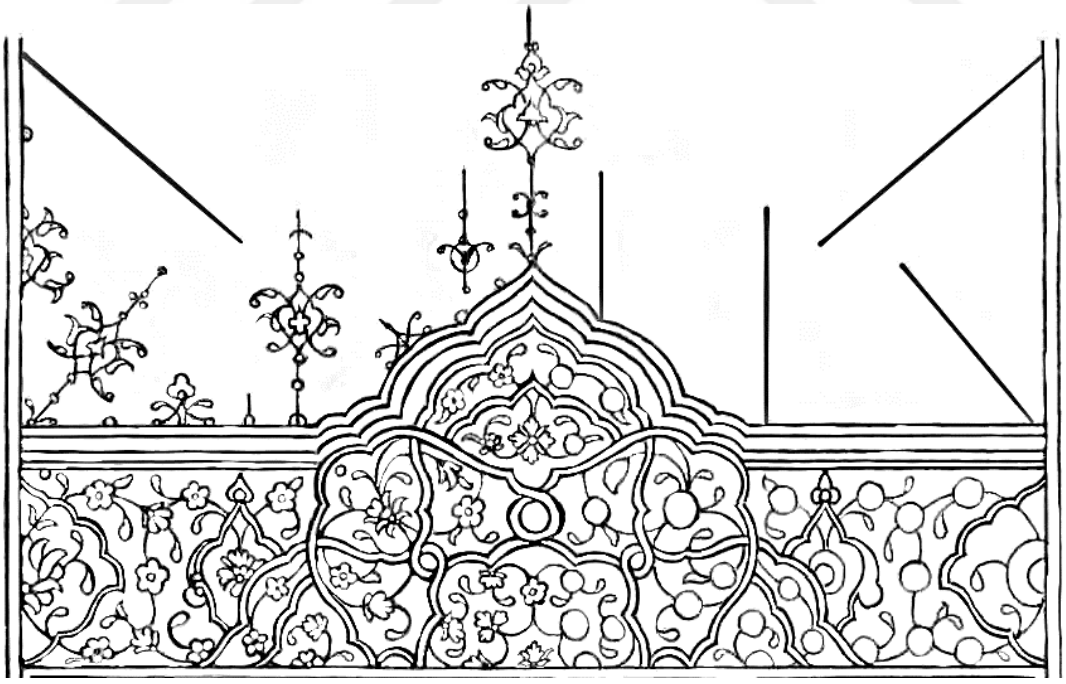

Çizim 241: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni

Cüz'ün unvan sayfası tezhibi, v.1b sayfasında dikdörtgen ve taçlı-bordürlü şekilde tasarlanmıştır. Dikdörtgen alanda, altın zeminli şemseli pafta üzerinde yazı yoktur. Salbekli kısımlarda çift tahrir tekniğinde yapılmış rumili kompozsiyon ½ simetri esasına göre tasarlanmış olup, lacivert renkte boyanarak beyazla kademelendirilmiştir. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili kompozisyon hazırlanmıştır. Tezhipli alanı dört taraftan çevreleyen altın bezemeli bordürün her iki tarafına, turuncu ve limon küfü cetveller çekilmiştir. Bordür üzerindeki bezemede, lacivert ile renklendirilen penç motifi, beyaz renkle detaylandırılmıştır.

Fotoğraf 308: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

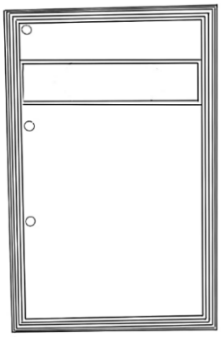

Çizim 242: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

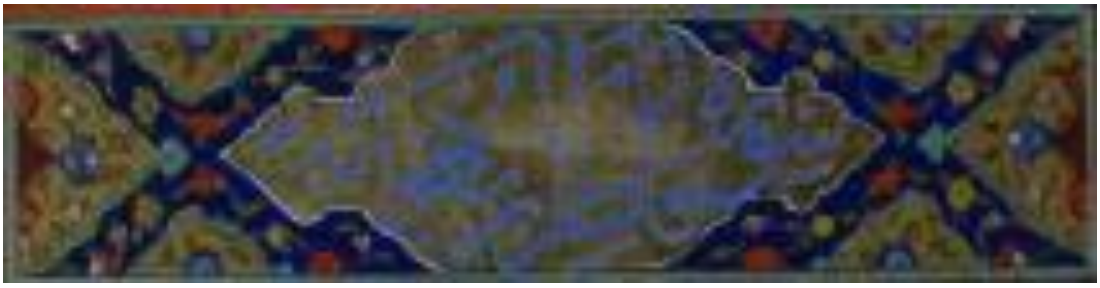
Dikdörtgen alanın üzerindeki taçlı bölüm, turuncu ve yeşil ipliklerin ayırdığı dendanlı ve rûmili paftalarla tasarlanmıştır. Kubbe şeklindeki pafta iç içe geçmiş geometrik formlardan oluşmaktadır. ½ simetrili desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Taçlı-bordürlü kısımda, altın ve kahverenk zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. Hatayi grubu motiflerle ½ yarı simetrili ulama desen tasarlanmıştır. Motifler mavi, sarı, beyaz, kiremit kırmızısı ve turuncu renkte boyanmıştır. Lacivert zemindekiler koyu tonda, altın zemindekiler beyaz renkle detaylandırılmıştır. Unvan sayfası tezhibi, altın üzerine çekilen mavi renk kuzu ile taç şeklinde sınırlandırılmıştır. Tığlar, kuzu üzerine bitişik şekilde çizilmiş olup, rumi, penç ve yaprak motifleriyle lacivert renkte işlenmiştir.

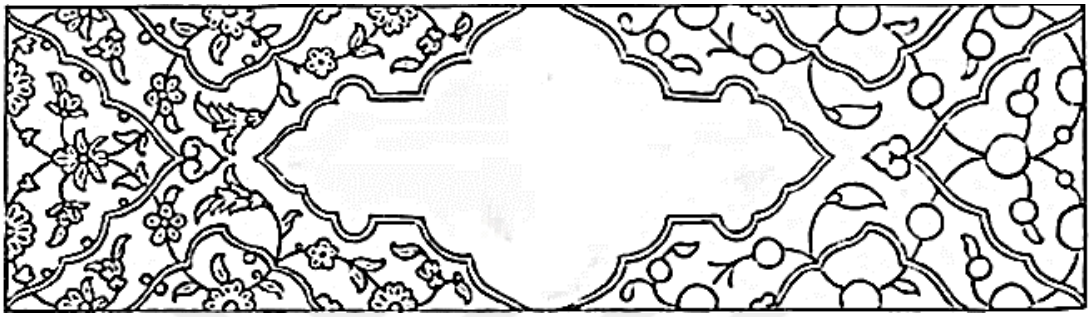
Fotoğraf 309: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'deki (v.17a) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 243: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası, Plan Şeması

Fotoğraf 310: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'deki (v.17a) Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 244: Süleymaniye YEK., 22. Cüz'ün Sûrebaşı Tezhip Deseni

Eserin bir diğer tezyinatlı sayfası v.17a daki surebaşı tezhibidir. Dikdörtgen alan içerisinde beyaz ve yeşil ipliklerin ayırdığı kitabeli ve kapalı form paftalarla tezhipli sahanın plan şeması tasarlanmıştır. Altın zeminli kitabeli pafta üzerinde açık mavi mürekkeple sülüs hat türünde "Sûretu Fâtır, Erba'ûne Âyeten" (Fâtır Sûresi, 40 âyettir)[213] ibaresi yazılmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desendeki hatayi grubu motifler beyaz, sarı, kırmızı ve mavi renkte boyanmıştır. Tezhipli alan, yeşil ve turuncu renk kalın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Cüzdeki diğer sûrebaşı tezhipleri benzer olan diğer cüzlerdekilerle birlikte ele alınmıştır.

[213] Fâtır sûresi, 45 âyettir. Buradaki Sûrebaşı notunda âyet sayısı eksik yazılmıştır. Doğrusu; "Hamsun ve erba'ûne Âyeten" olmalıdır.

2.3.15. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Dördüncü Cüz'ü

Katalog Numarası : 15

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 352x241-195x120 mm

Varak Sayısı : 27

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Muhakkak

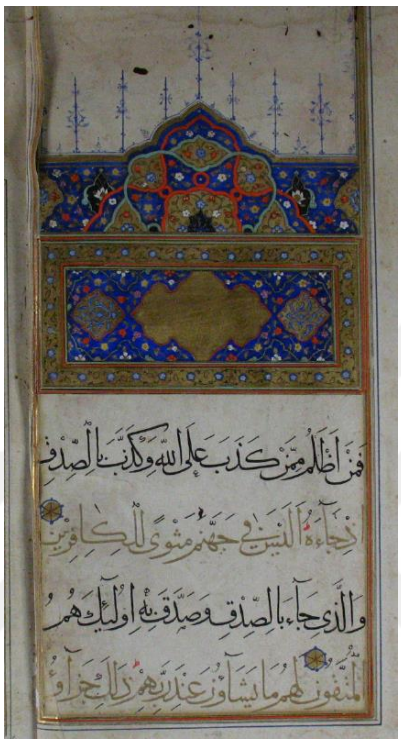
Cilt Çeşidi : Mülemma (dış kapak), Müşebbek (iç kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

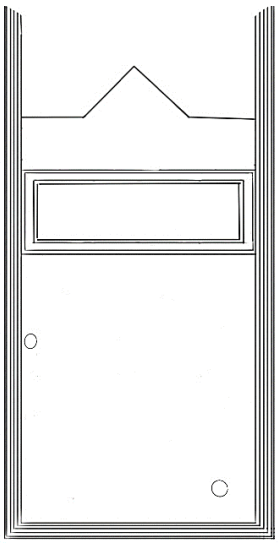
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama

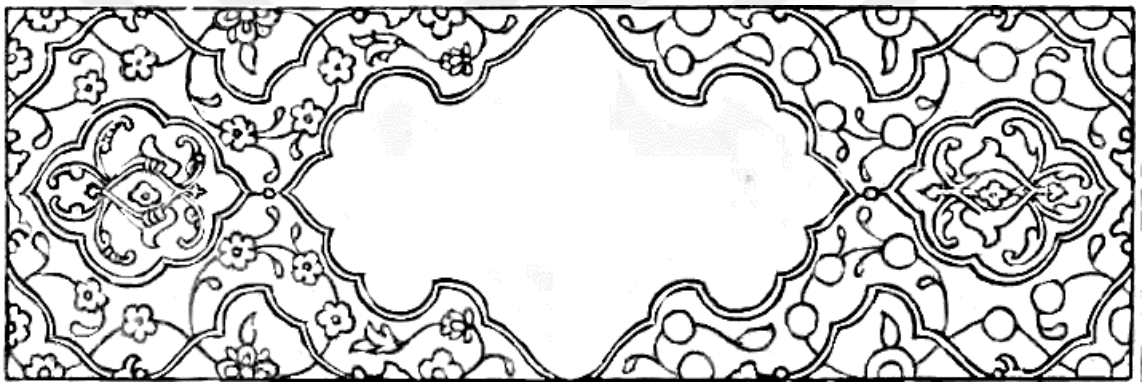
Fotoğraf 311: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 245: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 312: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alan

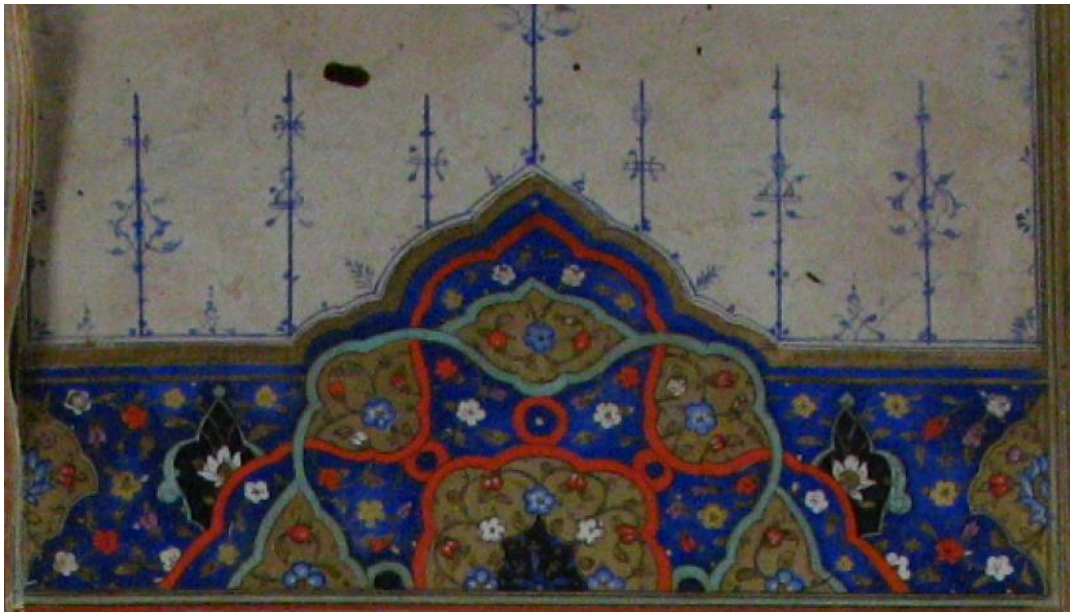
Çizim 246: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Dikdörtgen Alanın Deseni

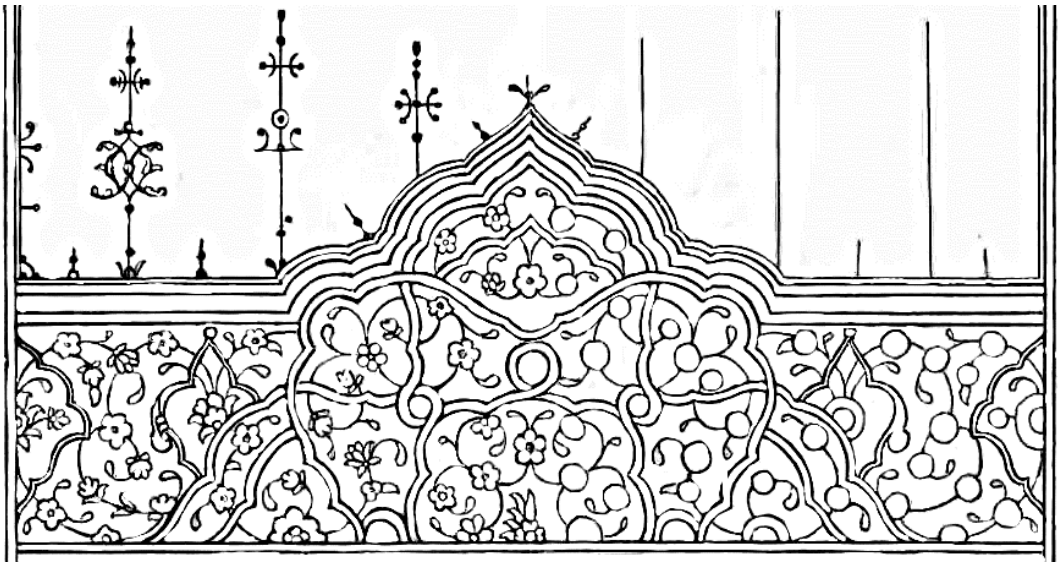
Detay: Süleymaniye YEK., 24. cüz'ün unvan sayfası tezhibindeki dikdörtgen alanın deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, metnin üst tarafında yer almaktadır. Dikdörtgen alanda, altın zeminli şemseli paftanın üzerinde yazı yoktur. Altın zeminli salbeklerin üzerine çift tahrir tekniğinde yapılmış rumi kompozsiyon ½ simetri esasına

göre hazırlanmıştır. Kompozisyon mavi renkte boyanarak beyazla detaylandırılmıştır. Köşelerde limon küfü ipliğin dendanlı şekilde ayırdığı kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Hatayi grubu motiflerle ¼ simetrili desendeki motifler pembe, beyaz, sarı ve kırmızı renkte boyanmıştır. Tezhipli alanı dört taraftan çevreleyen altın zeminli bordürün her iki yanına, kırmızı ve limon küfü kalın cetveller çekilmiştir. Bordür üzerinde lacivert renk penç ve yapraklarla yapılan tezyinat beyazla detaylandırılmıştır.

Fotoğraf 313: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alan

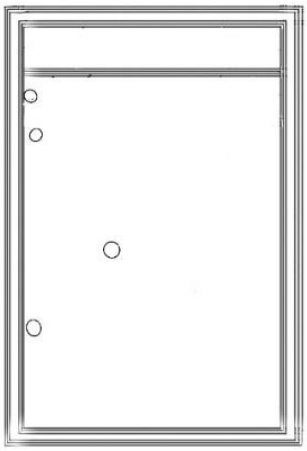

Çizim 247: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Taçlı Alanın Deseni

Dikdörtgen alanın üzerinde yer alan taçlı alan, kırmızı ve limon küfü ipliklerin ayırdığı dendanlı ve rûmili kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Kubbe şeklindeki pafta iç içe geçmiş geometrik unsurlardan oluşmuş olup, hatayi grubu motiflerle ½ simetri esasına göre hazırlanan desen uygulanmıştır. Kompozisyonun ana rengi lacivert olup, altın ve siyah zeminli paftalarla renk ayrımı yapılmıştır. ½ yarı simetrili ulama desende hatayi grubu motifler yer almaktadır. Motifler mavi, beyaz, sarı ve kırmızı renkte boyanmıştır. Tezhipli alan, altın üzerine çekilmiş mavi renk kuzuyla taç şeklinde sınırlandırmıştır. Kuzu üzerine rumî motifiyle çizilen tığlar lacivert renkte boyanmış olup, uygulama esnasında aralara bubcuklar eklenmiştir.

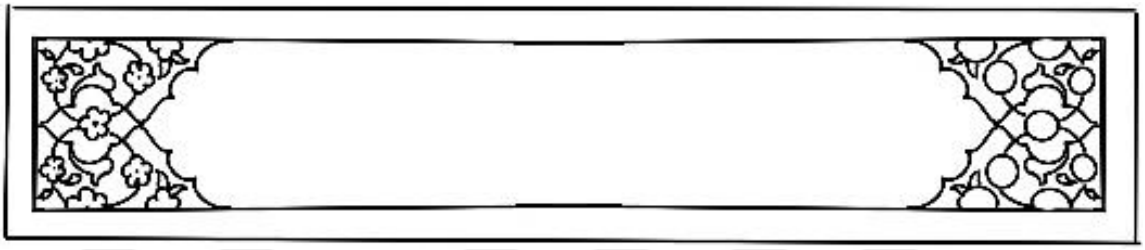
Fotoğraf 314: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'deki (v.7b) Sûrebaşı Sayfası

Çizim 248: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'deki Sûrebaşı Sayfası Plan Şeması

Fotoğraf 315: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'deki (v.7b) Sûrebaşı Tezhibi

Çizim 249: Süleymaniye YEK., 24. Cüz'deki Sûrebaşı Tezhip Deseni

Eserin v.7b deki surebaşı tezhibi dikdörtgen formda olup, turuncu ve yeşil ipliklerin ayırdığı dendanlı ve rûmili kapalı form paftalarla tasarlanmıştır. Altın zeminli kitabeli pafta üzerinde açık mavi mürekkeple sülüs hat türünde "Sûretu'l-Mü'min, semânûne âyâtin" (Mü'min Sûresi, 80 âyettir)[214] ibaresi yazılmıştır. Kompozisyonun ana rengi laciverttir. ¼ simetri esasına göre hazırlanan desendeki hatayi grubu motifler beyaz, sarı, kırmızı ve mavi renkte boyanmıştır. Tezhipli alan, yeşil ve turuncu renk kalın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Cüz'ün v.18a sayfasında da aynı sûrebaşı tezhibi uygulanmıştır.

[214] Elimizdeki Mushaflarda "hamsun ve semânûne âyâtin" şeklinde 85 ayet olarak görülmektedir.

2.3.16. Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerim'in Yirmi Altıncı Cüz'ü

Katalog Numarası : 16

Bulunduğu Yer : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası : Hüdai Efendi 29

Eser Adı : Kur'ân-ı Kerim Cüz'ü

Ebadı : 355x240-193x122 mm

Varak Sayısı : 32

Satır Sayısı : 7

İstinsah Tarihi : Bilinmiyor

Yazı Çeşidi : Nesih

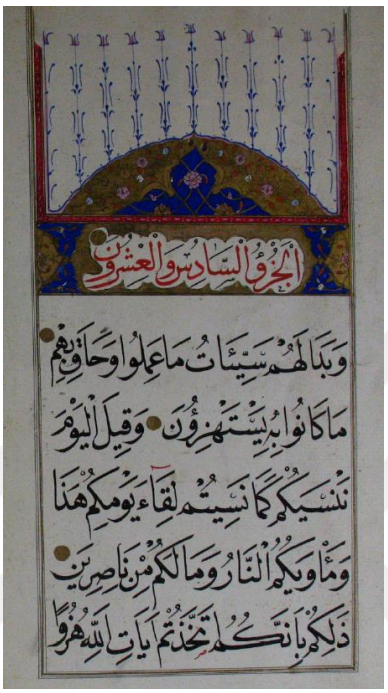
Cilt Çeşidi : Alttan Ayırma Şemse (dış kapak)

Sanatçı Adı : Bilinmiyor

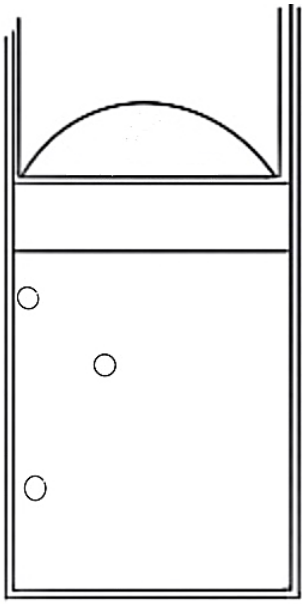
Tezhip Özellikleri

Desendeki Motifler: Rumî ve hatâyî grubu motifler

Kompozisyon Özelliği: ¼ simetrili, üst kısımda ½ simetrili

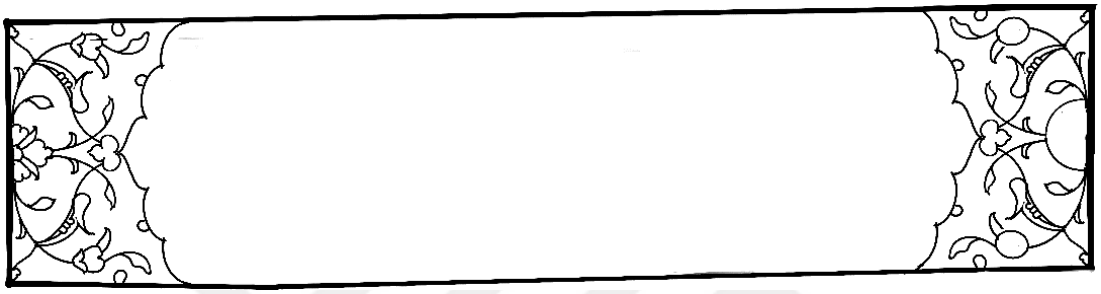
Fotoğraf 316: Süleymaniye YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası

Çizim 250: Süleymaniye YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Plan Şeması

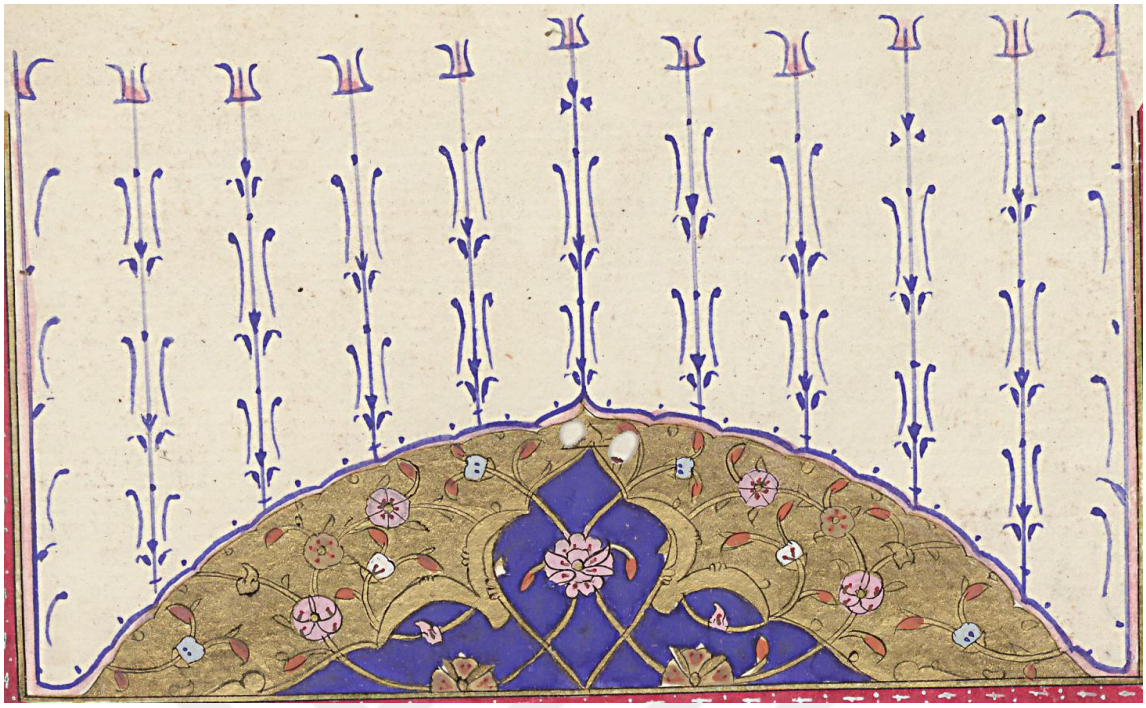

Fotoğraf 317: Süleymaniye YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alan

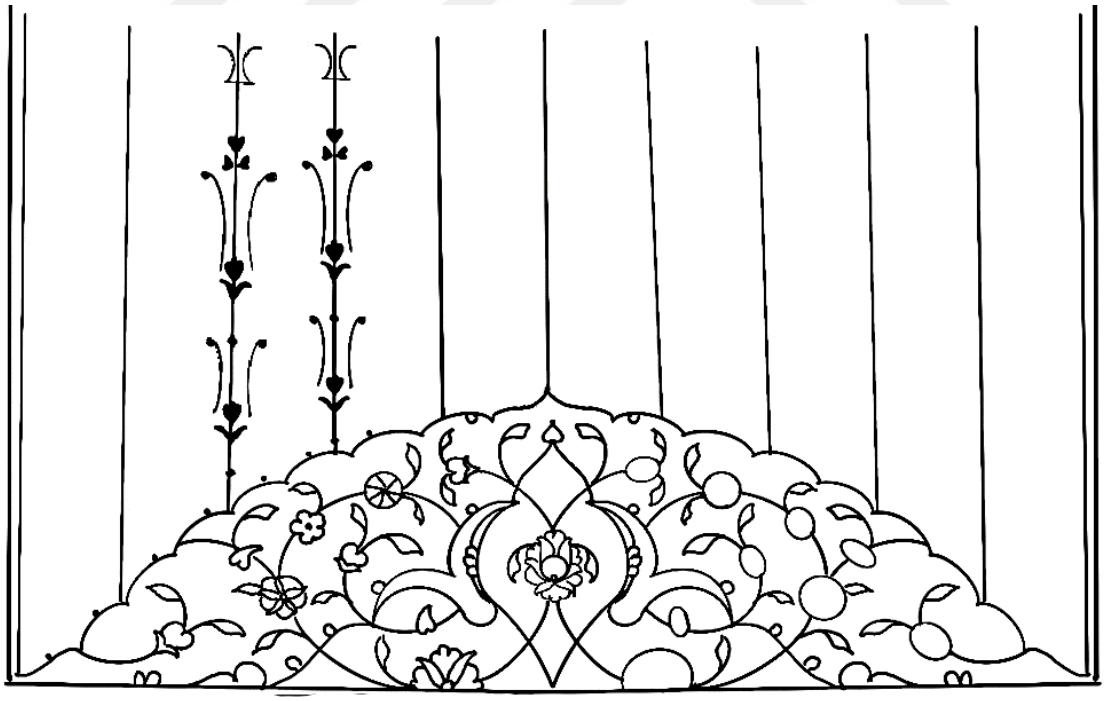

Çizim 251: Süleymaniye YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kitabeli Alanın Deseni

Cüz'ün v.1b sayfasındaki unvan sayfası tezhibi, kutsal metnin üst tarafında dikdörtgen ve kubbeli şekilde tasarlanmıştır. Dikdörtgen alan, altın ipliğin rûmili ve dendanlı şekilde ayırdığı paftalarla tasarlanmıştır, Kitabeli pafta üzerine lal mürekkeple muhakkak hatla "el-cüz'ü's-sâdis ve'l- ışrûn" (26. cüz), ibaresi yazılmış olup, yazı altın zeminli beyne's-sütur'la çevrilmiştir. Kompozisyon hatayi grubu motiflerle ¼ simetri esasına göre hazırlanmıştır. Motifler turuncu, pembe ve beyaz renkte boyanarak koyu tonda gölgelendirilmiştir. Tezhip, basit (+,-) şekilde bezenmiş borda renk bordürün her iki tarafına altın cetveller çekilerek sınırlandırılmıştır

Fotoğraf 318: Süleymaniye YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kubbeli Alan

Çizim 252: Süleymaniye YEK., 26. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibindeki Kubbeli Alanın Deseni

Kitabeli alanın üzerinde yer alan, tezhipli (kubbeli) alan mavi ve açık pembe renk dendanlı ipliklerle sınırlandırılmıştır. Kubbeli alan, altın ipliğin ayırdığı lacivert zeminli rumili kompozisyonla tasarlanmış olup, hatayi grubu motiflerle ½ simetrili desen uygulanmıştır. Motifler altın, beyaz, yeşil ve bembe ile renklendirilmiş olup, kendi renklerinin koyu tonuyla gölgelendirilmiştir. Lacivert renk tığlar, tirfil, noktalar ve bitkisel motiflerle sade şekilde bezenmiştir. Eserin unvan sayfası tezhibi ile 30. Cüz'ün unvan sayfası tezhibi benzer şekilde tasarlanmıştır.

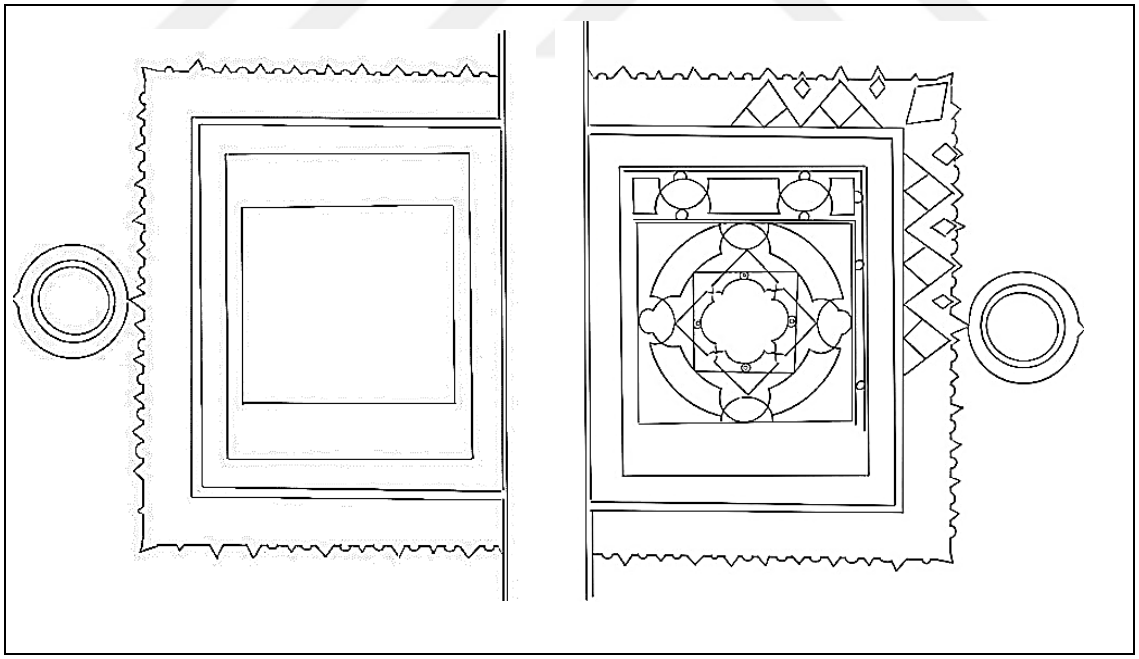
Fotoğraf 319: Süleymaniye YEK., 30. Cüz'ün Unvan Sayfası Tezhibi

2.4. Tezhip Açısından Tipoloji

Bu kısımda; cüzlerin sayfa düzeni, tezhipli alanların kompozisyon şeması, tığlar, ara ve kenar sularının yanı sıra tezhiplerde kullanılan motiflerin tipolojisi çizimlerle gösterilmiştir. Cüzlerin unvan sayfası ve surebaşı tezhiplerinde iklil, kubbeli ve mürekkep olmak üzere üç form kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak bu formlar kendi içlerinde desen planlarına göre farklılık göstermektedir. Söz konusu kompozisyon planlarının şematik çizimleri yapılarak bulundukları kütüphanelerdeki envanter ve/ya cüz sayılarıyla birlikte aşağıda gösterilmiştir.

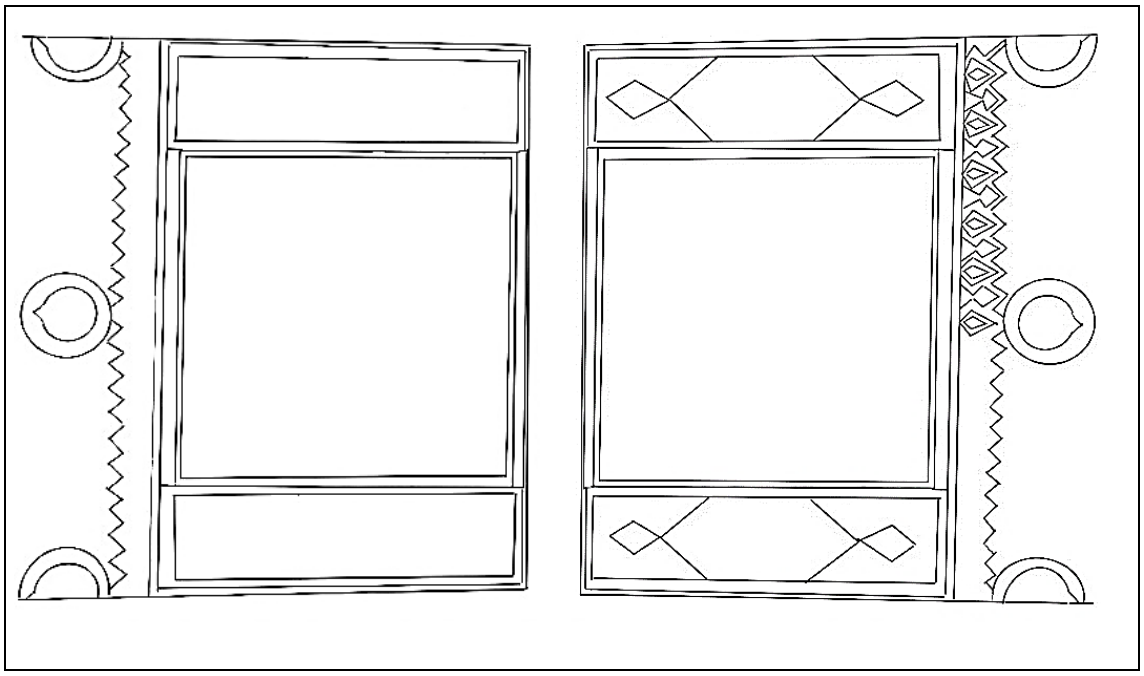
2.4.1. Zahriye Sayfası Tezhibi Desen Planı

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde bulunan ve tez çalışmasında yer alan 20. cüz'ün zahriye tezhibi, serlevha formunda ve çift sayfa olarak hazırlanmıştır. Tezhipli sayfa yatay, dikey, dikdörtgen ve kare formlardan oluşmaktadır. Sayfanın üç tarafı müzehhep kenarsulu olup, bezeme kısa tığlarla sonlandırılmıştır. Diğer cüzlerde zahriye tezhibi bulunmamaktadır.

2.4.2. Serlevha Tezhibi Desen Planı

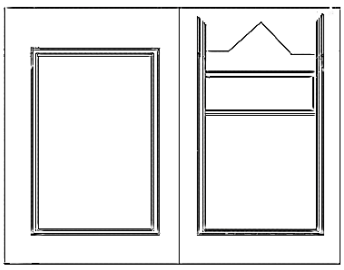
Serlevha tezhibi, Süleymaniye Kütüphanesi Hüdai Efendi 29 envanter numaralı 20. cüzde görülmektedir. Serlevha tezhibinin orta kısımda yer alan metnin sağ ve sol tarafında yazıdan kalan boşluğu doldurmak için her iki tarafta anahtarlı ince zencerekle yazı alanı tamamlanmıştır. Sayfanın şematik çizimleri aşağıda gösterildiği şekildedir.

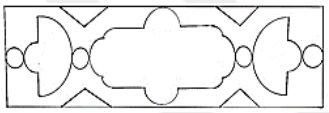
2.4.3. Unvan Sayfası Tezhiplerinin Desen Planı

Çalışmada ele alınan cüzlerin unvan sayfaları ile diğer tezyinatlı kısımlar işçilik, renk ve kompozisyon olarak uyumludur. Ayrıca klasik dönem form özelliklerinin ve bezeme şeklinin bu unvan sayfalarında da devam ettiği görülmektedir. Cüzlerin unvan sayfası tezhiplerinde iklil, kubbeli ve mürekkep olmak üzere üç farklı form kullanılmıştır. Bu formlar kendi içlerinde desen planlarına göre farklılıklar göstermektedir. Söz konusu bu farklılıkları belirlemek için unvan sayfaları kitabeli alanlar ile bu alanın üst kısmında yer alan tezhipli kısımlar şeklinde ele alınarak incelenmiş olup, plan şemaları çizimleriyle aşağıda gösterilmiştir.

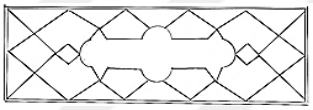
2.4.3.1. Kitabeli Alanlar

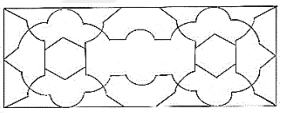
Sayfa Planı

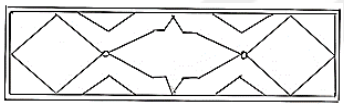
K.YEK. 2.cüz

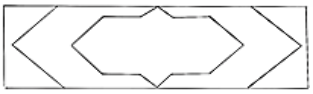
K.YEK. 6.cüz

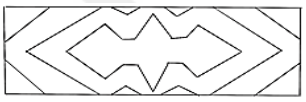
K.YEK. 17.cüz

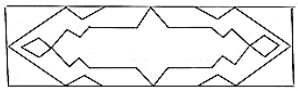
K.YEK. 4.cüz

K.YEK. 12.cüz

K.YEK. 14.cüz

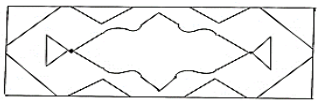
K.YEK. 16.cüz

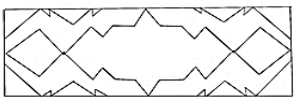
K.YEK. 18.cüz

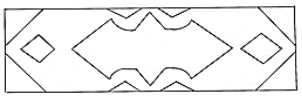
K.YEK. 20.cüz

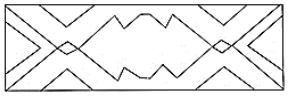
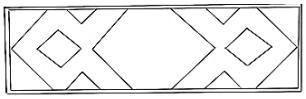
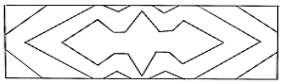
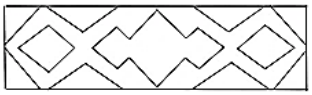
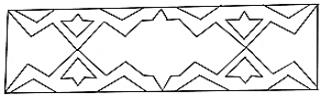
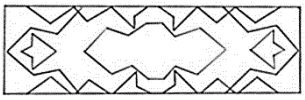
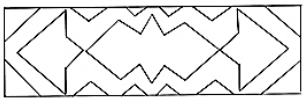
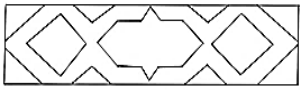
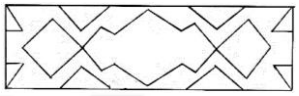
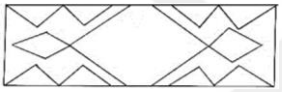
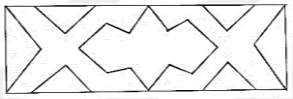
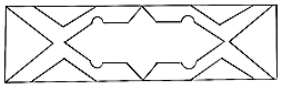
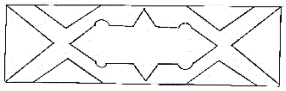
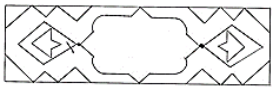
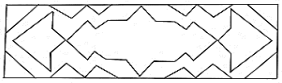
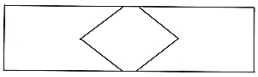
K.YEK. 22.cüz

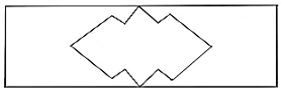
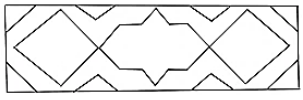
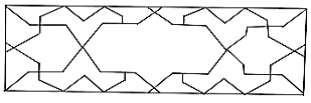

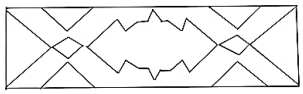
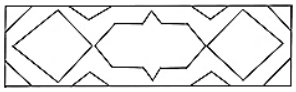
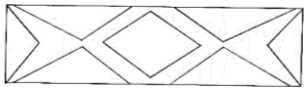
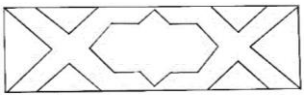
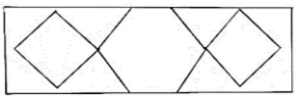
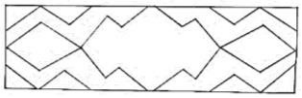
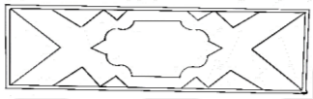
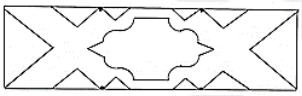
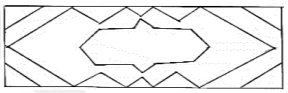
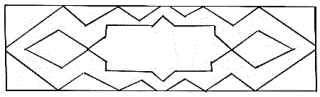
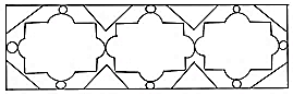
K.YEK. 25.cüz

K.YEK. 26.cüz

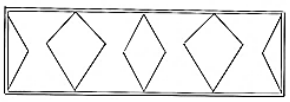
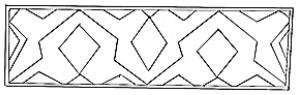
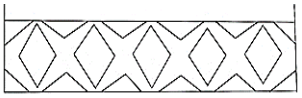
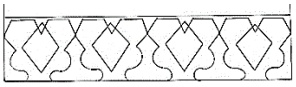
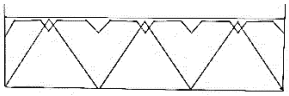
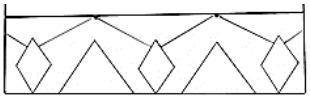
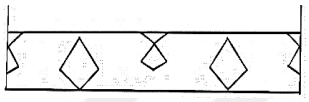
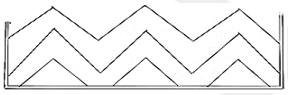
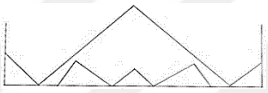
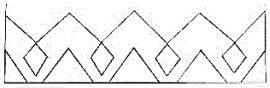
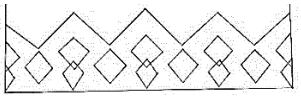
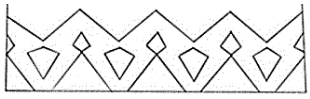
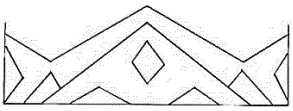
 K.YEK. 27.cüz	 K.YEK. 10.cüz	 Ç.YEK. 4., 25. ve 27. Cüzler
 Ç.YEK. 6., 15. ve 16. Cüzler	 Ç.YEK. 10.cüz	 Ç.YEK. 13.cüz
 Ç.YEK. 21.cüz	 Ç.YEK. 29.cüz	 S.YEK. 9.cüz
 S.YEK. 13. ve 16.cüz	 S.YEK. 17., 25., 27. ve 28.cüzler	 S.YEK. 21.cüz
 K.YEK. 11.cüz	 K.YEK. 15.cüz	 K.YEK. 24.cüz
 , Ç.YEK. 2.cüz	 Ç.YEK. 3.cüz	 Ç.YEK. 5., 7. ve 28. Cüzler

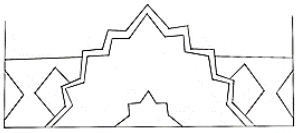
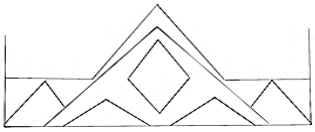
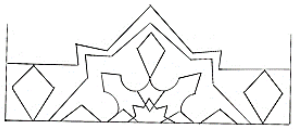
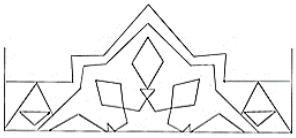
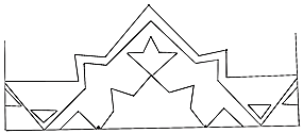
 Ç.YEK. 8., 17., 18. ve 19. Cüzler	 Ç.YEK. 12.cüz	 Ç.YEK. 14. ve 28. Cüzler

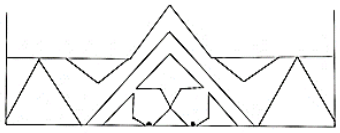
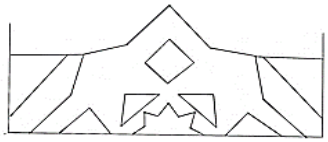
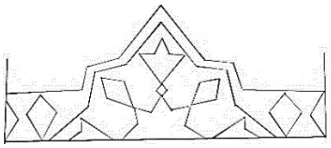
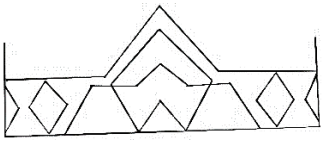
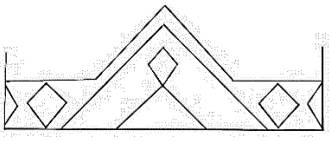
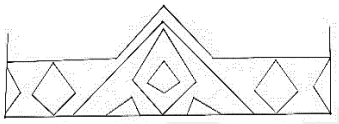
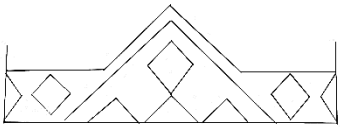
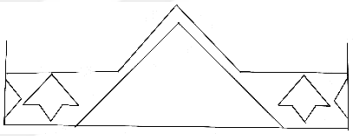
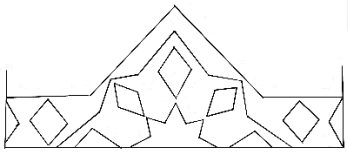
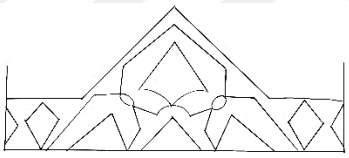
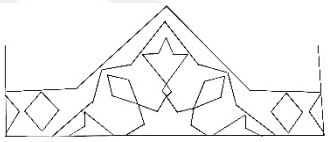
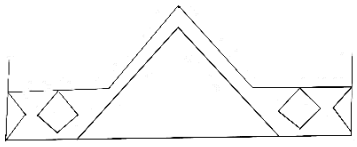
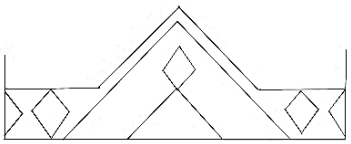
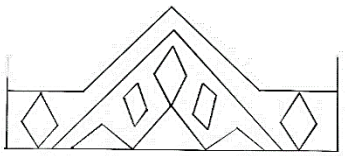
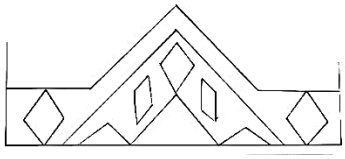
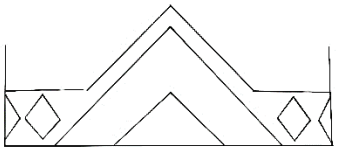
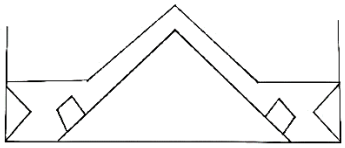
 Ç.YEK. 20.cüz	 Ç.YEK. 22., 23. ve 24. cüzler	 S.YEK. 5.cüz
 S.YEK. 18. ve 19. Cüzler	 S.YEK. 22.cüz	 S.YEK. 24.cüz
 S.YEK. 26.cüz	 K.YEK. 7.cüz	 K.YEK. 21.cüz
 K.YEK. 23.cüz	 S.YEK. 2. ve 6.cüzler	 S.YEK. 3.cüz
 S.YEK. 4.cüz	 Süleymaniye YEK., 30. Cüz	 Ç.YEK. 11.cüz

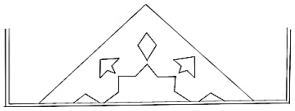
2.4.3.2. Kitabeli Alanların Üst Kısmındaki Tezhiplerin Desen Planı

Unvan sayfası bezemelerinde yatay dikdörtgen alanın üstündeki tezhipli kısımların kendi içlerinde farklı formlar oluşturdukları tespit edilmiştir. Bunlar; düz (iklil) planlı, dendan planlı, taç ve bordür planlı, taç planlı ve kubbe planlı şeklindedir. Söz konusu unvan sayfası formlarının şematik çizimleri yapılmış olup, her bir çizimin altına hangi kütüphanede ve kaçıncı cüz olduğu yazılmıştır.

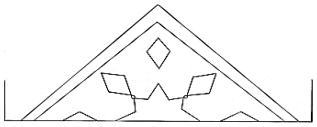
 K.YEK. 6.cüz	 K.YEK. 7.cüz	 K.YEK. 16.cüz
 K.YEK. 17.cüz	 K.YEK. 23.cüz	 K.YEK. 26.cüz
 K.YEK. 26.cüz	 Ç.YEK. 5.,7. ve 28. Cüzler	 Ç.YEK. 29.cüz
 K.YEK. 4.cüz	 K.YEK. 21.cüz	 Ç.YEK. 2.cüz
 Ç.YEK. 9.cüz	 Ç.YEK. 13.cüz	 S.YEK. 13.cüz

 K.YEK. 2.cüz	 K.YEK. 11.cüz	 K.YEK. 14.cüz
 K.YEK. 15.cüz	 K.YEK. 18.cüz	 K.YEK. 20.cüz

 K.YEK. 22.cüz	 K.YEK. 24.cüz	 K.YEK. 25.cüz
 Ç.YEK. 3.cüz	 Ç.YEK. 4., 25. ve 27. Cüzler	 Ç.YEK. 6., 15. ve 16. Cüzler
 Ç.YEK. 8., 17., 18. ve 19. cüzler	 Ç.YEK. 10.cüz	 Ç.YEK. 11.cüz
 Ç.YEK. 12.cüz	 Ç.YEK. 14. ve 30.cüzler	 Ç.YEK. 20.cüz
 Ç.YEK. 21.cüz	 Ç.YEK. 22., 23. ve 24. Cüzler	 S.YEK. 9.cüz
 S.YEK. 17., 25., 27. ve 28. cüzler	 S.YEK. 18. ve 19. Cüzler	 S.YEK. 22. ve 24. Cüzler

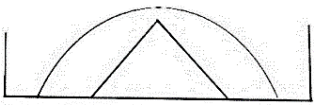
K.YEK. 10.cüz

K.YEK. 12.cüz

S.YEK. 21 ve 23.cüzler

S.YEK. 26. ve 30.cüzler

2.4.4. Sûrebaşı Desen Planları

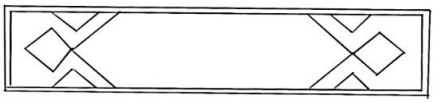
Bu çalışmadaki cüzlerin unvan sayfalarından sonra tezyinatın en çok olduğu diğer kısımlar sûrebaşı tezhipleridir. Mushafı Şeriflerin ilk örneklerinde sadece yazıyla gösterilen sûre isimleri, zamanla cetvel ile çevrelenerek etrafına bezeme yapılmıştır. Teze konu olan cüzlerin surebaşı tezhipleri dendanlı iplikler ve rumili kapalı form paftalarla birlikte tezyinatın kompozisyon şemasını oluşturmaktadır. Surebaşı tezhiplerinin tamamı yatay dikdörtgen formda tasarlanmış olup, kendi içlerinde desen planı açısından farklılık göstermektedir. Sayfa düzeninde yer aldıkları şekilde şematik çizimleri yapılan sûrebaşı tezhipleri, envanter ve/ya cüz sayısı ile varak numaralarına göre tasnif edilmiştir.

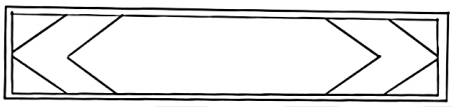
Kastamonu YEK., 24. Cüz (v.7a), Çorum Hasan Paşa YEK., 4. Cüz (v.14b), 6. Cüz (v.5b), 7. Cüz (v.7a), 11. Cüz (v.6a), 16. Cüz (v.4a), 17. Cüz (v.9b), 18. Cüz (v.16b), 19. Cüz (v.5b), 20. Cüz (v. 4b), 21. Cüz (v.3b,15a), 22. Cüz (v.6b), 23. Cüz (v.10b,15b), 24. Cüz (v.14a), 25. Cüz (v.2b, 16a), 27. Cüz (v.2a, 10a, 12b), 28.Cüz (v.4b, 18a), 29.Cüz (v.3b, 8a, 17b), 30.Cüz (v.2b, 6b, 10a, 11b, 14a, 14b, 15a, 17a, 18a, 19a, 19b, 20a, 20b, 21a), Süleymaniye YEK., 9.Cüz (v.19b), 18.(v.11a), 19.cüz (v.19a), 25.cüz (v.2b, 10b, 18b, 22a), 13. Cüz (v.17a), 22. Cüz (v.9b), 17. Cüz (v.11a), 27.(v.4a, 8b, 12a, 15b, 19b, 23b, 29a), 28.cüz (v.5b, 9b, 12b, 15b, 17b, 19b, 22a)

Kastamonu YEK., 4.cüz (v.17b), 6.cüz (v.6a), 10.cüz (v.6b), 11.cüz (v.22a), 12.cüz (v.16a), 16. cüz (v.12b), 20. cüz (v.16a), 22. cüz (v.7a), 23.cüz (v.12a, 18a), 25.cüz (v.16b) ve 27.cüz (v.4a, 11b, 14a), Süleymaniye YEK., 16.cüz (v.15a), 22.cüz (v.24b)

Çorum Hasan Paşa YEK., 29.cüz (v. 6a), Süleymaniye YEK., 13.cüz (v.9b), 16.cüz (v.6b)

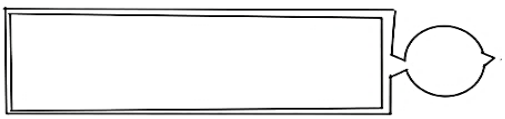
Kastamonu YEK., 16.cüz (v.4b), 17.cüz (v.12a), 20.cüz (v.5a), 25.cüz (v.9a), 26.cüz (v.2a, 21b), 27.cüz (v.7b)

Çorun Hasan Paşa YEK., 8.cüz (v.9a), 13.cüz (v.7a), 21.cüz (v.9a), 27.cüz (v.15b), 21.cüz (v. 9a), 29. cüz (v.14b), 22.cüz (v. 6b), 22. (v.17b), 30.cüz (v.4a, 12b, 13a, 15a, 16a, 18b, 19b, 20b, 21a), Süleymaniye YEK., 18. Cüz (v.23b), 19.cüz (v.7a)

Kastamonu YEK., 14.cüz (v.7a), 22.cüz (v.14b), 15.cüz (v.13a), 16.cüz (v.22b), 21.cüz (v.4b, 12a, 17b, 20b), 22.cüz (v.21a), 23.cüz (v.5b), 24.cüz (v.17b), 25.cüz (v.2b, 19b), 26.cüz (v.7a, 11a, 16a, 18b), 27.cüz (v.2b, 18a), Çorum Hasan Paşa YEK., 3.cüz (v. 8b), 9.cüz (v.14a), 10.cüz (v.5b), 11.cüz (v.17b), 12.cüz (v.12b), 13.cüz (v.12b), 14.cüz (v.5b), 15.cüz (v.11b), 16.cüz (v.10a), 19.cüz (v.14a), 20.cüz (v.13a), 21.cüz (v.12b), 22.cüz (v.12b), 23.cüz (v.5a), 24.cüz (v.5b), 25.cüz (13b, 8a), 27.cüz (v.7b), 28.cüz (v.7b, 10a, 16a), 29.cüz (v.9b, 11b, 13b, 16b, 19b), 30.cüz (v.5a, 6a, 8a, 8b, 10b, 13b, 16a, 17a, 17b, 18a, 20a), Süleymaniye YEK., 22.cüz (v.7b, v.18a)

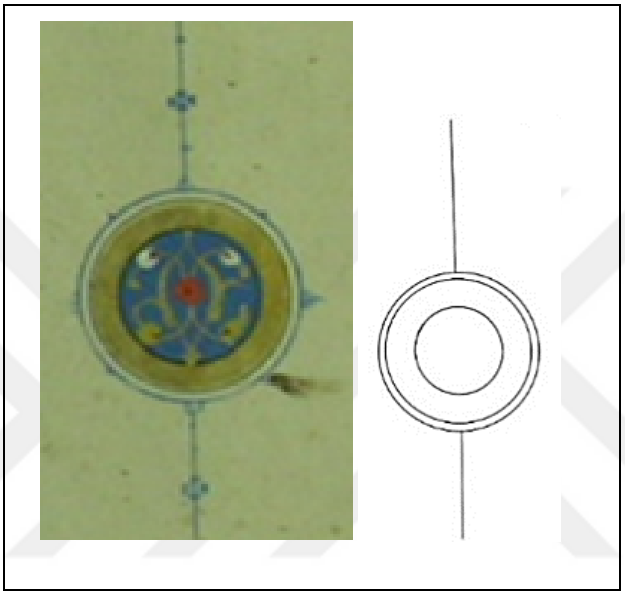
Süleymaniye YEK., 20. Cüz (v. 10b, 32b)

2.4.5. Mushaf Gülleri

Mushaflarda tezyinatın gelişmesiyle birlikte görülen Mushaf gülleri, sayfaların kenarına yapılmış olup, aynı sayfa üzerinde bir veya birden fazla olabilir. Güllerin tığları, alt ve

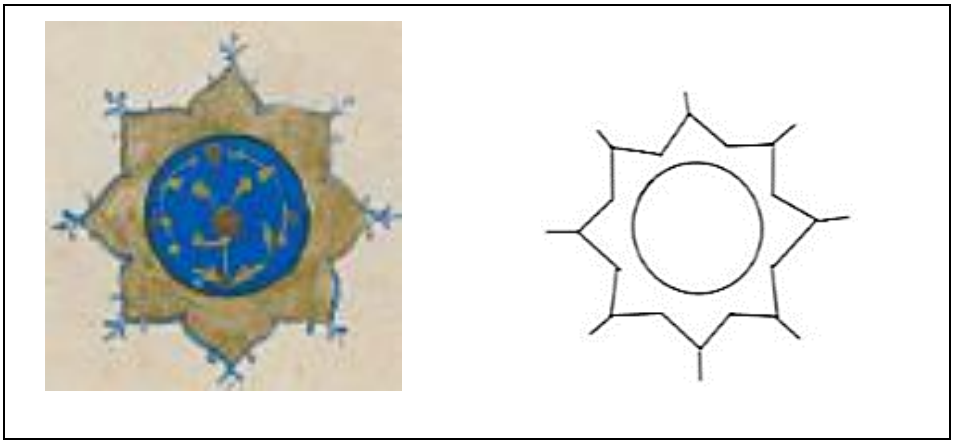
üst kısımlara doğru iki yönlü olanların yanısıra güllerin dört tarafında kısa tığlar şeklinde olanlarda vardır. Bu güller dönemin tezgip anlayışıyla uyum içerisindedir. Mushaf Gülleri devrin bezeme anlayışına göre işlenmiştir. Mushaflardaki güllerin tezhip özelliklerine bakarak eserin dönemi hakkında fikir yürütülebilir. Güller; daire, sekiz kollu yıldız ve münhanili şekilde olup, şematik çizimleriyle aşağıda gösterilmiştir.

2.4.5.1. Daire

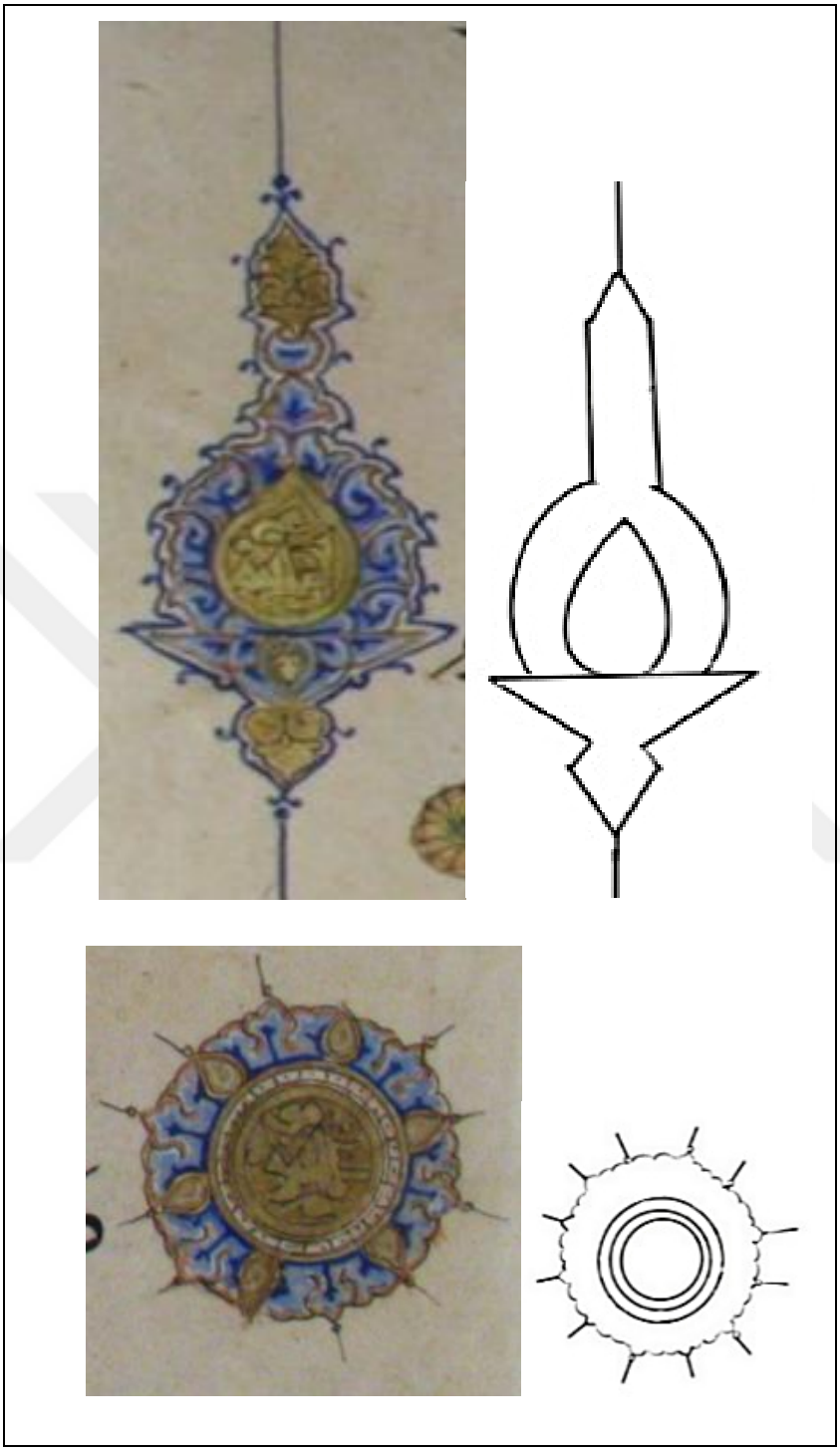
Kastamonu YEK. 2161 ilâ 2180 Envanter Numaralı Cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK, 5590 Envanter Numaralı 2 ilâ 30. Cüzler ve Süleymaniye YEK. 9., 17., 18., 19., 25., 27., 28. Cüzlerde görülmektedir.

2.4.5.2. Sekiz Kollu Yıldız

Süleymaniye YEK., 13., 16., 22., 24. Cüzler

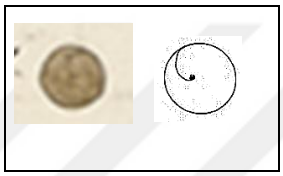
2.4.5.3. Münhani

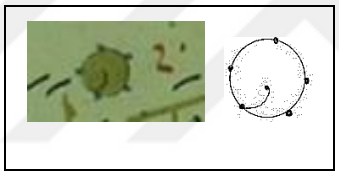
Süleymaniye YEK., 20. Cüz.

2.4.6. Duraklar

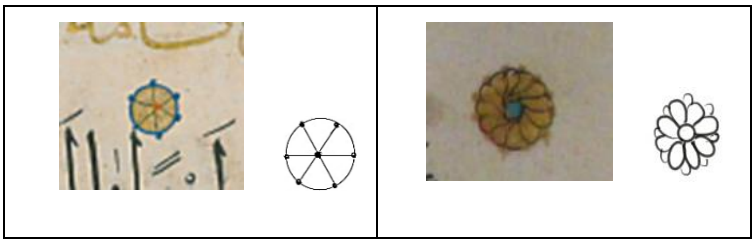
Yazma eserlerde hattatın âyet ve cümle sonlarında bıraktığı boş alana yapılan duraklar, asıl görevlerinin yanı sıra gözü dinlendirir ve sayfayı bezerler. Yazma eserlerde en çok karşılaşılan durak çeşitleri; şeşhâne durak (altıgen nokta), mücevher durak (geçmeli nokta), helezon ve pençhâne olanlardır.[215] Teze konu olan cüzlerde ise, iki farklı durak tespit edilmiştir. Bunlar; şeşberk ve helezonî tabir edilen altın üzerine helezon çizilmiş duraklar şeklindedir. Söz konusu duraklardan bir kısmı yuvarlak içe dönüş yapan virgül şeklinde, bir kısmında yuvarlak formun kenarlarında noktalar ve içe dönüş yapan virgül şeklinde, bir kısmında ise yuvarlak form çizgilerle bölünmüştür.

Süleymaniye YEK. 23., 26., 30. Cüzler.

Kastamonu YEK. 2161 ilâ 2180 Envanter Numaralı Cüzler ile Süleymaniye YEK., 7., 8., 10., 11., 12., 14., 15., 17., 21., 27., 28. Cüzler.

1 2

1. Süleymaniye YEK. 2., 3., 4., 5., 6., 9., 13., 16., 18., 19., 22., 24., 25. cüzler ile Çorum YEK. 5590 Envanter Numaralı 1 ilâ 30. Cüzler.

2. Süleymaniye YEK., 20. Cüz'ün tüm sayfalarında

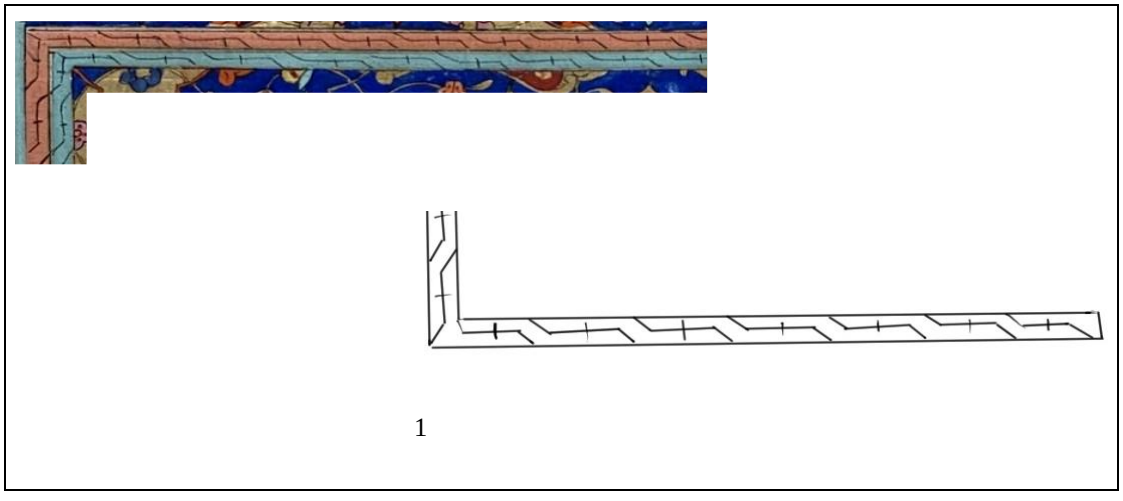
[215] Derman, "Tarihimizde Mushafların Bezenmesi", 140.

2.4.7. Ara ve Kenar Suları

Tezhipli alanların düzenlenmesinde, müzehhep iki alanı birbirlerinden ara ve kenar suyu ile cetveller ayırır. Tezhipli alanın genel düzeni açısından bunlar oldukça önemlidir. Yazmalarda herhangi bir karışıklığa mahal vermemek için ana metinle kenarları birbirinden ayırarak altınla çekilen çizgilere cetvel denir. Sayfaların cetvelle çevrilmiş metin dışında kalan kısmına haşiye denir. Haşiye; kenar, pervaz anlamındadır. Birden fazla yapıldığında iç tarafta olanına ara suyu (iç pervaz), en dışta ve daha geniş olanına kenar suyu (dış pervaz) adı verilir.[216] Bu unsurlar, dönemlere göre renk ve kompozisyon bakımından farklılıklar göstermektedir.[217] İncelenen eserlerde yer alan iplik paftalar ile ara ve kenar sular; yeşil, mavi, turuncu, beyaz, bedahşî lâcivert, pembe ve altındır. Bu renkler üzerine bitkisel, geometrik ve zencerek şeklinde bezemeler yapılmış olup kendi aralarında desen farklılıkları görülmektedir.

Çalışmadaki unvan sayfası ve sûrebaşı tezhiplerinin etrafı farklı kalınlıklardaki ara ve kenar suları ile çevrilidir. Bunlar detaylı incelendiğinde, arasularında üç farklı desen tespit edilmiştir. Söz konusu bezemeler; zencerekli, ince arasuları ve tek iplik şeklinde yapılmıştır. Görsel anlatımda her bir ara ve kenar suyu bezemesine bir sayı verilmiş olup bu sayının açıklaması ise çizimleri takiben liste halinde yer almaktadır.

2.4.7.1. Zencerek

1

[216] Duran, "Tezhip Sanatının Kullanım Alanları", 41: 64.
[217] Biçer Özcan, Timur Devri Herat Tezhip Ekolü, 380.

2

3

4

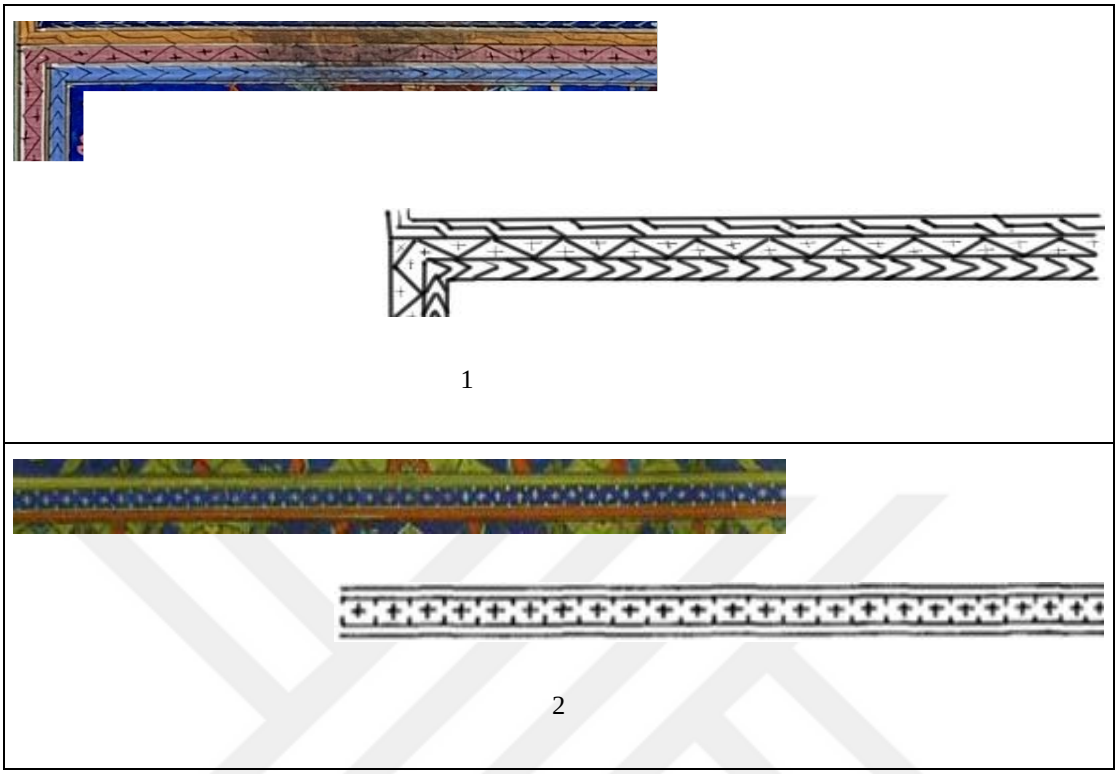
1. Kastamonu YEK., 2163, 2165, 2166, 2169, 2170, 2172, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179 Envanter Numaralı Cüzler, Çorum Hasan Paşa YEK. 5590 Envanter Numaralı, 5. Cüz., Süleymaniye YEK., Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı 9., 17., 18., 19., 25., 27., 28. Cüzler.

2. Kastamonu YEK., 2169, 2170, 2176, 2178 Envanter Numaralı Cüzler. Süleymaniye YEK., 9., 17., 18., 19., 25., 27., 28. Cüzler. Çorum Hasan Paşa YEK. 5590 Env. Numaralı, 2., 3., 5., 7., 8., 11., 14., 16., 17., 18., 19., 22., 23., 24., 25., 28., 29., 30. Cüzler.

3. Süleymaniye YEK., 20. Cüz

4. Süleymaniye YEK., 20. Cüz

2.4.7.2. İnce Arasuları

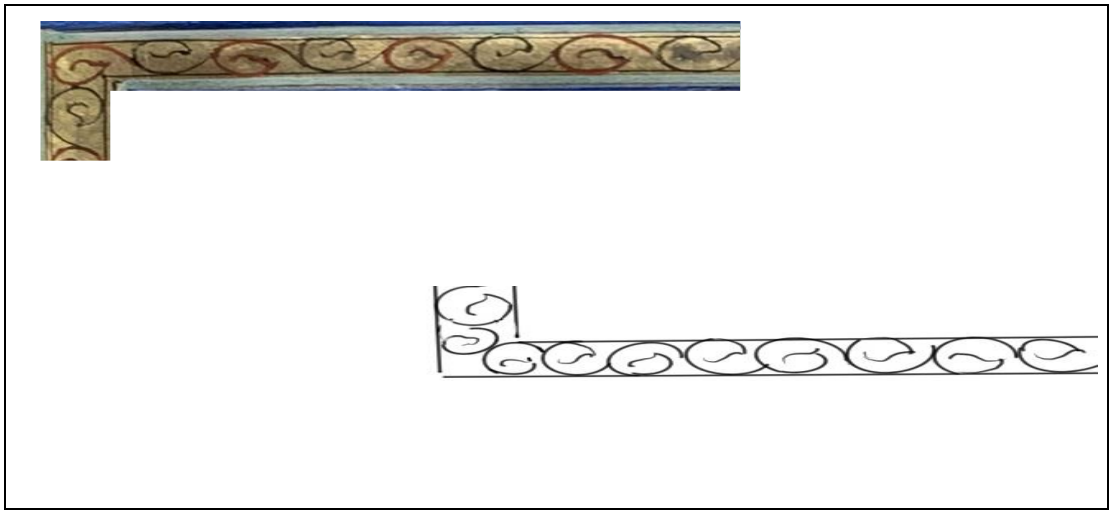

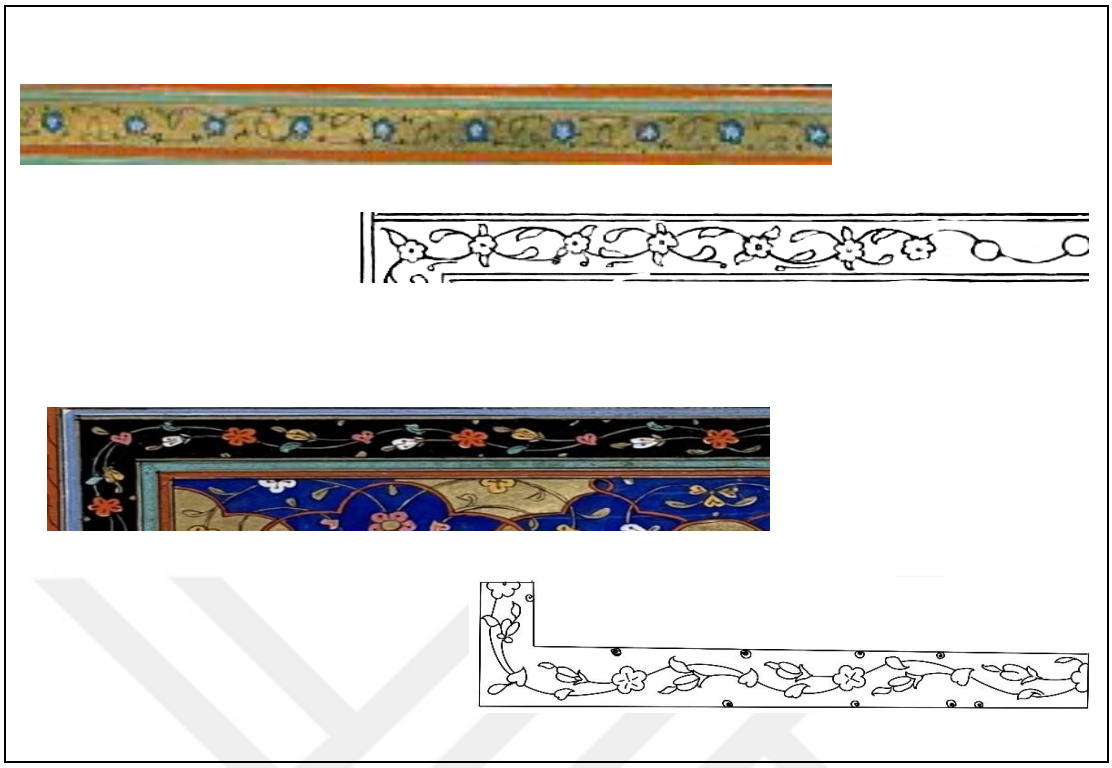
1

2

1. Kastamonu YEK., 2162, 2163, 2164, 2172, 2173 Envanter Numaralı Cüzler.
2. Kastamonu YEK. 2165, 2166, 2169, 2170, 2172, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, Envanter Numaralı Cüzler ile Süleymaniye YEK. 2., 3., 4., 5., 6., 9., 17., 18., 19., 20., 21., 23., 25., 26., 27., 28. Cüzlerde görülmektedir.

2.4.7.3. Tek İplik

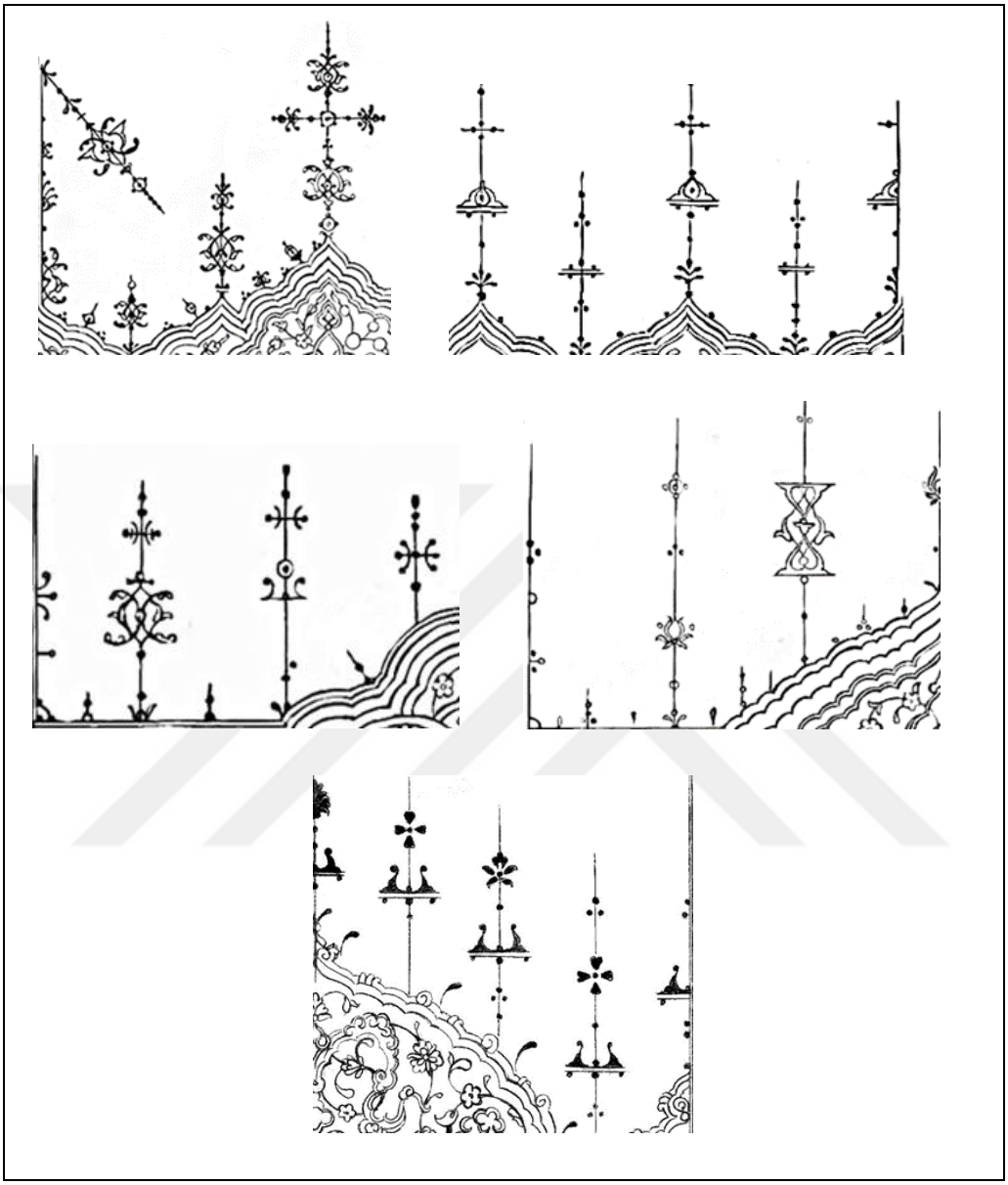

Çorum Hasan Paşa YEK. 5590 Env. Numaralı, 4., 6., 9., 12., 13., 15., 20., 21., 27. Cüzler, Süleymaniye YEK., 13., 16., 22., 24. Cüzler, Kastamonu YEK., 2163 Envanter Numaralı Cüz.

2.4.8. Tığlar

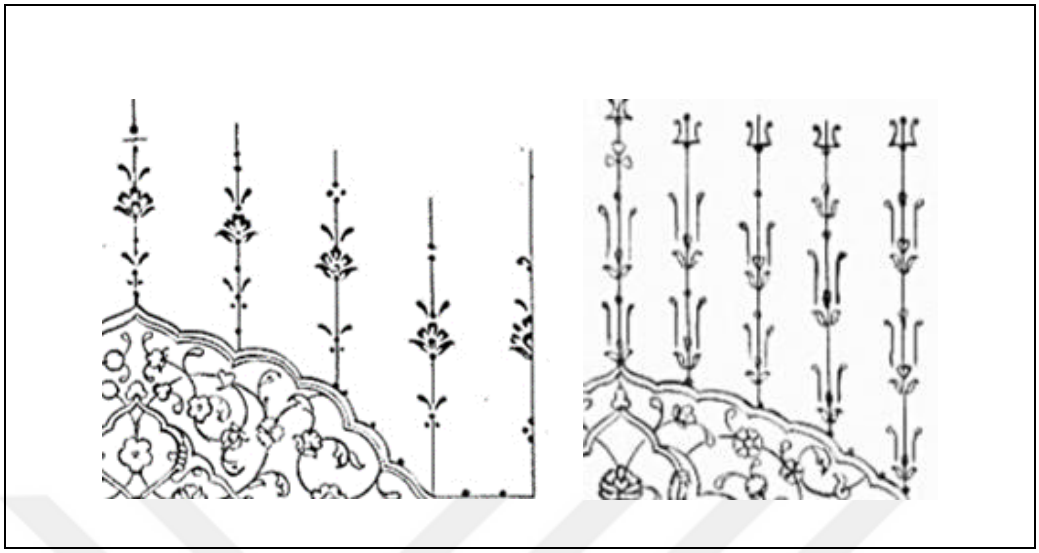
İncelenen cüzlerin unvan sayfalarındaki tığların tamamı lacivert renktedir. Sadece Kastamonu YEK., 2169 envanter numaralı cüz'ün lacivert renk tığları arasında yer alan iki adet tığ açık kahve renkte yapılmıştır. Tığlar, basit geometrik çizgi ve şekiller arasına yerleştirilen çift tahrir penç, hatayi, goncagül, rumi ve ortabağ motiflerden oluşmaktadır. Söz konusu tığlar, uygulama esnasında ufak tefek eklemeler yapılarak farklı oldukları görüntüsü verilmek istenmiştir. Tığlar, bulundukları kütüphanedeki envanter ve cüz sayılarıyla birlikte aşağıda gösterilmiştir. Görsel anlatımda çizimleri yapılan tığların her birine bir sayı verilmiş olup bu sayının açıklaması ise çizimleri takiben liste halinde verilmiştir.

2.4.8.1. Rumi ve Bitkisel

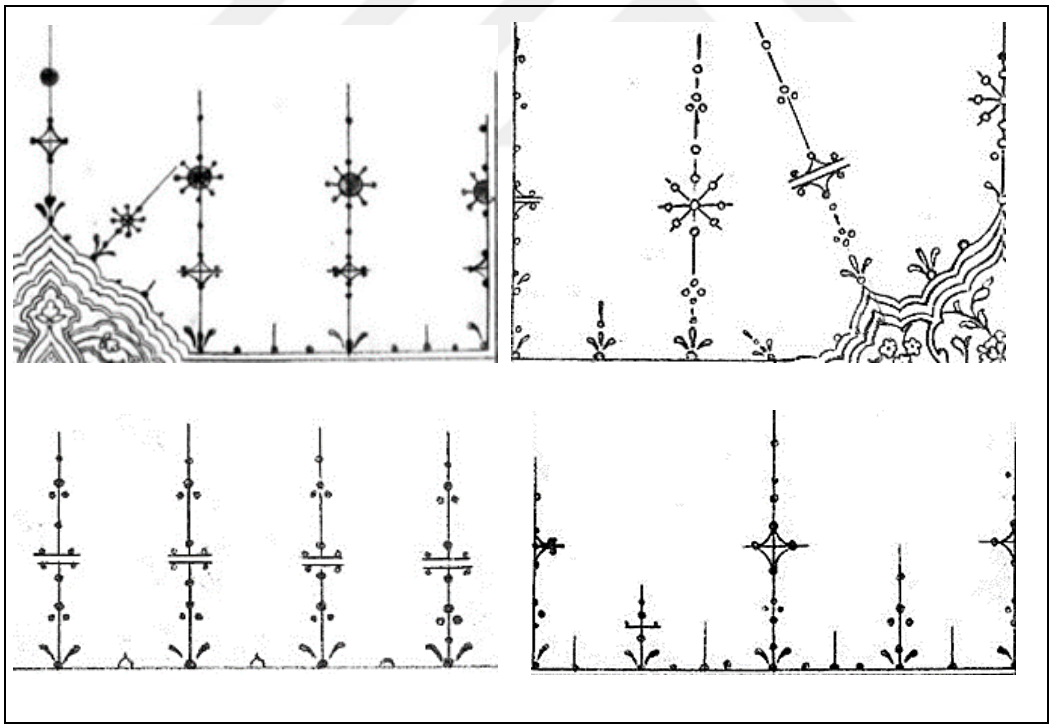
Süleymaniye YEK., 13., 16., 17., 22., 24., 27., 28. Cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 13. Cüz

2.4.8.2. Bitkisel

Süleymaniye YEK., 17., 21., 23., 26., 27., 28., 30. Cüzler

2.4.8.3. Geometrik

Kastamonu YEK., 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180 Env. No. Cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 2 ilâ 30. Cüzler ve Süleymaniye YEK., 9., 18., 19., 20. Cüzler.

2.4.9. Motiflerin Tasnifi

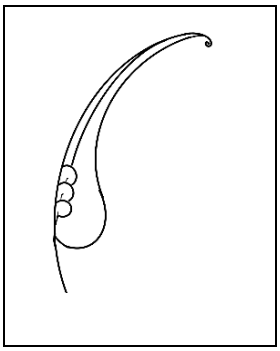
2.4.9.1. Rûmî Çeşitleri

Rûmî: Orta Asya'dan gelen ve Anadolu Selçukluları tarafından geliştirilen motif, hayvanların kanat, bacak ve bedenlerinin üslûplaştırılmasından oluşur. Anadolu Selçuklularına nispeten veya Anadolu Yarımadası'nda yapıldığı için "selçûkî" veya "rûmî" denilmiştir. Ayrıca, Rûmîye Bağdat ve Tebriz gibi sanat merkezlerinde "eslîmî, islîmî, selîmî" adı verilmektedir. IX. ve X. yy.da Uygurlara ait bir frekste bulunan ejderin rûmî'ye benzeyen kanatları motif hakkındaki en eski kaynaktır.[218] Türk süsleme sanatlarında kullanılan çeşitli motif türlerinden birisi olan rumiler, gerek kendi başlarına gerekse hatai gibi diğer motif türleriyle kademeli olarak uygulanıp sınırsız kompozisyon üretme olanağı sağladığından, özellikle Selçuklularda ve daha sonraki dönemlerde sanatımızın her dalında kullanılmışlardır.

Rumiler genel olarak; yalın, dendanlı, tezyini, sarılma, yapraklı ve hurdelenmiş olarak tanımlanabilir. Bu çalışmadaki cüzlerin unvan sayfası ve sûrebaşı tezhipleri incelendiğinde yalın, ayırma ve tezyini rumi motiflerinin yanı sıra; tepelik ve ortabağ gibi çeşitleri de yer almaktadır. Rumi motifleri salbeklerde daha yoğun ve tek başına kompozisyon oluştururken tezhipli alanın diğer kısımlarında daha çok hatayi ve azda olsa bulut motifiyle birlikte tasarlanmıştır.

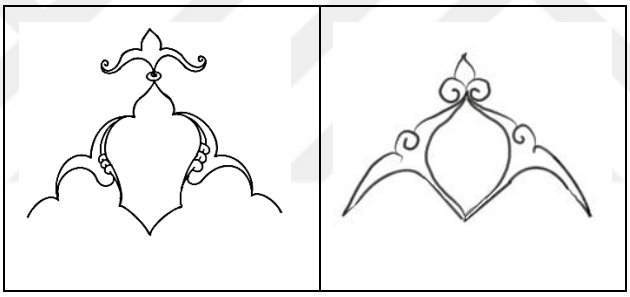
[218] Yılmaz, Türk Kitap Sanatları Tabir ve Istılahları, 286.

Yalın Rûmî: Kanaviçenin şeklini muhâfaza eden, sade görünümlü rûmîdir.[219]

Kastamonu YEK., 2161 Envanter numaralı cüz ile Çorum Hasan Paşa YEK., 6., 15., 16. Cüzler ve Süleymaniye YEK., 20., 25., 27., 28. Cüzler

Ayırma Rûmî: Tezyinatta hazırlanan desen, bir hareket kazanması, câzibesinin artması için paftalara ayrılır ve zeminde farklı motiflerle renk ayrımı yapılır. Bu şekilde renk ve pafta ayrımı yapmak için yapılan rûmî motiflerine ayırma rûmî denir.

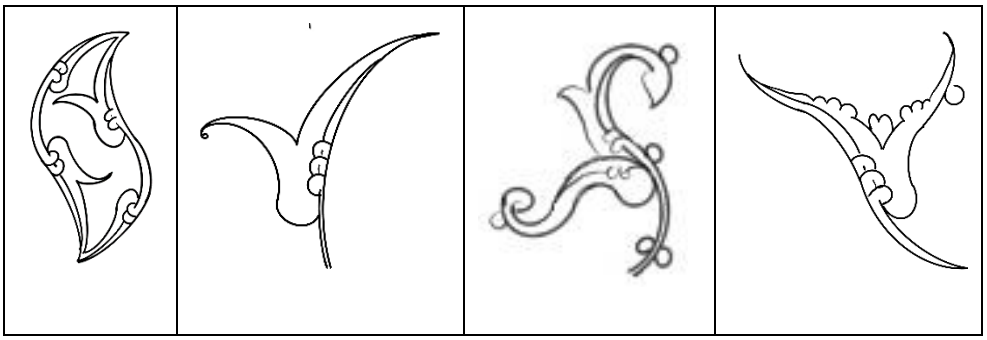
1 2

1. Kastamonu YEK., 2161, 2162, 2165, 2167, 2168, 2172, 2173, 2177, 2179 Envanter numaralı cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 2., 3., 6., 8., 9., 10., 12., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 21., 22., 23., 30. Cüzler ve Süleymaniye YEK., 3., 4., 9., 13., 17., 18., 19., 25., 27., 28. Cüzler

2. Süleymaniye YEK., 20. Cüz

[219] Birol, Türk Yeztini Sanatlarında Motifler, 179.

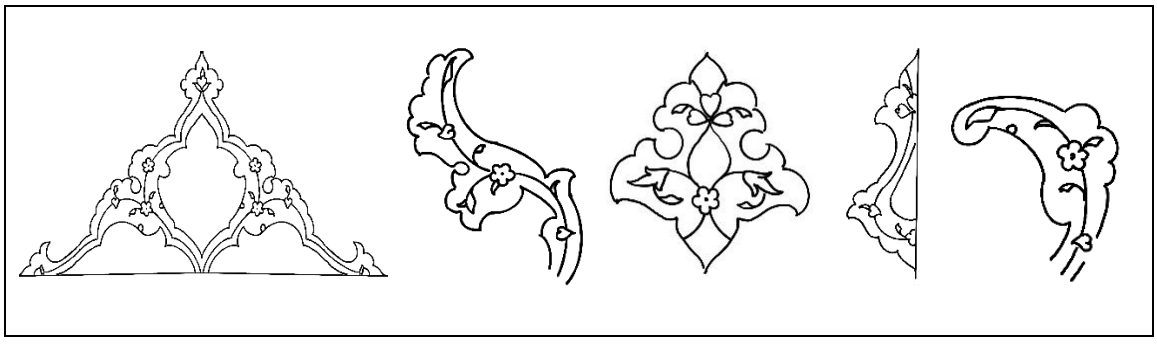
Kanatlı Rûmî Örnekleri

1 2 3 4

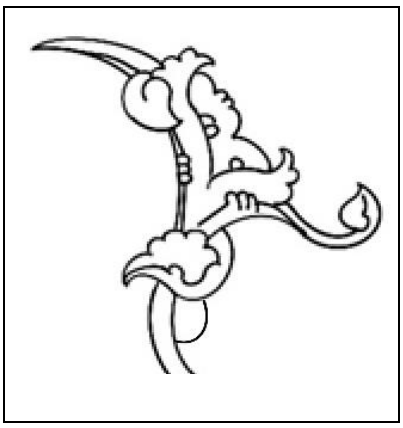
1. Süleymaniye YEK., 9., 17., 25., 27., 28. Cüzlerde görülmektedir.
2. Kastamonu YEK., 2162, 2164, 2166, 2168, 2169, 2171, 2172, 2173, 2175, 2176, 2177, 2178 Envanter numaralı cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 6., 15., 16., 22., 23., 24. Cüzler ve Süleymaniye YEK., 2., 3., 6., 9., 16., 26. Cüzler.
3. Kastamonu YEK., 2161 Envanter numaralı cüz.
4. Kastamonu YEK., 2162, 2164, 2166, 2168, 2171, 2172, 2174, 2176 Envanter numaralı cüzler ile Süleymaniye YEK., 3. Cüzlerde görülmektedir.

Tezyini Rûmî Örnekleri: 16. Yüzyıl başından itibaren görülmektedir. Büyük bir rûmî motifinin içi, hatâyî grubu motiflerle süslenmiş tezyini veya işlemeli olarak adlandırılan rûmîlere denir.

Çorum Hasan Paşa YEK., 5., 7., 8., 17., 18., 19., 28. Cüzler.

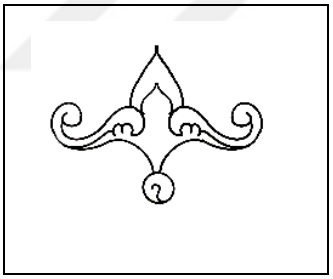
Sarılma Rûmî Örneği: Adından da anlaşılacağı gibi**,** üzerine sarılmış çıkmalarla bezenmiş rûmî motifine denir.

Kastamonu YEK., 26. Cüz

2.4.9.2. Kompozisyondaki Kullanımına Göre Rûmî Örnekleri

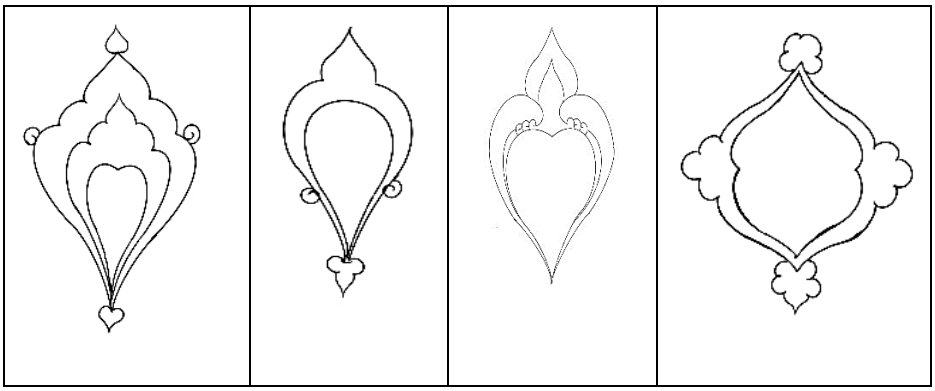
Tepelik: Desen içinde tepe noktalarına konulan, helezonlarda başlangıç teşkil eden ve simetrik şekil gösteren rûmî motifidir.[220]

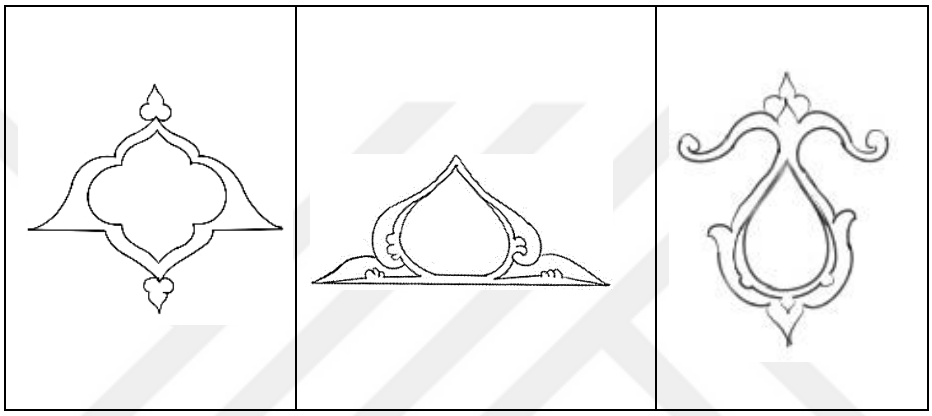
Kastamonu YEK., 2167, 2168, 2173, 2175, 2176, 2177 Envanter numaralı cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 2., 6., 13., 15., 16. Cüzler.

Ortabağ: Helezonların başlama ve birleşme noktalarında yer almaktadır. Desen içerisinde bağlayıcı bir motif olup, üç helezon çıkışı verdiği için kompozisyonda vazifesi önemlidir.

[220] Birol, Türk Yeztini Sanatlarında Motifler, 183.

1 2 3 4

5 6 7

1. Kastamonu YEK., 2176 Envanter numaralı cüz

2. Kastamonu YEK., 2164, 2167, 2168, 2174, 2176, 2179, 2180 Envanter numaralı cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 10., 21., 22., 23. ve Süleymaniye YEK., 2., 3., 4., 6. Cüzler

3. Çorum Hasan Paşa YEK., 10. Cüz

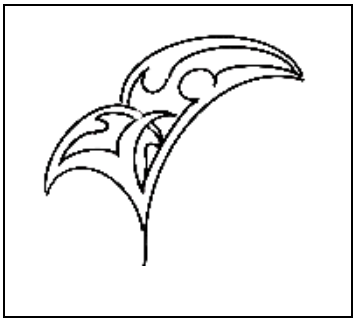
4. Kastamonu YEK., 2164, 2167, 2180 Envanter numaralı cüzler

5. Kastamonu YEK., 2164, 2165, 2166, 2170, 2172, 2173, 2175, 2177, 2180 Envanter numaralı cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 2., 11., 12., 13. Cüzler ve Süleymaniye YEK., 9., 13., 16., 22. Cüzler

6. Kastamonu YEK., 2166, 2172, 2173, 2175, 2176, 2177, 2178 Envanter numaralı ile Süleymaniye YEK., 9., 16. Cüzler

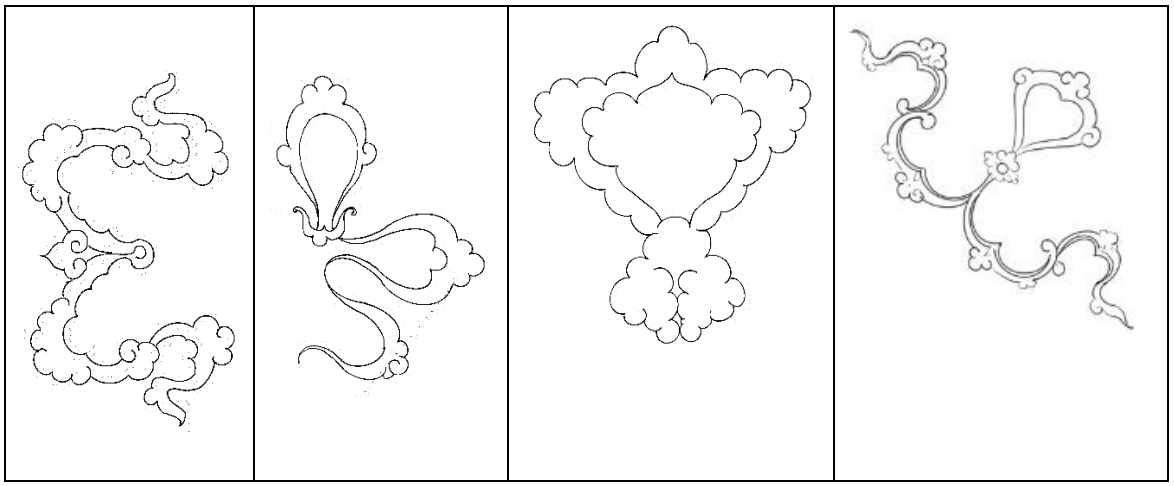
7. Kastamonu YEK., 2161 Envanter numaralı cüz

Hurde Rûmî: İri bir rûmî motifin, küçük rûmîlerle hurdelenmesi veya küçük süsleme motifleriyle kendi içinde daha küçük parçalara bölünmüş, küçük motifli bezeme olarak adlandırılmaktadır.[221]

Kastamonu YEK., 2175 envanter numaralı 22. cüz

Bulut Motifi: Türk sanatında XV. yüzyıldan sonra müstesna bir yere sahiptir. Çin sanatında bilhassa inanca dayalı olarak ortaya çıkan motif, XV. yüzyıl Herat ve Şîraz mektebinde sıkça kullanılan bir bezeme unsurudur.[222] Bulut motifinin desen içindeki yerine ve şekline göre yığma, dolantı, ayırma, ortabağ, gerdanlık, tepelik, hurde bulut gibi türleri vardır.[223] Motif, Kastamonu ve Çorum Hasan Paşa kütüphanelerinde bulunan cüzlerin desenlerinde dolantı, ortabağ ve tepelik şeklinde yer almaktadır. Söz konusu cüzlerde, bulut motifi altın ve turuncu renkte boyanmıştır. Aşağıdaki tabloda bu motifler yer almaktadır.

1 2 3 4

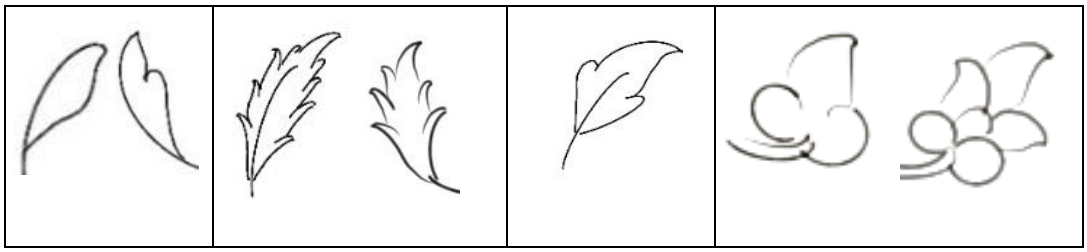
[221] Yılmaz, Türk Kitap Sanatları Tabir ve Istılahları, 286.
[222] Doğanay, "Tezyinat", 82.
[223] Birol, "Tezhip", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları 2012), 41: 61.

1. Kastamonu YEK., 2174 Envanter numaralı cüz
2. Çorum Hasan Paşa YEK., 11. Cüz
3. Çorum Hasan Paşa YEK., 10. Cüz
4. Kastamonu YEK., 2161 Envanter numaralı 2. cüz

2.4.9.4. Hatâyî Grubu Motifler

Teze konu olan cüzlerin tezhiplerinde hatâyî grubu motiflerden goncagül ve penç çeşitleri ile yaprak motifi kullanıldığı görülmektedir. Bazı desenlerde yaprak, penç ve gonca gül motifleri daha ağırlıkta olup hatâyî motifi daha az kullanılmıştır. Motifler, uygulama esnasında farklı fırça hareketleri ile ufak tefek eklemeler yapılarak veya aynı motif daha sade çizilerek uygulanmıştır. Oldukça küçük olan bu motifleri dikkatli incelediğimizde neredeyse tezhiplerin tamamında aynı motifin tekrar ettiği söylenebilir. İncelenen tüm cüzlerin tezhiplerinde yer alan bu motiflerin çizimleri yapılarak aşağıdaki tabloda gösterilmiş olup her birine bir sayı verilmiş, bu sayının açıklamasında motifin hangi cüzlerde görüldüğü yazmaktadır.

Yapraklar: Hatâyi grubundaki penç, goncagül, hatâyî gibi motifleri meydana getiren ve desen içerisinde önemli yeri olan temel motiflerden biridir. Tezyinatta kullanılan yaprak tabiattaki görünüşünün üslûplaştırılmasıyla, tezhipte çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Şöyle ki; Sade ve küçük boyda, iri dişli, parçalı ve dilimli, ortadan katlı ve kıvrımlı yapraklar şeklindedir.

1 2 3 4

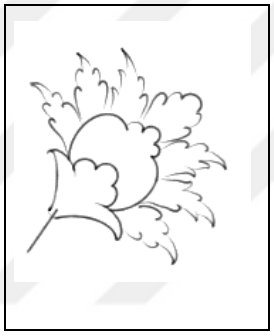
1. Kastamonu Yek., 2161 ilâ 2180 Envanter Numaralı Cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 9., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 27., 28., 30. ve Süleymaniye YEK., 2., 3., 4., 5., 6., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28., 30. Cüzler

2. Çorum Hasan Paşa Yek., 3. Cüz'ün sûrebaşı tezhibi ile Süleymaniye YEK., 5. Cüz ile 16., 22., 24. Cüzler

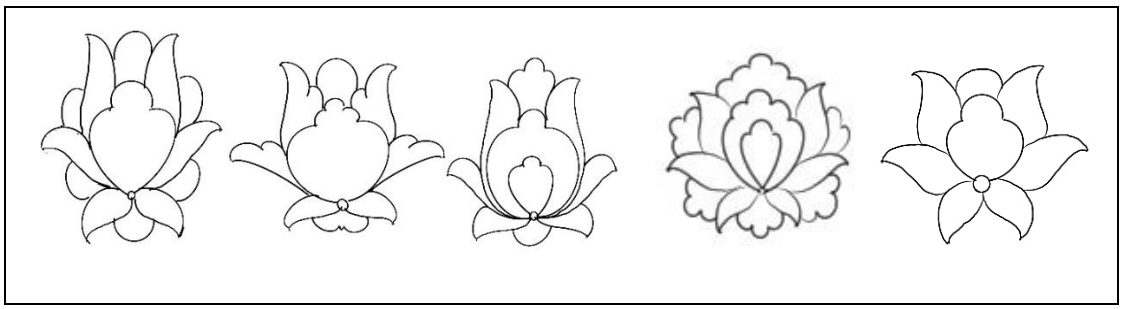
3. Süleymaniye YEK., 10., 17., 27. 28. Cüzler

4. Süleymaniye YEK., 20. Cüz

Hatâyîler: Tezhip sanatının ana motiflerindedir. Muhtelif çiçeklerin dikine kesitinin, anatomik çizgilerinin üslûplaştırılmasıyla ortaya çıkan motife denir. Menşe itibariyle "Hatéa", "Hatay", "Hıtay", "Huten" isimleriyle de anılan Çin Türkistanı'na bağlanır. Ota Asya'dan İran yoluyla Anadolu'ya ulaşan hatâyî motifinin en yaygın kullanıldığı dönem Osmanlılar devrinde olmuştur. Bu motif her asırda başka özellikler kazanmıştır.[224]

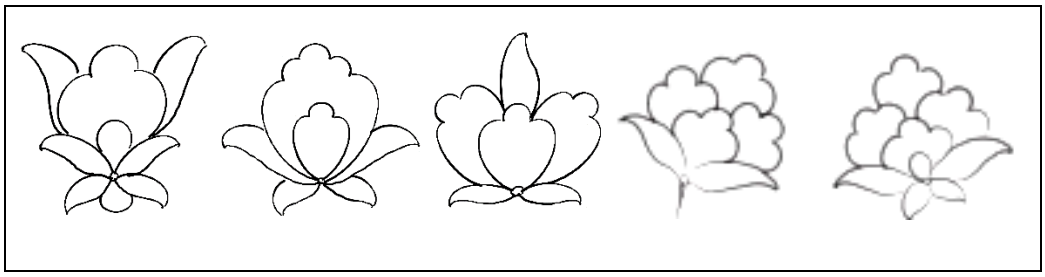

Çorum Hasan Paşa YEK., 3. cüz, Sûrebaşı Tezhibi

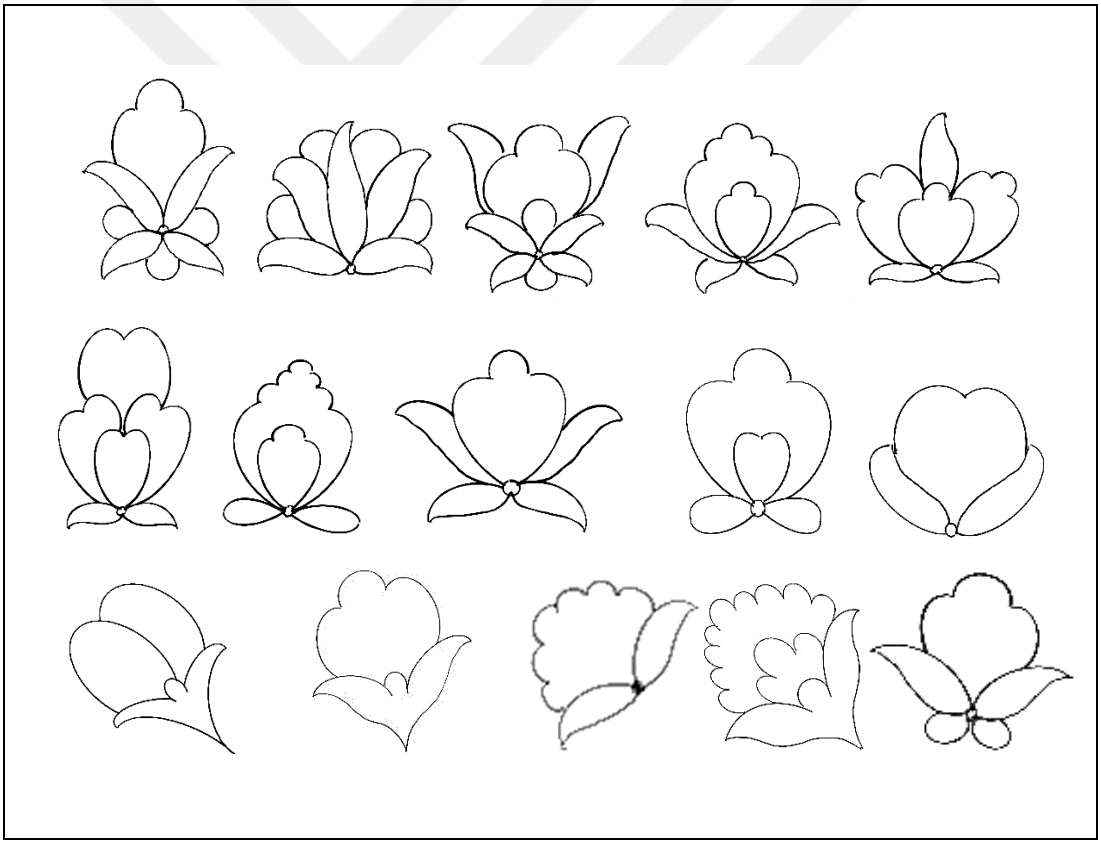
Kastamonu YEK., 2161, 2163, 2164, 2166, 2168, 2169, 2171, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180. Envanter Numaralı Cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 2., 3., 4., 6., 8., 10., 11., 12., 14., 15., 16., 17., 18., 21., 22., 23., 24., 25., 27., 30., Cüzler ve Süleymaniye YEK., 13., 16., 18., 19., 22., 24., Cüzler

[224] Birol, Türk Yeztini Sanatlarında Motifler, 65-66.

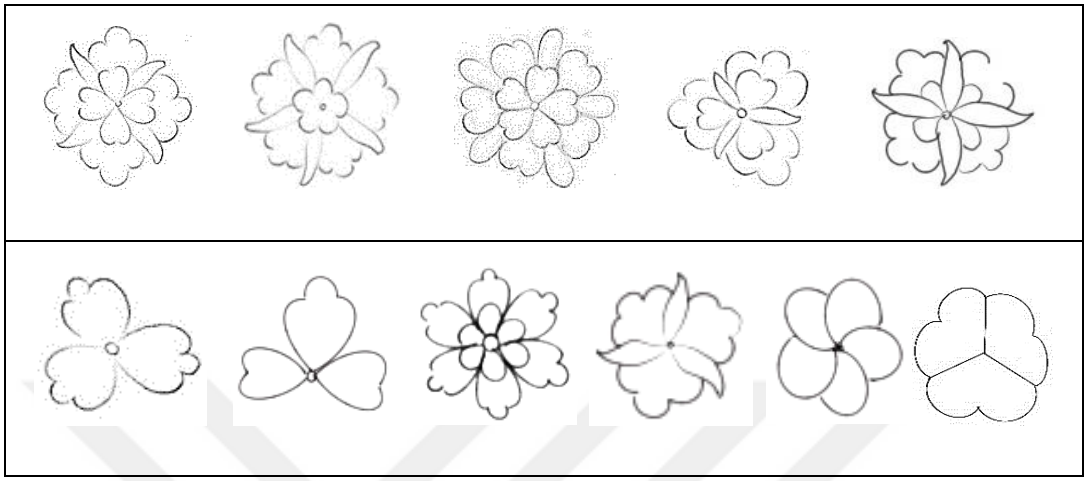
Kastamonu Yek., 2161 ilâ 2180, Envanter Numaralı Cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 21., 23., 24., 25., 27., 28., 30. ve Süleymaniye YEK., 2., 3., 4., 5., 6., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28. Cüzler

Goncagül Motifleri: Gonca çiçek demek olan bu motifler. tam açılmamış bir çiçeğin boyuna kesitinin tezhip üslûbuna çekilmiş halidir. Goncagül motifi hatâyînin ilk adımlarıdır. En önemli işlevleri yön gösteren motif olmaları.

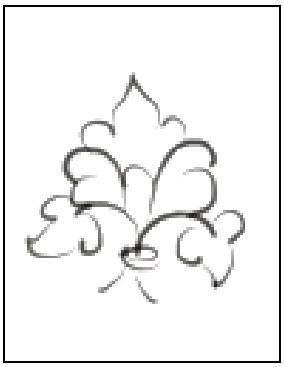
Kastamonu Yek., 2161 ilâ 2180, Envanter Numaralı Cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 21., 23., 24., 25., 27., 28., 30. ve Süleymaniye YEK., 2., 3., 4., 5., 6., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28. Cüzler

Penç Motifi: Hatâyî grubundan penç olarak bilinen bu motifler, bitkisel kaynaklı olup, herhangi bir çiçeğin kuşbakışı görünüşünün üslûplaştırılarak çizilmesiyle elde edilmiştir.

Kastamonu YEK., 2161 ilâ 2180 Envanter Numaralı Cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28., 29., 30. ve Süleymaniye YEK., 2., 3., 4., 6., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28., 30. Cüzler

Münhani Motifi: Eğri, çizilmiş anlamındadır. 11. ilâ 15. yüzyıllarda yazma eserlerin hemen her bölümünde kullanılmıştır. Bazen bordür şeklinde ya da müstakil olarak çizilmiştir. Rumîlerden farklı bir çizim özelliğine sahiptirler. Kompozisyonların hazırlanışında bir hat üzerinde değil, birbirine bitişik olarak çizilir ve açıktan koyuya doğru kademeli bir şekilde boyanır.

Süleymaniye YEK., 20. Cüz

2.5. Cilt Açısından Tipoloji

Bu kısımda; çalışmada incelenen cüzlerin dış kap, iç kap ve mıkleb kısımlarının şematik çizimleri yapılmış olup bulundukları kütüphanelerdeki envanter ve/ya cüz numarası şeklinde belirtilmiş, çizimleri takiben aşağıda liste halinde yer almaktadır.

2.5.1. Dış Kapak Yüzey Şeması

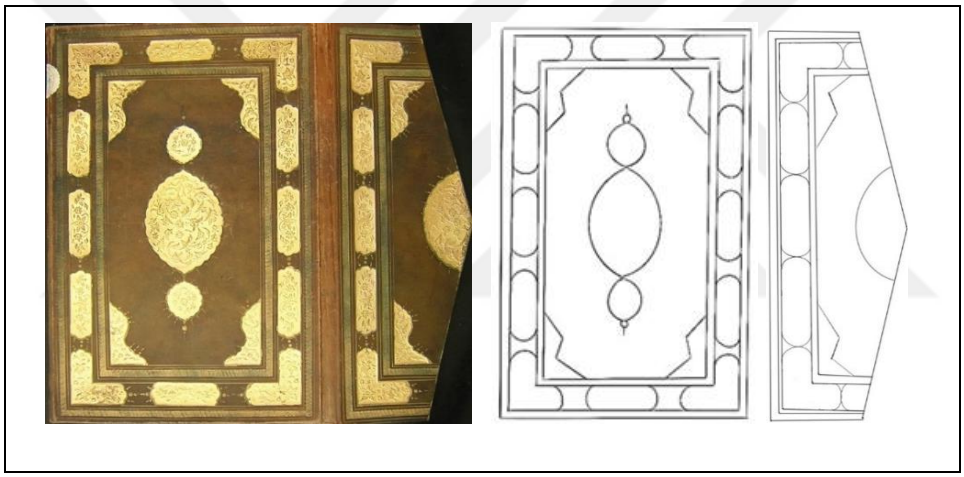
Teze konu olan cüzlerin dış kapları aynı karakterde bezenmiş olup, desen planları arasında farklılıklar görülmektedir.

Tezde incelenen eserlerde dört farklı dış kapak desen şeması tespit edilmiştir. Cüzlerin bir kısmında şemseli ve köşebentli, bir kısmında şemseli, bir kısmında salbekli şemseli, bir kısmında kitabeli zencirekli tam yüzey şeklindedir. Cüzlerin dış kapak yüzeyini çevreleyen bordürler; 4'lü kitabeli (Süleymaniye YEK., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28., Çorum Hasan Paşa YEK., 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15. ,16., 17. ,18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 27., 28., 29., 30.), 10'lu ve 12'li bitkisel motiflerle bezenmiş paftalar (Kastamonu YEK., 2161 ilâ 2180 envanter numaralı cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 8. ve 26.) şeklinde tasarlanmıştır. Mıklebler çoğu kez kapağın devamı olan arka kapaklar şeklinde bezenmiştir. Çalışmamızdaki cüzlerin mıklebleride aynı tarzda kapağın devamı olarak yapılmıştır. Cüzlerin dış kapaklarındaki desen planı, mıkleb kısımlarında da aynı şekilde devam etmektedir. Söz konusu cilt kapaklarının şematik çizimleri yapılarak her birine bir sayı verilmiş olup sayının açıklaması çizimleri takiben liste halinde yazılmıştır.

2.5.1.1. Şemseli ve Köşebentli Yüzey Şeması

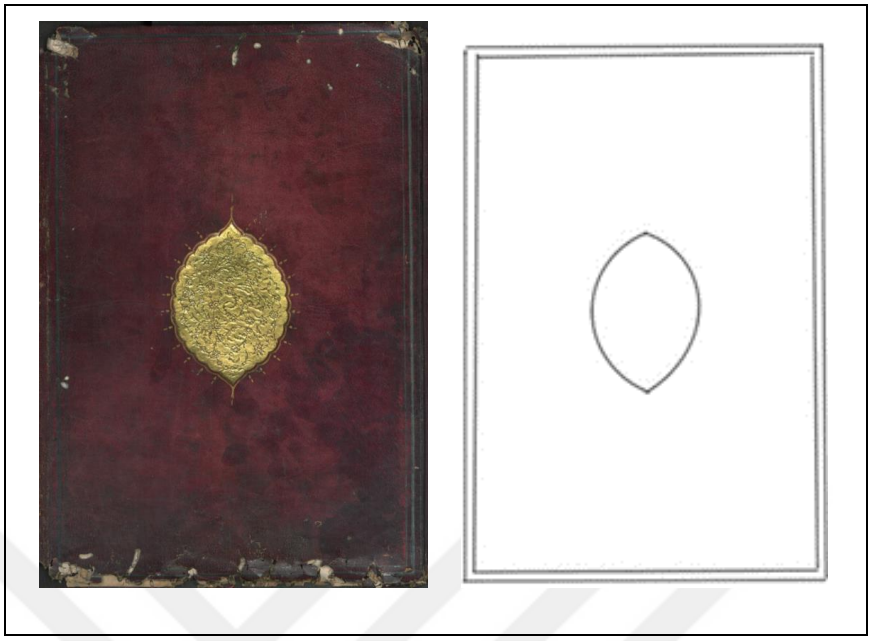

Süleymaniye YEK., 2., 3., 4., 5., 6., 14. Cüzler

Çorum Hasan Paşa YEK., 8., 26. Cüzler

2.5.1.2. Şemseli Yüzey Şeması

Süleymaniye YEK., 7., 8., 10., 11., 12., 15. Cüzler.

2.5.1.3. Salbekli Şemseli Yüzey Şeması

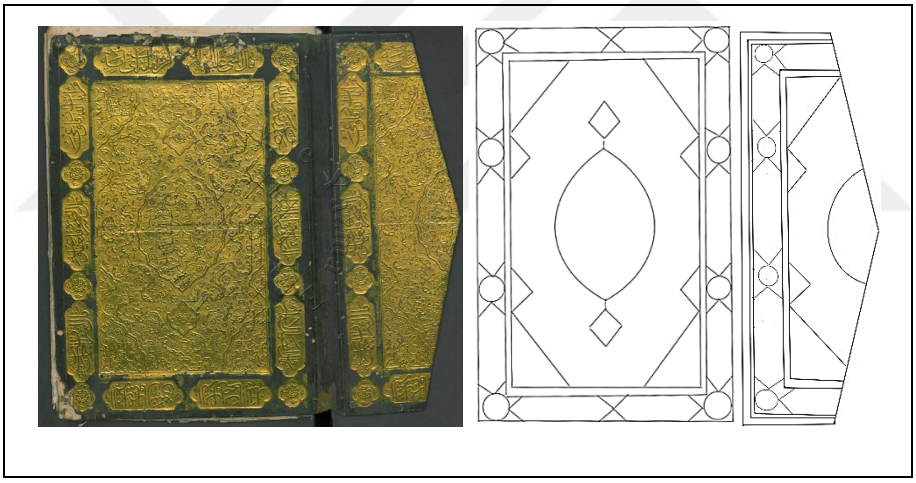

Süleymaniye YEK., 23., 26., 30. Cüzlerin kapağı

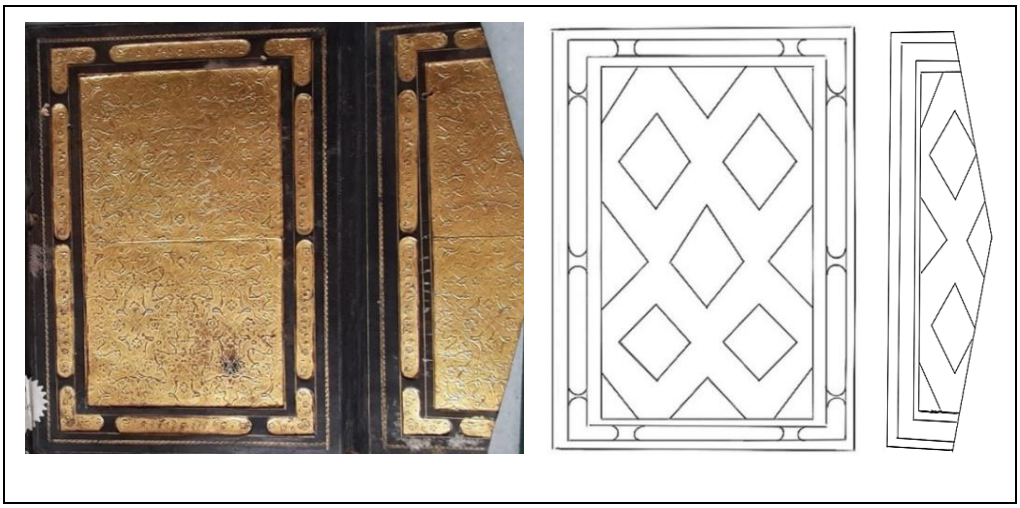
2.5.1.4. Kitabeli Zencirekli Tam Yüzey

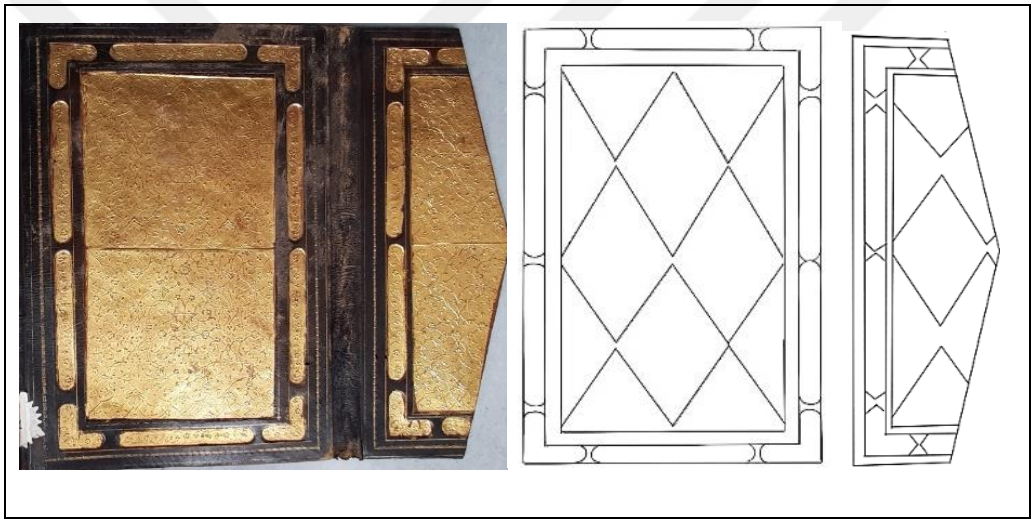
Çorum Hasan Paşa YEK., 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 27., 28., 29., 30. Cüzle.

Kastamonu YEK., 2160 ve Süleymaniye YEK., 9., 16., 17., 18., 19., 22., 27., 28. Cüzler

Kastamonu YEK., 2166 Envanter Numaralı Cüz.

Kastamonu YEK. 2161, 2163, 2164, 2165, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180 Envanter Numaralı Cüzler.

2.5.2. İç Kapak Yüzey Şeması

Çalışmamızdaki cüzlerin iç kapaklarında farklı bir teknik uygulanmıştır. İç kapalarda uygulanan katı‘ tekniği oldukça ince işlenmiştir. Cilt kapaklarındaki desenin zemini Timur ve Safevî eserlerinde olduğu gibi çok renkli paftalarla tasarlanmış olup, salbekli şemse ve köşebentlerden oluşmaktadır.

Cüzlerin bazılarının iç kapaklarında tezyinat yok, olanların ise tamamında iç kapaklar aynı şekilde bezenmiştir. Söz konusu kapakların şematik çizimleri yapılarak her birine bir sayı verilmiş, sayının açıklaması çizimleri takiben liste halinde yer almaktadır.

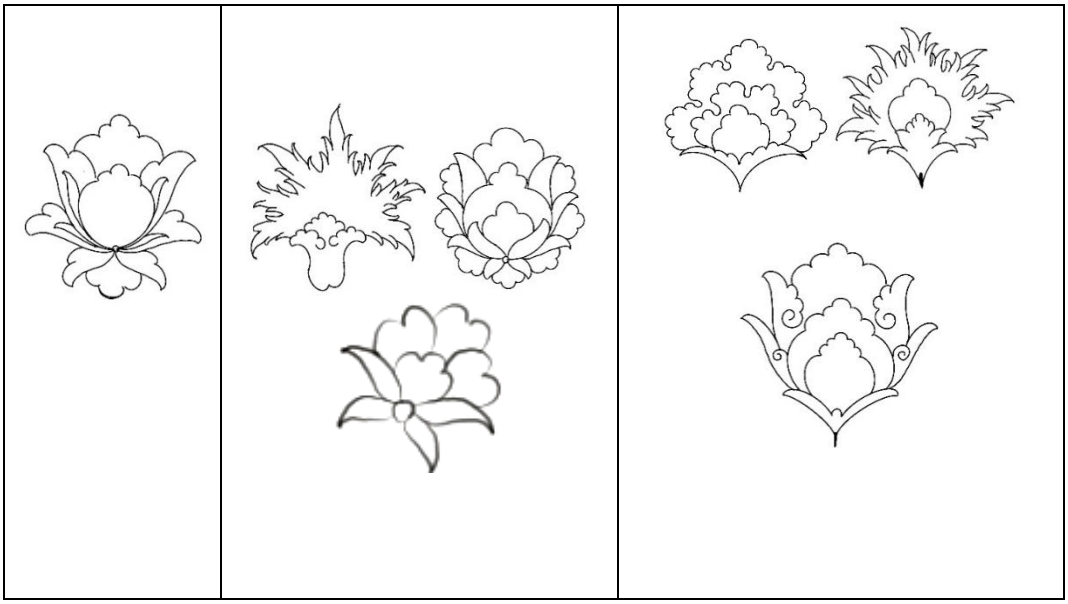
2.5.2.1. Şemseli ve Köşebentli

Kastamonu YEK., 2161, 2163 ilâ 2180 Envanter Numaralı Cüzler, Çorum Hasan Paşa YEK., 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 27., 28., 29., 30. Cüzler ile Süleymaniye YEK., 9., 16., 17., 18., 19., 22., 27., 28. Cüzlerin iç kapaklarının desen planı

2.5.3. Cilt Kapaklarındaki Motifler

Hatâyîler

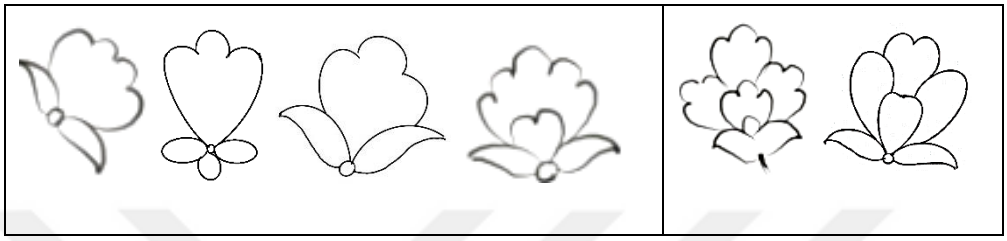
1 2 3

1. Kastamonu YEK., 2161 ilâ 2180 Envanter numaralı cüzler

2. Çorum Hasan Paşa YEK., 1 ilâ 30. Cüzler ile Süleymaniye YEK., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28., cüzler

3. Süleymaniye YEK., 7., 8., 10., 11., 12., 15., 21., 23., 26., 30., cüzler

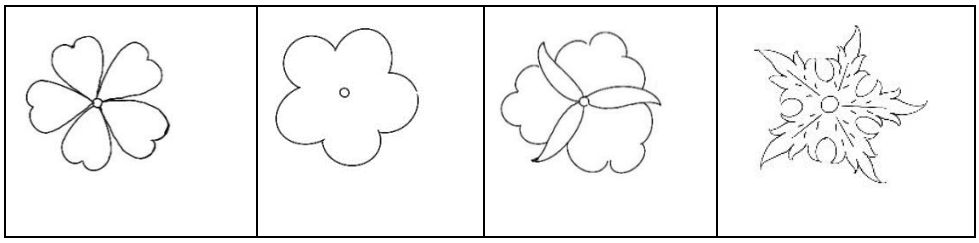
Goncagül Motifleri

1 2

1. Kastamonu YEK., 2161 ilâ 2180 Envanter numaralı cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 1 ilâ 29. Cüzler ve Süleymaniye YEK., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28., cüzler
2. Çorum Hasan Paşa YEK., 1 ilâ 30. Cüzler ve Süleymaniye YEK., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28., cüzler

Penç Motifleri

1 2 3 4

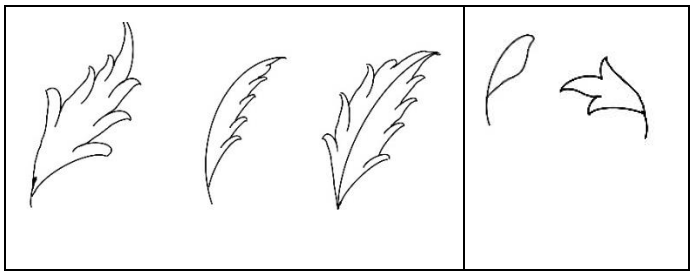
1. Kastamonu YEK., 2161 ilâ 2180 Envanter numaralı cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 1 ilâ 30. Cüzler ve Süleymaniye YEK., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 15., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28., cüzler

2. Kastamonu YEK., 2161 ilâ 2180 Envanter numaralı cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 1 ilâ 30. Cüzler ve Süleymaniye YEK., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28., cüzler

3. Kastamonu YEK., 2173 Envanter numaralı cüz

4. Süleymaniye YEK., 7., 8., 10., 11., 12., 15., cüzler

Yapraklar

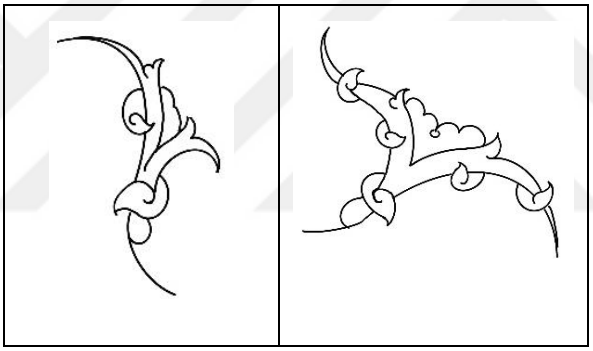

1 2

1. YEK., 7., 8., 10., 11., 12., 15., 21., 23., 30. cüzler

2. Kastamonu YEK., 2161 ilâ 2180 Envanter numaralı cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 1 ilâ 30. Cüzler ve Süleymaniye YEK., 9., 10., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28., cüzler

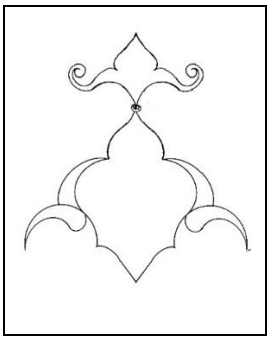
Sarılma Rûmî

1 2

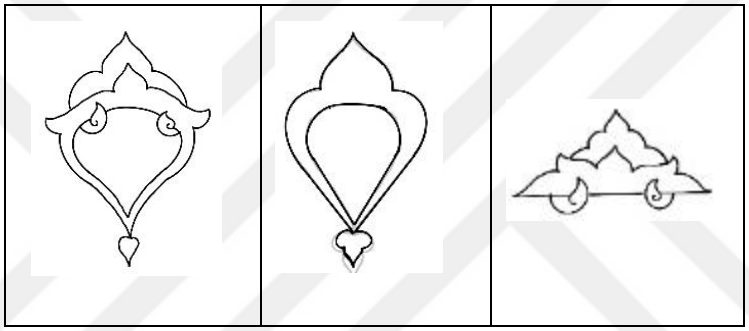
1. Kasamonu YEK., 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180 Envanter numaralı cüzler.
2. Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter numaralı cüzler ve Süleymaniye YEK., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. Cüzler.

Ayırma Rûmî

Kastamonu YEK., 2166 Envanter numaralı cüz

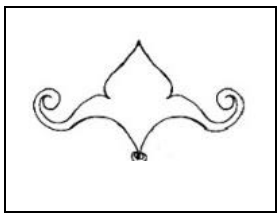
Ortabağ Motifleri

1 2 3

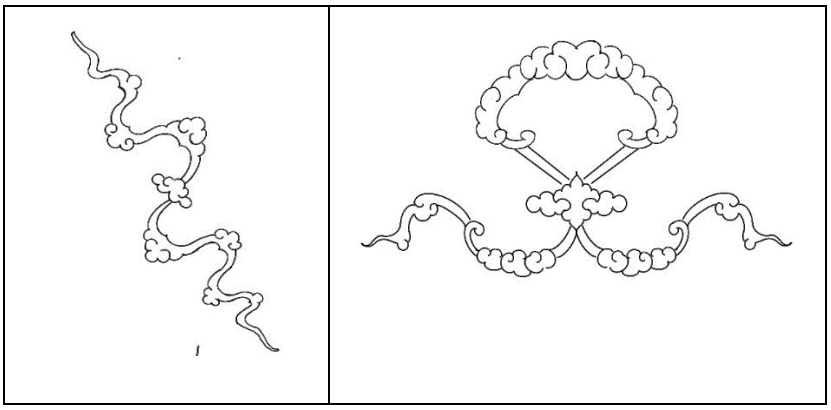
1. Kastamonu YEK., 2161 ila 2180 Envanter numaralı cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter numaralı cüzler ve Süleymaniye YEK., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. Cüzler
2. Kastamonu YEK., 2160 Envanter numaları cüz
3. Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter numaralı cüzler ve Süleymaniye YEK., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. Cüzler.

Tepelik

Kastamonu YEK., 2166 Envanter numaralı cüz

Bulut Motifleri

1 2

1. Kastamonu YEK., 2166 Envanter numaralı cüz

2. Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 Envanter numaralı cüzler ve Süleymaniye YEK., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. Cüzler.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

15. yüzyılın ikinci yarısından 17. yüzyılın başlarına kadar, özellikle Saray atölyelerinde yapılmış el yazmalarının tezhipli sayfaları yüksek kalitede desen ve teknikle çalışılmış eserlerdir. Günümüz tabiriyle sanat atölyeleri olan kütüphane ve nakış atölyelerinde eserler kolektif çalışma ile üretilirdi. Saray atölyelerinin başarısının sebebi hiç kuşkusuz alanlarında mahir sanatkârların sanatsever padişahlar sayesinde bir araya getirilmeleridir. Farklı üslûplarda yetişmiş sanatkârların aynı atölyelerde bulunmaları ve saray tarafından desteklenmeleri şüphesiz eserlerdeki kaliteyi arttırmıştır. Kastamonu, Çorum Hasan Paşa ve Süleymaniye Yazma Eser kütüphanelerinde incelediğimiz üç takım Kur'ân cüzünün, Türk ve Herat'lı sanatçıların birlikte çalıştığı saray atölyelerinde üretilen yazma eserlerden olduğu düşünülmektedir. Eserler Osmanlı Devri tezhip sanatının ulaştığı aşamayı göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan 2160 ilâ 2180 envanter numaralı cüz takımının cilt ve tezhip özellikleri ayrı ayrı incelenmiş olup, aşağıdaki değerlendirmeler yapılmıştır:

Eserlerin tamamında cilt dış yüzeyleri kahve renk deri üzerine altınla bezenmiş olup, mülemma tekniğinde yapılmıştır. Kapakların dış yüzeyine sıvama uygulanan yekpare kalıbı çevreleyen bordürler kitabeli paftalar şeklinde tasarlanmıştır. Cildin bezemeli kısımları, hatâyî grubu, rumî ve ortabağ motifleriyle tasarlanmış olup, ½ ve ¼ simetrili desenler dikkat çeker. Dış kapaklar ½ yekpare kalıp şeklinde basılmış olup, etrafında bu kalıbı çevreleyen paftalı veya kitabeli zencirek bordürler vardır. Bordür kısımlarındaki ardışık paftaların her iki yanında aynı kalınlıkla deri renginde bırakılan ve bezeme yapılmayan kısımlarla geniş bir bordür havası verildiği görülür.

İncelenen ciltlerin iç kapakları dış kapaklar kadar zengin bezenmemiştir. Kapakların içindeki deri rengi, dışındakine göre daha açık kahve renklidir. Süsleme unsuru olarak salbekli şemse ve köşebentlerle tasarlanan zeminler turuncu, mavi, yeşil ve siyah renkte boyanmıştır. Tüm eserlerin kapak içlerine müşebbek tekniğinde yapılan rûmî kompozisyonlar ¼ simetri esasına göre tasarlanmıştır. Dış kapaklara göre işçilik biraz kaba olsa da renk, kompozisyon ve motif bakımından oldukça başarılıdır.

Söz konusu cüzlerin iç kapaklarının zeminlerinde çok renkli pafta kullanımı, Timûrlu ve Safevi dönemi eserlerinde de görülmektedir. Tez çalışması esnasında incelenen Osmanlı döneminde Türk sanatçılar tarafından yapılmış eserlerin cilt kapaklarında bu tarz çok renkli zeminler görülmez. Özellikle Beylikler dönemi ve devamında Osmanlı devleti başlangıcında yapılan ciltler incelediğinde süsleme karakterinin farklı olduğu görülmektedir. Bu konuda cilt sanatçısı Gürcan Mavili; İranlı ustaların İstanbulda saray çevresindeki atölyelerde çalıştığını ve Türk zevkine göre iş ürettiklerini belirterek bu eserlerin ucuz üretim olarak gelmiş olabileceğini, ayrıca doğudaki bazı şehirlerde özellikle Erzurum'da bazı atölyelerde bu tarz ciltlerin tamir edildiğini, ancak üretim hakkında elimizde bir bilgi olmadığını ifade etmişlerdir.[225] Tezle ilğili litaretür taramasında bu tür cilt kapaklarının Osmanlı döneminde Türk sanatçılar tarafından yapıldığını gösteren bir bilgiye rastlanılamadı. Ancak yayınlanmış bazı kaynaklardaki örneklerinden tespit ederek söz konusu cüzlerin cilt kapaklarının Safevi dönemi Herat ve Osmanlı ciltlerinden olduğu anlaşılmaktadır.

Söz konusu cüzlerin unvan sayfası tezhiplerinin iklil, kubbeli ve mürekkep formlu oldukları görülmektedir. Unvan sayfası ve sûrebaşı tezhiplerinde ½, ¼ ile ½ yarı simetrili ulama ve serbest desen planları uygulanmıştır. Zeminlerde bilhassa klasik dönem tezhiplerindeki altın lacivert dengesi ve uyumu burada da görülmektedir. Ayrıca küçük paftalı alanlarda yer yer siyah, kızıl kahve ve turuncu renklere rastlanılmaktadır.

Desenlerde çoğunlukla beş ve üç yapraklı penç ile gonca, hatayi ve rûmî motiflerinin yanı sıra 2161 ve 2174 envanter numaralı 2. ve 21. cüzlerde bulut motifi yer almaktadır. Hatayi grubu motifler; altın, açık pembe, yeşil, limonküfü, beyaz, turuncu ve sarı renklerle renklendirilmiş olup, koyu tonda gölgelendirme yapılmıştır. Altın, beyaz, limonküfü ve turuncu renk ipliklerin oluşturduğu rûmî, ortabağ ve dendanlı paftalar her bir cüzde renklerin yerleri değiştirilmek suretiyle farklı kompozisyon etkisi verilmiştir.

Cüzlerin tezhiplerinde, Fatih dönemi yazma eserlerinin zemin renklerinde görülen renk çeşitliliği azalarak yerini mavi ve altın hâkimiyetine, az renkle çok renk veya çok renkle az renk etkisinin vermiş olduğu uyuma bırakmıştır. Sadelik, simetri ve değişen form anlayışı bu dönem tezhip sanatının en belirgin üslûp özellikleridir. Özellikle 15. yüzyıl

[225] Gürcan Mavili ile 9.09.2020 tarihinde yapılan görüşme

Fatih dönemi tezhiplerinde görülen turuncu ve siyah renkler ile pafta formunun çalışmadaki bazı cüzlerin tezhiplerinde görülüyor olması, 15. yüzyıl bezeme anlayışının devam ettiğini göstermektedir.

Cüzlerin unvan sayfası tezhiplerinde, çoğunlukla zemini boyalı klasik tezhip tekniği kullanılmış olup, bunun yanı sıra yer yer zer-ender-zer ve çift tahrir teknikleri de uygulanmış, eserlerin tamamında klasik dönemin mükemmel işçiliği ile birlikte Safevi Herat etkisi görülmektedir. Sadece 2174 envanter numaralı 21. cüz'ün tezhibi işçilik olarak daha zayıftır. Ancak, söz konusu cüz'ün kompozisyon şeması, desen planı, altın ve mavinin dengeli ve uyumlu şekilde kullanılmış olması, klasik tezhip anlayışından çok da uzak olmadığını göstermektedir. Eserin tezhibi, muhtemelen aynı dönemde tezhipte henüz ustalaşmamış çıraklar tarafından yapılmış olabilir.

Cüzlerin tezhipleri arasındaki en temel farklılık plan şemalarında, özellikle kitabeli kısımlarda görülmektedir. Paftalar kimi eserde dendanlı ve düz çizgi şeklinde çıkıntılı olarak, kiminde dendanlı ve oval çıkıntılı veya geometrik formda yapılmıştır. Örneğin 2., 6., 17., cüzlerin kitabeli kısımları oval veya geometrik şekilde yapılmışken, 4., 7., 10., 11., 12., 14., 15., 16., 18., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27. cüzlerde alan rumi ve dendanlı iplikle paftalara ayrılmıştır. Cüzlerin unvan sayfası tezhiplerinde genellikle aynı sayfa düzeni, aynı desen planı, aynı motif, aynı renk ve aynı işçilik görülmektedir. Bu nedenle eserlerin aynı sanatçı tarafından veya aynı atölyede üretilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Tığlar, tezyinata kattığı estetik değerin yanı sıra, bütünlüğü koruyan önemli unsurlardır. Tezhibe zenginlik katan tığlar, zemini boyalı veya boyasız, desenlerin bitiş kısımlarında görülmektedir. Tezhip sanatının zirvede olduğu devirlerde, daime sınıra paralel çizilen kuzu üzerinde yer almıştır.[226] Son derece sade, ince bir çizginin üzerine sıralanmış küçük çentikler, nokta, çizgi, virgül ve çarkıfelek şeklinde yapılmış, geometrik şekillerden ibarettir. Mavi renkte ve sade şekilde yapılan bu tarz tığlara, 13. yüzyıl sonlarından 15. yüzyılın ikinci yarısına kadar çok sık rastlanır. Bu şekilde yapılan tığlar, bilhassa Fatih dönemi eserleri ile Herat, Şiraz ve Tebriz yazma eserlerinde çok sık kullanılmıştır. 16. yüzyıla ait bazı eserlerin tığlarında da, basit geometrik şekiller ile

[226] Birol, Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı, 201.

bubcukların Fatih dönemi karekterinde yapılmış olması, 15. yüzyıl Fatih dönemi tığ anlayışının devam ettiğini göstermektedir. Çalışmadaki cüzlerin unvan sayfası tezhiplerinde yer alan tığlar, cetvele paralel kuzu üzerine çizilmiş, oldukça sade ve basit şekillerden oluşmaktadır. Bu nedenle tığlarda, bilhassa Fatih dönemi tığ anlayışının devam ettiğini söyleyebiliriz.

Cüzlerde yer alan Mushaf gülleri, sayfaların kenarında tığlı ve tığsız şekilde aynı tarzda yapılmıştır. Buna göre, her beş ayette bir hamse gülü, her on ayette bir aşere gülü, v.1a sayfalarında cüzlerin başladığı yerleri gösteren cüz gülü tespit edilmiştir. Güller, cüzlerin tamamında madalyon formda yapılmış olup, renk, motif ve işçilik açısından, diğer tezhipli kısımlarla uyum içindedir.

Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan 5590 demirbaş numaralı cüz takımının cilt ve tezhip özellikleri ayrı ayrı incelenmiş olup, aşağıdaki değerlendirmeler yapılmıştır:

Çalışmadaki tüm cüzlerin cilt dış kapakları mülemma cilt tekniğinde yapılmış olup, cilt kapakları, iki farklı şekilde tasarlanmıştır. Örneğin 8. ve 26. cüzlerin cilt dış kapakları diğer cüzlere göre oldukça sade bezenmiştir. Ahmet Saim Arıtan, bu tarz sade bezenmiş cilt kapaklarının, özellikle Osmanlıda Türk sanatçılar tarafından yapıldığını, "*ciltçilik"* adlı makalesinde ifade etmektedir.[227] Söz konusu cilt kapaklarında aynı desen planı, aynı motif, aynı renk ve aynı işçilik görülmektedir.

Çorum'daki 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 27., 28., 29., 30. cüzlerin dış kapak yüzey planı, şemse ve köşebentli olup, hatayi grubu motiflerle bezenmiştir. Kompozisyonun desen planı, motifleri ve işçiliği aynı olup, altınla işlenmiştir. Hatayi grubu, rûmî ve bulut motifleriyle ¼ simetri esasına göre hazırlanan desen uygulanmıştır. Kapak üzerindeki ½ desen kalıbını çevreleyen 4'lü kitabeli paftalar tek sıra halinde yapılmış olup, üzerine İsra sûresi, 45-46/82. ve 106. Ayetler ile Kıyamet sûresi, 17-18. Ayetleri yazılmıştır. Söz konusu âyetler ciltlerin tamamında aynı şekilde tekrar etmektedir. Kapak kenarlarındaki kitabeli paftaların her iki yanında aynı kalınlıkta deri renginde bırakılan

[227] Arıtan, "Cildcilik", 557.

ve bezeme yapılmayan kısımların olması muhtemelen kapakların boyutlarını büyütmek için yapılmış olabilir.

Cüzlerin iç kapaklarındaki salbekli şemse ve köşebentlerin zemini turuncu, mavi, yeşil ve siyah renkte paftalarla bölünmüştür. Üzerinde ¼ simetri esasına göre hazırlanan rumi kompozisyonlu müşebbek tekniğinde deri oyma kompozisyon, yapıştırılmış altınla boyanmıştır. Çalışmadaki 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 27., 28., 29., 30. cüzlerin tamamında aynı kalıbın kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca bu cüzlerin iç kapak bezelemeleri ile çalışmada yer alan Kastamonu YEK., deki cüzlerin iç kapaklarının neredeyse aynı olduğu söylenebilir. Kütüphanelerdeki söz konusu cüzlerin iç kapaklarında aynı kalıp kullanılmamış olsa da aynı atölyede, hatta aynı sanatçı tarafından yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

Unvan sayfası ve sûrebaşı tezhipleri ½, ¼ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama desenler motif, renk ve işçilik bakımından klasik Osmanlı dönemi ve Safevi dönemi Herat eserleriyle benzerlikleri dikkat çekmektedir. Özellikle Safevi devri eserlerinde görülen geometrik formlar, oldukça küçük çizilmiş motifler, canlı renkler, ince işçilik ve yoğun bezeme dikkate alındığında eserlerin klasik dönemde Safevi Herat etkisinde yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

Teze konu olan bu kütüphanedeki tüm cüzlerin tezyinatında hatayi grubu ve rumi motifleri kullanılmış olup, 10., 11., 21. cüzlerde ise bu motiflerin yanı sıra bulut motifi de kompozisyonda yer almaktadır. Motif 10. ve 11. cüzlerde altın ve turuncu renkte 21. cüz'de bordo renkte boyanarak renk ayrımı yapılmıştır. Özellikle 15. yüzyıldan sonra Türk sanatında önemli bir yere sahip olan bulut motifi Herat, Şiraz, Tebriz ve Osmanlı da özellikle Şeyh Hamdullah'ın ve Karahisari'nin eserlerinde oldukça küçük ve ince işlenmiştir. Motifin, Osmanlı dönemi eserlerinde görülmeye başlaması muhtemelen Timurlularla olan münasebetler esnasında, Heratlı sanatçıların İstanbul'a getirilmesiyle olmuştur. Osmanlı da bulut motifi ilk defa II. Bayezid (1481-1512) döneminde Şeyh Hamdullah'a ait (899/1494) bir Mushaf'ta[228] görülmektedir. Bulut motifi özellikle Şiraz el yazmalarının tezhiplerinde yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Lale Uluç'un "16. Yüzyıl

[228] Aziz Doğanay, "Bulut Motifi ve Osmanlı Sanatındaki İlk Örnekleri" Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Derğisi 4/6 (Ocak 1999): 225-231.

Şiraz El Yazmaları" adlı kitabında yer alan eserlerin bir çoğunun tezhiplerinde bulut motifi görülmektedir.

Tezhiplerin ana rengi lacivert olup, bilhassa klasik dönem eserlerinde olduğu gibi altınla birlikte oldukça dengeli ve uyum içerisinde kullanılmıştır. Zeminlerde altın ve lacivert ile birlikte özellikle 15. yüzyıl Fatih dönemi tezyinatında çok sık kullanılan bayrak kırmızı, kahve ve siyah renk küçük paftalı alanların zemininde yer yer kullanılmış olması, yüzyıllar ve üsluplar arasında bir etkileşim olduğunu göstermektedir.

Çalışmadaki cüzleri kendi arasında karşılaştırdığımızda, kompozisyon olarak neredeyse aynı olan 8., 17., 18., 19., cüzlerin tezhiplerinde özellikle tezyini rûmilerin ön planda olduğu, hatayi grubu motiflerle tasarlanmış olup, adeta aynı kalıpmış gibi görünselerde uygulama esnasında fırça hareketleriyle küçük değişiklikler yapıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu cüzlerin tezhiplerinde görülen mükemmmel işçilik, çok küçük çizilmiş hatayi grubu motifler ile tezyini rûmî kompozisyonlar bize Herat tezhip üslubunu anımsatmakatadır.

3., 10., 12., 20., 21., 22., 23., 24. cüzlerin unvan sayfası tezhipleride kendi aralarında yakın benzerlik içindedir. Eserlerin kompozisyon şeması, desen planı, motifleri, renkleri ve işçilikleri neredeyse aynı olup, uygulama esnasında küçük eklemeler yapılmak suretiyle, aynı kalıbın kullanılmadığı görüntüsü verilmiştir. Cüzlerin tezhip özelliklerine baktıgımızda, yer yer Herat etkisinin görüldügü, klasik tezhip anlayışı hakimdir. 4. cüz ile 25. ve 27. cüzlerin unvan sayfası tezhipleri çok küçük eklemeler dışında, plan, desen, motif, renk ve işçilik olarak aynı oldukları söylenebilir. 2. cüz'ün unvan sayfası tezhibinin üst kısmındaki ½ simetrili yarı ulama desen ile 13. cüz'ün üst kısmındaki kompozisyon şeması, desen planı, motif, renk ve işçilik bakımından benzer oldukları görülmüş olup, muhtemelen sanatçı aynı desen kalıbını kullanmış olabilir. 13. cüz de şemse formu salbeksiz şekilde lacivert zemin üzerinde, rumi ve ortabağ motifleri ile birlikte zengin bir kompozisyon içerisinde görülürken, 2. cüz'de, salbekli büyük bir şemse tasarlanmış olup, desen daha sade çizilmiştir. Köşe tasarımları farklıdır.

3., 12., 20. cüzlerin unvan tezhiplerindeki taçlı kısımlarda, aynı kompozisyon şeması, aynı desen planı, aynı motifler farklı renklerde boyanmıştır.

4., 5., 7., 8., 11., 14., 17., 18., 19., 25., 27., 28., 30. cüzlerin unvan sayfası tezhiplerinin kompozisyon şeması, çalışmadaki diğer cüzlerle aynı tarzda tasarlanmıştır. Söz konusu cüzlerde, Herat ekolü bariz bir şekilde etkili olmuşken, diğerlerinde Osmanlı dönemi klasik tezhip anlayışının hakim olduğu söylenebilir. Özellikle 11., 14. ve 30. cüzlerde hendesi motiflerle yapılan paftaların yoğun kullanıldığı, bu tarz kompozisyonların daha çok Safevi devri Herat eserlerinde görülüyor olması, söz konusu cüzlerin, ya Safevi Herat eseri olduğu, yada saray atölyelerinde Heratlı sanatçılar tarafından üretildiği düşünülmektedir. Tüm cüzlerin surebaşı ve unvan sayfası tezhiplerindeki kompozisyonlar incelendiğinde, tespit edilebildiği kadarıyla 5 farklı şemse düzeni vardır.[229] Şemseler klasik şemse formundan biraz farklı olup, daha çok 15. yüzyıl Safevi dönemi Herat eserlerinde görülen şemse ve salbek formlarına yakın olduğu görülmektedir.

Tezhiplerin zeminlerinde altın ve lacivert dengeli ve uyumlu bir şekilde kullanılmış olup, bayrak kırmızı, siyah ve kahve renk yer yer görülmektedir. Özellikle 15. yüzyıl Fatih dönemi tezyinatında çok sık kullanılan bayrak kırmızı, kahve ve siyah renğin küçük paftalı alanların zeminlerde görülmesi, yüzyıllar ve üsluplar arasında bir etkileşim olduğunu göstermektedir.

Tezhiplerin etrafını çevreleyen altın, yeşil, turuncu ve lacivert ince cetvel ve arasularıyla çevrelemiş olup, arasuların ve kalın cetvellerin üzerine bezemeler yapılmıştır. Genellikle aynı tarz basit geometrik unsurlar ile zencerek ve basit bitkisel bezemeler yapılmış olup, kendi içlerinde değişiklik göstermektedirler. Neredeyse tamamında aynı renklerin kullanıldığı görülen cetveller, uygulama esnasında ya renklerin yerleri değiştirilmiş yada farklı kalınlıklarda yapılarak cetvellerin daha zengin ve farklı görünmeleri sağlanmıştır. Ancak bordürleri dikkatli incelediğimizde tüm cüzlerde aynı bezemenin tekrar ettiği tespit edilmiştir. Örneğin 2., 3., 5.,7., 8., 10., 11., 14., 16., 17., 18., 19., 22., 23., 24., 25., 28., 30. cüzlerde zencerek, 3., 4., 6., 9., 12., 13., 15., 21., 27. cüzlerde basit bitkisel süslemeler yapılmıştır.

Tezyinatta önemli bir bezeme unsuru olan tığların, üç farklı örneği görülmektedir. Çalışmadaki cüzlerin unvan sayfası tezhiplerindeki tığlar, çoğunlukla 15. yüzyıl Fatih

[229] Üstün, "Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi'nde Bulunan Müzehhep Yazma Eserler ve Nadide Bir Ecza-i Kur'an", 355.

ve II. Bayezid dönemi ile Safevi eserlerinde görülen basit geometrik şekillerle yapılmış tek renkli tığların devamı niteliğindedir. Diğer cüzlerin tamamında görülen tığlar, çok küçük eklemeler dışında aynı tarzda ve aynı işçilikte işlenmiştir.

Cüzlerin haşiye kısımlarındaki Mushaf gülleri, madalyon formunda yapılmış olup, renk, motif, desen ve işçilik tüm eserlerde aynıdır. Bu nedenle aynı kalıp ve/ya aynı sanatçı tarafından yapıldığı söylenebilir. 1. ve 26. cüzler hariç, diğer cüzlerin neredeyse tüm sayfa kenarlarında tekli ve/ya ikili şekilde yapılmıştır. Mushaf güllerinin yazma eserler içerisinde belli bir işlevi olduğu, genellikle yazma eserlerde bu işlevleriyle yer aldığı bilinmektedir. Ancak Mushaf gülleri ile ilğili yapılan çalışmalarda, söz konusu güllerin yazma eserlerde bezeme amaçlıda yapıldığı belirtilmektedir. Çorum'daki cüzlerin gülleri incelendiğinde, belli bir kural dahilinde yapılıp yapılmadığı tespit edilememiş olup, cüzlerdeki güllerin muhtemelen süsleme amaçlı yapıldığı düşünülmektedir.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan Hüdai Efendi 29 demirbaş numaralı cüz takımının cilt ve tezhip özellikleri ayrı ayrı incelenmiş olup, aşağıdaki değerlendirmeler yapılmıştır:

Cüzlerin metin kısmı, nesih ve muhakkak hatla yazılmış olup, bazı cüzlerde bir satırı siyah diğer satırı altınla yazılmışken, bazılarında sadece siyah mürekkeple yazılmıştır. Hat sanatı tarihi ile ilgili kaynaklarda muhakkak-reyhani hat çeşitlerinin 16. yüzyıldan sonra Mushaf yazımında kullanılmadığı veya istisna eserlerin olduğu[230] ifade edilmektedir. Bu durumda incelenen muhakkak hatlı eserler, 15. yüzyılda veya 16. yüzyıl başlarında yazılmış olmalıdır.

Çalışmada yer alan 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. cüzlerin cilt kapakları mülemma ve müşebbek tarzda yapılmış olup, tezde ele alınan Kastamonu ve Çorum Hasan Paşa kütüphanesindeki mülemma ve müşebbek ciltlerle aynı tarzda ve aynı işçilikte oldukları görülmektedir. Özellikle Çorum'daki cüzlerle Süleymaniye'deki 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. cüzlerin iç-dış kapaklarında aynı plan şeması, aynı desen ve aynı motifler kullanılmış olup, sadece kapağın dış yüzeyindeki deseni çevreleyen bordür kısımlarında çok küçük değişiklikler yapılmıştır. Aslında

[230] Mehmet Memiş, "Çorum Müzesinde Bulunan Osmanlı Hat Sanatı Eserleri", Osmanlı Döneminde Çorum Sempozyum Bildirileri (Çorum, 01-03 Ekim 2004) , ed. Ahmet Sezikli ve dğr. (Çorum: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006), 316-333.

cüzlerde aynı kalıp kullanılmış olup, Süleymaniye'deki cüzlerin ebadı daha büyük olduğu için muhtemelen bordürlerde değişiklik yapılmak suretiyle kapaklar büyütülmüştür. Cilt kapaklarında Safevi dönemi Herat etkisi bariz bir şekilde görülmektedir. Lale Uluç'un "Şiraz El Yazmaları" adlı kitabında, Walters sanat müzesindeki Safevi yazma eserleri ile TİEM Safevi yazma eserler bölümünde yer alan 1568-1580 tarihli Safevi dönemi Herat Mushaflarının dış ve iç kapakları silme tezhipli olup çok renkli paftalardan oluşmaktadır. Bu tarz ciltlerin Timuri, Türkmen ve Safevi eserlerinin ganimet, elçi hediyeleri gibi yollarla Osmanlı sarayı'na girdiği bilinmektedir. Bu nedenle, çalışmada incelenen cüzlerin cilt kapaklarının Osmanlı Sarayına giren söz konusu eserlerden ya da Osmanlı nakkaşhanesinde çalışan, Safevi dönemi Herat'lı sanatçılar tarafından yapılan yazma eserlerden olduğunu düşünmekteyiz.

Süleymaniye'deki 7., 8., 10., 11., 12., 14., 15., 21., 23., 26., 30. cüzlerin cilt kapakları ise alttan ayırma şemseli, şemseli veya şemseli-köşebentli şekilde yapılmış mülemma tarzda yapılmış olup, diğer eserlere göre oldukça sade bezenmiştir. Arıtan bu tarz cilt kapaklarının, Osmanlı döneminde Türk sanatçılar tarafından yapıldığını ve Türk zevkini yansıttığını ifade etmektedir. Özellikle Uğur Derman'ın "Doksan Dokuz İstanbul Mushaf'ı" adlı kitabında yer alan Mushafların cilt kapaklarını incelediğimizde, söz konusu cüzlerin cilt kapaklarıyla aynı tarzda bezendiği görülmektedir. İç kapaklarda ise her hangi bir bezeme unsuruna rastlanılmamış olup, kağıt yapıştırıldığı için bir değerlendirme yapılamamıştır.

Çalışmadaki tüm cüzlerin tezyinatlı sayfaları, dikdörtgen, düz, taçlı ile kubbeli şekilde tasarlanmış olup, beş farklı şemse formu belirlenmiştir. Tezhiplerde ½, ¼ simetrili ve ½ yarı simetrili ulama olmak üzere üç farklı desen planı uygulanmıştır. Eserlerin bezeme özelliklerine bakarak iki grupta ele alabiliriz. 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. cüzlerin cilt ve tezhipleri benzer üslupta ve mükemmel bir işçilikle yapılmış olup, metin kısımlarının altın ve siyah mürekkeple yazıldığı görülmektedir. 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 10., 11., 12., 14., 15., 21., 23., 26., 30. cüzler ise, sadece siyah mürekkeple yazılmış olup, tezhiplerinin diğer eserlere göre işçilik olarak klasikten biraz uzak olduğu söylenebilir.

İncelenen eserler arasında yer alan 16., 22., 24. cüzlerin unvan sayfası tezhiplerinin üst tarafındaki taçlı kısımlarda, dilimli ve geometrik formların daha yoğun olduğu, Herat

etkisi açık bir şekilde görülmekle birlikte aynı kompozisyon şeması, aynı desen planı ve aynı motifler kullanılmıştır. Ancak uygulama esnasında ufak tefek fırça hareketleri yapılarak aynı desen kalıbının uygulanmadığı görüntüsü verilmek istenmiştir. Söz konusu cüzlerin unvan sayfası tezhipleri muhtemelen saray atölyelerinde Herat'lı sanatçılar tarafından veya onların etkisinde Türk sanatçılar tarafından yapılmış olabilir. TİEM 423 envanterine kayıtlı 1554 tarihli Safevi dönemi Herat eserleri ile çalışmamızdaki 16., 22. ve 24. cüzlerin tezhiplerinin benzer üslupta ve işçilikte olması, bu değerlendirmemizi kuvvetlendirmektedir.

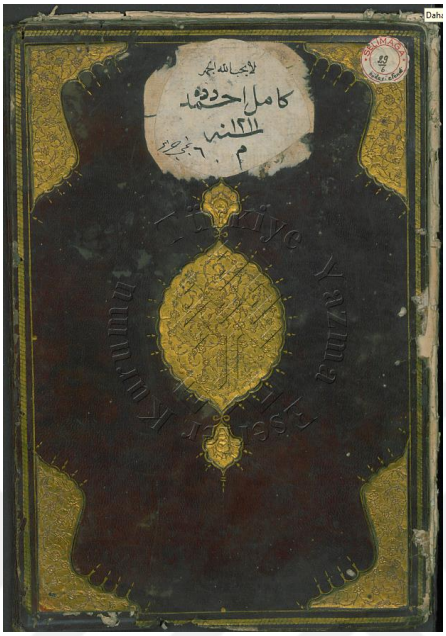
Süleymaniye'deki 9., 17., 25., 27., 28. cüzler ile 16., 22., ve 24. cüzlerin tezhiplerindeki kubbeli kısımlar farklı olsa da, üslup ve işçilik olarak benzer oldukları söylenebilir. Ancak sanatçı, özellikle 16., 22., 24 cüzlerin tezhiplerinde kompozisyona yepyeni bir tasarım görüntüsü vererek muhtemelen farklı üslup etkisi yaratmak istemiş olabilir. Yine 18. ve 19. cüzler ile 9., 17., 25., 27., 28. cüzlerde aynı tarzda ve aynı işçilikte uygulanmış olup, sanatçı uygulama esnasında özellikle paftalara ufak tefek eklemeler yaparak muhtemelen farklı kompozisyon etkisi yaratmak istemiştir.

Süleymaniye'deki cüzler arasında Herat etkisinin yanı sıra Şiraz etkisinin de görüldüğü 13. cüz'ün tezhip üslubu, daha çok dilimli dendanların kullanıldığı Şiraz ekolüne yakındır. Herat ekolündeki tezhipler, 15. yüzyıl ikinci yarısındaki tezhiplere göre daha canlı renkler ile daha zengin ve küçük motiflerden oluşmakla birlikte geometrik pafta kullanımı, klasik döneme göre daha fazladır.

Çalışmadaki tüm cüzlerde klasik dönem tezhip anlayışı etkili olmakla birlikte, özellikle 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. cüzlerde klasik tezhip anlayışıyla birlikte Herat ve Şiraz üsluplarının da etki ettiği söylenebilir. Buradaki tezhiplerin küçük paftalı kısımlarında bilhassa 15. yüzyıl Fatih dönemi eserlerinde çok sık kullanılan kahverengi, kırmızı ve siyah renklerin görülüyor olması, Fatih dönemi tezhip etkisinin bu eserlerde de devam ettiğini göstermektedir.

İncelenen eserlerden sadece siyah mürekkeple yazılan; 2., 3., 4., 5., 6., 21., 23., 26., 30. cüzlerin tezhipleri ile altın ve siyah mürekkeple yazılan 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. cüzlerin tezhipleri arasında kompozisyon şeması, motif çeşitliliği, renk ve işçilik bakımından önemli farklılıklar görülmektedir. Özellikle sonradan yazıldığını

tahmin ettiğimiz 2., 3., 4., 6., 21., 23., 26. ve 30. Cüz bilhassa işçilik olarak aynıdır. Özellikle bu eserler arasında yer alan 6. cüz'ün cilt kapağı üzerine yapıştırılan kâğıtta 1211/1796 tarihi dikkat çekmektedir.

Süleymaniye YEK., Hüdai Efendi 29 Envanter Numaralı 6. Cüz'ün Cilt Kapağı

Söz konusu cüz'ün tezyinatının bu tarihte yapılıp yapılmadığı tam olarak bilinmese de, tezhip özellikleri ve işçilik olarak bu tarih olmasa da yakın bir tarihte yapılmış olabilir. Altıncı cüzle 2., 3., 4., 21., 23., 26., 30. cüzlerin tezhiplerinin işçilik ve üslup olarak neredeyse aynı olması, eserlerin aynı tarihte yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. Özellikle 2. ve 6. cüzlerle Sakıp Sabancı Müzesinde yer alan 1643-1644 tarihli Mushaf'ın serlevha tezhibinin alt ve üst kısmındaki yatay dikdörtgen alanlarındaki tezhipler neredeyse aynıdır.

SSM'deki Mushaf'ın Serlevha Tezhibi (detay)

Ancak Sakıp Sabancı Müzesindeki Mushaf'ın, daha erken tarihli olmasına rağmen söz konusu cüzlerin tezhiplerine göre işçiliği daha zayıftır. 17. yüzyılın ortalarına kadar klasik dönem tezhip anlayışının devam ettiği ve oldukça güzel eserlerin yapıldığı düşünüldüğünde, muhtemelen SSM'deki Mushaf'ın tezyinatı usta olmayan bir sanatçı tarafından veya daha sonra yapılmış olabilir. Ayrıca çalışmada incelenen söz konusu cüzler, Uğur Derman'ın "Doksandokuz İstanbul Mushafı" gibi kapsamlı bir iki kitap üzerinden, 17. ve 18. yüzyıl örneklerle karşılaştırıldığında cüzlerin bu dönemdeki örneklerle yakın benzerlik içinde oldukları görülmektedir. 2., 3., 4., 5., 6., 21., 23., 26., 30. cüzlerin motif seçimi, uygulama biçimi veya fırça hareketleri göz önüne alındığında birbirine çok yakın olduğu ve zamanı hakkında net bir şey söylemenin zorluğu aşikâr. Ancak genel özellikleri ile SSM'deki eserin bezemeleri daha iptidai bir tarza sahipken, Süleymaniye'deki söz konusu cüzlerin tezyinatı renk, motif, desen ve işçilik bakımından çok daha zengin olduğu söylenebilir. SSM deki eserin 17. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı bilindiğine göre çalışmadaki cüzlerin daha erken tarihte yapılmış olma ihtimali söz konusudur. Ayrıca Derman'ın kitabında yer alan, özellikle 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılan eserlerin benzer üslupta olduğu, bilhassa bordür kısımlarının çalışmadaki 2., 3., 4., 6. cüzlerin bordürleriyle neredeyse aynı olduğu görülmüştür. Tüm bunlar göz önüne alındığında cüzlerin yapıldığı tarihi, daha erken bir zamana 17 yy. başlarına kadar indirebiliriz.

Çalışmadaki 5. cüz'ün tezhibi ise, diğer cüzlerden tamamen farklı üslupta yapılmıştır. Özellikle 16. yüzyılda Kara Memi üslubunda görülen iri hançer yaprakları ve hatayi grubu küçük motiflerle tasarlanmıştır. Altın ve lacivertin ön planda olduğu özellikle iri motiflerin ve canlı renklerin kullanıldığı unvan sayfası tezhibi Kara Memi tarzında, 17. yüzyıl başında veya daha erken bir tarihte ehil olmayan bir sanatçı tarafından yapılmış olabilir.

Süleymaniye'deki 21., 23., 26., 30. cüzlerin unvan sayfası tezhipleri ile, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 04388 envanterine kayıtlı 1079/1668 tarihli Mushaf'ın serlevha tezhibi (Fotoğraf 251), Sakıp Sabancı Müzesi Sultan II. Ahmed (1691-1695) tuğralı 1692 tarihli ferman'ın tuğra'sı üzerine yapılan tezhip ile Sultan II. Mustafa (1695-1703) tuğralı 1700 tarihli ferman'ın tuğrasındaki tezhiplerle benzer üslupta oldukları söylenebilir (Fotoğraf 252). Özellikle 21., 23., 26., 30. cüzlerin motif seçimi,

uygulama biçimi ve fırça hareketleri göz önüne alındığında, söz konusu Ferman ve Mushaf'ın tezhipleriyle yakın benzerlik içindedir. Eserlerin bezemeleri 17. yüzyıl sonu tezhiplerine göre renk, motif ve desen açısından daha zayıf olmakla birlikte yine de bu eserlerin birbirinden çok da uzak olmayan farklı tarihlerde veya usta olmayan bir sanatçı tarafından aynı dönemde yapıldığını düşünmekteyiz.

SSM'deki Mushaf'ın, Serlevha Tezhibi

Unvan Sayfası Tezhipleri

Çalışmadaki eserler arasında yer alan Süleymaniye'deki 20. cüz'ün tezhipli sayfası, işçilik ve üslup olarak diğer tüm cüzlerden farklıdır. Cüz'ün tezhip üslubu incelendiğinde İlhanlı Memlük tezhip anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. Söz konusu eser, muhtemelen çalışmamızdaki eksik olan cüzleri tamamlamak için başka bir takımdan buraya dahil edilmiştir. 20. cüzle aynı üslup özelliklerine sahip olduğu düşünülen, İlhanlı ve Memluk etkileşiminde yapılan eserleri karşılaştırdığımızda, örneğin Receb 677/1278 tarihli Mevlânâ'nın Mesnevi nüshasının tezhipleri ile Yakut el-Mustasımî tarafından (681/1282 ve 685/1286) istinsah edilen Kur'an-ı Kerim nüshalarının, zahriye tezhipleri ana şema ve üslup olarak benzediği görülektedir.

Birbirini kesen geometrik yüzeylerden oluşan bu tasarımların daha erken örneği ise 391/1000 tarihinde Bağdat'ta yazılıp tezhiplenen Kur'an-ı Kerim nüshasının 8b-9a ile 248b-285b yapraklarında görülmektedir. 11. yüzyılın başından itibaren kullanılan bu tasarım, 14. yüzyılın ortasında yeniden yorumlanarak uygulanmıştır.

İlhanlıların (1302-1311) Bağdat, Tebriz, Sultaniye, Musul ve Hamedan'da hazırladıkları el yazmaları arasında büyük boyutlu cüzler, cilt ve tezhip sanatı açısından oldukça önemlidir. Titiz ve ince işçiliğe sahip olan cüzlerin bir metreye yakın boyutları, mimaride de anıtsallığı ve yoğun bezemeyi benimseyen İlhanlı sanatıyla örtüşür. 14. yüzyılın başlarında Aybak bin Abdullah tarafından tezhiplenen Kur'an cüzünün (TSMK EH 245) çift sayfa zahriye tezhibi, iç içe geçmiş kare ve elips biçimdeki paftalarla çok parçalı bir görünüme sahiptir.[231]

Söz konusu eserlerde görülen tezyinat anlayışı, İlhanlı döneminde yeniden yorumlanarak 15. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Hendesi, münhani ve rumi motiflerinden oluşan desenler, özellikle İlhanlı dönemindekilerde altın yoğun ve parlak şekilde uygulanmıştır. Çalışmadaki söz konusu cüzde de benzer özelliklerin görülüyor olması, eserin bu dönemde yapıldığı düşündürmektedir.

Çalışmadaki cüzlerin metin içlerinde ayet sonlarına konan duraklar, şeşberk ve helezoni olmak üzere iki farklı formda tasarlanmıştır. Şeşberk duraklar, daha çok Safevi dönemi ve klasik dönem eserlerinde görülürken helezoni formdakiler daha çok klasik dönem sonrasında yapılan eserlerde görülmektedir. Yirminci cüz'ün durakları diğerlerine göre daha erken tarihli olup, daha çok 14. yüzyılda yapılan eserlerdeki durakları anımsatmaktadır.

Eserlerin haşiye kısımlarında, münhani ve hatayi grubu motiflerle tığlı ve tığsız şekilde üç farklı Mushaf gülü yapılmıştır. Münhani kıvrımlı olanlar, yirminci cüzde daire ve dikine uzantılı şekilde yapılmış olup, neredeyse tüm sayfa kenarlarında tekrar etmektedir. Özellikle 14. asırda yapılan eserlerde bu tarz güllerle çok sık karşılaşılmaktadır. Çalışmadaki diğer cüzlerde ise hatayi grubu motiflerle bezenmiş madalyon formundaki güller sayfa kenarlarında tekli ve ikili olarak yapılmış, cüzlerdeki

[231] Zeynep Demircan Aksoy, "İlhanlı ve Memluk Etkileşiminde XIV. Yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 7/29, (Kış 2014): 267.

diğer tezyinatlı alanlarla uyum içerisinde olduğu ve dönem özelliklerini yansıttığı söylenebilir. Sadece güllere bakarak bile cüzlerin dönemi hakkında fikir yürütebiliriz.

Tezhiplerin tığları, genellikle sade şekilde yapılmış olup, uygulama esnasında ufak tefek eklemeler yapılmıştır. 9., 18., 19. cüzlerin tığları ile 13., 16., 22., 24. cüzlerin tığları, özellikle Safevi dönemi yazma eserlerinde çok sık karşılaşılan rumili tığları anımsatmaktadır. Bitkisel motiflerle yapılan tığlar ise, genellikle 15. yüzyıl ikinci yarısından itibaren yazma eserlerde çok sık kullanılmıştır. Ayrıca çizgi ve noktalarla çarkıfelek ve iki paralel çizgi veya üç nokta ile yapılan tığlarda vardır. Bu şekilde yapılan tığlar ise daha çok Erken dönem tezhipleri ile bilhassa Timur ve Safevi eserlerinde görülmektedir.

Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesinde sergilenen ve incelemeye değer görülen eserlerden yola çıkarak "Kastamonu, Çorum Hasan Paşa ve Sülaymaniye Yazma Eser Kütüphanelerinde Bulunan Bazı Kur'an Cüzlerinin Kitap Sanatları (Tezhip ve Cilt) Bakımından İncelenmesi" konulu tez çalışmasında tezhipli sayfalar ayrı ayrı incelendikten sonra değerlendirilmiştir. Bu eserlerde tezhip sanatı açısından ortak ve farklı olarak görülen özellikler sırasıyla şöyledir:

• Eserlerin cilt kapaklarında mülemma, müşebbek ve alttan ayırma şemse olmak üzere üç farklı bezeme tarzı uygulanmıştır.

• Kastamonu YEK., 2160 ilâ 2180 envanter numaralı cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 envanter numaralı 1 ilâ 30. ve Süleymaniye YEK., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. cüzlerin iç ve dış kapakları rûmî ve hatayi grubu motiflerle ¼ simetri esasına göre hazırlanan desenler mülemma ve müşebbek tarzda yapılmıştır. Bu tarz cilt kapakları, özellikle iç kapaklardaki çok renkli zeminler, Timur ve Safavi dönemi eserlerinde karşımıza çıkmaktadır.

• Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 envanter numaralı cüzler ile Süleymaniye YEK., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. cüzlerin dış kapaklarının kompozisyon şeması, desen planı, motif ve işçilik olarak benzer olduğu, adeta aynı kalıp kullanıldığı, sadece dış kapak yüzeyindeki bezemeli alanı çevreleyen bordürlerin farklı form ve ebatlarda olduğu tespit edilmiştir.

• Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki 2., 3., 4., 5., 6. cüzlerin dış kapakları mülemma tarzda yapılmış olup, sadece köşebent ve şemselerle bezenmişken, 7., 8., 10., 11., 12., 15. cüzlerin dış kapaklarında sadece şemse vardır.

• Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde bulunan ve çalışmada yer alan 21., 23., 26., 30. cüzlerin dış kapakları ise, çalışmadaki diğer tüm cüzlerin kapaklarından farklı olarak alttan ayırma salbekli şemse tarzında bezenmiştir. Bu tarzda sade şekilde bezenmiş cilt kapakları Osmanlı dönemi eserlerinde görülmekte olup, 21., 23., 26., 30. cüzlerin kapakları için, Osmanlı klasik dönem cilt üslubunda yapıldıklarını ifade edebiliriz.

Çalışmadaki cüzlerden dış kapak yüzeyleri mülemma ile iç kapaklarda çok renkli zeminlerin olduğu müşebbek ciltler, Timur ve Safevi dönemi yazma eserlerinde görülmektedir. Bu nedenle çalışmadaki söz konusu cüzlerin ya İran bölgesinden geldiği yada o bölgeden gelen sanatçılar tarafından Osmanlı da saray atölyelerinde üretilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Cüzlerin, bilhassa iç kapaklarına baktığımızda, Timur ve Safevi dönemi eserlerindeki kadar zengin ve silme tezhipli olmasa da çok renkli zeminlerin olması, cüzlerin Timûr ve Safevi eseri olduğunu düşündürmektedir. Kaldı ki tez çalışması esnasında incelediğimiz birçok Osmanlı döneminde Türk sanatçılar tarafından yapılmış eserlerde bu tarz çok renkli zeminlerle karşılaşmadık. Ancak ciltleri desen ve işçilik açısından incelediğimizde, özellikle Safevi Herat cilt anlayışına daha yakın oldukları söylenebilir.

• Bütün eserlerin sayfalarında krem rengi ahârlı kağıt kullanılmıştır.

• Cüzlerde kullanım sıklığına göre; muhakkak, nesih, rikâ', sülüs ve kûfi yazı çeşitleri görülmektedir. Yazılar altın, siyah, üstübeç (beyaz), lâl (kırmızı) ve turkuaz renk mürekkeplerle yazılmış olup, metin kısımlarında altın ve siyah, kitabelerde üstübeç (beyaz) mürekkep en çok tercih edilen renklerdir.

• Çalışmadaki cüzlerin tamamında dikdörtgen, iklil, taçlı, kubbeli ile mürekkep olmak üzere beş farklı kompozisyon şeması tespit edilmiş olup, Süleymaniye YEK., 20. cüz'ün zahriye ve serlevha formundaki tezhipli sayfaları daire, dikdörtgen, oval ve damla şeklinde tasarlanmıştır.

• Tezhiplerde ½ simetrili, ½ yarı simetrili ulama, ¼ simetrili kompozisyonların yanı sıra bazı paftaların içerisinde serbest tasarımlar uygulanmıştır.

• Kastamonu YEK., 2171 envanter numaralı 17. cüz ile Çorum Hasan Paşa YEK., 11., ve 14. cüzlerin muhtelif tezhipli kısımlarında, Safevi Herat eserlerinde çok sık görülen geometrik formlar oldukça fazladır.

• Tezhiplerin neredeyse tamamında rûmi ve hatâyî grubu motiflerin yanı sıra, 5590 envanter numaralı 10., 11., 21. cüzlerin tezhiplerinde bu motiflerle birlikte bulut motifi yer alırken, Hüdai Efendi 29 envanter numaralı 20. cüz'ün tezhibinde sadece münhani ve rûmi motifleriyle tasarlanmıştır.

• Tezhiplerin plan şeması sarılma, hurde ve sade rumi motifleri ile dendanların ağırlıkta olduğu kapalı form paftalarla tasarlanmış olup, altın, beyaz, limonküfü ve kırmızı renkte boyanmıştır.

• Tezhiplerde; zer-ender-zer, klasik tezhip, halkâr ve çift tahrir teknikleri uygulanmış olup, en çok klasik tezhip tekniği görülmekle birlikte, örneğin halkâr tekniği sadece Çorum Hasan Paşa kütüphanesindeki 3.(v.2a) ve 22.(v.6a) cüz'ün sayfalarında, zer-ender-zer ile çift tahrir tekniği ise yer yer klasik tezhiple birlikte altın zeminli paftalı alanlarda uygulanmıştır.

• Kastamonu YEK., 2160 ilâ 2180 envanter numaralı cüzler ile Çorum Hasan Paşa YEK., 5590 envanter numaralı 1 ilâ 30. ve Süleymaniye YEK., 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. cüzlerin tezhiplerinde, özellikle II. Bâyezid dönemi ilâ 16. yüzyıl başına kadar olan dönemdeki tezhip anlayışının hakim olduğunu söyleyebiliriz.

II. Bâyezid devri tezyinatında belirgin iki farklı üslûp görülmektedir. Bunlardan ilki sade tasarım ile desendeki boşluğun önemli bir yere sahip olduğu Türkmen üslûbudur. Diğeri ise, çeşitli nedenlerle Fars bölgesinden gelip Osmanlı sarayında eser veren nakkaşlar tarafından hazırlanan ve daha yoğun bir desen tarzına sahip olan Herat üslûbudur. Türkmen ve Herat üslûplarının yanı sıra Fatih devri Baba Nakkaş olarak bilinen tarzın etkileri 16. yy. başına kadar devam etmiştir. Tezhipte meydana gelen bu üslup değişiminde en büyük katkı, Osmanlı sarayına İran bölgesinden gelen nakkaşlar tarafından olmuştur. Söz konusu üslup özellikleriyle birlikte İran'dan gelen sanatçıların

etkisi çalışmada yer alan ve yukarda belirtilen cüzlerin tezhiplerinde de görülmektedir. Osmanlı döneminde tezhiplerde altından sonra en çok tercih edilen renk laciverttir. II. Bâyezid dönemi eserlerinde ise iki farklı tonda lâcivert kullanılmıştır. İlki İran bölgesinden gelen sanatkârların eserlerinde görülen ve "Bedahşî Lâciverti" olarak bilinen renk, diğeri ise laciverttir.

• Tez çalışmasındaki cüzlerin tezhiplerinde kendinden önceki, çağdaşı ve kendinden sonraki sanat eserlerinde görülen özellikle dönemin karakteristik rengi olan çivit mavi, lacivert ve altının yanı sıra, bilhassa Fatih döneminde yapılan eserlerin zeminlerinde görülen yeşil, siyah, kırmızı ve kızıl kahve renk yer almaktadır. Söz konusu renkler, uygulama yoğunluğuna göre lacivert, çivit, altın, kırmızı, siyah ve kızıl kahve renk olarak sıralayabiliriz. Motiflerde ise turuncu, kırmızı, mor, açık pembe, beyaz, sarı, yeşilin tonları ve yer yer açık mavi renkler kullanılmıştır.

Dönemlere göre cetvellerdeki renkler ve bezemeler farklılık göstermektedir. Örneğin II. Bâyezid dönemi tezhiplerinde ara pervaz çok az yapılmış olup, renkli cetveller ön plandadır. Renkli cetvellerin üzerinde çoğunlukla artı ve eksi şeklinde basit bezemeler yer almaktadır. Ara suyu hazırlanırken altın ipliklerin yanında en çok tercih edilen renk yeşil ve turuncu olmuştur. Fatih dönemi eserlerinde zemin rengi olarak kullanılan yeşil, II. Bâyezid dönemindeki eserlerde ara suyu ve iplik rengi olarak kullanılmıştır.

• İncelediğimiz eserlerin cetvelleri de bu anlayışta yapılmış olup, altın ara sularının yanı sıra II. Bayezıd dönemi ile Timûrî ve Safevi devri Herat eserlerinde en çok kullanılan yeşil, turuncu, beyaz ve lacivert renklerin tercih edildiği görülmektedir.

Tığlar, tezhibe estetik görüntünün yanı sıra onun bütünlüğünü de koruyan önemli unsurlardır. Genellikle deseni sınırlandıran cetvele paralel kuzu üzerine çizilerek sade şekilde işlenmiştir. Fakat 11., 12., 13. ve 14. yüzyıllarla 17. ve 18. yüzyıldaki eserlerin tığları doğrudan cetvel üzerine işlenmiştir. Tığlar, özellikle tezhip sanatının zirvede olduğu klasik dönemde, sınıra paralel çekilen ince cetvel üzerinde mükemmel işçilikle birlikte yapılmıştır.

• Çalışmamızdaki tezhiplerin tığları, klasik dönem ve Safevi dönemi eserlerindeki tığ örnekleriyle yakın benzerlik içerisindedir. Neredeyse tüm tığlar, aynı renkte rumi ve

bitkisel motiflerle yapılmış olup, küçük birbirine paralel çizgi, virgül, çarkıfelek ve çentikler şeklinde tığlarda vardır. Hemen hemen her eserde benzer tığlar kullanılmıştır. Ancak Süleymaniye YEK., 7, 8, 9 katalog numaralı 13., 16., 17., 22., 24., 27., 28. cüzlerin unvan sayfalarında rûmîli, 21., 23., 26., 30. cüzlerde bitkisel tığlar daha yoğundur.

• Tezhiplerin bordürlerinde aynı renkler aynı veya farklı tonlarda uygulanmış olup, zencerek, geometrik ve bitkisel olmak üzere üç farklı bezeme yapılmıştır. Cetveller altın, turuncu, beyaz, yeşil ve mavi renkte boyanmıştır.

• Tezdeki cüzlerin durak tezhipleri ya çok sade, altın zemin üzerine bazı sayfalarda helezoni nokta şeklinde, yada farklı yaprak sayısınca yapılmıştır. Aynı tarzda yapılan duraklar, aynı işçilikle yapılmış olup, tüm cüzlerde aynı şekilde tekrar etmektedir.

• Eserlerin, sayfa kenarlarındaki haşiye kısımlarında üç farklı formda Mushaf gülü yapılmış olup, tezhipli sayfalarla uyum içerisindedir. Süleymaniye'deki 7., 8., 10., 11., 12., 14., 15., 21., 23., 26., 30. cüzlerde gül yoktur. Süleymaniye'deki 13. cüz de dendanlı, 20. cüz de münhanili şekilde yapılmıştır. Kastamonu'daki 2161-2180 ilâ Çorum'daki 5590 envanter numaralı eserlerde ve Süleymaniye'deki 9., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. cüzlerde ise yuvarlak formda tığlı ve tığsız olarak yapılan güller, aynı tarzda ve aynı işçilikle işlenmiştir

Tez çalışmasında ele aldığımız eserlerin ketebe sayfası olmadığı için yazıldıkları ve tezhiplerinin yapıldığı dönem hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak söz konusu cüzlerdeki tezyini alanları çağdaşı diğer eserler bağlamında incelediğimizde kesin olmasa da yaklaşık bir tarih verebiliriz. Buna göre;

• Süleymaniye Kütüphanesi Hüdai Efendi 29 demirbaş nolu 20. cüz'ün İlhanlı- Memlûk dönemi, Kastamonu'daki 2160 ilâ 2180, Çorum'daki 5590 demirbaş numaralı cüzler ile Hüdai Efendi 29 demirbaş nolu 9., 13., 16., 17., 18., 19., 22., 24., 25., 27., 28. cüzlerin 15. veya 16. yüzyıl başı Osmanlı döneminde sarayda istihdam edilen veya İstanbul da atölye açmış Heratlı sanatçılar tarafından yapıldığı, Süleymaniye Kütüphanesi Hüdai Efendi 29 demirbaş nolu 2., 3., 4., 5., 6., 21., 23., 26., 30. cüzlerin ise 17. yüzyılın ikinci yarısı ilâ 18. yüzyıl başı tezhip anlayışında yapıldığı tahmin edilmektedir.

KAYNAKÇA

Alkan, Esra. Tezhip Sanatında Türkmen Dönemi. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2014.

Ak, Rıdvan. "16. Yüzyıl Safevi Şiraz Mushaflarına Bir Örnek". Kalemişi 6/12 (Aralık 2018): 315-332.

Ak, Rıdvan. "Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Bir Safevi Mushafı Hakkında". Konya Sanat 1 (Aralık 2018): 104-127.

Akbaş, Aslı Seda. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Defter Emini Server Efendi Sergi Salonundaki 17-18. Yüzyıl El Yazması Vakfiyelerin Tezhipleri. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2017.

Aktan, Ali. "Osmanlı Vesikalarında Kullanılan Kâğıt, Kalem, Mürekkep ve Namelerin Teçhizi". Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Derğisi 8 (Haziran 1992): 227-237.

Aksoy Demircan, Zeynep."İlhanlı ve Memluk Etkileşiminde XIV. Yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 7/29 (Kış 2014): 265-280.

Akyüz, Kübra. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Sultan I. Ahmed Koleksiyonu'na Ait Safevi Dönemi Cildlerinin Süsleme Ve Uygulama Teknikleri. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2019.

Aracı, Nihal. Karahisârî Mushafı'nın Tezhip Tasarımı Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2014.

Arıtan, Ahmet Saim. "Ciltçilik". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.7: 551-557. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Arıtan, Ahmet Saim. "Kur'ân-ı Kerim Ciltleri". Marife Dergisi 3 (Kış 2010): 327-364.

Arıtan, Ahmet Saim. "Batı Dünyasının Türk Cild Tarihine Bakışı ve Türk Cild San'atı'nın Tarih İçindeki Gelişimi". İSTEM 15, (2010): 169-192.

Arseven, Celal Esad. "Türk Sanatında Tezyinat". trc. Nazlı Miraç Ümit, Art-Sanat Derğisi 2 (Ocak 2014): 337-352.

Arseven, Celal Esad. Türk Sanatında Tezyinat. trc. Nazlı Miraç Ümit. Ankara: Hayat Mecmuası, 1927.

Atasoy, Nurhan. Hasbahçe. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2011.

Atılgan, Sevay Okay. "XV. Yüzyılda İran ve Çevresinde Gelişen Minyatür Üslupları ve Sorunları Üzerine Bir Etüt". 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, ed. Zeki Dilek ve dğr. 351-365. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2012.

Aşıcı, Seher. Fatih Devri Tezhip Üslûbu. Sanatta Yeterlilik Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.

Baysal, Ali Fuat. "Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi". Marife Dergisi 3 (Kış 2010): 365-386.

Bektaşoğlu, Mustafa. Anadolu'da Türk İslam Sanatı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009.

Berk, Süleyman. "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Kur'ân Koleksiyonundan Nâdir Bir Mushaf: Hattat Şeyh Hamdullah Efendi'nin 350 Yıl Sonra Tamamlanan Mushafı". İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 34 (2016): 139-171.

Berk, Süleyman. Hat San'atı. İstanbul: İsmek Yayınları, 2006.

Berk, Süleyman. "Kur'ân-ı Kerim Nüshalarının Hat ve Hattatları". 1400. Yılında Kur'ân-ı Kerim. ed. Müjde Unustası. 57-86. İstanbul: Antik A.Ş. Kültür Yayınları, 2010

Binark, İsmet. "Tezhip Sanatı ve Kitapçılık Tarihinde Fatih Dönemi Tezhipleri". Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Dergisi 75 (Ocak 1969): 220-233.

Binark, İsmet. "Türk Kitap Sanatında Hat Sanatı ve Kitapçılık". Türk Kültürü 41 (Mart 1966): 458-470.

Binark, İsmet. "Türk Kitapçılık Tarihinde Tezhip Sanatı". Türk Kütüphaneciliği 13/3-4 (1964): 17-35.

Binark, İsmet. "Türk Kitapçılık Tarihinde Cild Sanatı". Türk Kültürü 3/36 (Ekim 1965): 985-996.

Birol, İnci. "Tezhip", DİA. 41: 61. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

İnci Birol, "Tezhip", DİA (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41: 61.

Çağman, Filiz. "Baba Nakkaş". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 4: 369-370. İstanbul: TDV, 1991.

Cansever, Turgut. "Ernst Diez: "Türk Sanatı"". Felsefe Arkivi 2/1 (Mart 1947): 251-259.

Celasin Tanrıver, Ayşe. Tezhip Sanatında XIV-XV. Yüzyıl Mushaf Gülleri. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.

Çetin, Nihad M. " İslam Hat Sanatının Doğuşu ve Gelişmesi". İslam Tetkikleri Derğisi 9. (İstanbul 1995): 1-50.

Çelebi, Mustafa Nasuhi. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Fatih Sultan Mehmet İçin Hazırlanmış Kitapların Tezhip sanatı Açısından Değerlendirilmesi ve Diğer Özellikleri, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2003.

Çığ, Kemal. “Türk Kitap Kapları”. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Derğisi 1/4. (Nisan 1952): 108-123.

Çığ, Kemal. “Türk Kitap Kapları”. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Derğisi II-III (1952): 109-123.

Demiriz, Yıldız. “16. Yüzyıl Kur'an Tezhipleri Hakkında Bazı Notlar”. Sanat Tarihi Yıllığı 13 (Kasım 1988): 63-90.

Demiriz, Yıldız. “16. Yüzyıla Ait Tezhipli Bir Kur’an”. Sanat Tarihi Yıllığı 7(Ocak 1977): 41-58.

Demiriz, Yıldız. “16. Yüzyıl Kur’an Tezhipleri Hakkında Bazı Notlar”. Sanat Tarihi Yıllığı 13 (Kasım 1988): 63-90.

Dere, Ömer Faruk. Hattat Hafız Osman Efendi. İstanbul: Korpus Kültür Sanat Yayıncılık, 2009.

Derman, F. Çiçek. “Tarihimizde Mushafların Bezenmesi”. Diyanet İlmi Dergisi 46/4 (Aralık 2010): 137-144.

Derman, F. Çiçek. “Halkârî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 15: 365-367. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.

Derman, F. Çiçek. “Tezhip Sanatında Üsluplar ve Sanatkârları”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 41: 65. Ankara: TDV Yayınları, 2012.

Derman, F.Çiçek. “İstanbul’da Tezhip Sanatı”. Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi. ed. Çoşkun Yılmaz. VII: 361-362. İstanbul: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kültür A.Ş., 2015.

Derman, F. Çiçek. “Osmanlı İstanbul’unda Bezeme Sanatı”. I. Uluslararası Osmanlı İstanbul’u Sempozyumu Bildirileri. ed. Ferudun M. Emecen-Emrah Safa Gürkan. 495-509. İstanbul: 29 Mayıs Yayınları, 2013.

Derman, F. Çiçek. “Osmanlıda Klasik Dönem”. Hat ve Tezhip Sanatı. ed. Ali Rıza Özcan. 343-359. Ankara TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.

Derman, Çiçek. “Tezhip Sanatında Kullanılan Terimler, Tabirler ve Malzeme”. Hat ve Tezhip Sanatı. ed. Ali Rıza Özcan. 525-534. Ankara TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.

Derman, Uğur. Ömrümün Bereketi. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2011.

Derman, Uğur. “Hat San' atımızın Yüzakı: Amasyalı Şeyh Hamdullah”. Osmanlı’dan Günümüze Kur’an ve Hüsn-i Hat Sempozyumu Bildirileri (Amasya, 01-03 Kasım 2013). 35-46. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.

Derman, Uğur. “Yazma Eserlerde Kullanılan Alet ve Malzemeye Dair”. Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu. 15-33. Elazıg: Fırat Üniversitesi Fırat Havzası Arastırma Merkezi, 1986.

Derman, Uğur. “Hat”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 16: 427-437. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Derman, Uğur. Doksan dokuz İstanbul Mushaf’ı. İstanbul: Türk Petrol Vakfı Yayınları, 2010.

Doğanay, Aziz. “Bulut Motifi”. Hat ve Tezhip Sanatı. Ed. Ali Rıza Özcan.467-477. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009.

Doğanay, Aziz. “Bulut Motifi ve Osmanlı Sanatındaki İlk Örnekleri”, Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Derğisi 4/6 (Ocak 1999): 225-234.

Doğruyol, Zeynep. Süleymaniye Kütüphanesindeki Muhakkak Hatlı Mushaflar. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2019.

Dölen, Emre. Dünyada ve Türkiyede Kâğıtçılığın Tarihçesi. Kocaeli: Seka Kâğıt Müzesi, 2015.

Duran, Gülnur. “Tezhip Sanatının Kullanım Alanları”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 41: 63-65. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Duran, Gülnur. Süleymaniye Kütüphanesindeki Türk Mushaflarında 16. yy. Serlevha Tezhipleri. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1990.

Duran, Gülnur. “Kara Memi”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 24: 362-363. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.

Duran, Gülnur. “Osmanlı Tezhip Sanatında Natüralist Üslûpta Çiçekler”. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 31 (Şubat 2018): 177-199.

Duran, Gülnur. “Serlevha”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 36:567-569. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.

Elif İlter. “Hat Sanatında Mushaf Kitabeti ve Hasan Rıza Efendi Mushafları”. Osmanlı’da Mimari Sanat ve Yemek Kültürü, ed. Mükerrem Bedizel Aydın ve dğr. İstanbul: Mahya Yayıncılık, 2018.

Ersoy, Ayla. Türk Tezhip Sanatı. İstanbul: Ak yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi:14-4, 1988.

Ersoy, Ayla. “Fatih Devri Tezhipleri”. Eyup Sultan Sempozyumu VII Bildirileri. ed. İrfan Çalışan. 262-265. İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 2003.

Ersoy, Osman. “Bursa’da Kâğıt Fabrikası Meseleri (XV-XVI. Yüzyıl)”. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Derğisi 1-2/22 (Ocak-Haziran 1964): 101-115.

Ersoy, Osman. “Kâğıt”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 24:163-166. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Ertürk, Zeynep. Türk Çini Sanatında Saz Yolu Ekolü. Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2014.

GladiB, Almut von. “Bezeme Sanatları”, İslam Sanatı ve Mimarisi, trc. Nurettin Elhüseyni, haz. Markus Hattstein ve dğr. İtalya: Litaretür Yayıncılık, 2007.

Göçmen, Muammer. “Türklerin Kâğıt ve Kâğıtçılık Tekniğine Katkıları”. Uluslararası Türk Dünyasının İslamiyete Katkıları Sempozyumu Bildirileri. ed. İsmail Hakkı Göksoy- Nejdet Durak. 161-167. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2007.

Güney, Gül. “Memlük Dönemi Müzehhibi Ebu Bekir’e Atf Edilen Tezyinat Üslubuna İlişkin Bir Değerlendirme”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 6/28 (Güz 2013): 129-137.

Güney, Gül. “Bazı Kur’ân-ı Kerim Nüshaları Örneğinde Safevi Cild Sanatı Üzerine Bir Değerlendirme”. Akademik Sosyal Araştırmalar Derğisi 7/88 (Şubat 2019): 192-208.

Güney, Gül. “Manisa İl Halk Kütüphanesi 3136 Env. No’lu “Mushaf-I Şerif’in Tezhip Bakımından Değerlendirilmesi”. Sanat Dergisi 19 (Ocak 2011): 25-40.

Güney, K. Zeynep ve dğr., Osmanlı Süsleme Sanatı. Ankara: SFN yayınevi, 2000.

Gündüz, Hüseyin. “Türk Hat Sanatında Şeyh Hamdullah ve Ahmed Karahisâri”, Hat ve Tezhip Sanatı. ed. Ali Rıza Özcan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.

Hillenbrand, Robert. İslam Sanatı ve Mimarlığı. İstanbul: Homer Kitapevi ve Yayıncılık, 2005.

İnal, Mahmud Kemal. Son Hattatlar. İstanbul: Maarif Basımevi, 1955.

Kâğıtçı, Mehmet Ali. Kâğıtçılık Tarihçesi. İstanbul: Kader Basımevi, 1936.

Kazan, Hilal. “Şeyh Hamdullah ve Neslinin İstinsah Ettigi Mushaflar (XVI. Asırda Arşiv Belgeleri Çerçevesinde)”. Osmanlı’dan Günümüze Kur’an ve Hüsn-i Hat Sempozyumu Bildirileri. 251-264. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.

Küpeli, Gülnihal. II. Bayezıd Dönemi Tezhip Sanatı. Sanatta Yeterlilik Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.

Küpeli, Gülnihal. “Saray Nakkaşhanesi ve XV. Yüzyılda Osmanlı Tezhip Sanatını Şekillendiren Üsluplar”. Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmi Mecmuası, Bakü (Nisan 2009): 474-494.

Küpeli, Gülnihal. “Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi”. Hat ve Tezhip Sanatı. ed. Ali Rıza Özcan. Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.

Mavili, Gürcan. Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki 13. ve 14. Yüzyıllara Ait Cild Sanatı Örnekleri. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, 2002.

Mahir, Banu. “Osmanlı Bezeme Sanatında Saz Üslubu”. Hat ve Tezhip Sanatı. ed. Ali Rıza Özcan. Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.

Memiş, Mehmet. “Çorum Müzesinde Bulunan Osmanlı Hat Sanatı Eserleri”. Osmanlı Döneminde Çorum Sempozyumu Bildirileri. Ed. Ahmet Sezikli ve dğr. 316-333. Çorum: Türkiye Diyanet Vakfı Yayıncılık, 2006.

Mert, Talib. “Hattat Hâfız Osman Efendi”. Arşiv Dünyası Türkiye Arşivciler Derneği Derğisi 11 (Temmuz 2008): 94-103.

Mert, Talip. “Hat San’atı”. Milli Türk Talebe Birliği Aylık Derğisi 18/19 (Mart 1977): 7.

Mesera, Gülbün. Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı. Ankara: Minpa basımevi, 1998.

Mesara, Gülbün. “Kanuni Sultan Süleyman’ın Sernakkaşı Karamemi”. Hat ve Tezhip Sanatı. ed. Ali Rıza Özcan. Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.

Mesara Gülbün – Kazancıgil, Aykut. Türk Süsleme Sanatları 2. İstanbul: İşaret Yayınları, 2010.

Mülâyim, Selçuk- Çobanoğlu, Ahmet Vefa. “Selimiye Camii ve Külliyesi”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 36: 430-434. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.

Ocakdan, Büşra. Sabancı Müzesi Kitap Sanatları ve Hat Koleksiyonundan Seçilmiş En‘Am-ı Şeriflerde Müzehhep Unvan Sayfalarının Tezhip Sanatı Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2019.

Özkan, Ömer. “El Yazması ve Nadir Eserlerde Kâğıt ve Filigranlı Kâğıt Kullanımı”. Hacı Bektaş Veli Araştırma Derğisi 20 (Kış 2001): 18-20.

Özcan, Biçer Şehnaz. “Timur Devri Herat Üslubu”. Hat ve Tezhip Sanatı. ed. Ali Rıza Özcan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.

Özcan, Biçer Şehnaz. Timur Devri Herat Tezhip Ekolü. Sanatta Yeterlilik Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.

Özen, Mine Esiner. Türk Tezhip Sanatı. İstanbul: Gözen Kitap ve Yayınevi, 2003.

Özkeçeci, İlhan- Özkeçeci, Şule. Türk Sanatında Tezhip. İstanbul: Yazıgen Yayınevi, 2014.

Ölçer, Sevcan. "15. Ve 16. Yüzyıl Mavi Beyaz Seramikleri Osmanlı, Safevi ve Çin Hanedanlığı Örneklerinin Üslup Bağlamında Karşılaştırılması". Sanat Tarihi Dergisi 1/27 (Nisan 2018): 265-301.

Özkafa, Fatih. "Hat Sanatında Mushaf Kitabetinin Tarihi Seyri". Marife 3, (Kış 2010): 307-326.

Pakalın, Mehmet Zeki. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri sözlüğü 2. İstanbul: MEB Yayınları, 1993.

Pekpelvan, Belgin. "Klâsik Dönem Osmanlı Tezyînî Sanatlarında Pafta Kullanımı". Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1/38 (Ocak 2015): 40-61.

Ribeiro, Maria Queiroz. Lizbon Calouste Gulbenkian Müzesi'nden Başyapıtlarla Doğu'dan Batı'ya Kitap Sanatı ve Osmanlı Dünyasından Anılar. İstanbul: MAS Matbaacılık A.Ş., 2006.

Sayraç, Aygen. "XVI. Yüzyıln Kendine Özgü Büyük Ustası Ahmet Karahisari". Türkiyemiz Derğisi 20/61 (Ekim 1990): 34-41.

Serin, Muhittin. Hat San'atımız. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1982.

Serin, Muhittin. "Mushaf-ı Şerif Hatları". Klasik Sanatlar Yıllığı 1. ed. Tuba Ruhengiz Azaklı ve dğr. 1: 20-29. Baskı Yeri: Ankara Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013.

Serin, Muhittin. Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar. 2. Baskı. İstanbul: Kubbealtı Neşriyâtı, 2003.

Sertyüz, Nurcan. 16. Yüzyıl Tezyinatımızda Gül. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1998.

Somer, Şekibe Nihal. "Osmanlı Arşiv Belgelerinin Günümüze Ulaşmasının Nedenleri: Kâğıt, Mürekkep ve Cild Özellikleri". Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi 6 (Ocak 2014): 238-274.

Şahin, Seracettin. "Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki Örnekleriyle Tarihsel Süreç İçindeki Hat Sanatı". 1400. Yılında Kur'ân-ı Kerim, ed. Müjde Unustası. 14-25. İstanbul: Antik A.Ş. Kültür Yayınları, 2010.

Talip Mert, "Hat San'atı", Milli Türk Talebe Birliği Aylık Derğisi 18-19 (Mart 1977): 1-7.

Tanındı, Zeren. "Osmanlı Sanatında Cild". Osmanlı. 11: Ankara: 103-….Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Tanındı, Zeren. “Osmanlı Sanatında Tezhip”. Osmanlı. ed. Güler Eren. 11: 120-125. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Tanındı, Zeren.“Kur’an-ı Kerim Nüshalarının Cildleri ve Tezhipleri”. 1400. Yılında Kur’ân-ı Kerim. ed. Müjde Unustası. 87-122. İstanbul: Antik A.Ş. Kültür Yayınları, 2010.

Tanrıver Celasin, Ayşe. Tezhip Sanatında XIV-XV. Yüzyıl Mushaf Gülleri. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.

Tanrıver Celasin, Ayşe. “XVI. Yüzyıl Mushaf Güllerinin Süleymaniye Kütüphanesi’nde Bulunan Üç Kur’ân-ı Kerim Kapsamında İncelenmesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 17 (Ocak 2013): 101-117.

Tanındı, Zeren. “Başlangıcından Osmanlı’ya Tezhip Sanatı”. Hat ve Tezhip Sanatı. ed. Ali Rıza Özcan. Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. 2009.

Tanındı, Zeren. “Kur’ân-ı Kerim Nüshalarının Cildleri ve Tezhipleri”. 1400. Yılında Kur’ân-ı Kerim, ed. Müjde Unustası. 87-121. İstanbul: Antik A.Ş. Kültür Yayınları, 2010.

Taşkale, Faruk. Tezhip Sanatının Kullanım Alanları. Sanatta Yeterlilik Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi. 1994.

Toomajnıa, Jamaleddin. “Türkmen Ekolü ve Herat Ekolünün Biçimsel Karşılaştırma”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 10/51 (Agustos 2017): 419-432.

Türkmen, Ayşegül. 16. Asıra Ait Bir Mushafın Üslup, Desen, Motif Açısından Tezyini Öğeleriyle Tahlil Edilmesi. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2011.

Tüfekçioğlu, Abdülhamit. “Osmanlı Sanatının Oluşumunda Yazı”. Hat ve Tezhip Sanatı. ed. Ali Rıza Özcan: Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. 2009.

Uluç, Lâle. XVI.Yüzyıl Şiraz El Yazmaları. İstanbul: İş Banksı Kültür Yayınları, 2006,

Üçer, Münevver. “Tezhip”, Türk Sanatının Yapı Taşları II, 32-46. Zonguldak: 2019.

Ünver, A. Süheyl. “Konya’da XIII – XV. Asırlarlarda Yapılan Kitap Tezhipleri ve Bu İnce Sanatımızın Konya’da Dirilmesi Lüzumu Hakkında*”. Konya Halkevi Aylık Kültür Derğisi* 82 (Agustos 1945): 1-12.

Ünver, Süheyl. *İstanbul Risaleleri*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1995.

Ünver, Süheyl. *Hattat Ahmet Karahisari*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1948.

Ünver, Süheyl. *Müzehhip Karamemi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1951.

Üstün, Ayşe. “Türk Tezhip Sanatı”, İSMEK Türk Kitap Sanatları Sempozyumu Bildirileri, ed. Muhammet Altıntaş, (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları Yayınları , 2007), 32-47.

Üstün, Ayşe. “Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi’nde Bulunan Müzehhep Yazma Eserler ve Nadide Bir Ecza-i Kur’an”. Osmanlı Dönemi Çorum Sempozyum Kitabı. ed. Ahmet Sezikli ve dğr. 348-356. Çorum: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

Üstün, Ayşe. Hilye-i Saadet Levhalarının Geleneksel Türk El Sanatları (Tezhip) Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi 1990.

Yaman, Bahattin. “Osmanlı Kitap Sanatlarında La‟lî Mürekkep Yapımı”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (Ocak 2012): 129-142

Yılmaz, Abdulkadir. Türk Kitap Sanatları Tabir ve Istılahları. İstanbul: Damla Yayınevi, 2004.

Yıldırım, Mustafa – Öz. Esra. “Millet Kütüphanesinde Bulunan Şerh`i Kitâb-ı Sibeveyh İsimli Yazma Eserin Tezhip Açısından İncelenmesi”. *21. Yüzyılda Eğitin ve Toplum Eğitimi Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Derğisi* 2/4 (Bahar 2013): 45-71.

Walters Sanat Müzesi. “Illuminated Manuscript,Collection of poems”. Erişim: 13 Şubat 2020.https://www.flickr.com/photos/medmss/5755009602/in/albüm7215762679 53619/.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Yıldırım KARADENİZ	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Atatürk Üniversitesi
Fakülte	Güzel Sanatlar Fakültesi
Bölümü	Geleneksel Türk El Sanatları
Yüksek Lisans	
Üniversite	Atatürk Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Geleneksel Türk El Sanatları
Programı	Geleneksel Türk El Sanatları
Makale ve Bildiriler	
1. "Demirciler Konağı Kalemişleri Üzerine Bir İnceleme", Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu, 9 - 11 Mart 2018, s.2345. **2.** "Murassa Ciltli Kuran-ı Kerimler", Osmanlı'dan Günümüze Kur'an ve Hüsn-i Hat, Amasya 2013, s.683. **3. "**İzmit Sırrı Paşa Konağı Bezemeleri", Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-IV,c.III, Kocaeli 2018, s.2129. **4. "**Erzurum Yakutiye Medresesindeki Geçme Motifler Üzerine Bir Değerlendirme", Nahçivan ve Doğu Anadolu Abideleri Uluslararası Sempozyumu, 11 - 12 Mayıs 2015, s.70-75. **5.** Atatürk ve Redif Müzesi Süslemeleri", Uluslararası Gazi Süleyman Paşa Ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-Iıı, 25 - 27 Mart 2016 **6.** "Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesinde Bulunan İki Adet Yazma Kur'an-I Kerim Cüzünün Tezhip Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi", Art-Sanat, 13(2020): 245–259.	